පරමත්ථමඤ්ජූසා

නාම

විසුද්ධිමග්ගටීකා.

(පඨමො භාගො)

භදන්තාචරියධම්මපාලමහාථෙරවරපණීතා

පරමත්ථමඤ්ජූසා

නාම

විසුද්ධිමග්ගටීකා.

පඨමෝ භාගෝ.

විජෙජාදයපාරිවෙණිකෙන

ආචරියෙන

මොරොන්තුඩුවේ ධම්මානන්දත්ථෙරසාමිනා

විරූගතලිපිදොසනිරාකරණෙන

සංසොධිතා වාභිසඞ්ඛතා.

විජෙජාදයපරිවෙණාධිපතිනා පණ්ඩිතජ්‍යාවතංසෙන

කහවේ සිරිසුමඞ්ගල රතනසාරාභිධානෙන

පධානයකිස්සරෙන

ඔසානසුද්ධිපත්තසමොලොකනෙන

පටිග්ගහිතා.

වී. ඩී. බඩිරන් සෙනෙවිරත්නාභිධානෙන

සොභතෙන මහාසයෙන

මහාබොධියන්තාලයෙ

මුද්‍රාපිතා.

බු. ව. 2471.
ක්‍රි. ව. 1928.

BHADANTÁCARIYA DHAMMAPÁLA THERA'S

PARAMATTHAMANJÚSÁ

OR

THE COMMENTARY OF THE

VISUDDHIMAGGA.

PART I.

EDITED BY

MORONTUDUWE DHAMMÁNANDA THERO

of the Staff of the Vidyodaya Oriental College,
Mâligâkanda, Colombo.

FINALLY REVISED AND APPROVED BY

THE VEN: KAHAWE SIRI SUMANGALA RATNASÁRA

Pradhâna Nâyaka Thero of the Western Province,
Principal of the Vidyodaya Oriental College,
Mâligâkanda, Colombo.

PUBLISHED BY

Mr. T. D. BYRON SENEVIRATNA.

PRINTED AT

THE MAHA-BODHI PRESS

B E. 2471
C. E. 1928

නිවෙදනං.

පරමත්ථමඤ්ජූසා නාමෙසා **විසුද්ධිමග්ගපකාසිනී** ගණ්ඨාවරියෙන **බුද්ධඝොසත්ථෙරෙන මහාසාමිනා** රචිතාය සබ්බසං බුද්ධවචනානමත්ථසාධාරණානං සාධාරණඨ්ඨාථභූතස්ස **විසුද්ධිමග්ගස්ස** නාම ගන්ථස්ස මහාරත්ථස්ස දුබ්බොධපදානමත්ථවිවරණමුඛෙන බදරතිත්ථවිහාරවාසිවුත්තෙන **ගණ්ඨාවරියෙන ධම්මපාලෙන මහාසාමිනා** රචිතා.

සකලසත්ථුසාසනස්ස විසුද්ධත්තා **විසුද්ධිසඞ්ඛාතනිබ්බාණමහපුරපවෙසොපායභූතස්ස** සීල- සමාධි- පඤ්ඤාසඞ්ගහස්ස **විසුද්ධිමග්ගස්ස** පකාසනතො විසුද්ධිමග්ගසඞ්ඛාතස්ස ගන්ථවරස්ස අත්ථාවබොධනං පති අචවනෙනාපකාරිභූතාපායං පරමත්ථමඤ්ජූසා විරාගතලිපිබහමසඤ්ඤාත දෙසාකුලා විසුද්ධිමග්ගසීනං සාතිසයසංවෙගහෙතුකා බහුව

තසමා සාසනාඨිතියා අචවනෙනාපකාරිභූතාය සුනිපුණවිනිච්ඡයොපෙතාය සුකොමලපදවලිලලිතාය ටීකාසිම්සාය සංසොධනං පති කොස්වත්තේ විජයසුන්දරාරාමවිහාරාධිපතිනා අමහාකං පියසහතෙසිනා **දුම්මලදෙණ්ඩයේ මෙධඞ්කරමහාථෙරපාදෙන** සමාරාධිතොහං සීහලක්ඛර ලිඛිතානි පඤ්චපොත්ථකානි මරමමක්ඛරමුද්දිතමෙකං තදඤ්ඤඤ්ච ටීකාත්ථ කථායො සංසන්දෙත්වා සමෙත්වා සමොලොකයං අධ්‍යා **විජජාදය පරිවෙණාධිපතිස්ස** අමහාකං ධම්මාචෙරවරස්ස පණ්ඩිතජනාවතංස භූතස්ස **සහසේ සිරිසුමඞ්ගල රතනසාරයිධාන** පධානන්තිසසරසෙසා පදෙසඤ්චානුගමම සාධුපඤ්චතිංසථලකපපමාණං අනුසසතිකම්මට්ඨාන නිද්දෙසොසානං පඨමභාගම්මං යථාධම්මං යථාසත්ති ච සොධෙත්වා නිට්ඨාපෙසිං. එතාවතෙතහඤ්ඤතිපි ඒහි භාගෙහායං ටීකාගන්ථො නිට්ඨානං ගම්සසති.

සඤ්ඤත්තති- සුද්ධිපණණ- සංවණණිතපදානුක්කමණිකා- ලක්ඛණ විඤ්ඤත්තිආදයො පනිමිසසා ඔසානභාගෙන සද්ධිං සඤ්ඤසසිසසාම

සොධනසසිමසසාරමෙහත්ථ විජෙජාදය මහාවිජජාමන්දිරෙ විජජා ගහණපපසුතො කුද්දෙවියාවේ සුනන්දාරාමවිහාරවාසී **පලුවැල්ගාලේ සරණපාලො** භික්ඛු අත්‍රාතිසයොපත්ථම්භතොපි සමානො කතිපය ථලකානං සොධනොසානෙව රොගාභිභූතත්තා යාවොසානමුපත්ථම්භී භවිතුං නපපභු බහුව.

ඉමිසසා සුද්ධියා පොත්ථකසමපාදනාදිවසෙන කතුපකාරෙ සබ්බෙපි සාධවොත්‍ර සාදරමනුසසරාම.

නිට්ඨිතොයං සිරිමතො සම්මාසම්බුද්ධසස පරිනිබ්බාණා විසසං වසසසහසසානමුපරි එකසත්තතිමෙ වසෙ විත්තමාසසස සුක්කපකෙඛ දුතියායං කවිවාරෙති.

මොරොත්තුඩුවේ ධම්මානන්ද.

2471/1928 3. 23. විජජාදයපරිවෙණතො.

සූචිපත්තං.

1. සීලනිද්දෙසවණ්ණනායං:- පිටුඅඩකාති.

නිදානාදිකථාවණ්ණනා 1
පාතිමොක්ඛසංවරසීලනිද්දෙස- වණ්ණනා. 20
ඉන්ද්‍රියසංවරසීලනිද්දෙස ,, 40
ආජීවපාරිසුද්ධිසීලනිද්දෙස ,, 44
පච්චයසන්නිස්සිතසීලනිද්දෙස ,, 47
චතුපාරිසුද්ධිසීලපකිණ්ණකකථා ,, 55

පඨමපරිච්ඡේදවණ්ණනා.

2. ධුතඞ්ගනිද්දෙසවණ්ණනායං:-

පංසුකූලිකඞ්ගනිද්දෙස- වණ්ණනා 74
තෙච්චරිකඞ්ග ,, 78
පිණ්ඩපාතිකඞ්ග ,, 79
සපදානචාරිකඞ්ග ,, 80
එකාසනිකඞ්ග ,, 81
පත්තපිණ්ඩිකඞ්ග ,, ,,
ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ග ,, 82
ආරඤ්ඤිකඞ්ග ,, ,,
රුක්ඛමූලිකඞ්ග ,, 83
අබ්භොකාසිකඞ්ග ,, 84
සොසානිකඞ්ග ,, 85
යථාසන්ථතිකඞ්ග ,, 86
නෙසජ්ජිකඞ්ග ,, ,,
තෙරසධුතඞ්ගපකිණ්ණකකථා ,, 87

දුතියපරිච්ඡේදවණ්ණනා.

3. කම්මට්ඨානගහණනිද්දෙසවණ්ණනා. 90

තතියපරිච්ඡේදවණ්ණනා.

4. පඨවිකසිණනිද්දෙසවණ්ණනා. 115

චතුත්ථපරිච්ඡේදවණ්ණනා.

5. කසිණනිද්දේසවණ්ණනානයං:- පිටුව අංකය.

ආපොකසිණනිද්දේස-	වණ්ණනා	162
තේජොකසිණ	,,	163
වායොකසිණ	,,	,,
නීලකසිණ	,,	,,
පීතකසිණ	,,	164
ලොහිතකසිණ	,,	,,
ඔදාතකසිණ	,,	,,
ආලොකකසිණ	,,	,,
පරිච්ඡින්නාකාසකසිණ	,,	,,
දසකසිණපකිණ්ණකකථා	,,	,,

පඤ්චමපරිච්ඡේදවණ්ණනා.

---

6. අසුභකම්මට්ඨානනිද්දේසවණ්ණනා. 167

දසඅසුභපකිණ්ණකකථාවණ්ණනා 177

ඡට්ඨපරිච්ඡේදවණ්ණනා.

---

7. ඡානුස්සතිනිද්දේසවණ්ණනානයං:-

බුද්ධානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛවණ්ණනා		180
ධම්මානුස්සතියං	,,	219
සඞ්ඝානුස්සතියං	,,	228
සීලානුස්සතියං	,,	231
චාගානුස්සතියං	,,	232
දෙවතානුස්සතියං	,,	233
ඡානුස්සතිපකිණ්ණකකථා	,,	234

සත්තමපරිච්ඡේදවණ්ණනා.

---

8. අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දේසවණ්ණනානයං:-

මරණසතියං විත්ථාරකථාමුඛ-	වණ්ණනා	235
කායගතාසතියං	,,	243
ආනාපානසතියං	,,	254
උපසමානුස්සතියං	,,	282

අට්ඨමපරිච්ඡේදවණ්ණනා.

පරමත්ථමඤ්ජූසා
නාම
විසුද්ධිමග්ගටීකා.

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

සද්ධම්මරංසිමාලී යෝ විනෙය්‍යකමලාකරේ,
විබොධෙසි මහාමොහතමං හන්ත්වාන සබ්බසෝ.

ඤේය්‍යාතිසයනිම්මිතං තං විසුද්ධකරුණාරුණං,
වන්දිත්වා නිරුපකෙලසං[1] බුද්ධාදිච්චං මහොදයං.

ලොකාලොකකරං ධම්මං ගුණරංසිසමුජ්ජලං,
අරියසඞ්ඝඤ්ච සම්ඵුල්ල[2] විසුද්ධකමලාකරං.

වන්දනාජනිතං පුඤ්ඤං ඉති යං රතනත්තයෙ,
හතන්තරායො සබ්බත්ථ හුත්වාහං තස්ස තෙජසා.

සම්පන්නසීලාචාරෙන ධීමතා සුවිවුත්තිනා,
අපෙක්ඛසිතො දූරානාගතෙරෙන පිරවෙතසා.

විසුද්ධචරිතො නාථො යං විසුද්ධිමනුත්තරං.
පත්වා දෙසෙසි කරුණාසම්මුස්සාභිතමානසො.

තස්සා අධිගමූපායො විසුද්ධනය[3]මණ්ඩිතො,
විසුද්ධිමග්ගෙහා යො වුත්තෙතා සුවිසුද්ධපදක්කමෙ.

සුවිසුද්ධං අසඞ්කිණ්ණං නිපුණත්ථවිනිච්ඡයං,
මහාවිහාරවාසීනං සමයං අවිලොමයං.

තස්ස[4] නිස්සාය පොරාණං කථාමග්ගං අනාකුලං,
තන්තිනයානුගං සුද්ධං කරිස්සාමත්ථවණ්ණනං.

ඉති ආකඞ්ඛමානස්ස සද්ධම්මස්ස චිරට්ඨිතිං,
විභජන්තස්ස තස්සත්ථං යිසාමයථ සාධවෝ'ති.

සඛායං විසුද්ධිමග්ගං යං සුත්තපදං නිස්සාය පඨාපියති, තං තාව නික්ඛිපිත්වා තස්ස නිදානාදිනිද්ධාරණමුඛෙන නානාපකාරතො අත්ථං සංවණ්ණෙතුං **සීලෙ පතිට්ඨායාති** ආදි ආරද්ධං.

---

1. සී. නිරුපකිලෙසං 2 ම සම්ඵුල්ලං. 3. විසුද්ධිනය-ඛන්ථ. 4. ම. තුස්ස

ධම්මං සංවණ්ණයන්තෙන[1] හි ආදිතෝ තස්ස නිදානං වත්තබ්බං, තතෝ පයොජනං, පිණ්ඩත්ථෝ, පදත්ථෝ, සම්බන්ධෝ, අධිප්පායෝ, චොදනා, සොධනා වත්තබ්බා.[2] තථා චෙව ආචරියෙන පටිපන්නං.

එත්ථ හි-**භගවතෝ කිරා**ති ආදි දෙසනාය නිදානපයොජනානං නිද්ධාරණං. **විසුද්ධිමග්ගං භාසිස්සන්**ති ආදි පිණ්ඩත්ථනිද්ධාරණං. **සීලේ ඨත්වා**ති ආදි පදත්ථසම්බන්ධාධිප්පායවිභාවනා. **කිං සීල**න්ති ආදි චොදනා. තතෝ පරං සොධනා. සමාධිප්පකරණකථාසුපි එසෙව නයෝ.

කස්මා පනෙත්ථ විසුද්ධිමග්ගකථා ආදිම්හි නික්ඛිත්තා, න පුච්ඡාගාථා?- පුච්ඡාපුබ්බිකා හි විස්සජ්ජනාති. වුච්චතෙ: තදත්ථස්ස මඞ්ගල භාවතෝ, සාසනස්ස ආදිකල්‍යාණාදිභාවවිභාවනතෝ, භයාදිඋපද්දව නිවාරණෙන අන්තරාය විධමනතෝ, උපරි සංවණ්ණෙතබ්බ ධම්ම සඞ්ගහතෝ චාති වෙදිතබ්බං.

එත්ථාහ: කස්මා පනායං විසුද්ධිමග්ගකථා වත්ථුපුබ්බිකා ආරද්ධා, න සත්ථුථොමනාපුබ්බිකාති? වුච්චතෙ: විසුං අසංවණ්ණනාදිභාවතෝ. **සුමඞ්ගලවිලාසිනී** ආදයෝ විය හි **දීඝනිකායාදීනං** නායං විසුං අංවණ්ණනා, න පකරණන්තරං වා **අභිධම්මාවතාර-සුමනාවතාරාදි**[3] ච්‍ය, තාසං යෙව පන **සුමඞ්ගලවිලාසිනී**ආදීනං සෙසභූතා. තෙනෙවාහ- "මඤ්ඤෙ විසුද්ධිමග්ගෝ"ති ආදි.

අථවා:ථොමනාපුබ්බිකාපිචායං කථා,න වත්ථුපුබ්බිකාවාති දට්ඨබ්බං. සාසනෙ හි වත්ථුකිත්තනං න ලොකෙ විය කෙවලං ඥාති, සාසන සම්පත්තිකිත්තනත්තා පන සත්ථුඅවිපරීතධම්මදෙසන[4]භාවවිභාවනෙන ගුණසඞ්කිත්තනං උල්ලිඞ්ඝනත්තමෙව[5] පවත්තති. තථා හි වක්ඛති **එකන්තාවහා හි තිස්සො සික්ඛා**ති ආදි-**සොතාපන්නාදිභාවඤ්ච කාරණන්**ති. එත්ථ හි ආදිසද්දෙන සබ්බසකදාගාමි-අනාගාමිනෝ විය සඋබ්බපි අරහන්තෝ ගය්හන්ති-විභාගස්ස අනුඛ්ධත්තා. තෙන තිණ්ණම්පි බොධිසත්තානං නිබ්බෙධභාගියා සීලාදයෝ ඉධ "සීලෙ පතිට්ඨායා"ති ආදිවචනෙන සඞ්ගහිතාති දට්ඨබ්බං-තිණ්ණම්පි හි නෙසං චරිමභවෙ විසෙසතෝ සංසාර[6]භයිකත්තං යථාඤ්ඤං සීලෙ පතිට්ඨාය සමථ විපස්සනං[7] උස්සුක්කාපෙත්වා තණ්හාජටාවිජටනපටිපත්තිං ච සමානෙන්ති.

අථවා: **සෝ ඉමං විජටයෙ ජටන්**ති සාධාරණවචනෙන සාතිසයං නිරතිසයඤ්ච තණ්හාජටාවිජටනං ගහිතං. තත්ථ යං නිරතිසයං-සවාසනපහානතාය. තෙන සත්ථු පහානසම්පදා කිත්තිතා හොති, තන්නිමිත්තා ඤාණසම්පදා ච. තදුභයෙන නානන්තරියකතාය[8] ආනුභාව සම්පදාදයොපිති එවම්පි ථොමනාපුබ්බිකායං කථාති වෙදිතබ්බං.

---

1. සී. III & ම. සංවණ්ණෙන්තෙන.
2. සී. III & ම සොධනං වත්තබ්බං.
3. සුමනාවතාරාදි-කත්ථචි.
4. ම. දෙසනා.
5. සී. උල්ලිඞ්ඝනත්තමෙව.
6. සී. සංසරෙ.
7. සී. විපස්සනා.
8. ම. තදුභයෙන [නානන්තරියකතාය.

අථවා: පොමනාපුබ්බිකා එවායං කථාති දට්ඨබ්බං-**සබ්බබලෙමසු අපපටිහතඤාණචාරෙති**[1] ආදිනා සත්ථුපොමනං පුරකඛත්වා සංවණ්ණනාය ආරද්ධත්තා. සා පනායං යසමා පුච්ඡනතස්ස අජ්ඣාසයානුරූපං ව්‍යාකරණසමත්ථතාය විභාවනවසෙන පවත්තිතා, ආචිණ්ණඤෙවතං ආචරියස්ස-යදිදං සංවණ්ණෙතබ්බධම්මානුගුණං සංවණ්ණනාරමෙභ සත්ථු අභිත්ථවනං. තසමා ඉමිනා කාරණෙන එවමෙත්ථ පොමනා පවත්තිතාති පොමනාකාරස්ස වුච්චමානස්ස කාරණං උද්ධරනෙතන පඨමං විස්සජ්ජිතගාථං නිකඛිපිත්වා තස්සා නිදානවොදනාමුඛෙන පුච්ඡාගාථං සරූපතො අත්ථතො ච දසෙත්වා තස්සා පුච්ඡාය අවිපරීතී[2] ව්‍යාකරණසමත්ථභාවාවජොතනිං[3] භගවතො පොමනං පුරකඛත්වා යථාධිපෙතධම්මසංවණ්ණනා කතා. තෙනාහ-"සීලෙ පතිට්ඨායා"ති ආදි. තත්ථ-ගාථාය අත්ථො පරතො ආවිභවිස්සති.

ඉතීති ආදිසු-"ඉති"ති අයං ඉතිසද්දෝ: හෙතු-පරිසමාපන-ආදිපදත්ථවිපරියය[4]-පකාර-අවධාරණ-නිදස්සනාදි අනෙකත්ථපපභෙදෙ. තථාහෙස:- "රූපති රූපතීති ඛො භික්ඛවෙ තසමා රූපනති වුච්චති"ති ආදිසු හෙතුම්හි ආගතො. "තසමාතිහ මෙ භික්ඛවෙ ධම්මදායාදා භවථ මා ආමිසදායාදා, අත්ථි මෙ තුමෙහසු අනුකම්පා: කිනති මෙ සාවකා ධම්මදායාදා භවෙයයුං නො ආමිසදායාදා"ති ආදිසු පරිසමාපනෙ. "ඉති වා ඉති එවරූපා නච්චගීතවාදිතවිසූක දස්සනා පටිවිරතො"ති ආදිසු ආදිඅත්ථෙ. "මාගන්දියොති තස්ස බ්‍රාහමණස්ස සඞ්ඛා සමඤඤා පඤඤත්ති වොහාරො නාමං නාම කම්මං නාමධෙය්‍යං නිරුත්ති ව්‍යඤ්ජනමභිලාපොති"ති ආදිසු පදත්ථවිපරියයෙ.[4] "ඉති ඛො භික්ඛවෙ සප්පටිභයො බාලො අප්පටිභයො පණ්ඩිතො, සඋපදදවො බාලො අනුපදදවො පණ්ඩිතො, සඋපසග්ගො බාලො අනුපසග්ගො පණ්ඩිතොති"ති ආදිසු පකාරෙ. "අත්ථි ඉදප්පච්චයා ජරාමරණන්ති ඉති පුට්ඨෙන සතා ආනන්ද අත්ථීත්ස්ස වචනීයං, කිං පච්චයා ජරාමරණන්ති ඉති වෙ වදෙය්‍ය, ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ඉච්චස්ස වචනීය"න්ති ආදිසු අවධාරණෙ, සන්නිට්ඨානෙති අත්ථො. "සබ්බං අත්ථීති ඛො කච්චාන අයමෙකො අන්තො, සබ්බං නත්ථීති අයං දුතියො අන්තො"ති ආදිසු නිදස්සනෙ. ඉධාපි නිදස්සනෙ දට්ඨබ්බා. පකාරෙතිපි වත්තුං වට්ටතෙව. පඨමො පන ඉතිසද්දෝ පරිසමාපනෙ දට්ඨබ්බෝ. **භූතී**ති අවධාරණෙ. **ඉදන්ති** ආසන්නපච්චක්ඛවචනං-යථාධිකතස්ස සුත්තපදස්ස අභිමුඛීකරණතො.

වුත්තන්ති අයං වුත්තසද්දෝ සඋපසග්ගො අනුපසග්ගො ච: වපන- වාපසමීකරණ[5]- කෙසොහාරණ- ජීවිතවුත්ති- පමුත්තභාව[6]- පාවචනපවත්ති-අජ්ඣෙන[7]-කථනාදිසු දිස්සති. තථා හි අයං:—

---

1. සී. I & II ඤාණචාරෙති.
2. ම, අවිපරීතං.
3. ම, ජොතනං.
4. ම. විපරියාය, සය්‍යා. පරියාය.
5. සම්කරණ-කත්ථචි.
6. සී. පමුඤ්චභාව. [පවත්තිත අජ්ඣේසනා,
7. ම & සය්‍යා.

"ගාවෝ තස්ස පජායන්ති ඛෙත්තං වුත්තං විරුහති,
පුත්තානං[1] ඵලමස්සාති යෝ මිත්තානං න දූභති"ති

ආදිසු වපනෙ ආගතො. "නො ච ඛො පටිවුත්ත"න්ති ආදිසු අට්ඨ දන්තකාදීහි වාපසම්භරණෙ. "කාපටිස්සෝ[2] මාණවෝ දහරෝ වුත්ත සිරෝ"ති ආදිසු කෙසොහාරණෙ. "පත්තාලොමෝ පරදවුත්තෙනා[3] මිග භූතෙන චෙතසා විහරති"ති ආදිසු ජීවිතවුත්තියං. "සෙය්යථාපි නාම පණ්ඩුපලාසෝ බන්ධනා පවුත්තෙනා අභබ්බා හරිතත්තායා"ති ආදිසු ඛණ්ඩනතො පමුත්තභාවෙ. "යෙසම්දං එතරහි පොරාණං මන්තපදං ගීතං පවුත්තං සමීහිත"න්ති ආදිසු පාවචනභාවෙන පවත්තිතෙ. ලොකෙ පන: "වුත්තෙනා ගණෙන[4] වුත්තෙනා පාරායණෙනා"ති අජ්ඣෙතෙ. "වුත්තං ඛො පනෙතං භගවතා: ධම්මදායාදා මෙ භික්ඛවෙ භවථ, මා ආමිසදායාදා"ති ආදිසු කථෙ. ඉධාපි කථනෙයෙව දට්ඨබ්බා. තස්මා ඉති හි එවමෙව ඉදං සුත්තං වුත්තං දෙසිතන්ති යථානික්ඛිත්තං ගාථං දෙසිතභාවෙන නිදසෙන්ති, තස්සා වා දෙසිතාකාරං අවධාරෙන්ති.

තඤ්හිති හෙතුම්හි නිස්සක්කං. **පනා**ති වචනාලඞ්කාරමත්තං. උභ අයනාපි කාරණං පුච්ඡති. **එත**න්ති යථාවුත්තං සුත්තපදං පච්චාමසති. **වුත්ත**න්ති පුච්ඡානිමිත්තං. තදත්ථස්ස අත්තනො බුද්ධියං විපරිවත්ත මානතං උපාදාය "ඉද"න්ති වත්වා පුන භගවතා භාසිතාකාරං සඤ්ඤාය "එත"න්ති වුත්තං. සකලෙන පන්නෙන වචනෙන දෙසනාය නිදානං වොදිතං[5] හොති- යතො තස්සා දෙසකා- දෙස- කාල- පටිග්ගාහකෙ විභාවෙතුං-"භගවන්තං කිරා"ති ආදි වුත්තං.

තත්ථ-කිරාති අනුස්සවත්ථෙ නිපාතො, තෙන වුච්චමානස්සත්ථස්ස අනු අනු සූයමානතං දීපෙති. **රත්තිභාගෙ**ති රත්තියා එකස්මිං කොට්ඨාසෙ, මජ්ඣිමයාමෙති අධිප්පායො. වෙස්සවණාදයෝ[6] විය අප්පිකටනාමධෙය්යත්තා **අඤ්ඤතරෙ**, දෙවො එව=**දෙවපුත්තෙනා, සංසය සමුග්ඝාතත්ථං** විචිකිච්ඡාසල්ලසමුද්ධරණත්ථං පුච්ඡීති යොජනා. "සංසය සමුග්ඝාතත්ථ"න්ති ච ඉමිනා -'පඤ්චසු පුච්ඡාසු අයං විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා'ති දස්සෙති.

යෙන අත්ථෙන තණ්හා **ජාලා**ති වුත්තා, තමෙව අත්ථං දස්සෙතුං **ජාලිනියා**ති වුත්තං. සා හි අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතපභෙදෙ, අත්තනො අවයවභූතෙ එව ජාලෙ එතිස්සා අත්ථීති=ජාලිනීති වුච්චති. ඉදානිස්සා ජටාකාරෙන ප්‍රවත්තිං දස්සෙතුං **සා හී**ති ආදි වුත්තං. තත්ථ-**රූපාදිසු ආරම්මණෙසූ**ති තස්සා පවත්තිට්ඨානමාහ-රූපාදිඡබ්බිධාරම්මණ විනිමුත්තස්ස තණ්හාවිසයස්ස අභාවතො. **භෙට්ඨූපරියවසෙනා**ති කදාචි රූපාරම්මණෙ කදාචි යාව ධම්මාරම්මණෙ, කදාචි ධම්මාරම්මණෙ

1. ම. & සය්‍ා. වුත්තානං. 3. ම. පරදත්තවුත්තෙනා. 5. ම ජොතිතං.
2. ,සී. කාපඨිකා,-කාපටවෝ. 4. ම & සය්‍ා. ගුණෙන. 6. ම. වණ්ණාදයෝ.

කදාචි යාව රූපාරම්මණේති එවං හෙට්ඨා උපරි ච පවත්තිවසෙන. දෙසනාකමෙන වෙත්ථ හෙට්ඨුපරියතා දට්ඨබ්බා. කදාචි කාමභවෙ කදාචි රූපභවෙ කදාචි අරූපභවෙ, කදාචි වා අරූපභවෙ කදාචි රූපභවෙ කදාචි කාමභවෙති එවමෙපත්ථ[1] හෙට්ඨුපරියවසෙන පවත්ති වෙදිතබ්බා. සබ්බසඞ්ඛාරානං ඛණෙ ඛණෙ භිජ්ජනසභාවත්තා අපරාපරුප්පත්තිඑත්ථ සංසිබ්බනානති ආහ **පුනප්පුනං[2] උප්පජ්ජනතෝති.**

සංසිබ්බනට්ඨෙනාති ඉදං යෙන සම්බන්ධෙන ජටා වියාති=ජටාති ජටාතණ්හානං උපමූපමෙය්යතා, තංදස්සනං. අයං හෙත්ථ අත්ථෝ: යථා ජාලිනෝ වෙළුගුම්බස්ස සාඛා සෙස[3]සඤ්ඡයාදයො ච අත්තනෝ අවයවෙහි සංසිබ්බිතා විනද්ධා ජටාති වුච්චන්ති, එවං තණ්හාපි සංසිබ්බනභාවෙනාති. "සංසිබ්බිතට්ඨෙනා"ති වා පාඨො. අත්තනාව අත්තනෝ සංසිබ්බිතභාවෙනාති අත්ථෝ. අයං හි තණ්හා කොසකාර කිමි විය අත්තනාව අත්තානමපි සංසිබනන්තී පවත්තති. තෙනාහ භගවා:-"රූපතණ්හා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා උපපජ්ජමානා උපපජ්ජති, එත්ථ නිවිසමානා නිවිසතී"ති ආදි.

ඉමෙ සත්තා මම ඉදානි පරිග්ගහිතං වත්ථුං අත්තනිබ්බිසෙසං මඤ්ඤමානා අභිනන්තරිමං කරොන්ති. අභිනන්තරත්ථෝ ච අත්තෝ සඤ්ඤති සඤ්ඤාපරිකප්පෙ උපපජ්ජමානාපි තණ්හා "අත්තාභවා"ති වුත්තා. පබ්බජිතස්ස පත්තාදි ගහට්ඨස්ස හත්ථාදි සඤ්ඤාපරිකප්පෙ. අත්තාති භවති[4] එත්ථ අභිමාතොති=අත්තභාවෝ, උපාදානක්ඛන්ධපඤ්චකං. "සරීර"න්ති කෙචි. 'මම අත්තභාවෝ සුන්දරෝ, අසුකස්ස විය මම අත්තභාවෝ භවෙය්‍යා'ති වා ආදිනා සකඅත්තභාවාදිසු තණ්හාය උපපජ්ජනාකාරෝ[5] වෙදිතබ්බෝ. අත්තනෝ චක්ඛාදීනි[6] අජ්ඣත්තිකායතනානි, අත්තනෝ පරෙසඤ්ච රූපාදීනි බාහිරායතනානි, පරෙසං සබ්බානි වා. සපරසන්තානෙ පරියාපන්නානි වා චක්ඛාදීනි අජ්ඣත්තිකායතනානි. තථා රූපාදීනි බාහිරායතනානි. පරිත්තමහග්ගතභවෙසු පවත්තියාපි තණ්හාය අත්තනා ජටාබන්ධිජටාභාවෝ වෙදිතබ්බා. කාමභවෝ හි කස්සචිපි කිලෙසස්ස අවික්ඛම්භිතත්තා කථඤ්චි අවිමුත්තෙනා අජ්ඣත්තග්ගහණස්ස විසෙසපච්චයොති අජ්ඣත්තං අත්තෙනාති ච වුච්චති. තබ්බිපරියයතො[7] රූපාරූපභවෝ බහිද්ධා බහීති ච. තෙනාහ භගවා:- "අජ්ඣත්තසංයොජනෝ පුග්ගලෝ, බහිද්ධාසංයොජනෝ පුග්ගලෝ"ති.

විසයභෙදෙන පවත්තිආකාරභෙදෙන ච අනෙකභෙදභින්නම්පි තණ්හං ජටාභාවසාමඤ්ඤෙන එකන්ති ගහෙත්වා **තාය එවං උපපජ්ජමානාය ජාතායාති** වුත්තං. සා පන පජාතිවුත්ත සත්තසන්තාන[8] පරියාපන්නා එව හුත්වා පුනප්පුනං[9] තං ජටෙන්තී විනන්ධන්තී

1. ම. එවමෙත්ථ. 4. සී. භාවෙති. 7. ම. තබ්බිපරියායතො, සී. තබ්බිපරියතො.
2. සී. පුනපුනං. 5. ම. උපපජ්ජමානාකාරෝ. 8. සී. වුත්තසන්තාන.
3. ම. කොස. 6. ම. චක්ඛායතනාදීනි. 9. සී. පුනපුනං.

පවත්තනතීති ආහ **ජවාය ජවිතා පජති**. යථා හි[1] 'පරමත්ථතෝ යදිපි අවයවව්‍යතිරෙකෙන සමුදයෝ නත්ථි, එකදෙසෝ පන සමුදයෝ නාම න හොතී'ති අවයවතෝ සමුදයං භින්නං කත්වා උපමූපමෙය්‍යෝ දසෙන්තෝ **සථා නාම වෙථජවාදිකි**-පෙ-**සංසිබ්බිතාති** ආහ. "ඉමං ජව"න්ති සම්බන්ධෝ. තීසු ධාතූසු එකමපි අසෙසෙත්වා සංසිබ්බනෙන **තෙඛාතුකං ජවෙත්වා ඨිතං**. තෙනස්ස මහාවිසයභාවං ජවාවිජවනස්ස[2] ච සුදුක්කරභාවමාහ. **විජවෙතුං තෙ සමත්ථෝති** ඉමිනා **විජවෙති** පදං සත්තිඅත්ථං න විධ්‍යාදිඅත්ථන්ති දසෙති. එවං "අනෙකාජවාති ඇදිනා පුරෙථා පනස්ස දෙවපුත්තස්ස ඉමං ගාථමාහා"ති සම්බන්ධෝ.

එදිසොව ඉමං පඤ්හං විස්සජෙජය්‍යාති සත්ථාරං ගුණතෝ දසෙන්තෝ-"සබ්බධම්මෙසු අපපටිහතඤාණචාරෝ"ති ආදිමාහ. තත්ථ-**සබ්බධම්මෙසූති** අනිත්‍යාදිභෙදභින්නෙසු සබ්බෙසු ඤෙය්‍යධම්මෙසු. **අපපටිහතඤාණචාරොති** අනාවරණඤෙය්‍යාවරණප්පහානෙන නිස්සඞ්ගචාරතාය ච විහතඤාණප්පවත්තිකෝ. එතෙන තීසු කාලෙසු අපපටිහතඤාණතා විභාවිතෙන ආදිතෝ තිණ්ණං ආවෙණිකධම්මානං ගහණෙනෙව තදෙකලක්ඛණතාය තදවිනාභාවතෝ ච භගවතෝ සෙසාවෙණිකධම්මානම්පි ගහිතභාවෝ වෙදිතබ්බෝ.

දිබ්බන්ති කාමගුණාදීහි කීළන්ති ලළන්ති, තෙසු වා විහරන්ති, විජයසම්පත්තායොගෙන පචත්තිකෙ විජෙතුං ඉච්ඡන්ති, ඉස්සරිය-ධනාදි[3]සක්කාරදූනගහණං තං තං අත්ථානුසාසනඤ්ච කරොන්තා වොහරන්ති, පුඤ්ඤඤ්ඤණ[4]යොගානුභාවපත්තාය ජුතියා ජොතන්ති, යථාධිප්පෙතඤ්ච විසයං අපපටිඝාතෙන්තා ගච්ඡන්ති, යපිච්ඡිත නිප්ඵාදනෙ ච සක්කොන්තීති=දෙවා. අථවා දෙවනීයා තංතංව්‍යසන නිත්ථරණ ඤ්කෙහි සරණං පරායණන්ති ගමනීයා, අභිත්ථවනීයා, සොභාවිසෙස යොගෙන කමනීයාති වා=දෙවා. තෙ තිවිධා: සම්මුතිදෙවා උපපත්ති දෙවා විසුද්ධිදෙවාති.

භගවා පන නිරතිසයාය අභිඤ්ඤාකිළාය, උත්තමෙහි දිබ්බ-බ්‍රහ්ම-අරියවිහාරෙහි, සපරසන්තානගත පඤ්චවිධමාරවිජයිච්ඡානිප්පත්තියා, විත්තිස්සරිය- සන්තධනාදි- සම්මාපටිපත්ති- අවෙච්චපසාද- සක්කාර දූනගහණසඞ්ඛාතෙන, ධම්මසභාව-පුග්ගලජ්ඣාසයානුරූපානුසාසනී සඞ්ඛාතෙන ච වොහාරාතිසයෙන, පරමාය පඤ්ඤාසරීරප්පභාසඞ්ඛාතාය ජුතියා, අනඤ්ඤසාධාරණාය ඤාණසරීරගතියා, මාරවිජයසබ්බසබ්බඤ්ඤු ගුණපරහිතනිප්ඵාදනෙසු අපපටිහතාය සත්තියා ච සම්පන්නාගතත්තා, සදෙවකෙන ලොකෙන සරණන්ති ගමනීයතො, අභිත්ථවනීයතො, භත්තිවසෙන කමනීයතො ච සබ්බෙ තෙ දෙවෙ තෙහි ගුණෙහි අභිභුය්‍ය සිතත්තා තෙසං දෙවානං සෙට්ඨෝ උත්තමෝ දෙවොති=

1. සී. තථා හි.
2. ම. විජවනස්ස
3. සී. ඉස්සරියධනාදි.
4. ම. පුඤ්ඤඤාණ.

දෙවදෙවෝ. සබ්බදෙවෙහි පූජනීයතරෝ දෙවොති වා, විසුද්ධිදෙවභාවස්ස වා සබ්බඤ්ඤුගුණාලඞ්කාරස්ස අධිගතත්තා අඤ්ඤසං දෙවානං අතිසයෙන දෙවොතී=**"දෙවදෙවෝ."**

අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු අපරිමාණානං සකඤානං මහාබ්‍රහ්මානඤ්ච ගුණාභිභවනතෝ අධිකෝ අතිසයෝ,අතිරෙකාතරෝ වා සකෙකා බ්‍රහ්මා වාති=**සකඤානං අතිසකෙකා, බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා.**

ඤාණපභාතදෙසනාවිසෙසෙසු සදෙවකෙ ලොකෙ කෙනචි අකඛමහනියඨානතාය[1] කුතොචිපි උත්‍රාසාභාවතෝ[2] චතූහි වෙසාරජ්ජෙහි විසාරදෙති=**චතුවෙසාරජ්ජවිසාරදෝ.** යං සන්ධාය වුත්තං:- "සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ පටිජානතෝ ඉමෙ ධම්මා අනභිසම්බුද්ධාති-සත්‍ථා වත මං සමණෙ වා-පෙ-වෙසාරජ්ජපත්තො විහරතී"ති.

ඨානාඨානඤාණාදීහි දසහි ඤාණබලෙහි සමන්නාගතත්තා **දසබලධරෝ.** යං සන්ධාය වුත්තං:- "ඉධ තථාගතො ඨානඤ්ච ඨානතෝ අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතෝ යථාභූතං පජානාතී"ති ආදි.

යං කිඤ්චි ඤෙය්‍යං නාම, තස්ස සබ්බස්සෙව අනාවටඤාණතාය **අනාවරණඤාණෝ.** තඤ්ච සබ්බං සමන්නතෝ සබ්බාකාරතෝ හත්‍ථතලෙ ආමලකං විය පච්චක්ඛතෝ දස්සනසමත්ථෙන ඤාණචක්ඛුනා සමන්නාගතත්තා **සමන්තචක්ඛු,** සබ්බඤ්ඤූති අත්ථෝ. ඉමෙහි පන ද්වීහි පදෙහි පඨමානි චෙ අසාධාරණඤාණානි ගහිතානි.

භාග්‍යවන්තතාදීහි කාරණෙහි **භගවා.** යං පනෙත්‍ථ වත්තබ්බං, තං පරතො බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ විත්‍ථාරතෝ ආගමිස්සති.

එත්‍ථ ච-"සබ්බධම්මෙසු අපරිහතඤාණවාරෝ"ති ඉමිනා තියද්ධාරුළ්හානං පුච්ඡානං භගවතෝ ව්‍යාකරණසමත්‍ථතාය දස්සිතාය කිං දෙවතානමපි පුච්ඡං ව්‍යාකාතුං සමත්‍ථෝ භගවාති ආසඞ්කාය ඤාණං නිවත්තනත්‍ථං-"දෙවදෙවෝ"ති වුත්තං. දෙවානං අතිදෙවෝ සකෙකා දෙවානම්පෙතු දෙවානං පඤ්හං විස්සජ්ජෙති, තතෝ ඉමස්ස කෝ විසෙසොති විඤ්ඤෙය්‍යානං තන්නිවත්තනත්‍ථං-"සකඤානං අතිසකෙකා"ති වුත්තං. සකෙකනාපි පුච්ඡිතමත්‍ථං සනංකුමාරාදයෝ බ්‍රහ්මානෝ විස්සජ්ජෙන්ති, තතෝ ඉමස්ස කෝ අතිසයොති විඤ්ඤෙය්‍යානං තන්නිවත්තනත්‍ථං-"බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා"ති වුත්තං. අයඤ්චස්ස විසෙසෝ චතූසු වෙසාරජ්ජඤාණෙසු පාකටෝ ජාතොති දස්සනත්‍ථං-"චතු-පෙ-ධරෝ"ති වුත්තං. ඉමානි ච ඤාණානි ඉමස්ස ඤාණද්වයස්ස අධිගමෙන සහෙව සිද්ධානීති දස්සනත්‍ථං-"අනාවරණඤාණෝ සමන්තචක්ඛූ"ති වුත්තං. තඤිදං ඤාණද්වයං පුඤ්ඤඤාණසම්භාරූපචයසිද්ධාය භගවා දෙසනාය සිද්ධනති දස්සෙතුං-"භගවා"ති අවොචාති එවමෙතෙසං පදානං ගහණෙ පයොජනං ආනුපුබ්බිං[3]ව වෙදිතබ්බා.

---

1. ම. අවිකම්පනියඨානතාය. 2. ම. උත්තාසාභාවතෝ. 3. ම. අනුපුබ්බී.

යං පනෙතං පඨමිමං අනාවරණඤාණං සබ්බඤ්ඤුතඤාණන්ති ඤාණවයං, තං අත්ථතෝ අභින්නං. එකමෙව හි තං ඤාණං විසයපවත්තිමුඛෙන අනෙකධා අසාධාරණභාවදස්සනත්ථං භිධා[1] සාසා වුත්තං. අනාවරණාභාවතෝ නිස්සඩ්හවාරම්භුපාදාය අනාවරණඤාණන්තිපි වුත්තං. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං පරතෝ බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ වක්ඛාම.

මහන්තෙන සීලක්ඛන්ධාදිකෙ එසි ගවෙසීති=මහෙසි-භගවා, තෙන **මහෙසිනා. වණ්ණයන්තෙනාති** විවරන්තෙන විත්ථාරෙන්තෙන. **යථා ඤාණන්ති** අවිපරීතං. **සීලාදිභෙදනන්ති** සීලසමාධිපඤ්ඤාවිභාගං.

සුදුල්ලභන්ති අඨක්ඛණවජ්ජිතෙන භවමෙන ඛණෙන ලබ්භමානතා සුට්ඨු දුල්ලභං. **සීලාදිසම්භාරන්ති** සීලාදිඛන්ධත්තයසඞ්ගහං. අරියමග්ගෙනා හි තීහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහිතෝ-සප්පදෙසන්තා, නගරං විය රජ්ජන. න භයෝ ඛන්ධා අරියමග්ගෙන-නිප්පදෙසත්තා. වුත්තං හෙතං:-"න ඛෝ ආවුසෝ විසාඛ අරියෙන අට්ඨඞ්ගිකෙන මග්ගෙන භයෝ ඛන්ධා සඞ්ගහිතා, තීහි ච ඛෝ ආවුසෝ විසාඛ ඛන්ධෙහි අරියෝ අට්ඨඞ්ගිකෝ මග්ගෝ සඞ්ගහිතෝ"ති. කිලෙසචොරෙහි අපරිපන්ථනීයභාවය **ඛෙමං.** අත්තවය පරිවජ්ජනතෝ මායාදිඤ්ඤාවඞ්කාදිප්පහානතෝ ච **උජුං.** සබ්බසං සඞ්කිලෙසධම්මානං මාරණවසෙන ගමනතෝ පවත්තනතෝ, නිබ්බාණස්ස මග්ගනතෝ, නිබ්බාණත්ථිකෙහි මග්ගීයමානතෝ ච **මග්ගං. විසුද්ධියාති** නිබ්බාණාය, විසුද්ධභාවාය[2] වා, අරහත්තායාති අත්ථෝ.

යථාභූතං ඤාණන්නාති එවං සීලවිසුද්ධිආදිවිසුද්ධිපරම්පරාය[3] අධිගන්තබ්බා එවරූපා එවංකිච්චකා එවමත්ථෝති යථාවතෝ[4] අනාවබුජ්ඣනතා. සකලසංකිලෙසතෝ සංසාරතෝ ච සුට්ඨු විමුත්තිං කාමෙන්තීති ද්විධෙන්තීති=**සුද්ධිකාමා. අපි**සද්දෙ සම්භාවනෙ. තෙන න කෙවලං සීලමත්තෙනෙව පරිතුට්ඨා, අථ ඛෝ සුද්ධිකාමාපි[5] සමානාති දස්සෙති. **ඉධාති** ඉමස්මිං සාසනෙ. භාවනාය යුත්තපයුත්තභාවාය **යොගිනෝ, වායමන්තාපි** විසුද්ධිං උද්දිස්ස පයොගං පරක්කමං කරොන්තාපි උපායස්ස අනධිගතත්තා **විසුද්ධිං නාධිගච්ඡන්තීති** යොජනා.

තෙසන්ති යොගීනං. කාමඤ්චායං විසුද්ධිමග්ගො සමන්තභද්දකත්තා සවනධාරණපරිචයාදිපසුත්තානං සබ්බෙසම්පි පාමොජ්ජකරො, යොගීනං පන සාතිසය[6]පමොදහෙතුති ආහ **තෙසං පාමොජ්ජකරණන්ති.** බාහිරසා[7]නිකායන්තරලද්ධීහි අසම්මිස්සතාය සුට්ඨු විසුද්ධ විනිච්ඡයත්තා **සුවිසුද්ධවිනිච්ඡයං. මහාවිහාරවාසීනන්ති** අත්තනො අපස්සයභූතං නිකායං දස්සෙති. **දෙසනානයනිස්සිතන්ති** ධම්මසංවණ්ණනානීති[8] සන්නිස්සිතං.

---

1. ම. වෙඩා.
2. ම. විසුද්ධිභාවාය.
3. සී. ආදිපරම්පරාය.
4. ම. යාථාවතෝ.
5. සී. III & ම. විසුද්ධිකාමාපි.
6. ම. සාතිසයං.
7. ම, බාහිර.
8. ම. සංවණ්ණනානයෙ.

එත්ථ ච– "තෙසං පාමොජ්ජකරණ"න්ති ආදිනා සබ්බසංකිලෙස මලවිසුද්ධත්ථාය විසුද්ධිං නිබ්බාණං පත්ථෙන්නානං යොගීනං එකංසෙන තදුවහත්තා පාමොජ්ජකරෙ සුතමයඤාණාදිභෙදෙ සම්මාපටිපන්නෙති අධිට්ඨිතත්තා සුට්ඨු සම්මා විසුද්ධිනිච්ඡයො මහාවිහාරවාසීනං කථා මග්ගොති දස්සෙති. **සක්කච්චං මෙ භාසතො සක්කච්චං නිසාමයථාති** යොජෙතබ්බං.

එත්ථ ච– "ඉමිස්සාදුනි ගාථාය"ති ඉමිනා විසුද්ධිමග්ගහාසනස්ස නිස්සයං, "භාජිතාය මහෙසින්දා"ති ඉමිනා තස්ස ප්‍රමාණභාවං, "යථාභූතං අත්ථං සීලාදිභෙදන"න්ති ඉමිනා අවිපරීතං පිණ්ඩත්ථං, "සුදුල්ලභං–පෙ–යොගිනො"ති ඉමිනා නිමිත්තං, "තෙසං පාමොජ්ජ කරණ"න්ති ඉමිනා පයොජනං, "වණ්ණයතො අත්ථං සුවිසුද්ධ විනිච්ඡයං **මහාවිහාරවාසීනං** දෙසනානයනිස්සිතං සක්කච්ච"න්නි[1] ච ඉමිනා කරණපකාරං දස්සෙත්වා, "විසුද්ධිකාමා සබ්බෙපි නිසාමයථ සාධවො"ති ඉමිනා තත්ථ සක්කච්චසවණෙ සාධුජනෙ නියොජෙති සාධුකා[2] සවණපටිබද්ධා හි සාසනසම්පත්ති.

වච්චත්ථවිභාවනෙන පවෙදිතවිසුද්ධිමග්ගසාමඤ්ඤත්ථස්ස විසුද්ධි මග්ගකථා වුච්චමානා අභිරුචිං උප්පාදෙතීති පදත්ථතො විසුද්ධිමග්ගං විභාවෙතුං– "තත්ථ විසුද්ධී"ති ආදි ආරද්ධං.

තත්ථ–**තත්ථාති** යදිදං– "විසුද්ධිමග්ගං භාසිස්ස"න්ති එත්ථ විසුද්ධි මග්ගපදං[3] වුත්තං, තත්ථ. **සබ්බමලවිරහිතන්ති** සබ්බෙහි රාගාදි මලෙහි සබ්බෙහි සංකිලෙසමලෙහි ච විරහිතං විවිත්තං, තතො එව **අච්චන්ත පරිසුද්ධං,** සබ්බදා සබ්බථා ච විසුද්ධන්ති අත්ථො. යථාවුත්තං විසුද්ධිං මග්ගන්ති ගවෙසන්ති අධිගච්ඡන්ති එතෙනාති=**විසුද්ධිමග්ගොති.** තෙනාහ **මග්ගොති අධිගමූපායො වුච්චතී**ති.

විසුද්ධිමග්ගොති ච නිප්පරියායෙන ලොකුත්තරමග්ගො වේදිතබ්බො, තදුපායත්තා පන පුබ්බභාගමග්ගොපි තංනිස්සයො කථා පබන්ධොපි ච තථා වුච්චති.

සචායං විසුද්ධිමග්ගො සත්ථාරා දෙසනාවිලාසතො විනෙයජ්ඣාසයතො ච නානානයෙහි දෙසිතො, තෙසු අයමෙකො නයො ඉහිතොති දස්සෙතුං "සො පනාය"න්ති ආදි ආරද්ධං.

තත්ථ–**කත්ථචීති** කිසම්සඤ්චි සුත්තෙ. **විපස්සනාමත්තකවසෙනෙවාති** අවධාරණෙන සමථං නිවත්තෙති. සො හි තස්සා පටියොගී, න සීලාදි. මත්තසද්දෙන ච විසෙසනිවත්තිඅත්ථෙන සවිසෙසං සමාධිං නිවත්තෙති. සො[4] උපචාරපණීතභෙදෙ, විපස්සනායානිකස්ස දෙසනාති කත්වා න සමාධිමත්තං. න හි ඛණිකසමාධිං විනා විපස්සනා සම්භවති. විපස්සනාති ච තිවිධාපි අනුපස්සනා වෙදිතබ්බා, න අනිච්චානුපස්සනාව. න හි අනිච්ච

1. සී. IV. සක්කච්චන්ති. 2. ම. සාධුකං. 3. ම. විසුද්ධිපදං. 4. සී. 'යො.

දස්සනමත්තෙනාපි සච්චානිසමයෝ සම්භවති. යං පන ගාථායං අනිච්ච ලක්ඛණසෙසව ගහණං කතං, තං යස්ස තදෙව සුට්ඨුතරං පාකටං හුත්වා උපට්ඨාති, තාදිසස්ස වසෙන. සොපි හි ඉතරං ලක්ඛණද්වයං විභූතතරං කත්වා සම්මසිත්වා විසෙසං අධිගච්ඡති, න අනිච්චලක්ඛණමෙව .

සබ්බෙ සඞ්ඛාරාති සබ්බෙ තෙභූමකා සඞ්ඛරා, තෙ හි සම්මසනීයා. **අනිච්චාති** න නිච්චා අද්ධුවා ඉත්තරා ඛණභඞ්ගුරාති. **පඤ්ඤාය**ාති විපස්සනාපඤ්ඤාය. **පස්සති** සම්මසති. **අථ** පච්ඡා, උදයබ්බයඤාණාදීනං උප්පත්තියා උත්තරකාලං. **නිබ්බින්දති දුක්ඛෙ**ති තස්මිංයෙව අනිච්චා කාරතො දිට්ඨෙ "සබ්බෙ සඞ්ඛාරා"ති වුත්තෙ තෙභූමකකම්මපඤ්චක සඞ්ඛාතෙ දුක්ඛෙ නිබ්බින්දති-නිබ්බිදාඤාණං පටිලභති. **එස මග්ගො විසුද්ධියා**ති එස නිබ්බිදානුපස්සනාසඞ්ඛාතො විරාගාදීනං කාරණභූතො නිබ්බාණස්ස අධිගමූපායො.

ඤාණපඤ්ඤාවසෙනාති සමථවිපස්සනාවසෙන. "ඤාණ"නති ඒවඤ්හි විපස්සනාය පාදකභූතං ඤාණං අධිප්පෙතං.

යමිතිනි යස්මිං පුග්ගලෙ. **ඤාණඤ්ච පඤ්ඤා චා**ති එත්තායමත්තො: ඉයා පුග්ගලො ඤාණං පාදකා කත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා තං උස්සුක්කාපෙති. **ස වෙ නිබ්බාණසන්තිකෙ**ති සො ව්‍යත්තං නිබ්බාණස්ස සමීපෙ, එකන්තතො නිබ්බාණං අධිගච්ඡතීති.

කම්මන්ති මග්ගවෙහත්තා. සා හි අපචයගාමිතාය සත්තානං සුඛිං ආවහති. **විජ්ජාති** සම්මාදිට්ඨි. **සිලන්ති** සම්මාවාචාකම්මන්තා. **ජීවිත මුත්තමන්ති** සම්මාආජීවො. **ධම්මොති** අවසෙසා චත්තාරෙ අරිය මග්ගධම්මා. අථවා "කම්ම"න්ති සම්මාකම්මන්තස්ස ගහණං-"යා චාවුසො විසාඛ සම්මාදිට්ඨි, යො ච සම්මාසංකප්පො, ඉමෙ ධම්මා පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ සඞ්ගණිතා"ති වචනතො. "විජ්ජා"ති සම්මාදිට්ඨි-සම්මාසඞ්කප්පානං ග්ගහණං. "ධම්මො"ති සමාධි-"එවංධම්මා තෙ භගවන්තො අහෙසුං"නති ආදිසු විය. තඤ්හි ඤෙත්තෙව-"යො චාවුසො විසාඛ සම්මාවායාමො යා ච සම්මාසති යො ච සම්මාසමාධි ඉමෙ ධම්මා සමාධික්ඛන්ධෙ සඞ්ගහිතා"ති වචනතො සම්මාවායාම-සතීනම්පි ගහණං දට්ඨබ්බං. "සිල"නති සම්මාවාචාජීවානං. "ජීවිතමුත්තම"නති එවරූපස්ස අරියපුග්ගලස්ස ජීවිතං උත්තමං ජීවිතන්ති එවමෙපත්ථ[1] අට්ඨඞ්ගිකො අරියමග්ගො වුත්තොති වෙදිතබ්බා.

සිලාදිවසෙනාති සීල- සමාධි- පඤ්ඤා- විරියවසෙන. **සබ්බදුති** සම්මදනතොපහුති සබ්බකාලං. **සිලසම්පන්නොති** චතුපාරිසුද්ධිසීල සම්පදාය සම්පන්නො සමන්නාගතො. **පඤ්ඤවාති** ලොකියලොකුත්තරාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **සුසමාහිතොති** තංසම්පයුත්තෙන සමාධිනා සුට්ඨු සමාහිතො. **ආරද්ධවිරියොති** අකුසලානං ධම්මානං පහානාය

1. සී, ලක්ඛණංයෙව. 2. ම. එවංමෙත්ථ.

කුසලානං ධම්මානං උපසම්පදාය පග්ගහිතවීරියෝ. **පහිතත්තෝති** නිබ්බාණං පති පෙසිතත්තභාවාය කායෙ ච ජීවිතෙ ච නිරපෙක්ඛචිත්තෝ. **ඔඝනති** කාමොඝාදිවතුබ්බිධම්පි ඔඝං, සංසාරමහොඝමෙව වා.

එකායනෝති එකමග්ගෝ, මග්ගපරියායෝ හි ඉධ අයනසද්දෝ, තස්මා 'එකමග්ගභූතෝ අයං භික්ඛවෙ මග්ගෝ න වෙධාපථභූතෝ'ති අත්ථෝ. එකං වා නිබ්බාණං අයති ගච්ඡතීති=එකායනෝ, එකෙන වා ගණසඞ්ගණිකං පහාය වචකට්ඨෙන[1] අසිතබ්බා පරිපජ්ජිතබ්බාති=එකායනෝ. අයනති තෙනාති වා=අයනෝ, එකස්ස සෙට්ඨස්ස භගවතෝ අයනෝති=එකායනෝ–තෙන උපපාදිතත්තා. එකස්මිං වා ඉමස්මිංයෙව ධම්මවිනයෙ අයනෝති=එකායනෝ. **සත්තානං විසුද්ධියාති** රාගාදි මලෙහි අතිජ්ඣාවිසමලොභාදිඋපක්කිලෙසෙහි ච සත්තානං විසුද්ධත්ථාය විසුජ්ඣනත්ථාය. **යදිදන්ති** නිපාතෝ, යෙ ඉමෙති අත්ථෝ. සුබ්බෙ සරණලක්ඛණෙන මග්ගට්ඨෙන ච මග්ගොති වුත්තසෙසෙව භාවාදි විසයභෙදෙන චතුබ්බිධත්තා **චත්තාරෝ සතිපට්ඨානාති** වුත්තං.

සම්මප්පධානාදිසූති එත්ථ ආදිසද්දෙන අප්පමාදරතිආදීනං සඞ්ගහෝ වෙදිතබ්බෝ. අප්පමාදරතිආදිවසෙනාපි හි සත්ථරි විසුද්ධි මග්ගොව දෙසිතෝ. යථාහ:–

> "අප්පමාදරතෝ භික්ඛු පමාදෙ භයදස්සි වා,
> අභබ්බෝ පරිහානාය නිබ්බාණස්සෙව සන්තිකෙ"ති.

තත්‍රාති තස්සං ගාථායං. උපරි වුච්චමානා ගාථාය විත්ථාර සංවණ්ණනා නිද්දෙසපටිනිද්දෙසට්ඨානියා, තතො සඞ්ඛිත්තතරා අත්ථවණ්ණනා උද්දෙසට්ඨානියාති ආහ **අයං සංඛෙපවණ්ණනාති**–යථාඋද්දිට්ඨස්ස හි අත්ථස්ස නිද්දෙසපටිනිද්දෙසා සුකරා සුඛොධා ච හොන්තීති.

සීලෙ පතිට්ඨායාති එත්ථ–"සීලෙ"ති කුසලසීලෙ. යදිපි:–"සාතමෙව ථපති අකුසලසීලා"ති ආදිසු අකුසලධම්මාපි සීලන්ති ආගතා. වුච්චමානාය පන චිත්තපඤ්ඤාභාවනාය අධිට්ඨානා[3] යොගාවචරාය කිරියසීලා නමපි අසම්භවෙ, කුතො ඉතරෙසන්ති කුසලසීලමෙවෙත්ථ අධිප්පෙතං. **සීලං පරිපූරයමානොති** ආදිසු "පරිපූරයමානෝ"ති පරිපාලෙන්තො, පරිවඩ්ඪෙන්තො වා, සබ්බභාගෙහි සංවරන්තො[4] අවීතික්කමන්තො වාති අත්ථෝ. තථාභූතෝ හි තං අවිජහන්තො තත්ථ පතිට්ඨිතෝ නාම හොති "සීලෙ"ති හි ඉදං ආධාරෙ භුම්මං. **පතිට්ඨායාති** දුවිධා පතිට්ඨා–නිස්සයූපනිස්සයභෙදතො. තත්ථ–උපනිස්සයපතිට්ඨා ලොකියා, ඉතරා ලොකුත්තරාව–අභින්දිත්වා ගහණෙ. භින්දිත්වා පන ගහණෙ යථා ලොකිය චිත්තුප්පාදෙසු සහජාතානං පුරිමපච්ඡිමානඤ්ච වසෙන නිස්සයූපනිස්සය පතිට්ඨා සම්භවති, එවං ලොකුත්තරෙසු හෙට්ඨිමමග්ගඵලසීලවසෙන

---

1. ම. විවෙකට්ඨෙන.
2. ම. ගහපති.
3. ම. අධිට්ඨාන.
4. සී. සංවරන්තො.

උපනිස්සයපච්චයාපි සම්භවතීති. "පච්චයායා"ති පදස්ස යදා උපනිස්සය පච්චයා අධිප්පෙතා, තදා "සඛං උපනිස්සායා"ති ආදිසු විය පුරිමකාල කිරියාවසෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. තෙනාහ:-"පුබ්බේව ඛෝ පනස්ස කායසාමඤ්ඤං වචීකම්මං ආජීවෝ ච සුපරිසුද්ධෝ හොතී"ති. යදා පන නිස්සයපච්චයා අධිප්පෙතා, තදා "චක්ඛුඤ්ච පටිච්චා"ති ආදිසු විය සමාහාරකාලකිරියාවසෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. සම්මාවාචාදයෝ හි අත්තනා[1] සම්පයුත්තානං සම්මාදිට්ඨිආදීනං සහජාතවසෙනෙව නිස්සයපච්චයා හොන්තීති.

නරති නෙතීති=**නරෝ**, පුරිසෝ. යථා හි පඨමපඨවිභූතෝ සත්තෝ ඉතරාය පඨවියා සෙට්ඨට්ඨෙන පුරි උච්චෙ ඨානෙ සෙති පවත්තතීති= පුරිසොති වුච්චති. එවං නයනට්ඨෙන නරොති වුච්චති. පුත්තභාතුභූතොපි හි පුග්ගලෝ මාතුජෙට්ඨභගිනීනාමපි නෙතුට්ඨානෙ[2] තිට්ඨති, පගෙව ඉත්ථරෝ ඉතරාසං. නරෙන යොගතෝ නරස්ස අයනන්ති වා=නාරී, ඉත්ථී. සාපි[3] චෙත්ථ කාමං තණ්හාජටාවිජටනාසමත්ථා[4] අත්ථි. පධානමෙව පන සත්තං දස්සෙන්තෝ නරොති ආහ. යථා-"සත්ථා දෙවමනුස්සානං"නාති. අට්ඨකථායං පන අවිභාගෙන පුග්ගලපරියායෝ අයනන්ති දස්සෙතුං "නරොති සත්තෝ"ති වුත්තං. **සපඤ්ඤස්සා**ති විපාකභූතාය සහ පඤ්ඤාය වත්තතීති=සපඤ්ඤා. තාය හි ආදිතෝ පට්ඨාය සන්තානවසෙන බහුලං පවත්තමානාය අයං සත්තෝ සවිසෙසං "සපඤ්ඤා"ති වත්තබ්බතං අරහති, විපාකපඤ්ඤාපි හි සන්තානවිසෙසනෙන[5] භාවනාපඤ්ඤා පත්තියා[6] උපනිස්සයෝ හොති-අහෙතුකච්හෙතුකානං තදභාවතෝ. සමපඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය ච තංතංකිච්චකාරිකාය පඤ්ඤාය වසෙන සපඤ්ඤාති වත්තුං වට්ටති. අට්ඨකථායමපන "නිපකසද්දෙන පාරිහාරික පඤ්ඤා ගය්හතී"ති විපාකපඤ්ඤාවසෙනෙවෙත්ථ අත්ථෝ වුත්තෝ.

කම්මජතිහෙතුකපටිසන්ධිපඤ්ඤායාති කම්මජාය තිහෙතුකපටිසන්ධියං පඤ්ඤායාති එවං තිහෙතුකසද්දෙ පටිසන්ධිසද්දෙන සම්බන්ධිතබ්බෝ, න පඤ්ඤාසද්දෙන. න හි පඤ්ඤා තිහෙතුකා අත්ථි. පටිසන්ධිතෝ පභුති පවත්තමානා පඤ්ඤා පටිසන්ධියං පඤ්ඤාති වුත්තා-තම්මූලකත්තා,[7] න පටිසන්ධික්ඛණෙ පවත්තා එව. චිනෙතීති ආරම්මණං උපනිජ්ඣායතීති=චිත්තං, සමාධි. සෝ හි සාතිසයං උපනිජ්ඣානකිච්චෝ, න හි විතක්කාදයෝ විනා සමාධිනා තම්පථං සාධෙන්ති, සමාධි පන තෙහි විනාපි සාධෙතීති පගුණබලවභාවාපාදනෙන පච්චයෙහි චිතං, තථා සන්තානං චිනොතීතිපි=චිත්තං, සමාධි. පඨමජ්ඣානාදිවසෙන චිත්තවිචිත්තතාය ඉද්ධිවිධාදිචිත්තකරණෙන ච සමාධි චිත්තං. ඉති චිනාපි පරූප[8]දෙසෙනස්ස චිත්තපරියායෝ ලබ්භතෙව. අට්ඨකථායං පන චිත්තසද්දෙ විඤ්ඤාණෙ නිරුළ්හොති කත්වා වුත්තං **චිත්තාභිසෙන හෙත්ථ සමාධි නිද්දිට්ඨොති**.

---

1. ම. අත්තනි. 3. ම.ඉත්ථියාපි. 5. සී. II & III. විසෙසෙන. 7. සී. මූලිකත්තා.
2. ම. පිතුට්ඨානෙ. 4. ම.සමත්ථා. 6. සී. I. II & III. පඤ්ඤූපපත්තියා. 8. ම. පරූප.

යථාසභාවං පඤ්ඤාය අරහි ජානාතීති=**පඤ්ඤං** සා යදිපි කුසලාදි භෙදතො බහුවිධා, "භාවය"න්ති පන වචනතො භාවෙතබ්බා ඉධාධිප්පෙතාති තං දස්සෙතුං **විපස්සනාති** වුත්තං. **භාවණන්ති** ච ඉදං පච්චත්තං යොජෙතබ්බං-චිත්තඤ්ච භාවයං, පඤ්ඤඤ්ච භාවයන්ති. තයිදං භාවයං කිං ලොකියං, උදාහු ලොකුත්තරන්ති? ලොකුත්තරන්ති දට්ඨබ්බං-උක්කට්ඨනිද්දෙසතො. තං හි භාවයමානො අරියමග්ගක්ඛණෙ තණ්හා ජටං සමුච්ඡින්දවසෙන විජටෙතීති වුච්චති, න ලොකියං. නානන්තරියක[1] භාවෙන පනෙත්ථ ලොකියාපි ගහිතාව හොන්ති-ලොකියසමථවිපස්සනාහි විනා තදභාවතො. සමථයානිකස්ස හි උපචාරපණීතපභෙදං සමාධිං, ඉතරස්ස ඛණිකසමාධිං, උභයෙසම්පි විමොක්ඛමුඛත්තයං විනා න කදාචිපි ලොකුත්තරාධිගමෝ සම්භවති. තෙනාහ **සමාධිඤ්චව විපස්සනඤ්ච භාවයමානොති**. තත්ථ-යදා ලොකියා සමථවිපස්සනා අධිප්පෙතා, තදා "භාවය"න්ති ඉදං භාවනාකිරියාය හෙතුභාවකථනං, භාවනාහෙතූති අත්ථො-තණ්හාවනාහෙතුභා හි විජටනාකිරියාති. යදා පන ලොකුත්තරා අධිප්පෙතා, තදා කෙවලං වත්තමානභාවනිද්දේසෝ[2] තදුභයං[3] භාවනාසමකාලමෙව හි තණ්හාජටාවිජටනං.

ආතාපී නිපකොති ඉදං යථාවුත්තභාවනාය උපකාරධම්ම කිත්තනං. කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජන්තස්ස හි විරියං සති සුට්ඨු පච්චුපට්ඨාති ඉමෙ තයො ධම්මා බහුකාරා.[4] විරියූපට්ඨිතං හි කම්මට්ඨානං සතිසම්පජඤ්ඤානුපාලිතං න පරිපවති, උපරි ච විසෙසං ආවහන්ති. පතිට්ඨාසිද්ධියා වෙත්ථ සද්ධාසිද්ධි-සද්ධූපනිස්සයත්තා සීලස්ස, විරියාදි සිද්ධියා ච. න හි සද්ධෙය්‍යවත්ථුං අසද්දහන්තස්ස යථාවුත්තවිරියාදයො සම්භවන්ති, තථා සමාධිපි. යථා හි හෙතුභාවතො විරියාදීහි සද්ධා සිද්ධි, එවං ඵලභාවතො නෙහි සමාධිසිද්ධි. විරියාදිසු හි සම්පජ්ජමානෙසු සමාධිපි සම්පජ්ජතෙව හොති- අසමාහිතස්ස තදභාවතො. කථං පනෙත්ථ සතිසිද්ධි? නිපකග්ගහණතො. තික්ඛවිසදභාවපත්තා හි සති නෙපක්කන්ති වුච්චති. යථාහ:- "පරමෙන සතිනෙපක්කෙන සමන්නාගතොති"[5]. අට්ඨකථායං පන "නෙපක්කං පඤ්ඤා"ති අයමත්ථො දස්සිතො. තග්ගහණෙනෙව සතිපි ගහිතාව හොති-න හි සතිවිරහිතා පඤ්ඤා අත්ථීති. අපරෙ පන-"සපඤ්ඤෙසූති ඉමිනාව පාරිහාරිකපඤ්ඤාපි ගයහතී"ති "නිපකොති පදස්ස සතොති අත්ථං වදන්ති. යදිපි කිලෙසානං පහානං ආතාපනං, තං සම්මාදිට්ඨිආදීනම්පි අත්ථෙව. ආතාපසද්දෙ, විය පන ආතාපසද්දෙ, විරියෙයෙව නිරුළ්හොති ආහ **ආතාපීති විරියවාති**. අථ වා පටිපක්ඛපහානෙ සම්පයුත්තධම්මානං අබ්භුස්සහනවසෙන පවත්තමානස්ස විරියස්ස සාතිසයං තදුභාපන්නන්ති විරියමෙව තථා වුච්චති, න අඤ්ඤෙ ධම්මා-ආතාපීති චායමීකාරො පසංසාය අතිසයස්ස වා දීපකොති. **විරියවාති** වාසද්දොපි තදත්ථො එව දට්ඨබ්බා.

---

1. ම. නානන්තරියක.
2. සී. භාවනානිද්දෙසො.
3. ම. තදුභයං.
4. ම. බහූපකාරා.
5. ම. සම්නාගතොති.

තෙන සම්මප්පධානසම්භූතා වුත්තා හොති. තෙනාහ **කිලෙසානං ආතාපනපරිතාපනට්ඨෙනා**ති. ආතාපනගහණෙන චෙත්ථ ආරම්භධාතුමාහ-ආදිනෝ විරියාරම්භොති කත්වා. පරිතාපනගහණෙන නික්කමපරක්කමධාතුයෝ- සබ්බසෝ පටිපක්ඛතෝ නික්ඛන්තතං උපරූපරි විසෙසප්පත්තිඤ්ච උපාදාය.

නිප්පච්චයති[1] විසොසෙති පටිපක්ඛං, තතෝ වා අත්තානං නිපාතීති රක්ඛතීති=**නිපකෝ** සම්පජානෝ. කම්මට්ඨානස්ස පරිහරණෙ නියුත්තතා= **පාරිහාරියා.**[2] අනික්කමාදීනි සබ්බකිච්චානි සාත්ථකසම්පජඤ්ඤාදි වණ්ණනා පරිවජ්ජෙත්වා නෙතීති=**සබ්බකිච්චපරිණායිකා.** කම්මට්ඨානස්ස වා උග්ගහෝ, පරිපුච්ඡා, භාවනාරම්භෝ, මනසිකාරවිධි, තත්ථ ච සක්කච්චකාරිතා,සාතච්චකාරිතා,සප්පායකාරිතා,නිමිත්තකුසලතා, පග්ගහණතා, අනන්තරඅසංකොචෝ, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා, විරියසමතාපාදනං,[3] විරියසමතායොජනන්ති එවමාදීනං සබ්බසං කිච්චානං පරිණායිකා= සබ්බකිච්චපරිණායිකා. **භයං ඉක්ඛතීති= භික්ඛූ**ති සාධාරණතෝ භික්ඛුලක්ඛණකථනෙන පටිපත්තියාව භික්ඛුභාවෝ, න භික්ඛකභික්ඛා පටග්ගාදිභාවෙනාති දස්සෙති. එවං හි කතකිච්චානං සාමණෙරාදීනං පටිපන්නානඤ්ච අපබ්බජිතානම්පි සඞ්ගහෝ කතෝ හොති. ඉධ පන පටිපජ්ජනභාවසෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. භින්දති පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙති වා="භික්ඛු."

සෝ ඉමං විජටයෙති යෝ නරෝ සපඤ්ඤෝ සීලෙ පතිට්ඨාය ආතාපී නිපකෝ චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවයන්ති වුත්තෙ, සෝ භික්ඛු ඉමං තණ්හාජටං විජටයෙති සම්බන්ධෝ. ඉදානි තං විජටනං[4] වෙළුගුම්බ විජටනෙන උපමෙත්වා දස්සෙතුං ගාථාය යථාවුත්තෙ සීලාදිධම්මෙ **ඉමිනා ච සීලෙනා**ති ආදිනා පච්චාමසති. තත්ථ යස්මා යොගාවචර සන්තානගතා නානාකඛණිකා මිස්සකා සීලාදිධම්මා ගාථාය ගහිතා, තස්මා තෙ එකජ්ඣං ගණ්හන්තෙනා **ඡහි ධම්මෙහි සමන්නාගතෙනා**ති ආහ. න හි තෙ ඡ ධම්මා එකස්මිං සන්තානෙ එකස්මිං ඛණෙ ලබ්භන්ති, යස්මා ච පුග්ගලාධිට්ඨානෙන ගාථා භාසිතා, තස්මා පුග්ගලාධිට්ඨානමෙව උපමං දස්සෙන්තෙනා **සෙය්‍යථාපි නාම පුරිසොති** ආදිමාහ.

තත්ථ-**සුනිසිතන්ති** සුට්ඨු නිසිතං, අතිවිය තික්ඛිණන්ති අත්ථෝ. සත්ථස්ස[5] නිසිතතරභාවකරණං නිසානසිලායං බාහුබලෙන වස්ස උසඛිපනන්ති උභයමෙපතං අත්ථාපන්නං කත්වා උපමා වුත්තාති තදුභයං උපමෙය්‍යෙ දස්සෙන්තෙනා **සමාධිසිලාය සුනිසිතං**-පෙ-**පඤ්ඤා භෙජ්ජන උක්කිට්ඨෙනා**ති ආහ. සමාධිගුණෙන හි පඤ්ඤාය තික්ඛභාවෝ. තෙනාහ භගවා:-"සමාහිතෝ යථාභූතං පජානාතී"ති. විරියඤ්චස්ස උපත්ථම්භකං-පග්ගහණතෝ. **විජටෙය්‍යා**ති විජටෙතුං සක්කුණෙය්‍ය.

---

1. ම. නිපයති.
2. සී. පාරිහාරිකා.
3. සී. න දිස්සති.
4. ම. තමෙව විජටනං.
5. ම. තස්ස සත්ථස්ස.

වුට්ඨානගාමිනීවිපස්සනාය හි වත්තමානාය යොගාවචරෝ තණ්හාජටං විජටෙතුං සමත්ථෝ නාම. විජටනඤ්චත්ථ සමුච්ඡේදවසෙන පහානන්ති ආහ **සංසීදෙය්‍ය සම්පද්දලෙය්‍යාති**. දක්ඛිණං අරහතීති=දක්ඛිණෙය්‍යෝ අගෙහා ච සෝ දක්ඛිණෙය්‍යෝ චාති=**අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යෝ**. අග්ගා වා දක්ඛිණා=අග්ගදක්ඛිණා, තං අරහතීති=අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යෝ.

තන්‍ති තස්සං ගාථායං. **අඤ්ඤෝ** නරෝ භික්ඛූනි ච වුත්තෝ යොගාවචරෝ. පුන **තන්‍ති** තස්සං පඤ්ඤායං. **අස්සා**[1] භික්ඛුනෝ. කත්තරි චෙතං සාමිවචනං, අත්තෝති අත්ථෝ. **කරණීයං නත්ථි** විසෙසාධානස්ස[2] තිහෙතුකපටිසන්ධිපඤ්ඤාය අභාවතෝ. තෙනාහ:- **පුථුජ්ජනමාතුභාවෙනෙව හිස්ස සා සිද්ධාති. නෙනා**ති යොගිනා. භාවනායං සතතපවත්තවීරියතාය **සානවච්චකාරිනා. පඤ්ඤාවසෙනා**ති යථාවුත්තනෙපක්ඛසඞ්ඛාතපඤ්ඤාවසෙන. යං කිඤ්චි කත්තබ්බං, තස්ස සබ්බස්ස සම්පජානවසෙනෙව කරණසීලෝ, තත්ථ වා[3] සම්පජානකාරෝ එතස්ස අත්ථි, සම්පජානස්ස වා අසම්මොහස්ස කාරකෝ උපපාදෙතීති[4] සම්පජානකාරී, තෙන **සම්පජානකාරිනා. අථ** අස්සං ගාථායං. සීලාදිසම්පාදනෙ වීරියස්ස නෙසං අඞ්ගභාවතෝ තං විසුං අගහෙත්වා **සීලසමාධිපඤ්ඤාමුඛෙනා**ති වුත්තං. **විසුද්ධිමග්ගං දෙසෙතී**ති අවිභාගතෝ දෙසනාය පිණ්ඩත්ථං වත්වා පුන තං විභාගතෝ දස්සෙතුං "එත්තාවතා"ති ආදි වුත්තං.

තත්ථ-**එත්තාවතා**ති එත්තිකාය[5] දෙසනාය. **සික්ඛාති** සික්ඛිතබ්බතෝ=සික්ඛා, සික්ඛණඤ්චත්ථ ආසෙවනං දට්ඨබ්බං. සීලාදිධම්මෙහි සංවරණාදිවසෙන ආසෙවනෙනා තෙ සික්ඛතීති වුච්චති. **සාසනන්‍ති** පටිපත්තිසාසනං. **උපනිස්සයෝ** බලවකාරණං. **වජ්ජනං** අනුපගමනං. **සෙවනං**[6] භාවනා. **පටිපක්ඛා**ති පහායකපටිපක්ඛා.

යදිපි ගාථායං "සීලෙ"ති සාමඤ්ඤතෝ වුත්තං, න අධිසීලෙති. තං පන තණ්හාජටාවිජටනස්ස පතිට්ඨාභූතං අධිපෙතන්ති ආහ **සීලෙන අධිසීලසික්ඛා පකාසිතාති**. භවගාමි හි සීලං සීලමෙව, විභවගාමිසීලං අධිසීලසික්ඛා- සාමඤ්ඤවොදනා හි විසෙසෙ අවතිට්ඨතීති. එසනයෝ සෙසසික්ඛාසුපි. **සීලෙනා**ති අධිසීලසික්ඛාභූතෙන සීලෙන. තං හි අනඤ්ඤසාධාරණතාය සාසනස්ස ආදිකල්‍යාණතං පකාසෙති, න යමනියමාදිමත්තං. තෙන වුත්තං:-"සීලඤ්හි සුවිසුද්ධං" "සබ්බපාපස්ස අකරණ"නන්‍ති ච. **කුසලානන්‍ති** මග්ගකුසලානං. "කුසලාන"න්‍ති වා අනවජ්ජානං. තෙන අරියඵලධම්මානම්පි සඞ්ගහෝ සිද්ධෝ හොති. **සබ්බපාපස්ස අකරණන්‍ති** සබ්බස්සාපි සාවජ්ජස්ස අකිරියා අනජ්ඣාපජ්ජනං. එතෙන චාරිත්තවාරිත්තභෙදස්ස සබ්බස්ස සීලස්ස ගහණං කතං හොති-කත්තබ්බාකරණම්පි හි සාවජ්ජමෙවාති. **ආදිවචනෙනා**ති

---

1. සී. අස්ස.
2. සී. විසෙසසාධනස්ස
3. ම. අථවා.
4. ම. න දිස්සති.
5. ම. එත්තකාය.
6. ම. සෙවනා.

ගාථායං වුත්තසමාධිපඤ්ඤානං ආදිමහි වචනතො. ආදිභාවො චස්ස තම්මූලභාත්තා උත්තරිමනුස්සධම්මානං. ආදීනං වා වචනං=ආදිවචනං. ආදිසද්දෙන චෙත්ථ:- "සීලං සමාධි පඤ්ඤා ච විමුත්ති ච අනුත්තරා"ති එවමාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. විසුද්ධත්තා විපපටිසාරහෙතූනං දූරී කරණතො අවිප්පටිසාරාදිගුණාවහං. **අවිප්පටිසාරාදිගුණාවහත්තාති** එහෙන්න කෙවලං සීලස්ස කල්‍යාණත්තාව විභාවිතා, අථ ඛො ආදි භාවොපීති දට්ඨබ්බං. හථාහිස්ස සුත්තෙ අවිප්පටිසාරාදීනං විමුත්තිඤ්ඤණ පරියොසාන්තානං පරම්පරපච්චයතා වුත්තා.

සමාධිනාති අධිචිත්තසික්ඛාභූතෙන සමාධිනා. සකලං සාසනං සඞ්ගහෙත්වා පවත්තාය ගාථාය ආදිපදෙන ආදිම්හි පටිපජ්ජිතබ්බස්ස සීලස්ස, තතියපදෙන පරියොසානෙ පටිපජ්ජිතබ්බාය පඤ්ඤාය ගහිතත්තා මජ්ඣෙ පටිපජ්ජිතබ්බා සමාධි පාරිසෙසතො දුතියපදෙන ගය්හතීති **කුසලස්ස උපසම්පදාති ආදිවචනතො හි සමාධි සාසනස්ස මජ්ඣෙති** වුත්තං-න කුසලසද්දස්ස සමාධිපරියායත්තා. පුබ්බූපනිස්සය වතො හි සමාහිතත්තාදිඅත්ථඝනසම්භාගමෙන අභිනීහාරක්ඛමතා- **සමාධිස්ස ඉද්ධිවිධාදිගුණාවහත්තා.**

අග්ගමග්ගඵලඤ්ඤාය අධිගමාය යදත්ථං පබ්බජති තං පරියොසිතන්ති **පඤ්ඤා සාසනස්ස පරියොසානං.** තෙනාහ භගවා:-"සික්ඛා ත්තයසංගහිදං භික්ඛවෙ බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති සත්තාධිපතෙය්‍යං[1] පඤ්ඤුත්තරං විමුත්තිසාරං"ති. සකං චිත්තං=සචිත්තං, සචිත්තස්ස සබ්බසො කිලෙසානං සමුච්ඡින්දනෙන විසොධනං=**සචිත්තපරියොදපනං.** එවං පන පඤ්ඤාකිච්චෙ මත්ථකපත්තෙ උත්තරිං කරණීයාභාවතො සාසනස්ස පඤ්ඤුත්තරතා වෙදිතබ්බා. **තාදිභාවාවහනතොති** යාදිසො ඉට්ඨෙසු ලාභාදිසු ච අනුනයාභාවතො, තාදිසො අනිට්ඨෙසු අලාභාදිසු ච පටිඝාභාවතො, තතො එව වා යාදිසො අනාපාථගතෙසු ඉට්ඨානිට්ඨෙසු, තාදිසො ආපාථගතෙසුපීති=තාදී, තස්ස භාවො=තාදිභාවො. තස්ස ආවහනතො.

වාතෙනාති වාතහෙතු. **න සම්පවෙධතීති** න චලති. **න සම්පකම්පතීති** න එඳනති, න කුතොචි චලනතීති අධිප්පායො.

තථාති යථා සීලාදයො අධිසීලසික්ඛාදීනං පකාසකා, තථා තෙවිජ්ජතාදීනං උපනිස්සයස්සාති තෙසං පකාසනාකාරූපසංහාරත්ථො තථාසද්දො. යස්මා සීලං විසුජ්ඣමානං සතිසම්පජඤ්ඤබලෙන කම්මස්ස කතාඤ්ඤූණබලෙන ච සංකිලෙසමලතො විසුජ්ඣති පාරිසුද්ධිඤ්ච ගච්ඡති, තස්මා සීලසම්පදා සිජ්ඣමානා උපනිස්සයසම්පත්තිභාවෙන සතිබලං ඤාණබලඤ්ච පවත්තපටිපත්තීති තස්සා විජ්ජාත්තයස්[2] උපනිස්සයතා වෙදිතබ්බා- සභාගහෙතුසම්පාදනතො. සතිනෙපක්කෙන හි පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිවිජ්ජාසිද්ධි.[3] සම්පජඤ්ඤෙන සබ්බකිච්චෙසු දිට්ඨාකාරිතා

1. සී. IV. ඝාතාධිපතෙය්‍යං. 2. සී.IV & ම.විජ්ජත්තය. 3.ම.පුබ්බෙනිවාස විජ්ජාසිද්ධි.

පරිවයවසෙන චතුපපාහඤ්ඤාණුබ්බාය දුතියවිජ්ජාය සිද්ධි[1]. ඒතිකක මාහාවෙන සංකිලෙසපපහානසබභාවතො ච්වට්ටූපනිස්සයතාවසෙන අජ්ඣාසයසුද්ධියා තතියවිජ්ජාය සිද්ධි. පුරෙතරං සිද්ධානං සමාධි පඤ්ඤානං පාරිපූරිං විනා සීලස්ස ආසවක්ඛයඤ්ඤුපනිස්සයතා සුකච්චිපස්සභාඛ්ණාසවෙගි දීපෙතබ්බා. සමාධිපඤ්ඤා විය අභිඤ්ඤා පවිසමභිදානං සීලං න සභාගහෙතූති කත්වා වුත්තං-**න තතො පරඤති**. "සමාහිතො යථාභූතං පජානාති"ති වචනතො සමාධිසමපදා ඤ්ඤාණස්ස තාය උපනිස්සයො. පඤ්ඤා විය පවිසමභිදානං සමාධි න සභාගහෙතූති වුත්තං-**න තතො පරඤති**. "යොගා වෙ ජායතෙ භූරී"ති වචනතො පුබ්බයොගෙන ගරුවාස- දෙසභාසාකොසල්ල- උග්ගහ- පරිපුච්ඡාදීහි ච පරිභාවිතා පඤ්ඤාසමපත්ති පවිසමභිදාපභෙදස්ස උපනිස්සයො. පච්චෙකසමබොධි-සම්මාසමබොධියොපි පඤ්ඤාසමපත්තිසඤ්ඤිස්සයාති[2] පඤ්ඤාය අනධිගතබ්බස්ස විසෙසස්ස අභාවතො, තස්සා ච පවිසමභිදාපභෙදස්ස එකන්තිකභාවණතො හෙට්ඨා විය "න තතො පරඤති අවත්වා **න අඤ්ඤත්‍ර ඤාරණෙනාති** වුත්තං.

එත්ථ ච-**සීලසමපත්තිං නිස්සායාති** වුත්තත්තා යස්ස සමාධිවිජ්ඣනභූතා අනවසෙසා ඡ අභිඤ්ඤා න ඉජ්ඣන්ති, තස්ස උක්කට්ඨපරිවෙජ්ජවසෙන න සමාධිසමපදා අත්ථීති සතිපි විජ්ජාතිං අභිඤ්ඤාභාවෙ සීලසමපත්තිසමුදාගතා එව තිස්සො විජ්ජා ගහිතා. යථා හි පඤ්ඤාසමපත්ති සමුදාගතා චතස්සො පටිසමභිදා උපනිස්සයසම්පත්තාසස මඤ්ඤෙනෙව ඉජ්ඣන්ති-මඟඤාණෙ එව තාසං පටිලභිතබ්බතො. එවං සීලසමපත්ති සමුදාගතා තිස්සො විජ්ජා සමාධිසමපත්තිසමුදාගතා ච ඡ අභිඤ්ඤා උපනිස්සයසම්පත්තාසස මඤ්ඤෙනෙව ඉජ්ඣන්තීති මඟාධිගමෙනෙව තාසං අධිගමො වෙදිතබ්බො. පච්චෙකබුද්ධානං සම්මාසම්බුද්ධානඤ්ච පච්චෙකබොධි-සම්මාසම්බොධිසම්ධිගමසදිසා හි ඉමෙසං අරියානං ඉමෙ විසෙසාධිගමාති. විනයසුත්තාභිධම්මෙසු සම්මාපටිපත්තියා තෙවිජ්ජතාදීනං උපනිස්සයතාපි යථාවුත්තනවිධිනා වෙදිතබ්බා.

සම්පන්නසීලස්ස කාමසෙවාභාවතො[3] **සීලෙන** පඨමන්තච්විජ්ජනං වුත්තං. යෙහුය්‍යෙන හි සත්තා කාමහෙතු පාණාතිපාතාදිවසෙනාපි අසුද්ධපයොගා හොන්ති. ඛීණාසවලාභිතො කායකිලමථස්ස සම්භවො එව නත්ථීති **සමාධිනා** දුතියන්තච්විජ්ජනං වුත්තං- ඛීණාසවසමුට්ඨාන පණීතරූපඵුටකායතත්තා. **පඤ්ඤායාති** මඟපඤ්ඤාය. උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන හි එකංසතො අරියමඟෙනාව මජ්ඣිමා පටිපත්ති නාම, එවං සන්තෙපි ලොකියපඤ්ඤාවසෙනාපි අන්තවයච්විජ්ජනං විභාවෙතබ්බං.

සීලං තංසමඞ්ගිනො සුගතියෙව නිබ්බත්තාපනතො චතූහිපි අපායෙහි විපමුත්තතියා[4] කාරණන්ති ආහ-**සීලෙන අපායසමතික්කම මනූපායො පකාසිතො හොතීති**. න හි පාණාතිපාතාදිපටිවිරති

1. සී. න දිස්සති. 2. සී. නිස්සයාති. 3. ම. සෙවනාභාවතො. 4. ම. විමුත්තියා.

දුග්ගතිපරිකිලෙසං ආවහති. සමාධි තංසමඞ්ගිනෝ මහග්ගතභූමියං යෙව නිබ්බත්තාපනෙන සකලකාමභවතෝ විමොචෙතීති වුත්තං– **සමාධිනා කාමධාතුසමතික්කමනූපායෝ පකාසිතෝ හොතීති**. න හි කාමාවචරභාවනාය අනුබලපදායිනං කාමච්ඡන්දාදීනං වික්ඛම්භනකං[1] ඣානං කාමධාතුපරිකිලෙසාවහං හොති. න චෙත්ථ උපචාරජ්ඣානං නිදස්සෙතබ්බං–අපණ්ණකසමාධිස්ස අධිප්පෙතත්තා. නාපි සීලෙනෙව අතික්කමිතබ්බස්ස අපායභවස්ස සමාධිනා අතික්කමිතබ්බත්තා වුච්චනොකාසෝ– සුගතිභවම්පි අතික්කමන්තස්ස දුග්ගතිසමතික්කමනෙ කා කථා නි. **සබ්බභවසමතික්කමනූපායොති** කාමභවාදීනං නවන්නම්පි භවානං සමතික්කමනූපායෝ. සීලසමාධිහි අතික්කන්තාපි භවා අනතික්කන්තා එව– කාරණස්ස අපහීනත්තා. පඤ්ඤාය පන ස්ස සුපහීනත්තා තෙ සමතික්කන්තා එව.

තදඞ්ගප්පහානවසෙනාති දීපාලොකෙනෙව තමස්ස පුඤ්ඤකිරිය වත්ථුගතෙන තෙන තෙන කුසලඞ්ගෙන තස්ස තස්ස අකුසලඞ්ගස්ස පහානවසෙන. **සමාධිනා වික්ඛම්භනප්පහානවසෙනාති** උපචාරප්පණා භෙදෙන සමාධිනා පවත්තිනිවාරණෙන ඝටප්පහාරෙනෙව ජලතලෙ සෙවාලස්ස තෙසං තෙසං නීවරණාදිධම්මානං පහානවසෙන. **පඤ්ඤායාති** අරියමග්ගපඤ්ඤාය. **සමුච්ඡේදප්පහානවසෙනාති** "වත්ථූනං අරියමග්ගානං භාවිතත්තා තංතංමග්ගවතෝ අත්තනෝ සන්තානෙ දිට්ඨිගතානං පහානායා"ති ආදිනා වුත්තස්ස සමුදයපක්ඛියස්ස කිලෙසගණස්ස අච්චන්තං අප්පවත්තිසඞ්ඛාතසමුච්ඡින්දනප්පහානවසෙන.

කිලෙසානං විතික්කමපටිපක්ඛොති සංකිලෙසධම්මානං කම්මකිලෙසානං වා යො කායවීචාරෙසු ඒතික්කමෝ–අජ්ඣාචාරෝ, තස්ස පටිපක්ඛො සීලෙන පකාසිතෝ හොති–අවීතික්කමසභාවත්තා සීලස්ස. ඔකාසාදානවසෙන කිලෙසානං චිත්තෙ කුසලප්පවත්තිං පරියාදියිත්වා ඨානං=පරියුට්ඨානං, තා සමාධි වික්ඛම්භෙතීති ආහ–**සමාධිනා පරියුට්ඨාන පටිපක්ඛො පකාසිතෝ හොතීති**– සමාධිස්ස පරියුට්ඨානප්පහායකත්තා. අප්පහීනභාවෙන සන්තානෙ අනු අනු සයනකා[2] කාරණලාභෙ උප්පත්තිඅරහා[3] අනුසයා, තෙ පන අනුරූපං කාරණං ලද්ධා උප්පජ්ජනාරහා ථාමගතා කාමරාගාදයෝ සත්තකිලෙසා වෙදිතබ්බා. තෙ අරියමග්ගපඤ්ඤාය සබ්බසො පහීයන්තීති ආහ–**පඤ්ඤාය අනුසය පටිපක්ඛො පකාසිතෝ හොතීති**.

කායදුච්චරිතාදිං දුට්ඨු චරිතං, කිලෙසෙහි වා දූසිතං චරිතන්ති= දුච්චරිතං. තදෙව යත්ථ උප්පන්නං තං සන්තානං සංකිලෙසෙතීති විබාධයති උපතාපෙති වාති=සංකිලෙසො, තස්ස විසොධනං: සීලෙන තදඞ්ගවසෙන පහානං– ඒතික්කමපටිපක්ඛත්තා සීලස්ස. තණ්හා සංකිලෙසස්ස විසොධනං: වික්ඛම්භනවසෙන පහානං– පරියුට්ඨාන

1. ම. වික්ඛම්භකං. 2. ම. සයතෝ. 3. ම. උප්පත්තිරහා.

පටිපක්ඛත්තා සමාධිස්ස, භණ්ඩනාය චස්ස උප්පත්තිපච්චනීකභාවතෝ. දිට්ඨි සංකිලෙසස්ස වියොධනං: සමුච්ඡේදවසෙන පහානං- අනුසයපටිපක්ඛත්තා පඤ්ඤාය, දිට්ඨිගතානඤ්ච අයාථාවගාහීනං යාථාවගාහිනියා පඤ්ඤාය උප්පත්තිපච්චනීකභාවතෝ.

කාරණානි උපනිස්සයපච්චයෝ. **සීලෙසු පරිපූරකාරීති** මග්ග බ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතත්තා ආදිබ්‍රහ්මචරියකානං[1] පාරාජිකසඞ්ඝාදිසෙස සඞ්ඛාතානං මහාසීලසික්ඛාපදානං අවීතික්කමනතෝ බුද්ධානුබුද්ධකානං ආපජ්ජනෙ සහසාව තෙහි වුට්ඨානෙන සීලෙසු යං කත්තබ්බං තං පරිපූරං සමත්තං කරොතීති=සීලෙසු පරිපූරකාරී. **තථා සකදාගාමීති** සීලෙසු පරිපූරකාරිති එතං උපසංහරති- තථාසද්දෙන. එතෙ හි වෙ අරියා සමාධිපාරිපන්ථිකානං[2] කාමරාගව්‍යාපාදානං පඤ්ඤුපාරිපන්ථිකස්ස ච සඤ්ඤපටිවිජ්ඣාදකමොහස්ස සබ්බසො අසමූහතත්තා සමාධිං පඤ්ඤඤ්ච භාවෙත්වාපි සමාධිපඤ්ඤාසු යං කත්තබ්බං තං මත්තසො පමාණෙන පදෙසමත්තමෙව කරොන්තීති සමාධිස්මිං පඤ්ඤාය ච මත්තසො කාරිනො සීලෙසු පරිපූරකාරිනො ඉචෙවං වුච්චන්ති. **අනාගාමී** පන කාමරාගව්‍යාපාදානං සමුච්ඡින්නත්තා **සමාධිස්මිං පරිපූරකාරී. අරහා** සබ්බසො සමෙමාහස්ස සුසමූහතත්තා **පඤ්ඤාය පරිපූරකාරී.** වුත්තං හෙතං භගවතා:- "ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු සීලෙසු පරිපූරකාරී හොති, සමාධිස්මිං මත්තසොකාරී, පඤ්ඤාය මත්තසොකාරී. සො යානි තානි බුද්ධානුබුද්ධකානි සික්ඛාපදානි, තානි[3] ආපජ්ජතිපි වුට්ඨාතිපි. තං කිස්ස හෙතු? න හි මෙත්ථ භික්ඛවෙ අභබ්බතා වුත්තා. යානි ච ඛො තානි සික්ඛාපදානි ආදිබ්‍රහ්මචරියකානි බ්‍රහ්මචරියසාරුප්පානි, තත්ථ ධුවසීලී ච හොති ඨිතසීලී ච[4], සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු, සො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොතාපන්නො හොති-අවිනිපාතධම්මො නියතො සම්බොධිපරායනො. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු සීලෙසු-පෙ-සො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා රාගදොසමොහානං තනුත්තා සකදාගාමී හොති, සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති. ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු සීලෙසු පරිපූරකාරී හොති, සමාධිස්මිං පරිපූරකාරී, පඤ්ඤාය මත්තසොකාරී, සො යානි තානි-පෙ-සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු, සො පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං-පෙ-අන්නාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු සීලෙසු පරිපූරකාරී හොති, සමාධිස්මිං පරිපූරකාරී, පඤ්ඤාය පරිපූරකාරී, සො යානි තානි බුද්ධානුබුද්ධකානි-පෙ-සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු, සො ආසවානං ඛයා-පෙ-උපසම්පජ්ජ විහරතී"ති.

කථන්ති පුච්ඡිත්වා සික්ඛාදිකෙ විභජිත්වා වුත්තමෙවත්ථං නිගමෙතුං **එවන්ති** ආදි වුත්තං. තත්ථ- **අඤ්ඤෙපි චාති** තයො විවෙකා, තීණි කුසලමූලානි, තීණි විමොක්ඛමුඛානි, තීණි ඉන්ද්‍රියානීති එවමාදයො

1, සී. චරිසික්ඛානං. 2. ම. පාරිබන්ධිකානං. 3. ම. න දිස්සති. 4. ම. සතතසීලීව

සික්ඛත්තිකාදීහි[1] අඤ්ඤේහි ච ගුණත්තිකා. **එවරූපානි** යාදිසකා තෙ[2] සික්ඛත්තිකාදයෝ ඉධ සීලාදීහි පකාසිතා හොන්ති, එදිසා. එත්ථ හි– විවට්ටසන්නිස්සිතස්ස සීලස්ස[3] ඉධාධිප්පෙතත්තා සීලෙන කායවිවෙකෝ පකාසිතෝ හොති, සමාධිනා චිත්තවිවෙකෝ, පඤ්ඤාය උපධිවිවෙකෝ තථා සීලෙන අදෙසෝ කුසලමූලං පකාසිතං හොති– තිතික්ඛා පධානත්තාය අපරූපකාතසභාවත්තාය ච සීලස්ස. සමාධිනා අලොභෝ කුසලමූලං– ලොභපටිපක්ඛතෝ අලොභපධානත්තාය ච සමාධිස්ස. පඤ්ඤාය පන අමොහොයෙව. සීලෙන ච අනිමිත්තවිමොක්ඛමුඛං පකාසිතං හොති. අදෙසපධානං[4] හි සීලසමපදං නිස්සාය දෙසෙ ආදීනවදස්සිනෝ අනිච්චානුපස්සනා සුඛෙනෙව ඉජ්ඣති. අනිච්චානුපස්සනා ච අනිමිත්තවිමොක්ඛමුඛං. සමාධිනා අපණිහිතවිමොක්ඛමුඛං. පඤ්ඤාය සුඤ්ඤතවිමොක්ඛමුඛං. අලොභපධානං හි කාමනිස්සරණං සමාධිසමපදං නිස්සාය කාමෙසු ආදීනවදස්සිනෝ දුක්ඛානුපස්සනා සුඛෙනෙව ඉජ්ඣති. දුක්ඛානුපස්සනා ච අපණිහිතවිමොක්ඛමුඛං. පඤ්ඤාසම්පදං නිස්සාය අනත්තානුපස්සනා සුඛෙනෙව ඉජ්ඣති. අනත්තානුපස්සනා ච සුඤ්ඤතවිමොක්ඛමුඛං. තථා සීලෙන අනාඤ්ඤතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං පකාසිතං හොති, තං හි සීලෙසු පරිපූරකාරිනෝ අට්ඨමකස්ස ඉන්ද්‍රියං. සමාධිනා අඤ්ඤින්ද්‍රියං, තං හි උභතොභාගවිමුත්තං සමාධිසම්පරිපූරකාරිනෝ අනාගාමිනෝ අග්ගමග්ගට්ඨස්ස ච ඉන්ද්‍රියං. පඤ්ඤාය අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං පකාසිතං හොති– තදුපපත්තියා හි අරහා පඤ්ඤාය පරිපූරකාරීති. ඉමිනා නයෙන අඤ්ඤේසු ච එවරූපා ගුණත්තිකා සීලාදීහි පකාසෙතබ්බා.

ඉති නිදානාදිකථාවණ්ණනා.

එවන්ති වුත්තපකාරෙන. **අනෙකගුණසඞ්ඛාභඤ්ඤනාති** අධිසීලසික්ඛාදීනං අඤ්ඤේසඤ්ච අනෙකෙසං ගුණානං සඞ්ඛාභඤ්ඤන. **සීලසමාධිපඤ්ඤාමුඛෙනාති** "සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා"ති ආදිසු විය විපස්සනාමත්තාදිමුඛෙන සඞ්ඛෙපතො අදෙසෙත්වා සීලසමාධිපඤ්ඤා මුඛෙන දෙසිතොපි, සත්තනිංසායපි වා බොධපක්ඛිය[5]ධම්මානං විසුද්ධි මග්ගනෙන්තාගධත්තා තත්ථ සීලසමාධිපඤ්ඤා මුඛං පමුඛං කත්වා දෙසිතොපි. එතෙන සීලසමාධිපඤ්ඤාසු අවසෙසබොධපක්ඛියධම්මානං සභාවතො උපකාරතො ච අන්තොගධභාවො දීපිතොති වෙදිතබ්බං. **අතිසඞ්ඛෙපදෙසිතොසෙව හොති**– සභාවවිභාගාදිනෝ[6] අවිභාවිතත්තා. **නාලන්ති** න පරියත්තං–න සමත්ථං. **සඞ්ඛෙපනති** නාතිසඞ්ඛෙප විත්ථාරරුචිනම්පි විපඤ්චිතඤ්ඤූ[7] නෙය්‍යානම්පි වා, සඞ්ඛෙපදෙසනා හි

---

1. සී. සික්ඛාත්තිකාදීහි.
2. ම. න දිස්සති.
3. ම. න දිස්සති.
4. ම. අදෙසපපධාතං.
5. ම. බොධිපක්ඛිය.
6. ම. සභාගවිභාගාදිතෝ.
7. ම, නාතිසඞ්ඛෙපනාතිවිත්ථාරරුචිනම්පි විත්ථාරරුචිනම්පි විපඤ්චිතඤ්ඤූ.

සංඛිත්තරුචිනං උග්ඝටිතඤ්ඤූනංයෙව ච උපකාරාය හොති, න පනිතරෙසං.[1] **අස්ස** විසුද්ධිමග්ගස්ස. පුච්ඡාවසේන පඤ්හා, කිරියා-කරණං=කම්මං, පඤ්හාව කම්මං=**පඤ්හාකම්මං**, පුච්ඡාපයොගෝ.

කිං සීලන්ති සරූපපුච්ඡා. **කෙනට්ඨේන සීලන්ති** කෙන අත්ථේන සීලන්ති වුච්චති, සීලන්ති පදං කිං අභිධෙය්‍යං නිස්සාය පවත්තන්තීති අත්ථෝ. කිඤ්චිදං සීලං සභාවතෝ කිච්චතෝ උපට්ඨානාකාරතෝ ආසන්නකාරණතෝ ච කථං ජානිතබ්බන්ති ආහ-**කුසලස්ස ලක්ඛණ-රස-පච්චුපට්ඨාන-පදට්ඨානානීති**. පටිපත්ති නාම දිට්ඨානිසංසෙ එව හොතීති ආහ- **කිමානිසංසන්ති**. **භේදවිධන්ති** පභෙදපුච්ඡා- විභාග වන්තානං හි සභාවවිභාවනං විභාගදස්සනමුඛෙනෙව හොතීති. **වොදානං** විසුද්ධි, සා ච සංකිලෙසමලවිමුත්ති. තං ඉච්ඡන්තෙන යසමා උපායකොසල්ලපූජනෝ අපායකොසල්ලං විය සංකිලෙසෝ ජානිතබ්බොති ආහ-**කතෝ වස්ස සංකිලෙසොති**. **තන්නා**ති තස්මිං, තස්ස වා පඤ්හාකම්මස්ස. **විස්සජ්ජනන්ති** විවරණං. පුච්ඡිතෝ හි අත්ථෝ අවිභාවිතත්තා නිගූළ්හෝ මුට්ඨියං කතෝ විය තිට්ඨති, තස්ස විවරණං විස්සජ්ජනං-විභූතභාවකරණතෝ.

පාණාතිපානාදීහීති එත්ථ- "පාණෝ"ති වොහාරතෝ සත්තෝ, පරමත්ථතෝ ජීවිතින්ද්‍රියං. තස්ස සරසෙනෙව පවත්තසභාවස්ස අනන්තරා[2] එව අතිවිය පාතනං=අතිපාතෝ, සණිකං පතිතුං අදත්වා සීඝං පාතෙන්තීති අත්ථෝ. අතික්කම්ම වා සත්තාදීහි අධිභවිත්වා පාතනං=අතිපාතෝ, පාණඝාතෝ. ආදිසද්දෙන අදින්නාදානාදීං සඞ්ගණ්හාති. තෙහි පාණාතිපාතාදීහි දුස්සීල්‍යකමෙමහි. **විරමණතස්සාති** සමාදානවිරතිවසෙන සමුච්ඡෙදවිරතිවසෙන ච ඔරමන්තස්ස. **චෙතනාපටිවත්තනන්ති**[3] උපක්කමාය වත්තනාදිවත්තනකරණං. **චෙතනාදයෝ ධම්මාති** සඞ්ඛෙපතෝ වුත්තමත්ථං පාළිවසෙන විභජිත්වා දස්සෙතුං-"වුත්තං හෙත"න්ති ආදි වුත්තං. තත්ථ- චෙතයතීති=**චෙතනා**, අත්තනා සම්පයුත්තධම්මෙසු සද්ධිං ආරම්මණෙ අභිසන්දහතීති අත්ථෝ. වෙතනාය අනුකූලවසෙනෙව හි තංසම්පයුත්ත ධම්මා ආරම්මණෙ පවත්තන්ති, චෙතනා[4] කාමං කුසලත්තිකසාධාරණා, ඉධ පන සීලවෙතනා අධිප්පෙතාති කත්වා කුසලා[5]වෙදිතබ්බා. චෙතසි නියුත්තං=**චෙතසිකං**, චිත්තසම්පයුත්තන්ති අත්ථෝ. වෙතනාය සතිපි[6] චෙතසිකත්තෙ තස්සා[7] "චෙතනාසීල"න්ති විසුං ගහිතත්තා තදඤ්ඤෙ මෙව විරතිඅනභිජ්ඣාදිකං චෙතසිකසීලං දට්ඨබ්බං- ගොබලීවද්ද ඤායෙන. සංවරණං=**සංවරෝ**, යථා අකුසලා ධම්මා චිත්තෙ න ඔතරන්ති, තථා පිදහනං. **අවීතික්කමෝ**: වීතික්කමස්ස පටිපක්ඛභූතා අවීතික්කම වසෙන පවත්තචිත්තචෙතසිකා.

---

1. සී. න ඉතරෙසං.
2. ම. අනන්තරෙ.
3. ම. පටිපත්තීන්ති.
4. සී. IV චෙතනාදයෝ.
5. ම. කුසලාති.
6. සී. චෙතනායපි.
7. ම. න දිස්සති.

තත්‍ර- චෙතනාසීලං නාමාති ආදි යථාභතස්ස[1] සුත්තපදස්ස විවරණං. **විරමණස්ස චෙතනාති** විරතිසම්පයුත්තං පධානභූතං[2] චෙතනමාහ. **පුරෙණස්ස . චෙතනාති** වත්තපටිවත්තආයූහිනී[3]. **විරමණස්ස විරතීති** විරතියා පධානභාවං ගහෙත්වා වුත්තං. එත්ථ හි- යදුතං- "තිවිධා භික්ඛවෙ ඨායසඤ්චෙතනා කුසලං ඨායකම්ම"න්ති ආදි වචනතො පාණාතිපාතාදීනං පටිපක්ඛභූතා තබ්බිරතිවිසිට්ඨා චෙතනා[4] තථා පවත්තා පධානභාවෙන පාණාතිපාතාදි[5]පටිවිරතිසාධිකා හොති. තදු තංසම්පයුත්තා විරතිඅනභිජ්ඣාදයො ච චෙතනාපක්ඛිකා වා අබ්බොහාරිකා වාති ඉමමත්ථං සන්ධාය චෙතනාසීලං වුත්තං. යදු පන පාණාතිපාතාදීහි සඤ්ඤාචං ආපජ්ජන්තස්ස තතො විරමණාකාරෙන පවත්තමානා චෙතනාවිසිට්ඨා විරතිඅනභිජ්ඣාදයො ච තත්ථ තත්ථ පධානභාවෙන කිච්චසාධිකා හොන්ති. තදු තංසම්පයුත්තචෙතනා විරතිආදිපක්ඛිකා වා හොති, අබ්බොහාරිකා වාති ඉමමත්ථං සන්ධාය චෙතසිකං සීලං වුත්තං.

ඉදානි සුත්තෙන ආගතනයෙන දසකුසලකම්මපථවසෙන චෙතනා චෙතසිකසීලානි විභජිත්වා දස්සෙතුං- **අපි චාති** ආදි වුත්තං. **පජහනත්ථාති** සමාදානවසෙන ඉතො පට්ඨාය න කරිස්සාමීති සමාපත්ත වුට්ඨකානීපි අනජ්ඣාචරණෙන පජහනත්ථං. **සත්තකම්මපථචෙතනාති** පාණාතිපාතාදිපහානං සාධිකා පටිපාටියා සත්ත කුසලකම්මපථ චෙතනා. අභිජ්ඣාදිවසෙන යං පරදාරගමනාදි කරියති, තස්ස පහායකා අනභිජ්ඣාදයො සීලන්ති ආහ-**චෙතසිකං සීලං නාම අනභිජ්ඣා**-පෙ- **සම්මාදිට්ඨිධම්මාති**. යථා හි අභිජ්ඣාව්‍යාපාදවසෙන මිච්ඡාචාරපාණාති පාතාදයො කරියන්ති, එවං මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙනාපි තෙ පුත්තභූධදස්සනාදි අත්ථං කරියන්ති, තෙසඤ්ච පජහනකා අනභිජ්ඣාදයොති.

පාතිමොක්ඛසංවරෝ: වාරිත්තවාරිත්තවිභාගං විනයපරියාපන්නං සික්ඛාපදසීලං. **සතිසංවරෝ**: මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං ආරක්ඛා, තථා පවත්තා සතියෙව. **ඤාණසංවරෝ**: පඤ්ඤා. **ඛන්තිසංවරෝ**: අධිවාසනා, සා ච තථා පවත්තා අදොසපධානා ඛන්ති,අදොසො එව වා. **විරියසංවරෝ**: කාමවිතක්කාදීනං විනොදනවසෙන පවත්තං විරියං. පාතිමොක්ඛ සංවරසතිසංවරාදිසු යං වත්තබ්බං, තං පරතො ආවිභවිස්සති.

සොතානීති තණ්හා- දිට්ඨි- අවිජ්ජා- දුච්චරිත- අවසිට්ඨකිලෙස සොතානි. **සොතානං සංවරං බ්‍රූමීති** වත්වා **පඤ්ඤායෙතෙ පිථියරෙති** වචනෙන සොතානං සංවරෙ පිදහනං සමුච්ඡෙදනං **ඤාණන්ති** විඤ්ඤායති. ඉදමට්ඨකතං මනසි කත්වා යෙන **ඤාණෙන** යොනිසො පච්චවෙක්ඛිත්වා පච්චයා පරිසෙවියන්ති තං **පච්චයපරිසෙවනම්පි ඤාණ** සභාවත්තා **එකෙන්ව ඤාණසංවරෙ** එව **සමොධානං** සඞ්ගහං ගච්ඡති.

---

1. ම, යථාවුත්තස්ස.
2. ම, පධානභූතං.
3. ම, පටිපත්ති ආයූහිනී,
4. සී, චෙතනා ච,
5. සී, පාණාතිපාතාදීනි.

ඛමතී අධිවාසෙතීති=**ඛමෝ උප්පන්නානී**තී තස්මිං තස්මිං ආරම්මණේ ජාතං නිබ්බත්තං. **කාමවිතක්කානී**තී කාමූපසංහිතං විතක්කං. **නාධිවාසෙතීති** විත්තං ආරොපෙත්වා අබ්භන්තරෙ න වාසෙති. **ආජීව පාරිසුද්ධිසීති** බුද්ධපතිකුට්ඨං මිච්ඡාජීවං පහාය අනවජ්ජෙන පච්චය පරියෙසනෙන සිජ්ඣනකං ආජීවපාරිසුද්ධිසීලම්පි. **එත්ථෙව** විරියසංවරෙ එව. **සමොධානං ගච්ඡති**–විරියසාධනත්තා. එත්ථ ච–යථා **සුණාති**: සුණාහාදි සොතානං පවත්තිනිවාරණතො පිදහනට්ඨෙන සංවරෝ[1], පරතො පවත්තනකගුණානං අධාරාදිභාවතො සීලනට්ඨෙන සීලං. එවං ඛන්තී: අනධිවාසනෙන උප්පජ්ජනකකිලෙසානං අධිවාසනෙන සංවරණට්ඨෙන සංවරෝ, ඛමනහෙතු උප්පජ්ජනකගුණානං ආධාරාදිභාවතො සීලනට්ඨෙන සීලං. විරියං: විනොදෙතබ්බානං පාපධම්මානං විනොදනෙන සංවරණතො සංවරෝ, විනොදනහෙතු උප්පජ්ජනකගුණානං ආධාරාදිභාවතො සීලනට්ඨෙන සීලන්ති වෙදිතබ්බං. යථා පන පාතිමොක්ඛසීලාදි තස්ස තස්ස පාපධම්මස්ස පවත්තිතුං අප්පදානවසෙන සංවරණප්පධානතං[2] උපාදාය සංවරෝ, එවං අසමාදින්නසීලස්ස අංකාගත්වත්ථුතො[3] විරමණම්පීති ආහ–**ණාව පාපහිරුකානං**–පෙ–**සංවරසීලන්ති වෙදිතබ්බන්**ති. න විතික්කමතී එත්තෙනාති=**අවීතික්කමෝ**, තථා පවත්තෙතා කුසලචිත්තුප්පාදෙ.

අවසෙසෙසු[4] පදෙසුපි. **සමාධානං** සණ්ඨපනං. දුස්සීල්‍යවසෙන හි පවත්තා කායකම්මාදයෝ සම්පති ආයතිඤ්ච අහිතදුක්ඛාවහා න සණ්ඨාපිතාති=අසණ්ඨාපිතා විප්පකිණ්ණා විසටාව නාම හොන්ති, සුසීල්‍යවසෙන පන පවත්තා තබ්බිපරියයතො[5] සණ්ඨාපිතා අවිප්පකිණ්ණා අවිසටාව නාම හොන්ති. යථා තං–ඔකිත්තවක්ඛුතා අබාහුප්පචාලනාදි. තෙනාහ– **කායකම්මාදීනං සුසීල්‍යවසෙන අවිප්පකිණ්ණතාති අත්ථෝ**ති. එතෙන සමාධිතො[6] සීලනං විසෙසෙති, තස්ස හි සමාධානං: සම්පයුත්තධම්මානං අවික්ඛෙපහෙතුතා. ඉදං: කායකම්මාදීනං සණ්ඨපනං, සංයමනං, උපධාරණං, අධිට්ඨානං, මූලභාවො. තථාහිස්ස ආදිචරණාදිභාවො වුත්තෙතා, තෙන පඨවීධාතුකිච්චතො සීලනං විසෙසිතං හොති. සා හි සහජාතරූපධම්මානං සන්ධාරණවසෙන පවත්තති, ඉදං පන අනවජ්ජධම්මානං මූලාධිට්ඨානභාවෙන. තෙනාහ– **කුසලානං ධම්මානන්**ති ආදි. තත්ථ–කුසලධම්මා නාම: සුබ්බභාගා මහග්ගතා නුත්තරධම්මා. **අඤ්ඤෙ පන** ආචරියා. **සිරත්ථෝති** යථා සිරසිච්ඡින්නෙ සබ්බා අත්තභාවො විනස්සති, එවං සීලෙ භින්නෙ සබ්බගුණසරීරං විනස්සති, තස්මා තස්ස උත්තමඞ්ගට්ඨෙන සීලට්ඨෙන. සිරොති, සිසන්ති වා වත්තබ්බෙ නිරුත්තිනයෙන සීලන්ති වුත්තන්ති අධිප්පායො. **සීතලට්ඨෙන** පරිළාහවූපසමනට්ඨෙන. තෙන තකාරස්ස ලොපං කත්වා නිරුත්ති

1. ම. සංවරණතා සංවරෙ ච.
2. ම. සංවරණං පිදහනා තං.
3. ම. ආගත වත්ථුතො.
4. ම. අවසෙසෙසු පන.
5. ම. විපරියායතො.
6. ම. සමාධිකිච්චතො.

නයෙනෙව සීලනන්ති වුත්තනන්ති දස්සෙති. තථාහිදං පයොගසම්පාදිතං[1] සබ්බකිලෙසපරිළාහවූපසමකරං හොති. **එවමාදිනා**ති ආදිසද්දෙන: සීලනන්ති අකුසලා එතස්මිං සති අපවිද්ධා[3] හොන්තීති=සීලං, සුපනහි වා තෙන විහතුස්සාහානි සබ්බදුච්චරිතානීති=සීලං, සබ්බෙසං වා කුසල ධම්මානං පවෙසාරහසාලාති=සීලන්ති එවමාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බා.

සීලනට්ඨෙන සීලන්ති පුබ්බෙ සද්දත්ථවාරෙන[4] පකාසිතොපි භාවත්ථො එවාති ආහ-**සීලනං ලක්ඛණං තස්සා**ති. න හි තස්ස චෙතනාදි භෙදභින්නස්ස අනවසෙසතො සඞ්ගාහකො තතො අඤ්ඤ අත්ථො අත්ථි-යො ලක්ඛණභාවෙන වුච්චෙය්‍ය. තත්‍ර ච අනෙකභෙදසඞ්ගාහකං සාමඤ්ඤලක්ඛණං නාම සියා, න විසෙසලක්ඛණන්ති අත්‍රයොගං මනසි කත්වා ආහ- **සනිදස්සනත්තං රූපස්ස යථා භින්නස්ස නෙක්ඛධාති.** යථා හි නීලාදිවසෙන අනෙකභෙදභින්නස්සාපි රූපායතනස්ස සනිදස්සනත්තං විසෙසලක්ඛණං- තදඤ්ඤධම්මාසාධාරණතො. න අනිච්චතාදි විය රූපනං විය වා සාමඤ්ඤලක්ඛණං,එවම්ධාපි දට්ඨබ්බං. කිම්පනෙතං සනිදස්සනත්තං නාම? දට්ඨබ්බතා, චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස ගොචරභාවො. තස්ස පන රූපායතනතො අන්‍යඤ්ඤතෙනපි අඤ්ඤෙසුපි ධම්මෙසු රූපායතනං විසෙසෙතුං අසුඤ්ඤං විය කත්වා සහ නිදස්සනෙන සනිදස්සනන්ති වුච්චති. ධම්මසභාවසාමඤ්ඤෙන හි එකීභූතෙසු ධම්මෙසු යො නානත්තකරො සභාවො,සො අසුඤ්ඤං විය කත්වා උපවරිතුං යුත්තෙතා, එවං හි අත්ථවිසෙසාවබොධො හොතීති. අථ වා: සහ නිදස්සනෙනාති එත්ථ තබභාවත්ථො සහසද්දෙ, යථා- "නන්දිරාගසහගතා"ති

දුස්සීල්‍යවිද්ධංසනරසන්ති කායිකඅසංවරාදිභෙදස්ස දුස්සීල්‍යස්ස විධමනකිච්චං. **අනවජ්ජරස**න්ති අගාරයහසම්පත්තිකං-අගාරහිතබ්බ භාවෙන සම්පජ්ජනකං, අවජ්ජපටිපක්ඛභාවෙන වා සම්පජ්ජනකං.

ලක්ඛණාදිසූති ලක්ඛණරසාදිසු වුච්චමානෙසු. **කිච්චමෙව සම්පත්තී වා රසොති වුච්චති**, න රසායතනරසරසාදීති[5] අධිප්පායො. කෙචි පන "කිච්චමෙවා"ති අවධාරණං තස්ස ඉතරරසතො බලවභාව දස්සනත්ථන්ති[6]. තං තෙසං මතිමත්තං- කිච්චමෙව සම්පත්ති එව වා රසොති ඉමස්ස අත්ථස්ස අධිප්පෙතත්තා.

සොචෙය්‍යපච්චුපට්ඨානන්ති කායාදීහි සුවිභාවෙන පච්චුපට්ඨාති[7]. **ඔභණභාවන්ති** ගහෙතබ්බභාවං. තෙන උපට්ඨානාකාරට්ඨෙන පච්චුපට්ඨානං වුත්තං. ඵලට්ඨෙන පන අවිප්පටිසාරපච්චුපට්ඨානං[8], සමාධි පච්චුපට්ඨානං වා. සීලං හි සම්පත්තියෙව අවිප්පටිසාරං පච්චුපට්ඨාපෙති, පරම්පරාය සමාධිං. ඉමස්ස පන ආනිසංසඵලස්ස ආනිසංසකථායං

---

1. සී. සම්පාදිකතං.
2. සී. සයන්ති.
3. ම. අපවිට්ඨා.
4. ම. සද්දත්ථුද්ධාරෙන.
5. සී. IV & ම. රසායතනරසාදීනි.
6. ම දස්සනත්ථන්ති වදන්ති.
7. සී. පච්චුපනිට්ඨති.
8. ම. අවිප්පටිසාරාදිපච්චුපට්ඨානං.

වක්ඛමානත්තා ඉධ අග්ගහණං දට්ඨබ්බං. කෙචි පන- "ඵලස්ස අනිච්ඡිතත්තා ඉධ අග්ගහණ"න්ති[1]. තදයුත්තං-ඵලස්ස අනෙකවිධත්තා, ලොකියාදිසීලස්සාපි විභජ්ජමානත්තා. තථා හි වක්ඛති- "නිස්සිතා නිස්සිතවසෙනා"ති ආදි. යථා පඨවීධාතුයා ඝම්මාදි දූරකාරණං, සෙසී භූතත්තයං ආසන්නකාරණං. යථා ච වත්ථුස්ස තත්තවාය-තුරි[2]-වෙම-සලාකාදි දූරකාරණං, තන්තවො ආසන්නකාරණං. එවං සීලස්ස සද්ධම්මස්සවණාදි දූරකාරණං, හිරි ඔත්තප්පඤ්ච[3] ආසන්නකාරණන්ති දස්සෙතුං ආහ- **හිරොත්තප්පඤ්ච පනාති** ආදි. **හිරොත්තප්පෙති** ආදි තස්ස ආසන්නකාරණභාවසාධනං. තත්ථ- **උප්පජ්ජති** සමාදාන වසෙන, **තිට්ඨති** අවීතික්කමවසෙනාති වෙදිතබ්බං.

අවිප්පටිසාරාදීති එත්ථ-විප්පටිසාරපටිපක්ඛා කුසලචිත්තුප්පාදෙ අවිප්පටිසාරෙ. සො පන විසෙසතො-ලාභා වත මෙ, සුලද්ධං වත මෙ, යස්ස මෙ සුපරිසුද්ධං සීලන්ති අත්තනො සීලස්ස පච්චවෙක්ඛණවසෙන පවත්තෙතා වෙදිතබ්බා. ආදිසද්දෙන පාමොජ්ජ-භොගසම්පත්ති-කිත්ති සද්දාදිං සඞ්ගණ්හාති. **අවිප්පටිසාරත්ථානීති** අවිප්පටිසාරපපයොජනානි. **කුසලානීති** අනවජ්ජානි. **අවිප්පටිසාරානිසංසානීති** අවිප්පටිසාරුද්දයානි. එතෙන-අවිප්පටිසාරෙ නාම: සීලස්ස උදයම්හත්තං,[4] සංවඩ්ඪිතස්ස රුක්ඛස්ස ඡායාපුප්ඵාදිසං, අඤ්ඤං එව පනෙතෙන නිප්ඵාදෙතබ්බා සමාධිආදිගුණොති දස්සෙති.

සීලවතො සීලසම්පදායාති පරිසුද්ධං පරිපුණ්ණං කත්වා සීලස්ස සම්පාදනෙන සීලවතො තාය එව සීලසම්පදාය. **අප්පමාදාධිකරණන්ති** අප්පමාදකාරණා. **භොගක්ඛන්ධන්ති** භොගරාසිං. **අභිගච්ඡතීති** පටිලභති. **කල්‍යාණෝ කිත්තිසද්දෝ අබ්භුග්ගච්ඡතීති** ඉතිපි සීලවා, ඉතිපි කල්‍යාණධම්මොති සුන්දරෝ ථුතිඝොසෝ උට්ඨහති-ලොකං පත්ථරති. **විසාරදෙනාති** අත්තනි කිඤ්චි ගරහිතබ්බං උපවදිතබ්බං අපස්සන්තෙන විගතසාරජ්ජෙන නිබ්භයෙන. **අමඞ්කුභූතොති** අම්ලකෙඛා.[5] **අසම්මූළ්හොති** අකතං වත මෙ කල්‍යාණන්ති ආදිනා විප්පටිසාරාභාවතො කුසලකම්මාදීනංයෙව වා තදූපට්ඨානතො න සම්මූළ්හෙන[6] පස්සන්තාමන්තසො එව **කාලං කරොති. කායස්ස භෙදාති** උපාදිණ්ණක්ඛන්ධපරිච්චාගා-ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදා. **පරම්මරණාති** චුතිතො උද්ධං. **සුගතිං** නන්ති සුන්දරං ගතිං, තෙන මනුස්ස ගතිපි සඞ්ගය්හති. **සග්ගන්ති** දෙවගතිං, සා හි රූපාදීහි විසයෙහි සුට්ඨු අග්ගොතිං= සග්ගෝ, ලොකීයති එත්ථ ඵලාරං- පුඤ්ඤඵලන්ති= ලොකොති ච වුච්චති.

ආකඞ්ඛෙය්‍ය චෙති යදි ඉච්ඡෙය්‍ය. **පියො චස්සන්ති** පියායිතබ්බා-පියචක්ඛූහි පස්සිතබ්බා, පෙමණීයො භවෙය්‍යන්ති අත්ථො. **මනාපොති** සබ්‍රහ්මචාරීනං මනවඩ්ඪනකො. තෙසං වා මනෙන පත්තබ්බා, මෙත්ත

1. ම. අග්ගහණන්ති වදන්ති.
2. තුරී-ඤත්ථ.
3. ම. ඔත්තප්පමස්ස.
4. සී. උදයම්හත්තං.
5. සී. & ම. අවිලක්ඛා.
6. ම. අමූළ්හෙන.

वित्थेन्ता एरितब्बेकाति वुत्तं होति. **गरूति** गरुट्ठानियो– पासाणवज्जतनसदिसो. **भावनीयोति** अद्धा अयमायसमा ञानं ञाणाति, पस्सं पस्सतीति समञ्ञावनीयो. **सीलेसेवस्स परिपूरकारीति** वतु परिसुद्धसीलेसु एव परिपूरकारी अस्स, अनूनकारी– परिपूरेय्याकारेन समन्नागतो भवेय्य. **आदीनं नयेनाति** एतेन–"अज्झत्तं वेदोसमत्तमनुयुत्तेना अनिरङ्कतपञ्ञेन विपस्सनाय समन्नागतो ब्रूहेता सुञ्ञागारानं"ति एवमादिके **सीलतोमनसुत्तन्ता** गते सत्तरस सीलानिसंसे सङ्गण्हाति. इदानि न केवलं इमेव अपिपटिसारादयो, अञ्ञे खो अनेकेपि बहू सीलानिसंसा विज्जन्तीति तेदस्सेतुं– **अपि चाति** आदि आरद्धं.

तत्थ– **सासनेति** इमस्मिं सकलेलोकियलोकुत्तरगुणावहे सद्धम्मसासने. **आचारकुलपुत्तकानं** यं सीलं विना **पतिट्ठा** अवट्ठानं **नत्थि**–सीलविनासेन सामञ्ञतो धंसनतो,[1] तस्स एवं महानुभावस्स सीलस्स आनिसंसानं **परिच्छेदं** परिमाणं **कोचि वदे**[2] को वत्तुं सक्खिस्सतीति अत्थो. एतेन सब्बेसंयेव लोकियलोकुत्तर गुणानं सीलमेव मूलभूतन्ति दस्सेति. ततो परमपि मलविसोधनेन, परिळाहवूपसमनेन, सुविगतभावसञ्ञेन, सग्गनिब्बानाधिगमूपायभावेन, सोभालङ्कारसाधनतायं, भयविधमनेन, कित्तिपामोज्जजननेन च सीलसदिसं अञ्ञं सत्तानं हितसुखावहं नत्थीति दस्सेसन्तो– **न हि भिक्खवेति** आदिका गाथा अभासि. तत्थ– **सरभूति** एका नदी, यं लोके 'सरयू'ति[3] वदन्ति. **निच्चनदी वाचिरवतीति** अविरवतीति एवंनामिका नदी. "वा"ति सब्बत्थ वासद्दो अनियमत्थो. तेन अवुत्तापि **मही कुम्भीनदी**आदिका सङ्गण्हाति. पाणिनाति पाणिना. **सत्तानं** यं मलं सीलजलं विसोधयति, तं मलं विसोधेतुं न सक्कुणन्ति गङ्गादयो नदियोति पठमगाथाय नकारं आनेत्वा सम्बन्धितब्बं. **हारीति** मुत्ताहारो. **मणीति** वेळुरियादिमणियो. **अरियानन्ति** विसुद्धं. सीलसमुट्ठानो **कित्तिसद्दो**[4] मनोहरभावतो दिसासु अभिब्यापनतो च सीलगन्धोति वुत्तोति, सो हि पटिवातेपि पवत्तति. तेनाह भगवा:– "सतञ्च खो गन्धो पटिवातमेती"ति. **दुस्सानं बलं** नाम वत्थुजिगुच्छाचारो.[5] तं तेसं कातुं अदेन्तं सीलं दुस्सानं बलं नामेतीति वेदितब्बं.

सतिविनयन्ति एत्थ– विनयसद्दो, कोट्ठासपरियायो– "एकविधेन रूपसङ्गहो"ति आदिसु विय. पकारवचनो वा. **कतिपकारं कित्तनका** सीलस्स पकारभेदन्ति अत्थो. **सीलनलक्खणेनाति** सीलनसङ्खातेन सभावेन. चरन्ति तेन सीलेसु परिपूरकारितं उपगच्छन्तीति= चरित्तं, चरित्तमेव=**चारित्तं**. चारिततो तेन अत्तानं तायन्ति

---

1 म. सील-रूप-धंसनतो-न दिस्सन्ति. 3. म. सरस्सतीति.
2. म. न दिस्सति. 4. म. कित्तिसद्दो, गन्धो.
5. म. वत्थुजिगुच्छाचारो.

රක්ඛන්තීති=**වාරිත්තං**. අධිකෝ සමාචාරෝ=අභිසමාචාරෝ, තස්මිං නියුත්තං, තතා වා පයොජනං එතස්සාති= **අභිසමාචාරිකං**. ආදිබ්‍රහ්මචරියසස්ස යානි= ආදිබ්‍රහ්මචරියං, තදෙව= **ආදිබ්‍රහ්මචරියකං**. විරමති එතාය සයං වා විරමති, විරමණං වා= **විරති**. න විරතීති= **අවිරති**. නිස්සයතීති= **නිස්සිතං**. න නිස්සිතානන්ති= **අනිස්සිතං**. පරියන්තෝ එතස්ස අත්ථීති= පරියන්තං, කාලෙන පරියන්තං= කාලපරියන්තං, යථාපරිච්ඡින්නෝ වා කාලෝ පරියන්තෝ එතස්සාති= **කාලපරියන්තං**. යාව පාණං ජීවිතං කොටි එතස්සාති= **ආපාණකොටිකං**. අත්තනෝ පච්චයෙහි ලොකෙ නියුත්තං, තස්ථ වා විදිතන්ති= **ලොකියං**. ලොකං උත්තරතීති= **ලොකුත්තරං**. පච්චයතෝ ඵලතෝ ච මජ්ඣිමපණ්ණත්තෙහි හීනං, හෙසං වා ගුණෙහි පරිහීනන්ති= **හීනං**. අත්තනෝ පච්චයෙහි පධාන භාවං නීතන්ති= **පණීතං**. උභින්නං වෙමජ්ඣෙ භවං= **මජ්ඣිමං**. අත්තාධිපතිතෝ ආගතං= **අත්තාධිපතෙය්‍යං**. සෙසපදවයෙපි එසෙව නයෝ. තණ්හාය දිට්ඨියා වා පරාමට්ඨං පඛංසිතන්ති= **පරාමට්ඨං**. තපපටිකෙඛපතෝ **අපරාමට්ඨං**. පටිපස්සද්ධකිලෙසං= **පටිපස්සද්ධං**. සික්ඛාසු ජාතං, සෙකඛස්ස ඉදන්ති වා= **සෙඛං**. පරිනිට්ඨිතසික්ඛා කිච්චතාය අසෙකඛධම්මපරියාපන්නං= **අසෙඛං**. තදුභයපටිකෙඛපෙන **නෙවසෙඛනාසෙඛං**. හානං භජති, හානභාගෝ වා එතස්ස අත්ථීති= **හානභාගියං**. සෙසෙසුපි එසෙවනයෝ. අපපපරිමාණත්තා[1] පරියන්ත වන්තං පාරිසුද්ධිමන්ත[2] ච සීලං= **පරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං**. අනපපපරිමාණත්තා[1] අපරියන්තං පාරිසුද්ධිමන්තං[2] සීලං **අපරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං**. සබ්බසො පුණ්ණං පාරිසුද්ධිමන්තං[2] සීලං **පරිපුණ්ණපාරිසුද්ධිසීලං**.

වුත්තනයෙනාති "සීලඤ්ඤෙන සීල"නන්ති ආදිනා හෙට්ඨා වුත්තෙන නයෙන. **ඉදං කත්තබ්බන්ති පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදපූරණන්ති** ඉදං ආභිසමාචාරිකං කත්තබ්බං පටිපජ්ජිතබ්බන්ති එවං පඤ්ඤත්තස්ස සික්ඛාපදසීලස්ස පූරණං. සික්ඛාපදසීලං හි පූරෙන්තො සික්ඛාපදම්පි පූරෙති-පාලෙති නාම. සික්ඛා එව වා සික්ඛිතබ්බතෝ පටිපජ්ජිතබ්බතෝ ච සික්ඛාපදං, තස්ස පූරණන්ති යොජෙතබ්බං. **ඉදං න කත්තබ්බන්ති පටික්ඛිත්තස්ස අකරණන්ති**[3] ඉදං දුච්චරිතං න කත්තබ්බන්ති භගවතා පටික්ඛිත්තස්ස අකරණං- විරමණං. **චරන්ති තෙසූ**න්ති තසමිං සීලෙ තංසමඞ්ගිනෝ චරන්තීති සීලස්ස අධිකරණතං විභාවෙන්තො තෙසං පවත්තිට්ඨානභාවං දසෙසති. **තෙනාහ- සීලෙ**[4] **පරිපූරකාරිනාය පවත්තනන්ති, වාරිත**න්ති ඉදං න කත්තබ්බන්ති පටික්ඛිත්තං අකපපියං. **තායනන්ති** අකරණෙනෙව තායනන්ති. **තෙනාති** වාරිත්තසීලමාහ. වාරෙති වා සත්තෙ[5] එත්ථ, එතෙනාති වා=වාරිතං, වාරිත්තසික්ඛාපදං.[6] තං අවිකොපෙන්තා තායන්ති තෙනාති=වාරිත්තං. **සද්ධාවීරියසාධන**න්ති

1. ම. අපරිමාණත්තා.
2. සී. I. II. IV. & ම. පාරිසුද්ධිවන්තසද්ද.
3. සී. පටිසික්ඛිත්තස්ස අකරණන්ති-න දිස්සති.
4. සී. & ම. සීලෙසු.
5. ම, සත්තා.
6. ම, සික්ඛාපදං.

සද්ධාය උට්ඨානවීරියෙන ච සාධෙතබ්බං, න හි අස්සද්ධො කුසීතො ච වත්තපරිපත්තිං[1] පරිපූරෙති. සද්ධො එව සත්ථාරං පටිකච්චෙත අණ්ඩ මත්තෙනපි වපෙජ්ජ භයදස්සාවී, සමාදය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසූ"ති ආහ– **සද්ධාසාධනං චාරිත්තන්**නති.

අධිසීලසික්ඛාපරියාපන්නත්තා අභි විසිට්ඨා සමාචාරෝ= **අභිසමාචාරෝති** ආහ– **උත්තමසමාචාරෝති. අභිසමාචාරෝව= අභිසමාචාරිකං**, යථා වෙනයිකොති අධිප්පායො. අභිසමාචාරෝ උක්කට්ඨ නිද්දෙසතො මග්ගසීලං ඵලසීලඤ්ච, තං ආරබ්භ උද්දිස්ස තදත්ථං තපප යොජනං පඤ්ඤත්තන්ං= "ආභිසමාචාරිකං". සුපරිසුද්ධානි තීණි කාය කම්මානි, චත්තාරි ච වචීකම්මානි, සුපරිසුද්ධො ආජීවොති ඉදං **ආජීවට්ඨමකං**. තත්ථ–කාමං ආජීවහෙතුකතො සත්තවිධදුච්චරිතතො විරති සම්මාජීවොති සොපි සත්තවිධො හොති. සම්මාජීවතාසාමඤ්ඤත්ථ පන තුං එකං කත්වා වුත්තං. අථවා: තිවිධකුහනවත්ථුසනනිස්සයතො මිච්ඡා ජීවතො විරතිං එකජ්ඣං කත්වා වුත්තෙතා– **සුපරිසුද්ධො ආජීවොති**. සෙට්ඨචරියභාවතො මග්ගො එව බ්‍රහ්මචරියන්ති= **මග්ගබ්‍රහ්මචරියං**, තස්ස. **ආදිභාවභූතන්**නති ආදිම්හි භාවෙතබ්බතං නිප්ඵාදෙතබ්බතං පත්තං[2] ආදිභාවභූතං. කිඤ්චාපි දෙසනාක්කමෙන සම්මාදිට්ඨි ආදි, පටි පත්තික්කමං[3] පන ආජීවට්ඨමකසීලං ආදීති. **තස්ස සම්පජ්ජනීයාති** ආභිසමා චාරිකස්ස සම්පජ්ජනෙන–පරිපූරණෙන ආදිබ්‍රහ්මචරියකං සම්පජ්ජති– යථා හි ලහුකානිපි අපස්සාවජ්ජානි පරිවජ්ජෙති, සො ගරුකානි මහාසාවජ්ජානි බවභාදීනවානි පරිවජ්ජෙස්සතීති වත්තබ්බමෙව නත්ථීති. සුත්තං පන එතමත්ථං ව්‍යතිරෙකවසෙන විභාවෙති. තත්ථ– **ධම්මන්**නි සීලං, තං හි උපරි ගුණවිසෙසානං ධාරණට්ඨෙන ධම්මොති වුච්චති.

විරතිසීලස්ස ඉතරසීලෙන සහපි සම්පයොගාදිකෙ අසම්මිස්සකතා දස්සනත්ථං–**වෙරමණිමත්තන්**නති වුත්තං.

නිස්සිතානිස්සිතවසෙනාති එත්ථ ලබ්භමානං නිස්සයං තාව දස්සෙතුං–**නිස්සයොති** ආදි වුත්තං. තත්ථ– තණ්හාවිරතෙන නිස්සයි තබ්බතො තණ්හාව= **තණ්හානිස්සයො**. තථා **දිට්ඨිනිස්සයො**. දිට්ඨි විරතො හි අසතිපි දිට්ඨියා තණ්හාවිරහෙ දිට්ඨිනිස්සිතො පවත්තති. **දෙවොති** චතුමහාරාජ–සක්ක–සුයාමාදි පාකටදෙවමාහ. **දෙවඤ්ඤතරොති** අපාකටං.[4] **තණ්හානිස්සිතන්**නති තණ්හං නිස්සිතං.[5] "තණ්හාය නිස්සිත"න්නි කෙචි වදන්ති. තෙසං–"වෙ නිස්සයා"ති ආදිනා විරුජ්ඣති. **සුද්ධිදිට්ඨියාති** "ඉති සංසාරසුද්ධි භවිස්සතී"ති එවං පවත්තදිට්ඨියා, ලොකුත්තරසීලන්නි අධිප්පායො. **තස්සෙවාති** ලොකුත්තරස්සෙව. **සමාහාරභූතං** කාරණභූතං, විවට්ටූපනිස්සයන්ති අත්ථො.

---

1. සී. පරිවත්තං, පරිවත්තිං.
2. සී. පවත්තං.
3. සී. පරිපත්තික්කමෙන.
4. ම. අපාකටවචනං.
5. ම. තණ්හං එව නිස්සිතන්ති තණ්හානිස්සිතං.

කාලපරිච්ඡේදං කත්වාති ඉමඤ්ච රත්තිං ඉමඤ්ච දිවසන්ති ආදිනා විය කාලවසෙන පරිච්ඡේදං කත්වා. කාලපරිච්ඡේදං අකත්වා සමාදිණ්ණම්පි අන්තරා විච්ඡින්නං, සමාපත්තාවිරතිවසෙන යාවජීවං පවත්තිතම්පි ආපාණකොටිකං න හොතීති දස්සෙතුං– **යාවජීවං සමාදියිත්වා නත්ථෙව පවත්තතීතන්ති** වුත්තං.

ලාභයසඤ්ඤාතිඅඞ්ගජීවිතවසෙනාති ලාභයසානං අනුප්පත්තානං උප්පාදනවසෙන, උප්පන්නානං රක්ඛණවසෙන චෙව වඩ්ඪනවසෙන ච, ඤාතිඅඞ්ගජීවිතානං අවිනාසනවසෙන. **කිං සෝ චිත්තිකතමිස්සතීති** සෝ චිත්තිකතමාය චිත්තතම්පි න උප්පාදෙති, සෝ කායවාචාහි කිත්තිකතමිස්සතීති කිං ඉදං, නත්ථෙතන්ති අත්ථෝ. පටික්ඛිපෙ හි අයං කිංසද්දෝ.

ආරම්මණභාවෙන වණ්ණා විය ආසවෙ– කාමාසවාදිකෙ පගච්ඡතීති සම්පයොගතබ්භාවාභාවෙපි සහ ආසවෙනීති= සාසවං, තෙභූමකධම්ම ජාතන්ති සීලං තප්පරියාපන්නන්ති ආහ– **සාසවං සීලං ලොකියන්ති භවවිසෙසා** සම්පත්තිභවා. **විනයොති** විනයපරියත්ති, තත්ථ වා ආගත සික්ඛාපදන්ති. **පාමොජ්ජං** තරුණා පීති. **යථාභූතඤාණදස්සනං** සප්පච්චය නාමරූපදස්සනං, තදධිට්ඨානා වා තරුණවිපස්සනා. **නිබ්බිදන්ති** නිබ්බිදඤාණං, තෙන බලවවිපස්සනමාහ. **විරාගොති** මග්ගො. **විමුත්තීති** අරහත්තඵලං. **විමුත්තිඤාණදස්සනං** පච්චවෙක්ඛණා. **කථාති** විනයකථා. **මන්තනාති** විනයවිචාරණා. **උපනිසාති** යථාවුත්තකාරණපරම්පරා සඞ්ඛාතො උපනිස්සයො. **ලොකුත්තරං** මග්ගඵලචිත්තසම්පයුත්තං ආජීවට්ඨමකසීලං. තත්ථ–මග්ගසීලං භවනිස්සරණාවහං, පච්චවෙක්ඛණ[1] ඤාණස්ස ච භූමි. ඵලසීලං පන පච්චවෙක්ඛණ[1] ඤාණසෙසව භූමි.

ඤාණාධිමුත්තිවසෙන ඡන්දුදීනං ඤාතතා, පඤ්ඤාධිමුත්තිවසෙන පණ්ඩිතතා, තදුභයවෙමජ්ඣතාවසෙන මජ්ඣිමතා. යථෙව හි කම්මං ආයූහනවසෙන ඤාණාදිභෙදභින්නං හොති, එවං ඡන්දුදයොපි පවත්තිආකාරවසෙන. සෝ ච නෙසං පවත්තිආකාරෝ අධිමුත්තිභෙදෙනාති දට්ඨබ්බං. **යසඤ්ඤාමන්තායාති** කිත්තිසිලොකාභිරතියා, පරිවාරිච්ඡායඤ්ච. කථං හි නාම මාදිසෝ ඊදිසං කරෙය්යාති පාපජිගුච්ඡාය **අභිඤාවුසිතාසාය. අනුපක්කිලිට්ඨතාති** අත්තුක්කංසනපරවම්භනා හි අඤ්ඤඤ්හි ච උපක්කිලෙසෙහි අනුපක්කිලිට්ඨං. **භවභොගත්ථායාති** භවසම්පත්ති අත්ථඤ්චව භොගසම්පත්තිඅත්ථඤ්ච. **අත්තනෝ විමොක්ඛත්ථාය පවත්තතීතන්ති** සාවකපච්චෙකබොධිසත්තසීලමාහ. **සබ්බසත්තවිමොක්ඛත්ථායාති** සබ්බසත්තානං සංසාරබන්ධනතො විමොචනත්ථාය. **පාරමිතාසීලං**: මහාබොධිසත්තසීලං– යා කරුණුපායකොසල්ලපරිග්ගහිතා මහාබොධිං ආරබ්භ පවත්තා පරමුක්කංසගතසොවෙය්‍යසල්ලෙඛා දෙස–කාල–සත්තාදි චිකපරහිතා සීලපාරමිතා.

---

1. ඡි. පච්චවෙක්ඛණා.

අනනුරූපන්ති අසාරූපං. අත්තා එව ගරු– **අධිපති එතස්සාති= අත්තගරූ**, ලජ්ජාධිකෝ අත්තාධිපති, තතෝ අත්තාධිපතිතෝ ආගතං= **අත්තාධිපතෙය්‍යං**. ලෝකෝ අධිපති– ගරු **එතස්සාති= ලෝකාධිපති**, ඔත්තප්පාධිකෝ. ධම්මෝ නාමායං මහානුභාවෝ, **එකන්තනිය්‍යාණිකෝ**, සෝ ච පටිපත්තියාව පූජෙතබ්බෝ, තස්මා නං සීලසම්පදඤ්ච පූජෙස්සාමීති එවං **ධම්මමහන්තං පූජෙතුකාමෙන.**

පරාමට්ඨන්තාති පරාභවවසෙන ආමට්ඨත්තා. තණ්හාදිට්ඨියෝ හි: "ඉමිනාහං සීලෙන දෙවෝ වා භවිස්සාමි දෙවඤ්ඤතරෝ වා, ඉමිනා මෙ සීලෙන සංසාරසුද්ධි භවිස්සති"ති පවත්තනස්ස සීලං පරාමසන්තියෝ තං පරාභවං පාපෙන්ති– මග්ගස්ස අනුපනිස්සයභාවකරණතෝ. **පුථුජ්ජන කල්‍යාණකස්සාති** පුථුජ්ජනෙසු කල්‍යාණකස්ස, සෝ හි පුථුජ්ජනොව හුත්වා කල්‍යාණෙහි සීලාදීහි සමන්නාගතෝ, පරාමසනකිලෙසානං විකම්පනතෝ සම්මසිත්වා ඛයතෝ ච තෙහි න පරාමට්ඨන්ති= **අපරාමට්ඨං**. තස්ස තස්ස කිලෙසදරථස්ස පටිප්පස්සම්භනතෝ වූපසමනතෝ **පටිප්පස්සද්ධං**.

කතපටිකම්මන්ති වුට්ඨානදෙ නාහි යථාධම්මං කතපතීකාරං, එවං හි තං සීලං පටිපාකතිකමෙව හොති. තෙනාහ– **තං විසුද්ධන්ති**. "කතපටිකම්ම"න්ති ඉමිනාව[1] "න පුනෙවං කරිස්ස"න්ති අධිට්ඨානම්පි සඞ්ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. 'අච්ඡම්භං නු ඛො සූකරම්සං නු ඛො'ති ආදිනා **වඤ්ඤිකා වා**, 'පාචිත්තියං නු ඛො දුක්කටං නු ඛො'ති ආදිනා **ආපත්තිකා වා**, 'මයා තං වත්ථුං වීතික්කන්තං නු ඛො න නු ඛො වීතික්කන්ත'න්ති **අජ්ඣාචාරෙ වා වෙමතිකස්ස** සංසයාපන්නස්ස. **විනොදෙතබ්බං**– යථා ධම්මං පටිකරොන්ත. විමති එව=වෙමතිකං, තස්මිං **වෙමතිකෙ** සති, විමතියා උපපන්නායාති අත්ථෝ. **විමති පවිනොදෙතබ්බාති** සයං වා තං වත්ථුං විචාරෙත්වා විනයධරෙ වා පුච්ඡිත්වා කඞ්ඛා විනොදෙතබ්බා, නික්කඞ්ඛෙන පන කප්පියෙඤ්ඤෙව කාතබ්බං, අකප්පියෙඤ්ඤෙව වජ්ජෙතබ්බං. තෙනාහ– **ඉච්චස්ස එසු භවිස්සතීති**.

චතූහි අරියමග්ගෙහීති ආදිනා මග්ගඵලපරියාපන්නං සීලං මග්ගඵල සම්පයුත්තං වුත්තං–සම්මුදෙසු පවත්තවොහාරං අවයවෙසුපි වත්තනතීති. **සෙඛානන්ති** සඛං ලොකියසීලං. **පකතිපීති** සභාවොපි. **සුඛසීලෝ**: සඛිලෝ–සුඛසංවාසෝ. **නෙන පරිහායෙනාති** පකතිඅත්ථවාචකත්තෙන **එතඤ්චිදං** අව්‍යාකතසීලං ඉධාධිප්පෙතසීලෙන එකඝඞ්ගහණෙන අකුසල සෙසෙව අයුජ්ජමානතං දස්සෙතුං–**තත්ථ අකුසලන්ති** ආදි වුත්තං. තථා හි මසකඛතනික්කං ඉධ ගහිතං, **ඉධ න උපනිසං** කුසලතනිකන්ති අධි පායෝ. **වුත්තනයෙනෙවාති** වුත්තෙනෙව නයෙන, කුසලතනිකං අග්ගෙහිතා භින්නතනිකාදීනං පඤ්චන්නං තිකානං වසෙන **අස්ස සීලස්ස තිවිධතා** වෙදිතබ්බා.

---

1. ම. ඉමිනා ච.

සොධාති යො ඉධ. **වඤ්චිතිකඤ්ඤමෙති** ආපත්තියා වඤ්චනො විතික්කමණෙ අජ්ඣාචාරෙ. කාමසඞ්කප්පාදයො නව මහාවිතක්කා **මිච්ඡාසඞ්කප්පා. එවරූපස්සාති** එදිසස්ස. තස්ස හි සීලවතොන අනුප්පඝඞ්කම්ච්චා දුස්සීලෙ සෙවන්තස්ස තතො එව තොසං දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජනෙන පණ්ණත්තිවීතික්කමෙ අදෙසදස්සාවිනො මිච්ඡාසඞ්කප්පබහුලතාය මන්දච්ඡන්දාති ඉන්ද්‍රියානි[1] අරක්ඛතො සීලං එකංසෙනෙව හානභාගියං හොති, න ඨිතිභාගියං, කුතො විසෙසාදිභාගියන්ති. **සීලසම්පත්තියාති** සීලපාරිපූරියා-චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන. **අසඨාදීනඤ්ච උත්තරීනන්ති** උත්තරිං විසෙසාධිගමාය අවඨාසමන්තස්ස. **ඨිතිභාගියං සීලං භවති**- අසමාධිසංවත්තනීයත්තා. සමාදිතෙ හි සමාධිසම්මිං සීලස්ස සමාධිසංවත්තනීයතා නිවත්තියති. **සමාධත්ථායාති** සමථවසෙන සමාධානත්ථාය.[2] **නිබ්බිදත්ථායාති** විපස්සනා, බලවවිපස්සනාදස්සනත්ථං නිබ්බිදාග්ගහණං- තාවතාපි සීලස්ස නිබ්බෙධභාගියභාවසිද්ධිතො.

ඉමානි ච සික්ඛාපදානි තෙසං රක්ඛිතබ්බානීති සම්බන්ධො. තානි, පන අසාධාරණපඤ්ඤත්තිතො අසඤ්ඤුනි එකච්චානි.[3] **තෙසන්ති** "රක්ඛිතබ්බානී"ති පදං අපෙක්ඛිත්වා[4] කත්තරි සාමිවචනං, භික්ඛූහීති අත්ථො. **සති වා උස්සාහෙති උස්සාහකිච්චා** සීලානි රක්ඛිතුං **උස්සාහෙ** සති. **දසාති** සාමණෙරෙහි රක්ඛිතබ්බසීලමාහ- ඝටිකාරාදීනං විය. **අට්ඨාති** නච්චාදිමාලාදිවෙරමණිං එකං කත්වා අට්ඨ.[5]

අවීතික්කඤ්ඤමොති පඤ්චන්නං සීලානං අවීතික්කමො. **පකතිසීලන්ති** සභාවසීලං, තන්නිප්පත්තිනියතං හි සීලං උත්තරකුරුකානං. **මරියාදභූතං**[6] **වාරිත්තන්ති** තස්ස තස්ස වජ්ජස්ස අකරණෙ මරියාදභූතං තත්ථ තත්ථ කුලාදිසු පුබ්බපුරිසෙහි ඨපිතං වාරිත්තං, කුල-දෙස-පාසණ්ඩධම්මො හි ආචාරසීලන්ති අධිප්පෙතං. තත්ථ-කුලධම්මො තාව: බ්‍රාහ්මණාදීනං අමජ්ජපානාදි. දෙසධම්මො: එකච්චජනපදවාසීනං අභිංසනාදි. පාසණ්ඩධම්මො: තිත්ථියානං ඝම්මනියමාදි. තිත්ථකරමතං[7] හි: දිට්ඨිපාසෙන තණ්හාපාසෙන ච ඩෙති- පවත්තති, පාසං වා බාධං අරියවිනයස්ස ඩෙතීති= පාසණ්ඩන්ති වුච්චති. "පකතියා සීලවති හොතී"ති වචනතො බොධිසත්තමාතු පඤ්චසික්ඛාපදසීලං පරිපුණ්ණමෙව. ඉදං පන උක්කංසගතං බොධිසත්තස්සපිතරිපි චිත්තුප්පාදමත්තෙනපි අසංකිලිට්ඨං ධම්මතාසීලන්ති වුත්තං. **කාමගුණූපසංහිතන්ති** කාමකොට්ඨාසෙසු අස්සාදූපසංහිතං-කාමස්සාදගථිතං. **ධම්මතාසීලන්ති** ධම්මතාය කාරණනියාමෙන ආගතසීලං. සීලපාරමිං හි පරමුක්කංසං පාපෙත්වා කුවජිගන්තස්ස මහාබොධිසත්තස්ස සීලතෙජෙන ගුණානුභාවෙන බොධිසත්තමාතු සරසෙනෙව පරමසල්ලෙඛපත්තං සීලං හොති. **මහාකස්සපාදීනන්ති**

---

1. ම. මන්දච්ඡන්දානි ඉන්ද්‍රියානං.
2. සී. සමත්තායත්ථ.
3. ම න දිස්සති
4 සී. අවෙක්ඛිත්වා.
5. ම. සඞ්ඝපරිණායකවජ්ජානි අට්ඨ.
6. තත්ථ-ච්: පාළි, ම. න දිස්සති.
7. ම තිත්ථියමතං.

ආදිසද්දෙන හද්දූදිකෙ සඞ්ගණ්හාති, තෙ කිර සුචිරං කාලං සුපරිසුද්ධ සීලාඑව හුත්වා ආගතා. පෙනාහ- **සුද්ධසන්තානාන**න්ති. **නාසු නාසු ජාතීසූ**ති සීලවරුජමහිංසරුජාදිජාතිසු. පුබ්බා පුරිමජාතිසිද්ධො හෙතු එතස්සාති=**පුබ්බහෙතුකං සීල**ං. ඉදං පන පකතිසීලාදි සම්පාදනෙන විනා අච්චන්තකම්ම ලක්ඛණං සම්පත්තවිරතිසභාවං දට්ඨබ්බං.

යං භගවතා එවං වුත්තං සීලන්ති සම්බන්ධො. **ඉධා**ති වක්ඛමාන සීලපරිපූරකස්ස පුග්ගලස්ස සත්ථිස්සයභූතසාසනපරිදීපනං, අඤ්ඤසාසනස්ස ච තථාභාවපටිසෙධනං. වුත්තං හෙතං:- "ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණො-පෙ-සුඤ්ඤා පරපපවාදා සමණෙභි අඤ්ඤෙහී"ති. **භික්ඛූ**ති තස්ස සීලස්ස පරිපූරකපුග්ගලපරිදීපනං. **පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතොති** ඉදමස්ස පාතිමොක්ඛසීලෙ පතිට්ඨිතභාවපරිදීපනං. **විහරතී**ති ඉදමස්ස තදනුරූපවිහාරසමඞ්ගිභාවපරිදීපනං. **ආචාරගොචරසම්පන්නොති** ඉදං පාතිමොක්ඛසංවරස්ස උපරි අධිගන්තබ්බගුණානඤ්ච උපකාරකධම්ම පරිදීපනං. **අණුම්පි වජ්ජෙසු භයදස්සාවී**ති ඉදං පාතිමොක්ඛතො අවව්හනභාවපරිදීපනං. **සමාදායා**ති ඉදං සික්ඛාපදානං අනවසෙසතො ආදානපරිදීපනං. **සික්ඛතී**ති සික්ඛාය සම්ඞ්ගිභාවපරිදීපනං. **සික්ඛාපදෙසූ**ති සික්ඛිතබ්බධම්මපරිදීපනං. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං දුරමෙතා ආවිභවිස්සති.

සොති පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ පතිට්ඨිතභික්ඛු, තෙන යාදිසස්ස ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං, ඉච්ඡිතබ්බං තං දස්සෙති. **චක්ඛුනා**ති යතො සො සංවරො, තං දස්සෙති. **රූප**න්ති යත්ථ සො සංවරො, තං දස්සෙති. **දිස්වා න නිමිත්තග්ගාහී හොති, නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී**ති සංවරස්ස උපායං දස්සෙති. **යත්වාධිකරණං-පෙ-අස්සාසමෙය්‍යුන**න්ති සංවරස්ස පරිපක්ඛං[1] තත්ථ ච ආදීනවං දස්සෙති. **සංවරාය පටිපජ්ජතී**ති පගෙව සතියා උපට්ඨපෙතබ්බතං දස්සෙති. **රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියන**න්ති සතියා උපට්ඨාපනමෙව චක්ඛුන්ද්‍රියස්ස ආරක්ඛාති දස්සෙති. **චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජතී**ති තථාභූතා[2] සතියෙවෙත්ථ සංවරොති දස්සෙති.

විනික්කමස්ස වණ්ණනාති සම්බන්ධො. **ජීවනං සික්ඛාපදන**න්ති "ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා පාපිච්ඡා ඉච්ඡාපකතා[3] අසන්තං අභූතං උත්තරිමනුස්සධම්මං උල්ලපතී"ති ආදිනා ආගතානං ඡන්නං පාරාජිකාදි පටිසංයුත්තානං සික්ඛාපදානං. සාමන්තජප්පනාදිනා තිවිධෙන කුහන වත්ථුනා විම්හාපනං **කුහනා**. අත්තානං දායකං වා උක්ඛිපිත්වා යථා සො කිඤ්චි දදති, එවං කථනං **ලපනා**. නිමිත්තා වුච්චති පච්චයුප්පත්තිඅඞ්ගපාදි[4] කායවචීකම්මං, තෙන නිමිත්තෙන චරති, නිමිත්තං වා කරොතීති= නෙමිත්තිකො, තස්ස භාවො= **නෙමිත්තිකතා**. භථාදයො[5] විය ලාභාය පරෙසං අක්කොසනාදිනා නිපිංසතීති[6]= නිපෙපසො, නිපෙපසොව=

1. සී. IV & ම. පටිපක්ඛං.
2. සී. යථාභූතා.
3. ම. පාපිච්ඡෙච්ඡාපකතොෙ-න දිස්සති
4. ම. සඤ්ඤුප්පාදකං.
5. ම. ගණ්ඨාදයොෙ, සී. I. භට්ඨාදයොෙ.
6. සී. III & ම. නිපිසතීති.

නිපෙපඩිකො, තස්ස භාවො=**නිප්පෙපඩිකතා**. මහිච්ඡතාය අත්තනා ලද්ධ ලාභෙන පරතො ලාභපරියෙසනා=**ලාභෙන ලාභං නිජිගිංසනතා**. **එව මාදීනි**නති ආදිසද්දෙන අනුපපියභාණිතාවාටුකම්‍යතාදිං සඞ්ගණ්හාති.

පටිසඞ්ඛානෙන පච්චවෙක්ඛණාය පරිසුද්ධා අසංකිලිට්ඨා **පටිසඞ්ඛානපරිසුද්ධා**. චත්තාරො පච්චයා පරිභුඤ්ජියනති **එතෙනාති= චතුපච්චයපරිභොගො**, තථා පවත්තා අනවජ්ජචෙතනා.

නන්‍ති තෙසු පාතිමොක්ඛසංවරාදිසු. **ආදිනො පටඨායාති** "ඉධ භික්ඛු"නි ආදිනා ආගතදෙසනාය ආදිතොපපභුති. **විනිච්ඡයකථාති** තත්ථ සංසයවිධමනෙන විනිච්ඡයාවහා කථා. පඨමස්ස අත්ථස්ස සබ්බසාධාරණත්තා අසාධාරණං පබ්බජිතාවෙණිකං පරියායං දස්සෙනෙතා-**භික්ඛූනං පටඩරාදිනාඝ වාති** ආහ. එවං හිස්ස පරිපුණ්ණපාතිමොක්ඛසංවර යොග්‍යතා දස්සිතා හොති. . භික්ඛූනපටඩරාදිභාවො ච නාම දළිද්දස්සාපි නිග්ගහිකස්ස හොතීති තතො විසෙසෙතුං-**සද්ධාපබ්බජිතානාති** වත්වා පටිපත්තියා යොග්‍යභාවදස්සනත්ථං-**කුලපුත්තානාති** වුත්තං. ආචාරකුල පුත්තෙතා වා හි පටිපජ්ජිතුං සක්කොතී-ජාතිකුලපුත්තෙතා වා.

සික්ඛාපදසීලනති චාරිත්තවාරිත්තපභෙදං සික්ඛාපදවසෙන පඤ්ඤත්තසීලං. **සොති** අනියමනිද්දෙසො, යො කොචි පුග්ගලො. **නනති** විනයපරියාපන්නං සීලං. **නනති** පුග්ගලං.[1] **මොක්ඛතීති** සභාවාරිකාරණ භාවතො. අපායෙ භවානි=**ආපායිකානි**. ආදිසද්දෙන තදඤ්ඤං සබ්බං සංසාරදුක්ඛං සඞ්ගණ්හාති. **සංවරණං** කායවචීචාරානං පිදහනං, යෙන තෙ සංවුතා පිහිතා හොනති, සො **සංවරො**-යසමා පන සො සත්තන්නං ආපත්තික්ඛන්ධානං අවීතික්කමො-වීතික්කමපටිපක්ඛොති කත්වා. තස්මා වුත්තං-**කායිකවාචසිකස්ස අවීතික්කමස්සෙතං නාමනති. පාතිමොක්ඛසංවරෙන සංවුතොති** පාතිමොක්ඛසංවරෙන පිහිතකායවචීචාරො. තථාභූතො ච යසමා තං උපෙතො තෙන ච සමඞ්ගී හොති, තස්මා වුත්තං-**උපගතො සමන්නාගතොති අත්ථො**ති.

අපරො නයො: කිලෙසානං බලවභාවතො පාපකිරියාය සුකර භාවතො පුඤ්ඤකිරියාය ච දුක්කරභාවතො බහුකම්පතුං අපායෙසු පතන සීලොති=පාති, පුථුජ්ජනො. අනිච්චතාය වා භවාදිසු කම්මවෙගක්ඛිත්තො සරියනතං විය අනවට්ඨානෙන පරිබ්භමණතො ගමනසීලොති=පාති. මරණවසෙන වා තමහි තමහි සත්තනිකායෙ අත්තභාවස්ස පාතන සීලොති වා=පාති, සත්තසන්තානො, චිත්තමෙව වා. තං පාතිනං සංසාරදුක්ඛතො මොක්ඛතීති=පාතිමොක්ඛං. චිත්තස්ස හි විමොක්ඛෙන සත්තො විමුත්තොනති වුච්චති. වුත්තඤ්හි:- "චිත්තවොදානා විසුජ්ඣන්ති"නි, "අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුත්ත"නති ච.

අථ වා: අවිජ්ජාදිනා හෙතුනා සංසාරෙ පතති ගච්ඡති පවත්තතීති= පාති. "අවිජ්ජානීවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයොජනානං සන්ධාවතං

1. සී. තත්‍රති පුග්ගලම්හි-ඉ දිස්සති.

සංසරත"නති හි වුත්තං. තස්ස පාතිතෝ සත්තස්ස තණ්හාදිසංකිලෙස තතයතෝ මොක්ඛෝ එතෙනාති=පාතිමොක්ඛං. "කණ්ඨේ කාලෝ"ති ආදීනං විය සමාසසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

අථ වා: පාතෙති විනිපාතෙති දුක්ඛෙතීති=පාති, චිත්තං. වුත්තං හි:- "චිත්තෙන නීයති ලොකෝ චිත්තෙන පරිකස්සතී"ති. තස්ස පාතිතෝ මොක්ඛෝ එතෙනාති=පාතිමොක්ඛං.

පතති වා එතෙන අපායදුක්ඛෙ සංසාරදුක්ඛෙ චාති=පාති, තණ්හාදි සංකිලෙසෝ. වුත්තං හි:- "තණ්හා ජනෙති පුරිසං" "තණ්හාදුතියෝ භික්ඛවෙ පුරිසෝ"ති ච ආදි. තතෝ පාතිතෝ මොක්ඛෝති[1]=පාතිමොක්ඛං.

අථවා: පතති එත්ථාති=පාතීති, ඡ අජ්ඣත්තිකබාහිරානි ආයතනානි. වුත්තං හි:- "ඡසු ලොකෝ සම්පජ්ජෙනා ඡසු කුබ්බති සන්ථව"නති. තතෝ ඡ අජ්ඣත්තිකබාහිරායතනසඞ්ඛාතතෝ පාතිතෝ මොක්ඛෝති[1]= පාතිමොක්ඛං.

අථවා: පාතෝ විනිපාතෝ අස්ස අත්ථීති=පාතී, සංසාරෝ. තතෝ මොක්ඛෝති[1]=පාතිමොක්ඛං.

අථවා: සබ්බලොකාධිපතිභාවතෝ ධම්මිස්සරෝ භගවා පතීති වුච්චති, මුච්චති එතෙනාති=මොක්ඛෝ, පතිනෝ මොක්ඛෝ තෙන පඤ්ඤත්තෙනාති[2]=පතිමොක්ඛෝ, පතිමොක්ඛෝ එව=පාතිමොක්ඛං.

සබ්බගුණානං වා මූලභාවතෝ උත්තමට්ඨෙන පති ච සො, යථාවුත්තෙනත්ථෙන මොක්ඛෝ චාති=පතිමොක්ඛෝ, පතිමොක්ඛෝ එව පාතිමොක්ඛං. තථා හි වුත්තං:- "පාතිමොක්ඛන්ති මුඛමෙතං පමුඛමෙත"නති විත්ථාරෝ.

අථ වා: ප ඉති පකාරෙ, අතීති අච්චන්තත්ථෙ නිපාතෝ. තස්මා පකාරෙහි අච්චන්තං මොක්ඛෙතීති=පාතිමොක්ඛං. ඉදං හි සීලං සයං තදඞ්ගවසෙන සමාධිසහිතං පඤ්ඤාසහිතඤ්ච වික්ඛම්භනවසෙන සමුච්ඡේද වසෙන ච අච්චන්තං මොක්ඛෙතී මොක්ඛෙතීති=පාතිමොක්ඛං.

පති පති මොක්ඛෙතීති වා=පතිමොක්ඛෝ, තමහා තමහා විතික්කම දුක්ඛතෝ පච්චෙකං මොක්ඛෙතීති අත්ථෝ. පතිමොක්ඛෝ එව= පාතිමොක්ඛං.

මොක්ඛෙතී[3]ති නිබ්බාණං, තස්ස මොක්ඛස්ස පටිබිම්බභූතොති=පති මොක්ඛෝ. සීලසංවරෝ හි සුරියස්ස අරුණුග්ගමනං විය නිබ්බාණස්ස උදයභූතෝ තපපටිභාගෝ විය-ඝටාරහං කිලෙසනිබ්බාපනතෝ. පති මොක්ඛෝයෙව=පාතිමොක්ඛං.

අථවා: මොක්ඛං පති වත්තතී, ඊමොක්ඛාභිමුඛනති වා=පති මොක්ඛං, පතිමොක්ඛමෙව=පාතිමොක්ඛනති එවමෙත්ථ පාතිමොක්ඛසද්දස්ස අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ.[4]

---

1. "මොක්ඛෙතීති"-පාඨෝ ඉතෘතරෝ විය.
2. ම. පඤ්ඤත්තතත්තෘනි.
3. සී. මොක්ඛෝ.
4. සී. වෙදිතබ්බොනි.

ඉරියතීති අත්තභාවං පවත්තෙතීති. **විහරතීති** හි ඉමිනා පාතිමොක්ඛ සංවරසීලෙ ඨිතස්ස භික්ඛුනො ඉරියාපථවිහාරො දස්සිතො. **පාළියන්ති ඛාන්ධකවිභඞ්ගපාළියං.** තත්ථ- කාමං සමණාචාරං **සමණගොචරඤ්ච** දස්සෙතුං-**ආචාරගොචරසම්පන්නොති** වුත්තං. යථා පන මග්ගං ආචික්ඛන්තො- 'වාමං මුඤ්ච, දක්ඛිණං ගණ්හා'ති වජ්ජිතබබපුබ්බකං ගහෙතබ්බං වදෙය්‍ය, යථා වා: සසීසං නහායෙන පහීනසෙදමලජල්ලිකස්ස මාලාගන්ධවිලෙපනාදි විභූසනසංවිධානං යුත්තරූපං. **එවං** පහීන පාපධම්මස්ස කල්‍යාණධම්මසමායොගො යුත්තරූපොති **අත්ථි ආචාරෙ අත්ථි අනාචාරෙති** වයං උද්දිසිත්වා අනාචාරං තාව විභජිතුං- **තත්ථ කතමෙ අනාචාරෙති** ආදි වුත්තං.

තත්ථ-**කායිකො විතික්කමොති** තිවිධං කායදුච්චරිතං. **වාචසිකො විතික්කමොති** චතුබ්බිධං වචීදුච්චරිතං. **කායිකවාචසිකොති** තදුභයං. එවං ආජීවට්ඨමකසීලස්ස විතික්කමෙ දස්සිතෙ, ඉදානි මානසං අනාචාරං දස්සෙතුං-**සබ්බම්පි දුස්සිල්‍යං අනාචාරොති** වත්වා තත්ථ එකච්චියං දස්සෙතුකාමතා- "ඉධෙකච්චෙ වෙළුදානෙන වා"ති ආදිමාහ. තත්ථ- **වෙළුදානෙනාති** පච්චයුප්පාදනත්ථෙන වෙළුදානෙන. පත්තදානාදිසුපි එසෙව නයො. "වෙළූ"ති මනුස්සානං පයොජ්ජාවහො යො කොචි වෙළුදණ්ඩා. **පත්තං**: ගන්ධිකාදීනං[1] ගන්ධපළිවෙඨනාදිඅත්ථං වා තාලනාළිකෙරාදිපත්තං වා. **පුප්ඵං**: යං කිඤ්චි මනුස්සානං පයොජ්ජාවහං. තථා **ඵලං. සිනානං**: සිරිසචුණ්ණාදිනහානීයචුණ්ණං. **මත්තිකාපි** එත්ථෙව සඞ්ගහං ගච්ඡති. **දන්තකට්ඨං**: යං කිඤ්චි මුඛසොධනත්ථං දන්තපොණං. **චාටුකම්‍යතා**:[2] අත්තානං දුසං විය නීචට්ඨානෙ ඨපෙත්වා පරස්ස ඛලිත වචනං සණ්ඨපෙත්වා පියභාම්‍යතාය පගුණයාවචනං. **මුගසුපපත්තාති** මුගසූපසමතා,[3] සචවාලිකෙන ජීවිකාකපපනං.[4] යථා හි මුගසූපෙ පචවන්තෙ බහූ මුගා පචවන්ති, කතිපයා න පචවන්ති. එවං සචවාලිකෙන ජීවිකාකපපනකෙ බහුං අලිකං හොති, අපපකං සචවන්ති. පරිභවතීති= පරිභවො, පරෙසං දූරකෙ පරිහරන්තො, පරිභවස්ස කම්මං=පාරිභට්ටං, සා **එව=පාරිභටතා, අලඞ්කරණාදිනා** කුලදූරක පරිහරණසෙසදං නාමං. තෙසං තෙසං ගිහීනං ගාමන්තරදෙසන්තරාදිසු සාසනපරිසාසනහරණං **ජඞ්ඝපෙසනිකං. අනුප්පදානරහස්සදානරෙනාති** එතෙසං වා වෙළුදානාදිනං වෙජ්ජකම්ම-භණ්ඩාගාරිකකම්ම-පිණ්ඩපති පිණ්ඩකම්ම-ඒතිකම්ම-සඞ්ඝුප්පාද-චෙතියුප්පාද පට්ඨපනාදීනං මිච්ඡා ජීවෙන ජීවිකාකපපනකකම්මානං යෙන කෙනචි. **බුද්ධපතිකුට්ඨෙනාති** බුද්ධෙහි ගරහිතෙන-පටිසිද්ධෙන. **මිච්ඡාජීවෙනාති** න සම්මාආජීවෙන. **අයං වුච්චති අනාචාරොති** අයං සබ්බොපි අනාචාරොති කථියති. ආචාරනිද්දෙසො වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බො.

---

1. සී. I. ගන්ධිකාදි.
2. ම. චටුකම්‍යතා.
3. සී. I. මුගසූපයමානා, ම. මුගසූපසෙසව.
4. ම. ජීවිතකපපනං.

ගොචරනිද්දෙසෙපි-පඨමං අගොචරස්ස වචනෙ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **ගොචරෝති** ච පිණ්ඩපාතාදීනං අත්ථාය උපසඞ්කමිතුං යුත්තට්ඨානං. අයුත්තට්ඨානං **අගොචරෝ**. වෙසියා[1] ගොචරෝ අස්සාති=**වෙසිගොචරෝ**,[2] මිත්තසන්ථවවසෙන උපසඞ්කමිතබ්බට්ඨානතාති අත්ථෝ. වෙසියා[1] නාම රූපූපජීවිනියෝ, තා මිත්තසන්ථවිවසෙන න උපසඞ්කමිතබ්බා-සමණභාවස්ස අන්තරායකරත්තා, පරිසුද්ධාජීවසාපි ගරහහෙතුතෝ. තස්මා දකඛිණාදානවසෙන සතිං උපට්ඨපෙත්වා උපසඞ්කමිතබ්බා. **විධවා** වුච්චන්ති මතපතිකා, පවුත්ථපතිකා වා. **කුලකුමාරිකාගොති** මහල්ලිකා අතිවිට්ඨකුමාරියෝ. **පණ්ඩකාති** නපුංසකා, තෙ හි උස්සන්නකිලෙසා අවූපසන්තපරිළාහා ලොකාමිසනිස්සිතකථාබහුලා, තස්මා න උපසඞ්කමිතබ්බා. **භික්ඛුනිගොති**: උස්සන්නබ්‍රහ්මචරියා, තථා භික්ඛූපි. තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤව්සභාගවත්ථුභාවතො සත්ථුවසෙන උපසඞ්කමණෙ කතිපාහෙනෙව බ්‍රහ්මචරියන්තරායෝ සියා, තස්මා න උපසඞ්කමිතබ්බා. ගිලානපුච්ඡනාදිකිච්චෙන උපසඞ්කමණෙ සතොකාරිනා භවිතබ්බං. **පානාගාරන්ති** සුරාගාරං, තං සොණ්ඩජනෙහි අවිවිත්තං හොති, තත්ථ තෙහි සොණ්ඩතාවසෙන[3] න උපසඞ්කමිතබ්බං-බ්‍රහ්මචරියන්තරායකරත්තා. "සංසට්ඨෝ විහරති රාජූහී"ති ආදිසු-**රාජානො** නාම: යෙ රජ්ජමනුසාසන්ති. **රාජමහාමත්තා**: රාජිස්සරියසදිසාය ඉස්සරියමත්තාය සමන්නාගතා. **තිත්ථියාති** විපරීතදස්සනා බාහිරකපරිබ්බාජකා. **තිත්ථියසාවකාති** තෙසු දළ්හභත්තා පච්චයදායකා. **අනනුලොමිකෙන සංසග්ගෙනාති** තිස්සන්නං සික්ඛානං අනනුලොමෙන පච්චනීකභූතෙන සංසග්ගෙන. **සංසට්ඨෝ විහරති** යෙන බ්‍රහ්මචරියන්තරායං වා සලෙල්ලඛපරිහානිං වා පාපුණාති.

ඉදානි අපරෙනපි පරියායෙන අගොචරං දස්සෙතුං- "යානි වා පන තානී"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ-**අස්සද්ධානීති** බුද්ධාදිසු සද්ධා විරහිතානි. තතො එව **අප්පසන්නානි**. කම්මඵලසද්ධාය වා අභාවෙන "අස්සද්ධානි". රතනත්තයප්පසාදාභාවෙන "අප්පසන්නානි". **අක්ඛොභසහ පරිහාණකානීති** අක්ඛොභසවත්ථූහි අක්ඛොභසකානි වෙව භයදස්සනෙන සන්තජ්ජනකානි ච. අත්ථං න ඉච්ඡන්ති අනත්ථමෙව ඉච්ඡන්තීති= **අනත්ථකාමානි**. හිතං න ඉච්ඡන්ති අහිතමෙව ඉච්ඡන්තීති= **අහිතකාමානි**. ඵාසුං න ඉච්ඡන්ති අඵාසුංයෙව ඉච්ඡන්තීති=**අඵාසුකාමානි**. යොගක්ඛෙමං නිබ්බයං න ඉච්ඡන්ති, අයොග්ගක්ඛෙමමෙව ඉච්ඡන්තීති= **අයොගක්ඛෙමකාමානි**. **භික්ඛූනන්ති** එත්ථ-සාමණෙරානම්පි සඞ්ගහො. **භික්ඛුනීනන්ති** එත්ථ-සික්ඛමානා[4] සාමණෙරීනං සබ්බසං හි සාසනිකානං අනත්ථකාමතාදීපනපරමිදං වචනං. **නථාරූපානි කුලානීති** තාදිසානි ඛත්තියකුලාදීනි. **සෙවතීති** නිස්සාය ජීවති. **භජතීති** උපසඞ්කමති.

---

1. ම. වෙසියෙ.
2. අවසියඅගොචරෝ-මූ: චි;
3. ම. සුණ්ඩතාදිවසෙන.
4. ම. සික්ඛමානා.

පයිරුපාසනීති පුනපපුන උපගච්ඡති. **අඝං වුච්චතීති** අයං වෙසියාදිකො රාජාදිකො අසසද්ධකුලාදිකො ච තං තං සෙවනතසස නිපපකාරෙපි අයුත්තො ගොචරොති=**අගොචරෝ**. එත්ථ හි-වෙසියාදිකො පඤ්චකාමගුණනිසසයතො අගොචරො. යථාහ:- "කො ච භික්ඛවෙ භික්ඛුනො අගොවරෙ පරිවිසයෙ[1]? යදිදං: පඤ්චකාමගුණා"ති. රාජාදිකො සමණධම්මසස අනුපනිසසයතො, ලාභසකකාරසිලොකනිපපොථන දිට්ඨිවිපත්තිහෙතුතො ච, අසසද්ධකුලාදිකො සද්ධාභාණිවිත්තසඤ්ඤා වහනතො ච අගොචරො.

ගොචරනිදෙසෙ-**න වෙසිඝගොචරෙති** ආදීනි වුත්තපරිපකඛ වසෙන වෙදිතබ්බානි. **ඔපානභූතානීති** උදපානභූතානි, භික්ඛුසඞ්ඝසස භික්ඛු නීසඞ්ඝසස ච චතුමහාපථෙ ඛතපොක්ඛරණී විය යථාසුඛං ඔගාහනකඛමානි. **ඝාසාවපජ්ජානීති** භික්ඛූනං භික්ඛුනීනඤ්ච නිවත්ථ පාරුතකාසාවානංයෙව පභාති එකොභාසානි. **ඉඞ්ඝිතාභපරිවාතානීති** ගෙහං පවිසනතානං නික්ඛමනතානඤ්ච භික්ඛුභික්ඛුනීසඞ්ඛාතානං ඉරියං චිවරවාතෙන වෙව සම්මිඤ්ජනපසාරණාදිජනිතසරීරවාතෙන ච පරිවාතානි-පවායිතානි, විනිද්ධුතකිබ්බිසානි වා.

ඉදානි **නිදෙදසෙ** ආගතනයෙනාපි ආචාරගොචරෙ දසෙතුං- **අපි චාති** ආදි ආරද්ධං. **එසොති** එතසමිං පාතිමොක්ඛසීලනිදෙදසෙ. **ඉමිනාපි නයෙනාති** ඉදානි වුච්චමානවිධිනාපි. **සඞ්ඝඝණනොති** සඞ්ඝ සනනිපාතං ගණො. **අචිතතීකාරඛණනොති** අකතචිතතීකාරෙ, අකත ගාරවොති අත්ථො. **සඤ්ඨඤ්ඤෙනාති** සරීරෙන චිවරෙන වා සංසෙනෙතා.[3] පුරතොපි තිට්ඨති අචිතතීකාරකතොති සම්බන්ධිතබ්බං. **සීතඝොපීති** උපරි තිට්ඨනෙතා[4] විය ආසන්නතරෙ ඨානෙ සීතඝොපි භණති. **බාහා විකඛිපඝොති** බාහුං විකඛිපනෙතා විකඛිපනෙතා. **අනුපාහනානනති** අනාදරෙ සාමිවචනං. **සඋපාහනොති** උපාහනාරුළෙහා. **ථෙරෙ භික්ඛූ අනුපඛජ්ජාති** ථෙරානං භික්ඛූනං සීතට්ඨානං අනුපච්ඡිජ්ජ, තෙසං ආසන්නතරට්ඨානං උපගන්ත්වා. **ඝාටඨං පකඛිපති** අග්ගිකුණ්ඩ. **වොකකමමාති** පසසතො අතික්කමිත්වා. **ගුළහානි:** සභාවතො. **පටිවජ්ජනානි:** සාණිපාකාරාදිනා පටිවජ්ජාදිතානි. **අනාපුච්ඡාති** න ආපුච්ඡිත්වා. **අසසාති** අනාචාරසස.

අපි ච භික්ඛුනි ආදි සබබත්ථෙව භික්ඛුනො ආචාරදසසනවසෙන පවත්තං අට්ඨකථාවචනං, **න නිදෙදසපාළි**. සද්ධා-සීල-සුත-චාගාදි ගුණහෙතුකො ගරුභාවො-ගරුකරණං=ගාරවං, සහ ගාරවෙනාති= **සගාරවො**. ගරුට්ඨානියෙසු ගාරවසාරජ්ජාදිවසෙන පතිසසයනා= පතිසසා, සපපතිසසවපවිපත්ති, සහ පතිසසයාති=**සප්පතිසසා**. සබ්බෙසං හිරිමනතාය ඔත්තාපිභාවෙන[5] **නිරොත්තපපසම්පයොගො**. සෙඛියධම්ම[6]

1. ම. අවිසයො.
2. සී. I. III. & ම. විවසක.
3. ම. සංසනෙතා.
4. සී. I & II. උපනිට්ඨනෙතා.
5. ම. ඔත්තපපිභාවෙන.
6. සී. සෙඛියධම්ම.

පාරිපූරිවසෙන **සුනිවත්ථො සුපාරුතෝ.** **පාසාදිකෙනාති** පසාදාවහෙන. ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ චෙතං කරණවචනං. එස නයෝ ඉතො පරෙසුපි ඒවං පදෙසු. **අභික්කන්තෙනාති** අභික්කමෙන. **ඉරියාපථසම්පන්නෙනාති** සම්පන්නඉරියාපථෝ, තෙන සෙසඉරියාපථානමපි පාසාදිකත්තමාහ. **ඉන්ද්‍රියෙසු** ගුත්තද්වාරෝති චක්ඛුන්ද්‍රියාදිසු ඒවං චාරෙසු සුවිහිතාරක්ඛෝ. **භොජනෙ මත්තඤ්ඤූති** පරිභුඤ්ජිතබ්බතෝ භොජන සඤ්ඤිතෙ චතුබ්බිධෙපි පච්චයෙ පරියෙසන-පටිග්ගහණ-පරිභොගාදි වසෙන සබ්බසෝ පමාණඤ්ඤූ. **ජාගරියානුයුත්තෙනාති** පුබ්බරත්තා පරරත්තං භාවනාමනසිකාරසඞ්ඛාතං ජාගරියං සාතච්චකාරිතාවසෙන අනු අනු යුත්තෙනා, තත්ථ යුත්තපයුත්තෙනා. **සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතොති** ආදි යථාවුත්තස්ස ආචාරස්ස සම්භාරදස්සනං. තත්ථ-අපිච්ඡොති න ඉච්ඡා. **සන්තුට්ඨොති** යථාලාභාදිසන්තොසෙන[1] තුට්ඨා[2]. **සක්කච්චකාරීති** ආදරකාරී. **ගරුචිත්තීකාරබහුලොති** ගරුට්ඨානියෙසු ගරුකරණබහුලො. **අයං වුච්චති ආචාරෙති** අයං සගාරවතාදි අත්තකාමෙහි ආචරිතබ්බතෝ ආචාරෝ.

සීලාදීනං. ගුණානං[3] උපනිස්සයභූතෝ ගොචරෝ= **උපනිස්සය ගොචරෙ.** සතිසඞ්ඛාතෝ චිත්තස්ස ආරක්ඛාභූතෝ[4] එව ගොචරෝ= **ආරක්ඛගොචරෙ.** කම්මට්ඨානසඞ්ඛාතෝ චිත්තස්ස උපනිබන්ධට්ඨාන භූතෝ ගොචරෝ=**උපනිබන්ධගොචරෙ.** අපිච්ඡතාදීහි දසහි විත්ථට නිස්සිතාය කථාය වත්ථුභූතෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතෝ=**දසකථාවත්ථු ගුණසමන්නාගතෝ.** තතෝ ඒව කල්‍යාණෙ සුන්දරා මිත්තාති= **කල්‍යාණමිත්තෝ.** තස්ස ලක්ඛණං පරතෝ ආගමිස්සති. **අසුභං** සුභාකාරගෙය්‍යාදිං **සුණාති** සුභමිසං සුණං උපාදෙති. **සුභං පරියෙසං දපෙතීති** තමෙව යථාසුතං අවිසදතාය අපරියොදාතං සුභපසුභ පරිපුච්ඡනාදිනා විසොධෙති, නිජ්ජටං නිගුම්බං කරොති. තත්ථ ච යෙ කම්මට්ඨානියා ධම්මා, තෙසු සංසයං හිංසනෙනා **කඞ්ඛං විතරති.** කම්ම-කම්මඵලෙසු රතනත්තයෙ ච සම්මාදිට්ඨියා උජුකරණෙන **දිට්ඨිං උජුං කරොති.** තතෝ ඒව ච දුව්බාධසි සද්ධාසම්පදාය **චිත්තං පසාදෙති.** අථවා යථාසුතං ධම්මං පරියොදපෙත්වා තථාගතෙ[5] රූපාරූපධම්මෙ පරිග්ගහෙත්වා සපච්චයං නාමරූපං පරිගණ්හන්තෙනා සත්තාදිට්ඨිවසෙන විධමන්තෙන "දිට්ඨිං උජුං කරෙති". ධම්මානං පච්චය-පච්චුප්පන්නතා මත්තදස්සනෙන තීසුපි අද්ධාසු "කඞ්ඛං විතරති". තතෝ පරඤ්ච උදයබ්බයඤාණාදිවසෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරියභූමිං ඔක්කමන්තෙනා අවෙච්චපසාදෙන රතනත්තයෙ "චිත්තං පසාදෙති". තථාභූතො ච තස්ස කල්‍යාණමිත්තස්ස අනුසික්ඛනෙන සද්ධාදීහි ගුණෙහි න හායති, අඤ්ඤදත්ථු වඩ්ඪතෙව. තෙනාහ-**සස්ස වානි** ආදි.

---

1. ම. සන්තොසෙන.
2. සී. යථාලාභාදිවසෙන සන්තොසෙන තුට්ඨා.
3. ම. & සී. IV. ගුණාදිනං.
4. ම. ආරක්ඛභූතෝ.
5. ම. තත්ථගතෙ.

අනන්තරඝරන්ති අන්තරෙ අන්තරෙ ඝරානි එත්ථ, එතස්සාති වා= අන්තරඝරන්ති ලද්ධවොහාරං[1] ගොචරගාමං **පවිට්ඨා**. තත්ථ තත්ථ ඝරෙ[2] භික්ඛාපරියෙසනාය **විසං පවිපන්නෙනා. ඔක්ඛිත්තචක්ඛූති** හෙට්ඨා ඛිත්තචක්ඛු. කිත්තකෙන පන ඔක්ඛිත්තචක්ඛු හොතීති ආහ-**යුගමත්ත දස්සාවිති. සංවුතොති** සංයතො. යථා පන්නෙත්ථ සංවුතො නාම හොති, තං දස්සෙතුං-**න හත්ථිං ඔලොකෙනෙනාති** ආදි වුත්තං.

සතියාති යෙසු සතිපට්ඨානෙසු. **චිත්තං: භාවනාචිත්තං. උපනිබන්ධතීති** උපනෙන්ධා විය නිබන්ධති. වුත්තං හෙතං:-

"යථා එමෙහ[3] නිබන්ධෙය්‍ය වච්ඡං දමං නරො ඉධ,
බන්ධෙය්‍යෙවං සකං චිත්තං සතියාරම්මණෙ දළ්හ"නති.

සතිපට්ඨානානං උපනිබන්ධගොචරභාවං සුත්තෙන දස්සෙතුං-"වුත්තං හෙත"න්ති ආදි වුත්තං. තත්ථ-**සබ්බා පෙතානිස්සා විසයොති** අත්තනො පිතු සම්මාසම්බුද්ධස්ස සන්තකො, තෙන දිට්ඨා, දස්සිතො ච විසයො.

අණුප්පමාණෙසූති පරමාණුප්පමාණෙසු. **අසඤ්ඤිවව ආපන්න සෙඛිය[4]අකුසලචිත්තුප්පාදුදිහෙදෙසූති** එත්ථ-අසඤ්ඤිවව ආපන්නසෙඛියෙසු අකුසලචිත්තුප්පාදුදිහෙදෙසූති එවං අසඤ්ඤිවවගහණං සෙඛිය විසෙසනං දට්ඨබ්බං. සෙඛියගහණෙන වෙත්ථ වත්තාකඛන්ධකාදිසු ආගතවත්තාදීනමපි[5]ගහණං. තෙපි හි සික්ඛිතබ්බතොයෙන= සෙඛියානී ඉච්ඡිතා. තථා හි-**මාතිකායං** පාරාජිකාදිනං විය සෙඛියානං පරිවෙණදෙ න කතො. එවඤ්ච කත්වා අසඤ්ඤිවව ආපන්නාසෙඛියානි අසඤ්ඤිවව ගහණං සම්පිණ්ඩිතං හොති. න හි මාතිකායං ආගතෙසු පඤ්චසත්තතියා සෙඛියෙසු නොසඤ්ඤිවිමොකෙඛා[7] නාම අත්ථි අසඤ්ඤිවවගහණෙනෙව වෙත්ථ අසතිඅජානනානමපි සඞ්ගහො කතො. කෙචි පනෙත්ථ අසඤ්ඤිවව ආපන්නාගහණෙන අවිත්තඤ්ඤාපත්තියො ගහිතාති වදන්ති. තං තෙසං මතිමත්තං- ගරුඤ්ඤාපත්තීසුපි ඤාසඤ්ඤි අවිත්තඤ්ඤාභාවසඛභාවතො අධිට්ඨානාචිඤ්ඤමස්ස දෙසනාචිඤ්ඤමෙසෙව වා සබ්බලහුඤ්ඤස්ස වජ්ජස්ස ඉධාධිප්පෙතත්තා. තෙනාහ:- "යානි තානි වජ්ජානි අපමත්තකානි ඔරමත්තකානි ලහුසානි ලහුසම්මතානී"ති[8] ආදි. ආදිසද්දෙන පානි මොක්ඛසංවරවිසුද්ධත්ථං අනනිඤ්ඤකම්මනියානං අනාපත්තිගමනියානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **හත්ථදස්සනසීලොති** පරමාණුමත්තං වජ්ජං අට්ඨ සට්ඨිසතසහස්සාධිකයොජන[9]සතසහස්සුබ්බධසිනෙරුපබ්බතසදිසං කත්වා දස්සනසීලතාවෙ. සබ්බලහුඤ්ඤං වා දුබ්භාසිතමත්තං පාරාජිකසදිසං කත්වා දස්සනසීලතාවෙ. **යං කිඤ්චී**ති මූලපඤ්ඤත්තී-අනුපඤ්ඤත්තී-සබ්බත්ථ පඤ්ඤත්තී-පදෙසපඤ්ඤත්තීතිආදිභෙදං යං කිඤ්චි සික්ඛිතබ්බං පටිපජ්ජ

1. ම. ලද්ධනාමං.
2. ම. තත්ථ ඝරෙ ඝරෙ.
3. සී. I. II & VI. යථාපථමෙහා.
4. ම. න දිස්සති.
5. සී. සෙඛාසිය.
6. සී. වත්තාදීන.
7. සී. විමොඤ්ඤා.
8. ම. ලහුසම්මතානි තානීති.
9. ම. අට්ඨසට්ඨියොජන.

තබ්බං පූරෙතබ්බං සීලං. **සම්මා ආදයාති** සම්මදෙව සක්කච්චං යාවජීවං අවීතික්කමවසෙන සබ්බසොව[1] ආදියිත්වා. අයං පන ආචාර ගොචරසම්පදා කිං පාතිමොක්ඛසීලෙ පරියාපන්නා උදාහු අපරියාපන්නාති? පරියාපන්නා. යදි එවං කසමා පුන වුත්තාති චොදනං සන්ධායාහ-**එසා** චාති ආදි.

ඉති පාතිමොක්ඛසංවරසීලනිද්දෙසවණ්ණනා.

ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං පාතිමොක්ඛසංවරසීලස්ස සම්භාරභූතං තස්මිං සතියෙව ඉච්ඡිතබ්බතාති වුත්තං-**යොහි සො පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ සීලො භික්ඛූති**. සම්පාදිතෙ හි එතස්මිං පාතිමොක්ඛසංවරසීලං සුගුත්තං සුරක්ඛිතමෙව හොති-'සුසංවිහිතකණ්ටකාවති විය සස්ස'නති. **කාරණවසෙනාති** අසාධාරණස්ස කාරණස්ස වසෙන. අසාධාරණකාරණවසෙන හි එලං අපදිසියති, යථා-'යවඛකූරෙ හෙරිසද්දෙ'ති. නිස්සයවොහාරෙන වා එතං නිස්සිතවචනං, යථා-'මඤ්චා උක්කුටිසිං කරොනතී'ති. **රූපනති** රූපායතනං. **චක්ඛුනා රූපං දිස්වාති** එත්ථ-යදි චක්ඛු රූපං පස්සෙය්‍ය, අඤ්ඤවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිනොපි පස්සෙය්‍යුං, න චෙතං අත්ථි. කසමා? අචෙතනත්තා චක්ඛුස්ස. තෙනාහ-**චක්ඛු රූපං න පස්සති අචිත්තකත්තා**නති. අථ විඤ්ඤාණං රූපං පස්සෙය්‍ය, තිරොකුඩ්ඩාදිගතම්පි නං පස්සෙය්‍ය-අපපටිඝභාවතො. ඉදම්පි නත්ථි-සබ්බස්ස විඤ්ඤාණස්ස දස්සනාභාවතො. තෙනෙවාහ-**චිත්තං න පස්සති අචක්ඛුභූතත්තා**නති. තත්ථ-යථා චක්ඛු සන්නිස්සිතං විඤ්ඤාණං පස්සති, න යං කිඤ්චි. තඤ්ච ඛො නෙවාවි කුඩ්ඩාදිනා අන්තරිතෙ න උපපජ්ජති-යත්ථ ආලොකස්ස විබන්ධො, යත්ථ පන න විබන්ධො එළිකබ්භපටලාදිකෙ, තත්ථ අන්තරිතෙපි උපපජ්ජතෙව. එවං විඤ්ඤාණාධිට්ඨිතං චක්ඛු පස්සති, න යං කිඤ්චීති. විඤ්ඤාණාධිට්ඨිතං චක්ඛුං සන්ධායෙවං වුත්තං-**චක්ඛුනා රූපං දිස්වාති**. **මාරම්මණසඞ්ඛාතෙ පනාති** වාරස්ස ආරම්මණෙන සඞ්ඝටනෙ සති, චක්ඛුස්ස රූපාරම්මණෙ ආපාථගතෙති අධිප්පායො. **පසාදවත්ථුකෙන චිත්තෙනාති** චක්ඛුපසාදවත්ථුකෙන තං නිස්සාය පවත්තෙන විඤ්ඤාණෙන-යං චක්ඛුවිඤ්ඤාණන්ති වුච්චති. **පස්සතීති** ඔලොකෙති. චක්ඛුපසාදසන්නිස්සයෙ හි විඤ්ඤාණෙ ආලොකානුගහිතං රූපාරම්මණං සන්නිස්සයගුණෙන ඔභාසෙනෙන තංසමඞ්ගී පුග්ගලො රූපං පස්සතීති වුච්චති. ඔභාසත්තඤ්චෙව ආරම්මණස්ස යථාසභාවතො විභාවනං-යං පච්චක්ඛතො ගහණන්ති වුච්චති. උසුනා ලක්ඛස්ස වෙධෙ සිජ්ඣනෙන තස්ස සම්භාරභූතෙන ධනුනා විජ්ඣතීති වචනං විය විඤ්ඤාණෙන රූපදස්සනෙ සිජ්ඣනෙන චක්ඛුනා රූපං පස්සතීති ඒදිසි සසම්භාරකථා නාමෙසා හොති.[3] සසම්භාරකථා=සසම්භාරකථා, දස්සනස්ස කාරණසහිතාති අත්ථා. සසම්භාරස්ස වා දස්සනස්ස කථා= සසම්භාරකථා. **තස්මාති** යස්මා කෙවලෙන චක්ඛුනා කෙවලෙන වා විඤ්ඤාණෙන රූපදස්සනං නත්ථි තස්මා.

---

1. ම. සබ්බසො ච. 2. ම. සන්ධායෙතං. 3. සී. නාම සා හොති.

ඉත්ථිපුරිසනිමිත්තං වාති එත්ථ-ඉත්ථිසණ්ඨානාදීනියේව[1] රූපමුඛේන ගය්හමානසණ්ඨානං එතමංසාදිසදවිසදතා[2] නිම්මස්සුමුඛතා කෙසබ්‍යඤ්ජනාදිවසේන[3] වත්ථුගහණං අවිසදට්ඨානගමනාදි ච සබ්බං ඉත්ථීති සඤ්ඤානස්ස කාරණභාවතෝ ඉත්ථිනිමිත්තං. වුත්තවිපරියයතෝ[4] පුරිසනිමිත්තං වෙදිතබ්බං. **සුභනිමිත්තාදිකං වාති** එත්ථ රාගුප්පත්තිහේතුභූතෝ ඉට්ඨාකාරෝ සුභනිමිත්තං. ආදිසද්දේන පටිඝනිමිත්තාදීනං සඞ්ගහෝ. සෝ පන දෝසුප්පත්තිආදිහේතුභූතෝ අනිට්ඨාදිආකාරෝති වේදිතබ්බෝ. කාමඤ්චේත්ථ පාළියං අභිජ්ඣාදෝමනස්සානි සරූපතෝ ආගතානි, **උපෙක්ඛානිමිත්තස්සාපි** පන සඞ්ගහෝ ඉච්ඡිතබ්බෝ-අසමපෙක්ඛනාය උප්පජ්ජනකමෝහස්සාපි අසංවරභාවතෝ. තථා හි වක්ඛති:- "මුට්ඨස්සච්චං වා අඤ්ඤාණං වා"ති. "උපෙක්ඛානිමිත්තන්"ති වෙත්ථ අඤ්ඤාණුපෙක්ඛාය වත්ථුභූතං ආරම්මණං, තඤ්චස්ස අසමපෙක්ඛනාවසෙන වෙදිතබ්බං. එවං සඞ්ඛේපතෝ රාග-දෝස-මෝහානං කාරණං **සුභනිමිත්තාදිකන්ති** වුත්තං. පෙනාහ-**කිලෙසවත්ථු භූතං නිමිත්තන්ති. දිට්ඨමත්තෙයේව සණ්ඨාතීති**-"දිට්ඨේ දිට්ඨමත්තං භවිස්සතී"ති සුත්තෙ වුත්තනයේන වණ්ණාදිතනෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණේන වීථිචිත්තෙහි ච ගහිතමත්තෙයේව තිට්ඨති, න තතෝ පරං කිඤ්චි සුභාදිආකාරං පරිකප්පෙති.

පාකටභාවකරණතෝති පරිව්‍යත්තභාවකරණතෝ, විභූතභාව කරණතෝ. විසභාගවත්ථුතෝපි හත්ථාදිඅවයවේ සුභාදිතෝ පරිකප්පන්තස්ස අපරාපරං තත්ථ උප්පජ්ජමානා කිලෙසා පරිව්‍යත්තා හොන්තීති තෙ තෙසං අනුව්‍යඤ්ජනා නාම. තෙ පන යස්මා තථා තථා සන්නිවිට්ඨානං භූතුපාදාය[5] රූපානං සන්නිවෙසාකාරෝ, න හි තං මුඤ්චිත්වා පරමත්ථතෝ හත්ථාදි නාම කොචි අත්ථි, තස්මා වුත්තං-**හත්ථපාද-පෙ-ආකාරං න ගණ්හාතීති**. කිං පන ගණ්හාතීති? ආහ-**යං හත්ථේ භූතං තදෙව ගණ්හාතීති**-යං තස්මිං සරීරේ ඵුජ්ජමානං කෙසලොමාදිභූතුපාදාය මත්තං වා තදෙව යාථාවතෝ ගණ්හාති. තත්ථ අසුභාකාරගහණස්ස නිදස්සනං දස්සෙතුං-**චෙතියපබ්බතවාසිති** ආදිනා **මහාතිස්සත්ථෙර** වත්ථුං ආහරි.

තත්ථ-**සුමණ්ඩිතපසාධිතාති** සුට්ඨු මණ්ඩිතා පසාධිතා ච, "ආහරණාදීහි ආහරිමෙහි මණ්ඩනං, සරීරස්ස උච්ඡාදනාදිවසෙන පරිසඛ්කරණං පසාධන"න්ති වදන්ති. ආහරණෙහි පන වත්ථාලඞ්කාරාදීහි ච අලඞ්කරණං **පසාධනං. ඌනට්ඨානපූරණං මණ්ඩනං. විපල්ලත්ථචිත්තතාති** රාගවසෙන විපරීතචිත්තතා **ඔලොකෙන්තෙනාති** ථෙරෝ කාමට්ඨානමනසිකාරෙනෙව ගච්ඡන්තෙනා සදඛණ්ඩකත්තනා පුබ්බභාගමනසිකාරස්ස හසිතසදිසත්තා සාරෙන කිමෙතන්ති ඔලොකෙන්තෙනා. **අසුභසඤ්ඤන්ති** අට්ඨිකසඤ්ඤං, අට්ඨිකකම්මට්ඨානං හි ථෙරෝ තදා පරිහරති.[6] **අරහත්තං පාපුණීති**

1. ම. සණ්ඨානානිසිතං.
2. ම. ම.සාවිසදතා, සී. ම.සානිසදතා.
3. ම. කෙසබ්‍යඤ්ජනා.
4. ම. විපරියායතෝ.
5. ම. භූතුපාදු.
6. ම. පරිහරි.

ථෙරෝ කිර තස්සා භාසනතියා දන්තට්ඨිදස්සනෙනෙව පුබ්බභාගභාවනාය සුභාවිතත්තා පටිභාගනිමිත්තං සාතිසයඤ්ච උපචාරජ්ඣානං ලභිත්වා යථාඨිතොව තත්ථ පඨමජ්ඣානං අධිගන්ත්වා තං පාදකං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා මග්ගපරම්පරාය ආසවක්ඛයං පාපුණි. **පුබ්බසඤ්ඤං අනුස්සරීති** පුබ්බකං යථාරද්ධං කාලෙන කාලං අනුයුඤ්ජියමානං අට්ඨියකමම්මට්ඨානං අනුස්සරි-සම්පන්නාහරි. **අනුමඝනානි** අනුපථං, තස්සා පදානුපදං. ථෙරස්ස කිර භාවනාය පගුණභාවතො දන්තට්ඨිදස්සනෙනෙව තස්සා සකලසරීරං අට්ඨිසඞ්ඝාටභාවෙන උපට්ඨාසි, න තං ඉත්ථීති වා පුරිසොති වා සඤ්ජානි. තෙනාහ-**නාභිජානාමි-පෙ-මහාපථෙති.**

යස්ස චක්ඛුන්ද්‍රියාසංවරස්ස හෙතූති වත්වා පුන **තස්ස චක්ඛුන්ද්‍රියස්ස සතිඋඛවාමෙන පිදහනත්ථායාති** වුත්තං-න අසංවරස්සාති. තදිදං යං චක්ඛුන්ද්‍රියාසංවරණස්ස හෙතු අභිජ්ඣාදි අභාසවනං දස්සිතං, තං අසංවුතචක්ඛුන්ද්‍රියස්සෙව හෙතු පවත්තං දස්සිතන්ති කත්වා වුත්තං. චක්ඛුචාරිකස්ස හි අභිජ්ඣාදිඅභාසවනස්ස තංචාරික විඤ්ඤාණස්ස විය චක්ඛුන්ද්‍රියං කාරණං[1]-චක්ඛුන්ද්‍රියස්ස අසංවුතත්තෙන සති හෙ අභාසවනන්ති-අසංවරියමානචක්ඛුන්ද්‍රියහෙතුකො සො අසංවරො තථා වුත්තොති. **සඞ්ඛාඛිකරණන්ති** හි යස්ස චක්ඛුන්ද්‍රියස්ස කාරණන්ති අත්ථො. කීදිසස්ස ච කාරණන්ති? අසංවුතස්ස, කිඤ්ච අසංවුතං? යස්ස චක්ඛුන්ද්‍රියාසංවරණස්ස[2] හෙතු අභිජ්ඣාදයො අභාසවනන්ති, තදභාසවුපලක්ඛිතං, **තස්ස සංවරණාති** අයමෙත්ථ යොජනා.

ජවනක්ඛණෙ දුස්සිල්‍යං වාති ආදි පුන අවව්‍යත්ථං ඉධෙව සබ්බං වුත්තනන්ති ඡසු වාරෙසු යථාසම්භවං වෙදිතබ්බං. න හි පඤ්චවාරෙ කායවච්දුච්චරිතසඞ්ඛාතං දුස්සීල්‍යං අත්ථි. තස්මා දුස්සීල්‍යාසංවරො මනොචාරවසෙන, සෙසාසංවරො ජවාරවසෙන ච යොජෙතබ්බා. මුට්ඨස්සච්චාදීනං හි සතිපට්පක්ඛාකුසලධම්මාදිභාවතො සියා පඤ්චවාරෙ උපපත්ති, නත්වෙව කායිකවාචසිකවීතික්කමභූතස්ස දුස්සීල්‍යස්ස තත්ථ උපපත්ති-පඤ්චවාරිකජවනානං අවිඤ්ඤත්තිජනකත්තා. දුස්සීල්‍යාදයො චෙත්ථ පඤ්ච අසංවරා සීලසංවරාදීනං පඤ්චන්නං සංවරානං පටිපක්ඛභාවෙන වුත්තා. **තස්මිං සතීති** තස්මිං අසංවරෙ සති. **යථා කිනන්ති** යෙන පකාරෙන ජවනෙ උපපජ්ජමානො අසංවරො චක්ඛුන්ද්‍රියෙ අසංවරොති වුච්චති, තංනිදස්සනං කිනන්ති අත්ථො. **යථා කිනන්ති**[3] ආදිනා නගරවාරෙ අසංවුතෙ සති තංසම්බන්ධානං භාරාදීනං අසංවුතතා විය ජවනෙ අසංවරෙ සති තංසම්බන්ධානං මාරාදීනං අසංවුතතාති එවං අඤ්ඤසංවරෙ අසංවුතත්තාභාවමත්තමෙව නිදස්සෙති, න පුබ්බාපරසමඤ්ඤං, අත්තොබහිසමඤ්ඤං වා. සති වා මාරභවඞ්ගාදිකෙ පුන උපපජ්ජමානං ජවනං බාහිරං විය කත්වා නගරවාරසමානං වුත්තං-ඉතරඤ්ච අනෙකනගරසමානං.[4] පඤ්චද්වාරෙ හි පුරිමනිප්පන්නං

1. ම. පඨමෙකාරණං.
2. ම. ස.වරස්ස.
3. ම. යථානි.
4. ම. නගරසරාදිසමානං.

ජවනකාලෙ අසන්තමපි භවඞ්ගාදි චක්ඛාදි විය ඵලනිපඵත්තියා සන්තංයෙව නාම හොති, න හි ධරමානංයෙව සන්තන්ති වුච්චති. 'බාහිරං විය කත්වා'ති ච පරමත්ථතො ජවනස්ස බාහිරභාවෙ ඉතරස්ස ච අබ්භන්තරභාවෙ අසතිපි-"පභස්සරමිදං භික්ඛවෙ චිත්තං, තඤ්ච ඛො ආගන්තුකෙහි උපක්කිලෙසෙහි උපක්කිලිට්ඨ"න්ති ආදිවචනතො ආගන්තුකභූතස්ස කදාචි කදාචි උපපජ්ජමානස්ස ජවනස්ස බාහිරභාවො තබ්බිධුරසභාවස්ස ඉතරස්ස අබ්භන්තරභාවො ච එතෙන[1] පරියායෙන හොතීති කත්වා වුත්තං. ජවනෙ වා අසංවරෙ උපපන්නෙ තතො පරං චාරභවඞ්ගාදීනං අසංවරහෙතුභාවාපත්තිතො අසංවරස්ස හි උපපත්තියා චාරභවඞ්ගාදීනං තස්ස හෙතුභාවො පඤ්ඤායතීති නගරචාර සදිසෙන ජවනෙන පවිසිත්වා දුස්සීල්‍යාදිචොරානං චාරභවඞ්ගාදිසු මූසනං කුසලභණ්ඩවිනාසනං කථිතං. යස්මිං හි චාරෙ අසංවරො උපපජ්ජති, සො තත්ථ චාරුදීනං සංවරූපනිස්සයභාවං උපච්ඡින්දන්තොයෙව පවත්තතීති චාරභවඞ්ගාදීනං ජවනෙන සම්බන්ධො එකසන්තතිපරියාපන්නතො දට්ඨබ්බො. එත්ථ ච චක්ඛුචාරෙ රූපාරම්මණෙ ආපාථගතෙ නියමිතාදිවසෙන කුසලාකුසලෙ ජවනෙ[2] සත්තක්ඛත්තුං උපපජ්ජිත්වා භවඞ්ගං ඔතිණ්ණෙ තදනුරූපමෙව මනොචාරිකජවනෙ තස්මිංයෙවාරම්මණෙ සත්තක්ඛත්තුං යෙව උපපජ්ජිත්වා භවඞ්ගං ඔතිණ්ණෙ පුන තස්මිංයෙව චාරෙ තදෙවාරම්මණං නිස්සාය අනුත්තරී පුරිසොති ආදිනා වවත්ථපෙන්තං පසාදරජ්ජනාදිවසෙන සත්තක්ඛත්තුං ජවනං ජවති. එවං පවත්තමානං ජවනං සන්ධාය-**ජවනෙ දුස්සීල්‍යාදිසු උපපන්නෙනස්ස තස්මිං අසංවරෙ සති මාරම්පි අභූතන්ති** ආදි වුත්තං.

තස්මිං පන: ජවනෙ. **සීලාදිසූති** සීලසංවර-සතිසංවර-ඤාණසංවර-ඛන්තිසංවර-විරියසංවරෙසු **උපපන්නස්ස**. යථා හි පගෙව සතිආරක්ඛං අනුපට්ඨපෙන්තස්ස දුස්සීල්‍යාදීනං උපපත්ති, එවං පගෙව සතිආරක්ඛං උපට්ඨපෙන්තස්ස සීලාදීනං උපපත්ති වෙදිතබ්බා. සඳ්දාදිසුපි යථාරහං නිමිත්තානුව්‍යඤ්ජනානි වෙදිතබ්බානි. සොතවිඤ්ඤාණෙන හි සද්දං සුත්වා ඉත්ථිසද්දෙ, පුරිසසද්දෙති වා ඉට්ඨානිට්ඨාදිකං වා කිලෙසවත්ථුභූතං නිමිත්තං න ගණ්හාති, සුතමත්තෙන එව සණ්ඨාති. යො ච[3] ගීතසද්දාදිකස්ස කිලෙසානං අනු අනු ව්‍යඤ්ජනතො අනුව්‍යඤ්ජනන්ති ලද්ධවොහාරො මන්දතාරාදිවසෙන[4] ඛවත්ථිතො ඡජ්ජාදි[5]භෙදභින්නො ආකාරො, තම්පි න ගණ්හාතීති එවං ගන්ධාදිසුපි යථාරහං වත්තබ්බං. මනොචාරෙ පන: සාවජ්ජනං භවඞ්ගං මනොචාරං, තස්මිං චාරෙ ධම්මාරම්මණෙ ආපාථගතෙ තං ජවනමනසාව[6] විඤ්ඤාය විජානිත්වාති ආදිනා යොජෙතබ්බං.

---

1. එසෙන-පෘ: ව්‍යා:
2. ම. කුසලාකුසලජවනෙ.
3. සී I & ම. අසා ච, සී III. අසාව.
4. ම. මන්දතාරාදිවසෙන.
5. ම. ඡෙජ්ජාදි.
6. ම. ජවන. මනසාව.

කිලෙසානං අනුබන්ධෝ එතස්සාති=කිලෙසානුබන්ධෝ, සෝ එව නිමිත්තා දිගාහෝ, තතෝ පරිවජ්ජනලක්ඛණං=**කිලෙසානුබන්ධනිමිත්තාදිගාහ පරිවජ්ජනලක්ඛණං**. ආදිසද්දෙන අනුව්‍යඤ්ජනං සඞ්ගණ්හාති.

ඉති ඉන්ද්‍රියසංවරසීලනිද්දෙසවණ්ණනා.

වුත්තෙනාති ඉඛෙව උද්දෙසවසෙන පුබ්බ වුත්තෙන. තථා හි-**ආජීවහෙතුපඤ්ඤත්තානං ජනනං සික්ඛාපදානන්ති** පදුද්ධාරං කත්වා තානි පාළිවසෙනෙව දස්සෙතුං-**යානි තානීති** ආදි ආරද්ධං. තත්ථ-යානි තානි එවං පඤ්ඤත්තානි ඡ සික්ඛාපදානීති සම්බන්ධෝ. **ආජීවහෙතූති** ජීවිකානිමිත්තං, එවාහං පච්චයෙහි අකිලමන්තෝ ජීවිස්සාමීති අධිප්පායෙන. **ආජීවකාරණානි** තස්සෙව වවචනං. **පාපිච්ඡාති** පාපිකාය අසන්තගුණසම්භාවනිච්ඡාය සමන්නාගතෝ. **ඉච්ඡාපකතොති** ඉච්ඡාය අපකතෝ- උපද්දුතෝ, අභිභූතෝ වා. **අසන්තනානි** අවිජ්ජමානං. **අභූතනානි** අනුපපන්නං, අනුපපන්නත්තා හි තස්ස තං අසන්තනානි පුරිමස්ස පච්ඡිමං කාරණවචනං. **උත්තරිමනුස්සධම්මන්ති** උත්තරි මනුස්සානං උක්කට්ඨපුරිසානං ධම්මං. මනුස්සධම්මතෝ වා උත්තරිං උක්කට්ඨං. **උල්ලපතීති** උග්ගතායුකෝ ලපති, සීලං හි භික්ඛුනෝ ආයු, තං තස්ස තථා ලපනසමකාලමේව විගච්ඡති තෙනාහ-**ආපන්නි පාරාජිකස්සාති**,පාරාජිකසඞ්ඛාතා ආපත්ති අස්ස. පාරාජිකසඤ්ඤිතස්ස වා වීතික්කමස්ස ආපජ්ජනං උල්ලපනන්ති අත්ථෝ. **සඤ්චරිත්තං සමාපජ්ජතීති** සඤ්චරණභාවං ආපජ්ජති, ඉත්ථියා වා පුරිසමතිං පුරිසස්ස වා ඉත්ථිමතිං ආරොචෙතීති අධිප්පායෝ. ඉමෙසං ඡන්නං සික්ඛාපදානං වීතික්කමස්ස වසෙනාති සම්බන්ධෝ හෙට්ඨා දස්සිතොව.

කුහනානි ආදිස්සූති හෙට්ඨා උද්දිට්ඨපාළියාව පදුද්ධාරෝ. **අයං පාළීති අයං විභඞ්ගෙ** ආගතා නිද්දෙසපාළි. චීවරාදිපච්චයා: ලබ්භන්තීති= ලාභා, තෙ එව සක්කච්චං ආදරවසෙන දීයමානා සක්කාරෝ, පත්ථටයසතා කිත්තිසද්දෝ, **තං ලාභසඞ්ඛ සක්කාරසඞ්ඛ කිත්තිසද්දසඞ්ඛ. සන්තිස්සති නස්සාති** එත්ථ තණ්හානිස්සයෝ අධිප්පෙතොති ආහ-**පත්ථයනතස්සාති. අසන්තගුණදීපනකාමස්සාති** අසන්තෙන අත්තනි අවිජ්ජමානෙ සද්ධාදි ගුණෙ පභාවෙතුකාමස්ස, අසන්තගුණපභාවනතා පරිග්ගහණෙ ච අමත්තඤ්ඤුතාලක්ඛණා හි පාපිච්ඡතා. **ඉච්ඡාය අපකතස්සාති** පාපිකාය ඉච්ඡාය සම්මාආජීවතා අපෙතෝ කතොති=අපකතෝ, තථාභූතොව ආජීවූපදඛවෙන උපද්දුතොති කත්වා ආහ-**උපද්දුතස්සාති අත්ථෝති. කුහනමෙව පච්චයුප්පාදනස්ස වත්ථූති=කුහනවත්ථු, නිච්ඛමෙපනං** තත්ථ ආගතං, තස්ස නිස්සයභූතාය ඉමාය පාළියා **දස්සෙතුන්ති** එවමත්ථෝ **දට්ඨබ්බෝ. තාදස්සිකස්සෙවාති** තෙහි චීවරාදීහි අත්ථිකස්සෙව. **පටිසඞ්ඛාපණනාති** චීවරාදීනං පටිසඞ්ඛිපනහෙතු. **අස්සාති** භවෙය්‍ය. **පටිග්ගහණෙ වාති** වසද්දෙන පුබ්බ වුත්තං පරිසඞ්ඛිපනං සම්භවිනොති.

සියොකමාකතානීති බහුකාමතං. **ඝනානී**ති කිරියාපරාමසනං. තසමා ධාරෙය්‍යාති එත්ථ-යදෙව සඞ්ඝාටිං කත්වා ධාරණං, **එතං සමණස්ස සාරුප්පන්**ති යොජනා. **පාපණිකානී**ති ආපණතො ඡඩ්ඩිතානි. **නහානකානී**ති අන්තරගිහානි, වොලකඛණ්ඩානි වා. **උච්චිනිත්වා**ති උක්කුජ්ජෙත්වා විනිත්වා, සඞ්ගහෙත්වා. **උක්කාචරියාකා**ති උක්කාචරියාය ලද්ධෙන. ගිලානස්ස පච්චයභූතා භෙසජ්ජසඞ්ඛාතා ජීවිතපරික්ඛාරා=**ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරා**. **පූතිමුත්තන්**තී පුරාණස්ස අපුරාණස්ස ච සබ්බස්ස ගොමුත්තසෙසතං නාමං. **පූතිමුත්තේනා**ති ච පූතිභාවෙන මුත්තෙන, පරෙහි ඡඩ්ඩිතෙන. පූතිභූතෙන වා ගොමුත්තෙන. **ඵුත්වා**දෙති පරෙසම්පි ඵුතගුණවාදී. **සම්මුඛීභාවා**ති සම්මුඛතො විජ්ජමානත්තා, ලබ්භමානත්තායාති අත්ථො.

අත්තානං උත්තරිමනුස්සධම්මාධිගමස්ස සාමන්තෙන කත්වා ජපනං=**සාමන්තජප්පනං**. **මහෙසක්ඛා**ති මහානුභාවෙ, උත්තරිමනුස්ස ධම්මාධිගමෙනාති අධිප්පායො. **මිත්තෙනා**ති සාමඤ්ඤතො වත්වා පුනපි විසෙසෙති-"සන්දිට්ඨෙන සම්භත්තෙනා"ති. දිට්ඨමත්තෙනා හි මිත්තෙනා=**සන්දිට්ඨෙන**. දළ්හභත්තිකෙන **සම්භත්තෙනා**. **සභායෙ**ති සහ අයනකෙ, සඛාති අත්ථො. සත්තපදිනො හි සඛාති වුච්චන්ති[1]. **විහාරෙ**: පාකාර පරික්ඛිත්තෙ සකලෙ ආවාසෙ. **අඩ්ඪයොගෙ**: දීඝපාසාදෙ. "ගරුළ[2] සණ්ඨානපාසාදෙ"තිපි වදන්ති. **පාසාදෙ**: චතුරස්සපාසාදෙ. **හම්මියෙ**: මුණ්ඩච්ඡදනපාසාදෙ. **කූටාගාරෙ**: යේහි කණ්ණිකාගි කත්තබ්බපාසාදෙ. **අට්ටෙ**: පරිභුඤ්ජනමපි පරිබාහනයොග්ගෙ චතුපඤ්චභූමකෙ පතිස්සය විසෙසෙ. **මාලෙ**ති එකකූටසඞ්ගහිතෙ අනෙකකොණවන්තෙ පතිස්සයවිසෙසෙ. **උද්දණ්ඩෙ**ති අගබ්භිකා එකචාරි දීඝසාලාති වදන්ති. අපරෙ පන භණන්ති-"විහාරෙ" නාම: දීඝමුඛපාසාදෙ. "අඩ්ඪ යොගෙ" එකපස්සවඡදනසෙනාසනං. තස්ස කිර එකපස්සෙ භිත්ති උච්චතරා හොති, ඉතරපස්සෙ නීචා, තෙන නං එකපස්සවඡදනකං හොති. "පාසාදෙ" ආයතචතුරස්සපාසාදෙ. "හම්මියං" මුණ්ඩච්ඡදනවන්දිකඞ්ගණයුත්තං. **ගුහා**: සොවලං පබ්බතගුහා. **ලෙණං**: චිරබද්ධං[3]. "කූටාගාරං" යො කොචි කණ්ණිකාබද්ධපාසාදෙ. "අට්ටෙ" බහලභිත්තිගෙහං, යස්ස ගොපානසියො අගහෙඩ්ඩා ඉට්ඨකාහි එව ඡදනං හොති. අට්ටාලකා කාරෙන කාරියතීතිපි වදන්ති. "මාලෙ" වට්ටාකාරෙන කතසෙනාසනං. **උද්දණ්ඩෙ**: එකො පතිස්සයවිසෙසො-යෙ: භණ්ඩසාලා, උද්දෙසිහනන්තිපි වුච්චති. **උපට්ඨානසාලා**: සන්නිපත්තනට්ඨානං.

කුවජ්ජිතරජභූතාය පාපිච්ඡතාය නිරත්ථකං කාසාවවිවිධපරිභණ්ඩං කොරක්ඛං,[4] තං එතස්ස අත්ථීති=කොරක්ඛජිකො, කොහඤ්ඤෙන සඤ්ඤාහාකාරෙ. අතිවිය අභිණ්හං වා කොරක්ඛජිකො=**කොරක්ඛජිකා කොරක්ඛජිකො**. "අතිපරිසංකිතො"ති කෙචි. අතිවිය කුහො=**කුහකුහො** සාතිසයං විම්හාපකොති අත්ථො. අතිවිය ලපො-ලපනකො=**ලපලපො**.

1. සී. වුච්චති. 2. ගරුළපක්ඛ-පෙ: ව්‍යා: 3. ම. චිරබද්ධං. 4. සී. V & ම. කොරජ්ජං.

මුඛසමඤ්ඤාවිනෝති සොරඤ්ජිකසොරඤ්ජිකාදිභාවෙන පවත්තනවචනෙහි අත්තනෝ මුඛමත්තෙන්ත අඤ්ඤෙහි සමඤ්ඤාවිතෝ. සෝ **එවරූපෝ එවරූපතාය** එව අත්තානං පරං විය සත්තා **අඤ්ඤං සමණෝති** ආදීනි කථෙති. **ගම්භීරනති** ආදි හස්සා කථාය උත්තරිමනුස්සධම්ම පටිබද්ධතාය වුත්තං.

සමඤ්ඤාවනාධිප්පායඤ්ඤෙනාති කථං නු ඛෝ මං ජනෝ අරියෝති වා විසෙසලාභීති වා සම්භාවෙය්‍යාති[1] ඉමිනා අධිප්පායෙන කතෙන. **ගමනං සණ්ඨපෙතීති** විසෙසලාභීනං ගමනං විය අත්තනෝ ගමනං සක්කච්චං ඨපෙති, සහෝ සම්පජානොව ගච්ඡතෙහා විය හොති. **පණ්ඩිච්චාති** අරහාති මං ජානන්තූති චිත්තං ඨපෙත්වා, පතෙත්වා වා. **සමාහිතෝ විය** ඣානසමාධිනා සමාහිතෝ විය. **ආපාථඤ්ඤකාධිති** මනුස්සානං ආපාථට්ඨානෙ සමාධිං සමාපත්තෙහා විය නිසිදහෝහා ආපාථකෙ ජනස්ස පාකටට්ඨානෙ ඣායි.

ඉරියාපථසඞ්ඛාතනති ඉරියාපථසණ්ඨපන[2] සඞ්ඛාතං. **පච්චයපටිසෙධනසඞ්ඛාතෙනාති** අයොනිසෝ උප්පාදිතානං පච්චයානං පටිසෙධනානි එවං කථිතෙන, තෙන වා පච්චයපටිසෙධනෙන සඞ්ඛාතබෙඛන කථෙතබෙඛන. අඤ්ඤං විය කත්වා අත්තනෝ සමීපෙ භණ්ඩනං= **සාමණ්ඤප්පටිනං**. ආකාරස්ස රස්සත්තං කත්වා **අට්ඨපනාති** වුත්තං. කුහනං=කුසලා, තස්ස ආයතා පවත්ති=**කුහායතා**. කුහස්ස වා පුග්ගලස්ස ආයතා ගති කිරියා=**කුහායතා**. කුහෙති,[3] කුහෙන වා ඉත්ථිති= **කුහිත්ථී**, කුහකෝ.

පුට්ඨස්සාති කෝ තිස්සෝ, කෝ රාජපූජිතොති පුට්ඨස්ස. **උද්ධං කත්වාති** උක්ඛිපිත්වා, විභවසම්පත්තිආදිනා පග්ගහෙත්වා. **ඒතනභනාති** උද්ධං උද්ධං බන්ධනා පළිවෙඨනා. වෙ කිර භික්ඛූ එකං ගාමං පවිසිත්වා ආසනසාලාය නිසීදිත්වා එකං කුමාරිකං පක්කොසිංසු. තාය ආගතාය තත්‍රෙකෝ එකා පුච්ඡි–අයං භන්තෙ කස්ස කුමාරිකාති? අම්හාකං උපට්ඨායිකාය තෙලකඤ්ඤරිකාය ධීතා, ඉමිස්සා මාතා මයි ගෙහං ගතෙ සපිං දදමානා සටෙනෙව දෙති, අයම්පි මාතා විය සටෙන දෙතීති උක්කා වෙඹි ඉමං සඤ්ඤාය වුත්තං–**තෙලකඤ්ඤරිකවඤ්චු වෙඤ්ඤ වත්තබ්බතනති**.

ධම්මානුරූපං වාති මත්තාවචනානුරූපං වා, මත්තාවචනං හි ධම්මෙතාති වුච්චති. යථාහ:–"සුභාසිතං උත්තමමාහු සන්තෝ ධම්මං භණෙ නාධම්මං තං දුතියං"නති. තෙන බහුවිප්පලපනමාහ. සච්චතෝ වා අඤ්ඤං සුභාසිතා වාචා ධම්මෙතාති වෙදිතබ්බා[4]. මුග්ගසූපසදිසකමෙතා පුග්ගලෝ=**මුග්ගසූපෙය්‍යා**. තෙනාහ:– "අයං පුග්ගලෝ මුග්ගසූපෙය්‍යාති වුච්චතී"ති. පරිභටස්ස කම්මං=පාරිභට්ටං, තදෙව=**පාරිභට්ටකා**.

---

1. ජානෙය්‍යාති-පෘ: වා:
2. සණ්ඨාපන-පෘ: වා:
3. ම. කුහෙති.
4. ම. වෙදිතබ්බා.

නිමිත්තෙන වරදෙන්තා ජීවන්තා නිමිත්තකාරකා=නෙමිත්තිකා, තස්ස භාවෝ=**නෙමිත්තිකඞ්ගන්ති**. අත්තනෝ ඉච්ඡාය පකාසනං **ඔභාසෝ**. කෝ පන සොති? අජ්ජ භික්ඛූනං පච්චයා දුල්ලභා ජාතාති ආදිකා **පච්චයූපසංහිතකථා**. ඉච්ඡිතවත්ථුස්ස සම්පෙ කථනං **සාමන්තජප්පනං**.[2]

අකෙකාසන්තහයෙනාපි දදෙය්‍යාති **දසහි අකෙකාසවත්ථූහි අකෙකාසනං**. තථා වමහන්තාදයෝ. **උකෙඛපනා**: උපාසකානං දූයකාදිභාවතෝ ඛහි ඡඩ්ඩනා. **ඛිපනාති** ඛෙපවචනං. තං ච පන අවහසිත්වා වචනං හොතීති ආහ-**උපහසණඛනාති**. **පාපනාති** අදූයකත්තස්ස අවණ්ණස්ස වා පකිට්ඨාපනං. පරෙසං පිට්ඨිමංසඛාදනසීලෝ=පරපිට්ඨිමංසිකෝ, තස්ස භාවෝ=**පරපිට්ඨිමංසිඛන්ති**. **අඛභඛ්ගන්ති** අඛභඤ්ඤං. **නිපිංසිත්වා ගඛ්භමගහණා වියාති** අනිපිංසිතෝ අලඛභමානස්ස ගඛ්භස්ස නිපිංස නෙන ලාභෝ විය පරගුණෙ අනිපිංසිතෝ අලඛභමානානං පච්චයානං නිපිංසනෙන[3] ලාභෝ දට්ඨබ්බෝ.

නිඛාතුං-අපෙන්ත ලාභෙන ඛහුකං විසෙසෙත්වා ගහෙතුං ඉච්ඡනං නිජ්ඣිංසනං, තස්ස භාවෝ=**නිජ්ඣිංඛනතා**, තසෙසව ඉච්ඡනස්ස පවත්ති ආකාරෝ, තංසහජාතං වා ගවෙසනකම්මං. **අඛ්ඛන්ති** හත්ථපාදාදි අඛ්ඛානි උද්දිස්ස පවත්තවිජ්ජං. **නිමිත්තන්ති** නිමිත්තසත්ථං. **උප්පාතන්ති** උකකාපාත-දිසාඩාහ-භූමිචාලාදි උප්පාත පටිබද්ධවිජ්ජං. **සුපිනන්ති** සුපිනසත්ථං. **ලක්ඛණන්ති** ඉත්ථිපුරිසානං ලක්ඛණජානනසත්ථං. **මූසිකඡින්නන්ති** වත්ථාදීනං අසුකභාගෙ මූසිකචෙජ්දෙ සති ඉදං නාම ඵලං හොතීති ජානනකසත්ථං. පලාසගණ්ඨිආදිසු ඉම්නා නාම අගණ්ඨිනා හුතෙ ඉදං නාම හොතීති අගණ්ඨිවසෙන හොමවිධානං **අගණ්ඨිහොමං**. ඉම්නා නයෙන **දබ්බිහොමං** වෙදිතබ්බං. ආදිසද්දෙන ථුසහොමාදීනං අසෙසසඞ්ගහෙ සුත්තෙන ආගතානං මිච්ඡාජීවානං සඞ්ගහෙ දට්ඨබ්බෝ. විරියසාධනත්තා ආජීවපාරිසුද්ධිසීලස්ස **පච්චයපරියෙසනවායාමොති** වුත්තං. තස්ස පාරිසුද්ධි අනවජ්ජභාවෙ ඤායෙන ධම්මෙන සමෙන පච්චයලාභෙ හොති- න හි අලසෙ ඤායෙන පච්චයෙ පරියෙසිතුං සක්කොතීති.

ඉති ආජීවපාරිසුද්ධිසීලනිද්දෙසවණ්ණනා.

පටිසඞ්ඛාති "සයං අභිඤ්ඤා"ති ආදිසු විය යකාරලොපෙන නිද්දෙසෝ. **යොනිසොති** වෙත්ථ උපායමනෝ "යොනිසද්දෝ"ති දස්සෙන්තෝ ආහ- **උපායෙන පථෙනාති**. **පටිසඞ්ඛාය ඤත්වාති**[4] වත්වා තඤිදං පටිසඞ්ඛානං පච්චවෙකඛණන්ති දස්සෙතුං-"පච්චවෙක්ඛිත්වාති අත්ථෝ"ති ආදි වුත්තං. යථා හි: **පච්චවෙක්ඛිත්වාති** සීතපටිඝාතාදිකං තං තං පයොජනං පති පති අවෙක්ඛිත්වා, ඤාණෙන පස්සිත්වාති අත්ථෝ. එවං

1. ම. න දිස්සති. 2. සාමන්තජප්පා-මූ: පී: 3. නිපිංසිතෙ-පෘ: ම්‍යා:
4. සී. දස්සෙන්තෙනා උපායෙන පථෙන පටිසඞ්ඛාය ඤත්වාති.

පච්චයඛ්ඛායාති තදෙව පයොජනං පති පති සඞ්ඛාය, ජානිත්වාති අත්ථො[1]-ඤාණපරියායො හි ඉධ සඞ්ඛාසද්දොති. එත්ථ ච-"පටිසඞ්ඛා යොනිසො"ති ආදි කාමං පච්චයපරිභොගකාලෙන වුච්චති. "ධාතු වසෙන පන පටිකූලවසෙන වා පච්චවෙක්ඛණායං පච්චයසංනිස්සිත සීලං සුජ්ඣතී"ති අපරෙ. "හිජ්ජති"ති කෙචි. එසෙ පන-"පඨමං එව ඉරියතත"නති වදන්ති, වීමංසිතබ්බං.

චීවරන්ති එකවචනං එකත්ථමත්තවාචකන්ති අධිප්පායෙන **අඤ්ඤත්ර වාසඞ්ගාදිසු යං කිඤ්චීති** වුත්තං. ජාතිසද්දඤ්ච පන තස්ස පාළියං එක වචන්නන්ති යත්තකානි චීවරානි යොගිනා පරිහරිතබ්බානි, තෙසං සබ්බෙසං එකජ්ඣං ගහණන්ති සක්කා විඤ්ඤාතුං. "යං කිඤ්චී"ති වා අනවසෙස පරියාදානමෙතං-න අනියමවචනං. **නිවාසෙති වා පාරුපති වාති** විකප්පනං-පරිසෙවනපරියායස්ස පරිභොගස්ස විභාගදස්සනන්ති[2]. තං පඤ්ඤුපෙත්වා සයන-නිසීදන-චීවරකුටිකරණාදිවසෙනාපි පරිභොගස්ස සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

පයොජනානං අවධි-මරියාදා=**පයොජනාවධි**. තස්ස පරිච්ඡින්දන වසෙන යො නියමො, තස්ස වචනං=**පයොජනා**-පෙ-**වචනං**. ඉදානි තං නියමං විවරිත්වා දස්සෙතුං-**එත්තකඤ්හි** ඝීති ආදි වුත්තං. තත්ථ-අවධාරණෙන: ලීලා-විභූසා-විළම්බනාඩම්බරාදිවසෙන වත්ථපරිභොගං නිසෙධෙති. තෙනාහ-**න ඉතො භියෝ**ති. ලීලාවසෙන හි එකවෙව සත්තා වත්ථානි පරිදහන්ති වෙව උපසංහරන්ති ච, යථාතං යොබ්බනෙ සීතා නාගරිකමනුස්සා. එකච්චෙ විභූසාවසෙන-යථාතං රූපූපජීවිනී ආදයො. විළම්බනාවසෙන විළම්බකා. ආඩම්බරවසෙන හොජාදයො.

අජ්ඣත්තධාතුකෙඛොභො: සීතජ්ජරාදි[3] උපපාදකො. **උතුපරිණාම වසෙනාති** උතුනො පරිවත්තනාවසෙන, විසභාගසීතාදිඋතුසමුට්ඨානෙන. **වාසදෙන** හෙමන්තාදිසු හිමපාතාදිවසෙන පවත්තස්ස සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. න උපපාදෙති සීතානන්ති අධිප්පායො. **යදත්ථං** පන තං විනොදනං, තං මත්ථකපත්තං දස්සෙතුං-**සීතබ්භාහතොති** ආදි වුත්තං. **සබ්බත්ථාති** උණ්හස්ස පටිඝාතායාති ආදිසු සබ්බසු සෙසපයොජනෙසු. යදිපි සුරියඝන්තාපොපි උණ්හාව, තස්ස පන ආතපඝාතඝණෙන ගහිතත්තා **අඟීඝන්තාපස්සාති** වුත්තං. **එකච්චො** දුග්ගහීඝන්තාපො[4] කායං චීවරෙන පටිච්ඡාදෙත්වා සක්කා විනොදෙතුන්ති ආහ-**නස්ස වනදාහාදිසු සමඝවො වෙදිතබ්බොති.**

ඩංසාති පිඩගලමක්ඛිකා. තෙ පන යසමා ඔසහසීලා, තස්මා වුත්තං-**ඩංසනමක්ඛිකාති. සපපාදයොති** සපප-ඝතපදී-උණ්ණනාභි-සරබූ-විච්ඡිකාදයො. **ථුල්ලඝමුට්ඨස්සාති** ථුල්ලත්ථවිසමාහ. **තිවිධා හි සපපා**: දට්ඨවිසා

---

1. සී. න දිස්සති.
2. ම. දස්සනත්ථන්ති.
3. ම. සීතරොගාදි.
4. ම. අඟීඝන්තාපො.

ථූඨඨවිසා දිට්ඨවිසානි. තෙසු පුරිමකා වෙ එව ගහිතා-සතපදීආදීනවපි භාදිසානං සඞ්ගහණත්ථං. **නිසජ්ජපයොජනං** එකන්තිකං සබ්බකාලිකඤ්ච පයොජනං. **ගිරි කූපපති**: නිල්ලඡ්ජිතා සණ්ඨානි. තෙනාහ-**විනස්සතීති**. කූපාවතරණං[1] වා පටිච්ඡාදනං අරහතීති=කොපීනං, හිරීසිතබ්බට්ඨෙන හිරි ච තං කොපීනඤ්චාති=**හිරිකොපීනන්ති** එවමෙත්ථ[2] අත්ථො දට්ඨබ්බා. **තස්ස චාති** වසදෙ, පුබ්බේ වුත්තපයොජනානං සම්පිණ්ඩනත්ථො.

යං කිඤ්චි ආහාරන්ති ඛාදනීයභොජනීයාදිභෙදං යංකිඤ්චි ආහරිතබ්බවත්ථුං. පිණ්ඩාය චරිකාය උඤ්ඤතීති=පිණ්ඩාලොලො, තස්ස කම්මං පිණ්ඩාලුය්‍යං, තෙන **පිණ්ඩාලුය්‍යෙන**-භික්ඛාචරියාය. **පතිත්තත්තාති** පක්ඛිත්තත්තා[3]. **පිණ්ඩපාතොති**:පත්තෙ පක්ඛිත්තභික්ඛාහාරො. **පිණ්ඩාහං පාතොති** ඝරෙ ඝරෙ ලද්ධභික්ඛානං සන්නිපාතො. **නෙව දවායාති** ආදිසු සහසාකිරියාපි දවාති වුච්චති, තතො විසෙසනත්ථං-"දවත්ථං, කීළානිමිත්තන්ති වුත්තං හොති"ති ආහ. **මුට්ඨිකමල්ලා** මුට්ඨියුද්ධං යුජ්ඣනකා. ආදිසද්දෙන **නිබ්බුද්ධයුජ්ඣනකාදීනං** ගහණං. **බලමදනිමිත්තන්ති** බලං නිස්සාය උපපජ්ජනකමදෙ=බලමදෙ, තං නිමිත්තං, බලස්ස උපාදානත්තන්ති අත්ථො. **පොරිසමදනිමිත්තන්ති** පොරිසමදෙ වුච්චති පුරිසමානො, අහං පුරිසොති උපපජ්ජනකමානො, අසද්ධම්ම සෙවනාසමත්ථතං නිස්සාය පවත්තො මානො. "රාගො එව වා පොරිසමදෙ"ති කෙචි, තංනිමිත්තං. **අනෙනසුරිත්තා** රාජොරොධා. **සබ්බසං නිවෙසයොග්‍යතාය වෙසියා**-රූපූපජීවිනියො. **මණ්ඩනං** නාම ඉධ අවයවපාරිපූරීති ආහ- "අඞ්ගපච්චඞ්ගානං පීනනභාවනිමිත්ත"න්ති, පරිබ්‍රූහනහෙතූති අත්ථො. **නටා** නාම: රඞ්ගනටා. **නච්චකා: ලඞ්ඝකා** දයො. **විභූසනං** සොභාසම්පාදනන්ති ආහ-"පසන්නඡ්ඡවිවණ්ණතා නිමිත්ත"න්ති.

එතං: පදං. **මොහූපනිස්සයපහානඤ්ච**න්ති මොහස්ස උපනිස්සයතා පහානඤ්ච. දවා හි මොහෙන හොති, මොහඤ්ච වඩ්ඪෙතීති තස්සා වජ්ජනෙන මොහස්ස අනුපනිස්සයතා. **දොසූපනිස්සයපහානඤ්ච**න්ති ඉදං බලමදස්ස පුරිසමදස්ස ච රොසහෙතුනො[4] වසෙන වුත්තං. ඉතරස්ස පන වසෙන "රාගූපනිස්සයපහානඤ්ච"න්ති වත්තබ්බං. මණ්ඩනවිභූසන පටිසෙධනෙ සියා මොහූපනිස්සය පහානායපි, රාගූපනිස්සයතාය පන උප්පටිපක්ඛොති වුත්තං-**රාගූපනිස්සයපහානඤ්ච**න්ති. යදිපි එකච්චස්ස දවමදෙ ආරබ්භ පරස්ස පටිඝසඤ්ඤුප්පාදීනං උපපත්ති හොතියෙව-මනොපදොසිකදෙවාදීනං විය. අත්තනො පන දවමදෙ ආරබ්භ යෙසං සවිසෙසං රාගමොහමානාදයො පාපධම්මා උපපජ්ජන්ති, තෙ සන්ධාය- "අත්තනො සංයොජනූපපත්තිපටිසෙධනඤ්ච"න්ති වත්වා මණ්ඩනවිභූසනානි පටිච්ච සවිසෙසං පරස්සපි රාගමොහාදයො පවත්තන්තීති- "පරස්සපි සංයොජනූපපත්තිපටිසෙධනඤ්ච"න්ති වුත්තං.

---

1. ම. කූපාවඩ්ඪරණං.
2. සී. එවමෙපඤ්ඤ.
3. ම. පක්ඛිපිතත්තා.
4. ම. දොස හෙතුනො.

අයොනිසෝ පටිපන්නියාති එත්ථ–කාමසුඛල්ලිකානුයොගං මුඤ්චිත්වා සබ්බාපි මිච්ඡාපටිපත්ති අයොනිසෝ පටිපන්නි. පුරිමෙහි ද්වීහි පදෙහි අයොනිසෝ පටිපත්තියා, පච්ඡිමෙහි ද්වීහි පදෙහි කාමසුඛල්ලිකානුයොගස්ස ච පහානං වුත්තනන්ති වදන්ති. **චතූහිපි වෙනෙහීති** පන වචනතෝ සබ්බෙහි උභින්නම්පි පහානං වුත්තනන්ති වෙදිතබ්බං. කාමඤ්ඤාපි දවෙන්නාගධාවෙව,[1] පුරිසමදෙපි කාමසුඛල්ලිකානුයොගස්ස හෙතුථෙවාති.

චාතුම්මහාභූතිකස්සාති චතුමහාභූත සන්නිස්සිතස්ස. **රූපකායස්සාති** චතුසන්තතිරූපසමූහස්ස. **ඨිතියාති** ඨානත්ථං. සා පනස්ස[2] ඨිති පබන්ධවසෙන **ඉච්ඡිතාති** ආහ-**පබන්ධට්ඨිතත්ථෙනාති**. **පවත්තියාති** ජීවිතින්ද්‍රියපවත්තියා. තථා හි: ජීවිතින්ද්‍රියං–"යාපනා වත්තනා"ති ච නිද්දිට්ඨා. තස්සා ච අව්වෙජ්දෙ ආහාරූපයොගෙන හොති. කායස්ස චිරතරං–යාව ආයුඝපෙපා, තාව අවට්ඨානං යාපනාති **දස්සෙනෙනා–චිරකාලට්ඨිතත්ථං වාති** ආහ. ඉදානි වුත්තමෙවත්ථං පාකටතරං කාතුං–**ඝරූපත්ථම්භමිවාති** ආදි වුත්තං. තත්ථායං යොජනා: යථා ජිණ්ණඝර සාමිකො ඝරස්ස උපත්ථම්භනං කරොති– තස්ස අපතනත්ථං. යථා ච සාකටිකො අක්ඛබ්භඤ්ජනං කරොති– තස්ස පවත්තනත්ථං. එවමෙස යොගී **කායස්ස ඨිතත්ථං යාපනත්ථඤ්ච පිණ්ඩපාතං පරිසෙවති** පරිභුඤ්ජති. එතෙන ඨිති නාම: අපතනං යාපනා පවත්තීති දස්සෙති. **න දවමදමණ්ඩනවිභූසනත්ථන්ති** ඉදං **යාවදෙවාති** අවධාරණෙන නිවත්තිතත්ථදස්සනං. තිට්ඨන්ති උපාදිණ්ණධම්මා එතායාති=ඨිති, ආයූති ආහ–**ඨිතීති ජීවිතින්ද්‍රියස්සෙතං අධිවචනන්ති**. තථා හි තං–"ආයු, ඨිති"ති නිද්දිට්ඨං. **ඨිතියා යාපනායාති** කායස්ස ඨිතිහෙතුතාය ඨිතීති ලද්ධවොහාරස්ස ජීවිතින්ද්‍රියස්ස පවත්තනත්ථන්ති අත්ථො. තෙනාහ–"ජීවිතින්ද්‍රියපවත්තනාපනත්ථ"න්ති.

ආබාධනට්ඨෙනාති විබාධනට්ඨෙන, රොගට්ඨෙන වා[3]. ජිඝච්ඡා පරමා හි රොගා **උපරමත්ථන්ති** වූපසමත්ථං. **වණාලෙපනම්ිව: වණිකො. උණ්හසීතාදිසු** අභිභවනෙනපි **නපපටිකාරං** සීතුණ්හං විය පටිසෙවතීති සම්බන්ධො. මඝබ්‍රහ්මචරියං ඨපෙත්වා සික්ඛාත්තයසඞ්ගහා සාසනාචරිතබ්බා[4] අනුසාසනී සාසනබ්‍රහ්මචරියන්ති ආහ– "සකලසාසන බ්‍රහ්මචරියස්ස මඝබ්‍රහ්මචරියස්ස වා"ති. **අනුග්ගහත්ථන්ති** අනු අනු ගණ්හනත්ථං සම්පාදනත්ථං. **කායබලං නිස්සායාති** යථාසම්භද්ධගුණ විසෙසපාරිපූරිහෙතුභූතං කායබලමත්තං නිස්සාය. තෙනාහ–"සික්ඛාත්තය ආනුයොගවසෙනා"ති ආදි. **කණනාරනිත්ථරණත්ථිකා** ජයම්පතිකා නදී–සම්මුදනිත්ථරණත්ථිකා ච පුත්තමංසාදීනි යථා අගිද්ධා අමුච්ඡිතා කෙවලං තංතංඅත්ථසිද්ධිමෙව අවෙක්ඛන්තා පරිසෙවන්ති–හොති විනා අසිජ්ඣනතො. එවමයම්පි කෙවලං භවඛණ්ණාරනිත්ථරණත්ථිකො අගිද්ධො අමුච්ඡිතො තං විනා[5] අසිජ්ඣනතො පිණ්ඩපාතං පරිසෙවතීති උපමාසංසන්දනං.

---

1. ම. තදඤ්ඤාගධා හොතියෙව. 2. ම. පනෙත්ථ.
3. සී. අබ්බාධනට්ඨෙන රොගට්ඨෙන වා· 4. සී. සඝසාවචරිත. 5. ම.තෙන විනා.

ඉතීති පකාරත්ථේ නිපාතපදං. තේන පටිසේවියමානස්ස පිණ්ඩපාතස්ස පටිසේවනාකාරං ගණ්හාතීති ආහ--"එවං ඉමිනා පිණ්ඩපාත පටිසේවනේනා"ති. **පුරාණන්ති** භොජනතෝ පුරිමකාලිකත්තා පුරාණං. **පටිහඩ්ඛාමීති** පටිහනිස්සාමි. **නවඤ්ච වේදනං න උප්පා දෙස්සාමීතිපි**[1] පටිසේවතීති යෝජනා. කීදිසං පනේසාති? ආහ: **අපරිමිත**-පේ-**අඤ්ඤතරෝ විය**ාති.

අපරිමිතං අපරිමාණං භොජනං පච්චයෝ **එතිස්සාති=අපරිමිත භොජනප්පච්චයා**, තං. අත්තනෝ ගහණිතෝජප්පමාණතෝ අතික්කන්තප්පමාණභොජනහේතුකන්ති අත්ථෝ. යෝ හි භුඤ්ජිත්වා අත්තනෝ ධම්මතාය උට්ඨාතුං අසක්කොනේන්තා ආහර හත්ථන්ති වදති, අයං **ආහරහත්ථකෝ**. යෝ භුඤ්ජිත්වා අච්චුඩ්ඩිමාහකුච්ඡිතාය උට්ඨිතෝපි සාටකං නිවාසෙතුං න සක්කොති, අයං **අලංසාටකෝ**. යෝ භුඤ්ජිත්වා උට්ඨාතුං අසක්කොනේන්තා තත්ථේව පවට්ටති,[2] අයං **තත්ථවට්ටකෝ**. යෝ යථා කාමෙහි ආමසිතුං සක්කා, එවං යාව මුඛවාරා[3] ආහාරෙති, අයං **කාමමාසකෝ**. යෝ භුඤ්ජිත්වා මුඛේ සඞ්කාරෙතුං අසක්කොනේන්තා තත්ථේව වමති, අයං **භුත්තවමිතකෝ**. එතේසං අඤ්ඤතරෝ විය.

අථ වා: "පුරාණවේදනා" නාම: අභුත්තපච්චයා උප්පජ්ජනක වේදනා, තං පටිහනිස්සාමීති පටිසේවති. "නවවේදනා" නාම: අති භුත්තපච්චයේන උප්පජ්ජනකවේදනා, තං න උප්පාදෙස්සාමීති පටි සේවති. අථවා: "නවවේදනා" නාම භුත්තපච්චයේන උප්පජ්ජනක වේදනා, තස්සා අනුප්පත්තාය අනුප්පජ්ජනත්ථමේව පටිසේවති. අභුත්තපච්චයා උප්පජ්ජනකාති වෙතං බුධාය[4] විසේසනං. යස්සා අප්පවත්තියා භොජනේන කාතබ්බං, තාස්සා දස්සනත්ථං අභුත්තපච්චයා භුත්තපච්චයේන ච උප්පජ්ජනකානුප්පජ්ජනකවේදනාසු පුරිමා යථා පවත්තා ජීඝච්ඡානිමිත්තා වේදනා. සා හි අභුඤ්ජන්තස්ස භියෝ පවඩ්ඪනවසේන උප්පජ්ජති. පච්ඡිමාපි බුධානිමිත්තාව අඞ්ගදාහසූලාදි වේදනා අප්පවත්තා. සා හි භුත්තපච්චයා පුබේබ අනුප්පන්නාව න උප්පජ්ජිස්සතීති අයමේතාසං විසේසෝ. විහිංසානිමිත්තතා වේතාසං විහිංසාය විසේසෝ.

සා: වේදනා. **අඩුනා**: එතරහි. **අසප්පායාපරිමිතභොජනං නිස්සායාති** අසප්පායාපරිමිතස්ස ආහාරස්ස භුඤ්ජනපයොගං ආගම්ම උප්පජ්ජතීති අත්ථෝ. **පුරාණකම්මප්පච්චයවසේනාති** පුබේබ පුරිම ජාතියං කතත්තා පුරාණස්ස කම්මස්ස පච්චයතාවසේන පයොගවිපත්තිං ආගම්ම උප්පජ්ජනාරහතාය තං වජ්ජේත්වා පයොගසම්පත්තියා උපට්ඨා පනං දුක්ඛවේදනාය පච්චයභාවතෝ පරිහනනඤ්ච හොතීති ආහ-- "තස්සා පච්චයං විනාසෙන්තෝ තං පුරාණඤ්ච වේදනං පරිහඩ්ඛාමී"ති.

---

1. ම. උප්පාදෙස්සාමීනි.
2. ම. පරිවත්තති.
3. ම යාවමුඛවාරං.
4. ම. බුද්ධස.

අයුත්තපරිභොගො පච්චයෙ අපච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභොගො. සො එව කතූපචිතකම්මතාය **කම්මූපචයො**, තං **නිස්සාය**: පටිච්ච. **ආයතිං** අනාගතෙ කාලෙ උප්පජ්ජනතො යා චායං නවවෙදනාති වුච්චතීති යොජනා. **යුත්තපරිභොගවසෙනාති** පච්චවෙක්ඛිත්වා පච්චයානං පරිභොගවසෙන. **නසසා**: නවවෙදනාය. **මූලං**: අයුත්තපරිභොගකම්මං. **අනිබ්බත්තනෙනා**: සබ්බෙන සබ්බං අනුප්පාදෙනෙනා.

එත්තාවතාති "ඉති පුරාණ"නති ආදිනා වුත්තෙන පදවයෙන, "විඤ්ඤූපරත්තියා"ති ආදිනා වා පදවතුක්කෙන. **යුත්තපරිභොග සඞ්ඛතො** පබ්බජිතානුච්ඡවිකස්ස පච්චයපරිභොගස්ස වුත්තත්තා. **අත්ත කිලමථානුයොගපහානං** ජීඝච්ඡාදිදුක්ඛපරිඝාතස්ස භාසිතත්තා ඛානසුඛාදීනං පච්චයභූතස්ස කායසුඛස්ස අවිස්සජ්ජනතො **ධම්මිත සුඛාපරිච්චාගො ච දීපිතො හොති.**

අසප්පායපරිමිතුපයොගෙන ජීවිතින්ද්‍රියුප්පච්ඡේදකො ඉරියාපථ භඤ්ජකො වා සියා පරිස්සයො, සප්පායපරිමිතුපයොගෙන පන සො න හොති, තථා සති චිරකාලප්පවත්තිසඞ්ඛාතා සරීරස්ස යාත්‍රා යාපනා භවිස්සතීති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං- **තිනමින[1] පරිභොගෙන-පෙ- භවිස්සතී**ති ආහ. යො රොගො සාධ්‍යො අසාධ්‍යො ච[2] න මහති, සො යාප්‍යරොගො, සො එතස්ස අත්ථීති=**යාප්‍යරොගී**, සො හි නිච්චකාලං භෙසජ්ජං උපසෙවති, තථා අයම්පීති. යදි යාත්‍රාපි යාපනා, පුබ්බෙපි "යාපනාය"ති වුත්තං, කො එත්ථ විසෙසොති? පුබ්බෙ "යාපනා"නි[3] ජීවිතින්ද්‍රියයාපනා අධිප්පෙතා, ඉධ පන චතුන්නං[4] ඉරියාපථානං අවිච්ඡේද සඞ්ඛාතා යාපනා "යාත්‍රා"නි අයමෙත්ථ විසෙසො.

බුද්ධපතිකුට්ඨෙන මිච්ඡාජීවෙන පච්චයපරියෙසනා **අයුත්තපරි ඒසනා**. දායක-දෙය්‍යධම්මානං අත්තනො ච පමාණං අජානිත්වා පටිග්ගහණං, සද්ධාදෙය්‍යවිනිපාතනත්ථං වා පටිග්ගහණං අයුත්ත පටිග්ගහණං-යෙන වා ආපත්තිං ආපජ්ජති. අපච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො- **අයුත්තපරිභොගො**. තෙසං **පරිවජ්ජනං** ධම්මෙන සමෙන පච්චයුප්පාද නාදිවසෙන වෙදිතබ්බං. ධම්මෙන හි පච්චයෙ පරියෙසිත්වා ධම්මෙන පටිග්ගහෙත්වා පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජනං **අනවජ්ජතා** නාම.

අරතීති උක්කණ්ඨා, පන්තසෙනාසනෙසු අධිකුසලධම්මෙසු ච අනභිරති. **තන්දීති** පචලායිකා නිද්දා. **විජම්භිකා**: පීනම්ධාභිභවෙන කායස්ස විජම්භනා. විසූසූයති ගරහා=**විසූසූයිකා ගරහා**. එකච්චො හි අනවජ්ජංයෙව සාවජ්ජං කරොති, ලද්ධං මෙති පමාණාධිකං භුඤ්ජිත්වා තං ජීරාපෙතුං අසක්කොනෙනා උද්ධවිරෙචන-අධොවිරෙචනාදීහි කිලමති, සකලවිහාරෙ භික්ඛූ තස්ස සරීරපටිජග්ගනහෙසජ්ජපරියෙසන පසුතා හොන්ති. අඤ්ඤෙ තෙ කිං ඉදන්ති පුච්ඡිත්වා අස්සකස්ස උදරං

1. ම. පරිමිත.
2. ම. යාපෙය්‍යා අයාපෙය්‍යා ච.
3. සී. යාපනායාති.
4. ම. චතුණ්ණම්පි.

උද්ධුමාතානි ආදීනි සුත්වා නිච්චකාලමෙපස එවමපඝතිකෝ, අත්තනෝ කුවජ්ජපමාණං නාම න ජානාතීති නිඤ්ඤානි. එවං අනවජ්ජංයෙව සාවජ්ජං කරොති. එවං අඝත්වා "අනවජ්ජා ච භවිස්සතී"ති පරිසෙවති. අත්තනෝ හි පඝතිඅඝඛිබලාදිං ජානිත්වා එවං මේ අරතිආදීනං අභාවෙන කායසුඛතා අගරහිතබ්බතා ච භවිස්සතීති පමාණයුත්තමෙව පරිසෙවති.

යාවතකෝ හොජනෙන අත්ථෝ, තස්ස සාධනෙන යාවදත්ථං උදරස්ස පරිපූරණෙන උදරාවදෙහකං හොජනං=**යාවදත්ථුදරාවදෙහඝහොජනං**, තස්ස පරිවජ්ජනෙන. සෙය්‍යාය සයනෙන ලද්ධබ්බං සුඛං=**සෙය්‍යසුඛං**. උභොහි පස්සෙහි සම්පරිවත්තනකං සයනස්ස සුඛං=**පස්සසුඛං**. මිද්ධෙන නිද්දායනෙන උපජ්ජනකසුඛං=**මිද්ධසුඛං**. තෙසං සෙය්‍ය-පෙ-සුඛානං පහානතෝ. චතුන්නං ඉරියාපථානං යොග්‍යභාවස්ස පරිපාදනං කායස්ස=**චතුඉරියාපථයොග්‍යභාවපරිපාදනං**, තතෝ. සුඛෝ ඉරියාපථවිහාරෝ=**ඵාසුවිහාරෝ**. පඨමේ විකපෙ සබ්බ විකපෙසු වා වුත්තං ඵාසුවිහාරලකඛණං ආගමෙන සම්පිණ්ඩෙතුං **වුත්තනමපි හෙතුනති** ආදි වුත්තං-තීසුපි විකපෙසු ආහාරස්ස ඌන පරිභොගවසෙනෙව හි ඵාසුවිහාරෝ වුත්තොතා.

එකනාවනානි "යාත්‍රා"ති ආදිනා වුත්තෙන පදත්තයෙන. "යාත්‍රා ච මේ භවිස්සතී"ති පයොජනපරිගහදීපනා-යාත්‍රා හි තං ආහාරූපයොගං පයොජෙතීති. ධම්මිකසුඛාපරිච්චාගහෙතුකෝ ඵාසුවිහාරෝ **මජ්ඣිමා පටිපදා**-අන්තවයපරිවජ්ජනතෝ. ඉමස්මිං පන ඨානෙ අට්ඨ අඩ්ඨානි සමොධානෙතබ්බානි: නෙව දවායාති එකං අඩ්ඨං, න මදායාති එකං, න මණ්ඩනායාති එකං, න විභූසනායාති එකං, යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා යාපනායාති එකං, විහිංසූපරතියා බ්‍රහ්මචරියානුගහනායාති එකං, ඉති පුරාණඤ්ච වෙදනං පටිහඩ්ඩාමි නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමීති එකං, යාත්‍රා ච මේ භවිස්සතීති එකං. අනවජ්ජතා ච ඵාසුවිහාරෝ චාති අයමෙත්ථ හොජනානිසංසෝ. **මහාසිවත්ථෙරෝ** පනාහ-"හෙට්ඨා චත්තාරි අඩ්ඨානි පරිකෙඛපෝ නාම, උපරි පන අට්ඨ අඩ්ඨානි සමොධානෙතබ්බානී"ති. තත්‍ර-යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියාති එකං අඩ්ඨං, යාපනායාති එකං, විහිංසූපරතියාති එකං, බ්‍රහ්මචරියානුග්‍ග හායාති එකං, ඉති පුරාණඤ්ච වෙදනං පටිහඩ්ඩාමීති එකං, නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමීති එකං, යාත්‍රා ච මේ භවිස්සතීති එකං, අනවජ්ජතා චාති එකං. ඵාසුවිහාරෝ පන හොජනානිසංසොති එවං අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං ආහාරං ආහාරෙනෙතා පටිසඩ්ඛා යොනිසෝ පිණ්ඩපාතං පටිසෙවති නාම.

යත්ථ යත්ථාති[1] භුම්මනිද්දෙසෙන **සෙනාසදදස්ස** අධිකරණත්ථවුත්තිං මාහ, තථා **ආසනාසදදස්සාපි**[2]. **අඩ්ඨයොගාදිම්හීති** ආදිසද්දෙන පාසාදදිං මණ්ඩපාදිඤ්ච සඩ්ගණ්හාති. "යත්ථ යත්ථ විහාරෙ වා අඩ්ඪ

1. සී. යත්ථාති. 2. ඉ. සද්දස්සාති.

යොගාදිමහි වා ආසතී"ති විහාරඋස්සයොගාදිකෙ ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. ඉධ ආදිසද්දෙන පිණ්ඩසප්පාදීනම්පි සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. **පරිසහනට්ඨෙනාති** අභිභවනට්ඨෙන, විබාධනට්ඨෙනාති අත්ථො. **උතුයෙව උතුපරිස්සයොති** සීතුණ්හාදි උතුයෙව අසපායෙ වුත්තනයෙන උතුපරිස්සයො. තස්ස උතුපරිස්සයස්ස **විනොදනට්ඨං**, අනුප්පන්නස්ස අනුප්පාදනට්ඨං උප්පන්නස්ස වූපසමනට්ඨඤ්චාති **අත්ථො**. නානා රම්මණතො පටිසංහරිත්වා කම්මට්ඨානභූතෙ එකාසම්ංයෙව ආරම්මණෙ චිත්තස්ස සම්මදෙව ලයන්=පටිසල්ලාණං, තත්ථ ආරාමො අභිරති= **පටිසල්ලාණාරාමො**, තදට්ඨං. සෙනාසනං හි විවිත්තං යොගිනො භාවනානුකූලං සුඤ්ඤාගාරභාවතො. තං පනෙතං අත්ථවයං විභාවෙතුං– "යො සරීරබාධචිත්තවිකෙපකරො"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ–**එකීභාව සුඛට්ඨෙනා**ති එකීභාවහෙතුකං සුඛං=එකීභාවසුඛං, තදට්ඨං. ගණසඞ්ග ණිකාකිලෙසසඞ්ගණිකාභාවෙන උපපජ්ජනකසුඛං. යදි උතුයෙව=උතු පරිස්සයො, උතුච සීතුණ්හනන්ති සීතුණ්හපටිඝාතං වත්වා උතුපරිස්සය විනොදනං කස්මා වුත්තනන්ති චොදනං සඤ්ඤාය හ–"කාමඤ්චා"ති ආදි. තත්ථ–**නියතං උතුපරිස්සයවිනොදනන්ති** එතෙන "සීතස්ස පටිඝාතාය උණ්හස්ස පටිඝාතාය"ති එත්ථ වුත්තං සීතුණ්හං අනියතං–කදාචි කදාචි උප්පජ්ජනකං, උතුපරිස්සයො පන සබ්බදාභාවී අධිප්පෙතොති දස්සෙති. **වුත්තනයෙනාති** සීතාදිකො අසපායොති ච එවං වුත්තනය කාරො. විවටඛණරුක්ඛමූලාදිසු නිස්සිත්තස්ස අපරිභුත්තියා අසංවුත චාරාදිතාය **පාකටපරිස්සයා, අසපායරූපදස්සනාදිනා අපාකට පරිස්සයා**[1] ච භික්ඛුස්ස කායචිත්තානං ආබාධං කරෙය්යුං. **යත්ථ** භූතෙන සෙනාසනෙ ආබාධං න කරොන්ති. **එවං ජානිත්වාති** උභයපරිස්සය රහිතනති එවං ඤත්වා. "පටිසෙවිතබ්බා භික්ඛු–පෙ–වෙදිතබ්බා"ති සම්බන්ධො.

ධාතුක්ඛොභලක්ඛණස්ස, තංහෙතුකදුක්ඛවෙදනාලක්ඛණස්ස වා රොගස්ස පටිපක්ඛභාවො **පතිඅයනට්ඨො**. තෙනාහ–**පච්චනීකගම නට්ඨෙනාති අත්ථොති**, වූපසමනට්ඨෙනාති වුත්තං හොති. **යස්ස කස්සචිති** සප්පිආදිසු යස්ස කස්සචි. **සප්පායස්සාති** හිතස්ස, විකාරවූප සමෙනාති අධිප්පායො. **භිසක්කස්ස සන්තිකං**: තෙන විඤ්ඤාතබ්බතො. තෙනාහ–**තෙන අනුඤ්ඤාතත්තනාති**. **නගරපරික්ඛාරොති** නගරං පරිවාරෙත්වා රක්ඛණකෙහි. කාවාටපරික්ඛෙපො, පරිඛා, උද්ධෙපො, පාකාරො, එසිකා, පලිඝො, පාකාරපත්ථණ්ඩිලනති[3] සත්ත නගර පරික්ඛාරාති වදන්ති. **සීලපරික්ඛාරොති**[4] සුවිසුද්ධසීලාලඞ්කාරො. අරිය මග්ගො හි ඉධ රථොති අධිප්පෙතො, තස්ස ච සම්මාවාචාදයො අලඞ්කාරට්ඨෙන පරික්ඛාරොති වුත්තා. **ජීවිතපරික්ඛාරාති** ජීවිතස්ස පවත්තිකාරණානි. **සමුදානෙතබ්බාති** සම්මා උද්ධං උද්ධං ආනෙතබ්බා–

1. පවිවජ්ජනාපරිස්සයා-මූ: වි:
2. සී. V. & ම. පළිඝා.
3. ම. පත්තණ්ඩිලනති.
4. සී. & ම. සෙතපරික්ඛාරාති.

සම්මා[1] පරියෙසිතබ්බා. **පරිවාරෙපි හොති**-අන්තරායානං පරිතො චාරණතො. තෙනාහ-"ජීවිත-පෙ-රක්ඛණතො"ති. තත්ථ-**අන්තරන්ති** විවරං, ඔකාසොති අත්ථො. වෙරිකානං අන්තරං අදත්වා අත්තනො සාමිකං පරිවාරෙත්වා ඨිතසෙවකා විය **රක්ඛණතො. අස්සාති** ජීවිතස්ස. **කාරණභාවතොති** විරපවත්තියා කාරණභාවතො. රසායනභූතං හි හෙසජ්ජං සුචිරමපි කාලං ජීවිතං පවත්තෙතියෙව, යදිපි අනුප්පන්නා එව දුක්ඛා වෙදනා හෙසජ්ජපරිභොගෙන පටිහඤ්ඤන්ති, න උප්පන්නා-නංසං සරසෙනෙව නිජ්ජනතො. උප්පන්නසදිසා පන උප්පන්නාති වුච්චන්ති. භවන්ති හි තංසදිසෙසු තබ්බොහාරෝ. යථා-"සා එව තිත්තිරි තානියෙව ඔසධානී"ති. තස්මා වුත්තං-**උප්පන්නානන්ති ඤාණං භූතානං නිබ්බත්තානන්ති**. සඤ්ඤායතො පටිඨාය සො ධාතුක්ඛොභො සමුට්ඨානං තෙසන්ති[2]=**තංසමුට්ඨානා**. දුක්ඛා වෙදනාති වත්වා සා අකුසලසභාවාපි අත්ථීති තතො විසෙසෙතුං-**අකුසලවිපාකවෙදනාති** වුත්තං. ව්‍යාබාධනට්ඨෙන ව්‍යාබාධොව=ව්‍යාපජ්ඣං, දුක්ඛන්ති අත්ථො. නත්ථි එත්ථ[3] ව්‍යාපජ්ඣන්ති=අබ්‍යාපජ්ඣං, නිද්දුක්ඛතා. තෙනාහ-**අබ්‍යාපජ්ඣපරමතායාති නිද්දුක්ඛපරමතායාති. තං දුක්ඛන්ති** රොග නිමිත්තකං දුක්ඛං. චීවරාදීනං පච්චයානං පච්චයනං[4] නිස්සයනං පරිභොගො එවාති දස්සෙතුං-**තෙ පච්චෙ නිස්සායාති** වත්වා **පරිභුඤ්ජමානාති** වුත්තං. **පවත්තනන්ති** ජීවන්ති, ජීවනං: පවත්තනං, යතො-"ජීවිතින්ද්‍රියං පවත්තනරස"න්ති වුච්චති.

ඉති පච්චයසන්නිස්සිතසීලනිද්දෙසවණ්ණනා.

එවං පාතිමොක්ඛසංවරාදිභෙදෙන නිද්දිට්ඨං සීලං පුන සාධන විභාගෙන දස්සෙතුං-**එවමෙතඤ්ඤී**න්ති ආදි ආරද්ධං. තත්ථ-සාධියති සම්පාදීයති **එතෙනාති=සාධනං, සද්ධා සාධනං එතස්සාති=සද්ධාසාධනො,** නනු ච විරිය-සති-පඤ්ඤාහි විනා පාතිමොක්ඛසංවරො න සිජ්ඣතීති? සච්චං, න සිජ්ඣති. සද්ධාය පන විසෙසහෙතුභාවං සඤ්ඤාය එවං වුත්තන්ති දස්සෙන්තො ආහ- **සාවකවිසයාතීතත්තා සික්ඛාපද පඤ්ඤත්තියාති**. ගරුක-ලහුකාදිභෙදෙ ඔතිණ්ණෙ වත්ථුස්මිං තස්ස තස්ස අපරාධස්ස අනුරූපං සික්ඛාපදපඤ්ඤපනං නාම සාවකානං අවිසයො, බුද්ධානං එව විසයො. සික්ඛාපදපඤ්ඤපනං තාව තිට්ඨතු, තස්ස කාලොපි නාම සාවකානං අවිසයොති[5] දස්සෙන්තො-"සික්ඛාපද පඤ්ඤත්තියා වත්ථුපටික්ඛෙපො වෙත්ථ නිදස්සන"න්ති ආහ. තථා හි වුත්තං:- "ආගමෙහි ත්වං සාරිපුත්ත, ආගමෙහි ත්වං සාරිපුත්ත, තථාගතොව තත්ථ කාලං ජානිස්සතී"ති. තත්ථ චස්සෙ, සමුච්චයත්ථො. තෙන-"අපඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤපෙම, පඤ්ඤත්තං න සමුච්ඡින්දාම,

1. ම. න දිස්සති
2. ම. එතෙසන්ති.
3. සී. න දිස්සති.
4. ම. න දිස්සති.
5. ම. සාවකානං අවිසයො බුද්ධානංයෙව විසයොති.

යථාපඤ්ඤත්තෙනපි සික්ඛාපදෙසු සමාදාය වත්තාමා''ති එවමාදිනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සද්ධායාති** සද්දහනෙන, සත්ථරි ධම්මෙ ච සද්ධාය පච්චුපට්ඨපනෙන[1]. **ජීවිතෙපි**: පගෙව ජීවිතපරික්ඛාරෙති අධිප්පායො.

කිකීව අණ්ඩන්ති කිකීසකුණිකා විය අත්තනො අණ්ඩං, සා කිර ජීවිතං පරිච්චජිත්වා අණ්ඩමෙව රක්ඛති. **චමරීව වාලධිනන්ති** චමරීමිගී විය අත්තනො වාලධිං. චමරමිගා කිර ව්‍යාධෙන පරිපාතියමානා ජීවිතම්පි පරිච්චජිත්වා කණ්ටකගුම්බාදිසු ලග්ගං අත්තනො වාලමෙව රක්ඛන්ති. **පියංව පුත්තං එකඛන්ති** ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. යථා හි එක පුත්තකො කුටුම්බිකො තං එකපුත්තං, එක්නයනො ච තං **එක්ඛනයනං** සුට්ඨුතරං රක්ඛති. **නථෙව සීලං අනුරක්ඛමානාති** අනුරක්ඛමාපන්න වසෙන වුත්තං. **සුපෙසලාති** සුට්ඨු පියසීලා. **සදා**: සබ්බකාලං, දහර-මජ්ඣිම-ථෙරකාලෙසු. ඥාතම්පි ගාරවානං වසෙන **සගාරවා**, ගරුකාරවනෙතාති අත්ථො.

එවමෙව ඛොති යථා මහාසමුද්දෙ, සීතධම්මො වෙලං නාතික්කමති, එවමෙව. **මම සාවකාති** අරියසාවකෙ සඤ්ඤායාහ, තෙ හි ධුවසීලා. **ඉමඤ්ඤං අත්තභාවන්ති** ජීවිතහෙතුපි සීලස්ස අවීතික්කමණෙ. **මහාවත්තනී අටවී** නාම විඤ්ඤාවවී. ''හිමවන්තපස්සෙ අටවී''ති කෙචි. **ථෙරනති** නාමගොත්තවසෙන අපඤ්ඤත්තං එකං ථෙරං. **නිපජ්ජාපෙසුං**: ගන්ත්වා කස්සචි මා ආරොචෙය්‍යාති. **පූතිලතායාති** ගලොචිලතාය. **සමසීසි**: ජීවිතසමසීසී, යස්ස හි කිලෙසසීසං අවිජ්ජං මග්ග පටිපාටියා අරහත්තමග්ගෙන පරියාදියති, තතො එකූනවීසතිමෙ පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤණෙ පතිට්ඨාය භවඞ්ගාතරණෙ පවත්තසීසං ජීවිතින්ද්‍රියං චුතිචිත්තං පරියාදියති, සො ඉමාය වාරසමතාය ජීවිත සමසීසීති වුච්චති. සො ච ථෙරො තථා පරිනිබ්බායි. තෙන වුත්තං-''සමසීසී හුත්වා පරිනිබ්බායී''ති. **අභයත්ථෙරො** කිර මහාභිඤ්ඤෝ, තස්මා වෙතියං කාරාපෙසීති වදන්ති.

අපෙපවාති අපෙපව නාම අත්තනො ජීවිතම්පි ජහෙය්‍ය. **න භිඤ්ඤෙති** න භිඤ්ඤෙය්‍ය න චිත්තික්කමෙය්‍ය.

සතියා අධිට්ඨිතාන්නන්ති පගෙව උපට්ඨාපිතාය[3] සතියා ආරක්ඛා වසෙන[4] අධිට්ඨිතානං ඉන්ද්‍රියානං. **අනාචාසෙවනීයතොති** වාරහාවෙන අභිජ්ඣාදීහි අනනුබන්ධිතබ්බතො. **වරන්ති** සෙට්ඨං. **නත්තනායාති** ඌණභාවාය[5] දඩ්ඪාය. **ආදිත්තනායාති** ආදිතො පට්ඨාය දිත්තාය. **සම්පජ්ජලිතායාති** සමන්නතො ජලනතියා. **සඤ්ජාතිභූතායාති** එකජාලීභූතාය. **සම්පලිමට්ඨන්ති** සබ්බසො ආමට්ඨං, අඤ්ජිතන්ති අත්ථො. **නත්ථෙව වරන්ති** ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **රූපෙසූති** රූපාරම්මණෙසු.

1. ම. පච්චුපට්ඨානෙන. 2. ම. චමරීමිගා. 3. ම. උපට්ඨිතාය.
4. ම. ආරක්ඛවසෙන. 5. ම. න දිස්සති.

අනුබ්‍යඤ්ජනසෝ නිමිත්තග්ගාහොති කිලෙසානං අනු අනු බ්‍යඤ්ජන වසෙන උප්පාදනෙන පාකටීකරණවසෙන සුභාදිනිමිත්තග්ගාහො. අථවා: "අනුබ්‍යඤ්ජනසෝ"ති[1] ගරුපාදුදිඅනුබ්‍යඤ්ජනතො. "නිමිත්තග්ගාහොහි" ඉත්ථිපුරිසාදි-සුභාදිනිමිත්තග්ගහණං. **චක්ඛුවාරාදිපවත්තනසසාති** චක්ඛු වාරාදීහි පවත්තනස්ස **විඤ්ඤාණස්සාති** ජවනවිඤ්ඤාණස්ස. **නිමිත්තාදි ග්ගාහං නිසෙධෙන්තෙන සම්පාදෙතබ්බොති** සම්බන්ධො. **අසංවිහිත සාඛාපරිවාරනති** සම්මා අවිහිතවනිපරිකෙඛපං. **පරසසහාරීහිනි** පර සන්තකහාරකෙහි වොරෙහි. **සමන්නිවිජ්ඣතීති** සබ්බසො අනිවිජ්ඣති-අනුපවිසති.

රූපෙසූති රූපහෙතු රූපනිමිත්තං උප්පජ්ජනකඅනත්ථතො. **රක්ඛ[2] ඉන්ද්‍රියනති** සම්බන්ධො. එවං සෙසෙසු. **එතෙ හි මාරාති** එතෙ චක්ඛාදිවාරා. සතිකවාටෙන අසංවුතත්තා **විවටා**. තතො එව **අරක්ඛිතා**. කිලෙසුප්පත්තියා හෙතුභාවෙන තංසමඞ්ගිතං. **හනන්තීති** කාරණූපචාරෙනෙව වුත්තං. "එතෙ" වා රූපාදයො කිලෙසානං ආරම්මණභූතා, "වාරා" චක්ඛාදිවාරා, තෙ කීදිසා? "විවටා" අරක්ඛිතා අසංවුතචක්ඛාදී හෙතු තංසමඞ්ගිනං හනන්තීති කාරණූපචාරෙනෙව වුත්තං.

අගාරනති ගෙහං. **දුච්ඡන්නනති** න සම්මා ඡාදිතං. **අභාවිතනති** ලොකුත්තරභාවනාරහිතං.

සම්පාදිතෙනි ආදි වොදානපක්ඛස්ස අත්ථො වුත්තවිපරියයෙන[3] වෙදිතබ්බො. **අයං පන** සබ්බසො කිලෙසානං අනුප්පාදෙ අතිලක්ඛණඤ්ච **දෙසනා** මත්තෙනාගතසදිසත්තා.

සම්පාදෙතබ්බොති න පුනෙවං කරිස්සනති අධිට්ඨානවිසුද්ධියා සම්පාදෙතබ්බො. **අඩ්ඪනා පබ්බජිතෙනාති** න චිරපබ්බජිතෙන, නව පබ්බජිතෙනාති අත්ථො.

කාමරාගෙන ඩය්හාමීති කාමරාගග්ගිනා පරිඩය්හාමි. සො ච පන දුනො ඉදානි චිත්තනතොති දස්සෙනතා ආහ- **චිත්තං මෙ පරිඩය්හතීති**. **සාඛූනි** ආයවනා. **නිබ්බාපනන්ති** තස්ස නිබ්බාපනූපායං. **ගොතමාති** ථෙරං ගොත්තෙන ආලපති.

සඤ්ඤාය විපරියෙසාති අසුභෙ සුභන්ති පවත්තසඤ්ඤාය විපරියෙසහෙතු, විපරිතසඤ්ඤානිමිත්තා. **නිමිත්තං පරිවජ්ජෙහි**, කීදිසං? **රාගූපසංහිතං**, රාගුපත්තිහෙතුභූතං සුභනිමිත්තං වජ්ජෙහි න මනසි කරොහි. න කෙවලං සුභනිමිත්තස්ස අමනසිකාරෙ එව, අථ ඛො අසුභ භාවනාය අත්තනො **චිත්තං භාවෙහි**, කථං? **එකග්ගං සුසමාහිතං**: යථා තා අසුභාරම්මණෙ විකෙඛපාභාවෙන එකග්ගා සුට්ඨු අපිතභාවෙන සුසමාහිතඤ්ච හොති, එවං භාවෙහීති. එවං සමථභාවනාය කාමරාගස්ස වික්ඛම්භණං දස්සෙත්වා ඉදානි සමුච්ඡෙදනවිධිං දස්සෙතුං-"සඞ්ඛාරෙ"ති

1. ම. අනුබ්‍යඤ්ජනතොති වා. 2. ම. රක්ඛා. 3. ම. විපරියායෙන.

ආදි වුත්තං. තත්ථ- **සඞ්ඛාරෙ පරතො පස්සති** සබ්බෙපි සඞ්ඛාරෙ අවිධෙය්‍යකතාය පරෙති පස්ස. අනිච්චතාය පන උදයබ්බයපතිපීළිතත්තා **දුක්ඛතො**, අනත්තසභාවත්තා අත්තවිරහතො ච **නො අත්තතො** ච්ඡස, එවං ලක්ඛණත්තයං ආරොපෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො මග්ගපටිපාටියා චතුත්ථමග්ගෙන සබ්බසො **නිබ්බාපෙසි මහාරාගං** තෙභූමකස්ස අභිභවනතො මහාවිසයතාය මහාරාගං වූපසමෙසි, යථා එතරහි එවං **මා ඩය්හිත්ථො පුනපපුනන්ති** දළහතරං රාග විනොදනෙ නියොජෙසි.

එවං ඉන්ද්‍රියසංවරසීලස්ස සම්පාදනවිධිං දස්සෙත්වා එවං තං සුසම්පාදිතං හොතීති නයං දස්සෙතුං-**අපි චාති** ආදිනා තත්ථ පරිපූරකාරිනො ථෙරෙ නිදස්සෙති: තත්ථ-**ලෙණං න උල්ලොකිතපුබ්බන්ති** ඉදං සබ්බත්ථෙව ථෙරස්ස යුගමත්තදස්සිතාය වුත්තං. කිං පන ථෙරො සෙනාසනං න සොධෙති? "උල්ලොකා පඨමං ඔහාරෙතබ්බ"න්ති හි වුත්තං. අත්තොවාසිකාදයො එව කිරස්ස සෙනාසනං සොධෙන්ති. **අස්ස** නාගරුක්ඛස්ස. **තස්මිං ගාමෙති** මහාගාමෙ. තරුණා එඤ්ඤදුපිවත්තා පුත්තා-සීතරෙ යාසං තා=**තරුණපුත්තා**, තාසං. **ලඤ්ඡාපෙසීති** ථනපට්ටිකාය ථනෙ බන්ධාපෙත්වා රාජමුද්දිකාය ලඤ්ඡාපෙසි. රාජා ථෙරං චිරතරං දට්ඨුං කාලක්ඛෙපං කරොන්තො සෙව සීලානි ගහෙස්සාමීති ආහ. ථෙරො රඤ්ඤෙ[1] දෙවියා ච වන්දනකාලෙ සත්තානුකාරමත්තං[2] ගණ්හාති, ඉත්ථී පුරිසොති පන විවෙකං න කරොති, තෙනාහ-**වචනානුසාසනකරොමීති**. අහො සුපරිසුද්ධසීලො වතායං අය්‍යොති **දණ්ඩදීපිකං ගහෙත්වා අට්ඨාසි. අතිපරිසුද්ධං පාකටන්ති** සප්පායලාභෙන කම්මට්ඨානං අතිවිය පරිසුද්ධං විභූතං අහොසි. **පබ්බතං උන්නාද යන්තොති** පඨවිඛම්පනෙන සකලං පබ්බතං එකනින්නාදං කරොන්තො. "තංනිවාසිදෙවතානං සාධුකාරදානෙනා"ති කෙචි.

හනෙනාති අනවට්ඨිතො. **බාලොති** තරුණදරථො. **උත්තසෙනාති** ඤුතකෙහි විනාභාවෙන සන්ත්‍රාසෙන.

විසගණ්ඩරොගොති ථනකන්දළරොගමාහ. පාපරොගාදිකොපි[3] විසගණ්ඩරොගොති වදන්ති. **යතො පබ්බජිතො** තතො පට්ඨාය, පබ්බජිතකාලතොපභුතීති අත්ථො. **ඉන්ද්‍රියානීති** ඉන්ද්‍රියසංවරසීලානි. හෙට්ඨා හි භින්නෙසු ඉන්ද්‍රියානිපි භින්නානීති වුච්චන්ති-ආරක්ඛාභාවතො. ඉන්ද්‍රියානෙව වා නිමිත්තානුව්‍යඤ්ජනගාහස්ස ආරභූතානි **භින්නානි** නාම-- තංසම්බන්ධිනො **අනච්ඡුපපත්තිතො**. විපරියයතො අභින්නානීති වෙදිතබ්බානි. "ඉන්ද්‍රියානං වා අයොනිසො උපසංහාරො භෙදනං, යොනිසො[4] අභෙදන"න්ති අපරෙ. **මිත්තසෙට්ඨි වාති** මහාමිත්ත ථෙරො විය. **වරෙති** සෙට්ඨෙ.

---

1. ම. රඤ්ඤෙ ච.
2. ම. හත්ථාකාරමත්තං.
3. ම. මාසරොගාදිකොපි.
4. ම. යොනිසො උපසංහාරෙ.

තථා විරියෙනාති තථාසද්දෙන විරියං විසෙසෙති. යථා සති අනවජ්ජලක්ඛණාව ඉන්ද්‍රියසංවරසාධනං, තථා විරියං අනවජ්ජලක්ඛණං ආජීවපාරිසුද්ධිසාධනන්ති විරියාපෙක්ඛමෙව විසෙසනං දට්ඨබ්බං. තෙනෙවාහ-**සම්මා ආරද්ධවිරියසඝාති**. අයුත්තා එසනා=අනෙසනා, යථාවුත්තමිච්ඡාජීවසභාවා[1] සා එව සප්පුරිසාසනස්ස න පතිරූපාති= අපතිරූපා, තං **අනෙසනං අපතිරූපං**. අථවා: පතිරූපවිරොධිනී= අපතිරූපා, පරිගහිතධුතඞ්ගස්ස ධුතඞ්ගනියමවිරොධිනී යස්ස කස්සචි සල්ලෙඛවික්කොපිනී පවිපත්ති. ඉමසම්ං පක්ඛ වසද්දෙ, ලුත්තනිද්දිට්ඨෙඝා-අනෙසනං අපතිරූපඤ්ච පහාය ඝාති. "පටිසෙවමාණෙන පරිවජ්ජයතා සමපාදෙතබ්බා"ති සම්බන්ධා. **පරිසුද්ධුපපාදෙති** ඉමිනා වා ධම්මදෙසනා දීනං පරිසුද්ධාසයසමුට්ඨාපනතා දීපිතා හොතීති- "ධම්මදෙසනාදීහි චස්ස ගුණෙහි පසන්නාන"නති වුත්තං. ආදිසද්දෙන ඛාහුසච්ච-වත්ත පරිපූරණ-ඉරියාපථසම්පත්තිආදීනං ගහණං වෙදිතබ්බං. **ධුතගුණෙ චස්ස පසන්නාතාති** එත්ථාපි එසෙව නයෝ. **පිණ්ඩපාතචරියාදීහීති** ආදිසද්දෙන මිත්ත-සුහජ්ජ-පංසුකූලචරියාදීනං සඞ්ගහෝ දට්ඨබ්බෝ. **ධුතඞ්ගනියමානුලොමෙනාති** තංතංධුතඞ්ගනියතාය පටිපත්තියා අනුලොමන[2]වසෙන, අවිකොපනවසෙනාති අත්ථෝ. මිච්ඡාසෙසෙව මිච්ඡාජීවෙන ජීවිකා, න අපජ්ජිස්සාති[3] අපජ්ජිතාය උක්කංසගතාය **මිච්ඡාජීවස්ස** අසම්භවෝ එවාති දස්සෙතුං- **එකඛ්‍යාධිවූපසමත්ථනති** ආදි වුත්තං.

තත්ථ-**පූතිභරීටකනති** පූතිමුත්තපරිභාවිතං, පූතිභාවෙන වා ඡඩ්ඩිතං භරීටකං. අරියවංසෙ එතස්ස අත්ථි, අරියවංසෙ වා නියුත්තොතී= අරියවංසිකෝ, පච්චයගෙධස්ස දූරසමුස්සාරිතත්තා උත්තමෝ ච සෝ අරියවංසිකෝ චාති=**උත්තමඅරියවංසිකෝ. යස්ස කස්සචීති** පරිගහිතා පරිගහිතධුතඞ්ගස්ස යස්ස කස්සචි. **නිමිත්තං** නාම: පච්චයෙ උද්දිස්ස යථා අධිප්පායෝ ඤ්ඤති, එවං නිමිත්තකම්මං. **ඔභාසෝ** නාම: උජුකමෙව අකථෙත්වා යථා අධිප්පායෝ විභූතෝ හොති, එවං ඔභාසනං. **පරිකථා** නාම: පරියායෙන කථනං. **න උපපජ්ජතීති** නිමිත්තාදිවසෙන උපපජ්ජනං. **මාරං දිස්සතීති** මරණසිසෙන පරිභොගස්ස චාරං දිස්සනං, තස්මා අරොගකාලෙපි පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති, ආපත්ති න හොතීති අත්ථෝ. තෙනාහ-"කිඤ්චාපි ආපත්ති න හොතී"ති ආදි. **න වට්ටතීති** සල්ලෙඛපටිපත්තියං සිතස්ස න වට්ටති, සල්ලෙඛං කොපෙතීති අධිප්පායෝ. **ආජීවං පන කොපෙතීති** ඉමිනාව "සෙනාසනපටිසංයුත්ත ධුතඞ්ගධරස්ස නිමිත්තාදයෝ න වට්ටන්තී"ති වදන්ති. "තදඤ්ඤ ධුතඞ්ගධරස්සාපි න වට්ටන්තියෙවා"ති අපරෙ.

අකරොතෙනාති යථාසකං අනුඤ්ඤතවිසයෙපි අකරොතෙනා. **අඤ්ඤත්‍රෙවාති** ඨපෙත්වා එව. ගණාවාසං[4] පහාය අරඤ්ඤයතනෙ පටිපජ්ජන්තස්ස ධුතඞ්ගස්ස මුද්ධභූතාය අග්ගඵලසමාපත්තියා විහරන්තා

1. සී. & ම. සඞ්ඛතා. 2. සී. III. & ම. අනුලොම. 3. ම. අපජ්ජිස්ස. 4. ම. ගණවාසං.

මහාථේරෝ **විවෙකං බ්‍රූහයමානෝ**ති වුත්තෝ. උදරඤ්ඤිසිතෝ වාතාබාධෝ=**උදරවාතාබාධෝ**. අසම්හින්නං ඛීරං එතස්සාති=අසම්හින්න ඛීරං, තදෙව පායාසනති=**අසම්හින්නඛීරපායාසං**, උදකෙන අසම්මිස්ස ඛීරෙන පක්කපායාසනති අත්ථෝ. **තස්සා**ති පායාසස්ස. **උපපත්තිමූලන**න්ති "ගිහිකාලෙ මේ මාතා සපතිමධුසඤ්ඤාරාහි යොජෙත්වා අසම්හින්නඛීර පායාසං අදාසි, තෙන[1] ඵාසු අහොසී"ති අත්තනෝ චිරනිවාසාරණ සඞ්ඛාතං උපපත්තිහෙතුං. **අපරිහොගෝ**[2] **පිණ්ඩපාතෝ**ති කසම්මා වුත්තං. නනු ථේරස්ස ඔභාසඤාදිවිත්තුපපත්තියෙව නත්ථීති? සච්චං, නත්ථි. අජ්ඣාසයං පන අජානන්තා එකදෙව පුථුජ්ජනා තථා මඤ්ඤිංසුයෙව්ං, අනාගතෙ ච සබ්‍රහ්මචාරිනෝ එවං මම දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජිස්සන්තීති පරිසඞ්කිවි. අපි ච මහාථේරස්ස පරමුක්කංසගතා සලෙලඛපටිපත්ති, තථා හි: දහරභික්ඛුනෝ– "කස්ස සම්පන්නං න මනාප"න්ති වචනං නිස්සාය යාව පරිනිබ්බාණා පිට්ඨඛාදනීයං න ඛාදිති.

වච්චිඤ්ඤත්තිච්ඡාරාති වච්චිනිච්ඡාරණහෙතු. අත්ථවිඤ්ඤත්තිවසෙන පවත්තවාචා හි සද්දෙ අසතිපි විඤ්ඤත්තියා තස්ස කෙනචි පච්චයෙන පච්චයභාවෙ වච්චිඤ්ඤත්තිවසෙනෙව පවත්තතීති වච්චිඤ්ඤත්ති විප්ඵාරොති වුච්චති. **භූතෙනා**නි භූතතවා **සචෙ භවෙය්‍යං අහං. සා**ති අස්ස, අකාරලොපෙන හි නිද්දෙසෝ–"එවංස තෙ"ති ආදිසු විය. **අයනගුණ**න්ති අත්තභොගෝ. **බහි චරෙ**ති ආසයතෝ නික්ඛමිත්වා නොචරගහණවසෙන බහි යදිපි චරෙය්‍ය[3]. පරමපවිජ්ජතං දසෙසතුං ලොකවොහාරෙනෙවමාහ. ලොකෙ[4] හි අයුත්තභොජිනං ඔදරිකං ගරහන්තා එවං වදන්ති– "කිංසු නාම තස්ස අන්නානි බහි චරන්ති"කි. **ආරාධෙමී**ති ආදිතෝ පට්ඨාය සාධෙමි, වසෙ වත්තෙමීති අත්ථෝ.

මහාතිස්සත්ථෙරෝ කිර දුබ්භික්ඛකාලෙ මගධං ගච්ඡන්තෝ භත්තවෙජ්ජෙන මග්ගකිලමථෙන ච කිලන්තකායෝ දුබ්බලෝ අඤ්ඤතරස්ස එලිතස්ස අම්බස්ස මූලෙ නිපජ්ජි. බහූනි අම්බඵලානි තහං තහං පතිතානි හොන්ති. තත්ථෙකෝ බුද්ධසරෝ උපාසකෝ ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පරිස්සමං ඤත්වා අම්බපානං පායෙත්වා අත්තනෝ පිට්ඨිං ආරොපෙත්වා වසනට්ඨානං නෙති. ථෙරෝ:–

"න පිතා නපි තෙ මාතා න ඤාති නපි බන්ධවෝ[5]
කරොතෙතාදිසං කිච්චං සීලවන්තස්ස කාරණා"ති

අත්තානං ඔවදිත්වා සම්මසනං ආරභිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා තස්ස පිට්ඨිගතොව එව මග්ගපටිපාටියා අරහත්තං සච්ඡාකාසි. ඉමං සන්ධාය වුත්තං–**අම්බඛාදකමහාතිස්සත්ථෙරවත්ථුම්පි**[6] **වෙත්ථ කථෙතබ්බන**න්ති. **සබ්බථාපී**ති සබ්බපකාරෙනපි, අනෙසනවජ්ජෙන චිත්තුපපත්ති වසෙනපි, පගෙව කායවච්චිවිප්ඵන්දිතවසෙනාති අධිප්පායෝ. තෙනාහ– **අනෙසනාඝාති** ආදි.

---

1. ම. තෙන මෙ. 2. ම. & මූ: මි: අපරිභොගාරහෝ. 3. ම. බහිම්වරය්‍ය.
4. ලොකො-සබ්බත්ථ. 5. සී. I. & ම. බන්ධවා. 6. ම. වත්ථුපි.

අපච්චවෙක්ඛිතපරිභොගෙ ඉණපරිභොගෙ ආපත්තිආදිආදීනවස්ස, තබ්බිපරියයතො පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගෙ ආනිසංසස්ස ච **දස්සනං= ආදීනවානිසංසදස්සනං**. හස්ස පන පච්චයාධිකාරත්තා වුත්තං- **පච්චයෙසූති**. කාරණකාරණම්පි හි **කාරණ**භාවෙන වුච්චති, යථා- "තිණේහි හත්තං සිද්ධ"න්ති. යෙන කාරණෙන[1] භික්ඛුනො අපච්ච වෙක්ඛිතපරිභොගො නාම සියා, තස්මිං විජ්ජමානෙ පච්චයසන්නිස්සිතසීලං සිජ්ඣති විසුජ්ඣති වාති දස්සෙතුං- **තස්මාති** ආදි වුත්තං. තත්ර- **පච්චය ගෙධනති** ගෙධගහණෙනෙව සමෙමාහොපි ගහිතොති දට්ඨබ්බා- තෙන සහ වත්තනතො තදුපනිස්සයතො ච. **ධම්මෙන සමෙන උප්පන්නෙනති** ඉදං පච්චයානං ආගමනසුද්ධිදස්සනං, න පච්චයසන්නිස්සිතසීලවිසුද්ධි දස්සනං. පච්චයානං හි ඉදමිට්ඨිතං උප්පාරෙත්වා පරිභුඤ්ජනං පච්චය සන්නිස්සිතසීලං. යස්මා පන තෙ පච්චයා ඤ්‍යාධිගතා **එව භික්ඛුනා** පරිභුඤ්ජිතබ්බා, තස්මා වුත්තං- ධම්මෙන සමෙන උප්පන්නා පච්චයෙ"ති. **ඝථාවුත්තෙනෙව විධිනාති** "සීතස්ස පටිඝාතාය"ති ආදිනා වුත්තවිධිනා.

ධාතුවසෙන වාති "යථාපච්චයං පවත්තමානං ධාතුමත්තමෙවේතං යදිදං චීවරාදි තදුපභුඤ්ජකො ච පුග්ගලො"ති එවං ධාතුමනසිකාර වසෙන වා. **පටිකූලවසෙන වාති**[2] පිණ්ඩපාතෙ තාව ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤුවසෙන, "සබ්බානි පන ඉමානි චීවරාදීනි අජිගුච්ඡනීයානි ඉමං පූතිකායං පත්වා අතිවිය ජිගුච්ඡනීයානි ජායන්ති"ති එවං පටිකූලමනසිකාරවසෙන වා. **නනො උත්තරීනති** පටිලාභකාලතො උපරි. **අනවජ්ජාච පරිභොගොති**: ආදිතොව පඤ්චය පරිසොධිතත්තා අධිට්ඨහිත්වා ඨපිතපත්තචීවරානං විය්‍යති පච්චවෙක්ඛණාය ආදිසුද්ධි දස්සනපරමෙතං, න පරිභොගකාලෙ පච්චවෙක්ඛණාපරිකෙඛපපරං. තෙනාහ- **පරිභොගකාලෙපීති** ආදි. **තත්‍රාති** තුස්මිං පරිභොගකාලෙ පච්චවෙක්ඛණෙ. **සන්නිට්ඨානසඤ්ඤීති** අසන්දෙහකරො-එකන්තිකො.

ථෙය්‍යපරිභොගොති නාම: අනරහස්ස පරිභොගො. භගවතාපි අත්තනො සාසනෙ සීලවතො පච්චයා අනුඤ්ඤාතා- න දුස්සීලස්ස, දායකානම්පි සීලවතො එව පරිච්චාගො- න දුස්සීලස්ස- අත්තනො කාරුඤ්ඤං මහප්ඵලභාවස්ස පච්චාසිංසනතො. ඉති සත්ථාරා අනනුඤ්ඤාතත්තා දායකෙහි ච අපරිච්චත්තත්තා දුස්සීලස්ස පරිභොගො ථෙය්‍යාය පරිභොගො. ඉණවසෙන පරිභොගො **ඉණපරිභොගොති**, පටිග්ගාහකතො දක්ඛිණාවිසුද්ධියා අභාවතො ඉණං ගහෙත්වා පරිභොගො **විය්‍යති** අත්තො. **තස්මාති** සීලවතොති ආදිනා වුත්තමෙවත්ථං කාරණභාවෙන පච්චාමසති. **චීවරං** කායතො මොචෙත්වා **පරිභොගෙ පරිභොගෙ සුරෙහත්ත**-පෙ-**පඤ්චමසාමෙසු පච්චවෙක්ඛිතබ්බන්ති** සම්බන්ධො. තථා අසක්කොන්තෙන යථාවුත්තකාලවිසෙසවසෙන එකස්මිං දිවසෙ චතුක්ඛත්තුං තික්ඛත්තුං වික්ඛත්තුං සකිංයෙව වා පච්චවෙක්ඛිතබ්බං.

---

1. ම. කාරණප්පකාරෙණ. 2. පටිකූලමනසිකාරවසෙන-කත්ථචි.

සචෙ අරුණං උග්ගච්ඡති, ඉණපරිභොගඨානෙ තිට්ඨති. "හියේ‍යො යං මයා චීවරං පරිභුත්තං, තං යාවදෙව සීතස්ස පටිඝාතාය-පෙ- හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනත්ථං, හියේ‍යො යො මයා පිණ්ඩපාතො පරිභුත්තො, සො නෙව දවාය‍ාති ආදිනා සචෙ අතීතපරිභොගපච්චවෙක්ඛණං[1] න කරෙය්‍යා"ති වදන්ති. වීමංසිතබ්බං. **සෙනාසනං පරිභොගෙ පරිභොගෙති** පවෙසෙ පවෙසෙ. **සන්තිපච්චය‍ාතාති** සතිය‍ා පච්චය‍භාවෙ පටිග්ග‍හණස්ස පරිභොගස්ස ච පච්චවෙක්ඛණසතිය‍ා පච්චය‍භාවෙ යුජ්ජති, පච්චවෙක්ඛිත්වාව පටිග්ගහෙතබ්බං පරිභුඤ්ජිතබ්බඤ්චාති අත්ථො. තෙනෙවාහ- **සතිං ඨපෙත්වාති** ආදි. **එවං සන්තෙපීති** යදිපි චීවුපි ඨානෙසු පච්චවෙක්ඛණා යුත්තා, එවං සන්තෙපි. අපරෙ පන්‍යාහු- "සතිපච්චය‍තා"ති සති හෙසජ්ජපරිභොගස්ස පච්චය‍භාවෙ, පච්චයෙති අත්ථො. "එවං සන්තෙපී"ති පච්චයෙ සතිපී"ති. තං තෙසං මතිමත්තං. තථාහි: පච්චය‍සන්නිස්සිතසීලං පච්චවෙක්ඛණාය විසුජ්ඣති, න පච්චය සබ්භාවමත්තෙන‍ය. එවං පච්චය‍සන්නිස්සිතසීලස්ස විසුද්ධිං දස්සෙත්වා තෙනෙව පඤ්ඤාන සබ්බාපි විසුද්ධියො දස්සෙතුං- **චතුබ්බිධා හි සුද්ධීති** ආදිමාහ.

තත්ථ-සුජ්ඣති එතාය‍ාති=**සුද්ධි**. යථාධම්මං දෙසනාව සුද්ධි=**දෙසනා සුද්ධි**. වුට්ඨාන‍ස්ස‍ාපි චෙත්ථ දෙසනාය එව සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. මූලාපත්තීනමපන[2] අභික්ඛුතාපටිඤ්ඤුව දෙසනා. අධිට්ඨාන‍ම්සිට්ඨො සංවරොව සුද්ධි=**සංවරසුද්ධි**. ධම්මෙන සමෙන පච්චය‍ානං පරියෙට්ඨි එව සුද්ධි=**පරියෙට්ඨිසුද්ධි**. චතුසුපි පච්චයෙසු වුත්තන‍ය්හි පච්චවෙක්ඛණාව සුද්ධි= **පච්චවෙක්ඛණසුද්ධි**. එස නාව සුද්ධිසු සමා‍ඝන‍යො. සුද්ධිමන්තෙසු පන **දෙසනා** සුද්ධි එතස්‍ස‍ාති=**දෙසනාසුද්ධි**. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. සුද්ධිසද්දො පන වුත්තන‍යො එව. **එවන්ති** සංවරභෙදං සන්ධ‍ාය‍ාහ. **පහාය‍ාති** වජ්ජෙත්වා, අකත්වාති අත්ථො.

දාතබ්බට්ඨෙන දා‍යං, තං ආදියන්තීති=**දා‍යාදා**. අනනුඤ්ඤාතෙසු සබ්බෙන සබ්බං පරිභොගාභාවතො අනුඤ්ඤාතෙසු එව ච පරිභොග සබ්භාවතො[3] භික්ඛූහි. පරිභුඤ්ජිතබ්බපච්චය‍ා **භගවතො සන්තකා.** "ධම්මදා‍යාදා මෙ භික්ඛවෙ භවථ මා ආමිසදා‍යාදා, අත්ථි මෙ තුම්හෙසු අනුකම්පා, කින්ති මෙ සාවකා ධම්මදා‍යාදා භවෙය්‍යුං නො ආමිසදා‍යාදා"ති එවං පවත්තං **ධම්මදා‍යාදසුත්තන්ත‍ඤ්ච එත්ථ**: එතස්මිං අත්ථෙ **සාධකං.** අවීතරාගාන‍ං තණ්හාපරවස්‍ස‍ාය පච්චය‍පරිභොගෙ සාමිභාවො නත්ථි. තදභාවෙන වීතරාගාන‍ං තත්ථ සාමිභාවො- යථාරුචි[4] පරිභොග සබ්භාවතො[5]. තථා හි: තෙ පරික්කුලම්පි අපරික්කුලාකාරෙන අපරික්කුලම්පි පරික්කුලාකාරෙන තදුභය‍ම්පි වජ්ජෙත්වා අජිගුච්ඡාපෙක්ඛණාකාරෙන පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්ති, දා‍යඣාන‍ඤ්ච මනොරථං පරිපූරෙන්ති. තෙන‍ාහ- **සෙ හි තණ්හාදා‍සව්‍යං අතීතත්තා සාමිනො හුත්වා පරිභුඤ්ජන්තීති.**

---

1. ම. අතීතපච්චවෙක්ඛණ..
2. ම. ඡන්නඤ්ච ලාපත්තීනමපන.
3. සී. V. & ම. සම්භවතො.
4. සී. යථාරුම්.

සඞ්ඝසන්නී අරියානං පුථුජ්ජනානඤ්ච. කථං පුථුජ්ජනානං ඉමේ පරිභොගා සම්භවන්තී? උපචාරවසෙන. යො හි පුථුජ්ජනසසපි සමලද්ධ පටිපත්තියං ඨිතස්ස පච්චයගෙධං පහාය තත්ථ[1] අනුපලිත්තෙන පරිභොගො, සො සාමිපරිභොගො විය හොති. සීලවතො පන පච්ච වෙක්ඛිතපරිභොගො දාසජ්ජපරිභොගො විය හොති-දාසකානං මතො රථස්ස අවිරාධනතො. තථා හි වුත්තං-**දාසජ්ජපරිභොගෙනෙව වා සඞ්ඝං ගච්ඡතී**ති. කල්‍යාණපුථුජ්ජනස්ස පරිභොගෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි-තස්ස සෙක්ඛසඞ්ඝගතො. **සෙක්ඛසුත්තං** හෙතස්සත්ථස්ස සාධකං. තෙනාහ- **සීලවා**[2] ඉති ආදි. **පච්චණීකත්තන්ති** යථා ඉණායිකො අත්තනො රුචියා ඉච්ඡිතං දෙසං[3] ගන්තුං න ලභති. එවං ඉණපරිභොග යුත්තෙනා ලොකතො නිස්සරිතුං න ලභතීති තප්පටිපක්ඛතත්තා සීලවතො පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො අනණ්ණපරිභොගොති ආහ- **අනණ්ණපරිභොගො වා**ති එතෙන නිප්පරියායතො චතුපරිභොගච්ඡිනිමුත්තෙනා විසුංයෙවායං පරිභොගොති දස්සෙති. **ඉමාය සික්ඛාසාති** සීලසඞ්ඛාතාය සික්ඛාය. **කිච්චකාරීති** පටිඤ්ඤානුරූපං පටිපජ්ජනතො යුත්ත පත්තකාරී. ඉදානි තමෙව කිච්චකාරිතං සුත්තපදෙන විභාවෙතුං- **වුත්තම්පි චෙතං**තන්ති ආදි වුත්තං

තත්ථ-**විහාරෙ**තන්ති පතිස්සයං. **සයනාසනන්ති** මඤ්චාදි. උභයෙනපි සෙනාසනමෙව වුත්තං. **ආපෙ**තන්ති උදකං. **සඞ්ඝාවිරජ්ජපවාහනෙ**තන්ති පංසුමලාදිතො සඞ්ඝාවිගතරජස්ස ධොවනං. **සුවාන ධම්මං සුගතෙන දෙසිත**නන්ති සබ්බාසවසංවරාදිසු-[4]"පටිසඞ්ඛා යොනිසො චීවරං පටිසෙවති සීතස්ස පටිඝාතාය"න්ති ආදිනා නයෙන භගවතා දෙසිතං ධම්මං සුත්වා. **සඞ්ඝාය සෙවෙ වරපඤ්ඤසාවකොති** පිණ්ඩපාතං- වුත්තං පිණ්ඩපාතං, විහාරාදිපදෙහි වුත්තං සෙනාසනං, පිපාසාගෙලඤ්ඤස්ස වූපසමනතො පානීයම්පි, ගිලානපච්චයොති ආපමුඛෙන දස්සිතං ගිලානපච්චයං, සඞ්ඝාටියා චීවරන්ති චතුබ්බිධං පච්චයං "සඞ්ඝාය" "යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස සීතියා"ති ආදිනා නයෙන පච්චවෙක්ඛිත්වා, "සෙවෙ" සෙවිතුං සක්කුණෙය්‍ය, උත්තමපඤ්ඤස්ස භගවතො "සාවකො" සෙක්ඛා වා පුථුජ්ජනා වා සඞ්ඝාය සෙවෙ වරපඤ්ඤසාවකො. **නඅමා හි පිණ්ඩ-පෙ-පොක්ඛරෙ වාරිබින්දු** තථා හොති. **කාලෙනාති** අරියානං භොජනකාලෙ. **ලද්ධාති** ලභිත්වා. **පරනොති** අඤ්ඤතො දායකතො. **අනුගණ්හාති** අනුකම්පාය. බහුම්හි උපනීතෙ **මත්තං සො ජානෙය්‍ය**: ජානෙය්‍ය. **සන්තං**: සබ්බකාලං. **උපට්ඨිතං**: උපට්ඨිතසති. **ආලෙපන-රුහනෙ යථා**ති හෙඤ්ජලෙපනෙන වණස්ස රුහනෙ විය මත්තං ජානෙය්‍යාති යොජනා. **ආහරීති**[5] ආහාරෙ ආහරෙය්‍ය. "ආහරෙය්‍යාහාර"නන්ති වා පාඨො. **යාපනත්ථායාති** සරීරස්ස යාපනාය. **අමුච්ඡිතොති** තණ්හාමුච්ඡාය අමුච්ඡිතො-ගෙධං[6] අනාපන්නො.

---

1. ම. තත්ථ තත්ථ.
2. සීලවාපි-කත්ථචි.
3. දෙසභාගං-කත්ථචි.
4. ම. විවරාදිසු.
5. ම. ආහරෙති.
6. ම. ගෙධං තණ්හං.

අත්තනෝ මාතුලස්ස සඞ්ඝරක්ඛිතත්ථේරස්සේව නාමස්ස ගහිතත්තා **භාගිනෙය්‍යසඞ්ඝරක්ඛිතත්ථාමණේරෝ.** **සාලිකුරන්ති** සාලිභත්තං. **සුනිබ්බුතන්ති** සුසීතලං. **අසඤ්ඤතෝති** අපච්චවෙක්ඛණං සන්ධායාහ. **සබ්බාසවපරික්ඛීණෝති** පරික්ඛීණසබ්බාසවෝ.

ඉති චතුපාරිසුද්ධිසීලපකිණ්ණකකථාවණ්ණනා.

පරියන්තා එතෙසං අත්ථීති=පරියන්තානි, සික්ඛාපදානි. තානි යෙසං තෙ= පරියන්තසික්ඛාපදා, තෙසං **පරියන්තසික්ඛාපදානං.** **උපසම්පන්නානන්ති** ඨපෙත්වා කල්‍යාණපුථුජ්ජන-සෙක්ඛාසෙක්ඛෙ තදඤ්ඤං උපසම්පන්නානං. සාමඤ්ඤවොදානාපි හි[1] විසෙසෙ තිට්ඨති. **කුසලධම්මෙ සුත්තානන්ති** විපස්සනාචාරෙ යුත්තපයුත්තානං. සෙක්ඛ ධම්මා පරියන්තා පරමෝ[2] මරියාදා එතස්සාති=සෙක්ඛපරියන්තා, නාමරූපපරිච්ඡෙදතො කුසලධම්මසමාදානතො වා පන පට්ඨාය යාව ගොත්‍රභු, තාව පවත්තකුසලධම්මපබන්ධො සෙක්ඛධම්මෙ ආහච්ච ඨිතො සෙක්ඛපරියන්තා. සෙක්ඛධම්මානං වා හෙට්ඨිමන්තභූතා සෙක්ඛකපථා[3] ලොකියා තිස්සො සික්ඛා සෙක්ඛපරියන්තා, තාසං **සෙක්ඛපරියන්තෙන.** **පරිපූරකාරීනං:** කිඤ්චිපි සික්ඛං අභාවෙත්වා පූරෙන්තානං. උපරි විසෙසාධිගමත්ථං **කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛානං.** තතො එව සීලපාරිපූරිඅත්ථං **පරිච්චත්තජීවිතානං.** දිට්ඨිසංකිලෙසෙන අපරාමසනී යතො අපරාමට්ඨපාරිසුද්ධිමන්තං සීලං=**අපරාමට්ඨපාරිසුද්ධිසීලං.** කිලෙසානං සබ්බසෝ පටිප්පස්සද්ධියා පාරිසුද්ධිමන්තං සීලං=**පටිප්පස්සද්ධි පාරිසුද්ධිසීලං.** **අනුපසම්පන්නානං** අසෙක්ඛානං සෙක්ඛානං කල්‍යාණ පුථුජ්ජනානඤ්ච සීලං මහානුභාවතාය ආනුභාවතො අපරියන්තමෙවාති ආහ-**ගණනවසෙන සපරියන්තන්තන්ති.**

කායවාචානං සංවරණතො විනයනතො ච **සංවරවිනයා. පෙය්‍යාලමුඛෙන නිද්දිට්ඨාති** තත්ථ තත්ථ සත්ථාරා දෙසිතවිත්ථාරනයෙන යථාවුත්තගණනතො නිද්දිට්ඨා. **සික්ඛාති** සීලසඞ්ඛාතා සික්ඛා. **විනය සංවරෙති** විනයපිටකෙ. ගණනවසෙන සපරියන්තමපි උපසම්පන්නානං සීලන්ති හෙට්ඨා වුත්තං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.

යං හි කිඤ්චි[4] උපසම්පන්නෙන සික්ඛිතබ්බසීලං නාම, තස්සපි අනවසෙසනතො **අනවසෙසසංවෙන.** **සමාදානභාවන්ති** සමාදාන සභාවං. **ලාභ-පෙ-විසෙන අදිට්ඨපරියන්තභාවො** ලාභාදිහෙතු සීලස්ස අවීතික්කමෝ.

වරං ධනං අඞ්ගෙහතු පාරිපන්ථිකා[5] වොරාදීහි උපද්දුතො. **අඞ්ගං වරං ජීවිතං රක්ඛමානො** සප්පදට්ඨාදිභාවෙ. **අඞ්ගං ධනං ජීවිතඤ්චාපි සබ්බං වරං ධම්මමනුස්සරමානො: සුනඛොම**

1.ම. ජෝතනා හි.
2.ම. සෙක්ඛධම්මා පරියන්තා පරමා.
3. ම. සික්ඛිතබ්බා.
4. සී. V. & ම. යං කිඤ්චි.
5. ම. පාරිබන්ධක

මහාබොධිසත්තාදයෝ විය. තෙනාහ- **ඉමං සපුරිසානුස්සතිං අවිජහනෙනාති**. ජිඝච්ඡාපරිස්සමෙන ජීවිතුස්සංසයෙ සතිපි **සික්ඛාපදං අතික්කමනම්මාති** අස්සාමිකෙසු අම්බඵලෙසු භූමියං පතිතෙසු සම්පෙ යෙව සන්තොසුපි පටිග්ගාහකාභාවෙන අපරිභුඤ්ජනෙනා පටිග්ගහණ සික්ඛාපදං අතික්කමිත්වා.

සීලවණ්ණස්සාති සීලවන්තභාවස්ස **කාරණා**, සීලවන්තස්ස එ තුග්හං එතාදිසං අංසෙන වහන්තාදිකං කිච්චං කරොති- කාරණා[1] සීලස්සාති අධිප්පායො.

සුඛොත්ථානිමණ්ඩි විහාරිනි වත්තුම්පි සාතිස්ස සම්මදෙව ඩොත්ථානිමණ්ඩි විය. **මහාසඞ්ඝරක්ඛිත- භාගිනෙය්‍යසඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරානං විහාරෙ** මහාසඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරස්ස තස්සෙව භාගිනෙය්‍යසඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරස්ස ච විය. කිම්පන්ථං මයං ඉධාගතාති **මහාවිප්පටිසාරෙ**[2] **භවිස්සතීති** අධිප්පායො. **අවත්ථරිත්වාති** අඞ්ගුලිඵොටනෙන. **අසතියාති** සති සම්මොසෙන. **අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙනාති** අඤ්ඤතරෙන අපරාපරිභාවා කතං, අජානිත්වා කතන්ති අත්ථො.

අප්පස්සුතොපි වෙ හොතීති සුත්තගෙය්‍යාදිසුතරහිතොා හොති වෙ. **සීලෙසු අසමාහිතොති** පාතිමොක්ඛසංවරාදිසීලෙසුපි න සම්මා පති ට්ඨිතොා හොති වෙ. **තස්ස සම්පජ්ජනං සුතන්ති** අස්ස සීලරහිතස්ස පුග්ගලස්ස සුතං අත්තනොා පරෙසඤ්ච සම්පත්තිආවහං න හොති. දුස්සීලොා පුරිසපුග්ගලොති හි සික්ඛාකාමා න තස්ස සන්තිකං උපසඞ්ක මන්ති. බහුස්සුතොපි චෙති එත්ථ චෙති නිපාතමත්තං. **පසංසිතොති** පසංසිතොා එව නාම.

භවවසෙන[3] **අපරාමට්ඨගහණෙන තණ්හාපරාමාසාභාවමාහ. තථා රූපන්ති** භවවසෙන අපරාමට්ඨං.

ඡින්දිත්වාති හනිත්වා. **සංයමෙස්සාමීති**[4] **සඤ්ඤමනං**[5] කරිස්සාමි, අපක්කං වෙලං මං විස්සජ්ජෙතූනි අධිප්පායො. **අවිජිස්සාමීති** ජිගුච්ඡාම්. **හරායාමීති** ලජ්ජාම්.

පළිපන්නොාති සිද්ධොා, සම්මක්ඛිතොා වා. **සීලෙනෙව සද්ධිං මරිස්සාමීති** සීලං අවිනාසෙන්තොා තෙන සහෙව මරිස්සාමි, න දානි කදාචිපි තං පරිච්චජිස්සාමි, සති හි භූවාදුනෙ සීලෙන වියොගොා සියා, භවමෙව නාදියිස්සාමීති අධිප්පායො. **රොගං සම්මසනෙනාති** රොග භූතං වෙදනං වෙදනාමුඛෙන සෙසාරූපධම්මෙ රූපධම්මෙ ච[6] පරිග්ග හෙත්වා විපස්සනන්තා.

---

1. ම. කිස්ස කාරණා.
2. ම. මහාජනස්ස විප්පටිසාරෙ.
3. ම. රාගවසෙන.
4. සංයම්හස්සාමීති-කත්ථචි.
5. ම. පඤ්ඤපෙස්සාමීති, පඤ්ඤත්තිං.
6. සී. න දිස්සති.

රූපසඤ්ඤාති විකාරං ආපාදියමානසරීරස්ස. **පරිසුස්සතීති** සමන්තතෝ සුස්සති. යථා කිං? **පුප්ඵං යථා පංසුනි ආතපෙ ඝනං**: සුරියාතප සන්තත්තෙ පංසුනි ඨපිතං සිරීසාදිපුප්ඵං[1] වියාති අත්ථෝ. **අජඤ්ඤඤ්ඤන්ති** අමනුඤ්ඤං ජිගුච්ඡනීයං. **ජඤ්ඤඤ්ඤසඞ්ඛාතන්ති** බාලෙහි ජඤ්ඤඤ්ඤන්ති එවං කිත්තිතං. **ජඤ්ඤරූපං අපස්සතෝති** යථාභූතං අපස්සතෝ අවිදූසුනෝ ජඤ්ඤඤ්ඤන්ති පසංසිතං. **ධිරත්ථූ**න්ති ධිඅත්ථු ඉමං, ධිසද්ද යොගෙන සබ්බත්ථ උපයොගවචනං. **ඉමස්ස පූතිකායස්ස ධිකාරෝ**[2] හොතූති අත්ථෝ. **දුග්ගන්ධියන්ති** දුග්ගන්ධිකං දුග්ගන්ධිවන්තං. **යත්ථ**: යථාවුත්තෙ පූතිකායෙ. රාගහෙතු **පමත්තා**: පමාදං ආපන්නා. **පජා**ති සත්තා. **හාපෙන්ති මග්ගං සුගතූපපත්තියා**ති සුගතූපපත්තියා මග්ගං සීලම්පි හාපෙන්ති, පගෙව ඣානාදින්ති අධිප්පායෝ.

කෙවලං අරහන්තොති වත්තබ්බා සාවකා ඛීණාසවා. ඉතරෙ පන පච්චෙකසම්බුද්ධා සම්මාසම්බුද්ධාති සබ විසෙසන්තොති ආහ-**අරහන්තා දිනන්ති**. **සබ්බදරථපටිප්පස්සද්ධියා**ති සබ්බකිලෙසදරථපටිප්පස්සද්ධියා.

පාණාතිපාතාදීනන්ති ආදිසද්දෙන අදින්නාදානාදීනං අඟඟමඟඟ වජ්ඣකිලෙසපරියොසානානං සඞ්ගහෝ දට්ඨබ්බා. **පහානාදීනි**[3] පන ආදිසද්දෙන වෙරමණී ආදීනං චතුන්නං. කෙසුචි පොත්ථකෙසු "පහාන වසෙනා"ති ලිඛන්ති, සා පමාදලෙඛා.

පාණාතිපාතස්ස පහානං සීලන්ති හිරොත්තප්ප- කරුණා-ලොභාදිපමුඛෙන යෙන කුසලචිත්තුප්පාදෙන පාණාතිපාතෝ පහීයති, තං පාණාතිපාතස්ස පහානං සීලනට්ඨෙන සීලං. තථා පාණාතිපාතා විරති **වෙරමණීසීලං**. පාණාතිපාතස්ස පටිපක්ඛචෙතනා **චෙතනාසීලං**. පාණාතිපාතස්ස සංවරණං පවෙසවාරපිධානං **සංවරසීලං**. පාණාතිපාතස්ස අවිතික්කමනං **අවීතික්කමොසීලං**. **අදින්නාදානස්සා**ති ආදිසුපි එසෙව නයෝ. අභිජ්ඣාදීනං පන අනභිජ්ඣාදිවසෙන පහානං වෙදිතබ්බං. වෙරමණී චෙතනා, තංසම්පයුත්තා සංවරාවීතික්කමා තපමුඛා ධම්මා. එවං දසකුසලකම්මපථවසෙන පහානසීලාදිං[4] දස්සෙත්වා ඉදානි සඵපායානං අට්ඨන්නං සමාපත්තීනං අට්ඨාරසන්නං මහාවිපස්සනානං අරියමග්ගානඤ්ච වසෙන තානි දස්සෙතුං-"නෙක්ඛම්මෙනා"ති ආදි ආරද්ධං.

තත්ථ-**නෙක්ඛම්මෙනාති** අලොභපධානෙන කුසලචිත්තුප්පාදෙන. කුසලා හි ධම්මා කාමපටිපක්ඛා ඉධ නෙක්ඛම්මන්ති අධිප්පෙතා. තෙනාහ-**කාමච්ඡන්දස්ස පහානං සීලන්ති** ආදි. තත්ථ-පහානසීලාදීනි හෙට්ඨා වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බානි. විසෙසමෙව වක්ඛාම: **අව්යාපාදෙනාති** මෙත්තාය. **ආලොකසඤ්ඤායාති** විභූතං කත්වා මනසිකරණෙන උපට්ඨිතආලොකසඤ්ඤානෙන. **අවික්ඛෙපෙනාති** සමාධිනා. **ධම්ම වවත්ථානෙනාති** කුසලාදිධම්මානං යාථාව[5]නිච්ඡයෙන. "සපපවවය

1. ම. සිරීසපුප්ඵං. 2. ම. ධික්කාරෝ. 3. ම. න දිස්සති.
4. ම. සීලාදිනි. 5. සී. යථාව.

නාමරූපවවත්ථානතෝතිපි වදන්ති. එවං කාමච්ඡන්දාදිනීවරණප්පහානෙන "අභිජ්ඣං ලොකෙ පහායා"ති ආදිනා වුත්තස්ස පඨමජ්ඣානාධිගමස්ස උපායභූතස්ස පුබ්බභාගපටිපදං වසෙන පහානසීලාදීනි දස්සෙත්වා ඉදානි සඋපායානං අට්ඨසමාපත්තිආදීනං වසෙන දස්සෙතුං- **ඤාණෙනාති** ආදි වුත්තං. නාමරූපපරිග්ගහ-කඞ්ඛාවිතරණානං හි විබන්ධභූතස්ස මොහස්ස දූරීකරණෙන ඤාතපරිඤ්ඤං සීතස්ස අනිච්ච සඤ්ඤාදයො සිජ්ඣන්ති. තථා ඛාන්තසමාපත්තීසු අභිරතිනිමිත්තෙන පාමොජ්ජෙන[1] තත්ථ අනභිරතියා විනොදිතාය ඛානාදීනං සමධිගමොති සමාපත්තිවිපස්සනානං අරතිවිනොදන- අවිජ්ජාපදාලනාදි උපායොති වුත්තං-**ඤාණෙන අවිජ්ජාය, පාමොජ්ජෙන අරතියාති**. උපපටිපාටි නිද්දෙසො පන නීවරණසභාවාය අවිජ්ජාය හෙට්ඨා නීවරණෙසුපි සඞ්ගහදස්සනත්ථන්ති දට්ඨබ්බං.

පඨමෙන ඛාණෙන නීවරණානන්ති ආදිසු කථං ඛාණානං සීලභාවො, කථං වා තත්ථ විරතියා සම්භවො- සුවිසුද්ධකායකම්මාදි භාවස්ස හි චිත්තසමාධානවසෙන ඉමානි ඛාණානි පවත්තන්ති, න පරිත්ත කුසලානි විය කායකම්මාදිවිසොධනවසෙන, නාපි මග්ගඵලධම්මා විය දුච්චරිතදුරාජීවසමුච්ඡෙදපටිපත්තිවසෙනාති? සච්චමෙතං, මහග්ගත ධම්මෙසු නිප්පරියායෙන නත්ථි සීලතොත්ථා, කුතො විරමණතොත්ථා. පරියායෙන පනෙතං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. කො පන සො පරියායො? යදග්ගෙන මහග්ගතා කුසලධම්මා පටිපක්ඛ පජහන්ති, තදග්ගෙන තතෝ ඔරතා විරතා, තෙ ච යථා චිත්තං නාරොහන්ති, එවං සංවුතා ච නාම හොන්ති. පරියුට්ඨානසඞ්ඛාතො මනොචාරෙ චිත්තක්කමො නත්ථි එතෙසුන්ති=අවීතික්කමොති ච වුච්චන්ති[2]. චෙතනා පන තංසම්පයුත්තානඤ්ච පරතො ආගමිස්සති. එවඤ්ච කත්වා විතක්කාදිපහාන වචනම්පි සමත්ථිතං හොති. න හි නිප්පරියායතො සීලං කුසලධම්මානං පහායකං යුජ්ජති, න චේත්ථ අකුසලා විතක්කාදයො අධිප්පෙතා, කිඤ්චාපි පඨමජ්ඣානූපචාරෙයෙව දුක්ඛස්ස, චතුත්ථජ්ඣානූපචාරෙ ච සුඛස්ස පහානං හොති, අතිසයපපහානං පන සන්ධාය වුත්තං-**චතුත්ථෙන ඣානෙන සුඛදුක්ඛානං පහානන්ති. ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියාති** ආදිසු යං වත්තබ්බං, තං ආරුප්පකථායං ආගමිස්සති.

අනිච්චසඤ්ඤා, අනිච්චන්ති වා අනුපස්සනා= **අනිච්චානුපස්සනා**. තෙභූමකධම්මානං අනිච්චතං ගහෙත්වා පවත්තාය විපස්සනායෙතං නාමං. **නිච්චසඤ්ඤායාති** සඞ්ඛතධම්මා[3] නිච්චා සස්සතාති එවං පවත්තාය මිච්ඡාසඤ්ඤාය. සඤ්ඤාගහණෙනෙව දිට්ඨිචිත්තානමපි ගහණං දට්ඨබ්බං එස නයො ඉතො පරාසුපි.

නිබ්බිදානුපස්සනායාති සඞ්ඛාරෙසු නිබ්බිජ්ජනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. **නන්දියාති** සප්පීතිකතණ්හාය. **විරාගානුපස්සනායාති** විරජ්ජනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. **රාගස්සාති** සඞ්ඛාරෙසු

1. සී. පාමුජ්ජෙන. 2. ම. වුච්චති. 3. සී. ධම්මෙසු.

රාගස්ස. **නිරොධානුපස්සනාඤාති** සඞ්ඛාරානං නිරොධස්ස අනුපස්සනාඤ. යථා සඞ්ඛාරා නිරුජ්ඣන්තියෙව ආයතිං[1] පුනබ්භවවසෙන න උපපජ්ජන්ති, එවං වා අනුපස්සනා=නිරොධානුපස්සනා. තෙනෙවාහ:- නිරොධානුපස්සනාඤ නිරොධෙති නො සමුදෙතී"ති. මුඤ්චිතුකාමතා හි[2] අයං බලපත්තා. සඞ්ඛාරානං පවත්තිස්සජ්ජනාකාරෙන පවත්තා අනුපස්සනා= **පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා.** පටිසඞ්ඛා සන්තිට්ඨනා හි අයං. **ආදානස්සාති** නිච්චාදිවසෙන ගහණස්ස. සන්තතිසමූහකිච්චාරම්මණවසෙන එකත්ත ගහණං=ඝනසඤ්ඤා, තස්සා **ඝනසඤ්ඤාය.** **ආයූහනස්සාති** අභිසඞ්ඛරණස්ස. සඞ්ඛාරානං අවත්ථාවිසෙසාපත්ති **විපරිණාමො.** ධුවසඤ්ඤාය්ති පිරහාවගහණස්ස. **නිමිත්තස්සාති** සමූහාදිඝනවසෙන සකිච්චපරිවෙජ්දතාය ච සඞ්ඛාරානං සවිග්ගහභාවස්ස. **පණිධිඝාති** රාගාදිපණිධියා, තණ්හාවසෙන සඞ්ඛාරෙසු නින්නතායාති අත්ථො. **අභිනිවෙසස්සාති** අත්තානුදිට්ඨියා.

අනිච්ච-දුක්ඛාදිවසෙන සබ්බතෙභූමකධම්මතීරණා **අධිපඤ්ඤාධම්ම විපස්සනා. සාරාදානාභිනිවෙඨස්සාති** අසාරෙසු සාරගහණවිපල්ලාසස්ස. **ඝථාභූතඤාණදස්සනං:** පිරහාවපත්තා අනිච්චාදි අනුපස්සනාව. "උදයව්‍යඤාණ'න්ති කෙචි. "සපච්චයනාමරූපදස්සන"න්ති අපරෙ. ඉස්සාරුත්තාදිවසෙන[3] ලොකො සම්පජ්ජෙනාති අභිනිවෙසෙ **සම්මොහාභිනිවෙසො.** "උච්ඡෙදසස්සතාභිනිවෙසො"ති කෙචි. "අහොසිං නු ඛො අහමතීතඞ්ධාන"න්ති ආදිනයප්පවත්තා සංසයාපත්ති සම්මොහාභිනිවෙසො'ති අපරෙ. සඞ්ඛාරෙසු තාණ-ලෙණභාවගහණං **ආලයාභිනිවෙසො.** "ආලයරතා ආලයසම්මුදිතා'ති[4] වචනතො ආලයො තණ්හා. "සා එව චක්ඛාදිසු රූපාදිසු ච අභිනිවිසනවසෙන පවත්තියා ආලයාභිනිවෙසො'ති අපරෙ. එවං ජීනෙ[5] සඞ්ඛාරා පටිනිස්සජ්ජියන්තීති පවත්තං ඤාණං **පටිසඞ්ඛානුපස්සනා. අප්පටිසඞ්ඛා:** පටිසඞ්ඛායං පටිපක්ඛභූතා මොහප්පධානා අකුසලා ධම්මා. විට්ටතො විගතත්තා=විවට්ටං, නිබ්බාණං. තත්ථ නින්නභාවසඞ්ඛාතෙන අනුලොමසඤ්ඤෙන පවත්ති **විවට්ටානුපස්සනා,** සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා වෙව අනුලොමඤාණඤ්ච. **සංසොභාභිනිවෙසො:** සංසුජ්ජනවසෙන සඞ්ඛාරෙසු නිච්චසඤ්ඤා[6]

දිට්ඨෙකට්ඨානන්ති දිට්ඨියා සහජාතෙකට්ඨානඤ්ච පහානෙකට්ඨානඤ්ච. **ඔළාරිකානන්ති** උපරි අරහත්තමග්ගවජ්ඣා කිලෙසෙ උපාදාය වුත්තං. අඤ්ඤථා දස්සනාපහාතබ්බා දුතියමග්ගවජ්ඣාහි ඔළාරිකා, **අනුසහගතානන්ති** අනුභූතානං. ඉදං තෙට්ඨිමමග්ගවජ්ඣෙ උපාදාය වුත්තං. **සබ්බකිලෙසානන්ති** අවසිට්ඨසබ්බකිලෙසානං. න හි පඨමමග්ගාදීහි පහීනා කිලෙසා පුන පහීයන්ති.

---

1. ම. අායතිං.
2. ම කාමතායහි.
3. ඝනසඤ්ඤාදිවසෙන පා: වික්‍ය:
4 ම. සම්මුදිතාති.
5. ම ජිතා පෙ.
6. ම. අභිනිවිසනං.

චිත්තස්ස අවිප්පටිසාරාය සංවත්තන්තීති ආදිසු සංවරෝ අවිප්පටිසාරත්ථාය, "අවිප්පටිසාරත්ථානි ඛෝ අානන්ද කුසලානි සීලානී"ති වචනතෝ චෙතසෝ විප්පටිසාරත්ථාය භවනානි. අවිප්පටිසාරෝ පාමුජ්ජත්ථාය, "යොනිසෝ මනසිකරොතෝ පාමොජ්ජං ජායතී"ති වචනතෝ **පාමොජ්ජාය සංවත්තන්තානි**. පාමොජ්ජං පීතියා, "පමුදිතස්ස පීති ජායතී"ති වචනතෝ **පීතියා සංවත්තන්තානි**. පීති පස්සද්ධත්ථාය, "පීතිමනස්ස කායෝ පස්සම්භතී"ති වචනතෝ **පස්සද්ධියා සංවත්තන්තානි**. පස්සද්ධි සුඛත්ථාය, "පස්සද්ධකායෝ සුඛං වෙදෙතී"ති වචනතෝ **සොමනස්සාය සංවත්තන්තානි**. "සුඛත්ථාය සුඛං වෙදෙතී"ති වෙත්ථ හි සොමනස්සං සුඛන්ති වුත්තං. **ආසෙවනාසාති** සමාධිස්ස ආසෙවනාය, නිරුම්සෙ හි සුඛෙ ඔදිඩ්ඩෙ "සුඛිනෝ චිත්තං සමාධියතී"ති වචනතෝ සමාධි සිද්ධොයෙව හොති. තස්මා සමාධිස්ස ආසෙවනාය පගුණබලව භාවාය සංවත්තන්තීති අත්ථෝ. **භාවනාසාති** තස්සෙව සමාධිස්ස වඩ්ඪියා. **බහුලීකම්මාසාති** පුනප්පුනකිරියාය. **අලඞ්කාරාසාති** තස්සෙව සමාධිස්ස පධානභූතස්ස සද්ධින්ද්‍රියාදිනිපඵත්තියා අලඞ්කාරාය සංවත්තන්ති. **පරික්ඛාරාසාති** අවිප්පටිසාරාදිකස්ස සමාධිසම්භාරස්ස සිද්ධියා තස්සෙව සමාධිස්ස පරික්ඛාරාය සංවත්තන්ති. සම්භාරත්ථෝ හි ඉධ පරික්ඛාර සද්දෝ–"යෙ විමෙ[1] පබ්බජිතෙන ජීවිතපරික්ඛාරා සමුදානෙතබ්බා"ති ආදිසු විය. සම්භාරොති පච්චයෝ වෙදිතබ්බා. කාමඤ්චායං පරික්ඛාර සද්දෝ:– "රථෝ සෙතපරික්ඛාරෝ"ති ආදිසු අලඞ්කාරත්ථෝ. සත්තකි නගරපරික්ඛාරෙති සුපරික්ඛතං[2] හොති"ති ආදිසු පරිවාරත්ථෝ වුත්තෝ. ඉධ පන අලඞ්කාරපරිවාරානං විසුං ගහිතත්තා සම්භාරත්ථෝති[3] වුත්තං. **පරිවාරාසාති** මූලකාරණභාවෙනෙව සමාධිස්ස පරිවාරභූතසතිවීරියාදි ධම්මවිසෙසසාධනෙන පරිවාරසම්පත්තියා සංවත්තන්ති. **පාරිපූරියාති** වසීභාවසම්පාපණෙන විපස්සනාය පදට්ඨානභාවූපදනෙන ච පරිපුණ්ණ භාවසාධනතෝ සමාධිස්ස පාරිපූරියා සංවත්තන්ති.

එවං[3] සුපරිසුද්ධසීලමූලකං සබ්බාකාරපරිපූරං සමාධිං දස්සෙත්වා ඉදානි "සමාහිතෝ පජානාති පස්සති, යථාභූතං ඤාණං පස්සං නිබ්බින්දති, නිබ්බින්දං විරජ්ජති, විරාගා විමුච්චති"ති වචනතෝ සීලමූලකානි සමාධි පදට්ඨානානි උයොජ්ඣානි දස්සෙතුං–**එතඤාණනිබ්බිදාසාති** ආදි වුත්තං. නිබ්බිදාය හි දස්සිතාය තස්සා පදට්ඨානභූතං යථාභූතඤාණදස්සනං දස්සිතමෙව හොති, තස්මිං අසති නිබ්බිදාය අසිජ්ඣනතෝ නිබ්බිදාදයෝ අත්ථෝ විහත්තා එව. යථාභූතඤාණදස්සනන්ති පනෙත්ථ සපච්චය නාමරූපදස්සනං අධිප්පෙතං. එවමෙත්ථ අමතමහානිබ්බාණපරියොසානං සීලස්ස පයොජ්ජං දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉදානි පහානාදිසු සීලට්ඨං දස්සෙතුං–**එත්ථ චාති** ආදි ආරද්ධං. තත්ථ– පජහනං: අනුප්පාදනිරොධෝ=**පහානන්ති** තස්ස භාවසාධනතං සන්ධාය **පහානං නාම ඛොවි ධම්මො නත්ථීති** වුත්තං. යථා[4] පනස්ස ධම්මභාවෝ

1. ම. යෙ කෙචිමෙ. 2. ම. සුපරිකම්මතං. 3. ම. ඉ දිස්සති. 4. ම. තථා.

සම්භවති, යථා හෙට්ඨාසංවණ්ණිතමේවං[1] හිස්ස සීලභාවෝ සුට්ඨු යුජ්ජති. **තංතංපහානතෝති**"පාණාතිපාතස්ස පහානං අදින්නාදානස්ස පහාන"න්ති එවං වුත්තං තංතංපහානං. **තස්ස තස්ස කුසලධම්මස්සාති** පාණාති පාතස්ස පහානං මෙත්තාදි කුසලධම්මස්ස, අදින්නාදානස්ස පහානං චාගාදි කුසලධම්මස්සාති එවං තස්ස තස්ස කුසලධම්මස්ස. **පතිට්ඨානට්ඨේනාති** පතිට්ඨාභාවේන. පධානං හි: යො තස්මිං සති හොති, අසති න හොති, තස්ස පතිට්ඨානන්ති වත්තබ්බතං ලභතීති කත්වා යස්මිං සන්තානෙ පාණාතිපාතාදයෝ තස්ස පකම්පහෙතවොති තප්පහානං[2] **විකම්පභාවා කරණෙන ච සමාධානං** වුත්තං. එවං සෙසප්පහානෙසුපි වත්තබ්බං. **සමාධානං**: සණ්ඨපනං, සංයමනං වා. **ඉතරෙ චත්තාරොති** වෙරමණී ආදයෝ චත්තාරෝ ධම්මා, න පහානං විය වොහාරමත්තන්නති අධිප්පායෝ. **තතො තතොති** තම්හා තම්හා පාණාතිපාතාදිතෝ. **තස්ස තස්සාති** පාණාතිපාතාදිකස්ස. **සංවරවසෙනාති** තස්ස තස්ස වා සංවරස්ස වසෙන. **තදුභයසමපයුත්තචෙතනාවසෙනාති** වෙරමණීහි සංවර ධම්මෙහි ච සම්පයුත්තාය චෙතනාය වසෙන. **තං තං අවීතික්කම කතසාති** තං තං පාණාතිපාතාදිං අවීතික්කමන්තස්ස පුග්ගලස්ස ධම්මසමූහස්ස වා වසෙන **චෙතනා පවත්තිසබ්භාවං සන්ධාය වුත්තා,**[3] තස්මා එකක්ඛණෙපි ලබ්භන්තීති අධිප්පායෝ.

සංකිලිස්සති තෙනාති=**සංකිලෙසෝ**. කෝ පන සොති ආහ– **ඛණ්ඩාදිභාවෝ සීලස්ස සංකිලෙසොති**. වොදහති විසුජ්ඣති එතෙනාති=**වොදානං, අඛණ්ඩාදිභාවෝ. ලාභසක්කාදීති** ආදිසද්දෙන ඤාති– අඛණ්ඩ–ජීවිතාදීනං සඞ්ගහෝ. **සත්තසු ආපත්තික්ඛන්ධෙසු ආදිමහි වා අන්තෙ වා වෙමජ්ඣෙති** ච ඉදං තෙසං උද්දෙසාදිපාළිවසෙන වුත්තං. න හි අඤ්ඤස්මිං කොචි ආපත්තික්ඛන්ධානං අනුක්කමෙ අත්ථි. **ඛණ්ඩනන්ති** ඛණ්ඩවන්තං, ඛණ්ඩිතං වා. **ඡිද්දන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයෝ. **පරියන්තෙ ජීනසාටකෝ විය**ාති. [4]තනතෙන වා දසනෙන වා ජීන්නාවත්ථං විය.

එවන්ති ඉදානි වුච්චමානාකාරෙන. **මෙථුනසංයොගවසෙනාති** රාගපරියුට්ඨාන්නෙන සදිසභාවාපත්තියා මිථුනානං ඉදන්ති=මෙථුනං, නිද්ධුවනං,[5] මෙථුනවසෙන සංයොගෝ=මෙථුනසංයොගෝ, ඉධ පන මෙථුනසංයොගෝ විය=සංයොගෝ, තස්ස වසෙන. **ඉධාති** ඉමස්මිං ලොකෙ. **එකච්චෙවාති** එකෙ. **සමණෝ වා බ්‍රාහ්මණෝ වාති** පබ්බජ්ජාමත්තෙන්න සමණෝ වා ජාතිමත්තෙන්න බ්‍රාහ්මණෝ වා. **මඝං වඝසමාපත්තීන්නති** වීහි වීහි සම්පජ්ජිතබ්බං, මෙථුනන්නි අත්ථෝ. **න හෙව බෝ සමාපජ්ජතීති** සම්බන්ධෝ. **උච්ඡාදනං** උබ්බත්තනං. **සම්බාහනං** පරිමද්දනං. **සාදියතීති** අධිවාසෙති. **තදස්සාදෙතීති** තං උච්ඡාදනාදිං අභිරමති. **නිකාමෙතීති** ඉච්ඡති. **විතතීන්නති** තුට්ඨිං.

1. සී. I. & V. මෙව, ම. මෙව, එවං.
2. සී. I. තස්ස පහානං.
3. සී. වුත්තා.
4. සී. II. වත්ථනෙන.
5. ම. නිබ්බඛනං.

ඉදමපි ඛොති එත්ථ ඉදානි යථාවුත්තං සීදියනාදිං ඛණ්ඩභාවාදි වසෙන එකං කත්වා වුත්තං. පිසද්දෙ වකඛමානං උපාදාය සම්භවව යජ්ජො. ඛො සද්දෙ අවධාරණජ්ජො. ඉදං වුත්තං හොති: යදෙතං බ්‍රහමචාරිපටිඤ්ඤස්ස අසතිපි වයංවයසමාපත්තියං මාතුගාමස්ස උච්ඡාදන-නහාපන-සම්බාහනසාදියනාදි, ඉදමපි එකංසෙන තස්ස බ්‍රහමචරියස්ස ඛණ්ඩාදිභාවාපාදනතො ඛණ්ඩමපි සිද්දමපි සබලමපි කම්මාසම්පීති එවං පන ඛණ්ඩාදිභාවාපත්තියා. සො **අපරිසුද්ධං බ්‍රහමචරියං චරති** න පරිසුද්ධං, **සංයුත්තෙනා මෙථුනෙන සංයොගෙන** න විසංයුත්තෙනා. තතො එස්ස න ජාතිආදීහි පරිමුත්තීති දස්සෙනෙනා-**අයං වුච්චතීති** ආදිමාහ. **සංජග්ඝතීති** කිලෙසවසෙන මහාහසිතං හසති. **සංකීළතීති** කායසංසග්ගවසෙන කීළති. **සංකෙළායතීති** සබ්බසො මාතුගාමං කෙළායනෙනා විහරති. **චක්ඛුනාති** අත්තනො චක්ඛුනා. **චක්ඛුනති** මාතුගාමස්ස චක්ඛුං. **උපනිජ්ඣායතීති** උපෙච්ච නිජ්ඣායති-ඔලොකෙති. **තිරොකුඩ්ඩාති** කුඩ්ඩස්ස පරතො. තථා **තිරොපාකාරා**. "මත්තිකාමයා භිත්තී කුඩ්ඩං, ඉට්ඨකාමයා පාකාරො"ති වදන්ති. යා කාචි වා භිත්තී පොරිසතො දියඩ්ඪරතනපපමාණා කුඩ්ඩං, තතො අධිකා පාකාරො. **අස්සාති** බ්‍රහමචාරිපටිඤ්ඤස්ස. **පුබ්බෙති** වත්තසම්පදානතො පුබ්බෙ. **කාමගුණෙහීති** කාමකොට්ඨාසෙහි. **සමපිතානති** සුට්ඨු අපිතං සහිතං. **සමඞ්ගිභූතානති** සම්පයුත්තාගතං. **පරිචාරයමානානති** කීළන්තං, උපට්ඨහියමානං වා. **පණීතාහාරාති** පණෙත්වා. **සීලෙනාති** ආදිසු යමනියමාදිසමාදානවසෙන සීලං, අවීතික්කමවසෙන වතං, උභයම්පි වා සීලං, දුක්කරචරියාවසෙන[1] පවත්තිතං වතං, තංතංඅකිච්ච සම්මතතො වා නිවත්තිලක්ඛණං සීලං. තංතංසමාදානවතො වෙස හොජන-කිච්චාවරණාදිවිසෙසපටිපත්ති වතං. සබ්බථාපි දුක්කරචරියා **තපො**. මෙථුනවිරති **බ්‍රහමචරියං**. **සඞ්ඛයොති** අනවසෙසතො, සබ්බසං වා. **අහෙදෙනාති** අවීතික්කමෙන. "අපරාධ ච පාපඛම්මානං අනුපපත්තියා ගුණානං උපපත්තියා සඞ්ගහිතො"ති යොජනා.

තත්ථ-කුජ්ඣනලක්ඛණො **ඛොඛො**. උපනාහනලක්ඛණො **උපනාහො**. පරෙසං ගුණමක්ඛනලක්ඛණො **මක්ඛො**. යුගග්ගාහලක්ඛණො **පලාසො**. පරසම්පත්තිඋසූයනලක්ඛණා **ඉස්සා**. අත්තසම්පත්තිනිගූහනලක්ඛණං **මච්ඡරියං**. සන්තදොසපවිච්ඡාදනලක්ඛණා **මායා**. අසන්තගුණපභාවන[2]ලක්ඛණං **සාඨෙය්‍යං**. චිත්තස්ස ථද්ධභාවලක්ඛණො **ථම්භො**. කරණුත්තරිය[3]ලක්ඛණො **සාරම්භො**. උණ්ණතිලක්ඛණො **මානො**. අබභුන්නතිලක්ඛණො **අතිමානො**. මජ්ජනලක්ඛණො **මදො**. චිත්ත වොස්සග්ගලක්ඛණො **පමාදො**. ආදිසද්දෙන ලොභ-මොහ-විපරීත මනසිකාරාදීනං සඞ්ගහො.

---

1. ම. චරියවසෙන 2. ම. සම්භාවන. 3 ම. කාරණුත්තරිය

ඉදානි "අඛණ්ඩාදිභාවෝ පනා"ති ආදිනා වුත්තමේවත්ථං පාකටතරං කාතුං-**සානි හී**ති ආදිමාහ. තත්ථ-**අනුපහතානී**ති අනුපද්දුතානි. විවට්ටූපනිස්සයතාය තණ්හාදාසව්යතෝ මොචනෙන **භුජිස්සභාවකරණං**. අවිඤ්ඤූනං අපසංසනීයතා වුත්තං-**විඤ්ඤූහි පසත්ථානී**ති. සමාධිසංවත්තනතං වා එතෙසං පයොජනං, සමාධිසංවත්තනෙ වා නියුත්තානීති=**සමාධිසංවත්තනිකානි**. නිඩ්ඩාතෙන සස්සසමපත්තී විය පටිපක්ඛවිගමෙන සීලසම්පදා, සා ච තත්ථ සති දෙසදස්සනෙනේ ආහ-**සීලවිපත්තියා ආදීනවදස්සනෙනාති**. නිසම්මකාරීනං පයොජන ගරුකතාය දිට්ඨානුගණෙයෙව සම්පටිපත්තීති[1] වුත්තං-**සීලසම්පත්තියා ච ආනිසංසදස්සනෙනාති**. තත්ථ යො සීලවිපත්තියා ආදීනවො, යො සීල සම්පදාය හෙට්ඨා දස්සිතආනිසංසපටිපක්ඛතො වෙදිතබ්බො. තං සුවිඤ්ඤෙය්යතාති අච්චාරෙම්භා පකාරනානතරෙහි දස්සෙතුං-**අපිචා**ති ආදි ආරද්ධං.

තත්ථ-යථා සීලසම්පදා සත්තා... මනුස්සභාවකරණා, එවං සීලවිපත්ති අමනුස්සභාවකරණාති ආහ- **දුස්සීලෝ**-පෙ-**දෙවමනුස්සානඤ්ච**. **අනනුඤ්ඤාසනීයෝ**: ජීගුච්ඡිතබ්බතෝ. **දුක්ඛිතානී**ති සඤ්ජාතදුක්ඛෙ. **විපච්චිසාරී**ති අසතං වත මෙ කල්යාණන්ති ආදිනා පච්ඡානුතාපී. **දුබ්බණ්ණාති** ගුණවණ්ණන කායවණ්ණනා ච විරහිතෝ. **අසසාති** දුස්සීලස්ස. අපසිතානං දුක්ඛෙ දුක්ඛාවහෝ සම්ඵස්සෝ එතස්සාති=**දුක්ඛඵස්සඵස්සෝ**. ගුණානුභාවාභාවතෝ අපං අඝසතීති=**අපඝසෝ**. **නෙඝ වස්සගණ්හිකගුථකූපෝ විසාති** අඤ්ඤෙ වස්සසමූහෙ සඤ්ඤි තුක්කාරුවාතෝ විය. **දුබ්බිසොධෝ**[2] සොධෙතුං අසක්කුණෙය්යෝ. **ජවාලානං**: ජවඩාහෙ සන්තජ්ජනුම්මුක්කා. **උභතෝ පරිබාහිරෝති** සාමඤ්ඤතෝ ගිහිභොගතෝ ච පරිහීනෝ. සබ්බෙසං වෙරී, සබ්බ වා වෙරී එතස්සාති=සබ්බවෙරී, සෝ එව **සබ්බවෙරිකා**[3]**පුරිසෝ**. සංවාසං නාරහතීති=**අසංවාසාරහෝ**. **සද්ධම්මෙති** පටිපත්තිසද්ධම්මෙ, පටිවෙධ සද්ධම්මෙ වා.

අඤ්ඤිකඛඞ්ගපරියායෙ වුත්තදුක්ඛභාගිතායාති සඞ්ඛෙපෙන වුත්ත මත්ථං විත්ථාරතෝ දස්සෙතුං-**දුස්සීලානං හී**ති ආදි ආරද්ධං. **පඤ්චකාම ගුණපරිභොගසුඛෙ පරෙහි කසිරමානවන්දනමානනාදි සුඛෙ ච අසසා දෙන ගධිතචිත්තතා=පඤ්චකාම-ද්වය-ගධිතචිත්තතා**, තෙසං. තෙ යථා වුත්තසුඛස්සාදෙ පච්චයො එතස්සාති=**තප්පච්චයං දුක්ඛන්ති** සම්බන්ධෝ.

පස්සථ නොති පස්සථ නු, අපි පස්සථ. **මහන්තන්ති** විපුලං. අග්ගික්ඛන්ධන්ති **අග්ගිසමූහං. ආදිත්තන්ති** ආ පදිත්තං. **සම්පජ්ජලිතන්ති** සමන්තතෝ **පජ්ජලිතං-අච්චිවිප්ඵුලිඞ්ගාති** මුඤ්චන්තං. **සඡොතිභූතන්ති**

සප්පභං - සමන්තතෝ උට්ඨිතාහි ජාලාහි ඒකප්පහාසමුදයභූතං. තං කිං මඤ්ඤථාති තං ඉදානි මයා වුච්චමානමත්ථං කින්නා මඤ්ඤථාති

---

1 සම්මාපටිපත්තීති. 2 අනේක මු:වි: 3 දුබ්බිසෝධනෝ - මු:වි: 4 සි සබ්බ වෙරී.

අනුමතිග්ගහණත්ථං පුච්ඡති. **ආලිඛගිඤ්චා**: උපගුහිත්වා[1]. **උපනිසිදෙය්‍යාති** තෙනෙව ආලිඛගනෙන උපෙච්ච නිසීදෙය්‍ය. යදත්ථමෙත්ථ සත්ථා අගහිකඛණ්ඩාලිඛගනං කඤ්ඤලිඛගනඤ්ච ආනෙසි, තමත්ථං විභාවෙතුං– "ආරොචයාමී"ති ආදිමාහ.

තත්ථ–**ආරොචයාමිති** ආමනෙනාමි. **වොති** තුමෙහ. **පවිවෙදයාමිති** පබොධෙමි[2]. **දුස්සීලස්සාති** නිස්සීලස්ස සීලවිරහිතස්ස. **පාපධම්මස්සාති** දුස්සීලත්තා එව හීනජඣාසයතාය ලාමකසභාවස්ස. **අසුචිසඞ්කස්සර සමාචාරස්සාති** අපරිසුද්ධකායකම්මාදිතාය අසුචිං හුත්වා සඞ්කාය සරිතබ්බ සමාචාරස්ස. දුස්සීලො හි කිඤ්චිදෙව අසාරූපං දිස්වා ඉදං අසුකෙන කතං භවිස්සතීති පරෙසං ආසඞ්කනීයො හොති. කෙනචිදෙව වා කරණීයෙන මන්තයන්තෙන භික්ඛූ දිස්වා කච්චි නු ඛො ඉමෙ මයා කතකම්මං ජානිත්වා මන්තෙන්තීති අත්තනොයෙව සඞ්කාය සරිතබ්බ සමාචාරෙ.[3] **පවිච්ඡන්නකම්මන්තස්සාති** ලජ්ජිතබ්බතාය පවිච්ඡාදෙ තබ්බකම්මස්ස. **අස්සමණස්සාති** න සමණස්ස. සලාකග්ගහණාදිසු **අහමපි සමණොති** මිච්ඡාපටිඤ්ඤාය **සමණපටිඤ්ඤස්ස**. අසෙට්ඨචාරිතාය **අබ්‍රහ්මචාරිස්ස**. උපොසථාදිසු අහමපි බ්‍රහ්මචාරීති මිච්ඡාපටිඤ්ඤාය **බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤස්ස**. පූතිත්තා කමෙමන සීලවිපත්තියා අන්තො අනුපවිට්ඨත්තා **අන්තොපූතිස්ස**. ත්‍රිවාරෙහි රාගාදිකිලෙසානුවස්සනෙන තින්තත්තා **අවස්සුතස්ස**. සඤ්ඡාතරාගාදිකවවරත්තා සීලවන්තෙහි ජඬ්ඝතබ්බත්තා ච **කසම්බුජාතස්ස**.

අගහිකඛණ්ඩූපමාය: හීනූපම[4]භූතායාති අත්ථො. තෙනාහ භගවා:– **එතදෙව වස්ස වරන්ති**. භගවා–"දුක්ඛං දස්සෙත්වා දුක්ඛං දස්සෙසී"ති සම්බන්ධො. **වාලරජ්ජුයාති** වාළෙහි කතරජ්ජුයා, සා හි ඛරතරා හොති. **සංසෙය්‍යාති** මථනවසෙන සංසෙය්‍ය. **තෙලඛොනායාති** තෙලෙන නිසිතාය. **පවෙවාරස්මිංනති** පති උරස්මිං උරුහිමූඛං, උරමජ්ඣන්ති අධිපායො. **සඞ්ඛුනාති** සණ්ඩාසෙන. **එණෙණුදෙහඞ්ගනති** එණෙං උදෙහෙත්වා උද්ධෙහෙත්වා, අනෙකවාරං එණෙං උට්ඨාපෙත්වාති අත්ථො.

අගහිකඛණ්ඩාලිඛගනාදුක්ඛතොපි අධිමත්තදුක්ඛතාය - කට්ඨකභූතං දුක්ඛං ඵලං එතස්සාති=අගහිකඛණ්ඩාලිඛගනදුක්ඛාධිකදුක්ඛකට්ඨකඵලං **කාමසුඛං අච්ජහතො හීනසීලස්ස** දුස්සීලස්ස **කුතො** තස්ස **සුඛං**, නත්ථෙවාති අධිපායො. **සාදනෙති** සාදියතෙ. **ඝනති** අඤ්ඤලිකම්ම සාදනං. **අසිලිනොති** දුස්සීලස්ස. **උපහනනන්ති** සීලව්‍යසනෙන උපද්දුතං. **ඛතනති** කුසලමූලානං ඛණනෙන ඛතං, වණිතං වා, ගුණසරීරෙති අධිපායො. **සඛඛහයෙනීති** අත්තානුවාදාදිසඛඛහයෙහි. උපචාරජ්ඣානං උපාදාය **සඛෙඛති අධිගමසුඛෙති**.

වුත්තපපකාරවිපරීතතොති සීලවිපත්තියං වුත්තාකාරපටිපක්ඛතො– මනාපො හොති දෙවමනුස්සානන්ති ආදිනා.

---

1. ම. උපගුය්හිත්වා. 2. ම. සමෙබොධෙමි. 3. ම. සමාචාරෙති. 4. සී. I. & II,IV. හීනූපම.

කාසඝණ්ඨොපි පාමොජ්ජං සීලවන්තස්ස භික්ඛුනො[1] **සඤ්ඤනති අපි දෙවානන්ති එත්ථ**- "ගන්ධො ඉසීනං විරදිකම්පිතාන"නති ආදිකා ගාථා විත්ථාරෙතබ්බා. **අවිසාතීති** අපරිසාති. වධබන්ධාදිපරිකිලෙසා **දිට්ඨධම්මිකා ආසවා** උපද්දවා. **සමථරසිඤ්ඤකඤ්ඤානං මූලං** නාම: දුස්සීල්‍යං. අනත්තමනිච්ච=අචිරත්තං, අචිරත්තං සන්තා=**අචිරත්තසන්තා**. කිලෙසපරිළාහසඞ්ඛාතදරථානං අභාවෙන සබ්බදා සන්තා. **උබ්බිජ්ජිත්වාති** ඤාණුත්‍රාසෙන උත්‍රසිත්වා. **වොදපෙතබ්බන්ති** විසොධෙතබ්බං.

පරමත්ථමඤ්ජූසායං විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං

සීලනිද්දසවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉති පඨමපරිවෙජ්ද

වණ්ණනා.

2.

අථ ධුතඞ්ගනිද්දසවණ්ණනා.

අපා ඉච්ඡා එතස්සාති=අපිච්ඡො නිරිච්ඡො-[1] පච්චයගෙධරහිතො, තස්ස භාවො=**අපිච්ඡතා**, අලොභජ්ඣාසයතාති අත්ථො. සමං තුට්ඨි, සන්තෙන සකෙන වා තුට්ඨි=සන්තුට්ඨි, සන්තුට්ඨි එව=**සන්තුට්ඨිතා**, අඤ්ඤං අපත්ථෙන්තා යථාලද්ධෙහි ඉතරීතරෙහි පච්චයෙහි පරිතුස්සනා. "සන්තුට්ඨිතාදීහී"ති නකාරො වා පදසන්ධිකරො. "සන්තුට්ඨිආදීහී"ති වා පාඨො. **තෙ ගුණෙති** තෙ[2] සීලවොදානස්ස හෙතුභූතෙ අපිච්ඡතාදි ගුණෙ. **සමපාදෙතුනන්ති** සම්පන්නෙ කාතූ. තෙ හි සීලසුද්ධියා[3] පරිලද්ධ මත්තා හුත්වා ධුතඞ්ගෙසු සම්පන්නතරා හොන්ති. **ධුතඞ්ගසමාදානන්ති** කිලෙසානං ධුනනකඅඞ්ගානං විද්ධංසනකාරණානං[4] සම්මදෙව ආදානං. **එවන්ති** එවං සන්තෙ, ධුතඞ්ගසමාදානෙ කතෙති අත්ථො. **අස්ස:** යොගිනො. **සල්ලෙඛො:** කිලෙසානං සම්මදෙව ලිඛනා ඡෙදනා තනූ කරණං. **පවිවෙකො:** චිත්තවිවෙකස්ස උපායභූතා වවකට්ඨකායතා. **අපචයො:** යථා පටිපජ්ජතො කිලෙසා අපචින්නන්ති, න ආචින්නන්ති, තථා පටිපජ්ජනා. **විරියාරම්භො:** අනුප්පන්නානං පාපධම්මානං අනුප්පාදනාදි වසෙන ආරද්ධවිරියතා. **සුභරතා:** යථාවුත්තඅපිච්ඡතාවාදිසිද්ධා උපට්ඨා කාතං සුඛභරණීයතා සුපොසතා. ආදිසද්දෙන අප්පකිච්චතාසල්ලහුක

---

1. සී. "සීලවන්තස්ස භික්ඛුනො"ති-න දිස්සති.
2. ම. නු දිස්සති.
3. ම. සීලවිසුද්ධියා.
4. සී. V. කරණානං.

වුත්තනිආදිකෙ සඞ්ඛණාති. **සීලඤ්ඤෙවව** යථා සමාදින්නං පරිපකඛ ධම්මානං දූරීභාවෙන **සුපරිසුද්ධං භවිස්සති, වනානි** ච: ඛුතධම්මා ච **සම්පජ්ජිස්සන්ති** සමප්පන්නා භවිස්සන්ති, නිපඵජ්ජිස්සන්ති වා. යා පිරිහූතා ඉතරිතරචීවර-පිණ්ඩපාත-සෙනාසනසඞ්ඛාතුට්ඨි පොරාණානං බුද්ධාදීනං අරියානං පවෙණීභාවෙන ඨිතා. තත්ථ පනිට්ඨිතභාවං සඤ්ඤාය-**පොරාණ අදිසවංසත්තසෙ පතිට්ඨාතීති**. භාවනා ආරම්මතබබවෙසෙන ආරාමෙ එතස්සාති=භාවනාරාමෙ, තබභාවො=**භාවනාරාමතා**- සමථවිපස්සනා භාවනාසු යුත්තපපයුත්තතා "යසමා අධිගමාරතෙ භවිස්සති, තසමා"ති සමබන්ධො. ලාභසකකාරාදිතණ්හාය ආමසිතබබතො ලොකපරියාපන්න තාය ච **ලොකාමිසං**. නිබබාණාධිගමස්ස අනුලොමනතො **අනුලොම පවිපදා**: විපස්සනාභාවනා.

අසෙසතොති වචනසෙසතො. **පභෙදතොති** විභාගතො. **භෙදතොති** විනාසතො. **ඛුද්දාදීනන්ති** ඛුද්ද-ඛුදවාද-ඛුදධම්ම-ඛුදඛණානං. **සමාස ව්‍යාසතොති** සඞ්ඛෙපවිත්ථාරතො.

රජිකාති රජා. **සඞ්කාරකූටාදීනන්ති** නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං. **අඞ්ගුගහණතෙඨනාති** උසසිතටෙඨන. "නදියා කූල"න්ති ආදිසු විය සමුසසයටෙඨා කූලසදෙදති ආහ- **පංසුසු කූලම්වාති=පංසුකූලන්ති**. **කූසදෙදා** කුවජියං, **ඵලසදෙදා** ගතිඅත්ථොති ආහ- **කුවජිතභාවං ගචඡතීති වුත්තං හොතීති**. පංසු විය කුවජිතං උලති, පවත්තතීති වා= **පංසුකූලං**. **පංසුකූලස්ස ධාරණං=පංසුකූලං**-උත්තරපදලොපෙන[1]. තං **සීලමස්සාති=පංසුකූලිකො**. යථා-"ආපූපිකො"ති. අඞ්ගති අත්තනො ඵලං පති හෙතුභාවං ගචඡතීති=**අඞ්ගං**, කාරණං. යෙන පුගගලො පංසුකූලි කොති වුච්චති, සො සමාදානචෙතනාසඞ්ඛාතො ධම්මො පංසුකූලිකස්ස අඞ්ගතීති=පංසුකූලිකඞ්ගං. තෙනාහ-**පංසුකූලිකස්සාති** ආදි. **තස්සාති** සමාදානස්ස. සමාදියති එතෙනාති=සමාදානං, චෙතනා. **එතෙනෙව නයෙනාති** යථා පංසුකූලධාරණං පංසුකූලං, තාසීලො=පංසුකූලිකො, තස්ස අඞ්ගං සමාදානචෙතනා පංසුකූලිකඞ්ගන්ති වුත්තං. **එවං**: එතෙනෙව වචනසෙසෙන,තිචීවරධාරණං=තිචීවරං, තාසීලො=තෙචීවරිකො, තස්ස අඞ්ගං සමාදානචෙතනා=**තෙචීවරිකඞ්ගං** වෙදිතබබං. සඞ්කාරිආදිසු එව තීසු චීවරෙසු තිචීවරසමඤ්ඤා, න කණ්ඩුපටිච්ඡාදිවසිතසාටිකාදිසූති තානි සරූපතො දසෙසනෙතා **සඞ්කාරි-උත්තරාසඞ්ග-අන්තරවාසක සඞ්ඛාතානන්ති** ආහ. **තං පිණ්ඩපාතන්ති** පරෙහි දියමානානං පිණ්ඩානං පත්තෙ පතනසඞ්ඛාතං පිණ්ඩපාතං, තං උසුභතීති=**පිණ්ඩපාතිකො**. යථා-"බාදරිකො,[2] සාමාකිකො". පිණ්ඩපාතී එව=පිණ්ඩපාතිකො. යථා- "භදදෙ එව භදදකො". අවඛණ්ඩනං: විවජ්ඣනං[3] නිරන්තරමපපවත්තති, තපපටිකෙඛපතො **අනවඛණ්ඩනං** අවිවජ්ඣනං නිරන්තරපපවත්තති. **සහ අපදානෙනාති** සහ අනවඛණ්ඩනෙන. සපදානන්ති පදසස කිරියාවිසෙසනභාවං යත්ථ ච තං අනවඛණ්ඩනං තඤ්ච දසෙතුං-

1. සී. උත්තරලොපෙන. 2. සී. & III. බාදරිකො. 3. සී. ඛණ්ඩනං විවජ්ඣනං.

අවඛණ්ඩනරක්ඛිතං අනුසරන්තී වුත්තං හොන්තීති ආහ. **එඛාසනෙන්ති** ඉරියාපථන්තරෙන අඤ්ඤන්තරිතාය එඛාසයෙව නිසජ්ජාය පත්තෙ පිණ්ඩොති එත්ථ වුත්තනයෙනෙව ඉධාධිප්පෙතො න සාමඤ්ඤං, එවඛාරොව ලුත්තනිද්දිට්ඨොති දස්සෙන්තො– **ඛොවලං එඛාසම්ංයෙව පත්තෙන්ති** ආහ. උත්තරපදලොපං කත්වා අයං නිද්දෙසොති **දස්සෙන්තො– පත්තපිණ්ඩගහණෙ පත්තපිණ්ඩසඤ්ඤං කත්වාති** ආහ. **එස** නයො ඉතො පරෙසුපි. **පච්ඡාභත්තං නාම** පවාරණතො පච්ඡා ලද්ධභත්තං[1] එව. **ඛලුසද්දස්ස** පටිසෙධවාචකත්තා තෙන සමානත්ථං නකාරං ගහෙත්වා ආහ– **න පච්ඡාභත්තන්ති**ඞොති. සික්ඛාපදස්ස විසයො සික්ඛාපදෙනෙව පටික්ඛිත්තොතා, යො හිස්ස අවිසයො සො එව සමාදානස්ස විසයොති ආහ– **සමාදානවසෙන පටික්ඛිත්තානිරිත්තභොජනස්සාති**. අබ්භොකාසෙ නිවාසො=අබ්භොකාසො,[2] සුසානෙ නිවාසො=සුසානං, තං සීලමස්සාති ආදිනා සබ්බං වත්තබ්බන්ති ආහ– **එසෙව නයොති**. යථා සන්ථතං විය[3]=**යථාසන්ථතං**, ආදිතො යථාඋද්දිට්ඨං. තං හෙස ඉදං බහුමඞ්කුණං දුග්ගන්ධං පවාහනන්ති ආදිවසෙන අපටික්ඛිපිත්වාව සම්පටිච්ඡති. තෙනෙවාහ–**ඉදං තුණ්හභූතන්ති** ආදි. **සයනන්ති** නිපජ්ජනමාහ. **තෙන තෙන සමාදානෙනාති** තෙන තෙන පංසුකූලිඞ්ගාදිභස්ස සමාදානෙන. **ධුතකිලෙසත්තනාති** විද්ධංසිතකිලෙසත්තා, තදඞ්ගවසෙන පහීනතණ්හුපාදානි[4] පාපධම්මත්තාති අත්ථො. යෙහි තං කිලෙසධුනනං, තානියෙව ඉධ **ධුතස්ස භික්ඛුනො අඞ්ගානීති** අධිප්පෙතානි, න අඤ්ඤානි යානි කානිචි, අඤ්ඤත්ථ වා ධුතස්සාති **අයමත්ථො** අත්ථතො ආපන්නොව. **ඤාණං අඞ්ගං එතෙසන්ති** ඉමිනා ඤාණපුබ්බඞ්ගතං තෙසං සමාදානස්ස විභාවෙති. **පටිපත්තියාති** සීලාදි සම්මාපටිපත්තියා.

සමාදියන්ති එත්තෙනාති=සමාදානං, සමාදානවසෙන පවත්තා චෙතනා. තං ලක්ඛණං එතෙසන්ති=**සමාදානචෙතනාලක්ඛණානි**. වුත්තනයෙනෙව චෙතං අට්ඨකථායං. සමාදානකිරියාය සාධකතමභාවතො සම්පයුත්තධම්මා යෙනාති කරණභාවෙන දස්සිතා, සමාදානචෙතනාය ගහණං තම්මූලකත්තා. පරිහරණචෙතනාපි ධුතඞ්ගමෙව. අත්තනා පරම්මුඛෙන ච කුසලභණ්ඩස්ස සුසම්ලුම්පනවසෙන ලොලුප්පං තණ්හා චාරො, තස්ස විද්ධංසන කිච්චතා **ලොලුප්පවිද්ධංසනරසානි**. තතො එව නිල්ලොලුප්පභාවෙන පච්චුපට්ඨානානි, තං වා පච්චුපට්ඨපෙන්තීති= **නිල්ලොලුප්පභාවපච්චුපට්ඨානානි**. **අරියධම්මපදට්ඨානානීති** පරිසුද්ධසීලාදිධම්මපදට්ඨානානි.

භගවතො සන්තිකෙ **සමාදානඛඞ්ගානීති** ඉදං අන්තරා අවිච්ඡෙදභත්ථං වුත්තං. රඤ්ඤෙ සන්තිකෙ පරිභුඤ්ජනස්ස අත්ථස්ස භාදුපජීවිතා එතාසතො අවිසංවාදනං විය සෙඛානං සන්තිකෙ යථාදානෙපි එසෙව නයො. **එකඞ්ගඛණ්ඩිතඞ්ගාදීසූති** එත්ථාපි **දිඝනිඛාදාදිසු නිසජ්ජාසු එකනිසජ්ජාධිඞ්ගස්ස. අට්ඨඞ්ගට්ඨවිධඞ්ගාදීසූති** යස්ස අට්ඨඞ්ගානුපාලනෙයෙව

---

1 සී. ලද්ධතො 2 අබ්බොකාසං - පා වා 3 සන්ථතං කත්ථචි. 4 ම. තණ්හුපාදාදි

විසෙසතො පගුණා, තස්ස. **එත්තාවතා** අත්තනොපි සමාදානස්ස රුහනෙ. **ජෙට්ඨභාතුධුතඞ්ගපටික්ඛෙපාය වත්තුන්ති** සො කිර ථෙරො නෙසජ්ජිකො. **තස්ස** තං න කොචි ජානාති. අථෙකදිවසං රත්තියං සයනපිට්ඨෙ නිසින්නං විජ්ඣුතොභාසෙන[1] දිස්වා ඉතරො පුච්ඡි–කිං භන්තෙ තුම්හෙ නෙසජ්ජිකාති? ථෙරො ධුතඞ්ගපටික්ඛෙපාය තාවදෙව නිපජ්ජිත්වා පච්ඡා සමාදියීති එවමාගතං වත්තුං.

ගහපතිචීවරන්ති එත්ථ– දායකභාවෙනාසමණොපි උක්කට්ඨස්ස ගහපතිපක්ඛංයෙව පවිට්ඨොති දට්ඨබ්බං. පබ්බජිතො ගණ්හිස්සතීති ඨපිතකං සියා ගහපතිචීවරං, න පන ගහපතිචීවරන්ති තාදිසං නිවත්තෙතුං චීවරග්ගහණං. **අඤ්ඤත්‍රෙච්ඡාති** එත්ථ– සමාදානවචනෙන තාව සමාදින්නං හොතු, පටික්ඛෙපවචනෙන කථන්නු? අත්ථතො ආපන්නත්තා. යථා–"දෙවදත්තෙනා දිවා න භුඤ්ජිතී"ති වුත්තෙ රත්තියං භුඤ්ජතීති අත්ථතො ආපන්නමෙව හොති– තස්ස ආහාරෙන විනා සරීරට්ඨිති නත්ථි. එවම්ඛාපි භික්ඛුනො ගහපතිචීවරෙ පටික්ඛිත්තෙ, තදඤ්ඤචීවරපරිග්ගහො අත්ථතො ආපන්නො එව හොති– චීවරෙන විනාස්ස සාසනෙ ඨිති නත්ථි.

එවං සමාදිනතබ්බතඞ්ගානීති ආදි විධානං පංසුකූලිකඞ්ග පටිපජ්ජනවිධි. සුසානෙ ලද්ධං=**සොසානිකං**. තමපන යස්මා තත්ථ කෙනචි ඡඩ්ඩිතත්තා පතිතං හොති, තස්මා වුත්තං– **සුසානෙ පතිතඤ්චා**නන්ති. එවං **පාපණිකම්පි** දට්ඨබ්බං. **කාලවෙළිමගෙහා** නාම: **මහාගාමෙ** එකා ථිති. **අනුරාධපුරෙති** ච වදන්ති. දෙඩ්ඩා පදෙසො එතස්සාති=**දඬ්ඩපදෙසං**, වත්ථං. **මඤ්ච පතිතඤ්චං** බහුදිවසාතික්කන්තං ගහෙතබ්බන්ති වදන්ති. "වත්තනිදිවසාතික්කන්ත'න්ති අපරෙ. **ථොකං රක්ඛිත්වාති** කතිපයං කාලං ආගමෙත්වා. මාතාඝාතකම්පි සාමිකානං සතිසම්මොසෙන **පතිතසදිසන්ති සාමිකෙ අපස්සන්තෙන ගහෙතුං වට්ටතීති** වුත්තං. තස්මා ථොකං ආගමෙත්වා ගහෙත්තබ්බං. "සඞ්ඝස්ස දෙමා"ති දින්නං වොළඤ්ඡිකඛාවසෙන ලද්ධඤ්ච ලද්ධකාලතො පට්ඨාය **සමණචීවරං** සියා නු ඛො නොති **ආසඞ්කං** නිවත්තෙතුං– **න තං පංසුකූලන්ති** වුත්තං. න හි තං තෙචීසතියා උපපත්තිට්ඨානෙසු කත්ථචි පරියාපන්නං, නං ඉදානි ඉම්නාව පසඞ්ගෙන යං භික්ඛුදත්තියෙ ලක්ඛණපත්තං පංසුකූලං, තස්ස ච උක්කට්ඨානුක්කට්ඨවිභාගං **දස්සෙතුං– භික්ඛුදත්තියෙපීති** ආදි වුත්තං.

තත්ථ– **ගාමෙච්ඡා දීයතීති** සඞ්ඝස්ස වා ගණස්ස වා දෙන්තෙහි යං චීවරං වස්සග්ගෙන පාපෙත්වා භික්ඛූනං දීයති. **සෙනාසනචීවරන්ති** සෙනාසනං කාරෙත්වා එතස්මිං සෙනාසනෙ වසන්නා පරිභුඤ්ජන්තූති දින්නචීවරං. **න තං පංසුකූලන්ති** අපංසුකූලභාවො පුබ්බෙ වුත්ත කාරණතො ගාමෙච්ඡා දින්නත්තා ච. තෙනාහ– **නො ගාමෙච්ඡා**

1. ම. විජ්ඣුලතොභාසෙන.

දිනනමෙව පංසුකූලනන්ති. **නන්ත්‍රාපීති** යං ගාගෙත්වා න දින්නං භික්ඛු දත්තියං, තත්‍රාපි. යෙන භික්ඛුනා චීවරං දීයති තස්ස ලාභෙ ඨිතෙ ච විසුං විසුං උභයත්ථ ආදරගාරවානං සබ්භාවතො තදභාවතො ච භික්ඛු දත්තියස්ස එකතොසුද්ධි-උභතොසුද්ධිඅනුක්කට්ඨතා හොතීති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං- **යං දුස්සඞ්ගණ්හී**ති ආදි වුත්තං.

පාදමූලෙ ඨපෙත්වා දිනනඤ්ච සමණෙනාති අධිප්පායො. **යස්ස කස්සචී**ති උක්කට්ඨාදිසු යස්ස කස්සචි. **රුච්චතී**ති ඤත්තෙන. **ඛමනීයාති** නිජ්ඣානක්ඛමනීයා.

නිස්සයානුරූපපටිපත්තිසබ්භාවොති උපසම්පන්නසමනන්තරං ආචරියෙන වුත්තෙසු චතූසු නිස්සයෙසු අත්තනා යථාපටිඤ්ඤාත දුතියනිස්සයානුරූපාය පටිපත්තියා විජ්ජමානතා. **ආරක්ඛදුක්ඛභාවොති** චීවරාරක්ඛණ[1]දුක්ඛස්ස අභාවො- පංසුකූලචීවරස්ස අලොභනීයතා. **පරිභොගනිමිත්තාය අභාවො-** සව්සෙසං ලූඛසභාවත්තා. **පාසාදිකතාති** පරෙසං පසාදුවහතා. **අපච්චත්තාදීනං ඵලනිප්ඵත්තිං** ධුතඞ්ගපරිහරණස්ස අපච්චත්තාදීහියෙව නිප්ඵාදෙතබ්බතො. ධුතධමෙම සමාදියං වත්තනා යාවදෙව උපරි සම්මාපටිපත්තිසම්පාදනායාති වුත්තං- **සම්මාපටිපත්තියා අනුබ්‍රූහන**නති.

මාරසෙනවිඝාතායාති මාරස්ස මාරසෙනාය ච විහනනාය විද්ධංසනාය. කායවාචාචිත්තෙහි යතො සංයතොති=**යති**, භික්ඛු. **ධාරිතං යං ලොකගුරූහි**[2] **පංසුකූලං, තං තො න ධාරයෙ.** යස්මා වා **ලොකගුරූහි**[2] **පංසුකූලං ධාරිතං** තස්මා තො තං න ධාරයෙති යොජනා- යං-තං-සද්දානං එකන්තසම්බන්ධභාවතො. **පටිසඤ්ඤං සම්නුස්සරන**න්ති උපසම්පදමාළෙ-"ආම භන්තෙ"ති ආචරියපමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස සම්මුඛා දින්නපටිඤ්ඤං සම්නුස්සරනෙතා.

ඉති පංසුකූලිකඞ්ගනිද්දෙසවණ්ණනා.

චතුත්ථකචීවරනන්ති නිවාසන-පාරුපනයොග්‍යං චතුත්ථචීවරන්ති අධිප්පායො- අංසකාසාවස්ස අපච්චික්ඛිතබ්බතො. **අඤ්ඤතරවච නේනා**ති එත්ථ- යං වත්තබ්බං තං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. යාව න සක්කොති, යාව න ලභති, යාව න සම්පජ්ජතීති පවෙචකං **යාව** සද්දෙ සම්බන්ධිතබ්බො. **න සම්පජ්ජතීති** න සිජ්ඣති. **නික්කිත්තනපච්චයා දෙසො නත්ථී**ති නිවය-සන්නිධි-ධුතඞ්ගසංකිලෙසදෙසො නත්ථි.

ආසනෙනෙති චීවරස්ස ආසන්නෙ ඨානෙ. රජ්ජුකඤ්ඤෙ **පරිභුඤ්ජන කාසාවං රජ්ජුකාසාවං. තත්‍රට්ඨකපච්චත්ථරණං** නාම: අත්තනො වා පරස්ස වා සන්තකං[3] සෙනාසනෙ පඨවත්ථරණවසෙන අධිට්ඨිතං. අංස කාසාවං පරික්ඛාරචොළං හොති. ඉති **පඨවත්ථරණං අංසකාසාවන්ති**

---

1. ම. නිවිවරරක්ඛණ. 2. සී. V. & ම. ගරූහා. 3. සී. සන්තක.

ඉමානි වෙපි අතිරෙකචීවරට්ඨානෙ සීතානිපි ධුතඞ්ගහෙදං න කරොන්තීති අට්ඨකථායං වුත්තනෙති වදන්ති. **පරිහරිතුං න වට්ටතීති** රජනකාලෙ එව අනුසූසූතත්තා නිච්චපරිභොගවසෙන න වට්ටති- තෙචීවරිකස්ස. **අංසකාසාවන්ති** ඛන්ධෙ ඨපෙතබ්බකාසාවං.

කායපරිහාරිකෙනාති වාතාතපාදිපරිස්සයතො කායස්ස පරිහරණමත්තෙන. **සමාදෙවෙත්වාති** ගහෙත්වා එව. **අපස්සමාරමහන්තාති** අපපකිච්චතා. **ඝපෙති**[1] **මත්තඞ්කාදිනායාති** නිසීදනාදිවසෙන පරිකඛාර ථොළවසෙන ච බහූසු චීවරෙසු අනුසූසූතෙසුපි තිචීවරමත්තෙන සීතත්තා. සහ පත්තවරණායාති=**සපත්තචරණො**, සපකඛකො.[2]

ඉති තෙචීවරිඞඛඤනිදෙසවණ්ණනා.

අතිරෙකලාභන්ති "පිණ්ඩියාලොපභොජනං නිස්සායා"ති එවං වුත්තනිකඛාභාරලාභතො අධිකලාභං, **සඞඝභත්තාදිනන්ති** අත්ථො. සකලස්ස සඞඝස්ස දාතබ්බභත්තං=**සඞඝභත්තං**. කතිපයෙ භික්ඛූ උද්දිසිත්වා දාතබ්බභත්තං=[3]**උද්දෙසභත්තං**. එකස්මිං පක්ඛෙ එකදිවසං දාතබ්බභත්තං=**පක්ඛිකං**. උපොසථෙ උපොසථෙ දාතබ්බභත්තං=**උපොසථිකං**. පාටිපදදිවසෙ දාතබ්බභත්තං=**පාටිපදිකං**. විහාරං උද්දිස්ස දාතබ්බභත්තං=**විහාරභත්තං**. ඛුරගෙහෙ එව ඨපෙත්වා දාතබ්බභත්තං=**ඛුරභත්තං**. ගාමවාසිආදීහි වාරෙන දාතබ්බභත්තං=**වාරභත්තං**. **සඞඝභත්තං ගණ්හථාති ආදිනාති** ආදිසද්දෙන උද්දෙසභත්තාදිං සඞඝණ්හති. **සාදිතුං වට්ටති**-භික්ඛාපරියායෙන වුත්තත්තා. හෙසජ්ජාදිපටිසංයුත්තා **නිරාමිසසලාකා**, යාවකාලිකවජ්ජාති ච වදන්ති. **විහාරෙ පක්ඛභත්තම්පීති** උපාසකා ඉධෙව භත්තං පච්චා සබ්බෙසං අය්‍යානං දස්සාමාති විහාරෙ යෙව භත්තං සම්පාදෙන්ති, තං පිණ්ඩපාතිකානම්පි වට්ටති.

ආහරිත්වාති පත්තං ගහෙත්වා ගෙහතො ආනෙත්වා. **තං දිවසං නිසීදිත්වාති** මා භනෙත පිණ්ඩාය විචරථ, විහාරෙයෙව භික්ඛා ආනීයතීති වදන්තානං සම්පටිච්ඡනෙන තං දිවසං නිසීදිත්වා. **සෙරිවිහාරසුඛන්ති** අපරායත්තවිහාරිතාසුඛං. **අරියවංසොති අරියවංසසුත්තපටිසංයුත්තා** ධම්මකථා. **ධම්මරසන්ති** ධම්මූපසංහිතං පාමොජ්ජාදිරසං.

ජඞ්ඝාබලං නිස්සාය පිණ්ඩපරියෙසනතො කායජීවිකමත්තකා. "යථාපි භමරො පුප්ඵ"න්ති ආදිනා වුත්තවිධිනා ආහාරපරියෙසනතො **පරිසුද්ධාජීවිතා.**[4] නිච්චං අනන්තරඝරං පවිසන්තත්තෙව සුපරිච්ඡන්න ගමනාදයො සෙඛිය[5]ධම්මා සම්පජ්ජන්තීති **සෙඛිය[5]පටිපත්තිපූරණං**. පරිගණ්හණෙ මත්තඤ්ඤුතායය සංසට්ඨවිහාරාභාවතො ච **අපරපොසිතා**. කුලෙ කුලෙ අපපක- අපපකපිණ්ඩගහණෙන **පරානුගතහකිරියා**.

---

1. කපපියෙපි-කත්ථචි. 2. ම. පක්ඛි සපකඛකො. 3. ම. දාතබ්බ..
4. ම. ජීවතා. 5. සී. සෙක්ඛිය.

අනත්තිමාය ජීවිකාය අවත්ථානෙන **මානප්පහානං**. වුත්තං හෙතං:-- "අන්නතමිදං භික්ඛවෙ ජීවිකාතං යදිදං පිණ්ඩොල්‍ය"න්ති ආදි. මිස්සක භත්තෙන යාපනතො **රසතණ්හානිවාරණං**. නිමන්තණසමපටිච්ඡනතො ගණභොජනාදිසික්ඛාපදෙහි **අනාපත්තිතා**.

අපපටිහතවුත්තිතාය චතූසුපි දිසාසු වත්තනතොය **චාතුද්දිසො**. **ආජීවස්ස විසුජ්ඣතීති** ආජීවො අස්ස විසුජ්ඣති. **අත්තහරස්සාති** අපපානවජ්ජසුලභරූපෙහි පච්චයෙහි අත්තනෙනා හරණතො අත්තහරස්ස, තතො එව **එකවිහාරිතාය** සද්ධිවිහාරිආදීනම්පි අඤ්ඤසං අපොසනතො **අනඤ්ඤපොසිනො**. පදවයෙනාපි[1] කායපරිහාරියෙන චීවරෙන කුච්ඡිපරිහාරියෙන පිණ්ඩපාතෙන විවරණනතො සල්ලහුකාවුත්තිතං, සුභරතං, පරමං අපපිච්ඡතං[2] සන්තුට්ඨිඤ්ච දස්සෙති. **දෙවා පිහයන්තීති** තාදිස්ස භුසං අතිවිය සන්තකාය-වචී-මනොකම්මතාය උපසන්තස්ස පරමෙන සතිනෙපක්කෙන සමන්නාගමතො සබ්බකාලං සතිමතො පිණ්ඩපාතිකභික්ඛුස්ස සක්කාදයො දෙවාපි පිහයන්ති, පත්ථෙන්ති, තස්ස සීලාදිගුණෙසු බහුමානං උපපාදෙන්තා ආදරං ජනෙන්ති, පගෙව මනුස්සා- සවෙ සො ලාභ- සක්කාර- සිලොක සන්නිස්සිතො න හොති, තදභික්ඛී න හොතීති අත්ථො.

ඉති පිණ්ඩපාතිකඞ්ගනිද්දෙසවණ්ණනා.

ඉමිනාති සපදානචාරික්කෙන. **කාලඤ්ඤූතති** කාලඤ්ඤෙව. **අඤ්ඤ කත්ථානන්ති** සපරිස්සයාදිවසෙන දුප්පවෙසට්ඨානං[3].

පූරතොති වීථියං ගච්ඡන්තස්ස පූරතො ඝරං අපවිට්ඨසෙව. **පත්ත[4] විස්සට්ඨට්ඨානන්ති** පෙසකාරවීථියං පෙසකාරභාවං නිම්මිණිත්වා සීතස්ස භික්ඛස්ස ඝරවාරෙ පත්ත[4]විස්සට්ඨට්ඨානං. උක්කට්ඨපිණ්ඩ පාතිකො තං දිවසං භික්ඛං ආගමයමානො න නිසීදති, තස්මා තං **අනුලොමෙති**.

කත්ථවිපි කුලෙ නිබද්ධං උපසඞ්කමන්තාභාවතො පරිවත්තභාවෙන **කුලෙසු නිවත්තනවක්ඛතා**. සබ්බත්ථ අලග්ගමානසතාය සොමභාවෙන ච **විසූපමතා**. කුලෙසු පරිග්ගහචිත්තාභාවෙන තත්ථ **මවෙජ්ජපහානං**. ඝතෙසිතාය විහාරභාවතො **සමානුකම්පිතා**. කුලානං සඞ්ගණහන-සංසට්ඨතාදයො **කුලූපකාදිනවා[5]**. **අවහාතානභිනන්දනාති නිමන්තණ** වසෙන අවහාතස්ස අසම්පටිච්ඡනා. **අභිහාරෙනාති** භික්ඛාභිහාරෙන. **ගොචිරාරන්ති** යථාරුච්චිවිචරණං.

ඉති සපදානචාරිකඞ්ගනිද්දෙසවණ්ණනා.

---

1. සී. IV. & V. පාදද්වයෙනාපි.
2. ම. පරම අප්පිච්ඡතං.
3. ම. දුප්පවෙසනකට්ඨානං.
4. සී. පත්තං - කත්ථචි.
5. සී ආදීනවාභාවො.

නානාසභාගභොජනානීති අනෙකසමිං ආසනෙ භොජනං, එක නිසජ්ජාය එව අභුඤ්ජිත්වා විසුං විසුං නිසජ්ජාසු ආහාරපරිභොගොති අත්ථො. **පතිරූපන්ති** යුත්තරූපං- අනුට්ඨාපනීයං. **වත්තං කාතුං වට්ටතීති** වත්තා කාතුං යුජ්ජති. වත්තං නාම ගරුට්ඨානියෙ කාතබ්බ මෙව. තත්ථ පන පටිපජ්ජනවිධිං දස්සෙතුං- **අභයත්ථෙර** වාදමාහ- **ආසනං වා රක්ඛෙය්‍ය, භොජනං වාති** ආදි. තස්සත්ථො: එකාසනිකං භික්ඛුං භුඤ්ජනතං ආසනං වා රක්ඛෙය්‍ය ඛුත්තඞ්ගභෙදතො, යාව භොජනපරියොසානා න වුට්ඨාතබ්බන්ති වුත්තං හොති. භොජනං වා රක්ඛෙය්‍ය ඛුත්තඞ්ගභෙදතො අභුඤ්ජියමානං,[2] යාව භුඤ්ජිතුං සාරභති, තාව වුට්ඨාතබ්බන්ති අත්ථෝ.යසමා තඤිදං වයං ඉධ නත්ථි, තසමා වත්ත කරණං ඛුත්තඞ්ගං න රක්ඛතීති අධිප්පායො. තෙනාහ-**අභයත්ථෙරාති** ආදි.

භෙසජ්ජත්ථමෙවාති ඉමිනා භෙසජ්ජපරිභොගවසෙනෙව සපි ආදීනිපි වට්ටන්තීති දස්සෙති.

අප්පාබාධතාති අරොගතා. **අප්පාතඞ්කතාති** අකිච්ඡජීවිතා සරීරදුක්ඛාභාවො. **ලහුට්ඨානන්ති** කායස්ස ලහුපරිවත්තිතා. **බලන්ති** සරීරබලං. **ඵාසුවිහාරොති** සුඛවිහාරො. සබ්බමෙපතං ඛුත්තකත්තුං භුඤ්ජනපච්චයා උපජ්ජනවිකාරපරික්ඛෙපපරං.

රුජාති රොගා. **න කම්මමත්තනොති** අත්තනො යොගකම්මං පුරෙභත්තං පච්ඡාභත්තඤ්ච න පරිහාපෙති-බහුසො භොජනෙ අව්‍යාවට භාවතො, අරොගභාවතො වාති අධිප්පායො.

ඉති එකාසනිකඞ්ගනිද්දෙසවණ්ණනා.

අපවිත්තකුලං කත්වා භුඤ්ජිතුං වට්ටති, පවිත්තකුලස්ස භුත්තස්ස අසණ්ඨානමපි සියාති අධිප්පායො. **පමාණයුත්තමෙව ගණ්හිතබ්බං,** එකභාජනෙයෙව ගණ්හාමීති බහුං ගහෙත්වා න ඡඩ්ඩෙතබ්බං.

නානාරසභාජනෙ විනොදනානීති නානාරසෙ භොජනෙ තණ්හාය විනොදනං. අත්‍ර අත්‍ර නානාභාජනෙ ඨිතෙ නානාරසෙ ඉච්ඡා එතස්සාති= අත්‍රිච්ඡා, තස්ස භාවො=අත්‍රිච්ඡතා, තස්සා **අත්‍රිච්ඡතාය පහානං. ආහාරෙ පයොජනමත්තදස්සිනාති** අසම්භින්නනානාරසෙ ගෙධං අකත්වා ආහාරෙ සත්ථාරා අනුඤ්ඤාතපයොජනමත්තදස්සිතා. විසුං විසුං භාජනෙසු ඨිතානි ඛුඤ්ජ්ජානි ගණ්හතො තත්ථ තත්ථ සාභොගතාය සියා විකිත්තභොජිතා, න තථා ඉමස්ස එකපත්තගතසඤ්ඤිනොති වුත්තං-**අවිකිත්තභොජිනාති.**

ඔකිත්තලොචනොති පත්තසඤ්ඤිතාය හෙට්ඨා ඛිත්තවක්ඛු. **පරිභුඤ්ජ්‍යාති** පරිභුඤ්ජිතුං සක්කුණෙය්‍ය.

ඉති පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගනිද්දෙසවණ්ණනා.

---

1. සී. යථෙර, ම. යංථෙර. 2. ම. අභුඤ්ජමානං.

භුඤ්ජන්තස්ස යං උපනීතං, තස්ස පරිභෙදපෙන තං අතිරිත්තං හොජනන්ති=**අතිරිත්තභොජනං. කපපියං කාරෙඩා න භුඤ්ජබඛං**– තබ්බිසයත්තා ඉමස්ස ධුතඞ්ගස්ස. තෙනාහ–**ඉදමස්ස විධානන්ති.**

යස්මිං හොජනෙති යස්මිං භුඤ්ජියමානෙ[1]. **නදෙව භුඤ්ජති:** න අඤ්ඤං. අනතිරිත්තභොජනපපච්චයා ආපත්ති=**අනතිරිත්තභොජනා පත්ති,** තතො දූරීභාවො අනාපජ්ජනං. **ඔදහිඛත්තං** ඝසමරභාවො– කුච්ඡිපූරකතා, තස්ස අභාවො එකපිණ්ඩෙනාපි යාපනතො. **නිරාමිස සන්නිධිනා** නිහිතස්ස අභුඤ්ජනතො.

පුන පරියෙසනාවසෙන **පරිභෙසනාය ඛෙදං න යාති.** අනිසලෙලඛ කානං සත්තානුකම්පාදීනං වුද්ධියා සඤ්ජනනං=**සත්තානුගුණාදි වුඩ්ඪිසඤ්ජනනං. ඉදන්ති** ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගං.

ඉති බලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගනිද්දෙසවණ්ණනා.

ගාමන්තසෙනාසනං පහාය අරඤ්ඤෙ අරුණං උට්ඨාපෙතබ්බන්ති එත්ථ–ගාමන්තං අරඤ්ඤඤ්ච සරූපතො දස්සෙතුං–"තත්ථ සඩ්ඨිං උපචාරෙනා"ති ආදි ආරද්ධං. තත්ථ–ගාමපරියාපන්නතා ගාමන්ත සෙනාසනස්ස **ගාමොයෙව=ගාමන්තසෙනාසනන්ති** වුත්තං. "යො කොචි සත්තොපි ගාමො නාමා"ති සම්බන්ධො. **ඉඤ්ඛීලාති** උම්මාරං. **තස්සාති** ලෙඩ්ඩුපාතස්ස. විනයපරියායෙන අරඤ්ඤලක්ඛණං **අදිනනාදාන පාරාජිකෙ** ආගතං. තත්ථ හි– "ගාමා වා අරඤ්ඤා වා"ති අනවසෙසතො අවහාරට්ඨානපරිග්ගහෙ තදුභයං අසඞ්කරතො දස්සෙතුං–"ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච"ති ආදි වුත්තං. ගාමූපචාරෙ හි 'ලොකෙ ගාමසඞ්ගමෙව ගච්ඡතීති නිපපරියායතො පන ගාමවිනිමුත්තං ඨානං අරඤ්ඤමෙව හොතීති. **අභිඛමෙම–**[2] "නික්ඛමිත්වා බහිඉන්ද්‍රඛීලා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ"නති වුත්තං. සුත්තනනිකපරියායෙන **ආරඤ්ඤඞ්ගසික්ඛාපදෙ**– "පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම"නති ආගතං–ආරඤ්ඤඞ්ගං භික්ඛුං සන්ධාය. න හි සො විනයපරියායිකෙ අරඤ්ඤෙ වසනතො=ආරඤ්ඤඞ්ගො. "පන්තසෙනාසනො"ති සුත්තෙන වුත්තොතා. අයඤ්ච සුත්තසංවණ්ණනාති ඉධ සබ්බත්ථ සුත්තනනාකථාව පමාණං, තසමා තත්ථ ආගතමෙව ලක්ඛණං ගහෙතබ්බන්ති දස්සෙනෙතා– **නං ආරොපිතෙන ආවුධහත්ථෙනාති** ආදිනා මිත්තවිඩිමාහ. නෙනෙව හි **මජ්ඣිමට්ඨකථායොව ඉදමෙත්ථ පමාණන්ති** ච වුත්තොතා. **තතො තතො මඤ්ඤන්ති** තත්ථ තත්ථ බුද්ධඤ මඤ්ඤං **පිදහන්ති. ධුතඞ්ගසුද්ධිකෙන:** ධුතඞ්ගසොධනපසුතෙන.

යථාපරිචිත්තෙන කාලෙති උක්කට්ඨස්ස තයොපි උතු, මජ්ඣිමස්ස වෙ, මුදුකස්ස එකො උතු. තත්ථපි **ධුතඞ්ගං න භිජ්ජති**–සඨස්සා හත්තා. **නිපජ්ජිත්වා ගමිස්සාමාති** චිත්තස්ස සිථිලීභාවෙන[3] ධුතඞ්ගං භිජ්ජතීති වුත්තං.

---

1. ම.භුඤ්ජියමානෙ භොජනෙ. 2. සී. IV. අභිඛමෙම භි. 3. සී.II. & ම.සිථිලභාවෙන.

අරඤ්ඤසඤ්ඤං මනසි කරොතෙනාති අහං විවෙකවාසං වසාමි, යථාලද්ධා වා කායවිවෙකො සාත්ථකො කාතබ්බොති මනසිකාර සම්භාවතො[1] "හබ්බො-පෙ-රඤ්ඤිතු"න්ති වුත්තං. **අසස ආරඤ්ඤකසස චිත්තං න වික්ඛිපතී**- ආපාථමනුපගමනතො. **විගතසඤ්ඤාසො හොති**- විවෙකපරිචයතො. **ජීවිතනිකන්තිං ජහති**- බහුපරිස්සයෙ අරඤ්ඤෙ නිවාසෙනෙව මරණභයස්ස දූරීකරණතො. **පවිවෙකසුඛරසං අස්සාදෙති**: අනුභවති--ජනසංසග්ගාභාවතො.

ආරබ්භසඤ්ඤාති ආනඤ්ජයඤ්ඤා-[2] යථානුසිට්ඨං පටිපත්තියා. විවෙකස්ස අඩිට්ඨාභාවතො ආරඤ්ඤිකඞ්ගං යාගිනො වාහනසදිසන්ති කත්වා වුත්තං-**අවසෙසඛුත්තාසුඛොති**, අවසිට්ඨඛුත්තධම්මානුභොති අත්ථො.

ඉති ආරඤ්ඤිකඞ්ගනිද්දෙසවණ්ණනා.

ජඤ්ඤානීති ඉට්ඨා[3]ජඤ්ඤාදීහි ජාදිතං, ආවසථන්ති අත්ථො. **ඛිමඤ්ඤදිකරූකෙඛා**ති චිඤ්ඤං රජ්ජුං රජ්ජසීමාය ඨිතරූකෙඛා. තත්ථ හි තෙසං රජ්ජුං බලකායො උපගන්ත්වා අන්තරන්තරා යුද්ධං කරෙය්ය, වොරූපි පාරිපන්ථිකා සම්මාසරන්තා භික්ඛුස්ස සුඛෙන නිසීදිතුං න දෙන්ති. **චෙතියරූකෙඛා**: දෙවතාධිට්ඨිතොති මනුස්සෙහි සම්මන්නරූකෙඛා. පූජෙතුං උපගතෙහි මනුස්සෙහි අවිච්ඡින්නා හොති. **නිය්‍යාසරූකෙඛා**: සජ්ජ[4]රූකඛාදි. **වඞ්කගුලිරූකෙඛා**: වඞ්කගුලිනිස්සෙවිතො. සීමන්තරිකාරූකඛාදයො සපරිස්සයා දුල්ලභවිවෙකා වාති ආහ-**ඉමෙ රූකෙඛ විවජ්ජෙත්වා**ති.

පණ්ණඝටන්ති රූකඛතො පතිතපණ්ණං. **පවිවිත්තෙන ඨානෙ නිසිදිතබ්බං**-රූකඛමූලිකභාවස්ස පවිවිත්තභාවෙ ත්තෙන වාසකපපනා ධම්මසවණාදීනමත්ථායපි හොති, තස්මා-"ඤාතිත්වා අරුණං වුට්ඨාපිත මෙතෙන"ති වුත්තං.

අභිණ්හං නරූපණ්ණවිකාරදස්සනෙනාති අභික්ඛණං තරුණ, තරුණං වා පණ්ණස්ස විකාරස්ස ඛණභඞ්ගස්ස දස්සනෙන. **සෙනාසන මවෙක්ඛ- කම්මාරාමතානී**ති ආවාසමවෙක්ඛිය- නවකම්මරතභාවානං. **දෙවතාගීති** රූකඛදෙවතාහි, තාපි හි රූකඛට්ඨවිමානෙසු වසන්තියො රූකෙඛසු වසන්ති, අයම්පි රූකෙඛති **සහවාහිතා**.

වණ්ණිතොති "අප්පානි වෙවා"ති ආදිනා පසංසිතො. "රූකඛමූල සෙනාසනං නිස්සාය පබ්බජ්ජා"ති එවං **නිස්සයොති ච භාසිතො**. **අභිරතානි**: තරුණකාලෙ. **නීලානි**: මජ්ඣිමකාලෙ. **පණ්ඩූනි**: ජිණ්ණ කාලෙ. **පතිතානි**: සීයනදිසෙන. එවං **පස්සතෙනා නරූපණ්ණානි** පච්චක්ඛතො එව **නිච්චසඤ්ඤං පනුදති**: පජහති, අනිච්චසඤ්ඤං

---

1. සී. සභාවතො.
2. ම. අනුනයතෙනා.
3. ම. ඉට්ඨක.
4. ම. සජ්ජුල.

එවඤ්ච සඤ්ඣාති. යස්මා[1] භගවතෝ ජාති-බොධි-ධම්මචක්කපවත්තන-පරිනිබ්බාණානි රුක්ඛමූලෙයෙව ජාතානි, තස්මා වුත්තං-**බුද්ධදූසජ්ජං රුක්ඛමූලඤ්ච.**

ඉති රුක්ඛමූලිකඞ්ගනිද්දෙසවණ්ණනා.

රුක්ඛමූලං පටික්ඛිපාමීති එත්තකෙ වුත්තෙ ඡන්නං අපටික්ඛිත්තමෙව හොතීති **ඡන්නඤ්ච රුක්ඛමූලඤ්ච පටික්ඛිපාමීති** වුත්තං-ධුතාඞ්ගස්ස සබ්බසෝ පටියොගිපටික්ඛෙපෙන හි සමාදානං ඉජ්ඣති, නො අඤ්ඤථාති. **ධම්මසවණායාති** ඉමිනාව ධම්මං කථෙන්තෙනාපි උපොසථදිවසාදිසු සුණන්තානං චිත්තානුරක්ඛණත්ථං තෙහි යාචිතෙන ඡන්නං පවිසිතුං වට්ටති, ධම්මං පන කථෙතා අබ්භොකාසොව ගන්තබ්බා, රුක්ඛමූලිකස්සාපි එසෙව නයො. **උපොසථත්ථායාති** උපොසථකම්මාය. **උද්දිසනෙනාති** පරෙසං උද්දෙසං දෙනෙන්තන. **උද්දිසාපෙනෙනාති** සයං උද්දෙසං ගණ්හනෙන්තන. **මහගමපෙක්ඛිතං සාලන්ති** සීහළදීපෙ විය මහා අනුක්කමම[2] උජුකමෙව පවිසිතබ්බං සාලං. **වෙගෙන ගන්තුං න වට්ටති-** අසාරුප්පත්තා. **යාව වස්සූපරමා ඨත්වා ගන්තබ්බං,** න තාවතා ධුතඞ්ගභෙදෙ හොතීති අධිප්පායො.

රුක්ඛස්ස **අග්ගෙනා** නාම: රුක්ඛමූලං, පබ්බතස්ස පන පබ්භාර සදිසො පබ්බතපදෙසො. **අවත්ථරනමරියාදන්ති** යථා වස්සොදකං අන්තො න පවිසති, එවං ඡදනසඞ්ඛෙපෙන උපරි අභාහමරියාදං. අන්තො පන පබ්භාරස්ස වස්සොදකං පවිසති වෙ අබ්භොකාසසඞ්ඛෙපමෙවානි තත්ථ පවිසිතුං වට්ටති. **සාඛාමණ්ඩපො:** රුක්ඛසාඛාහි විරලච්ඡන්නා මණ්ඩපො. **පිට්ඨිපධෙවා:** ඛලිත්ථඛ්[3]සාටකො. **පවිට්ඨක්ඛණෙ ධුතඞ්ගං භිජ්ජති,** යථාවුත්තපබ්භාරාදිඤ්ච ඨපෙත්වාති අධිප්පායො. **ජානිත්වාති** ධම්මසවණාදිඅත්ථං ඡන්නං රුක්ඛමූලං වා පවිසිත්වා නිසින්නො ඉදානි අරුණො උට්ඨහතීති ජානිත්වා.

රුක්ඛමූලෙපි කත්ථචි අත්තෙව නිවාසථාසුතාති සියා තත්ථ ආසඞ්ඝ පුබ්බකො ආවාසපලිබොධො-න පන අබ්භොකාසෙති ඉධෙව **ආවාස පලිබොධූපච්ඡෙදෙ** ආනිසංසො වුත්තො. **පසංසාසානුරූපතාති** "අනිකෙතා"ති වුත්තපසංසාය අනාලයභාවෙන අනුවිධීයනතා. **නිස්සඞ්ගතාති** ආවාසපරිග්ගහාභාවෙනෙව තත්ථ නිස්සඞ්ගතා. අස්සාදිසායං වසනට්ඨානං නත්ථි, තස්මා තත්ථ ගන්තුං න සක්කාති එදිසස්ස පරිත්තකාරණස්ස අභාවතො **චාතුද්දිසො.**

මිගභූතෙනාති පරිග්ගහාභාවෙන මිගස්ස විය භූතෙන. **සිතොති** නිස්සිතො. **විඳතීති** ලභති.

ඉති අබ්භොකාසිකඞ්ගනිද්දෙසවණ්ණනා.

---

1. සී. II. & III. යස්මා ච. 2. ම. අනොක්කමම. 3. සී. I. & ම. ඛලිථඛ්.

න සුසානන්ති=අසුසානං, අසුසදෙසෝ නකාරෝ, සුසානලක්ඛණ රහිතං වසනට්ඨානන්ති අධිප්පායෝ. **තත්ථාති** සුසානන්ති වවත්ථපිත මත්තට්ඨානෙ **න වත්තබ්බං**. න හි නාමමත්තෙන සුසානලක්ඛණං සිජ්ඣති. හෙතාහ-**න හීති** ආදි. **ඨාපිතකාලතෝ පන පට්ඨාය**-පෙ- **සුසානමෙව**- ඡවෙන සංතතාය සුසානලක්ඛණපත්තිතෝ. ඡව සයනන්ති හි සුසානන්ති වුච්චති. සොසානිකෙන නාම අපගතච්ඡවන සල්ලහුකවුත්තිනා භවිතබ්බන්ති දස්සෙතුං-"තස්මිං පන වසන්තෙනා"ති ආදි වුත්තං. **ගරුඛන්ති** දුපරිහාරං. තමෙව හි දුපරිහාරභාවං දස්සෙතුං-**තඤ්ඤාති** ආදි වුත්තං. තත්ථ-**උපපත්තිපරිස්සයවිඝාතත්ථායාති** සුසානං නාම මනුස්සරාහසෙය්යකන්ති චොරා අකතකම්මාපි කතකම්මාපි ඔසරන්ති, තත්ථ චොරෙසු භණ්ඩසාමිකෙ දිස්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සමීපෙ භණ්ඩං ඡඩ්ඩෙත්වා පලාතෙසු මනුස්සා භික්ඛුං චොරෙති ගහෙත්වා බාධෙය්යුං. තස්මා විහාරෙ සඞ්ඝත්ථෙරං වා ගොචරගාමෙ රක්ඛතු[1] නියුත්තං රාජයුත්තකං වා අත්තනෝ සොසානිකභාවං ඤාපෙත්වා යථා නාදිසෝ අස්සෙතු වා පරිස්සයෝ න හොති තථා අපපමත්තෙන වධිතබ්බං. වඩ්ඪමානස්ස යදා ආළාහනං[2] අභිමුඛං න හොති, තදපි සංවෙගජනනත්ථං තත්ථ දිට්ඨි විස්සජ්ජෙතබ්බාති දස්සෙතුං-**අඳ්ධකතී සෙන ආළාහනං**[2] **ඔලොකෙතෙනෙනාති** වුත්තං. **උපපථමංගහණ ගහණබ්බං**:අත්ත නා සොසානිකභාවස්ස අපාකටභාවත්ථං. **ආරම්මණන්ති** තස්මිං සුසානෙ අයං වම්මිකෝ, අයං රුක්ඛෝ, අයං ඛාණුකොති ආදිනා දිවා එව ආරම්මණං වවත්ථපෙතබ්බං. **භයානකන්ති** භයජනක වම්මිකාදි. **සෙනාවි** ලෙඩ්ඩුපාසාණාදිනා ආසන්නෙ විවරන්තීති **න පහරිතබ්බා තිලපිට්ඨං** වුච්චති පලලං.[3] මංසමිස්සං භත්තං=**මංසභත්තං**. **ගුළාදීනි** ආදිසද්දෙන තිලසඞ්ගුළිකාදිඝනා[4] පූවඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. **කුලගෙහං න පවිසිතබ්බන්ති** පෙතධූමෙන වාසිතත්තා පිසාචානු බද්ධත්තා[5] ච කුලගෙහස්ස අබහන්තරං න පවිසිතබ්බං.

දෙවසිකං ඡවඩාහෝ=**ධුවඩාහෝ**. මතඤ්ඤකානං තත්ථාගන්ත්වා[6] දෙවසිකං රොදනං=**ධුවරොදනං**. **වුත්තනයෙනාති** "ඨාපිතකාලතෝ පට්ඨායා"ති වුත්තෙනෙව නයෙන. "පච්ඡිමයාමෙ පටික්කමිතුං වට්ටතී"ති ඉච්ඡිතත්තා **සුසානං අගන්තදිවසෙති අඩ්ඪුත්තරරත්තාණඤ්ච**.

සුසානෙ නිච්චකාලා සීවථිකදස්සනෙන **මරණසතිපරිලාභෝ**. තතෝ එව **අප්පමාදවිහාරිතා**. තත්ථ ඡඩ්ඩිතමතකලෙබරදස්සනෙන **අසුභනිමිත්තාධිගමෝ**. තතෝ එව **කාමරාගවිනොදනං**. බහුලං සරීරස්ස අසුචිදුගන්ධජෙගුච්ඡභාවසල්ලක්ඛණතෝ **අභිණ්හං කාය සභාවදස්සනං**. තතෝ මරණසතිපරිලාභතෝ ච **සංවෙගබහුලතා**. ව්‍යාධිභානං ජරාජීරණානඤ්ච මහානං තත්ථ දස්සනෙන **ආරොග්‍ය-**

---

1. සී. රක්ඛෙඤ්ඤු.
2. සී. I. & ම. ආළහනං.
3. සී. I. II. & III. පලලං.
4. සී. III ගුළිකාදිගත, ම. ගුළිකාදිඝත.
5. ම. බන්ධත්තා.
6. ම. තත්ථ ගන්ත්වා.

යොබ්බන-ජීවිතමදපහානං. ඛුද්දකස්ස මහතෝ ච භයස්ස අභිභවනතෝ **භයභෙරවසහනතා**. සංවිගහස්ස යොනිසෝ පදහනං සම්භවතීති **අමනුස්සානං ගරුභාවනීයතා**. **නිද්දූගතම්පී**ති සුත්තම්පි, සුපිනන්තෙ පීති අධිපායෝ.

ඉති සොසානිඞ්ගධුතනිද්දෙසවණ්ණනා.

සෙනාසනගාහණෙ පරෙ උට්ඨපෙත්වා ගහණං, ඉදං සුන්දරං ඉදං න සුන්දරන්ති පරිතුලෙත්වා පුච්ඡනා, ඔලොකනා ච **සෙනාසනලොලුප්පං**. **තුට්ඨබ්බන්ති** තුස්සිතබ්බං.

විහාරස්ස පරියන්තභාවෙන **දූරෙති වා**, බහූනං සන්නිපාතට්ඨානාදීනං **අවවාසනෙනන්ති වා පුච්ඡිතුං න ලභන්ති**-පුච්ඡනෙනපිස්ස ධුතඞ්ගස්ස සංකිලිස්සනතෝ. **ඔලොකෙතූනන්ති** ලොලුප්පවසෙන පස්සිතුං. **සවස්ස නං න රුච්චතීති** අස්ස යථාසන්ථතිකස්ස තං යථාගාහිතං සෙනාසනං අප්පාසුකභාවෙන සචෙ න රුච්චති. මුදුකස්ස අසති රොගෙ යථාගාහිතං පහාය අඤ්ඤස්ස සෙනාසනස්ස ගහණං ලොලුප්පං, මජ්ඣිමස්ස ගන්ත්වා ඔලොකනා, උක්කට්ඨස්ස පුච්ඡනා, සබ්බසොපි උට්ඨපෙත්වා ගහණෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි.

උට්ඨාපනීයානම්පි අනුට්ඨාපනෙන **සඞ්ඝම්වාරිතිනෙසිතා**. තාය කරුණාවිහාරානුගුණතා. සුන්දරසුන්දරවිහාරාකරණතෝ **ගිහිපලිබොධ්ච්ඡිපපරිවත්තනෙ**. නෙන නාදිලක්ඛණානුගුණතා. තතෝ එව **අනුරොධවිරොධපහානං**. **මාරපිදහනං**-ඔකාසාදනතෝ. **යථාසන්ථතෙන ගමනන්ති** යථානාහිතෙ යථානිද්දිට්ඨෙ සෙනාසනෙ අභිරතභාවං.

ඉති යථාසන්ථතිඞ්ගධුතනිද්දෙසවණ්ණනා.

සෙය්‍යන්ති ඉරියාපථලක්ඛණං සෙය්‍යං. තප්පරිකෙතපෙනෙව හි තදත්ථා මඤ්චා භිසීති එවමාදිනා සෙය්‍යා පරිකිත්තිතා එව හොති. නෙසජ්ජිකොති ච "සයනං පරිකිඩිත්වා නිසජ්ජාය එව විහරිතුං සීලමස්සා"ති ඉමස්ස අත්ථස්ස ඉධ අධිප්පෙතත්තා සෙය්‍යා එවෙත්ථ පරියොගිනී, න ඉතරෙ-තථා අනිට්ඨිතත්තා අසම්භවතෝ ච, නොසජ්ජ පක්ඛියෝ හි ඉරියාපථෝ ඉධ උපරියොගිභාවෙන ඉච්ඡිතෝ, න ඉතරෙ. න ච සක්කා ඨානගමනෙහි විනා නිසජ්ජාය එව යාපෙතුං, තං වා[1] පවත්තෙතුන්ති සෙය්‍යා එවෙත්ථ පරියොගිනී. තෙනාහ-**යෙන පනාති** ආදි. **වඩ්ඪෙතබ්බං** න නෙසජ්ජිකො අහන්ති සබ්බථාපි නිසීදිතබ්බං, ඉරියාපථන්තරානුයොගභිතෝ හි කායෝ මනසිකාරක්ඛමෝ හොති.

---

1. ම. තථා.

චත්තාරෝ පාදා පිටසිඅපස්සයෝ වාති ඉමෙහි පඤ්චහි අඞ්ගෙහි **පඤ්චඞ්ගා**. "චතූහි අඨනීහි පිටසිඅපස්සයෙන ච පඤ්චඞ්ගා"ති අපරෙ. උභොසු පස්සෙසු පිටසිපස්සෙ ච යථා සුඛං අපස්සාය විහරතො නෙසජ්ජිකස්ස අනෙසජ්ජිකභොා සොා විසෙසොති ගාහං නිවාරෙතුං- **අභාසථෙරෝ** නිදස්සිතො-**ථෙරෙ අනාගාමි ඛුඩ්ඩා පරිනිබ්බායිති.**

උපවෙජ්දියති එතෙනාති=**උපවෙජ්දනන්ති** විනිවඤ්ඡුපවෙජ්දස්ස සාධකතමභාවො දට්ඨබ්බා. **සබ්බඤ්ඤුමග්ගඤාණානුයොගසප්පායතා**- අලීනානුද්ධච්චපක්ඛිකභාවතා නිසජ්ජාය. තතො එව **පාසාදිකඉරියා පඨනා. විරියාරම්භානුකූලතා**: විරියසමතායොජනස්ස අනුවජ්ජිකතා. තතො එව **සම්මාපවත්තනතාය අනුබ්‌රූහනතා. පණීධායාති** ඨපෙත්වා. **තනූනන්ති** උපරිමකායං. **විඤ්ඤාමපනීති** වාළෙති, ඉඤ්ජාවිඤාතං කරොතීති අධිප්පායො. **වඤ්චනන්ති** ඨුතඞ්ගං.

ඉති නෙසජ්ජිකඞ්ගනිද්දෙසවණ්ණනා.

සෙක්ඛපුථුජ්ජනානං වසෙන **සීලා කුසලානි**, ඛීණාසවානං වසෙන **සීලා අව්‌යාකතානි**. තත්ථ- සෙක්ඛපුථුජ්ජනා පටිපත්තිපූරණත්ථං, ඛීණාසවා ඵාසුවිහාරත්ථං ඨුතඞ්ගානි පරිහරන්ති. **අකුසලම්පි ඨුතඞ්ගන්ති** අකුසලචිත්තෙනාපි ඨුතඞ්ගසෙවනා අත්‌ථීති අධිප්පායො. තදයුත්තං, යෙන අකුසලචිත්තෙන පබ්බජිතස්ස ආරඤ්ඤකත්තං, තං ඨුතඞ්ගං නාම න හොති, කස්මා? ලක්ඛණාභාවතො. යං හි තං කිලෙසානං ඨුනනතො ඨුතස්ස පුග්ගලස්ස ඤාණස්ස චෙතනාය වා අඞ්ගං, න තං අකුසලධම්මෙසු සම්භවති. තස්මා අරඤ්ඤවාසාදිමත්තෙන ආරඤ්ඤකාදයො භාව හොන්තු, ආරඤ්ඤකඞ්ගාදීනි පන න හොන්තීති ඉමමත්‌ථං දස්සෙතුං-**න මඤ්ඤන්ති** ආදි වුත්තං. තත්ථ-**ඉමානීති** ඨුතඞ්ගානි. **වුත්තං**-හෙට්ඨා වචනත්‌ථනිද්දෙසෙ. **න ච අකුසලෙන භොවි ඨුතොා නාම හොති**, කිලෙසානං ඨුනනට්ඨෙනාති අධිප්පායො. **යස්ස: භික්ඛුනො එතානි**: සමාදානානි **අඞ්ගානි**. එතෙන පඤ්චෙනාපි අත්‌ථවිකප්පෙන නත්‌ථි[1] අකුසලං ඨුතඞ්ගන්ති දස්සෙති. **න ච[3] අකුසලං කිඤ්චි ඨුනාතීති** අකුසලං කිඤ්චි පාපං න ඨුනාතිඒව-[4] අපපටිපක්ඛභාවො. **යෙසං**: සමාදානානං **නං**: අකුසලං ඤාණං විය අඞ්ගන්ති කත්වා නානි ඨුතඞ්ගානීති වුච්චෙය්‌යුං. ඉමිනා දුතියෙනාපි අත්‌ථවිකප්පෙන නත්‌ථි අකුසලං ඨුතඞ්ගන්ති දස්සෙති. **නාපි අකුසලන්ති** ආදි තතියඅත්‌ථවිකප්පවසෙන යොජනා. **නඤ්ඤානි** ආදි වුත්තසෙසවත්‌ථුස්ස නිගමනං. **යෙඤන්ති අභඤ්ඤිවාසිඤෙ** සඤ්ඤායාහ. තෙ හි- "ඨුතඞ්ගං නාම පඤ්ඤත්තන්ති"ති වදන්ති. තථා සති තස්ස පරමත්‌ථතො අවිජ්ජමානත්තා කිලෙසානං ඨුනනට්ඨොපි න සියා සමාදානබ්බතා වාති තෙසං වචනං පාළියා විරුජ්ඣතීති **දස්සෙතුං**-"කුසලත්තිකවිනිමුත්ත"න්ති ආදි වුත්තං.

---

1. සී. නානි. 2. සී. I. II. III. & V. න දිස්සති. 3. සී. න වා.
4. සී. I. III. IV. & V. න ඨුනාති න ඨුනාතියෙව.

තඤ්ඤාති යසමා පඤ්ඤත්තිපකෙඛ එතෙ දෙසා දුන්නිවාරා, තසමා **නං**: තෙසං වචනං **න ගහෙතබ්බං**, චිත්තතයෝ වෙතනා පකෙඛාඥෙව ගහෙතබ්බොති අත්ථෝ. යසමා එතෙ ධුතගුණා කුසලත්තිකෙ පඨම තතියපදසඞ්ගහිතා, තසමා සියා සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සියා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය[1] සම්පයුත්තා, සියා විපාකාධම්මධම්මා, සියා නෙවවිපාක-න විපාකාධම්මධම්මා, සියා අනුපාදින්නුපාදානියා, සියා අසංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකාති එවං සෙසතිකදුකාපදෙහිපි තෙසං යථාරහං සඞ්ගහෝ විභාවෙතබ්බෝ.

කාමං සබ්බෙපි අරහා ධුතකිලෙසා. ඉධ පන ධුතඞ්ගසෙවනා මුඛෙන කිලෙසෙ විධුනිත්වා ඨිතෝ ඛීණාසවෝ **ධුතකිලෙසෝ පුග්ගලෝති** අධිප්පෙතෝ. තථා සබ්බාපි අරියමග්ගා නිප්පරියායෙන **කිලෙසධුනනතෝ ධම්මා**, විසෙසතෝ අග්ගමග්ගා, පරියායෙන පන **විපස්සනාඤාණාදි**,[2] හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන ධුතඞ්ගචෙතනාසම්පයුත්තං **ඤාණං** දට්ඨබ්බං. එවං ධුතං **දස්සෙසත්ථා** ධුතවාදෙ **දස්සෙතබ්බ** යසමා ධුතවාදහෙදෙන ධුතෝ විය ධුතහෙදෙන ධුතවාදෝපි දුවිධෝ, තසමා තෙසං තදුභයපරිකප්පස්ස ච වසෙන වතුක්කමෙත්ථ සම්භවතීති තං දස්සෙතුං-**අත්ථි ධුතොති** ආදි වුත්තං. **තඤ්ඤිදන්ති** නිපාතෝ. තස්ස සෝ අයන්ති අත්ථෝ.

ධුතධම්මා නාමාති ධුතඞ්ගසෙවනාය පටිපක්ඛභූතානං පාපධම්මානං ධුනනවසෙන පවත්තියා ධුතොති ලද්ධනාමාය ධුතඞ්ගචෙතනාය උපකාරකා ධම්මාති කත්වා ධුතධම්මා නාම. අසමපන්නසම්පත්තෙසු පච්චයෙසු අලුබ්භනාකාරෙනෙව[3] පවත්තනතෝ අපිච්ඡතා සන්තුට්ඨියෝ අත්ථතෝ **අලොභෙ**,[4] පච්චයගධාදිහෙතුකානං ලොලතාදීනං සංකිලෙසානං සම්මදෙව ලිඛනතෝ ඡෙදනතෝ ගණසඞ්ඛණිකාදිභෙදතෝ සංසග්ගතෝ චිත්තාසස විවෙචනතෝ සල්ලෙඛතා පවිවෙකතා ච අලොභෙ අමොහෙති ඉමෙසු **තීසු ධම්මෙසු අනුපතන්තීති**. තදනෙතාගධා තපපරියාපන්නා හොන්ති-තදුභයයෙසෙව පවත්තිවිසෙසභාවතෝ. ඉමෙහි කුසලධම්මෙහි **අත්ථි=ඉදමට්ඨි**, යෙන ඤාණෙන පබ්බජිතෙන නාම පංසුකූලිකඞ්ගාදිසු **පතිට්ඨිතෙන** භවිතබ්බන්ති යථානුසිට්ඨං ධුතගුණෙ සමාදියති වෙව පරිහරති ච, තං ඤාණං ඉදමට්ඨීතා. තෙනාහ-**ඉදමට්ඨිතා ඤාණමෙවාති. පවිවෙකපවත්තුසූති** ගහපතිචීවරාදිසු තෙහි තෙහි ධුතඞ්ගෙහි පවිඛිපිතබ්බවත්ථූසු. **ලොභන්ති** තණ්හං. **තෙසෙවාති** පවිවෙකපවත්තූසු එව. **ආදීනව පච්චවෙක්ඛණන්ති** ආරඤ්ඤකඤ්ච- පරාධීනවුත්ති- චොරභයාදිආදීනව පච්චවෙක්ඛකං. **අනුසඤ්ඤානනන්ති** සත්තා නිච්චසුඛරාගපරිභොගවසෙන

---

1. සී. III. IV. & V. වෙතනාය.
2. ඤාණානි-පෘ: වඃ:
3. ම. කාරෙන.
4. සී. V. & ම. අලොභෝ.

අනුඤ්ඤාතානං සුඛසම්ඵස්සඅත්ථරණ- පාපුරණාදීනං. **පටිසේවන මුඛේනාති** පටිසේවනවාරේන, තේන ලේසේනාති අත්ථෝ. **අනිසල්ලේඛ මුඛේනාති** අතිවිය සල්ලේඛපටිපත්තිමුඛේන, උක්කට්ඨස්ස ච වට්ටන කාමපි[1] පටික්ඛිපනවසේනාති අත්ථෝ.

සුඛූපකරණසන්නිස්සයෝ රාගෝ දුක්ඛාය පටිපත්තියං පතිට්ඨං න ලභතීති ආහ- **දුක්ඛාපටිපදං නිස්සාය රාගෝ වූපසම්මතීති.**[2] සල්ලේඛෝ නාම සම්පජාඤ්ඤස්ස හොති, සති ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච මෝහෝ අපජානිට්ඨෝව- අප්පමාදසභාවතොති වුත්තං- **සල්ලේඛං නිස්සාය අප්පමත්තස්ස මෝහෝ පහීයතීති. එත්ථාති** එතේසු ධුතඞ්ගේසු. **තත්ථාති** අරඤ්ඤරුක්ඛමූලේසු.

සිඝඛාතීති සීඝභූතානි අඛාතීනි-පරේසම්පි කේසඤ්චි ඤාණත්ත රියතාය[3] සුඛරතාය ච **සඛණඤ්ඤතෝ,**[4] උත්තමඞ්ඛාතීනීති අත්ථෝ. **අසම්මිස්සඞ්ඛාතීනි** කේහිචි **සමෝදරභිතාති** විසුංයේව අඞ්ඛාතීති වුත්තං හොති. **කම්මට්ඨානං වඩ්ඪති**: රාගචරිතස්ස මෝහචරිතස්ස දෝසචරිතස්සපි වා[5] එකච්චං ධුතඞ්ගං සේවන්තස්සාති අධිප්පායෝ. **හායති**: කම්මට්ඨානං සුකුමාරභාවේන ලූඛපටිපත්තිං අසහන්තස්ස, **වඩ්ඪතේව** මහාපුරිසජාතිකස්සාති අධිප්පායෝ. න වඩ්ඪති කම්මට්ඨානං උපනිස්සයරහිතස්ස. **එවමේව හි ධුතඞ්ගං** යථා කිලේසධුනනටේන, එවං වෙහාසභාවත්තා. තේනාහ-**සමාදානචේතනාති.**

තේරසපි ධුතඞ්ගානි සමාදිය පරිහරන්තානං පුග්ගලානං වසේන **චේතනාලීන හොනතීති** වත්වා භික්ඛූනං තේරස්සන්නම්පි පරිහරණස්ස එකජ්ඣංයේව සම්භවං දස්සේතුං- **සචේ හීති** ආදි වුත්තං. තත්ථ- **එකපපහාරේන සබ්බධුතඞ්ගානි පරිහරිතුං සක්කොතීති** වුත්තං. කථං අබ්භොකාසේ විහරන්තස්ස රුක්ඛමූලිකඞ්ගනන්ති?[6] "ඡන්නං පටික්ඛිපාමි, රුක්ඛමූලිකඞ්ගං සමාදියාමී"ති වත්වනතෝ ඡන්නේ අරුණං උට්ඨාපිතමත්තේන ධුතඞ්ගං භිජ්ජති, න අබ්භොකාසේ. තස්මා හේද හේතුනෝ අභාවේන තම්පි අරොගමේව. තථා සේනාසනලොලුපස්ස අභාවේන යථාසත්ථිකඞ්ගනන්ති දට්ඨබ්බං. ආරඤ්ඤකඞ්ගං **ගණමජ්ඣ ඔහීයනාදිකඞ්ගපදේන** පටික්ඛිත්තං, බලුපජ්ඣාභත්තිකඞ්ගං **අනතිරිත්ත භොජනාදිකඞ්ගපදේන.** පවාරිතාය හි භික්ඛුනියා අතිරිත්තං කත්වා භුඤ්ජිතුං න ල්භති. කපපියේ ච වත්ථුස්මිං ලොලත්තාපහානාය ධුතඞ්ග සමාදානං, න අකපපියේ-සික්ඛාපදේනේව පටික්ඛිත්තත්තා. **අථේව හොනතීති**-භික්ඛුනියා සංකච්චිකච්චරාදීහි සද්ධිං පඤ්චපි තිච්චීවරඞ්ග මේව ගච්ඡන්තීති කත්වා. **සත්තාවුතේනාති** භික්ඛූනං වුත්තේනාසු තේරසසු තිචීවරාධිට්ඨානච්චායකම්මාභාවතෝ ඨපේත්වා තේචීවරිකඞ්ගං **මාදස**

1. සී. වඩ්ඪනඤ්ඤාතම්පි.
2. සී. & ම. වූපසම්මතීති.
3. ම. ඤාණත්තරියතාය.
4. සී. IV. සඞ්ඝහතෝ.
5. සී. I. IV. & ම. න දිස්සති.
6. ම. රුක්ඛමූලිකඞ්ගං

සාමණේරානං. සත්තාති භික්ඛුණීනං වුත්තෙනපි අධිප්පුසු එකං පහාය සත්ත කිච්චරාධිට්ඨානවිනයකම්මානාවතෝ. "ඨපෙත්වා තෝවිරිකඛහති" හි ඉමං අනුවත්තමානමෙව කත්වා **සත්ත සික්ඛමානාසාමණේරීනන්ති** වුත්තං. **පනිරූපාතීති** උපාසකභාවස්ස අනුච්ඡවිකාති.

පරමත්ථමඤ්ජූසාය විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනාය

ධුතඞ්ගනිද්දෙසවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉති දුතියපරිච්ඡේදවණ්ණනා.

3.

අථ කම්මට්ඨානගහණනිද්දෙසවණ්ණනා.

අපිච්ඡතාදීහීති අපිච්ඡතා-සන්තුට්ඨි-සල්ලේඛ-පවිවේකාපචය-විරියාරම්භාදීහි. **පරියෝදපනෙති** සුට්ඨුපි නිරූපකිලෙසෙ. **ඉමස්මිං සීලෙති** යථාවුත්තෙ චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ. **චිත්තං භාවයතීති** ඉමමෙව දෙසනං සන්ධායාහ-**අනිසඞ්ඛපදෙසිතත්තාති.**

කෝ සමාධීති සරූපපුච්ඡා. **කෙනට්ඨෙන සමාධීති** කෙන අත්ථෙන සමාධීති වුච්චති, සමාධීති පදං කං අභිධෙය්‍යත්ථං නිස්සාය පවත්තතීති? අත්ථෝ. **කතිවිධොති** පභෙදපුච්ඡා.

කෝ සමාධීති සාමඤ්ඤාථං සරූපපුච්ඡා-විභාගවන්තානං පන සරූපවිභාවනං විභාගදස්සනමුඛෙනෙව හොතීති විභාගෝ තාව අනව සෙසතෝ දස්සෙතුබ්බෝ; තඤ්ච ඛො ඒකමාදීනවොති දස්සෙතුං-**සමාධි බහුවිධොති** ආදි වුත්තං. තත්ථ-**බහුවිධොති** කුසලාදිවසෙන අනෙකවිධෝ. **නානාපච්චුපට්ඨානොති** ආලම්බන- මනසිකාර- ඡන්ද-පණිධි- අධිමොක්ඛ- අභිනීහාර- පඤ්ඤුත්තරාත්තාදීනානාපච්චුපට්ඨානෝ. **න සාධෙය්‍යාති** ලොකියසමාධිභාවනා ඉධ අධිප්පෙතත්තා, තඤ්ච න සාධෙය්‍ය. ඛ්‍රානවිමොක්ඛාදිසු හි සමාධිං උද්ධරිත්වා තස්ස ලබ්භමානෙහි විභාගෙහි විස්සජ්ජනෙ කසිරමාගන්ත ඛ්‍රානවිභඞ්ගාදිසු ආගතෝ භවෙය්‍ය සමාධිප්පභෙදෙ විස්සජ්ජෙතබ්බෝ සියා, තථා ච සති යථාඨං ලොකියසමාධිස්ස භාවනාවිධි අධිප්පෙතෝ, තස්ස විස්සජ්ජනාය ඔකාසොව න භවෙය්‍ය. කිඤ්ච යෙනස්ස තිකචතුක්කඣානිකෙන හීනාදි භෙදභින්නෙන පවත්තති විභාගෙන ඉධමපාරිසජ්ජාදි වසෙන

1. ම. පවත්තනත්ති.

නවවිධෝ පඤ්චමජ්ඣානිකෝ වෙහප්ඵලාදිවසෙන දසවිධෝ **එකාදස** විධෝ වා භවප්පභෙදෙ නිප්පජ්ජති,[1] සබ්බස්ස පඨමනිබ්බත්තිකාලෙ අයං සොති නිද්ධාරෙතුං වුච්චමානෙ විකෙඛපාය සියා-යථා තං අවිසයෝ තෙනාහ-**එතෙනරිසඳ්ධ විකෙඛපාය සංවත්තෙතබ්බාති. කුසලචිත්තෙන ඛණගණනාති** කුසලා අනවජ්ජසුඛවිපාකලඛණා චිත්තෙකඛණතා. චිත්තචෙතසිකානං සමං අවිසරණවසෙන[2] සම්පිණ්ඩනතස්ස චිය ආධානං=**සමාධානං**. අවිසාරලඛණෙ හි සමාධි, සම්පිණ්ඩනරසෙ ච. සමමා අවිකඛිපනවසෙන ආධානං=**සම්මාධානං**, අවිකෙඛපලඛණෙ වා හි සමාධි, විකෙඛපවිද්ධංසනරසෙ වාති. සබ්බං යසමා එකාරමමණෙ චිත්තස්ස ඨිතිහෙතු, තසමා **ඨපනන්ති වුත්තං හොතීති** ආහ. තථා හෙස-"චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති අවට්ඨිතී"ති නිද්දිට්ඨං. එකාරමමණගහණමෙත්ථ[3] සමාධිස්ස සන්තානට්ඨිතිභාවදස්සනත්ථං. තථා හිස්ස අට්ඨකථායං- "දීපච්චිචිරට්ඨිති[4] නිදස්සිතා. **ආනුභාවෙනාති** බලෙන, පච්චයභාවෙනාති අත්ථෝ. **අවික්ඛිප්පමානාති** න විකඛිපමානා වූපසම්මමානා. උපසමපච්චුපට්ඨානෝ හි සමාධි, එතෙනස්ස විකෙඛපපටිපකඛභාවං දස්සෙති. **අවිප්පකිණ්ණාති** අවිසටා, එතෙන අවිසාරලඛණභාවං.

සබ්බං[5] න විකඛිපති, සම්පයුත්තා වා න විකඛිපන්ති එතෙනාති= අවිකෙඛපෙ, සො ලඛණං එතස්සාති=**අවිකෙඛපලඛණෙ**. විකෙඛපං විද්ධංසෙති, තථා වා සම්පජ්ජතීති=**විකෙඛපවිද්ධංසනරසෙ**. උද්ධච්චෙ[6] අවිකඛම්පනවසෙන පච්චුපට්ඨාතීති, සම්පයුත්තානං වා තං පච්චුපට්ඨපෙතීති=**අවික්ඛම්පනපච්චුපට්ඨානෙ**. **සුඛන්ති** නිරාමිසං සුඛං දට්ඨබ්බං.

අවිකෙඛපලඛණං නාම: සමාධිස්ස ආවෙණිකෙ සභාවෙ. න තෙනස්ස කොචි විභාගෙ ලබ්භතීති ආහ- **අවිකෙඛපලඛණෙන එකවිධෙති.**

සම්පයුත්තධම්මෙ ආරම්මණෙ අපෙපනෙතා විය පවත්තතීති= විහෙඨෙතා **අපපණා**. තථා හි සො-"අප්පණා ව්‍යප්පණා"ති නිද්දිට්ඨෙ. තප්පමුඛභාවසෙන පන සබ්බසම්මං මහග්ගතානුත්තරෙ කිඤ්චධම්මෙ අප්පණාති අට්ඨකථාවොහාරෙ, තථා තස්ස අනුප්පත්තිට්ඨානභූතෙ පරිත්තුජ්ඣානෙ උපචාරවොහාරෙ. ගාමාදීනං සමීපට්ඨානෙ ගාමූපචාරාදි සමඤ්ඤා විය ආහ-**උපචාරප්පණාවසෙන දුවිධොති**. ඉධ පන සමාධිවසෙන වෙදිතබ්බං. ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන ලෝකො වුච්චති වට්ටං. තප්පරියාපන්නතාය ලෝකෙ නියුත්තෙතා, තත්ථ වා විදිතොති=**ලෝකිකෙ**. තත්ථ අපරියාපන්නතාය ලෝභාතෙ උත්තරෙ උත්තිණ්ණෙතීති= **ලෝකුත්තරෙ**. කාමසෙවිතෙ ලොකියසමාධි. භාවෙතබ්බභාවෙන ගයහති, උභයං පන එසජ්ඣං ගහෙත්වා තතො ඉතරං නිද්ධාරෙතුං-

---

1. සී. නිපජ්ජති.
2. ම. අවිසාරණවසෙන.
3. ම. ගහණංවෙත්ථ.
4. සී. IV. විරඞ්හීති.
5. ම. න දිස්සති, තං සබ්බං-පදං ව්‍යඤ්ජනං.
6. උඞ්ඩෙවෙතා-පදං ව්‍යඤ්ජනං.

ලෝකියලෝකුත්තරවසෙන දුවිධොති වුත්තං. **සපීතිකනිපීතිකවසෙනාති** සහ පීතියා වත්තතීති=සපීතිකෝ පීතිසම්පයුත්තෝ, නත්ථි එතස්ස පීතීති=නිපීතිකෝ පීතිවිප්පයුත්තෝ, තෙසං වසෙන. සුඛෙන සහ එකුප්පාදාදිභාවං ගතොති=**සුඛසහගතෝ**, සුඛසම්පයුත්තොති අත්ථෝ. උපෙක්ඛාසහගතෙපි එසෙව නයෝ. **උපෙක්ඛාති** වෙත්ථ අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා අධිප්පෙතා, සා හි සුඛදුක්ඛාකාරප්පවත්තිං උපෙක්ඛති- මජ්ඣත්තාකාරසණ්ඨිතත්තා. සුඛසහගතපදෙන චෙත්ථ සපීතිකෝ නිපීතිකෙකදෙසෝ ච සඞ්ගහිතෝ, උපෙක්ඛාසහගත පදෙන පන නිපීතිකෙකදෙසොවාති අයමෙතෙසං පදානං විසෙසෝ.

සභාවතෝ පවත්තයතෝ ඵලතෝ ච මජ්ඣිමප්පණීතෙහි හීනිතෝ, තෙසං වා ගුණෙහි පරිහීනොති=**හීනෝ**.[1] අත්තනෝ පවත්තෙහි පධානභාවං නීතොති=**පණීතෝ**. උභින්නං මජ්ඣෙ භවොති=**මජ්ඣිමෝ**. සම්පයොගවසෙන චිත්තමානෙන සහ චිත්තෙකග්ගතා=**සවිතක්කෝ**, සහ විචාරෙන=**සවිචාරෝ**, සවිතක්කොව සො සවිචාරොති වාති=**සවිතක්කසවිචාරෝ**. ආදිසද්දෙන අවිතක්කඅවිචාරමත්තෝ අවිතක්කාවිචාරෝ ච ගහිතෝ. තත්ථ-විචාරතෝ උත්තරිං[2] චිත්තෙකග්ගතා සම්පයොගාභාවතෝ අවිතක්කෝ ච සො විචාරමත්තෝ චාති= **අවිතක්කඅවිචාරමත්තෝ**. විසෙසනිවත්තිඅත්ථෝ වා මත්තාසද්දෝ. සවිතක්කසවිචාරෝ හි සමාධි චිත්තක්ඛණිසිට්ඨෙන විචාරෙන සවිචාරෝ. අයං පන විචාරමත්තෙන චිත්තක්ඛණුඛ්ඛාතවිසෙසරහිතෙන, තසමා අවිතක්කඅවිචාරමත්තෝ. අථ වා: භාවනාය පහීනත්තා චිත්තක්කාභාවෙනායං විචාරමත්තෝ, න විචාරතෝ අණුභූතස්ස අත්තනා සම්පයුත්තධම්මස්ස කඤ්චි අභාවාති දස්සෙතුං අවිතක්කවචනෙන විචාරමත්තපදං විසෙසෙත්වා වුත්තං. උභයරහිතෝ **අවිතක්කාවිචාරෝ**. **පීතිසහගතාදිවසෙනාති** පීතිසහගත-සුඛසහගත-උපෙක්ඛාසහගතවසෙන. යදෙත්ථ වත්තබ්බං, තං සුඛසහගතදුකෙ වුත්තනයමෙව. පටිපක්ඛෙහි සමන්නතෝ ඛණ්ඩිතත්තා **පරිත්තෝ**. පරිත්තතන්ති වා අපමත්තකං වුච්චති, අයම්පි අප්පානුභාවතාය පරිත්තෝ වියාති=**පරිත්තෝ**. කිලෙසච්ඡෙදමහන්තතෝ විපුලඵලතෝ දීඝසන්තතිතෝ ච මහන්තභාවං ගතෝ, මහන්තෙහි වා උළාරවත්ථූදීහි ගතෝ පටිපක්ඛොති=**මහග්ගතෝ**. ආරම්මණකරණවසෙනාපි නත්ථි එතස්ස පමාණකරධම්මොති,[3] තෙසං වා පටිපක්ඛොති=**අප්පමාණෝ**.

පටිපජ්ජති ඛාතං එතායාති=පටිපදා-පුබ්බභාගභාවනා, දුක්ඛා කිච්ඡා පටිපදා එතස්සාති=දුක්ඛාපටිපදෝ, පකතිපඤ්ඤාය අභිවිසිට්ඨතාය අභිඤ්ඤා නාම අප්පණාවහා භාවනාපඤ්ඤා, දන්ධා මන්දා අභිඤ්ඤා එතස්සාති=දන්ධාභිඤ්ඤෝ, දුක්ඛාපටිපදෝ ච සො දන්ධාභිඤ්ඤෝ වාති= **දුක්ඛාපටිපදදන්ධාභිඤ්ඤෝ**, සමාධි- තදදිවසෙන. **චතුජ්ඣානඛණවසෙනාති** චතුන්නං ඣානානං අඛණභාවවසෙන. **චතුඣානතඨවසෙන** චෙතං වුත්තං. **ඣානඞ්ගාදිවසෙනාති** ඣානඤ්ච ඣානඞ්ගාදිවසෙන.

---

1. සී. පරිහීනෝ=හීනෝ. 2. ම. උත්තරි. 3. ම. ධම්මෝ.

ඡන්නං අනුස්සතිට්ඨානානන්ති බුද්ධානුස්සතිආදීනං ඡන්නං අනුස්සති කම්මට්ඨානානං. **ඉමේසං වසෙනාති** ඉමේසං දසන්නං කම්මට්ඨානානං වසෙන. **පුබ්බභාගෙ එකඟගතාති** ඉමිනා අපපණාය උපචාරඤ්ඤානාවජ්ජනූපචාරස්සාපි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො-න එකාවජ්ජනසෙසව. **අප්පණාසමාධිනන්ති** උපකත්තබ්බූපකාරකසම්බන්ධෙ සාමිවචනං- "පුරිසස්ස අත්ථො"ති ආදිසු විය. **පරිකම්මන්ති** ගොත්‍රභු. අපරිත්තෙතා සමාධිනි දස්සෙතුං-**පඨමස්ස ඣානස්සාති** ආදි වුත්තං.

තීසු භූමීසූති කාමරූපාරූපභූමිසු. කුසලචිත්තෙකඟතාය අධිප්පෙතත්තා **අරියමඟසම්පයුත්තානාති** වුත්තං. **සියා සප්පීතිකො සියා නිප්පීතිකොති** අනියමවචනං- උපචාරසමාධිසාමඤ්ඤතො. සබ්බෙ සමපි ච, ඣානානං ඣානාවජ්ජනවීථියං උපචාරසමාධි සියා සප්පීතිකො, සියා නිප්පීතිකො. එකාවජ්ජනවීථියං පන ආදිතො දුකතිකජ්ඣානානං උපචාරසමාධි සප්පීතිකොව, ඉතරෙසං නිප්පීතිකොව-**විසභාගවෙදනස්ස** චිත්තස්ස ආසෙවනපච්චයතත්තාභාවතො, **එකවීථියං** වෙදනාපරිවත්තනාභාවතො ච[1]. **සියා සුඛසහගතො සියා උපෙක්ඛාසහගතොති** එත්ථාපි වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. තත්ථ පන දුකතිකජ්ඣානානං උපචාරොති වුත්තං,[2] ඉධ **තිකචතුක්කජ්ඣානානන්ති** වත්තබ්බං.

පවිලද්ධමත්තෙනාති අධිගතමත්තෙනා, අනාසෙවිතො, අබහුලීකතො. සො හි පරිදුබ්බලභාවෙන **ගිනො** හොති. **නාතිසුභාවිතොති** අතිවිය පගුණභාවං අපාපිතො. **සුභාවිතොති** සුට්ඨු භාවිතො, සම්මදෙව පගුණතං උපනීතො. හෙතාහ-**වසිප්පත්තෙනාති** ඣානාදීනං භිත්තාදි වසෙනාපි ඉමෙසං භීනාදිතා වෙදිතබ්බා. තථා උළාරපුඤ්ඤඵලකාමතා වසෙන පවත්තනිතො **ගිනො**. ලොකියාභිඤ්ඤාසමාපාදනාය පවත්තනිතො **මජ්ඣිමො**. විවෙකසාමත්තාය අරියභාවෙ ඨිත්තෙන පවත්තනිතො **පණීතො**. අත්තහිතාය භවසම්පත්තිඅත්ථං පවත්තනිතො වා **ගිනො**. කෙවලං අලොභජ්ඣාසයෙන පවත්තනිතො **මජ්ඣිමො**. පරහිතාය පවත්තනිතො **පණීතො**. වට්ටජ්ඣාසයෙන වා පවත්තනිතො **ගිනො** විවෙකජ්ඣාසයෙන පවත්තනිතො **මජ්ඣිමො**. විවට්ටජ්ඣාසයෙන ලොකුත්තරපාදකත්ථං පවත්තනිතො **පණීතො**. **සඳ්ධිං උපචාරසමාධිනාති** සබ්බෙසම්පි ඣානානං උපචාරසමාධිනා සහ. **චිත්තෙකග්ගතමත්තෙනෙව ආදීනවං දිස්වාති** විතක්කෙනෙව ඔළාරිකතො උපට්ඨහන්තෙන චිත්තස්ස ඛොභකරධම්මෙ[3] අයනති ආදීනවං දිස්වා, විචාරඤ්ච සන්තතො මනසි කරිත්වා. තෙනාහ-**විචාරෙ අදිස්වාති**. **නං සඞ්ඛාසීති** තං එවං පවිලද්ධං සමාධිං සඞ්ඛාසි **එනං**-"අවිතක්කවිචාරමත්තො සමාධී"**ති** දුතියපදං වුත්තං. **තීසූති** ආදිතො තීසු. **තෙසෙවාති** තෙසු එව චතුක්කපඤ්චක්කනයෙසු. **තතියෙ චතුත්ථෙති** "චතුක්කනයෙන තතියෙ, පඤ්චක්කනයෙන චතුත්ථෙ"ති යොජෙතබ්බං. **අවසානෙති** වීසුපි නයෙසු

1. සී. ඣානතොව. 2. ම. ඣානානන්ති වුත්තං.
3. සී. මොහඛරධම්මෙ.

පරියොසානජ්ඣානෙ යථාක්කමං චතුත්ථෙ පඤ්චමෙ වා. **පීතිසුඛසහගතො වාති** එත්ථාපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. එත්ථ ච: සතිපි පීතිසහගතසඤ්ඤාදි **සමාධිස්ස** සුඛසහගතත්තෙ තීණිපි පදානි අසඞ්කරතො දස්සෙතුං- නිප්පීතිකසුඛතො සප්පීතිකසුඛස්ස විසෙස දස්සනත්ථං සඤ්ඤි **පීතිනතිභාදෙසනානි** නිප්පීතිකසෙසෙව සුඛස්ස වසෙන සුඛසහගතො සමාධි දස්සිතොති දට්ඨබ්බා.[1] **උපචාරභූමියන්ති** උපචාරජ්ඣානසම්පයුත්තචිත්තුප්පාදෙ. චිත්තුප්පාදෙ හි සහජාතධම්මානං උප්පත්තිට්ඨානභාවය භූමීති වුච්චති-"සුඛභූමියං කාමාවචරෙ"ති ආදිසු විය. **පරිත්තෙනා සමාධි**: කාමාවචරභාවතො පඨමසමන්නාහාරෙ-භාවනං ආරභන්තස්ස පඨමං පඨවීති ආදිනා කම්මට්ඨානෙ පයමානි නිවෙසො.

තස්ස තස්ස ඣානස්ස උපචාරන්ති නීවරණ-විතක්ක-විචාර-නිඛන්තිආදීනං වූපසමෙ පිරිහුතං කාමාවචරජ්ඣානං. **සාව අප්පණාති** ඉමිනා පුබ්බභාගපඤ්ඤුය එව **අභිඤ්ඤුණාවො** වුත්තොතා විය දිස්සතීති වදන්ති. අප්පණාපඤ්ඤුපි පන අභිඤ්ඤුය එව-යදගොත්ත හි පුබ්බභාග පඤ්ඤුය **දණ්ඩ-සික්ඛා** නදගොත්ත අප්පණාපඤ්ඤුයපීති. **සමුදාචාර ගහණත්තායාති** සමුදාචාරස්ස ගහණභාවෙන, පවත්තිබාහුල්ලතොති අත්ථො. **අසුඛාසෙවනාති** කායිකභාවනා. **පළිබොධූපච්ඡෙදාදීනීති** ආදිසද්දෙන භාවනාවිධානාපරිහාපනාදිං සඞ්ගණ්හති. **අසප්පායසෙවීති** උපචාරාධිගමතො පුබෙ අසප්පායසෙවිතාය **දුක්ඛාපටිපදා,** පච්ඡා අසප්පායසෙවිතාය **දන්ධාභිඤ්ඤා,** හොති. **සප්පායසෙවිනොති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **පුබ්බභාගෙති** උපචාරජ්ඣානාධිගමතො ඔරභාගෙ. **අපරභාගෙති** තතො උද්ධං. **තස්ස වොමිස්සනාති** යො පුබ්බභාගෙ අසප්පායං සෙවිත්වා අපරභාගෙ සප්පායසෙවී, තස්ස **දුක්ඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා,** ඉතරස්ස **සුඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤාති**[2] එවං පඤ්ච චතුත්ථානං වොමිස්සනාය දුතියනයනියාති අත්ථො. අකතූපලිබොධූපච්ඡෙද දස්ස සපරිපන්ථතාය පටිපදා දුක්ඛා හොති, ඉතරස්ස සුඛා. අසමපාදිත අප්පණාකොසල්ලස්ස ඤාණස්ස අවිසදතාය **දන්ධාභිඤ්ඤා හොති,** විසදතාය **ඛිප්පාභිඤ්ඤා. තණ්හාවිජ්ජාවසෙනාති** තණ්හා-අවිජ්ජානං අභිභවානභිභවවසෙන. **සමථවිපස්සනාධිකාරවසෙනාති** සමථවිපස්සනාසු අසතො සතො ච අධිකාරස්ස වසෙන. තණ්හාය සමාධිස්ස උජුපටිපක්ඛතා සා සමථපටිපදාය පරිපන්ථිනීති ආහ-**තණ්හාධිභූතස්ස හි දුක්ඛාපටිපදා හොතීති.** අභිභවො වස්සා ඉතරකිලෙසෙහි අධිකතාය. **අනභිභූතස්ස** "තණ්හායා"ති අධිකාරතො වෙදිතබ්බං. තථා අවිජ්ජා පඤ්ඤුය උජුපටිපක්ඛාති තදභිභූතස්ස දන්ධාභිඤ්ඤතා වුත්තා. **අකතාධිකාරොති** භවන්තරෙ අකතපරිචයො. යථා පගුණං කත්වා විස්සට්ඨගන්ථො අපමත්තකෙන පයොගෙන සුපට්ඨානී වාචුග්ගතොව හොති. එවං පුබෙ කතපරිචයස්ස භාවනා අප්පකසිරෙනෙව ඉජ්ඣතීති

1. ම. ගහිතොනි දට්ඨබ්බං. 2. ම. දන්ධාභිඤ්ඤා හොති.

ආහ-**කම්මාධිකාරස්ස සුඛාති**. සවායං අකතෝ කතෝ ච අධිකාරෝ සමථ නිසසිතෝ පරිපදඤං වුත්තෝතා-සමාධිපධානත්තා පරිපදඤ, විපසසනා නිසසිතෝ අභිඤ්ඤයං-[1] ඤාණපධානත්තා අපපණ්ණය. **කිලෙසින්ද්‍රිය වසෙනාති** තිකඛාතිකඛානං කිලෙසින්ද්‍රියානං වසෙන. තෙනාහ-**තිඛකිලෙසස්සාති** ආදි. තත්ථ-කිලෙසා කාමච්ඡන්දාදයෝ, ඉන්ද්‍රියානි සද්ධාදීනි. යථාවුත්තා පරිපදාභිඤ්ඤා පුග්ගලාධිනාති ධම්මනිදෙසෙපි පුග්ගලාධිට්ඨානමුඛෙන දසෙතුං-**යෝ පුග්ගලෝති** ආදි වුත්තං.

අපපගුණෝති න සුභාවිතෝ, වසීභාවං අපාපිතෝ. තෙනාහ-**උපරිඣානස්ස පච්චයෝ භවිතුං න සක්කොතීති. අයං පරිත්තෝති** අයං සමාධි අපපානුභාවතාය පරිත්තෝ. **අවඩ්ඪිතොති** එකඞ්ගුලවඞ්ගුල මත්තම්පි න වඩ්ඪිතෝ. යථා උපට්ඨිතෙ ආරම්මණෙ **එකඞ්ගුලවඞ්ගුල**[2] මත්තම්පි හි වඩ්ඪිතං අපපමාණමෙවාති වදන්ති. **පගුණෝ සුභාවිතොති** වත්වා **උපරිඣානස්ස පච්චයෝ භවිතුං න සක්කොතීති** ඉමිනා යථා පගුණොපි උපරිඣානස්ස පච්චයෝ භවිතුං අසක්කොන්තෝ සමාධි පරිත්තොයෙව හොති, න අපපමාණෝ. එවං ඤාණුත්තරස්ස එකාසනෙනෙව උපරිඣානනිබ්බත්තනෙ නාතිසුභාවිතොපි උපරිඣා නස්ස පච්චයභාවසඞ්ඛාතාය සුභාවිතකිච්චසිද්ධියා[3] අපපමාණොතෙව වුච්චති. අපරෙ පන-"සචෙ සුභාවිතෝ පගුණෝ, වසීභාවං පත්තෝ උපරිඣානස්ස පච්චයෝ අහොසෙතොපි අපපමාණෝ එව-පමාණ කරානං රාගාදිපටිපකඛානං සුවිදූරභාවතෝ"ති වදන්ති. **වුත්තලකඛණං වොමිස්සනාණාති** යෝ අපපගුණෝ උපරිඣානස්ස පච්චයෝ භවිතුං න සක්කොති, වඩ්ඪිතෙ ආරම්මණෙ පවත්තෝ අයං පරිත්තෝ අපපමාණා රම්මණෝ. යෝ පන පගුණෝ උපරිඣානස්ස පච්චයෝ භවිතුං සක්කොති, අවඩ්ඪිතෙ ආරම්මණෙ පවත්තෝ අයං අපපමාණෝ පරිත්තා රම්මණොති එවං පඨම-චතුත්ථසමාධීනං වුත්තලකඛණස්ස වොමිස්සක භාවෙන දුතිය-තතියසමාධිසඞ්ඛාභතෝ වොමිස්සකභාවෝ වෙදිතබ්බා.

තතොති පඨමජ්ඣානතෝ උද්ධං. **විරත්තපීතිකන්ති** අතික්කන්තා පීතිකං, ජිගුවජ්ජිතපීතිකං වා. අවයවෝ සමුදායස්ස අඞ්ගන්ති වුච්චති-"සෙනඞ්ගං රථඞ්ග"න්ති ආදිසු විය්‍යාති ආහ- **චතුන්නං ඣානාංගානං අඞ්ගභූතා චත්තාරෝ සමාධීති**.

හානං භජතීති= **හානභාගියෝ**, හානභාගෝ වා එතස්ස අත්ථීති=හානභාගියෝ, පරිහාන[4]කොට්ඨාසිකොති අත්ථෝ. ආලයස්ස අපෙක්ඛාය අපරිච්චජනතෝ ඨිතිං භජතීති=**ඨිතිභාගියෝ**. විසෙසං භජතීති=**විසෙසභාගියෝ**. **පච්චනීකසමුදාචාරවසෙනාති** තස්ස තස්ස ඣානස්ස පච්චනීකානං නීවරණ-විතක්ක-විචාරාදීනං පවත්තිවසෙන. **තදනුධම්මතාති** තදනුරූපභූතාය සත්තියා. **සඤ්ඤාණවසෙනාති**

1. ම. අභිඤ්ඤය.
2. සී. එකඞ්ගුලමත්තම්පි.
3. ම. සිඛාය.
4. සී. I & ම. පරිහානි.

සණ්ඨහනවසෙන– පතිට්ඨානවසෙන. "සා පන තදඤ්ඤාදසඞ්ඛාතා තදඤ්ඤාදසම්පයුත්තකඛන්ධසඞ්ඛාතා වා මිච්ඡාසතී"ති **සම්මාභවිනෝදනියං** වුත්තං. තත්ථ සාපෙක්ඛස්ස උපරි විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං අසක්ඛුණෙය්‍යතාතා අවිගතනිකන්තිකා තංතංපරිහරණසතීතිපි වත්තුං වට්ටති. එවඤ්හි කත්වා–"සතියා වා නිකන්තියා වා"ති විකප්පවචනඤ්ච යුත්තං හොති. **විසෙසාධිගමවසෙනාති** විසෙසාධිගමස්ස පච්චයභාව වසෙන. විසෙසං වා අධිගච්ඡති එතෙනාති=විසෙසාධිගමො, තස්ස වසෙන. **නිබ්බිදාසහගතසඤ්ඤාමනසිකාරසමුදාචාරවසෙනාති** ආදීනව දස්සනපුබ්බඞ්ගමනිබ්බිඳනඤ්ඤණසම්පයුත්තසඤ්ඤාය ච ආභොගස්ස ච පවත්තිවසෙන. **නිබ්බෙධභාගියසන්තති** සච්චානං නිබ්බිජ්ඣනපක්ඛිකතා, විපස්සනාය සංවත්තනතීති අත්ථො. **කාමසහගතාති** කාමාරම්මණා, කාමසඤ්ඤාහි වා වොකිණණා. **අවිතක්කසහගතාති** "කථන්නු ඛො මේ අවිතක්කං ඣානං භවෙය්‍යා"ති එවං අවිතක්කාරම්මණ–අවිතක්කවිසයා. **කාමඤ්චායං පඨමස්ස ඣානස්සාති** ආදිකො පාඨො පඤ්ඤාවසෙන ආගතො, සමාධිස්සාපි පනෙත්ථ සඞ්ගහො අත්ථෙවාති උදාහරණස්ස සාත්ථකභාවං දස්සෙතුං– **තාය පන පඤ්ඤාය**[1] **සම්පයුත්තා සමාධිපි වත්තබ්බතං අරහතීති** තෙසං වසෙන එවං වුත්තන්ති අත්ථො.

භාවනාමයස්ස සමාධිස්ස ඉධාධිප්පෙතත්තා **උපචාරෙනාගතා කාමාවචරෝ සමාධීති** වුත්තං.

අධිපතිං කරිත්වාති "ඡන්දවතෝ වෙ සමාධි හොති, මයිහං එව හොතී"ති ඡන්දං අධිපතිං ඡන්දං ධුරං ජෙට්ඨකං පුබ්බඞ්ගමං කත්වා. **ලභති සමාධිනාති** එවං සමාධිං ලභති. **අයං වුච්චති ඡන්දසමාධි:** ඡන්දාධිපතිසමාධීති අත්ථො. එවං විරියසමාධිආදයොපි වෙදිතබ්බා.

චතුක්කභෙදෙනි චතුක්කවසන සමාධිප්පභෙදනිද්දෙසෙ. අඤ්ඤත්ථ සම්පයොගවසෙන විචාරෙන සහ වත්තමානො විතක්කො පඤ්චකනයෙ දුතියජ්ඣානෙ වියොජීතොපි න සුට්ඨු වියොජීතොති තෙන සද්ධිං යෙව විචාරසමතික්කමං දස්සෙතුං වුත්තං–**විතක්කවිචාරාතික්කමෙනා තනියෙනති**. "ඉධ භික්ඛවෙ චතුක්කභෙදෙ වුත්තං දුතියජ්ඣාන"න්ති යොජනා. **පඤ්චඣානඞ්ගවසෙනාති** පඤ්චන්නං ඣානානං අඞ්ගභාව වසෙන. සමාධිස්ස **පඤ්චවිධතා වෙදිතබ්බා.**

විභඞ්ගෙති සුත්තවිභඞ්ග. තත්ථ හි–"ඣාන"[2]සමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසං වොදන"න්ති. එත්ථ–"සංකිලෙස"න්ති ආදි වුත්තං. තත්ථ– **හානභාගියො ධම්මොති** අපගුණෙහි පඨමජ්ඣානාදීහි වුට්ඨිතස්ස සඤ්ඤා- මනසිකාරානං කාමාදිඅනුපක්ඛන්නානං[3]. **විසෙසභාගියො ධම්මොති** පගුණෙහි පඨමජ්ඣානාදීහි වුට්ඨිතස්ස සඤ්ඤාමනසිකාරානං දුතියජ්ඣානාදිඅනුපක්ඛන්නානං.[3] තෙනාහ–**පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභිනන්ති** ආදි. තස්සත්ථො: අපගුණස්ස පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභිනං තතො වුට්ඨිතං

1. සී. සඤ්ඤාය. 2. ම. ඣානසමාපත්ති. 3. සී. පක්ඛන්නානං, ම. පක්ඛන්දනං.

ආරම්මණවසෙන **කාමසහගතා** හුත්වා **සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති** චොදෙන්ති තුදන්ති, තස්ස කාමානුපකඛ්ඛන්නානං[1] සඤ්ඤා මනසිකාරානං වසෙන සා පඨමජ්ඣානපඤ්ඤා[2] හායති, තස්මා **හානභාගිනී**[3]. **අවිතක්කසහගතා**:[4] අවිතක්කං දුතියජ්ඣානං සන්තතො පණීතතො මනසි කරොතො ආරම්මණවසෙන අවිතක්කසහගතා. **සමුදාචරන්ති**: පහුණපඨමජ්ඣානතො වුට්ඨිතං දුතියජ්ඣානාධිගමත්ථාය චොදෙන්ති තුදන්ති. තස්ස දුතියජ්ඣානානුපකඛ්ඛන්නානං[1] සඤ්ඤා මනසිකාරානං වසෙන සා පඨමජ්ඣානපඤ්ඤා විසෙසභූතස්ස දුතියජ්ඣා නස්ස උපපත්තියා පදට්ඨානතාය **විසෙසභාගිනී පඤ්ඤා**,[2] තංසම්ප යුත්තෙනා සමාධි ඉධාධිප්පෙතො. **ඉමිනා නයෙනා**ති ඉමිනා පඨ මජ්ඣානෙ වුත්තෙන විධිනා දුතියජ්ඣානාදිසුපි හානභාගියධම්මා විසෙසභාගියධම්මා ච වෙදිතබ්බා.

අරියමග්ගසමඵුත්තෙනාති ලොකුත්තර-අප්පමාණ-අපරියාපන්න ගහණෙන ලොකියෙහි අසාධාරණතො සප්පීතිකාදිගහණෙන සාධා රණතො ච අරියමග්ගසමඵුත්තෙනා **සමාධි වුත්තෙනා භාවිතොව හොති**– පඤ්ඤාය සම්පයුත්තභාවතා. **ඤා**නන්ති අරියමග්ගසම්මාඤාණං. **විසුං**නන්ති පඤ්ඤා භාවනාය විසුං කත්වා න වදාම. කාමච්ඡන්දනීවරණං පරිරුන්ධති,[5] උපරොධෙති, පවත්තිතුං න දෙතීති=**පලිබොධා**–රකාරස්ස ළකාරං කත්වා, පරිපන්ථොති[6] අත්ථො. **උපච්ඡින්දිත්වා**ති සම්පත්තෙන සඞ්ඝහ ණෙන[7] වා උපරුන්ධිත්වා, අපලිබොධං කත්වාති අත්ථො.

ආවසන්ති එත්ථාති= **ආවාසො**. පරිච්ඡේදවසෙන වෙදියති[8] දිස්සතීති=**පරිවෙණං**: විහාරෙ භික්ඛූනං තංතංවසනට්ඨානං, සඞ්ඝං ආවාසො. **නවඤම්මාදිසූ**නි ආදිසද්දෙන නවාවාසස්ස තදඤ්ඤං අභිවුද්ධි කාරණං සඞ්ගණ්හාති. **කාරණෙනා**ති ශාසනසම්පත්තිං සුලභභික්ඛනාදි ආදිනා කාරණෙන. **අපෙක්ඛවා**ති සාලයො. **තත්රා**ති තස්මිං පලිබොධා භාවෙ. **පාචීනබණ්ඩරාජී**නි පුරත්ථිමදිසාභං පබ්බතඛණ්ඩානං අන්තරෙ වනරාජිට්ඨානං. **නාමා**ති ඉමිනා තස්ස පදෙසස්ස අයං සම්ඤ්ඤූති දස්සෙති. **පටිසාමිතමෙවා**ති නිච්චකාලං පරිසාමෙච්චව විහරතො නික්ඛමාමීති දස්සෙති. **ධාතුනිධානට්ඨානා**නි කායබන්ධන-කරක-නහානසාටික- අක්ඛකඛාතුසඞ්ඛාතානං පරිභොගසරීරධාතූනං නිහිත ට්ඨානං. **ඊදිසස්සා**: අයං ථෙරො විය අලග්ගචිත්තස්ස, එතෙන භික්ඛූනා නාම ආවාසෙ එවරූපෙන භවිතබ්බන්ති ඔවාදෙ දින්නා හොති. ඉතො පරෙසුපි වත්ථූසු එසෙව නයො.

---

1. ම. පඤ්ඤානං.
2. ම. සඤ්ඤා.
3. ම. භානභාගිනිසඤ්ඤා.
4. ම. සහගතනති.
5. ම. පරිබුඬති.
6. ම. පරිබන්ධොති.
7. සී. IV & V. සඞ්ගාහකෙන.
8. ම. වෙණ්ණියති.

කුලෙනාති කුලගහණෙන කුලමනුස්සානං ගහණං- ගාමගහණෙන ගාමවාසිනං විය. **උපට්ඨාකකුලමපී**ති පිසදෙන්න පගෙව සඤ්ඤිකුලන්ති දසෙති. **උද්දෙසපරිපුච්ඡා**නන්ති උද්දිසාපනත්ථං, පාඨං උද්දිසාපෙත්වා සජ්ඣායිතුන්ති අත්ථො. **ඉමඤ්චා**ති ඉමස්මිංයෙව පදෙසෙ, යත්ථ කත්ථචි විහාරෙති අත්ථො. **තං විහාර**න්ති **ඝොසිතාරාමං**[1] විහාරං. **උපගච්ඡතෝ**ති වස්සං උපගතො. **සදා**ති ගතකාලතොපභුති, විසෙසතො පවාරිතදිවසතො පට්ඨාය සබ්බදා දිවසෙ දිවසෙපි. **පරිදෙවමානා**ති නානප්පකාරවිප්පලපන වසෙන විවිධං පරිදෙවන්තී. **සබ්බං පවත්තිනී**ති අත්තනා තත්ථ දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය පච්ඡා සමාගමපරියොසානං දහරස්ස සබ්බං පවත්තිං. **කායසක්කි**නන්ති පස්ස ඉමන්ති සම්මුඛා පටිඝාහකං කත්වා **රථවිනීතපට්පදා**නන්ති දසකථාවත්ථුකිත්තනප්පබ්බකං රථවිනීතුපමාහි විභාවිතං **රථවිනීතසුත්තෙ** ආගතං සත්තවිසුද්ධිපටිපදං. **නාලක පටිපදා**නන්ති "මොනෙය්‍යං තෙ උපඤ්ඤිස්සං"නන්ති ආදිනා සත්ථාරා නාලකත්ථෙරස්ස දෙසිතපටිපදං. **තුවටකපටිපදා**නන්ති "මූලං පපඤ්ච සඤ්ඤායා"ති[2] ආදිනා භගවතා දෙසිතපටිපදං. තත්ථ හි යථාක්කමං:-

> "න මුනී ගාමමාගම්ම කුලෙසු සහසා චරෙ,
> ඝාසෙසනං ඤත්තකථො න වාචං පයුතං භණෙ,
> ගාමෙ ච නාභිසජ්ජෙය්‍ය ලාභකම්‍යා ජනං නාලපෙය්‍යා"නි

එවමාදිකා පරමපටිච්ඡාකථා ආගතා. **චතුපච්චයසන්තොසභාවනා රාමණෙයකාදීපඤ්ඤා**නන්ති චීවරාදීසු චතූසු පච්චයෙසු සන්තොසස්ස භාවනා රමණීයෙ ච පඤ්ඤාසකං.

ලබ්භතීති=**ලාභො**, තොසොහ-**චත්තාරෝ පච්චයාති. මහාපරිවාරෙති** විපුලපරිවාරෙ. පිණ්ඩපාතං තාව දෙන්තා බුද්ධපූජා-පත්ත-චීවරාදීනි තස්ස පරිවාරානි කත්වා දෙන්ති, තථා චීවරාදයොපි. **බාහුලිකා පිණ්ඩපාතිකාති** පිණ්ඩපාතිකා හුත්වා පච්චයබාහුලිකා. **වදන්තී**ති පුරිමදිවසෙ භික්ඛාය ආහිණ්ඩනකාලෙ යථාසුතං වදන්ති. **නිච්ච ව්‍යාවටා**-උපාසකාදීනං සඞ්ගණ්හනෙ.

ගණස්සාති ගණස්ස. **ඝොති** ගණපරිබොධො. **එවන්ති** ඉදානි වුච්චමානාකාරෙන. ගණවාචකස්ස පරියෙසනම්පි ලහුකමෙව ඉච්ඡිතබ්බන්ති ආහ-**ඝොජනතො පරං අගණත්තා**ති. **අත්තනො කම්මන්ති** සමණධම්මමාහ.

කතාකතෙති කතෙ ච අකතෙ ච කම්මෙ ඤාණවසෙන උස්සුක්කං ආපජ්ජිතබ්බං. "කතාකතෙ"ති වා අපපතෙ ච මහන්තෙ ච කතෙ. යථා-"එලාඑලෙ"ති.[3] "සබ්බෙ බහුං අවසිට්ඨ"න්ති සම්බන්ධො. **භාරභාරූ**: සඞ්ඝකිච්චපරිණායකා.

---

1. ම. තං කොරණ්ඩක. 2. ම. සඞ්ඛානි. 3. ම. බලාබලෙති.

පබ්බජ්ජාපෙක්ඛාති සීහළදීපකෙ[1] කිර කුලදාරකානං පබ්බජ්ජා ආචාරසම්පදාය අභාවතො, තස්මා තං පරිච්ඡින්නදිවසං අතික්කාමෙතුං[2] න සක්කා. **සචෙ නං අලභන්තො න සක්කොති අධිවාසෙතූනති** ආදිනා සමාපත්තියා පළිබොධුපච්ඡෙදෙ වුත්තෙපි. ව්‍යතිරෙකතො පන සචෙ තං අලභන්තා සක්කොති අධිවාසෙතුං අරඤ්ඤං පවිසිත්වා **සමණධම්මොව කාතබ්බොති** අයම්පෙත්ථ දස්සිතොති සඞ්ඛෙපෙන පළිබොධුපච්ඡෙදෙ වෙදිතබ්බා. එස නයො සෙසෙසුපි. **කථාති** යථා උපජ්ඣායො ගිලානො යාවජීවං උපට්ඨාතබ්බා, තථා. **උපසම්පාදිත අන්තෙවාසිකොති**: අත්තනා කම්මවාචං වත්වා උපසම්පාදිතො. **යො කොචි රොගොති**: මූලභූතො අනුබද්ධො[3] වා අත්තනො උප්පන්නො. **අනාමන්තෙත්වාති** අනු අනු අමන්තාත්වෙව-අනාදිමිති.

ගන්ථොති ඉමින්නා ගන්ථපළිබොධො ඉධ වුත්තොති ආහ-**පරියත්තිති පරිහරණන්ති. සජ්ඣායාදීහීති** සජ්ඣාය-ධාරණ-පරිචය-පරිපුච්ඡාදීහි. **ඉතරස්සාති** අව්‍යාවටස්ස. යස්ස ගන්ථධුරං විස්සජ්ජෙත්වා සීතස්සාපි ගන්ථා වත්තතෙව, න තස්ස ගන්ථා පළිබොධො-යථා තමහි තමහි වට්ටුමහි ආගතථෙරානං, නාපි සබ්බෙන සබ්බං අගන්ථපසුතස්ස. **මජ්ඣිමපණ්ණාසකතො ආගච්ඡති**- සුත්තපදෙසානං වාරානඤ්ච සදිසතාය ව්‍යාමුය්හනතො. **පුන න ඔලොකෙස්සාමීති** කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගන්ථධුරං විස්සජ්ජෙමීති අත්ථො. **ගාමවාසිකත්ථෙරොතිති අනුරාධපුරවාසීහි. අනුගඟහෙත්වාති** අගහෙත්වා-නත්ථි පරිචයං අකත්වා: **පඤ්චනිකායමණ්ඩලෙති දීඝාගමාදිකෙ** පඤ්චපි නිකායෙ සිකඛිත පරිසාය. **පරිවත්තෙස්සාමීති** වණ්ණයිස්සාමි. **සුවණ්ණහෙරිනති** සොඨ්ඨ හෙරිං. **කතමාචරියානං උගඟහොති** කතමෙසං ආචරියානං උගඟහො, කෙන[4] පරිවත්තීයතීති අධිප්පායො. **ආචරියමඟෙගාති** ආචරියානං කථාමඟෙගා. **අත්තනො ආචරියානන්ති** අත්තනො කථෙතුං යුත්තානං ආචරියානං. **සුවිනිච්ඡිතා සබ්බා තිපිටකපරියත්ති එතස්මිං අත්ථීති= සබ්බපරියත්තිකො,** තෙපිටකොති අත්ථො. පීඨෙ නිසින්නො තතො ඔතරිත්වා භූමියං **තටවිකාය නිසීදිත්වා. ගන්ථකම්මාති** පවිපත්ති ගමනෙන ගතස්ස- දිට්ඨසච්චස්ස. **චීවරං පාරුපිත්වාති** ආචරියස්ස අපවිත්තදස්සනත්ථං පරිමණ්ඩලං චීවරං පාරුපිත්වා. සාඨෙය්‍යාභාවතො **එත්ථ**. කාරණාකාරණස්ස ජානනතො ආජානනතො[5] **ආජානීයො.**

පොථුජ්ජනිකාති පුථුජ්ජනෙ භවා. **දුප්පරිහාරා**- බහුපරිස්සයතාය, තථාභිස්සා උත්තානසෙය්‍යකදාරකො තරුණසස්සඤ්ච නිදස්සිතං. **විපස්සනාය පළිබොධොති**: සමථයානිකස්ස, න විපස්සනායානිකස්ස. යෙභුය්‍යෙන හි ඛීනාලාහී සමථයානිකොව හොති-විපස්සනාසුඛතො.[6] **ඉතරෙනාති** සමථයානිකෙන.[7] **අවසෙසා**: නව පළිබොධා.

1. ම. දීපෙ.
2. සී. අතික්කාමෙතුං.
3. ම. අනුබන්ධො.
4. සී. තෙන.
5. සී. I. & ම. ඤා දිස්සති.
6. සුඛතො-කත්ථචි.
7. ම. සමථයානිකෙන.

කම්මට්ඨානෙ නියුත්තෙනා=කම්මට්ඨානිකො: භාවනමනුයුඤ්ජන්තෙනා, **තෙන කම්මට්ඨානිකෙන. පරිවජ්ජෙතබ්බාති** ඉමස්මිං විහාරෙ සබ්බෙ භික්ඛූති එවං පරිවජ්ජෙතබ්බා. **භෙවාසිනං:** භික්ඛූනං. **මුදුචිත්තතාති** අත්තනි මුදුචිත්තතං ජනෙති. අයඤ්හි සහවාසිනං චිත්තමදූවජ්ජනාදි අත්ථො-"මනුස්සානං පියො හොති"ති ආදිනයපවත්තෙන **මෙත්තානි සංසන්දෙත්තන දීපෙතබ්බො. අනොලීනවුත්තිකො** හොති සම්මා පටිපත්තියං. **දිබ්බානිපි ආරම්මණානි:** පගෙව ඉතරානි. **සබ්බත්ථ:** සබ්බසම්මං සමණකරණීයෙ, සබ්බසම්මිංවා කම්මට්ඨානානුයොගෙ. පුබ්බසෙවා වසෙන[1] **අප්පසීදිතබ්බං.** යොගස්ස භාවනාය අනුයුඤ්ජනං=අනුයොගො, තදෙව කරණීයට්ඨෙන කම්මං, තස්ස **යොගානුයොගකම්මස්ස. ඨානං** නිප්ඵත්තිහෙතු.[2] **නිච්චං පරිහරිතබ්බත්තාති** සබ්බත්ථකකම්මට්ඨානං විය එකදූව අනනුයුඤ්ජිත්වා සබ්බකාලං පරිහරණීයත්තා-අනුයුඤ්ජිතබ්බත්තා.

එවමාදිගුණසමන්නාගතොති පියභාවාදීහි ගුණෙහි සමඵත්තො. කල්‍යාණමිත්තෙනා හි සද්ධාසම්පන්නො හොති,[3] සීලසම්පන්නො, සුත සම්පන්නො, චාගසම්පන්නො, විරියසම්පන්නො, සතිසම්පන්නො, සමාධි සම්පන්නො, පඤ්ඤාසම්පන්නො. තත්ථ-සද්ධාසම්පත්තියා සද්දහති තථා ගතස්ස බොධිං කම්මඵලඤ්ච, තෙන සම්මාසම්බොධියා හෙතුභූතං සත්තෙසු හිතසිතං න පරිච්චජති. සීලසම්පත්තියා සත්තානං පියො හොති- ගරු භාවනියො වොදෙය්‍යා පාපගරහී වත්තා වචනක්ඛමො. සුතසම්පත්තියා සච්චපටිච්චසමුප්පාදදිට්ඨියුත්තානං ගම්භීරානං ඨානං කත්තා හොති. චාගසම්පත්තියා අපච්චෙත්‍යා හොති-සන්තුට්ඨො පව්විත්තෙන අසංසට්ඨා. විරියසම්පත්තියා ආරද්ධවිරියො හොති-අත්තහිතපරහිත පටිපත්තියං. සතිසම්පත්තියා උපට්ඨිතසති හොති. සමාධිසම්පත්තියා අවිඛිත්තෙනා සමාහිතචිත්තෙනා. පඤ්ඤාසම්පත්තියා අවිපරීතං පජානාති. සො සතියා කුසලාකුසලානං ධම්මානං ගතියො සම්මොසම්මොහං පඤ්ඤාය සත්තානං හිතාහිතං යථාභූතං ඤාත්වා සමාධිනා තත්ථ එකග්ගචිත්තෙනා හුත්වා විරියෙන සත්තෙ අහිතා නිසෙධෙත්වා හිතෙ නියොජෙති. තෙන වුත්තං- "පියො--පෙ--නියොජයෙති, එවමාදි ගුණසමන්නාගත"නති.[4] තම්පන කල්‍යාණමිත්තං පරමුක්කංසගතං දස්සෙතුං-"මමං හී"ති ආදි වුත්තං.

කාරණභාවං-[4] යොගභාවස්ස. **පසාසෙති**-අත්තානං පටිපත්තියා අමොඝභාවදස්සනෙන සමුත්තේජනාය සම්පහංසනාය ච. **නනු කථෙසි**[5] පවෙණිපාලනත්ථන්ති අධිප්පායො. **එවරූපොති** පෙසලෙ හුත්වා බහුස්සුතො. තන්නිධරොති සුත්තධරො-තත්ථ කෙහිචිපි අසංහීරො. වංසානුරක්ඛකොති බුද්ධානුබුද්ධාදං වංසස්ස අනුරක්ඛකො. ආචරියමනිතොති ආචාරියමතියං නියුත්තො - තස්ස අනතිවත්තනකො.

1. ම. පුබ්බාසෙවනවසෙන. 2. ම. නිබ්බත්තිහේතු
3. සී. ගතාති. ම. ගතොති. 4. ම. කාරණභාවං. 5. ම. කථේති.

න අත්තනෝ මතිං කායති කථෙතීති=ඉති අත්තනෝමතිකා, අත්තනෝ මතිං පග්ගය්හ වත්තා න හොතීති අත්ථෝ. "පුබ්බෙ වුත්තඛීණාසවා දයෝ"ති ආදි එකච්චඛීණාසවතෝ බහුස්සුතොව කම්මට්ඨානදායෙ සෙය්‍යොති දස්සනත්ථං ආරද්ධං. තත්ථ-**පුබ්බෙ වුත්තඛීණාසවාදයොති** "යං කම්මට්ඨානං ගහෙතුකාමෝ"ති ආදිනා වුත්තඛීණාසවාදිකා. **උග්ගහපරිපුච්ඡානං විසොධිතත්තාති** උග්ගහෙතබ්බතෝ උග්ගහොති ලද්ධනාමස්ස කම්මට්ඨානුපකාරස්ස පාළියා, තදත්ථපරිපුච්ඡනතෝ පරිපුච්ඡාති ලද්ධසමඤ්ඤස්ස අත්ථසංවණ්ණනාය ච විසෙසතෝ සොධිතත්තා: නිග්ගුම්බං නිජ්ජටං කත්වා ගහිතත්තා. **ඉතො විතො ච සුත්තඤ්ච කාරණඤ්ච සල්ලක්ඛෙත්වාති** පඤ්චසුපි නිකායෙසු ඉතො විතො තස්ස තස්ස කම්මට්ඨානස්ස අනුරූපං සුත්තපදඤ්චෙව සුත්තානුගතං යුත්තිඤ්ච සුට්ඨු උපලක්ඛෙත්වා. **සප්පායාසප්පායං ඔලෝකෙත්වාති** යස්ස කම්මට්ඨානං ආචික්ඛති, තස්ස උපකාරානුපකාරං යුත්තිමග්ගතෙන ඔලොකෙත්වා, සමාධිඤ්ච වා, සම්මදෙව හදයෙ ඨපෙත්වාති අත්ථෝ. **මහාමග්ගං දස්සෙතෙනාති** කම්මට්ඨානවිධිං මහාමග්ගං කත්වා දස්සෙතෙනා.

සබ්බත්ථාති තත්ථ තත්ථ විහාරෙ. **චත්තපච්චත්තං කුරුමානෙනාති** පච්චත්තකාලෙ ආගන්තුකවත්තං නික්ඛමනකාලෙ ගමිකවත්තන්ති යථාරහං තං තං වත්තං පූරෙන්තෙන. **සබ්බපාරිහාරියතෙලෙනති** සබ්බෙසං අඞ්ගානං, සබ්බෙසං වා භික්ඛූනං අත්ථාය පරිහරිතබ්බතෙලං. **ඨපෙත්වාති** අනුජානාපනං. "යං නං සම්මාවත්තං පඤ්ඤත්ත"න්ති සම්බන්ධෝ. "එකදිවසං සායං විස්සජ්ජිතෙනාපී"ති යොජනා. **ආරොචෙතබ්බං**-ආගමනකාරණං. **සප්පායවෙලා** සරීරචිත්තානං කල්‍යසම්මයා.

සන්තානෙ රාගස්ස උස්සන්නභාවෙන චරණං පවත්තති=**රාගචරියා**, සා සස්සතාසයාදයෝ විය දට්ඨබ්බා, තථා දොසචරියාදයෝ. **සංසග්ගා** සම්පයොගාරහවසෙන වෙදිතබ්බා, යථා-"රාගමොහචරියා දොසමොහචරියා"ති ආදි. **සන්නිපාතෙනා**: එකසන්තතිපරියාපන්නතාවසෙන, යථා-"රාගදොසමොහචරියා"නි[1] ආදි. ඉමා එව හි සඤ්ඤා **අපරාපි චතස්සොති** වුත්තං. **තථාති** යථා රාගාදීනං, තථා **සද්ධාදීනං සංසග්ගසන්නිපාත වසෙන** සද්ධා-බුද්ධිචරියා, සද්ධා-විතක්කචරියා, බුද්ධි-විතක්කචරියා, සද්ධා-බුද්ධි-විතක්කචරියාති ඉමා අපරාපි චතස්සො. **එවන්ති** සංසග්ග සන්නිපාතවසෙන. **සංසග්ගන්ති** සංසජ්ජනං මිස්සීකරණං- රාගසද්ධා චරියාති[2] ආදිනා. **අනෙකාති** නෙසට්ඨි, තතො අතිරෙකාපි වා. තා පන **අසම්මොහානන්තරධාතුසුත්තපදිකාය**[3] විත්ථාරතො දස්සිතාති තත්ථ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. **පකතීති** ඉමිනා අසති පටිපක්ඛභාවනායං තත්ථ තත්ථ සන්තානෙ චරියාය සභාවභූතතං දස්සෙති. **උස්සන්නතා**: අතිසයභෙමෙහි රාගාදීනං අධිකතා. යතො රාගචරියාදීනං පච්චයසම්භවයෙ

---

1. ම. පකාසෙති, සී. කාසති [චරියාති. 3. ම. රාගසද්ධාචරියා දොසසද්ධාචරියාති.
2. ම. රාගදොසචරියා රාගදොසමොහා ති. ම. අසම්මොහනන්තරා සංයුත්තසුත්තවිභාගා.

රාගාදයෝ බලවන්තා හොන්ති, අභිණ්හසඳව පවත්තන්ති. **තාසං වසෙනාති** ඡන්නං මූලචරියානං වසෙන **ඡළෙව පුග්ගලා හොන්ති**. අඤ්ඤථා අනෙකසෙ පුග්ගලා සියුං, ඡථා ච සති අධිපෙතත්ථසිද්ධි ච න සියාති අධිප්පායො. **සද්ධා බලවතී හොති**-රාගුස්සන්නෙ සන්තානෙ තදනුගුණස්ස ධම්මස්ස නියොගතො අධිකභාවසම්භවතො. තෙනාහ-**රාගස්ස ආසන්නගුණත්තාති**, සිනෙහපරියෙසනාපරිච්චජනෙහි සභාග ධම්මත්තාති අත්ථො. සභාගො හි දූරෙපි ආසන්නොයෙවාති සභාගතා ලක්ඛණම්ඛ ආසන්නගහණං. තත්ථ-සද්ධාය සිනිය්හනං පසාදවසෙන අකාලුස්සියං අලුඛතා, රාගස්ස පන රඤ්ජනවසෙන. සද්ධාය පරියෙසනං අධිමුච්චනවසෙන තන්නින්නතා, රාගස්ස තණ්හායනවසෙන. සද්ධාය අපරිච්චජනං ඔකප්පනවසෙන අනුපකඛන්දනං, රාගස්ස අභිස්සඞ්ග වසෙනාති එවං භින්නසභාවානම්පි තෙසං යථා අලුඛතාදිසාමඤ්ඤෙන සභාගතා, එවං තංසමඞ්ගීනම්පි පුග්ගලානන්ති ආහ- **රාගචරිතස්ස සද්ධාචරිතො සභාගොති. පඤ්ඤා බලවතී හොති**-දොස්සස්සන්නෙ සන්තානෙ තදනුගුණස්ස ධම්මස්ස නියොගතො අධිකභාවසම්භවතො, තෙනාහ-**දොසස්ස ආසන්නගුණත්තාති**, අනලලීයන-පරියෙසන-පරිවජ්ජනෙහි සභාගධම්මත්තාති අත්ථො. තත්ථ- පඤ්ඤාය ආරම්මණස්ස අනලලීයනං තස්ස යථාසභාවාවබොධවසෙන විසංසට්ඨතා, දොසස්ස පන ව්‍යාපජ්ජනවසෙන. පඤ්ඤාය පරියෙසනං යථාභූතදොසපච්චයො, දොසස්ස අභූතදොසනිජ්ජිගිංසා. පඤ්ඤාය පරිවජ්ජනං නිබ්බින්දනාදි වසෙන ඤත්තාසො, දොසස්ස අභිභාවහන[1]වසෙන ඡඩ්ඩනන්ති එවං භින්නසභාවානම්පි තෙසං යථා අනලලීයනාදිසාමඤ්ඤෙන සභාගතා, එවං තංසමඞ්ගිනම්පි පුග්ගලානන්ති ආහ-**දොසචරිතස්ස බුද්ධිචරිතො සභාගොති. අනන්තරායකරා විතක්කාති** මිච්ඡාවිතක්කා මිච්ඡාසඞ්කප්පා උපපජ්ජන්ති- මොහුස්සන්නෙ සන්තානෙ තදනුගුණස්ස ධම්මස්ස යෙභුය්‍යෙන පවත්තිසම්භවතො.[2] තෙනාහ- **මොහස්ස ආසන්න ලක්ඛණත්තාති**, අනවට්ඨානචඤ්චලභාවෙහි සභාගධම්මත්තාති අත්ථො. තත්ථ-විතක්කස්ස අනවට්ඨානං පරිකප්පවස්සෙන සම්පඨාරතාය, මොහස්ස සම්මූළ්හතාවසෙන ව්‍යාකුලතාය. තථා විතක්කස්ස ලහුපරිතක්කණෙ චපලතාය[3] චඤ්චලතා, මොහස්ස අනොගාළ්හතාඤාති එවං භින්න සභාවානම්පි තෙසං යථා අනවට්ඨානාදිසාමඤ්ඤෙන සභාගතා, එවං තංසමඞ්ගිනම්පි පුග්ගලානන්ති ආහ-**මොහචරිතස්ස විතක්කචරිතො සභාගොති.**

තණ්හා රාගොයෙව සභාවතො, තස්මා රාගචරියා විනීමුත්තා තණ්හාචරියා නත්ථීති අත්ථො. **තංසම්පයුත්තත්තාති** තෙන රාගෙන සම්පයුත්තෙනා, දෙසාදයො විය තෙන විප්පයුත්තෙනා නත්ථීති අධිප්පායො. **තදුභයඤ්චාති** තණ්හාමානචයං. **නානිවත්තනතීති** සභාවතො සම්පයොග වසෙන ච න අතික්කමිතා වත්තති. කම්මඤ්හි යථා රාගදොසෙහි

1. අභිඝාතන.
2. ම. සන්තානෙ. තථා මිච්ඡාසඞ්කප්පස්ස ලහුපරිතක්කණා.
3. විතක්කනෙන තදඩගවලතාය.

සම්පයොගවසෙන සහ වත්තමානසසාපි මොහසස උසසන්නතාවසෙන විසුං වරියාභාවො–න කෙවලං මොහසෙසව, භථා සද්ධාබුද්ධිවිභාගානං. එවං රාගෙන සහිපි සම්පයොගෙ මානසසාපි විසුං වරියාභාවො යුත්තොතා සියා. එවං සන්තෙපි රාග-පටිඝ-මාන-දිට්ඨි-විචිකිච්ඡාවිජ්ජානං විය අනුසයටෙඨා ඉමෙසං රාගාදීනංයෙව ආවෙණිකො වරියටෙඨාති නත්ථෙව මානවරියා–යතො වරියා පකතීති වුත්තං, පකති ච සභාවොති. එතෙනෙව දිට්ඨියාපි විසුං වරියාභාවාභාවො සංවණ්ණිතොති දට්ඨබ්බා. අට්ඨකථාසු පන මොහවරියතොගධාව දිට්ඨිවරියාති දසෙතුං– **මොහනිද්දනත්තා චාති** ආදි වුත්තං. තත්ථ–වසදෙන සම්පයොගං සමුච්චිනොති–මොහනිද්දනත්තා මොහසම්පයුත්තත්තා චාති.

කිං සප්පායනති කිදිසං සෙනාසනාදි සප්පායං. **පුබ්බාචිණ්ණං**: පුරිමජාතීසු ආචරිතං. **එකමෙවෙති උපනිස්සයට්ඨෙරං** සඤ්ඤායාහ. තෙන හි **විමුත්තිමග්ගෙ** තථා වුත්තං. **පුබ්බෙ කිරාති** කිරසදේද අරුචිසුච නත්ථො. **ඉට්ඨප්පයොගොති**:මනාපකිරියා. **සුභකම්මබහුලොති**: යෙභුය්‍යෙන සොභනකම්මකාරී. න සබ්බෙ රාගචරිතා එව හොන්ති–අලුද්ධානම්පි පුබ්බෙ ඉට්ඨප්පයොගසුභකම්මබහුලතාසම්භවතො සඟහා චච්චා ඉට්ඨූප පත්තිසම්භවතො ච. එතෙන අසති පුබ්බහෙතුනියාමෙ යථාවුත්ත කාරණමත්තෙන න තෙසං ලුද්ධතා ලුද්ධිභාවහෙතුකා ච රාගචරියාති ඉමම්පථං දසෙති. **ඉතරෙති** ඡෙදනාදිකම්මබහුලා නිරයාදිතො ඉධූපපන්නා ච. "න සබ්බෙ දෙසමොහචරිතා එව හොන්ති"ති යොජනා. ඉධාපි යථාවුත්තකාරණසස කොධනභාවෙ මූළ්හභාවෙ ච අනෙකන්ති කත්තා දෙසමොහචරිතතායපි අනෙකංසිකතා වෙදිතබ්බා. ධාතූනං උසසදනියාමො යදි පමාණතො, සො නත්ථි, අථ සාමත්ථියතො සොපි එකංසිකො න ලබ්භතීති දසෙසනෙතා ආහ– "යථාවුත්තෙනතෙව නයෙන උසසදනියාමො නාම නත්ථී"ති. තත්ථ–**යථාවුත්තෙනෙවාති** "විසමං පන ධාතූන"නති ආදිනා වුත්තපපකාරෙනෙව. **දෙසනියමෙති** සෙමහාදිදෙසාධිකතාය රාගාදිචරිතො හොතීති දෙසවසෙන වරියා නියමෙ සෙමහාධිකො රාගචරිතොති චච්චා පුන සෙමහාධිකොපි මොහචරිතොති, වාතාධිකො මොහචරිතොති චච්චා පුන වාතාධිකො රාගචරිතොති[1] ච වුත්තත්තා **නමපි** දෙසවසෙන නියමවචනං[2] **පුබ්බා පරවිරුද්ධමෙව. අපරිවජ්ජිතබ්බවචනන්ති** පරිවජ්ජකාරිතාය පඤ්ඤාය න පරිවජ්ජිතබ්බා වුත්තවචනං, අනුපපරිකප්පිතවචනන්ති අත්ථො.

උසසදකිත්තනෙති විපාකකථාසං ගහිතඋසසදකිත්තනෙ. **පුබ්බ හෙතුනියාමෙනාති** පුරිමභවෙ පවත්තලොභාදි[3]හෙතුනියාමෙන. **නියාමොති** ච තෙසංයෙව ලොභාදීනං පටිනියතො ලුබ්භනාදිසභාවො දට්ඨබ්බො. ලොභො උසසදෙ එතෙසන්ති=**ලොභුසසදෙ**–උසසන්නලොභා, **ලොභාධිකාති** අත්ථො. **අමොහුසසදෙ චාති** එත්ථ වසදෙ, සම්පිණ්ඩ නත්ථො, තෙන යෙමෙ ලොභුසසදතාදීනං පචෙචකං වොමිස්සකො ච

1. රාගාධිකො මොහචරිතොති–ප.ව්‍යා: 2. ම. නියාමවවනා. 3. පවත්තාමොහාදි–ප.ව්‍ය:

චුද්දස පභෙදා ඉච්ඡිතා, හෙ අනවසෙසතො සම්පිණ්ඩෙති–යථාවුත්තෙසු ඡසෙවව හෙසං අඤ්ඤාගධම්මා. එලභූතා වෙත්ථ ලොභුස්සදනාදයො දට්ඨබ්බා. ඉදානි තං තෙසං ලොභුස්සදනාදිං විභාගෙන[1] දස්සෙතුං– **යස්ස හීති** ආදි ආරද්ධං. **සම්මාසූහනනක්ඛණෙති** සම්මකරණවෙලායං. **ලොභො බලවාති** ලොභො තජ්ජාය පච්චයසාමග්ගියා[2] සාමත්ථියතො අධිකො හොති. **අලොභො මන්දොති** තපපටිපක්ඛා අලොභො දුබ්බලො. කථං පනෙතෙ ලොභාලොභා අඤ්ඤමඤ්ඤං උජුවිපච්චනීකභූතා එකක්ඛණෙ පවත්තන්තීති? න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං– එකක්ඛණෙ පවත්තනතීති. නිකන්තික්ඛණං පන ආයූහනපක්ඛියමෙව කත්වා එවං වුත්තං. එසනයො සෙසෙසුපි. **පරියාදාතුන්ති** අභිභවිතුං. **න සක්කොන්ති**: යො හි එවං සුන්දරං එවං විපුලං එවං මහග්ගතඤ්ච න සක්කා දූතුන්ති ආදිනා අමූහතචාගතාදිවසෙන පවත්තාය චෙතනාය සම්පයුත්තො අලොභො, සො සම්මදෙව ලොභං පරියාදාතුං න සක්කොති. දෙසමොහානං අනුප්පත්තියා තාදිසපච්චයලාභෙන ච **අදෙසාමොහාබලවතෙනා. තස්මාති** ලොභාදෙසාමොහානං බලවභාවතො අලොභදෙසමොහානඤ්ච දුබ්බලභාවතොති වුත්තමෙව කාරණං පච්චාමසති. **සොති** තංසමඞ්ගී පුග්ගලො. **තෙන සමෙමනාති** තෙන ලොභාදිඋපනිස්සයවතා කුසලකම්මුනා. **සුඛසීලොති** සඛිලො, තමෙවත්ථං **අක්කොධනොති** පරියායෙන වදති. **පුරිමනයෙනෙවාති** පුබ්බෙ වුත්තනයානුසාරෙන මන්දෙ අලොභාදෙසා ලොභදෙසෙ පරියාදාතුං න සක්කොනති, අමොහො පන බලවා මොහං පරියාදාතුං සක්කොතීති එවං තත්ථ තත්ථ වාරෙ යථාරහං අතිදෙසත්ථො වෙදිතබ්බා.

දුට්ඨොති කොධනො. **දන්ධොති** මන්දපඤ්ඤෙ. **සිලක්ඛොති** සුඛසීලො. එත්ථ ච– ලොභවසෙන, දෙස–මොහ–ලොභදෙස– ලොභමොහ–දෙසමොහ–ලොභදෙසමොහවසෙනාති තයො එකකා, තයො දුකා, එකො තිකොති ලොභාදිඋස්සදවසෙන අකුසලපක්ඛෙයෙව සත්ත වාරා, තථා කුසලපක්ඛෙ අලොභාදිඋස්සදවසෙනාති චුද්දස වාරා ලබ්භන්ති. තත්ථ–අලොභදෙසමොහා අලොභාදෙසමොහා අලොභදෙසමොහා බලවනෙනාති ආගතෙහි කුසලපක්ඛෙ තතිය–දුතිය–පඨමවාරෙහි දෙස්සුස්සද– මොහුස්සද– දෙසමොහුස්සදවාරා ගහිතා එව හොන්ති, තථා අකුසලපක්ඛෙ ලොභාදෙසමොහා, ලොභදෙසාමොහා, ලොභාදෙසාමොහා බලවනෙනාති ආගතෙහි තතිය–දුතිය–පඨමවාරෙහි අදෙස්සුස්සද– අමොහුස්සද– අදෙසාමොහුස්සදවාරා ගහිතා එවාති අකුසල–කුසලපක්ඛෙසු තයො තයො වාරෙ අනුනාගධෙ කත්වා අට්ඨෙව වාරා දස්සිතා. යෙ පන උභයසම්මිස්සතාවසෙන ලොභා ලොභුස්සදවාරාදයො අපරෙ එකූනපඤ්ඤාස වාරා දස්සෙතබ්බා, තෙ අසම්භවතො එව න දස්සිතා. න හි එකස්මිං සන්තානෙ අනන්තරෙන

1. ම. පචෙචකං චොම්ස්සකතාදිවිභාගෙන. 2. ම. සාමග්ගියං.

අවත්ථන්තරං, ලොභො ච බලවා අලොභො වාති ආදි යුජ්ජති. පටිපක්ඛවසෙන වා ඒ එතෙසං බලවදුබ්බලභාවෙ, සහජාතධම්ම වසෙන වා. තත්ථ-ලොභස්ස තාව පටිපක්ඛවසෙන අලොභෙන අනධිභූතභාවෙ බලවභාවෙ, තථා දොසමොහානං අදොසාමොහෙහි. අලොභාදීනං පන ලොභාදිඅභිභවනතො සබ්බසඤ්ඤ සමානජාතියමධිභූය[1] පවත්තිවසෙන සහජාතධම්මතො බලවභාවෙ. තෙන වුත්තං අට්ඨකථායං:-"ලොභො බලවා, අලොභො මන්දෙ, අදොසාමොහා බලවන්තො, දොසමොහා මන්දු"ති. සො ච නෙසං මන්දබලවභාවෙ පුරිමූපනිස්සයතො තථා ආසයස්ස පරිභාවිතතාය වෙදිතබ්බා.

සො ලුද්ධා වුත්තොතාති යො උස්සදකිත්තනෙ ලුද්ධොති වුත්තො, අයං ඉධ චරියාවිචාරෙ **රාගචරිතොතාති** වෙදිතබ්බා. **දුට්ඨදන්ධොති** දුට්ඨා දන්ධොති ච වුත්තා යථාක්කමං **දොසමොහචරිතා. පඤ්ඤවාති** සාතිසයං සපපඤ්ඤු. යතො සද්ධාවිතක්කෙසු විජ්ජමානෙසුපි බුද්ධි චරිතොති වුච්චති, අලොභාදොසානං බලවභාවො සද්ධූපනිස්සයතාය විනා න හොතීති ආහ-**අලුද්ධාදුට්ඨා පඤ්ඤූපනිස්සාය සද්ධාවරිතාතිති.** අයඤ්ච නයො සාධාරණතො වුත්තොතාති නිබ්බට්ඨිතපුබ්බහෙතුනියාම වසෙනෙව බුද්ධිවරිතාදිකෙපි දස්සෙතුං-**ඡථා වාති** ආදි වුත්තං. තත්ථ-**අමොහපරිවාරෙනාති** අමොහපරික්ඛතෙන.[2] උපනිස්සයතො සම්පයොගතො ච පඤ්ඤාය අභිසඞ්ඛතෙනාති අත්ථො. සෙසපදත්තයෙපි එසෙව නයො. **ලොභාදිනා**[3] **වොමිස්සපරිවාරෙනාති** එත්ථ-ලොභමොහාදිනා අඤ්ඤමඤ්ඤං අවිරුද්ධවොමිස්සකපරිවාරෙනාති අත්ථො. අවිරොධො ච යුගග්ගාහවසෙන අපපවත්තියා වෙදිතබ්බො. තථා හි: සද්ධානුසාරි-ධම්මානුසාරිගොත්තානි අඤ්ඤමඤ්ඤං විභින්නාසභාවානෙව. එකංසෙන ච මිස්සකවරියාපි සම්පටිච්ඡිතබ්බා-පුබ්බහෙතුනියාමෙනෙව චරියාසිද්ධිතො. තථා වෙව උස්සදකිත්තනං පවත්තං-ඡථාරහං ලොභාලොභාදීනං ඵිපාකස්ස පචචයභාවතො.

තෙනාහ **පටිසන්ධිඤ්ච භවඞ්ගඤ්ච** ගතිසම්පත්තියා ඤාණසම්පයුත්තෙන:-"කතමෙසං අට්ඨන්නං හෙතූනං පචචයා උප්පත්ති[4] හොති කුසල කම්මස්ස? ජවනක්ඛණෙ තයො හෙතූ කුසලා තස්මිං ඛණෙ ජාත චෙතනාය සහජාතපපචචයා හොන්ති, තෙන වුච්චති කුසලමූලපපචච යාපි සඞ්ඛාරා. නිකන්තික්ඛණෙ වෙ හෙතූ අකුසලා තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපපචචයා හොන්ති, තෙන වුච්චති අකුසල මූලපපචචයාපි සඞ්ඛාරා, පටිසන්ධික්ඛණෙ තයො හෙතූ අව්‍යාකතා තස්මිං ඛණෙ ජාතචෙතනාය සහජාතපපචචයා හොන්ති, තෙන වුච්චති නාමරූපපපචචයාපි විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපචචයාපි නාම රූප"න්ති ආදි. පුබ්බහෙතු නියාමෙන ච ඡථා තිහෙතුකස්ස පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියං, න තථා දුහෙතුකස්ස. ඡථා ච දුහෙතුකස්ස

1. සී. ජාතියමභිභූය.
2. ම. පරිකම්මෙනෙන.
3. සී. ලොභාදිසු.
4. ම. උපපත්ති.

ඉතිකත්තබ්බතා නෙපක්කං, න තථා අහෙතුකස්ස. එවං ලොභුස්සදාදයෝ පුග්ගලා රාගචරිතාදයෝ හොන්තීති නිට්ඨමේත්ථ ගන්තබ්බන්ති යථා වුත්තමත්ථං නිගමනවසෙන දස්සෙතුං–**එවං ලොභාදිඝුත්ති** ආදි වුත්තං.

තත්‍රාති තස්මිං පුච්ඡාවචනෙ. **ඤායොති** ඤාණනයෝ. පුග්ගලා හි ධිට්ඨානෙන වුත්තොපි අත්ථෝ ධම්මමුඛෙනෙව **ඤායතීති** ධම්මා ධිට්ඨානෙනාහ– **චරියායෝ** විභාවයෙති.

පකතිගමනෙනාති අකිත්තිමෙන සභාවගමනෙන. **චාතුරි යෙනා**ති චතුරභාවෙන–සිඛාරෙන. **උඤ්ඤුවිඤ්ඤූනන්ති** අසම්පුට්ඨමජ්ඣං. **ඛණනෙනා විය**ාති භූමිං ඛණනෙනා විය. **අනුකඩ්ඪිතා**නන්ති පාද නික්ඛිපසමයෙ කඩ්ඪනෙනා විය පාදං නික්කිපති, නෙනස්ස පදං අනුකඩ්ඪිතං පච්ඡතො අඤ්ඤිතං[1] හොති. **පරිව්‍යාකුලායා**ති පරිතො ආලුළිභාය. **ඣමිතෝ විය**ාති චිත්තායනෙනා විය. "භිතෝ විය"[1]ති කෙචි.

සහසානුපිළිතානන්ති අගහපාදෙන පණ්ණියා ච සහසාව සන්නි රුම්භිතං. **විවත්තචඡ්ජදස්සා**නි විනිවත්තනච්ඡදනස්ස– පහීනකිලෙසස්ස **ඉදමිදිසං පදන්ති** භගවතො පදං දිස්වා වදති.

පාසාදිකානන්ති පසාදුවහං. **මඤ්ඣාගාර**න්ති ඉට්ඨාගාරං. **ථිදඛා ගාර**න්ති ථම්භිතාගාරං. **අනරමානෙනා**ති න තරමානෙනා, සණිකන්ති අත්ථෝ. **සමොධාය**ාති සම්මදෙව ඔධාය අවික්කිපිත්වා. **නිපජ්ජිත්වා**ති කායපඤ්ඤත්තිලක්ඛණාය නිසජ්ජාය– සෙය්‍යාය නිපජ්ජිත්වා. **සයති**: නිද්දායති. **පක්කිත්තකා**යෙති අවක්කිත්තකා යෙ–[2] අවසෙ විය සහසා පතිතකා යෙ. **දුස්සණ්ඨා**නන්ති විරූපසන්නිවෙසං. **විකිණ්ණකා**යෙති ඉතො චිතො ච ඛිත්තඅඞ්ගපච්චඞ්ගා. **සම්පරිවත්තකා**නන්ති සම්පරි වත්තිත්වා සම්පරිවත්තිත්වා.

ආලොළයමානෝ: වාලිකාකච්චරානි ආකුලයන්තො. **නිපුණමධුර සමඝනකච්චඤ්ඤූ**ති සඞ්ඝොසලල[3]ං සුන්දරං අවිසමං සාහිසඞ්ඛාරඤ්ච කරණසීලො. **ඛාණුඨද්ධවිසමඤ්ඤූ**ති පිරං අසිපිලං විසමඤ්ච කරණ සීලො. **අපරිචිඡින්නං** අපරිනිට්ඨිතං.

මුඛපූරකන්ති මුඛස්ස පූරකං මහන්තං. **අරසපටිසංවෙදී**ති න රසපටිසංවෙදී. **භාජනෙ ඡඩ්ඩනෙනා**ති භොජනභාජනෙ ඡිත්වානි ඡඩ්ඩනෙනා. **මුඛං මක්ඛනෙනා**ති බහිමුඛං මක්ඛනෙනා.

කිලන්තරූපෝ වියාති තස්ස අසහනෙන ඛෙදපත්තෙනා විය. **අඤ්ඤතරුපෙක්ඛා**යාති අඤ්ඤතරභූතාය උපෙක්ඛාය. "අඤ්ඤතර සඞ්ඛාතාය උපෙක්ඛායා"ති කෙචි.

මායාදිසු– සන්තදෙසපටිච්ඡාදනලක්ඛණා **මායා**. අසන්තගුණපකා සනලක්ඛණං **සාඨෙය්‍යං**. උණ්ණතිලක්ඛණා **මානෝ**. අසන්තගුණ පභාවනමුඛෙන[4] පරිගහණෙ අමත්තඤ්ඤුභාවලක්ඛණා **පාපිච්ඡතා**.

---

1. සී. අඤ්ඤිතං.
2. සී. & ම. අවික්කිත්තකා යෙ.
3. ම. සුඝොසලලං
4. ම. සම්භාවනාමුඛෙන.

සන්තගුණපහාවනම්බෙන පරිග්ගහණේ අමිත්තායත්තදුක්ඛාලක්ඛණා **මහිච්ඡතා**. සකලාගෙන අසන්තුස්සනාලක්ඛණා **අයනතුට්ඨිතා**. විරුද්ධ නාවෙන්න **ගිද්ධං**, සිඹ්ගාරතා නාගරිකභාවසඞ්ඛාතං **කිලෙසසිඹ්ගං**. අත්තනෝ සරීරස්ස චීවරාදිපරික්ඛාරස්ස ච මණ්ඩනවසෙන පවත්තං ලොලුප්පං **චාපල්‍යං**. **එවමාදයොති** එත්ථ ආදිසද්දෙන අහිරිකානෝත්තප්පමද්දපමාදුද්දයෝ සංගය්හන්ති.පරාපරාධස්ස උපනයනලක්ඛණෝ **උපනාහෝ**. පරෙසං ගුණමක්ඛණලක්ඛණෝ **මක්ඛෝ**. පරස්ස ගුණෙ ඉස්සිඛා[1] අපනෙතුකාමතා විය යුගග්ගාහලක්ඛණෝ **පලාසෝ**. පරසම්පත්තී උසූයනලක්ඛණා **ඉස්සා**. අත්තසම්පත්තිනිගූහනලක්ඛණං **මච්ඡරියං**. ඉධ ආදිසද්දෙන දෙවච්ඡසතාපාපමිත්තතාදීනං සඞ්ගහෝ දට්ඨබ්බෝ. අනුස්සාහසංහනනං **ථීනං**. අසන්නිවිට්ඨාහෝ[2] **මිද්ධං**. චෙතසෝ අවූපසමෝ **උද්ධච්චං**. විප්පටිසාරෝ **කුක්කුච්චං**. සංසයෝ **විචිකිච්ඡා**. අයොනිසෝ දළ්හග්ගාහෝ **ආධානග්ගාහිතා**. යථාගහිතස්ස මිච්ඡාග්ගාහස්ස දුබ්බිමෝචියතා **දුප්පටිනිස්සග්ගිතා**. ඉධ ආදිසද්දෙන මුට්ඨසච්චඅසම්පජඤ්ඤාදීනං සඞ්ගහෝ දට්ඨබ්බෝ. **මුත්තවාගතා**යි විස්සට්ඨවාගතා–නිස්සඞ්ඝපරිච්චාගෝ. යථා මාත්‍රාදයෝ, තථා පවත්තා අකුසලක්ඛන්ධා; යථා අරියානං දස්සනකාමතාදයෝ, තථා පවත්තා කුසලක්ඛන්ධා වෙදිතබ්බා. **පඤ්ඤත්තිසම්භානං** නාම: වත්ථුත්තයං. **සංවෙජනීයට්ඨානානි** ජාතිආදීනි. **කුසලානුයොගෙති** කුසලධම්මභාවනායං. එවඤ්ච එවඤ්ච කරිස්සාමීති චිත්තුප්පාදං රත්තිභාගෙ පරිවිතක්කනං **රත්තිං ඵුපායනා**. තථා විතක්කිතානං පෙසං දිවසභාගෙ අනුට්ඨානං **දිවා පජ්ජලනා**. **ඛුරාඛුරං ධාවනාති** ඉතෝ චිතෝ තත්ථ තත්ථ ආරම්මණෙ චිත්තවොස්සග්ගෝ. තෙනෙවාහ:– "ඉදං ප්‍රුරෙ චිත්තමවාරි චාරිකං යෙනිච්ඡකං යත්ථ කාමං යථාසුඛ"නති, "චිත්තමස්ස විධාවතී"නි ච.

ධම්මපවත්තිදස්සනාදි ච[3] පාළිඤ අට්ඨකථාඤ ච අනාහතමෙවාති න සක්කා වත්තුනන්ති–**සබ්බාකාරෙනා**ති වුත්තං, කිඤ්චි කිඤ්චි ආගතම්පි අත්ථෙවාති හි අධිප්පායෝ. **න සාරතෝ පවෙචනබ්බ**නති වත්වා තත්ථ කාරණං දස්සෙන්තෙනා– **රාගචරිතස්ස ගීති** ආදිමාහ. **අපපමාද විහාරිනොති** විනිධාය[4] භාවං පටිපජ්ජනෙන අපපමාදකාරිනෝ. **ගිනනලක්ඛණා ඉරියාපථාදනොති** චාතුරියෙන අචාතුරියෙන සණිකං සහසා ච ගමනාදයෝ. **න උපපජ්ජන්තීති** න යුජ්ජන්ති. **පුචඡිත්වා ඤාතබ්බන්ති** ධම්මපවත්තිආදි පුචඡිත්වා ඤාතබ්බං.

සප්පායං හිතං, කිලෙසවිඝාතීති අත්ථෝ. **අඛොතවෙදිකන්ති** අපරිසුද්ධපරිකෙඛපවෙදිකං. **භූමිට්ඨකන්ති** භූමිතලෙයෙව උට්ඨපිතං–උපරිමතලරහිතං. **එකතෝ ඔනතස්ස පබ්බතපාදස්ස** හෙට්ඨා භාගෝ අකතභිත්තිභූමිපරිකම්මෙමා **අභූමිපබ්භාරෝ. ජතුකාභරිතන්ති** අධොමුඛාහි– ඔලම්බමානමුඛාහි බුද්ධකවගඝුලීහි පරිපුණ්ණං. **ඔලුග්ග**

1 ම. දසෙසභා.
2. සී. ආසන්නිවිභාතෝ.
3. ම. දස්සනාදිසු ච.
4. ම. තත්ථ විනිධාය.

විලුණනන්ති ජිව්හාණ්ඩං. **උජ්ජඟලං**: ලූබධූසරං–[1] ඡාපූදභාරහිතං. සීහව්‍යග්ඝාදිභයේන **සාසඞ්කං**. **දුරූපන්ති** විරූපං. **දුබ්බණ්ණන්ති** අසුන්දරවණ්ණං, දුස්සණ්ඨානං වා. ජාලාකාරෙන කහපුබ්බං **ජාලපුබ්බං**. **සාණී විය ඛරසම්ඵස්සන්ති** සාණීඵලකෝ විය දුක්ඛසම්ඵස්සං. භාරිකා ගාවෙන අත්තාරත්තරා තුන්නකරණේන[2] ච **කිච්චපරිහරණං**. **ආණී ගණ්ඨිකභූතෝති** ආණීනා ගණ්ඨියා ච හතසෝභෝ. ඉදං රාගචරිතස්ස සප්පායං, එවමස්ස කිලෙසසමුදාචාරෝ න හොතීති අධිප්පායෝ. එස නයෝ සෙසපදෙසුපි.[3]

දිසාමුඛන්ති දිසානිමුඛං, අඛෙත්තාසානිමුඛන්ති අධිප්පායෝ. **මහාඝසිණන්ති** මහන්තං ඝසිණමණ්ඩලං. **සෙසං** සෙනාසනාදිසු යං වත්තබ්බං මොහචරිතස්ස, තං **දෙසචරිතස්ස වුත්තසදිසමෙව.**

චිත්තකවිබාවනසෙව පචවයෝ හොති: යථා තං ආයස්මතෝ මෙඝියත්ථෙරස්ස. **දළිමුඛෙති** පබ්බතවිවරෙ. **පරිත්තන්ති** සුපපසරාව මත්තං. පභෙදපරිච්ඡෙදතෝ විධානපරිච්ඡෙදතෝ විභාවනපරිච්ඡෙදතෝ සප්පායපරිච්ඡෙදතෝති පඤ්චකං **පරිච්ඡෙදසඤ්ඤං** යොජෙතබ්බං. **විභාවනාති** අයං රාගචරිතොති ආදිනා ඤාණන[4] විභාවනා.

එකච්චකසිණානුස්සතිට්ඨානමත්තස්ස පසඞ්ගෙන කථිතත්තා වුත්තං– **න ච තාව චරියානුකූලං කම්මට්ඨානං සබ්බාකාරෙන ආවිකතන්ති. සඞ්ඛානනිද්දෙසතොති** සඞ්ඛාතානං "වත්තාලීසායා"ති සඞ්ඛාවසෙන ගහිතානං උද්දිට්ඨානං නිද්දෙසතෝ. එත්ථ එත්තකානි උපචාරජ්ඣානාවහානි, එත්තකානි **අප්පණාජ්ඣානාවහානීති උපචාර ප්පණාවහතෝ.** එත්තකානි එකජ්ඣානිකානි, එත්තකානි තිකජ්ඣානිකානි,[5] එත්තකානි සකලජ්ඣානිකානීති **ඣානප්පභෙදතෝ.** එතෙසු අඞ්ගසමතික්කමෝ, එතෙසු ආරම්මණසමතික්කමොති එවං **සමතික්කමතෝ.** එත්තකානෙත්ථ වඩ්ඪෙතබ්බානි, එත්තකානි න වඩ්ඪෙතබ්බානීති **වඩ්ඪනාවඩ්ඪනතෝ. ආරම්මණතොති** සභාවධම්ම– නිමිත්ත– න්ති අබ්භවසෙන ඵලිතාවලිතවසෙන ච ආරම්මණවිභාගතෝ. **භූමිතොති** කාමාවචරාදිභූමිවිභාගතෝ. **ගහණතොති** දිට්ඨාදිවසෙන ගහණ විභාගතෝ. **පචචයතොති** ආරූපපාදීනං යථාරහං පච්චයභාවතෝ. **චරියානුකූලතොති** රාගචරියාදීනං අනුකූලභාවතෝ.

කම්මට්ඨානානීති ආරම්මණභාවෙන යොගකම්මස්ස පවත්තිට්ඨානානි.

චතුක්කජ්ඣානිකාති චතුබ්බිධරූපාවචරජ්ඣානවන්තෝ, තෙසං ආරම්මණභූතාති අත්ථෝ. චතුක්කනයවසෙන චෙතං වුත්තං.

තිකචතුක්කජ්ඣානිකෙසූති තිකජ්ඣානිකෙසු පුරිමෙසු බ්‍රහ්ම විහාරෙසු, චතුක්කජ්ඣානිකෙසු ආනාපානකසිණෙසු. **සෙසෙසූති** වුත්තා වසෙසෙසු එකවීසතියා කම්මට්ඨානෙසු.

---

1. ම. ලූබධූවසරං.
2. සී. තුන්නාකාරණෙන.
3. ම. එවමෙව තයෝ සෙසෙසූපි.
4. සී. ඡාඩාඩා.
5. ම. දුඤතිකජ්ඣානිකානි.

දිබ්බචක්ඛුනා දිට්ඨහදයරූපස්ස සත්තස්ස චිත්තං ආදිකම්මිකෝ චෙතොපරියඤ්ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිතුං සක්කොති-න ඉතරස්සාති **කසිණ** එරණං චෙතොපරියඤ්ඤාණස්සාපි[1] පච්චයෝ හොති. තෙන වුත්තං- **පරසත්තානඤ්ච චෙතසා චිත්තමඤ්ඤාතුං සම්පෙථා** හොතීති. **ඔකාසෙන පරිච්ඡින්නත්තාති** අත්තනා සීතොකාසෙන පරිච්ඡින්නත්තා, තථා උග්ගහකොසල්ලස්ස සම්පාදිතත්තා පරිච්ඡින්නාකාරෙනෙව තානි උපතිට්ඨන්ති, තස්මා න තත්ථ වඩ්ඪන්ති අධිප්පායෝ. සචෙ පන කොචි වඩ්ඪෙය්‍ය, න තෙන කොචි ගුණොති **දසෙසන්තෝ** ආහ- **ආනිසංසාභාවා චාති. නෙසු පනාති** ආදිනා තමෙව ආනිසංසාභාවං විවරති. යස්මා **වඩ්ඪිතෙසු කුණපරාසිසෙව වඩ්ඪති**, අවඩ්ඪිතෙපි කාමරාගච්ඡම්භනා හොතියෙව, තස්මා ආනිසංසාභාවෝ. **විතුනාති** විපුලාරම්මණතාය සුපාකටා, වඩ්ඪිතනිමිත්තතාය අප්පමාණාරම්මණ භාවෙන පරිව්‍යාත්තාති අත්ථෝ. **සකවලන්ති** සකලං-අනවසෙසං පඨවිං. **ඉමන්ති** වචනං උපට්ඨානාකාරෙන වුත්තං, න නිමිත්තස්ස වඩ්ඪනෙනාති අධිප්පායෝ. **ලාඝිතන්තාති** සාතිසයං ලාඝිතාය, උක්කංසගතවසිභාව තොති අත්ථෝ. ථෙරෝ හි පරමාය වසිප්පත්තියා අසසමණ්ඩලෙ අසසං සාරෙන්තා විය යත්ථ තත්ථ නිසින්නොපි සීතොපි තං ඛාණං සම්පජ්ජතෙව, තෙනස්ස සමන්නතතෝ නිමිත්තං වඩ්ඪිතං විය උපට්ඨාසි.[2] තෙන වුත්තං-**සබ්බදිසාසූති** ආදි. **වුත්තනාති** ඛම්මසඛගහෙ වුත්තා. **මහතෙනති** විපුලෙ. නිත්තනතලාදිවසෙන හි එකදෙසෙ අට්ඨත්වා සමන්නතතෝ ගහණ වසෙන සකලසරීරෙ නිමිත්තං ගණ්හන්තස්ස තං මහන්තං හොති, මහතෙන වා සරීරෙ. **අපපකෙනති** සරීරස්ස එකදෙසෙ. "නිමිත්තං ගණ්හාතී"ති යොජනා. "අපපකෙ" වා ඛුද්දකෙ දුරකසරීරෙ. **එකනති** අසුභනිමිත්තං. **ආදීනවනති** "අසුභරාසි එව වඩ්ඪති, න ච කොචි ආනිසංසො"ති වුත්තං ආදීනවං. **සෙසානිපි න වඩ්ඪෙන්තඛබානීති** සඞ්ඛෙපතතා වුත්තමත්ථං උපපත්තිතො විවරිතුං **කසමාති** ආදි වුත්තං. පිවුපිණ්ඩාදිවසෙන උපට්ඨහන්තමපි නිමිත්තං වාතසඞ්ඝාතසඤ්ඤිස්ස යන්ති කත්වා වුත්තං- **වාතරාසිසෙව වඩ්ඪතීති. ඔකාසෙන පරිච්ඡින්නන්ති** නාසිකග්ගමුඛනිමිත්තාදිඔකාසෙන සපරිවෙජ්දං. වායො කසිණවඩ්ඪනෙ විය න එත්ථ කොචි ගුණෝ, කෙවලං වාතවඩ්ඪනමෙවාති ආහ- **ආදීනවත්තනාති. කසනන්ති** බ්‍රහ්මවිහාරාදිනං. ' **නිමිත්තන්ති** ආරම්මණං. **න ච තෙන අත්ථෝ අත්ථීති** තෙන සත්තරාසිවඩ්ඪනෙන පඨවිකසිණාදිවඩ්ඪනෙ[3] විය කිඤ්චි පයොජනං නත්ථි. **පරිග්ගහබලෙනාති** අපරිග්ගහිතස්ස භාවනාවිසයස්ස පරිග්ගහබලෙන, න නිමිත්තවඩ්ඪනබලෙන. තෙනාහ- **එකාවාසඅප්පාවාසාදිනාති** ආදි. **එත්ථාති** බ්‍රහ්මවිහාරභාවනායං. **ඉදඤ්ඤාති** යං පටිභාගනිමිත්තං අයං යොගී. සීමාසම්භෙදෙනෙව හෙත්ථ උපචාරජ්ඣානුප්පත්ති, න නිමිත්තුප්පත්තියා. යදි එවං කථං පරිත්තාදිආරම්මණතා ඣානස්සාති ආහ-

1. ම. ඤාණස්ස. 2. ම. උපට්ඨාති. 3 සී. පඨමිකසිණවඩ්ඪනෙ.

පරිත්තඅප්පමාණාරම්මණතාපෙත්ථ පරිගණහවසෙනාති. කතිපයෙ සත්තෙ පරිග්ගහෙත්වා පවත්තා මෙත්තාදයෝ පරිත්තාරම්මණා, බහුකෙ අප්පමාණාරම්මණාති අත්ථෝ. "ආකාසං කසිණුග්ඝාටිමත්තත්තා[1] න වඩ්ඪෙතබ්බ"න්ති යොජනා. "වකඛති" වා[2] පෙන සම්බන්ධිතබ්බං. පරිකප්පජ්ඣානමෙව[3] ආරම්මණං වඩ්ඪෙතුං සක්කා, න ඉතරන්ති **ආහ-න හි සක්කා සහාවධම්මං වඩ්ඪෙතුන්ති.** ආදිප්පභාතං පරිත්ත-අප්පමාණාරම්මණතා පරිත්ත කසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ විපුලකසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ ච පවත්තියා වෙදිතබ්බා. **සෙසානි** බුද්ධානුස්සතිආදීනි දස කම්මට්ඨානානි. **අනිමිත්තත්තාති** පටිභාගනිමිත්තාභාවා.

පටිභාගනිමිත්තාරම්මණානීති පටිභාගනිමිත්තභූතානි ආරම්මණානි. **සෙසානීති** අට්ඨාරස. **සෙසානි ඣානි චත්තාරෝ බ්‍රහ්මවිහාරා, ආකාසානඤ්චායතනං, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනන්ති** ඉමානි සෙසානි ඣ. **විස්සඤ්ජමානපුබ්බභාගස්ස විසුද්ධත්තං.** පගුණරූපාලොභිතතාය **ලොහිතකං.** කිඤ්චනං පවලතෙන **පුලවකං,** වලිතාරම්මණං වුත්තං. වාතපානවිවරාදීහි අන්තො පවිට්ඨස්ස සුරියාලොකාදිකස්ස චලනාකාරෙ පඤ්ඤායතීති ඔභාසමණ්ඩලාරම්මණම්පි වලිතාරම්මණං වුත්තං. **පුබ්බභාගෙති** පටිභාගනිමිත්තුප්පත්තියා පුබ්බභාගෙ. **සන්නිසින්නමෙවාති** සන්තං නිච්චලමෙව.

දෙවෙසූති කාමාවචරදෙවෙසු- තත්ථ අසුභානං පටිකූලස්ස ච ආහාරස්ස අභාවතො. අසඤ්ඤසත්තානං බ්‍රහ්මලොකෙ අභාවතො **ආහාරපාතිකූලසඤ්ඤා චාති** වුත්තං.

දිට්ඨෙනාති දිට්ඨෙන විඤ්ඤා කරණභූතෙන.[4] **ගහෙතබ්බානීති** උග්ගහෙතබ්බානි, උප්පාදෙතබ්බ උග්ගහනිමිත්තානීති අත්ථෝ. තෙනාහ- **සුබ්බභාගෙති** ආදි. **තස්සාති** කායගතාසතියා. උච්ඡු- සස්සාදීනං පත්තෙසු වලම්බනවණ්ණගහණමුඛෙන වාතස්ස ගහෙතබ්බත්තා වුත්තං- **වාතොකසිණං දිට්ඨට්ඨෙනෙනාති. න ආදිකම්මිකෙන ගහෙතබ්බානීති** ආදිකම්මිකෙන න ගහෙතබ්බානි, භාවනාරම්භවසෙන න පට්ඨපෙතබ්බානි- හෙට්ඨිමෙ තයෝ බ්‍රහ්මවිහාරෙ, කසිණෙසු රූපාවචර චතුත්ථජ්ඣානඤ්ච අනධිගන්ත්වා සමාපජ්ජිතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා.

ඉමෙසු පන කම්මට්ඨානෙසූති එත්ථ- කම්මට්ඨානගහණෙන යථාරහං ආරම්මණානං ඣානානඤ්ච ගහණං වෙදිතබ්බං. **සුඛවිහාරස්සාති** දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරස්ස.

එකාදස කම්මට්ඨානානි අනුකූලානීති උජුවිපච්චනීකවසෙන වෙතං වුත්තං. එවං සෙසෙසුපි. වකඛති හි-**සබ්බකෙළාසනන්ති** ආදි. **අනුකූලානි-** රාගචරිතඛමනස්ස උපායභාවතො. "අට්ඨ අනුකූලානී"ති යොජනා. එවං සෙසෙසු. **එකනති** ඉදං අනුස්සතිඅපෙක්ඛං-අනුස්සතීසු

---

1. ම. කසිණුග්ඝාටිමත්තා.
2. ම. වක්ඛති වා.
3. ම. පරිකම්මජ්ඣානමෙව.
4. සී, & ම. කාරණභූතෙන.

එකානි, න මොහචරිත- චිතකකචරිතාපෙකඛං- තෙසං අඤ්ඤස්සාපි අනුකූලස්ස ලබ්භනතෙතා. **සද්ධාචරිතස්ස ච අනුස්සතියොති** ඉදං අතිසපපායවසෙන වුත්තං. ඉමසෙසව උපුරිපචචනීකං ඉමස්ස අතිසපපා යනති ගහෙතබබස්ස විසෙසස්ස අභාවතෙතා **සබබචරිතානං අනුකූලානි. පරිත්තානනති** සරූවමත්තං. **අපපමාණානති** හතෙතා අධිකපපමාණං. "පරිත්තං වා" සුපසරූවමත්තං. "අපපමාණං" අධිකපපමාණං බල මණ්ඩලාදිකයිණභාවෙන පරිගගහිතං.

චත්තාරෙ ධම්මාති චත්තාරො මනසිකාරණීයා ධම්මා. **උත්තරීනති** සීලසමපදා, කල්‍යාණමිත්තතා, සපපායධම්මසවණං, විරියං, පඤ්ඤති ඉමෙසු පඤ්චසු ධමෙමසු පතිට්ඨානතෙතා උපරි. **අසුභාති** අසුභභාවනා- එකාදසසු අසුභකමමට්ඨානෙසු භාවනානුයොගො. **මෙත්තාති** අතෙතා ධිසො ඔධිසො වා පවත්තා මෙත්තාභාවනා. **ආනාපානසතීති** සොළස වත්ථුකා ආනාපානසතිසමාධිභාවනා. **චිත්තකූපච්ඡෙදායාති** මිච්ඡා චිතතකානං පච්ඡින්දනත්ථාය.[1] **අනිච්චසඤ්ඤාති** සබබෙපි සඞඛාරා අනිච්චාති එවං පවත්තා අනිච්චානුපස්සනා. **අස්මිමානසමුග්ඝාතානායාති** අස්මීති උපපජ්ජනකස්ස නවවිධස්සාපි මානස්ස සමුච්ඡින්දනත්ථාය. එත්ථ හි- එකසෙසව චත්තාරො ධම්මා භාවෙතබබා වුත්තා-න එකස්ස චතුචරිය තාය. තෙන විඤ්ඤායති-සබබානිපි කමමට්ඨානානි සබබාකුසලචිත්තවිභ ත්තානි සබබකුසලපරිබ්‍රූහනානීති. **එකසෙසෙව සත්ත කම්මට්ඨානානි වුත්තානි**, න චායසමා රාහුලො සබබචරිතොති අධිප්පායො. **වචන, මත්තෙනති** අසුකකමමට්ඨානං අසුකචරිතස්ස අනුකූලනති එවං වුත්ත වචනමත්තෙන. **අධිප්පායොති** තථා වචනස්ස අධිප්පායො. සො පන "සබබත්තෙථෙවතා"නති ආදිනා විභාවිතො එව.

පිණ්ඩ චරූති ආදිනා වුත්තප්පකාරං **කල්‍යාණමිත්තං.** "අත්තනතෙතා පත්තචීවරං සයමෙව ගහෙත්වා"ති ආදිනා වුත්තනයෙන **උපසඞකමිත්වා. සොමනස්සමෙව උපපජ්ජති**- එවං බහුපරිසසයොයං අත්තභාවෙ ඨානෙයෙව මයා නියෝජිතොති. තෙනාහ-**සථා හීති** ආදි. **අතජ්ජ නීයොති** න තජ්ජෙතබබා- න නිග්ගහෙතබබා. සචායං අතජ්ජනීය භාවො තාව දෙවවසසතායෙ වා සියා, ආචරියෙ අනිට්ඨපෙමතායවාති හදුභයං දසෙසතුං-**ඉබබෙො වාති** ආදි වුත්තං. යො හි ආචරියෙන තජ්ජියමානො කොපසඞ්ඛ දෙසසඞඛ අපපච්චයසඞඛ පාතු කරොති, යො වා කිමසස සනතිකෙ වාසෙනාති පක්කමති, අයං දුබ්බොපි අතජ්ජනීයො. **ධම්මෙනාති** ඔවාදානුසාසනිධම්මෙන. **ගුළහං ගණ්හනතීති** කම්මට්ඨානගණ්හං සච්චපටිච්චසමුප්පාදාදිසහිතං ගම්භීරං, සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තං වා.[2]

තුම්හාකං අප්පාසාති වුත්තෙනති සතපොරිසෙ පපාතෙ පතනෙන තුම්හාකං කොචි අත්ථො හොතීති කෙනචි වුත්තෙන. **සංසෙනෙනාති** මනුස්සකතෙකෙන තුම්හාකං කොචි අත්ථොති වුත්තෙන සංසෙනෙනා

1. ම. උපච්ඡින්දනත්ථාය 2. ම. යුත්තඤ්ච.

නිරවසෙසං අත්තභාවං ඛෙපෙතුං උස්සහෙය්‍යං. මම අස්සාසපස්සාස සන්නිරුම්භනෙන තුම්හාකං කොචි රොගවූපසමාදිකො අත්ථො අත්ථීති කෙනචි වුත්තෙන. තීහිපි භික්ඛූහි ආචරියෙ හත්ථිපවෙදනම්ඵෙන විරියාරම්භො එව පවෙදිතො.

අඤ්ඤත්ථ[1] පවත්තිත්වාපි චිත්තං ආගම්ම යත්ථ සෙති, සො තස්ස ආසයො- මිගාසයෙ විය, ආසයොව= අජ්ඣාසයො. සො දුව්ඛෝ: විපන්නො සම්පන්නොති. තත්ථ- **විපන්නො** සස්සතාදිම්චජ්ඣාභිනිවෙස නිස්සිතො. සම්පන්නො දුව්ඛෝ: වට්ටනිස්සිතො විවට්ටනිස්සිතොති. තෙසු- විවට්ටනිස්සිතො අජ්ඣාසයො **සම්පන්නජ්ඣාසයෙනාති** ඉධාධිප්පෙතො.

ඉදානි නං විභාගෙන දස්සෙතුං-**අලොභාදීනං වසෙනාති** ආදි. වුත්තං. තත්ථ-**ජ්ඣානි ආකාරෙහීති** අලුබ්භනාදීහි ජ්ඣානි ආකාරෙහි. **සම්පන්නජ්ඣාසයෙනාති** පුබ්බභාගියානං සීලසම්පදාදීනං සාධන වසෙන ලොකුත්තරානං උපනිස්සයභාවෙන ච සම්පන්නා අජ්ඣාසයෝ එතස්සාති=සම්පන්නජ්ඣාසයෝ, තෙන.

අලොභාදයෝ හි අනෙකදෙසවිධමානතෝ අනෙකගුණවහනතෝ ච සත්තානං බහුකාරූ-විසෙසතෝ යොගිනො. තථාහි: අලොභාදයෝ මචෙජරමලාදීනං පටිපක්ඛභාවෙන පවත්තන්ති.

වුත්තං හෙතං:- "අලොභො මචෙජරමලස්ස පටිපක්ඛො, අදොසො දුස්සීල්‍යමලස්ස, අමොහො කුසලෙසු ධම්මෙසු අභාවනාය.

අලොභො වෙත්ථ දානහෙතු, අදොසො සීලහෙතු, අමොහො භාවනාහෙතු.

තෙසු-අලොභෙන අනාධිකං ගණ්හාති-ලුද්ධස්ස අධිකගහණතො. අදොසෙන අන්‍යූනං-දුට්ඨස්ස ඌනගහණතො. අමොහෙන අවිපරීතං- මූළ්හස්ස විපරීතගහණතො.

අලොභෙන වෙත්ථ විජ්ජමානං දොසං දොසතො ධාරෙන්තො දොසෙ පවත්තති, ලුද්ධා හි දොසං පටිච්ඡාදෙති. අදොසෙන විජ්ජමානං ගුණං ගුණතො ධාරෙන්තා ගුණෙ පවත්තති, දුට්ඨා හි ගුණං මක්ඛෙන්ති. අමොහෙන යාථාවං යාථාවතො ධාරෙන්තා යථාසභාවෙ පවත්තන්ති, මූළ්හා හි තච්ඡම්තච්ඡං අතච්ඡක්ඛු තච්ඡන්ති ගණ්හන්ති.

අලොභෙන ච පියරූපසාගදුක්ඛං න හොති- **ලුද්ධස්ස** පිය සභාවතා, පියරූපසාගාසඝනතො ච. **අදොසෙන අපියසම්පයොග** දුක්ඛං න හොති- දුට්ඨස්ස අපියසභාවතො, අපියසම්පයොග සඝනතො ච. **අමොහෙන** ඉච්ඡිතාලාභදුක්ඛං න හොති- අමූළ්හස්ස තං කුතොචි ලභාති එවමාදිපච්චවෙක්ඛණසභාවතො.

1. සී. අඤ්ඤත්ථ.

අලොභෙන වෙත්ථ ජාතිදුක්ඛං න හොති- අලොභස්ස තණ්හා පටිපක්ඛතො, තණ්හාමූලඤ්ච ජාතිදුක්ඛස්ස. අදොසෙන ජරාදුක්ඛං න හොති- තික්ඛදොසස්ස ඛිප්පං ජරාසම්භවතො. අමොහෙන මරණදුක්ඛං න හොති, සම්මොහමරණං හි දුක්ඛං, න ච හං අමූළ්හස්ස හොති.

අලොභෙන ච ගහට්ඨානං, අමොහෙන පබ්බජිතානං, අදොසෙන පන සබ්බෙසම්පි සුඛසංවාසතා හොති.

විසෙසතො වෙත්ථ අලොභෙන පෙතනිවිසයෙ උපපත්ති න හොති, යෙභුය්‍යෙන හි සත්තා තණ්හාය පෙතනිවිසයං උපපජ්ජන්ති,[1] තණ්හාය ච පටිපක්ඛො අලොභො. අදොසෙන නිරයෙ උපපත්ති න හොති, දොසෙන හි චණ්ඩජ්ජාලතාය[2] දොසඝදිසං නිරය උපපජ්ජන්ති,[1] දොසස්ස ච පටිපක්ඛො අදොසො. අමොහෙන තිරච්ඡාන යොනියං නිබ්බත්ති න හොති, මොහෙන හි නිච්චසම්මූළ්හං තිරච්ඡාන යොනිං උපපජ්ජන්ති,[3] මොහපටිපක්ඛො ච අමොහො.

එතෙසු ච අලොභො රාගවසෙන උපගමනස්ස අභාවකරො, අදොසො දොසවසෙන අපගමනස්ස, අමොහො මොහෙන අභිඤ්ඤාතභාවස්ස.

තීහිපි වෙතෙහි යථාපටිපාටියා නෙක්ඛම්මසඞ්ඛප්පං අව්‍යාපාදසඞ්ඛප්පං අවිහිංසාසඞ්ඛප්පන්ති ඉමා තිස්සො, අසුභසඤ්ඤං අප්පමාණසඤ්ඤං ධාතුසඤ්ඤන්ති ඉමා ච තිස්සො සඤ්ඤා හොන්ති.

අලොභෙන පන කාමසුඛල්ලිකානුයොග අන්තස්ස, අදොසෙන අත්තකිලමථානුයොග අන්තස්ස පරිවජ්ජනං හොති. අමොහෙන මජ්ඣිමාය පටිපත්තියා පටිපජ්ජනං.

තථා අලොභෙන අභිජ්ඣාකායගන්ථස්ස පභෙදනං හොති, අදොසෙන ව්‍යාපාදකායගන්ථස්ස, අමොහෙන සෙසගන්ථත්තයස්ස.

පුරිමානි ච වෙ සතිපට්ඨානානි පුරිමානං චිත්තං ආහුභාවෙන පච්ඡිමානි පච්ඡිමසෙසව ආහුභාවෙන ඉජ්ඣන්ති.

අලොභො වෙත්ථ ආරොග්‍යස්ස පච්චයො හොති, අලුද්ධො හි ලොභනීයම්පි අසප්පායං න සෙවති, තෙන අරොගො හොති. අදොසො යොබ්බඤ්ඤස්ස, අදුට්ඨො හි වලිතපලිතාවහෙන දොසඝට්ටිතා අඩය්හමානො දීඝරත්තං යුවා හොති. අමොහො දීඝායුකතාය, අමූළ්හො හි හිතාහිතං ඤත්වා අහිතං පරිවජ්ජෙන්තො හිතඤ්ච පටිසෙවමානො දීඝායුකො හොති.

අලොභො වෙත්ථ භොගසම්පත්තියා පච්චයො- චාගෙන භොග පටිලාභතො. අදොසො මිත්තසම්පත්තියා- මෙත්තාය මිත්තානං පටිලාභතො අපරිහානතො ච. අමොහො අත්තසම්පත්තියා, අමූළ්හො හි අත්තනො හිතමෙව කරොන්තො අත්තානං සම්පාදෙති.

අලොභො ච දිබ්බවිහාරස්ස පච්චයො හොති, අදොසො බ්‍රහ්ම විහාරස්ස, අමොහො අරියවිහාරස්ස.

---

1. සී. උපපජ්ජන්ති. 2. ම. ජාතිනාය. 3. සී. යොනියං උපපජ්ජන්ති.

අලොභෙන චෙත්ථ සකපක්ඛසන්තතිසඞ්ඛාරෙසු නිබ්බිත්තො[1] හොති– පෙසං විනාසෙ අභිසඞ්ඛරණහෙතුභූතස්ස දුක්ඛස්ස අභාවා. අදොසෙන පරපක්ඛසු– අත්තට්ඨස්ස වෙරිසුපි වෙරිසඤ්ඤාය අභාවතො. අමොහෙන උදාසීනපක්ඛසු– අමූළ්හස්ස සබ්බානිච්චසංඛතාය[2] අභාවතො.

අලොභෙන ච අනිච්චදස්සනං හොති, ලුද්ධා හි උපභොගාසාය අනිච්චෙපි සඞ්ඛාරෙ නිච්චතො පස්සන්ති. අදොසෙන දුක්ඛදස්සනං, අදොසජ්ඣාසයො හි පරිච්චත්තආඝාතවත්ථුපරිග්ගහො සඞ්ඛාරෙයෙව දුක්ඛතො පස්සති. අමොහෙන අනත්තදස්සනං, අමූළ්හා හි යාථාව[3] ගහණකුසලා අපරිණායකං බන්ධපඤ්ඤං අපරිණායකතො බුජ්ඣන්ති.

යථා ච එතෙහි අනිච්චදස්සනාදීනි, එවං එතෙපි අනිච්චදස්සනාදීහි හොන්ති. අනිච්චදස්සනෙන හි අලොභො හොති, දුක්ඛදස්සනෙන අදොසො, අනත්තදස්සනෙන අමොහො. කො හි නාම අනිච්චමිදන්ති සම්මා සුත්වා තාසත්ථාය ඔහං උපපාදෙය්‍ය, සඞ්ඛාරෙ වා දුක්ඛාති ජානන්තො අපරම්පි අච්චන්තනිබ්බිණ්ණං සොධදුක්ඛං උපපාදෙය්‍ය, අත්තානුසුඤ්ඤතඤ්ච බුජ්ඣිත්වා පුන සමෙමාහං ආපජ්ජෙය්‍යාති. තෙන වුත්තං–"පුබ්බභාගියානං සීලසමථාදීනං සාධනවසෙන ලොකුත්තරානං උපනිස්සයභාවෙන ච සම්පන්නා අජ්ඣාසයො එතස්සාති=සම්පන්නාජ්ඣාසයො"ති. තෙනෙවාහ– **එවං නිස්සරණං බොධිං අනුත්තරං පාපුණාතී**ති.

ඉදානි තෙ අජ්ඣාසයෙ පාළියාව විභාවෙතුං– **ඡට්ඨානී**ති ආදි වුත්තං. තත්ථ–**ඡාති** ගණනපරිච්ඡෙදෙ. **අජ්ඣාසයානි** පරිච්ඡින්නධම්ම නිදස්සනං. උභයං පන එකජ්ඣං කත්වා ඡබ්බිධජ්ඣාසයාති අත්ථො. **බොධිසත්තානී**ති බුජ්ඣනසභාවත්තා බොධියා වා නියතභාවෙන සත්තා ලග්ගා අධිමුත්තා, තණ්හාත්තා තප්පොණාති අත්ථො. **බොධිපරිපාකාය සංවත්තන්තී**ති යථානිද්දිට්ඨා අත්තනා පත්තබ්බබොධියා පරිපාවනාය භවන්ති. **අලොභජ්ඣාසයාති** අලුබ්භනාකාරෙන පවත්තඅජ්ඣාසයා. ආදිතො කථං නු ඛො මයං සබ්බත්ථ සබ්බදා ච අලුද්ධා එව හෙස්සාමාති මඤ්ඤෙ ච අලුබ්භනවසෙනෙව පවත්තා ච තාසෙව රොචනවසෙන පවත්ත අජ්ඣාසයා. **ලොභෙ ඒසදස්සාවිනොති** ලුබ්භනාලක්ඛණෙ ලොභෙ සබ්බපකාරෙන ආදීනවදස්සිනො.[4] ඉදං තස්ස අජ්ඣාසයස්ස එක දෙසතො බ්‍රූහනාකාරදස්සනං. ලොභෙ හි ආදීනවං අලොභෙ ච ආනිසංසං පස්සන්තස්ස අලොභජ්ඣාසයො පරිවඩ්ඪති. සචායං තත්ථ ආදීනවානිසංසදස්සනවිධි විභාවිතොයෙව. සෙසපදෙසුපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බා.

අයං පන විසෙසො: **නෙක්ඛම්මන්ති** ඉධ පබ්බජ්ජා. **පවිවෙකො**: තදඞ්ගවිවෙකො වික්ඛම්භනවිවෙකො සමුච්ඡෙදවිවෙකො චිත්තවිවෙකො ච. **නිස්සරණං** නිබ්බාණං. **සබ්බභවගතීසූ**ති සබ්බෙසු භවෙසු සබ්බාසු ච ගතීසු. **තදධිමුත්තතාසූ**ති යදත්ථං භාවනානුයොගො, යදත්ථා ච පබ්බජ්ජා, තදධිමුත්තෙන. තෙනෙවාහ–**සමාධාධිමුත්තතාසූ**ති ආදි.

1 ම. නිබ්බිත්තාරෙ. 2. ම. සඞ්ඛතාය 3. සී. යථාව. 4. ම. දස්සාවිනො.

කිං වදිස්සතීති පුච්ඡිතෝ සචේ න ජානාමීති වදෙය්‍ය, **සෙ වා නෙ ධම්මා බහුලං සමුදාචරන්තීති** පුච්ඡිතබ්බා. **කිං වාති** කිං අසුභං වා අනුස්සතිට්ඨානං වා අසුද්ධං වා කිත්තෙන්ත මනසි කරොතො **ඵාසු හොතීති** චිත්තස්ස එකග්ගභාවෙන සුඛං හොති. **චිත්තං ගච්ඡතීති** පකතියාව අභිරතිවසෙන තමති. **එවමාදිනීති** ආදිසද්දෙන ඉරියාපථාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො, තෙපි හි න සබ්බස්ස එකංසතො වත්තන්ති චාරිනො එව. තථා හි සමුදාචාරො පුච්ඡිතබ්බොති වුත්තො, අසුභසුඛ අසුභසුඛව මනසිකාරවිධිං කතිපයදිවසං අනුයුඤ්ජාහීති ච වත්තබ්බා. **පඨමස්ස ඣානස්ස කම්මට්ඨානස්සාති** ඉදං යං කම්මට්ඨානං ගහෙතුකාමො, තත්ථ සඤ්ඤායවසෙන වා මනසිකාරවසෙන වා කතපරිචයං සන්ධාය වුත්තං. **එකමෙකිස්සාජ්ජාති** එකං වා වෙ වා උණ්හාසනානි. **සඤ්ඤාණං කාරෙබ්බොති** අත්තනො සම්මුඛාව අධියාපෙබ්බා. **දුනබ්බං:** සො වෙ අසුභසුඛඤ්ච ගහෙතුකාමොති අධිප්පායො. තෙනාහ-**සතතිසෙ වස්සනස්සාති.** **ආගනාගනක්ඛණෙ කතථෙනබ්බං:** පවත්තිං සුත්වා සුත්වානි අධිප්පායො.

පඨවිකසිණන්ති පඨවිකසිණභාවමට්ඨානං. **කතස්සාති** කතස්ස කසිණස්ස. **තං තං ආකාරන්ති** ආවරියෙන කම්මට්ඨානෙ වුච්චමානෙ පද-පදත්ථාධිප්පාය-ඔපම්මාදිකං අත්තනො ඤාණස්ස පච්චුට්ඨිතං තං තං ආකාරං- යං නිමිත්තන්ති වුත්තං. **උපනිබන්ධිත්වාති** උපනෙත්වා නිබන්ධිත්වා විය කත්වා, හදයෙ ඨපෙත්වා අපවිමුස්සනතං කත්වානි අත්ථො. එවං සුට්ඨු උපට්ඨිතස්සනිමිත්තස්ස **නිමිත්තං ගහෙත්වා** තත්ථ සමාපජ්ජන කාරිතාය **සකෘදෙවං සුණන්තෙනාති.** **නන්ති** තං යථාවුත්තං සුග්ගහිතං **නිස්සාය. ඉතරස්සාති** තථා අග්ගණ්හන්තස්ස. **සබ්බාකාරෙනාති** කස්සචිපි පකාරස්ස තත්ථ අසෙසිතත්තා වුත්තං.

පරමත්ථමඤ්ජූසාය විසුද්ධිමග්ග සංවණ්ණනාය
කම්මට්ඨානග්ගහණනිද්දෙසවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉති තතියපරිච්ඡෙදස්ස
වණ්ණනා.

4.
අථ පඨවිකසිණනිද්දෙසවණ්ණනා.

ඵාසු හොතීති ආවාසසප්පායාදිලාභෙන මනසිකාරඵාසුතා භාව නානුකූලතා හොති. **පරිසොධෙත්වෙනාති** තෙසං තෙසං ගණ්ඨිට්ඨානං ඡින්දනවසෙන විසොධෙත්වෙන. **අකිලමනතොවෙවාති** අකිලන්ත කායො එව. සති හි කායකිලමථෙ සියා කම්මට්ඨානමනසිකාරස්ස

අත්තරායොති අධිපායෝ. **ගණ්ඨිට්ඨානන්ති** අත්ථතෝ අධිපායතෝ ච දුබ්බිනිබෙඛධභාවාය[1] ගණ්ඨිභූතං ඨානං. **ජිණ්ණවාති** යාථාවතෝ[2] අත්ථස්ස අධිපායස්ස ච විභාවනෙන භින්දිත්වා, විභූතං සුපාකටං කත්වාති අධිපායෝ. **සුවිසුද්ධන්ති** සුට්ඨු විසුද්ධං, නිගූළ්හං **නිජ්ජටන්ති** අත්ථෝ. **අඤ්ඤතරෙනාති** අඤ්ඤතරෙනාපි, පගෙව අනෙකෙහීති අධිපායෝ.

මහන්තභාවෝ=**මහත්තං**. තථා සෙසෙසු. සොණ්ඩවා **සොණ්ඩි**.[3] තථා **පණ්ණන්ති** ආදිසු.

බොධිඅඞ්ගණාදිසු කත්තබ්බං ඉධ **වත්තන්ති** අධිප්පෙතන්ති ආහ– **පාතිඝරතං වා හරිත්වන්ති**. **නිට්ඨිතායාති** පච්ඨපච්ඨිට්ඨානං ඤත්තෙන පරිකම්මණාය. ජිණ්ණවිහාරෙපි යත්ථ භික්ඛූ එවං වදන්ති:– "ආයස්මා යථාසුඛං සමණධම්මං කරොතු, මයං පටිජග්ගිස්සාමා"ති එවරූපෙ විහරිතබ්බන්ති අයම්පි නයෝ ලබ්භති. වුත්තනයත්තා පන න වුත්තොතා. **මහාපථවිහාරෙති** මහාපථවිමත්ථකෙ විහාරෙ. **භාජනදරුදොණිකාදිනීති** රජනභාජනානි රජනත්ථාය දරූ[4] දරුමයදොණිකා රජනපචනට්ඨානං ඩොවනඵලකන්ති එවමාදීනි. **සාඛභාරිකාති** සාඛභාරිනියෝ ඉත්ථියෝ. **විසභාගසද්දෙති**: සාමඤ්ඤුපසංහිතෝ ගීතසද්දෙති වදන්ති, කොවලොපි ඉත්ථිසද්දෙ විසභාගසද්දෙයෙව. **තත්රාති** පුප්ඵවත්ථෙතා විහාරෙ. **තාදිසොයෙවාති** "තත්රස්ස කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා"ති ආදිනා යාදිසෝ පණ්ණවත්ථෙතා විහාරෙ උපද්දවෝ වුත්තොතා, තාදිසොයෙව. "පුප්ඵහාරිකායෝ පුප්ඵං ඔචිනන්තියෝ"ති පන වත්තබ්බං, අසම්භිද විසෙසෝ. **පත්ථනීයෙති** තත්ථ වසන්තස්ස සම්භාවනාවසෙන උපසඞ්කමණාදිනා පත්ථෙතබ්බෙ. එතෙනාහ– **ලොකසම්මතෙති. දක්ඛිණාගිරීති මගධවිසයෙ** දක්ඛිණාගිරීති වදන්ති. **විසභාගාරම්මණානි**: ඉට්ඨානි අනිට්ඨානි ච. අනිට්ඨානං හි දස්සනත්ථං– **සමෙති නිසංසනතිත්ථොති** ආදි වුත්තං. දබ්බූපකරණයොගහා රුකඛා=**දබ්බූපකරණරුක්ඛා යෙ පන**: විහාරෙ. **බලන්ති** ඛණ්ඩඛණ්ඩ කරණට්ඨානං. **ගාවො රුක්ඛන්ති**– සස්සං ඛාදිංසූති. **උදකවාරන්ති** කෙදාරතෙ[5] සස්සානං දාතබ්බඋදකවාරං. **අයම්පීති** මහාසඞ්ඝභොගොපි විහාරෙ. **වාරියමානා**: කම්මට්ඨානිකෙන භික්ඛූනා. සමුදා– සාමුදිකානදී නිස්සිතං පට්ටනං **උදකපට්ටනං**. මහානගරානං ආයවාරභූතං අට්ඨිමුඛාදි නිස්සිතං **ථලපට්ටනං**. **අපසන්නා හොන්තී**: තෙනස්ස තත්ථ ඵාසු විහාරෙ න හොතීති අධිපායෝ. **මඤ්ඤමානා**: රාජමනුස්සා. **සමොසරණෙනාති** ඉතො චිතො සඤ්චරණෙන. **පපාතෙති** පපාතසීසෙ. **එවං ගාසි**: ගීතසද්දෙන ඉධාගතං පපාතෙ පාතෙත්වා ඛාදිස්සාමීති. **වෙගෙන ගහෙත්වාති** වෙගෙනාගන්ත්වා කුහිං යාසීති ඛණ්ඩෙ ගහෙත්වා. **යත්ථාති** යස්මිං විහාරෙ විහාරසාමන්තා වා න සක්කා හොති කල්‍යාණ මිත්තං ලද්ධුං. **තත්ථ** විහාරෙ. "සෙ අලාභො මහාදෙවී"ති යොජනා.

---

1 ම දුබ්බිනිවෙඨනාය.
2 සී. යථාවතො. [සොණ්ඩිත්තං සොණ්ඩි.
3. ම. සොණ්ඩිකාති සුණ්ඩිසණ්ඨිතා විහාරෙ
4 සී & ම නා දිස්සති
5. ම. කෙදරෙසු.
6. ම. නිස්සිතං පට්ටනං.

පත්තනීනති පත්තෙ නීතෝ පවත්තිතොති=පත්තනී, මිගගනිසසිතො විහාරෙ, තං පත්තනිං. **සොණ්ඩිනති** සොණ්ඩිසභිතො විහාරෙ=සොණ්ඩි, තං සොණ්ඩිං. තථා **පණ්ණනති** ආදිසු. නගරනිසසිතං= **නාගරනති** වුත්තං-උත්තරපදලොපෙන, යථා- "භීමසෙනොෙ=භීමොෙ"ති. **දුරුණාති** දුරුනිසසිතෙන සහ. **විසභාගෙනාති** යො විසභාගෙහි වුසියති,[1] විසභාගානං වා නිවාසො සො විහාරෙ=විසභාගොෙ, තෙන විසභාගෙන සදධිං. පවවත්තනිසසිතසසු සීමානිසසිතසසුව අසපපායසසුව= **පවවණ්ණ සීමාසපපායං. යථා මිතෙතා න ලබභති** තම්පිති සබබත්ථ ඨාන සදදපපකාය නපුංසකනිදදෙසො. **ඉති විඤඤුයාති** භාවනාය අනුරූපානීති එවං විජානිත්වා.

අයමනුරූපෙ නාමාති අයං විහාරොභාවනාය අනුරූපෙ නාම. **නාතිදූරනති** ගොචරටඨානතො අදධගාවුතතො ඔරභාගතාය න අති දූරං. **නාචචාසනනනති** පචජමෙන පන පමාණෙන ගොචරටඨානතො පසසවධනුසතිකතාය න අතිආසන්නං. තාය ඒ පන නාතිදූර-නාචචා සන්නතාය ගොචරටඨානං පරිසසයාදිරහිතමගගතාය ච ගමනසස ආගමනසස ච යුත්තරූපතතා **ගමනාගමනසමපන්නං. දිවසභාගෙ** මහාජනසඞකිණණතාභාවෙන **දිවා අපපකිණණං.** අභාවතථො හි අයං අපපසදදො-අපපිචෙච්ඡාති ආදිසු විය. රත්තියං ජනාලාපසදදාභාවෙන **රත්තිං අපපසදදං. සබබදුපි** ජනසන්නිපාතනිඝොසාභාවෙන **අපප නිඝොසං. අපපකසිරෙනාති** අකසිරෙන සුඛෙනෙව. සීලාදිගුණානං පිරභාවපපත්තියා **ථෙරා.** සුත්තගෙය්‍යාදි බහුං සුතං එතෙසන්ති= **බහුස්සුතා.** වාචුග්ගතකරණෙන සමමදෙව ගරූනං සන්තිකෙ ආගමිත භාවෙන ච ආගතො පරියත්තිධම්මසඞඛාතො ආගමෙ එතෙසන්ති= **ආගතාගමා.** සුත්තාභිධම්මසඞඛාතසස ධම්මසස ධාරණෙන **ධම්මධරා.** විනයසස ධාරණෙන **විනයධරා.** තෙසංයෙව ධම්මවිනයානං මාතිකාය ධාරණෙන **මාතිකාධරා.** තත්ථ තත්ථ ධම්මපරිපුච්ඡාය **පරිපුච්ඡති.** අත්ථපරිපුච්ඡාය **පරිපඤ්හති:** වීමංසති විචාරෙති.[2] **ඉදං භගවතා වුත්තං ඉමස්ස නො අත්ථොති** පරිපුච්ඡන-පරිපඤ්හාකාරදසසනං. **අවිවටං චෙව** පාළියා අත්ථං පදෙසන්තරපාළිදසසනෙන ආගමතො **විවරන්ති. අනුත්තානීකතසුව** සුත්තාවිභාවනෙන **උත්තානීකරොන්ති. කඞඛා ඨානියෙසු ධම්මෙසු:** සංසයුප්පත්තියා හෙතුභාය ගණ්ඨිට්ඨානභූතෙසු පාළිපදෙසෙසු යාථාවතො[3] විනිච්ඡයදානෙන **කඞඛං පටිවිනොදෙන්ති.**

එත්ථ ච-නාතිදූරං නාචචාසන්නං ගමනාගමනසමපන්නන්ති එකං අඞගං, දිවා අපපකිණණං රත්තිං අපපසදදං අපපනිඝොසන්ති එකං, අපපඩංස-මකස-වාතාතප-සිරිංසපසමඵස්සන්ති එකං, තසමිං ඛො පන සෙනාසනෙ විහරන්තසස-පෙ-පරික්කාරොති එකං, තසමිං ඛො පන සෙනාසනෙ ථෙරා-පෙ-කඞඛං පටිවිනොදෙන්තීති එකං. එවං පඤ්ච අඞගානි වෙදිතබබානි.

---

1. ම. වසියති. 2. සී. වීමංසෙති. 3. සී. යථාවතො.

බුද්ධකපළිබොධූපචෙජ්දෙ පයොජනං පරතො ආගමිස්සති. අඝාල-අනුවාත-පරිහණ්ඩදානාදිනා **දළහිඛම්මං වා** තනානුවෙජ්දාදිසු[1] **තුනන ඛම්මං වා** කාතබ්බං.

සබ්බ කම්මට්ඨාන වසෙනාති අනුකකමෙන නිද්දිසියමානස්ස චතුනාළීසවිධස්ස සබ්බස්ස කම්මට්ඨානස්ස වසෙන. **පිණ්ඩපාත පරිභොගෙනෙනාති** පිණ්ඩපාතපරිභොගතො පට්ඨාය තෙන පිණ්ඩ පාතං භුත්තාවිනා, ඔනීතපත්තපාණිනාති අත්ථො. **භත්තසම්මදං පටි විනොදෙත්වාති** භොජනනිමිත්තං පරිස්සමං විනොදෙත්වා. ආහාරෙ හි ආසයං පවිට්ඨමත්තෙන තස්ස ආගන්තුකත්තාය යෙභුය්‍යෙන සියා සරීරස්ස කොචි පරිස්සමො, තං වූපසමෙත්වා- තස්මිං හි අවූපසන්තෙ සරීර ඛෙදෙන චිත්තං එකග්ගතං න ලභෙය්‍යාති **පට්ඨපෙතුනි** ජනට්ඨිතෙන. **සුඛනිසිතෙනෙනාති** පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා උජුං කායං පණිධාය නිසජ්ජාය සුඛං නිසිත්තෙන.

වුත්තං හෙතනති යං- "කතාය වා"ති ආදිනා පඨවියා නිමිත්ත ගහණං ඉධ වුච්චති, වුත්තං හෙතං **පොරාණට්ඨකථාසු**. ඉදානි තං අට්ඨකථාපාළිං දස්සෙතුං-"පඨවිකසිණං උග්ගණ්හනෙනා"ති ආදිමාහ. තත්ථායං සඞ්ඛපත්ථො: **පඨවිකසිණං උග්ගණ්හනෙනාති** උග්ගහ නිමිත්තභාවෙන පඨවිකසිණං ගණ්හනෙනා ආදිඅත්ථෙ, උග්ගහ නිමිත්තභූතං පඨවිකසිණං උපපාදෙන්තෙනාති අත්ථො. උපපාදනඤ්චෙත්ථ තථා නිමිත්තස්ස උපට්ඨාපනං දට්ඨබ්බං. **පඨවියනති** වක්ඛමාන විසෙසෙ පඨවිමණ්ඩලෙ. **නිමිත්තං ගණ්හාතීති** තත්ථ වක්ඛ්‍යමාන ආදාසතලෙ මුඛනිමිත්තං විය භාවනාඤාණෙන වක්ඛමානවිසෙසං පඨවිනිමිත්තං ගණ්හාති. පඨවියනති වත්වාපි මණ්ඩලාපෙක්ඛාය නපුංසකනිද්දෙසො. **ඝනෙති** වක්ඛමානවිධිනා අභිසඞ්ඛතෙති අත්ථො. **වාසද්දෙ** අනියමත්ථො. **අඝනෙති** පාකතිකෙ ඛලමණ්ඩලාදිකෙ පඨවිමණ්ඩලෙ. **ඝානනඤ්චෙති** සඅන්තකෙ එව, සපරිවෙජ්දෙ එවාති අත්ථො සාවධාරණං හෙතං වචනං. තථාහි: තෙන නිවත්තිතං දස්සෙතුං- **නො අනඝනඤ්චෙති** වුත්තං. **සකොවිඤ්ඤෙති** ආදීනිපි තස්සෙව වෙවචනානි. **සුපසමත්තෙන වාති** ආදිසු සුපසරාවානි සම්පපමාණානි ඉච්ඡිතානි. කෙචි පන වදන්ති- "සරාවමත්තං විදත්ථිවිතුරඞ්ගුලං හොති, සුපසමත්තං තතො අධිකපමාණ"නති. කිත්තිමං කසිණමණ්ඩලං හෙට්ඨිමපරිවෙජ්දෙන සරාවමත්තං උපරිමපරිවෙජ්දෙන සුපසමත්තං, න තතො අධො උද්ධං වාති පරිත්තපමාණ භෙදසඞ්ගණ්හනත්ථං "සුපසමත්තෙන වා සරාවමත්තෙන වා"නි වුත්තනති යථා උපට්ඨිතෙ ආරම්මණෙ එකඞ්ගුලමත්තම්පි "විඩ්ඪිතං අප්පමාණමෙවා"ති වුත්තෙනා වායමත්ථො.[2] කෙචි පන-"ඡත්තමත්තම්පි කසිණමණ්ඩලං කාතබ්බ"නති වදන්ති. **සො නං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කරොතීති** සො යොගාවචරො

1. ම. තුනනවෙජ්දාදිසු. 2. ම. වුත්තනායමත්ථො.

තං පඨවිමණ්ඩලං සුග්ගහිතනිමිත්තං කරොති, යදා චක්ඛුං උම්මීලෙත්වා ඔලොකෙත්වා තත්ථ නිමිත්තං ගහෙත්වා නිම්මීලෙත්වා ආවජ්ජනත්ථාය උම්මීලෙත්වා ඔලොකිතකාලෙ විය උපට්ඨාති, තදා සුග්ගහිතං **කරොති** නාම. අථෙවං සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා අබ්භිඤ්ඤාතෙන මානසෙන පුනප්පුනං සල්ලක්ඛෙන්තො **සුපධාරිතං උපධාරෙති** නාම. එවං උපධාරිතං පන තං පුනප්පුනං ආවජ්ජන්තො මනසි කරොන්තො තමෙවාරබ්භ ආසෙවනං භාවනං බහුලං පවත්තෙන්තො **සුවවත්ථිතං වවත්ථපෙති** නාම. **තඤ්ච අරහම්මණෙති** එවං සුග්ගහිතකරණාදිනා සම්මදෙව උපට්ඨිතෙ තස්මිං පඨවීකසිණසඤ්ඤිතෙ ආරම්මණෙ. **චිත්තං උපනිබන්ධතීති** අත්තනො චිත්තං උපචාරජ්ඣානං උපනෙත්වා නිබන්ධති-අඤ්ඤාරම්මණතො විනිවත්තනං කරොති. **අදධා ඉමාසාති** ආදි ආනිසංසදස්සාවිතාදස්සනං.

ඉදානි යථාදස්සිතස්ස අට්ඨකථාපාඨස්ස අත්ථප්පකාසනෙන සද්ධිං භාවනාවිධිං විභාවෙතුකාමො අනන්තෙ තාව නිමිත්තග්ගහණං දස්සෙන්තො-**තත්ථ සෙය්‍යථාපි** අතිනාමෙපීති ආදිමාහ. තත්ථ- **තත්ථාති** තස්මිං අට්ඨකථාපාඨෙ. **චතුක්කපඤ්චඣානික්ඛාණානීති** චතුක්ක- පඤ්චඣානය වසෙන වදති. **පුඤ්ඤවන්තොති** භාවනාමයපුඤ්ඤවන්තො. **උපනිස්සය සම්පන්නත්තාති** නාදිසෙනෙව උපනිස්සයෙන සමන්නාගතත්තා. **බල මණ්ඩලෙති** මණ්ඩලාකාරෙ ඨිතසඤ්ඤාතරණට්ඨානෙ.

තණ්ඩුලපඵලමත්තමෙවාති ඔලොකිතට්ඨානපමාණමෙව. **අවිරාධෙත්වාති** අවිරජ්ඣිත්වා වුත්තවිධිනා එව.

නීලපීතලොහිතොදාතසමෙහදවසෙනාති නීලාදිවණ්ණාහි මත්තිකාහි පවෙචෙකං එකජ්ඣාසයව සංසග්ගවසෙන. **ගඞ්ගාවහෙති** ගඞ්ගා සොතෙ. **සිහලදීපෙ** කිර **රාවණගඞ්ගා**[1] නාම නදී, තස්සා සොතෙන ඡින්නතටට්ඨානෙ මත්තිකා අරුණවණ්ණා, තං සන්ධාය වුත්තං-"ගඞ්ගාවහෙ මත්තිකාසදිසාය අරුණවණ්ණායා"ති. **අරුණවණ්ණාය:** අරුණනිභාය, අරුණප්පභාවණ්ණායාති අත්ථො. එවං කසිණදොසෙ දස්සෙත්වා ඉදානි කසිණකරණාදිකෙ සෙසාකාරෙ දස්සෙතුං- **තඤ්ච ඛො** ආති ආදි වුත්තං. **සංහාරිමනන්ති** සංහරිතබ්බං ගහෙත්වා චරණයොග්ගං. **තත්රට්ඨකන්ති** යත්ර ඨිතං, තත්ථෙව තිට්ඨනකං. **වුත්තප්පමාණන්ති** "සුප්පමත්තෙ වා සරාවමත්තෙ වා"ති වුත්තප්පමාණං. **වට්ටන්ති** මණ්ඩලසණ්ඨානං. **පරිකම්මකාලෙති** නිමිත්තුග්ගහණාය[2] භාවනාකාලෙ. **එතදෙවාති** යං විදත්ථිචතුරඞ්ගුලවිත්ථාරං එතදෙව පමාණං සන්ධාය- "සුප්පමත්තං වා සරාවමත්තං වා"ති වුත්තං. සුප්පං හි නාතිමහන්තං, සරාවඤ්ච මහන්තං[3] වාපිපිධානප්පහොනකං[4] සමප්පමාණං හොති. **තස්මාති** පරිච්ඡෙදත්ථාය වුත්තත්තා. **එවං වුත්තප්පමාණං පරිච්ඡෙදන්ති** යථාවුත්තප්පමාණං විදත්ථිචතුරඞ්ගුලවිත්ථාරං පරිච්ඡෙදං කත්වා, එවං වුත්තප්පමාණං වා

1. ම. රොවණගඞ්ගා, පෙ: ව්‍යා: රාවණාගඞ්ගා.
2. ම. නිමිත්තග්ගහණාය.
3. ම. අතිමහන්තං.
4. ම. පහොනකඤ්ච.

කසිණමණ්ඩලං විසභාගවණ්ණේන පරිච්ඡේදං කත්වා. **රුක්ඛපාණීඝාතී** කුවන්දාදිරුක්ඛපාණීනං අරුණවණ්ණස්ස **විසභාගවණ්ණං සමුට්ඨාපෙති**, තස්මා තං අගහෙත්වාති වුත්තං. පඤ්චරුක්ඛපාණීනං පන පාසාණපාණීනාගනිකාව. නිත්තච්චතාතථාභාවේන **හෙට්ඨිමතලසදිසං කත්වා. තනෝ දූරතරෙති** ආදි යථාවුත්තතෝ පදෙසතෝ පිඨතෝ ච අසුසුසම්ං ආදීනවදස්සනං. **කසිණදෙසෝති** හත්ථපාණී පහාරදයෝ ඉධ කසිණදෙසෝ. **චුත්තනයේනේවාති** අඩ්ඨතෙය්‍ය හත්ථන්තරේ පදෙසේ විදත්ථිචතුරඞ්ගුලපාදකෙ පිඨෙයි ච වුත්තනයේනේව. **කාමේසු ආදීනවන්ති** කාමා නාමෙතෙ– අට්ඨිකඞ්කලූපමා[1] නිරස්සාදට්ඨේන, තිණුක්කූපමා අනුදහනට්ඨේන, අඞ්ගාරකාසූපමා මහාභිතාපට්ඨේන, සුපිනකූපමා ඉත්තරපච්චුපට්ඨානට්ඨේන, යාචිතකූපමා තාවකාලිකට්ඨේන, රුක්ඛඵලූපමා සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගූපඝාතට්ඨේන, අසිසූනූපමා අධිකුට්ටනට්ඨේන, සත්තිසූලූපමා විනිවිජ්ඣනට්ඨේන, සපඵණිරූපමා, සපඵණිභයට්ඨේනාති ආදිනා; අපස්සාදා කාමා බහුදුක්ඛා බහූපායාසාති ආදිනා; **කාමසුඛඤ්ච නාමෙතං බහුපරිස්සයං සාසඞ්කං සභයං සඞ්කිලිට්ඨං මීළ්හපරිභොගසදිසං හීනං ගම්මං පොථුජ්ජනිකං අනරියං අනත්ථසංහිතන්ති** ආදිනා ච අනෙකාකාර වොකාරං වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු ආදීනවං දෙසං පච්චවෙක්ඛිත්වා. **කාමනිස්සරණේති** කාමානං නිස්සරණභූතෙ, නෙඛ්ඛම්මෙ වා නිස්සටෙ. අගහමගහස්ස පාදකභාවේන **සබ්බදුක්ඛසමතික්කමස්ස උපායභූතෙ. නෙක්ඛම්මේති** ඤාතෙ. **ඤාණාභිලාසෙන** සඤ්ජාතවිජ්ජෙන. **සම්මා සම්බුද්ධෝ වත භගවා**– අවිපරීතධම්මදෙසනත්තා, **සවක්ඛාතෝ ධම්මෝ**– එකන්තනියාන්තිකත්තා, **සුපටිපන්නෝ සඞ්ඝෝ**– යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජනතොති එවං **බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණානුස්සරණේන**. රත්තත්තය විසයං **පීතිපාමොජ්ජං ජනයිත්වා**. නෙක්ඛම්මං පටිපජ්ජති එතායාති= **නෙක්ඛම්මපටිපදා**, සඋපචාරස්ස ඤානස්ස විපස්සනාය. මග්ගස්ස නිබ්බාණස්ස ච අධිගමකාරණන්ති අත්ථෝ. පුබ්බෙ පඨමජ්ඣානමෙව නෙක්ඛම්මන්ති වුත්තත්තා වුත්තාවසෙසා සබ්බෙපි නෙක්ඛම්මධම්මා. යථාහ:–

> "පබ්බජ්‍යා[2] පඨමං ඤාණං නිබ්බාණඤ්ච විපස්සනා,
> සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා නෙක්ඛම්මන්ති පවුච්චරෙ"ති.

පවිවෙකසුඛරසඤ්ඤාති චිත්තවිවෙකාදිපවිවෙකජස්ස සුඛරසස්ස. එවමෙතෙහි පඤ්චහි පදෙහි "ආනිසංසදස්සාවී"ති ආදීනං පදානං අත්ථෝ දස්සිතොති දට්ඨබ්බං. **සමෙනාකාරෙනාති** අතිඋම්මීලන-අතිමන්දලොචනානි වජ්ජෙත්වා නාතිඋම්මීලන-නාතිමන්දලොචනසඞ්ඛාතෙන සමෙන ආලොචනාකාරෙන. **නිමිත්තං ගණ්හනෙනෙනාති** පඨවිකසිණෙ චක්ඛුනා ගහිතනිමිත්තං මනසා ගණ්හනෙන. **භාවෙතබ්බන්ති** තථා පවත්තං නිමිත්තගහණං වඩ්ඪෙතබ්බං ආසෙවිතබ්බං බහුලීකාතබ්බං.

---

1. ම. පදදයෙ 2. ම. කඞ්කලූපමා. 3. ම. පබ්බජජ.

චක්ඛු කිලමති අතිසුඛුමං අතිභාසුරඤ්ච රූපගතං උපනිජ්ඣායතෝ විය. **අතිවිභූතං හොති** අත්තනෝ සභාවාවිභාවතෝ, තථා ච වණ්ණතෝ ලක්ඛණතෝ වා උපනිධෙය්‍ය. තෙන වුත්තං-**නෙතසස නිමිත්තං නුපපජ්ජතීති, අවිභූතං හොති**: ගජ්ජනිමීලනෙන[1] පෙක්ඛන්තස්ස රූපගතං විය. **චිත්තඤ්ච ලීනං හොති**-දස්සනෙ මන්දව්‍යාපාරතාය කොසජ්ජපාහතෝ. තෙනාහ-**එවම්පි නිමිත්තං නුපපජ්ජතීති. ආදාස තලෙ මුඛනිමිත්තදස්සිනා විය**ාති යථා ආදාසතලෙ මුඛනිමිත්තදස්සී පුරිසෝ න තත්ථ අතිගාළ්හං උම්මීලති, නාපි අතිමන්දං, න ආදාසතලස්ස වණ්ණං චිච්චවෙක්ඛති, නාපි ලක්ඛණං මනසි කරොති, අථ ඛො සමෙන ආකාරෙන ඔලොකෙන්තො අත්තනෝ මුඛනිමිත්තමෙව පස්සති. එවමෙව අයම්පි පථවිකසිණං සමෙන ආකාරෙන ඔලොකෙන්තො නිමිත්තග්ගහණ පසුතොයෙව හොති. තෙන වුත්තං- **සමෙන ආකාරෙනාති** ආදි.

න වණ්ණො පච්චවෙක්ඛිතබ්බොති යො තත්ථ පථවිකසිණෙ අරුණවණ්ණො, සො න විත්‍ථෙතබ්බො. චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන පන ගහණං න සක්කා නිවාරෙතුං, තෙනෙවෙත්ථ න ඔලොකෙතබ්බොති අවත්වා පච්චවෙක්ඛණග්ගහණං කතං. **න ලක්ඛණං මනසි කාතබ්බන්ති** යං තත්ථ පථවීධාතුයා ඵුඩ්ඩලක්ඛණං, තං න මනසි කාතබ්බං- දිස්වා ගහෙතබ්බත්තා. **වණ්ණං අමුඤ්චිත්වාති** වත්වාපි වණ්ණවසෙනෙත්ථ ආහොගෙ න කාතබ්බා, සො පන වණ්ණෙ නිස්සයගතිකො කාතබ්බොති දස්සෙතුං ආහ-**නිස්සයසවණ්ණං කත්වාති**, නිස්සයෙන සමානාකාරසන්නිස්සිතො සො වණ්ණෙ, තාය පථවියා සමානගතිකං කත්වා වණ්ණෙන සහෙව පථවීති මනසි කාතබ්බන්ති අත්ථො. **උස්සද වසෙන පණ්ණත්තිධම්මොති** පථවීධාතුයා උස්සන්නභාවෙන සන්තිට්ඨතෝ අධිකභාවෙන සසම්භාරපථවිඤං පථවීති යො ලොකවොහාරෙ, තස්මිං පණ්ණත්තිධම්මෙ **චිත්තං ඨපෙත්වාව** පථවී පථවීති **මනසි කාතබ්බං.**

යදි ලොකවොහාරෙන පණ්ණත්තිමත්තෙ[2] චිත්තං ඨපෙතබ්බං, නාමන්නාරවසෙනපි පථවී මනසි කාතබ්බා භවෙය්‍යාති? හොතු, තො දෙසොති දස්සෙන්තො- **මයි මෙදිනීති** ආදිමාහ. තත්ථ- **යං ඉච්ඡසීති** යං නාමං වත්තුං ඉච්ඡති, තං වත්තබ්බං. තඤ්හි ඛො යදස්ස සඤ්ඤානුකූලං **හොති**: යං නාමං අස්ස යොගිනෝ පුබ්බෙ තත්ථ ගහිතසඤ්ඤානුවසෙන අනුකූලං පවුත්තාය පගුණභාය වා ආගච්ඡති, තං වත්තබ්බං. **වත්තබ්බන්ති** ච පඨමසම්පන්නාහාරෙ කස්සචි වච්ඡෙදෙපි හොතීති කත්වා වුත්තං, ආචරියෙන වා වත්තබ්බතං සඤ්ඤාය.

කිං වා බහුනා, පාකටභාවොයෙවෙත්ථ පමාණන්ති දස්සෙතුං- **අපි චාති** ආදි වුත්තං. **කාලෙන උම්මීලෙත්වා කාලෙන නිමීලෙත්වාති**[3] කඤ්චි කාලං[4] චක්ඛුං උම්මීලෙත්වා නිමිත්තග්ගහණවසෙන පථවිමණ්ඩලං

1. ම. නිමීලනෙන.
2. ම. මත්තෙන.
3. ම. නිමීලිත්වානි.
4. ම. කිඤ්චිකාලං.

ඔලොකෙත්වා පුන කඤ්චි[1] කාලං චක්ඛුං නිම්ලෙත්වා **ආවජ්ජිතබ්බං**: යෙනාකාරෙන ඔලොකෙත්වා ගහිතං, තෙනාකාරෙන පුන තං සමන්නාහරිතබ්බං. **ආපාථං ආගච්ඡතීති** මනොචාරිකජවන්නානං ගොචරභාවං උපගච්ඡති.

තස්ස උග්ගහනිමිත්තස්ස. **න තස්මිං ඨානෙ නිසීදිතබ්බං**, කස්මා? යදි උග්ගහනිමිත්තෙ ජාතෙපි පඨවිමණ්ඩලං ඔලොකෙත්වා භාවෙති, පටිභාගනිමිත්තුප්පත්ති න සියා. සම්පටෙච්ඡන ච න ඔලොකෙතුං න සක්කා. තෙන වුත්තං- **අත්තනො වසනට්ඨානං පවිසිත්වා**ති ආදි. නිස්සද්දභාවාය **එකතලිකුපාහනා**[2] ගහණං. පරිස්සයවිනොදනත්ථං **කන්තරදණ්ඩගහණං**. "සචෙ නස්සති, අථානෙන සුඛනිසින්නෙන භාවෙතබ්බ"න්ති සම්බන්ධො. චක්ඛුමානෙසු අසපායෙසු **කෙනචිදෙව** අසපායෙන කාරණභූතෙන. **නිමිත්තං ආදයාති** යථාජාතං උග්ගහ නිමිත්තං ගහෙත්වා. **සමන්නාහරිතබ්බන්ති** ආවජ්ජිතබ්බං-නිමිත්තන්ති අධිප්පායො, සම්මා වා අනු අනු ආහරිතබ්බං කම්මට්ඨානන්ති අත්ථො. **තක්කාහතං විතක්කාහත**න්ති තක්කණතො සවිසෙසං තක්කණතො ච තක්කො විතක්කොති ච එවං ලද්ධනාමෙන භාවනාචිත්තසම්පයුත්තෙන සම්මාසඞ්කප්පෙන ආහන්න- පරියාහන්නකිච්චෙන අපරාපරං පවත්ත මානෙන කම්මට්ඨානං ආහතං පරියාහතඤ්ච කාතබ්බං, බලප්පත්ත විතක්කො මනසිකාරො බහුලං පවත්තෙතබ්බොති අත්ථො. **එවං කරොතොසාති** එවං කම්මට්ඨානං තක්කාහතං විතක්කාහතං කරොතොස්ස යථා භාවනා පුබ්බභාගපරං විසෙසං ආවහති, එවං තං[3] අනුයුඤ්ජන්තස්ස. **අනුක්කමෙනාති** භාවනානුක්කමෙන. යදා සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි සුවිසදානි තික්ඛානි පවත්තන්ති, තදා අස්සද්ධියාදීනං දූරී භාවෙන සාතිසයථාමප්පත්තෙහි සත්තහි බලෙහි ලද්ධූපත්ථම්භානි චිතක්කාදීනි කාමාවචරභාවෙව ඛිප්පානි බහූනි භුත්වා පාතුභවන්ති. තතො එව තෙසං උජුවිපච්චනීකභූතා කාමච්ඡන්දාදයො සද්ධිං තදෙකට්ඨෙහි පාපධම්මෙහි විදූරීභවන්ති- පටිභාගනිමිත්තුප්පත්තියා සද්ධිං, තං ආරබ්භ උපචාරජ්ඣානං උප්පජ්ජති. තෙන වුත්තං- **නීවරණානි වික්ඛම්භන්තීති** ආදි. තත්ථ-**සන්නිසීදන්තීති** සම්මදෙව සීදන්ති, උප සම්මන්තීති අත්ථො.

ඉමස්සාති පටිභාගනිමිත්තස්ස. අඞ්ගුලිපද-පාණිපදාදිකො **කසිණ දොසො**. ආදාසමණ්ඩලූපමාදීහි උග්ගහනිමිත්තතො පටිභාගනිමිත්තස්ස සුපරිසුද්ධතං සණ්හසුඛුමතඤ්ච දස්සෙති. **තඤ්ච ඛො** පටිභාග නිමිත්තං **නෙව වණ්ණවන්නං, න සණ්ඨානවන්නං**- අපරමත්ථ සභාවත්තා. **එදිසන්ති** වණ්ණසණ්ඨානවන්නං. **නීලකඛණඛභාහතන්ති** උප්පාදාදිලක්ඛණත්තයානුවිද්ධං,[4] අනිච්චතාදිලක්ඛණත්තයඞ්කිතං වා. **යදි න පනෙතං තාදිසං** න වණ්ණාදිවන්තං, කථං ඣානස්ස ආරම්මණ භාවොති ආහ-**කෙවලං ඤාති** ආදි. **සඤ්ඤජන්ති** භාවනාසඤ්ඤුප්පාදිතං,

1. ම. කිඤ්චි. 2. ම. එකපටලිකුපාහනා. 3. ම. න දිස්සති. 4. ම. පච්චත්ථං.

භාවනාසඤ්ඤුය සඤ්ජාතමත්තං. න හි අසභාවස්ස කුතොචි සම්භවොති අත්ථි, තෙනාහ-**උපචාරානාකාරමත්තන්ති**. **චිත්තඛමතිනාතෙව, සහනිසිනනාව**, න පන තදත්ථා උස්සාහො කාතබ්බොති අධිප්පායො.

උපචාරසමාධිනාති වුත්තෙ ඉතරොපි සමාධි අත්ථීති අත්ථතො ආපජ්ජනතී තම්පි දස්සෙතුං- **දුවිධො හි සමාධීති** ආදි ආරද්ධං. **විභාකාරෙතීති** ඛානධම්මානං පටිපක්ඛදූරීභාවො පිරභාවපජ්ජති වාති ඉමෙහි ඒහි කාරණෙහි. ඉදානි තානි කාරණානි අවත්ථාමුඛෙන දස්සෙතුං- "උපචාරභූමියං වා"ති ආදි වුත්තං. **උපචාරභූමියන්ති** උපචාරවත්ථුයං, යදිපි තදා ඛානඞ්ගානි පටුතරානි මහග්ගතභාවපජ්ජතානි න උප්පජ්ජන්ති, තෙසං පන පටිපක්ඛධම්මානං විත්තඛමතෙන චිත්තං සමාධියති, තෙනාහ-**නීවරණප්පහානෙන චිත්තං සමාහිතං හොතීති. පවිලාභභූමියන්ති** ඛානස්ස අධිගමාවත්ථුයං. තදා හි අප්පණාපත්තානං ඛානධම්මානං උප්පත්තියා චිත්තං සමාධියති, තෙනාහ- **අඞ්ගපාතුභාවෙනාති**. "චිත්තං සමාහිතං හොති"ති සම්බන්ධො. **න ථාමජාතානීති** න ජාතත්ථාමානි, න භාවනාබලං පත්තානීති අත්ථො. **චිත්තන්ති** ඛානචිත්තං. **ඛෙවලම්පි රත්තිං ඛෙවලම්පි දිවසං නිට්ඨාතීති** සම්පජ්ජතිවෙලං සන්ධායාහ.

උපචාරභූමියං නිමිත්තාවඞ්ඛනං යුත්තන්ති කත්වා වුත්තං- **නිමිත්තං වඩ්ඪෙත්වාති**.

ලද්ධපරිහානීති ලද්ධුපචාරජ්ඣානපරිහානි. නිමිත්තෙ අවිනස්සන්තෙ තදාරම්මණං ඛානං[1] අපරිහීනමෙව හොති, නිමිත්තෙ පන ආරක්ඛාහානෙන විනට්ඨෙ ලද්ධං ලද්ධං ඛානම්පි විනස්සති- තදුභයත්ත වුත්තිතො, තෙනාහ-**ආරක්ඛමහීති** ආදි.

ථාවරඤ්ච හොතීති වත්වා යථා ථාවරං හොති, තං දස්සෙතුං- **සති උපට්ඨාති, චිත්තං[2] සමාධියතීති** වුත්තං. යථාලද්ධං හි නිමිත්තං තත්ථ සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා එකග්ගතං වින්දන්තස්ස පිරං නාම හොති සුරක්ඛිතඤ්ච. සතිග්ගහණෙන චෙත්ථ සම්පජඤ්ඤං, සමාධිග්ගහණෙන විරියඤ්ච සඞ්ගහිතං හොති- නානන්තරියභාවතො. **තත්ථාති** තෙසු ආවාසෙසු. **තීණි තීණීති** එකෙකාසම්මං ආවාසෙ අවුත්ථ-අවුත්ථට්ඨානෙ වසනනියාමෙන තයො තයො දිවසෙ වසිත්වා.

උත්තරෙන වා දක්ඛිණෙන වාති වුත්තං ගම්නාගමනෙ සුරියාභිමුඛභාවනිවාරණත්ථං. තිසභස්සධනුපමාණං **දිසඞ්ඛඩොසං**.

මත්තිංස තිරච්ඡානඛථාති රාජඛථාදිකා සන්ධායාහ. තා හි පාළියං සරූපතො අනාගතාපි අරඤ්ඤ-පබ්බත-නදී-දීපඛථා ඉතිසද්දෙන සඞ්ඛහෙත්වා සග්ගමොක්ඛානං තිරච්ඡානභාවතො **මත්තිංසතිරච්ඡානඛථාති** වුත්තා. **දසඛථාවත්ථුනිස්සිතානන්ති** අප්පිච්ඡතා, සන්තුට්ඨි, පවිවෙකො, අසංසග්ගො, විරියාරම්භො, සීල-සමාධි-පඤ්ඤා-විමුත්ති-විමුත්තිඤාණදස්සනානි ඉමානි අප්පිච්ඡඛථාදීනං වත්ථූනි, තං නිස්සිතං භස්සං **සප්පායං**.

1. ම. තදාරම්මණජ්ඣානම්පි. 2. සී. චිත්තඤ්ච.

අතිරච්ඡානකථිකොති න තිරච්ඡානකථිකො, තිරච්ඡානකථා විධුරං ධම්මං භාවමඨානපරිසංයුත්තමෙව කථං කථෙතීති අධිප්පායො. **සීලාදිගුණසම්පන්නොති** සීලසමාධිආදිගුණසම්පන්නො. යො හි සමාධි භාවමඨානිකො, සමාධිභාවමඨානස්ස වා පාරප්පත්තො, සො ඉමස්ස යොගිනො සප්පායො. යෙනාහ- **යං නිස්සායාති** ආදි. **කාමෙදඤ්ඤි බ්‍රහ්මලොකෙ** භාගස්ස සම්භවපදං- පොසඤ්ඤපදුමො. යං **සඤ්ඤාය වුත්තං**- "යාවදත්ථං උදරාවදෙහකං භුඤ්ජිත්වා සෙය්‍යසුඛං පස්සසුඛං මිද්ධසුඛං අනුභවන්තා විහරතී"ති.

හොජනං යෙහුයෙන මධුරම්බිලරසවසෙන සත්තානං උපයොගං ගච්ඡති- දධිආදිසු හථා දස්සනතො. කට්ඨකාදිරසා පනස්ස[1] කෙවලං අභිසඞ්ඛාරකා එවාති ආහ-**කඤ්ඤි මධුරං කඤ්ඤි අම්බිලං සප්පායං හොතී**ති.

යස්මිං ඉරියාපථෙ: ආධාරභූතෙ වත්තමානෙ වා, යස්මිං වා ඉරියාපථෙ පවත්තමානස්ස. **නිමිත්තාසෙවනා**[2] **බහුලස්සාති** නිමිත්තෙන ආසෙවනාබහුලස්ස, පටිභාගනිමිත්තෙන විසයභූතෙ භාවනාමනසිකාරං බහුලං ආසෙවන්තස්ස, නිමිත්තස්ස වා ගොචරාසෙවනාවසෙන ආසෙවනා බහුලස්ස. යෙන හි භාගෙනස්ස[3] භාවනාසෙවනා, තෙන ගොචරා සෙවනාපි ඉච්ඡිතබ්බාති.

න හොති- අපණ්ණා. යෙන විධිනා අපණ්ණකං කුසලං හොති, සො දස්සිතො විධි **අපණ්ණකාසෙවනං**, තන්නිබ්බත්තනං වා ඤාණං.

වත්ථුවිසදකිරියතොති වත්ථුනං විසදභාවකරණතො. "අපණ්ණකාසෙවනං ඉච්ඡිතබ්බ"නති සම්බන්ධො. එවං සෙසෙසුපි.

චිත්තචෙතසිකානං පවත්තිට්ඨානභාවතො සරීරං තපපටිබද්ධානි චීවරාදීනි ච ඉධ වත්ථූනි[4] අධිප්පෙතානි, තානි යථා චිත්තස්ස[5] සුඛාවහානි හොන්ති, තථා කරණං=තෙසං විසදභාවකරණං. තෙන වුත්තං- **අජ්ඣත්තික්ඛන්ධාභිරූපතන්ති** ආදි. **සරීරං වාති** වාසදෙන, අට්ඨානප්පයුත්තෙතා, සරීරං සෙදමලගහිතං වා අක්කෙසඤ්ඣන වා අවස්සකිවෙන විබාධිතන්ති අධිප්පායො. **සෙනාසනං වාති** වාසදෙන පත්තාදීනමපි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. නනු චායං නයො බුද්ධසාපදිබොධූපවෙජ්ජෙන සඞ්ගහිතො, පුන කස්මා වුත්තොති? සච්චං සඞ්ගහිතො, සො ච ඛො භාවනාය ආරම්භකාලෙ, ඉධ පන ආරද්ධකම්මට්ඨානස්ස උපචාරජ්ඣානෙ ඨත්වා අපණ්ණපරිවාසං වසන්තස්ස කාලන්තරෙ ජාතෙ තථා පවිපත්ති අපණ්ණකොසල්ලාය වුත්තා. **අවිසදෙ** සති, විසයභූතෙ වා. කථං භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස තානි විසයො, අනන්තරන්තර පවත්තනක චිත්තුපාදවසෙනෙවං වුත්තං. තෙ හි චිත්තුපාදා චිත්තෙකග්ගතාය අපරිසුද්ධභාවාය සංවත්තන්ති. **චිත්තචෙතසිකෙසු**: නිස්සයාදිපච්චය භූතෙසු. **ඤාණම්පීති** පිසද්දෙ, සම්පිණ්ඩනෙ, තෙන න කෙවලං තං

1. ම. පන. 2. නිමිත්තාසෙවන-පාළි.
3. ම. භාවෙන්තස්ස. 4. ම. වත්ථූනීති. 5. ම. යථා ච තස්ස.

වත්ථුයෙව, අථ බො තස්මිං අපරිසුද්ධෙ ඤාණම්පි අපරිසුද්ධං **හොතීති** දස්සිතං. තංසම්පයුත්තානං පන අපරිසුද්ධතා අවුත්තසිද්ධා. ඤාණස්ස ච විසුං ගහණං අපපණ්ණය බහුකාරත්තා.[1] තථා හි ඣානං- "දක්ඛිණිස්සඤ්ච පිපාණිස්සඤ්ච" ආහි ඤාණමුඛෙන නිද්දිට්ඨං. නිස්සයනිස්සයොපි නිස්සයොතෙව වුච්චතීති ආහ- **දීපඝනපල්ලිඝවට්ටිතෙලානි නිස්සායාති**. ඤාණෙ අවිසදෙ විපස්සනාඣාවනා විය සමාධිභාවනාපි පරිදුබ්බලා හොතීති දස්සෙතුං- **අපරිසුද්ධෙන ඤාණෙනාති** ආදි වුත්තං. තත්ථ- **ඣානම්ඣානන්ති** සමථඣානම්ඣානමාහ. **වුද්ධි**: අඩ්ඨපාතුභාවෙන. **විරූළ්හි**: පගුණභාවෙන. **වෙපුල්ලං**: සබ්බසො වසීභාවපත්තියා වෙදිතබ්බං. **විසදෙ පඣාති** සුඣකපක්ඛා, තස්ස වුත්තවිපරියයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සමඣාවඣාරණන්ති කිච්චතො අඤ්ඤාඩිඣාභාවකරණං. යථාපච්චයං සඩ්ඛ්‍යාවත්ථුසම්මිං අධිමොක්ඛකිච්චස්ස පටුතරභාවෙන පඤ්ඤාය අවිසදතාය විරියාදීනඤ්ච සිථිලඣාදිනා **සද්ධින්ද්‍රියං බලවං හොති**. තෙනාහ-**ඉතරානි මන්දානීති**. **ඣානොති** තස්මා සද්ධින්ද්‍රියස්ස බලවභාවතො ඉතරෙසඤ්ච මන්දත්තා. ඣොසජ්ජිපක්ඛෙ පතිතුං අදත්වා සම්පයුත්තධම්මානං පඣාණං අනුබලප්පදානං=පඣාහඣො, පඣාහඣොව කිච්චං= **පඣාහඣකිච්චං ඣාතුං න සක්ඛොතීති** සම්බන්ධිතබ්බං. ආරම්මණං උපගන්ත්වා ඨානං අනිස්සජ්ජනං[2] වා=**උපට්ඨානං**. වික්ඛිප්පතීති වික්ඛිපති, යෙන වා සම්පයුත්තා අවික්ඛිත්තා හොන්ති, සො **අවික්ඛිපො**. රූපගතං විය චක්ඛුනා යෙන යාථාවතො විසයසභාවං පස්සති, තං **දස්සනකිච්චං ඣාතුං න සක්ඛොතීති**- බලවතා සද්ධින්ද්‍රියෙන අභිභූතත්තා. සහජාතධම්මෙසු හි ඉන්ද්‍රියං ඣාරෙන්තානං සහපවත්තමානානං ධම්මානං එකරසභාවසෙනෙව අත්ථසිද්ධි, න අඤ්ඤථා. **තස්මාති** වුත්තමෙවත්ථං කාරණභාවෙන පච්චාමසති. **ඣානන්ති** සද්ධින්ද්‍රියං. **ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙනාති** යස්ස සද්ධෙය්‍යවත්ථුනො උළාරතාදි ගුණෙ අධිමුච්චනස්ස සාතිසයපවත්තියා සද්ධින්ද්‍රියං බලවං ජාතං, තස්ස පච්චයුප්පන්නාදි[3] විභාගතො යාථාවතො වීමංසනෙන. එවං හි එවං ධම්මතානයෙ[4] සභාවසරසතො පරිඣායඣමානෙ සම්පඨාරෙ අධිමොක්ඛා න හොති- අයං ඉමෙසං ධම්මානං සභාවොති පරිජානනවසෙන පඤ්ඤාව්‍යාපාරස්ස සාතිසයත්තා. ධුරියධම්මෙසු හි යථා සද්ධාය බලවභාවෙ පඤ්ඤාය මන්දභාවො හොති, එවං පඤ්ඤාය බලවභාවෙ සද්ධාය මන්දභාවො හොතීති. තෙන වුත්තං- "තං ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන භාපෙතබ්බ"න්ති. **තථා අමනසිඣාරෙනාති** යෙනාඣාරෙන භාවනා මනුයුඤ්ජන්තස්ස සද්ධින්ද්‍රියං බලවං හොති, තෙනාඣාරෙන භාවනාය අනනුයුඤ්ජනතොති වුත්තං හොති. ඉධ දුවිධෙන සද්ධින්ද්‍රියස්ස බලවභාවො: අත්තනො වා පච්චයවිසෙසතො කිච්චුත්තරියෙන විරියෙන

1. ම. බහූපඣාරත්තා.
2. ම. අනිස්සජ්ජනං.
3. ම. පච්චයපච්චයුප්පන්නාදි.
4. සී. ධම්මඣානයෙන.

විරියාදීනං වා මන්දකිච්චතාය. තත්ථ-පඤ්චවිසපෙප භාපනවිධි දස්සිතෝ, දුතියවිසපෙප පන යථා මනසි කරොතෝ විරියාදීනං මන්දකිච්චතාය සද්ධින්ද්‍රියං බලවං ජාතං, තථා අමනසිකාරෙන විරියාදීනං පටුකිච්ච භාවාවහෙන මනසිකාරෙන සද්ධින්ද්‍රියං තෙහි සමරසං කරොන්තෙන භාපෙතබ්බං. ඉමිනා නයෙන සෙසින්ද්‍රියෙසුපි භාපනවිධි වෙදිතබ්බා.

වක්කලිත්ථෙරවත්ථූනි[1] සෝ හි ආයස්මා සද්ධාධිමුත්තතාය භාතාභි කාරෙ සත්ථු රූපකායදස්සනපසුතෝ එව හුත්වා විහරන්තෝ සත්ථාරං- "කින්නු වක්කලි ඉමිනා පූතිකායෙන දිට්ඨෙන? යෝ ඛෝ වක්කලි ධම්මං පස්සති සෝ මං පස්සති"**ති** ආදිනා ඔවදිත්වා භාමමට්ඨානෙ නියොජිතොපි තං අනනුයුඤ්ජන්තෝ පණාමිතෝ අත්තානං විනිපාතෙතුං පපාතට්ඨානං අභිරුහි. අථ නං සත්ථා යථානිසින්නොව ඔභාසං විස්සජ්ජෙන්තෝ අත්තානං දස්සෙන්තෝ:-

"පාමොජ්ජ[2]බහුලෝ භික්ඛු පසන්නෝ බුද්ධසාසනෙ,
අධිගච්ඡෙ[3] පදං සන්තං සඞ්ඛාරූපසමං සුඛ"න්ති

ගාථං වත්වා එවං වක්කලීති ආහ. සෝ තෙන අමතෙනෙව අභිසිත්තෝ හට්ඨතුට්ඨෝ හුත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙසි. සද්ධාය පන බලවභාවතෝ විපස්සනා ච්චිං න ඔතරති.[4] තං ඤත්වා භගවා ඉන්ද්‍රියසමතං[5] පටිපාදෙන්තෝ භාමමඨානං සොධෙත්වා අදාසි. සෝ සත්ථාරා දින්නනයෙන විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා මග්ගපටිපාටියා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං- "වක්කලිත්ථෙරවත්ථු[6] වෙත්ථ නිදස්සන"න්ති.

ඉතරකිච්චභෙදනන්ති උපට්ඨානාදිකිච්චවිසෙසං. **පස්සද්ධාදීති** ආදි සද්දෙන සමාධි- උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගානං සඞ්ගහෝ දට්ඨබ්බෝ. **භාපෙතබ්බ**නන්ති යථා සද්ධින්ද්‍රියස්ස බලවභාවෝ ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන භායති, එවං විරියින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තතා පස්සද්ධිආදි භාවනාය භායති- සමාධිපක්ඛියත්තා තස්සා, තථා හි සා සමාධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තතං කොසජ්ජපාතතො රක්ඛන්තී විරියාදිභාවනා විය විරියින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තතං උද්ධච්චපාතතො රක්ඛන්තී **එකංසතෝ** භාපෙති. තෙන වුත්තං- "පස්සද්ධිආදිභාවනාය භාපෙතබ්බ"න්ති.

සොණත්ථෙරස්ස වත්ථූනි[1] සුකුමාරසොණත්ථෙරස්ස වත්ථු,[6] සෝ හි ආයස්මා සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සීතවනෙ විහරන්තෝ- මම සරීරං සුඛුමාලං, න ච සක්කා සුඛෙන සුඛං අධිගන්තුං, කායං කිලමෙත්වාපි සමණධම්මො භාතබ්බොති ඣානවඩ්ඪකමෙව අධිට්ඨාය පධානමනුයුඤ්ජන්තෝ පාදතලෙසු ඵොටෙසු උට්ඨිතෙසුපි වෙදනං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා දළහං විරියං කරොන්තෝ අච්චාරද්ධවිරියතාය විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි. සත්ථා තත්ථ ගන්ත්වා ඒණොවාදෙන ඔවදිත්වා විරියසමතායොජනවිධිං දස්සෙන්තෝ භාමමඨානං සොධෙත්වා ගිජ්ඣකූටං

1. සී. වත්ථූනි. 3. ම. අධිගච්ඡි. 5. සී. සමත්තං.
2. සී. පාමුජ්ජ. 4. ම. ඔතරි. 6. සී. වත්ථු.

ගතො. ථෙරොපි සත්ථාරා දිබ්බනයෙන විරියසමතං යොජෙනෙතා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං- "සොණත්ථෙරස්ස වත්තු[1] දස්සෙතබ්බ"නති.

සෙසෙසුපීති සති-සමාධි-පඤ්ඤින්ද්‍රියෙසුපි. **එකස්සාති** එකෙකස්ස සාමඤ්ඤනිද්දෙසොවායං දට්ඨබ්බො. එවං පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං පවෙචකං අධිමත්තතාය හාපනවසෙන සමතං දස්සෙත්වා ඉදානි තත්ථ යෙසං විසෙසතො අසාධාරණතො සාධාරණතො ච සමතා ඉච්ඡිතබ්බා, තං දස්සෙතුං-**විසෙසතො පනා**ති ආදි වුත්තං. **එත්ථා**ති එතෙසු පඤ්චසු ඉන්ද්‍රියෙසු. **සමතා**නති සද්ධා-පඤ්ඤානං අඤ්ඤමඤ්ඤං අනූනානධිකභාවං. තථා **සමාධිවීරියානං**. යථා හි සද්ධා-පඤ්ඤානං විසුං විසුං ධුරිය ධම්මභූතානං කිච්චතො අඤ්ඤමඤ්ඤානතිවත්තනං විසෙසතො ඉච්ඡිතබ්බමෙව-යතො නෙසං සමධුරතාය අප්පණා සම්පජ්ජතීති. එවං සමාධි-විරියානං කොසජ්ජ- උද්ධච්චපක්ඛිකානං සමරසතාය සති අඤ්ඤමඤ්ඤූපත්ථම්භනතො සම්පයුත්තධම්මානං අන්තවයපාතාභාවෙන සම්මදෙව අප්පණා ඉජ්ඣති. **බලවසද්ධා හී**ති[2] ආදි නිදස්සනවසෙන වුත්තං. තස්සත්ථො: යො බලවතියා සද්ධාය සමන්නාගතො අවිසදඤ්ඤණො, සො **මුද්ධප්පසන්නො** හොති- න අවෙච්චප්පසන්නො. තථා හි සො **අවත්ථුස්මිං පසීදති**- සෙය්‍යථාපි තිත්ථියසාවකා. **ඛෙත්තවිඛපක්ඛ**නති සාඨෙය්‍යපක්ඛං හජති, සද්ධාඉන්‍රියස්ස පඤ්ඤාය අභිඛාවනෙනා දෙය්‍යවත්ථු පරිච්චාගෙන විනා චිත්තුපපාදමත්තෙනාපි ඵලමයං පුඤ්ඤං හොතීති ආදීනි පරිකප්පෙති- හෙතුපතිරූපකොහි වඤ්චිතො. එවමභූතො පන සුක්කතක්කවිලුත්තචිත්තෙනා පණ්ඩිච්චානං වචනං නාදියති, සඤ්ඤත්තිං න ගච්ඡති. තෙනාහ- **හෙස්සජ්ජසම්මුයිකෙනා විය රොගො අතෙකිච්ඡා හොතී**ති. යථා චෙත්ථ සද්ධා-පඤ්ඤානං අඤ්ඤමඤ්ඤවිරහො න අත්ථවහො, අනත්ථාවහොව,[3] එවමිධාපි සමාධි-විරියානං අඤ්ඤමඤ්ඤවිරහො න අවිකෙඛපාවහො, විකෙඛපාවහොවාති වෙදිතබ්බං. **කොසජ්ජං අධිභවතී**ති:[4] තෙන අප්පණං න පාපුණාතීති අධිප්පායො. **උද්ධච්චං අධිභවතී**ති එත්ථාපි එසෙව නයො. **තදුභයන්ති** තං සද්ධා-පඤ්ඤුභයං, සමාධි- විරියභයඤ්ච. **සමං කාතබ්බන්ති** සමරසං කාතබ්බං. **සමාධිකම්මිකස්සාති** සමථකම්මට්ඨානිකස්ස. **එවන්ති** එවං සන්තෙ, සද්ධාය ථොකං බලවභාවෙ සතීති අත්ථො. **සද්දහනෙනාති** පඨවී පඨවීති මනසිකරණමත්තෙනෙව කථං ඤාණුප්පත්තීති අවිනෙතබ්බා අද්ධා සම්මා සම්බුද්ධෙන වුත්තවිධි ඉජ්ඣිස්සතීති සද්දහනෙනා සද්ධං ජනෙනෙතා. **ආරම්මණං** අනුපවිසිත්වා විය අධිමුච්චනවසෙන **ඔකප්පෙනෙනා**: **පක්ඛන්දනෙනා**. **එකග්ගතා බලවතී වට්ටතී**- සමාධිපධානත්තා ඤාණස්ස. **උපට්ඨානන්ති** සමාධි-පඤ්ඤානං. සමාධිකම්මිකස්ස සමාධිනො අධිමත්තතාපි ඉච්ඡිතබ්බාති ආහ- **සමතාපී**ති, සමභාවෙනාපීති අත්ථො.

---

1. සී. වත්තු.
2. ම. සද්ධාති.
3. සී & ම. අනත්ථාවහොව.
4. ම. අභිභවති.

අපපණාති ඉධාධිප්පෙතඅපපණා. තථාපි[1] **හොති යෙවාති** සාසඞ්කං වදති. ලොකුත්තරඅපපණා පන හෙසං සම්භාවෙනෙව ඉච්ඡිතා. යථාහ– "සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙතී"ති.

යදි විසෙසතො සද්ධා–පඤ්ඤානං සම්ාධිවීරියානඤ්ච සමතා ඉච්ඡිතා, **කථං සතීති** ආහ-**සති පන සබ්බත්ථ බලවති වට්ටතීති. සබ්බත්ථා**ති ලීනුද්ධච්චපක්ඛෙසු පඤ්චසු ඉන්ද්‍රියෙසු. උද්ධච්චපක්ඛියෙසඤ්හි[2] ගණ්හන්තො–**සද්ධාවිරියපඤ්ඤාහී**ති ආහ. අයඤ්හථා පීති ච ගහෙතබ්බා සියා. තථා හි **සොසජ්ජපක්ඛෙන සමාධිනා** ඉවෙවං[3] වුත්තං–න පස්සද්ධි–සමාධි–උපෙක්ඛාහීති. **සා** සති, සබ්බෙසු රූපාරූපධම්මෙසු නියුත්තොති= **සබ්බත්ථමජ්ඣත්තා. තෙන** කාරණෙන සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බතොය්ෙන. **ආහ**: අට්ඨකථායං:–

සබ්බත්ථ නියුත්තා=**සබ්බත්ථිකා**. සබ්බෙන වා ලීනුද්ධච්චපක්ඛියෙන[4] අත්ථෙතබ්බා සබ්බත්ථියා, සබ්බත්ථියාව=**සබ්බත්ථිකා. චිත්තන**න්ති කුසල චිත්තං. තස්ස හි **සති පච්චුපට්ඨානං** පරායණං අප්පත්තස්ස පත්තියා අනධිගතස්ස අධිගමාය. තෙන්ාහ-**ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානාති** ආදි.

චිත්තෙනඞ්ගහකානිමිත්තස්සාති චිත්තෙනාගහිතාය නිමිත්තස්ස, චිත්තෙනාගහිතාසඞ්ඛාතස්ස ච නිමිත්තස්ස. චිත්තස්ස හි සමාහිතාකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා සමථනිමිත්තං රක්ඛන්තොයෙව සාඝිණනිමිත්තං රක්ඛති, තස්මා **පඤ්චඞ්ගිණාදිකස්සාති** ආදිසද්දෙන න කෙවලං පටිභාග නිමිත්තස්සෙව, අථඛො සමථනිමිත්තස්සාපි ගහණං දට්ඨබ්බං. **නා**නන්ති රක්ඛණාකොසල්ලං ඉධ අපපණාකොසල්ලකථායං නිමිත්තකොසල්ලන්ති **අධිප්පෙතං**, කාරණභාවනාකොසල්ලානං පගෙව සිද්ධත්තාති අධිප්පායො.

අනිඞ්ගිලච්චිඤ්ඤාදිහීති ආදිසද්දෙන පමොදන– සංවෙදන– විපරියයෙ සඞ්ගණ්හාති. **ලීන**න්ති සඞ්කුචිතං කොසජ්ජපක්ඛෙ පතිතං. **චිත්ත**න්ති භාවනාචිත්තං. **ධම්මච්චණ්ඩසම්බොජ්ඣඞ්ගාදයො භාවෙන්තී එත්ථ– නයොති** පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. යථා පන නෙ භාවෙතබ්බා, තං සඅමෙව වක්ඛති:–

පරිත්තනන්ති අප්පකං. **උජ්ජාලෙතුකාමොති** පදීපෙතුකාමො. **උදකවානං දදෙය්‍යාති** උදකම්ස්සං වාතං උපනෙය්‍ය. **අඤ්ඤාලොති** න කාලො, අයුත්තකාලො වා. සතිආදිධම්මසාමග්ගිසඞ්ඛාතාය බොධියා බුජ්ඣති **එතායාති** කත්වා, තංසමඞ්ගිනො වා බුජ්ඣන්තීති[5]=බොධිනො යොගිනො අඞ්ගන්ති=බොජ්ඣඞ්ගා, පසත්ථා සුන්දරා වා බොජ්ඣඞ්ගා= සම්බොජ්ඣඞ්ගා. කාය-චිත්තදරථවූපසමලක්ඛණා **පස්සද්ධි**, **පස්සද්ධි** යෙව සම්බොජ්ඣඞ්ගා=පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගා, තස්ස **පස්සද්ධි සම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස**. සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදිසුපි එසෙව නයො.

---

1. ම. තථා ඝි. 2. සී. පක්ඛියෙ. 3. සී. ඉවෙවං.
4. ම. පක්ඛියෙන බොජ්ඣඞ්ගපපභෙදෙන. 5. සී & ම. බුජ්ඣිත්තීති.

අයං පන විසෙසෝ: සමාධිස්ස තාව පදට්ඨානකිච්චානි හෙට්ඨා ආගතානෙව. උපපත්තිතෝ ඉක්ඛතීති=**උපෙක්ඛා**, සා පනායං අත්ථතෝ තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාව, ඉධ බොජ්ඣඞ්ගුපෙක්ඛාති වෙදිතබ්බා. **දුස්සමුට්ඨාපයතී**ති සම්මට්ඨාපෙතුං උප්පාදෙතුං අසක්කුනෙය්‍යං. ධම්මානං, ධම්මෙසු වා විචයෝ= **ධම්මවිචයෝ**, පඤ්ඤාති අත්ථෝ. **වීරස්ස භාවෝ, කම්මං වා, විධිනා වා ඊරෙතබ්බං පවත්තෙතබ්බන්ති=විරියං**, උස්සාහෝ. **පීණෙති කායං චිත්තඤ්ච සන්තප්පෙතීති=පීති.**

යං යං සඛං=**සප්පායසඛං**, අත්තනෝ අත්තනෝති අත්ථෝ. **ආහාරවසෙනා**ති පච්චයවසෙන. **භාවනා**ති උප්පාදනා වඩ්ඪනා ච.

කුසලාකුසලාති කොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන කුසලා, තප්පටිපක්ඛතෝ අකුසලා. යෙ අකුසලා පෙ **සාවජ්ජා**. යෙ න අකුසලා[1] තෙ **අනවජ්ජා**. අකුසලා **හීනා**. ඉතරෙ **පණීතා**. කුසලාපි වා හීනෙහි ඡන්දාදීහි ආරද්ධා **හීනා**. ඉතරෙ **පණීතා**. **කණ්හා**ති කාළකා චිත්තස්ස අපභස්සරභාව කරණා. **සුක්කා**ති ඔදාතා චිත්තස්ස පභස්සරභාවකරණා. කණ්හාභිජාති හෙතුතෝ වා **කණ්හා**. සුක්කාභිජාති හේතුතෝ **සුක්කා**. තෙ එව **සප්පටිභාගා**. කණ්හා හි උජුවිපච්චනීකභාවාය සුක්කෙහි සප්පටිභාගා. තථා සුක්කාපි ඉතරෙහි. අථවා කණ්හා ච සුක්කා ච සප්පටිභාගා ච=**කණ්හසුක්කසප්පටිභාගා**, සුඛා හි වෙදනා දුක්ඛාය වෙදනාය සප්පටිභාගා, දුක්ඛා ච වෙදනා සුඛාය සප්පටිභාගාති. **අනුප්පත්තියා**ති අනිබ්බත්තස්ස. **උප්පාදායා**ති උප්පාදනත්ථාය. **උප්පන්නස්සා**ති නිබ්බත්තස්ස. **භියෝභාවායා**ති පුනප්පුනභාවාය. **වෙපුල්ලායා**ති විපුලභාවාය. **භාවනායා**ති වඩ්ඪියා. **පාරිපූරියා**ති පරිපූරණත්ථාය. **නත්ථී**ති "අත්ථි භික්ඛවෙ"ති ආදිනා දෙසිතපාඨෙ.

සභාවසාමඤ්ඤලක්ඛණ පට්ඨෙවසෙන්තීති එකජ්ඣං කත්වා ගහණෙ අනවජ්ජසුඛවිපාකාදිකස්ස විසුං විසුං පන ථුසනාදිකස්ස සභාවලක්ඛණස්ස අනිච්චාදිකස්ස සාමඤ්ඤලක්ඛණස්ස ච පවිවිජ්ඣන වසෙන. **පවත්තමනසිකාරෙනී**ති කුසලාදීනං තංතංසභාවලක්ඛණාදිකස්ස යාථාවතෝ අවබුජ්ඣනවසෙන උප්පන්නජවනචිත්තුප්පාදෙ. සො හි අවිපරීතමනසිකාරතාය යොනිසොමනසිකාරොති වුත්තො. තදුභොගතාය ආවජ්ජනාපි තග්ගතිකාව. රූපනලක්ඛණාදිකම්පි ඉධ සාමඤ්ඤලක්ඛණෙනෙව සඞ්ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං.

කුසලකිරියාය ආදිආරම්භවසෙන පවත්තවිරියං ධිතිසභාවතාය ධාතූති වුත්තන්ති ආහ-**ආරම්භධාතූති පඨමවිරියං වුච්චතී**ති. ලද්ධාසෙවනං විරියං බලප්පත්තං හුත්වා පටිපක්ඛං විධමතීති ආහ-**ඩෙභාසජ්ජනෝ නික්ඛන්තත්තා නෙක්ඛම්මං බලවතර**න්ති. අධිමත්තාධිමත්තතරාදිකං පටිපක්ඛධම්මානං විධමනසමත්ථං පටු-පට්ටතරාදිභාවප්පත්තං හොතීති වුත්තං-**පරං පරං ඨානං අක්කමනතෝ නෙක්ඛම්මං බලවතර**න්ති.

1. ම යෙ කුසලා. 2. ම. කණ්හා වා.

තිට්ඨති පවත්තති එත්ථාති=ඨානියා. පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස ඨානියා= **පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානියා**. ඨාතබ්බා වා= ඨානියෝ, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගා ඨානියා එතේසූති= **පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානියා**. අපරාපරං වත්තමානා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගසම්පයුත්තා ධම්මා. යස්මා පනේතේසු පීතියේව පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස විසේසකාරණං, තස්මා වුත්තං- **පීතියා එවේතං නාමන්ති**. **උපපාදකමනසිකාරෝති** යථා මනසිකරොතෝ අනුප්පන්නා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගා උප්පජ්ජති, උප්පන්නා ච වඩ්ඪති, තථා පවත්තමනසිකාරෝ.

පරිපුච්ඡකතාති පරියොගාහෙත්වා පුච්ඡකභාවෝ. පඤ්චපි හි නිකායේ උග්ගහෙත්වා ආවරියේ පයිරුපාසිත්වා තස්ස තස්ස අත්ථං පරිපුච්ඡන්තස්ස, තේ වා සහ අට්ඨකථාය පරියොගාහෙත්වා යං යං තත්ථ ගණ්ඨිට්ඨානං තං තං ඉදං භන්තේ කථං, ඉමස්ස කෝ අත්ථෝති පුච්ඡන්තස්ස ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගා උප්පජ්ජන්තීති. **වත්ථුවිසදකිරියා ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා** ච සඞ්ඛේපතෝ විත්ථාරතෝ ච පකාසිතා එව. තත්ථ පන **සමාධිසංවත්තනියභාවේන** ආගතා, ඉධ පඤ්ඤුසංවත්තනියභාවේන, යදග්ගේන හි සමාධිසංවත්තනිකා, තදග්ගේන පඤ්ඤුසංවත්තනිකා- සමාධිස්ස ඤාණපච්චුපට්ඨානතෝ. "සමාහිතෝ යථාභූතං පජානාති"ති හි වුත්තං. **දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා** නාම: දුප්පඤ්ඤානං මන්දබුද්ධිනං භත්තනිකිත්තනකාක-මංසනිකිත්තසුනඛසදිසානං මොමූහ පුග්ගලානං දූරතෝ පරිවජ්ජනා. **පඤ්ඤවන්තපුග්ගලසේවනා** නාම: පඤ්ඤාය කත්තබ්බකාරානං සච්චපටිච්චසමුප්පාදාදිසු කුසලානං අරියානං විපස්සනාකම්මිකානං වා මහාපඤ්ඤානං කාලේන කාලං උපසඞ්කමනං. **ගම්භීරඤාණචරියාපච්චවේක්ඛණාති** ගම්භීරඤාණේහි චරිතබ්බානං ඛන්ධායතනධාතූනං සච්ච- පච්චයාකාරාදිදීපනානං වා සුඤ්ඤතා පටිසංයුත්තානං සුත්තන්තානං පච්චවේක්ඛණා. **තදධිමුත්තතාති** පඤ්ඤාධිමුත්තතා, පඤ්ඤාය නින්න-පොණ-පබ්භාරතාති අත්ථෝ.

අපායාදීති ආදිසද්දේන ජාතිආදිං අනාගතේ වට්ටමූලකං[1] පච්චුප්පන්නේ ආහාරපරියේට්ඨිමූලකඤ්ච දුක්ඛං සඞ්ගණ්හාති. **විරියාරම්භස්ස** ලෝකියලෝකුත්තරවිසේසසස්ස අධිගමෝ එව ආනිසංසෝ, තස්ස **දස්සනසීලතා=විරියාරම්භ**-පෙ-**දස්සිතා**. සපුබ්බභාගෝ නිබ්බාණගාමිමග්ගෝ **ගමනවීථි**-ගන්තබ්බා පටිපජ්ජිතබ්බා පටිපදාති කත්වා. **දුස්සීලානං මහප්ඵලකාර**[2] **කරණේන පිණ්ඩාපචායනතාති** පච්චයදායකානං අත්තනි කාරස්ස අත්තනෝ සම්මාපටිපත්තියා මහප්ඵලභාවස්ස කරණේන පිණ්ඩස්ස භික්ඛාය පතිපූජනා. **ඉතරථාති** ආමිසපූජාය. **කුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජනාතාති** අලසානං භාවනාය නාමමත්තම්පි අජානන්තානං කායදඩ්ඪිබහුලානං යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා සෙය්‍යසුඛාදි අනුයුඤ්ජනකානං තිරච්ඡානකථිකානං පුග්ගලානං දූරතෝ වජ්ජනා.

---

1. ම. අතීතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං අනාගතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං. 2. ම. භාව.

ආරද්ධවිරියපුග්ගලසෙවනතාති "දිවසං වඩ්ඪමෙන නිසජ්ජාය"ති ආදිනා භාවනාරම්භවසෙන ආරද්ධවිරියානං දළ්හපරක්කමානං පුග්ගලානං කාලෙන කාලං උපසඞ්කමනා. **සම්මප්පධානපච්චවෙක්ඛණතාති**[1] චතුබ්බිධසම්මප්පධානානුභාවස්ස පච්චවෙක්ඛණතා.[2] **තදධිමුත්තතාති** තස්මිං විරියසමෙබාධිගමෙ අධිමුත්ති, සබ්බිරියාපථෙසු නිත්තාපොණ පබ්භාරතා. එත්ථ ච ථීනමිද්ධවිනොදන-කුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජන-ආරද්ධවිරියපුග්ගලසෙවන- තදධිමුත්තතා- පටිපක්ඛවිධමන- පච්චයූපසංහාරවසෙන අපායාදිභයපච්චවෙක්ඛණාදයො සමූහෙතජ්ජනවසෙන වීරිය සමෙබාධිඞ්ගස්ස උපපාදකා දට්ඨබ්බා.

බුද්ධාදිසු පසාදසිනෙහාභාවෙන ධූසරහදයා **දූබපුග්ගලා**. තබ්බිපරියයෙන **සිනිද්ධපුග්ගලා** වෙදිතබ්බා. බුද්ධාදීනං ගුණපරිදීපනා **සම්පසාදනීයසුත්තාදයො පසාදනීයසුත්තනන්නා.**

ඉමෙහි ආකාරෙහීති යථාවුත්තෙහි කුසලාදීනං සභාව-සාමඤ්ඤලක්ඛණපටිවිජ්ඣනාදි ආකාරෙහි වෙව පරිපුච්ඡකතාදිආකාරෙහි ච. **එතෙ ධම්මෙති** එතෙ කුසලාදිසු යොනිසොමනසිකාරාදිකෙ වෙව ධම්මත්ථඤ්ඤුතාදිකෙ ච.

අවොරද්ධ විරියතාදීහීති අතිවිය පග්ගහිත විරියතාදීහි. ආදි සද්දෙන සංවෙජන- පමොදනානි සඞ්ගණ්හාති. **උද්ධච්චන්ති** සමාධි ආදීනං මන්දතාය අවූපසන්තං. **දූවූපසමයන්ති** වූපසමෙතුං සමාධාතුං අසක්කුණෙය්‍යං.

තං තං ආකාරං[3] **සල්ලක්ඛෙත්වාති** යෙනාකාරෙන අස්ස යොගිනො පස්සද්ධි සමාධි උපෙක්ඛාති ඉමෙ පස්සද්ධි ආදයො ධම්මා පුබ්බෙ යථාරහං තස්මිං තස්මිං කාලෙ, උප්පන්නපුබ්බා තංචිත්ත-තංසම්පයුත්තධම්මානං පස්සද්ධාකාරං සමාහිතාකාරං අජ්ඣුපෙක්ඛිතාකාරඤ්ච උපලක්ඛෙත්වා උපධාරෙත්වා. **තීසුපි පදෙසූති** "අත්ථි හික්ඛවෙ කාඅපස්සඬ්ධී"ති ආදිනා ආගතෙසු තීසුපි වාක්‍යෙසු, තෙහි වා පකාසිතෙසු තීසු ධම්මකොට්ඨාසෙසු. යථාසමාහිතමාකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා ගය්හමානො සමථො එව සමථනිමිත්තන්නති ආහ- **සමථනිමිත්තන්නති සමථසෙසවෙතං අධිවචන්නති.** නානාරම්මණෙ පරිබ්‍රූහමණෙන විවිධං අග්ගං එතස්සාති= ව්‍යග්ගො, වික්ඛෙපො. තථා හි සො අනවට්ඨානරසො හනනතාපවත්තපච්චුපට්ඨානො ච වුත්තො. එකග්ගතාභාවතො ව්‍යග්ගපටිපක්ඛොති අව්‍යග්ගො සමාධි, සො එව නිමිත්තන්නති පුබ්බෙ විය වත්තබ්බං. තෙනාහ- **අවික්ඛෙපලක්ඛණෙන ච නානාසෙව අව්‍යග්ගනිමිත්තන්නති අධිවචන්නන්නති.**

සරීරවත්ථුං ඤත්වා මත්තසො පරිභුත්තෙන පණීතාහාරො කායලහුතාදීනං සමුට්ඨාපනෙන පස්සද්ධියා පච්චයො හොති, තථා උතුසප්පායං ඉරියාපථසප්පායඤ්ච සෙවිතං පයොගො ච කායිකො පවත්තිතොති

1. ම. අවක්ඛණාති. 2. ම, පච්චවෙක්ඛණා. 3. ම. නමාකාරං.

ආහ-පණීතභොජනසෙවනතාතිආදි. පයොගසම්පාදීනං අභාවෙන සදරථකාය චිත්තා පුග්ගලා **සාරද්ධපුග්ගලා.** වුත්තවිපරියයෙන **පස්සද්ධකායා පුග්ගලා** වෙදිතබ්බා.

නිරස්සාදස්සාති භාවනස්සාදරහිතස්ස, භාවනා හි විපිපටිපන්නා පුබ්බභාගපරං විසෙසවතී පවත්තමානා චිත්තස්ස අස්සාදං උපසමසුඛං ආවහති, තදභාවතො නිරස්සාදං චිත්තං හොති. **සද්ධාසංවෙගවසෙනාති** සද්ධාවසෙන සංවෙගවසෙන ච. **සම්පහංසනතාතිආදි** සම්මදෙව පහංසනතා, සංවෙජනපුබ්බකපසාදුපපාදනෙන භාවනාචිත්තස්ස තොසනා. **සම්මා පවත්තනස්සාති** ලීනුද්ධච්චවිරහෙන සමථවිපිපටිපත්තියා ච සම්මා සවිසෙසඤ්ච පවත්තියා සම්මදෙව පවත්තනස්ස භාවනාචිත්තස්ස. **අජ්ඣුපෙක්ඛණතාති** පග්ගහ-නිග්ගහ-සම්පහංසනෙසු අව්‍යාවටතා. **ඛන්ධාන විමොක්ඛපච්චවෙක්ඛණතාතිආදි** පඤ්චාදීනි ඛන්ධානි, පච්චනීකධම්මෙ හි සුට්ඨු විමුත්තතාදිනා තෙයෙව විමොක්ඛා; තෙසං එවං භාවනා, එවං සම්පජ්ජනා, එවං අධිට්ඨානං, එවං වුට්ඨානං, එවං සංකිලෙසො, එවං වොදානන්ති පති පති අවෙක්ඛණා.

සත්තමජ්ඣත්තතාතිආදි සත්තෙසු පියඤාතිආදීසුපි ගහට්ඨපබ්බජිතෙසු මජ්ඣත්තාකාරෙ අජ්ඣුපෙක්ඛණා. **සඞ්ඛාරමජ්ඣත්තතා**: අජ්ඣත්තිකෙසු චක්ඛාදීසු බාහිරෙසු පත්තචීවරාදීසු මජ්ඣත්තාකාරෙ අජ්ඣුපෙක්ඛණා. සත්තා සඞ්ඛාරානං මමායනං වනායනං[1] **සත්තසඞ්ඛාරඋභොලායනං.**

ඉමෙහි ආකාරෙහීති ඉමෙහි යථා වුත්තෙහි කායචිත්තානං පස්සද්ධාකාරසල්ලක්ඛණාදි ආකාරෙහි චෙව සප්පායාහාරසෙවනාදි ආකාරෙහි ච. **එතෙ ධම්මෙතිආදි** එතෙ පස්සද්ධිආදිධම්මෙ.

පඤ්ඤූපයොගමන්දතායාතිආදි පඤ්ඤාව්‍යාපාරස්ස අප්පභාවෙන. යථා හි දානසීලානි අලොභාදෙසප්පධානානි, එවං භාවනා අමොහප්පධානා විසෙසතො අප්පණාවහා. තත්ථ- යදා පඤ්ඤා න බලවතී හොති, තදා භාවනා චිත්තස්ස අනභිසඞ්ඛතො විය ආහාරො පුරිසස්ස අභිරුවිං න ජනෙති, තෙන තං නිරස්සාදං හොති. යදා ච භාවනා පුබ්බභාගපරං විසෙසාවහා න හොති-සම්මදෙව අවිපිපටිපත්තියා, තදා උපසමසුඛස්ස අලාභෙන චිත්තං නිරස්සාදං හොති. තදුභයං සන්ධායාහ- "පඤ්ඤූ පයොගමන්දතායා"ති ආදි. **නානන්ති චිත්තං.**

ජාති-ජරා-ව්‍යාධි-මරණානි යථාරහං සුගතියං දුග්ගතියඤ්ච හොන්තීති තදඤ්ඤමෙව ච පඤ්චවිනි[2] බන්ධාදි-බ්‍යපිපාසාදි-අඤ්ඤමඤ්ඤවිබාධනාදිහෙතුකං **අපායදුක්ඛං** දට්ඨබ්බං. තඤ්චිදං සබ්බං තෙසං තෙසං සත්තානං පච්චුප්පන්නභවනිස්සිතං ගහිතන්ති අතීතෙ අනාගතෙ ච කාලෙ වට්ටමූලකදුක්ඛානි විසුං ගහිතානි. යෙ පන සත්තා ආහාරූපජීවිනො, තත්ථ ච උට්ඨානඵලූපජීවිනො, තෙසං හි[3] අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං ජීවිකාදුක්ඛං අට්ඨමං සංවෙගවත්ථු වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

---

1. සී. පෙක්ඛණාති. 2. ම. න දිස්සති. 3. ම. පඤ්චවිධ. 4 ම. තෙසං.

අසඝාති-චිත්තස්ස. **අලීනන්ති** ආදිසු කොසජ්ජපක්ඛියානං ධම්මානං අනධිමත්තතාය අලීනං, උද්ධච්චපක්ඛියානං ධම්මානං අනධිමත්තතාය **අනුද්ධනං**, පස්සද්ධුපයොගසම්පත්තියා උපසම්සුඛාධිගමෙන ච **අනිරස්සාදං** දට්ඨබ්බං[1]–පුබ්බභාගපරං සවිසෙසං. තතො එව **ආරම්මණෙ සම්පපවත්තං**, **සමථවිපිපවිපන්නඤ්ච**. තත්ථ– අලීනතාය පග්ගහෙ, අනුද්ධතාය නිග්ගහෙ, අනිරස්සාදතාය සම්පහංසනෙ න ව්‍යාපාරං ආපජ්ජති; අලීනානුද්ධතතාහි ආරම්මණෙ සම්පපවත්තං, අනිරස්සාදතාය සමථවිපිපවිපන්නං; සම්පපවත්තියා වා අලීනං අනුද්ධතං, සමථවිපිපවිපත්තියා අනිරස්සාදනන්ති දට්ඨබ්බං.

නෙක්ඛම්මපටිපදන්ති ඣානපටිපත්තිං. **සම්මාධිඅභිමුත්තතාති** සමාධිනිබ්බත්තනෙ ඣානාධිගමෙ යුත්තපයුත්තතා. සා පන යස්මා සමාධිං ගරුං කත්වා තත්ථ නින්න–පොණ–පබ්භාරභාවෙන පවත්තති ච හොති, තස්මා–**සමාධි ගරූ**ති ආදි වුත්තං.

"පටිලද්ධ නිමිත්තස්මිං එවං හි සම්පාදයතො අපපණාකොසල්ලං ඉමං අපපණා සම්පවත්තන්ති"ති සම්බන්ධො. **ඝාති අපපණා. හිත්වා හිති** හිසද්දො හෙතුඅත්ථො, යස්මා ඣානමෙතං න විජ්ජති තස්මා. **චිත්තපප වත්තිආකාරං** : භාවනාචිත්තස්ස ලීනුද්ධතතාදිවසෙන පවත්තිආකාරං. **සල්ලක්ඛණං** : උපධාරෙනෙතා. **සමතං** විරියසෙසව විරියස්ස සමාධිනා සමරසතංයෙව **යොජයෙථ**. කථං පන යොජයෙථාති ආහ–**ථිස ක්කම්පිති** ආදි. තත්ථ–**ලයන්ති** ලීනභාවං, සඞ්කොචන්ති අත්ථො. **ඝණන්ති** ගච්ඡන්තං. **පග්ගණ්හෙථෙව**: සම්භාවයාති අධිප්පායො. තෙනාහ–**අච්චාරද්ධං නිසෙධෙත්වා සමමෙව පවත්තයෙති**.

කථං පන සමමෙව පවත්තයෙති ආහ–**රෙණුමහී**ති ආදි. **යථා**ති රෙණුආදිසු යථා මධුකරාදීනං පවත්ති උපමාභාවෙන අට්ඨකථායං සංවණ්ණිතා,[2] එවං ලීනුද්ධතභාවෙහි මොචයිත්වා විරියසමතායොජ නෙන. **නිමිත්තාභිමුඛං මානසං පටිපාදයෙ**: පටිභාගනිමිත්තාභිමුඛං භාවනාචිත්තං සම්පාදෙය්‍යාති අත්ථො.

තත්‍රාති තස්මිං "රෙණුමහී"ති ආදිනා වුත්තගාථාවයෙ. **අත්ථදීපනා**: උපමූපමෙයත්ථවිභාවනා. **අතිසෙක්ඛොති** අතිකුසලො. **පක්ඛනෙනාති** ඛෙත්තුං ආරද්ධො. විකසනකක්ඛණෙයෙව සරසං කුසුමපරාගං[3] හොති, පච්ඡා වාතාදීහි පරිපටති, විරසං වා හොති, තස්මා නිවත්තනෙ රෙණු බීයතීති ආහ–**බීණෙ රෙණුමහි සම්පාපුණාතීති. පුප්ඵරාසිනන්ති** රුක්ඛ සාඛාසු නිචිතං[4] පුප්ඵසඤ්චයං.

සල්ලක්ඛණඅනෙනවාසිකෙසූති සල්ලක්ඛණආචරියස්ස අනෙත වාසිකෙසු. **උදකථාලිගණෙති** උදකථාලියං ඨපිතෙ. **සත්තක්ඛම්මනන්ති** සිරාවෙධනාදි සත්තකම්මං. "ථුසිතුම්පි උපපලපත්ත"නන්ති සම්බන්ධො

1. ම. න දිස්සති.
2. ම. සම්පවණ්ණිතා.
3. ම. සරාගං කුසුමං සරසං.
4. ම. භිස්සිතං.

සමෙනාති පුරිමකා විය ගරුං මඤ්ඤව පයොගං අකත්වා සම්පප මාණෙන පයොගෙන. **නස්සාති** උපපලපතෙන. **පරිසොදෙතබ්බපොති** සුවිසුදධසිපෙපා නිපජ්ජිතබ්බපෙපා.

මක්කටකසුත්තන්තන්ති ලූතසුත්තං. **නියාමකෙනා**: නාවාසාරථි. **ලඛාරන්ති** කිලජ්ජාදිමයං නාවාකටසාරකං. **තෙලෙන**[1] **අජ්ඣෙඛනෙනා නාළිං පූරෙතීති** සරාවාදිගතෙන තෙලෙන අජ්ඣෙඛනෙනා සුබ්බ මචිරුදකං තෙලනාළිං පූරෙති.

එවමෙවාති[2] යථා තෙ ආදිතො වුත්ත මධුකර- සල්ලකත්ත අන්තෙවාසි- සුත්තාකඩ්ඪක- නියාමක- තෙලපූරකා වෙගෙන පයොගං කරොන්ති, එවමෙව යො භික්ඛු සීඝං අපපණං පාපුණිස්සාමීති ගාළ්හං විරියං කරොති, යො මජ්ඣිම වුත්තමධුකරාදයො විය විරියං න කරොති, ඉමෙ වෙපි විරියසමතාභාවෙන අපපණං පාපුණිතුං න සක්කොන්ති. යො පන අවසාන වුත්තමධුකරාදයො විය සමපප යොගො, අයං අපපණං පාපුණිතුං සක්කොති. "විරියසමතා යොගතො"ති උපමාසංසන්දනං වෙදිතබ්බං. තෙන වුත්තං- **එසො භික්ඛූති** ආදි. **ලීනං**: භාවනාචිත්තන්ති අධිප්පායො.

එවන්ති වුත්තපපකාරෙන **විරියසමතායොජනවසෙන** විපිපරි පත්තං භාවනාමානසං පටිභාගනිමිත්තෙනෙව ඵපනවසෙන **නිමිත්තානි මුඛං පටිපාදයතො අස්ස** යොගිනො. **ඉජ්ඣිස්සතීති** සිජ්ඣිස්සති, උපපජ්ජිස්සතීති අත්ථො **අනුයොගවසෙනාති** භාවනාවසෙන. **සෙසානීති** සෙසානි තීණි චත්තාරි වා. **පකතිචිත්තෙනාති** පාකතිකෙහි කාමාවචරචිත්තෙහි. **බලව—පෙ—චිත්තෙනඝගහනානි**- භාවනාබලෙන පවුතරසභාවපපත්තියා. **පරිකම්මන්තනාති** පරිසඛ්ඛාරකත්තා. යදි ආසන්නත්තා උපචාරතා, හොත්‍රභූතො එව උපචාරසමඤ්ඤ සියාති ආහ- **සම්පවාරිත්තා වාති**. අනවචාසත්තා හි නාතිදූරවත්තී සම්ප චාරී නාම හොති. අපපණං උපෙචව වරන්තීති=**උපචාරානි**. **ඉතො පුබ්බෙ පරිකම්මානන්ති** නානාවජ්ජනවීථියං පරිකම්මානං. **එත්ථාති** එතෙසු පරිකම්මූපචාරානුලොමසඤ්ඤාදිතෙසු. **සබ්බන්තිමන්ති** තතියං වතුත්ථං වා. **පරිත්තගොත්තාභිභවනතොති** පරිත්තස්ස ගොත්තස්ස අභිභවනතො, ගං තායතීති හි=ගොත්තං, පරිත්තන්ති පවත්තමානං අභි ධානං බුද්ධඤ්ච එකංසිකවිසයතාය[3] රක්ඛතීති=**පරිත්තගොත්තං**. යථා හි බුද්ධි ආරම්මණභූතෙන අත්ථෙන විනා න වත්තති, එවං අභිධානං අභි ධෙය්‍යභූතෙන. තස්මා සො තානි තායති රක්ඛතීති වුච්චති. තම්පන මහග්ගතානුත්තරවිධුරං කාමත්තණ්හාය ගොචරභූතං කාමාවචරධම්මානං ආවෙණිකරූපං දට්ඨබ්බං. මහග්ගතගොත්තෙපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බා. **භාවනතොති** උපාදනතො. **අවිසෙසෙන සබ්බසං සබ්බා සමඤ්ඤාති** පඨමනයෙ ගහිතගහණං හොතීති ආහ-

---

1. තෙල-ම්‍ර: මූ & ප: ව්‍යා 2. සී. එවමෙවන්ති.
3. එකංසිකං විය තායති-ප: ව්‍යා:

අග්ගිනාගහණේනාති ආදි. නානාවජ්ජනපරිකම්මමේව පරිකම්මන්ති අධිප්පායේන-**පඨමං වා උපචාරන්ති** ආදි වුත්තං. **චතුත්ථං**: අප්පණා චිත්තං. **පඤ්චමං වා අප්පණාචිත්තං**: පුබ්බේ වුත්තනයේන සමේ චතුත්ථං ගොත්‍රභු හොතීති අත්ථෝ.

පඤ්චමං වාති වාසද්දෝ අනියමේ, සඨායං අනියමෝ ඉමිනා කාරණේනාති දස්සේතුං-**නාඤ්ඤ හි ඔප්පාතිඤ්ඤදන්ධාතිඤ්ඤවසේනා**ති වුත්තං. තත්ථ- ඔප්පාතිඤ්ඤස්ස චතුත්ථං අප්පේති, දන්ධාභිඤ්ඤස්ස පඤ්චමං. කස්මා පන චතුත්ථං පඤ්චමං වා අප්පේති, න තතෝ පරන්තීති ආහ-**නතෝ පරං ජවනං පවත්තීති**, තතෝ පඤ්චමතෝ පරං ජවනං පවත්තනතෝ විය හොති, පරික්ඛීණජවත්තාති අධිප්පායෝ.

යථා අලද්ධාසේවනං පඨමජවනං දුබ්බලත්තා ගොත්‍රභුං න උප්පාදෙති, ලද්ධාසේවනං පන බලවභාවතෝ දුතියං තතියං වා ගොත්‍රභුං උප්පාදෙති, එවං ලද්ධාසේවනත්තාය බලවභාවතෝ ජවනං සත්තමම්පි අප්පේතීති ථේරස්ස අධිප්පායෝ. තේනාහ-**තස්මා ජවේඨපි සත්තමේපි අප්පණා හොතීති. නන්**ති ථේරස්ස වචනං. සුත්ත-සුත්තානුලෝම-ආචරියවාදෙහි අනුපදමහිතත්තා වුත්තං-**අත්තනෝ මතිමත්තන්**නති. **පුරිමා පුරිමා කුසලා ධම්මා**ති පන සුත්තපදමකාරණං-ආසේවනපච්චයලාභස්ස බලවභාවේ අනෙකන්තිකත්තා. තථා හි අලද්ධාසේවනාපි පඨමවෙත්තා දිට්ඨධම්මවේදනීයා හොති, ලද්ධාසේවනා දුතියවෙත්තා යාව ජවනවෙත්තා අපරපරියායෙ[1] වේදනීයා.

චතුත්ථපඤ්චමේසුයේවාති ආදි වුත්තසේසවත්ථුස්ස යුත්තිදස්සන මුඛේන නිගමනත්ථං වුත්තං. තත්ථ-යදි ජවනේසත්තමං[2] ජවනං පතිතං නාම හොති-පරික්ඛීණජවත්තා, කථං සත්තමජවනවෙත්තා උපපජ්ජ වේදනීයා ආනන්තරියා ච[3] හොතීති? නායං විසේසෝ ආසේවනපච්චය ලාභෙන බලප්පත්තියා, කිං චරහි? කිරියාවත්ථාවිසේසතෝ, කිරියාවත්ථා හි ආරම්භ- මජ්ඣ- පරියොසානවසේන තිවිධා, තත්ථ ච පරියොසානා වත්ථාය සන්නිට්ඨාපකචෙත්තනාභාවේන උපපජ්ජවේදනීයාදිතා හොති- න බලවභාවේනාති දට්ඨබ්බං. පවිසන්තියා අනන්තරපච්චයභාවිනෝ විපාකසන්තානස්ස අනන්තරපච්චයභාවේන තථා අභිසඞ්ඛතත්තාති ච වදන්ති, තස්මා ජවනේසත්තමානං පවත්තාභිමුඛතාය පරික්ඛීණජවතා න සක්කා නිවාරෙතුං, තථා හි-**ඡට්ඨා හි සුරියෝති** ආදි වුත්තං.

සා ච පන: අප්පණා. **අද්ධානපරිච්ඡේදේති** කාලපරිවේජේදේ. සා පනෙසා **සත්තසු ඨානේසු** කත්ථචි අපරිමාණචිත්තක්ඛණතාය කත්ථචි **අතිඛන්තරක්ඛණතාය නාසීති** වුත්තෝ. න හෙත්ථ සම්පුණ්ණජවනවීථි අද්ධා ලබ්භති. තේනෙවාහ- **තත්ථ මග්ගානන්තරං ඵලන්ති** ආදි. **සෙසඨානෙසූති** පඨමප්පණා, ලෝකියාභිඤ්ඤා, මග්ගක්ඛණෝ, නිරොධා උට්ඨහන්තස්ස ඵලක්ඛණෝති එතෙසු චතූසු ඨානෙසු.

---

1. ම. අපරාපරිය 2. සී. ඡට්ඨං සත්තමං. 3. සී. ආනන්තරියාව.

එතෙනාවනාති එතෙනෙන භාවනාකම්මෙන. **එස** : යොගාවච්චරෝ පඨමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. එවං විහරතා ච අඤ්ඤෙන තදෙව පඨමජ්ඣානං අධිගතං හොති පඨවීකසිණන්ති සම්බන්ධෝ.

තත්ථාති තස්මිං ඣානපඤ්ඤෙ. **විච්චිච්චාති** විසුං හුත්වා. තෙනාහ-**විනා හුත්වා අපක්කමිත්වාති**, පජහනවසෙන අපසක්කිත්වාති අත්ථෝ. **විවිච්චෙවා කාමෙහීති එත්ථ-විච්චාති** ඉමිනා විවෙචනං ඣානඛණෙ කාමානං අභාවමත්තං වුත්තං. විවිච්චෙවාති පන ඉමිනා එකංසතෝ කාමානං විවෙචෙතබ්බතාදීපනෙන තපපටිපක්ඛතා ඣානස්ස කාම විවෙකස්ස ච ඣානාධිගමූපායතා දස්සිතා හොතීති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං-**පඨමජ්ඣානන්ති** ආදිං වත්වා තමෙවත්ථං පාකටතරං කාතුං **ඝඨෙනාති** ආදි වුත්තං. **අන්ධකාරෙ සති පදීපොභාසෝ විෂාති** එතෙන යථා පදීපොභාසාභාවෙන රත්තියං අන්ධකාරාභිභවෝ, එවං ඣානාභාවෙන සත්තසන්තතියං කාමාභිභවොති දස්සෙති.

එතෙනාති පුබ්බපදෙයෙව අවධාරණවචනං **න ඛෝ පන එවං දට්ඨබ්බං**-කාමෙහි එවාති අවධාරණස්ස අකතත්තා. නිස්සරන්ති නිග්ගච්ඡන්ති එතෙන එත්ථ වාති=**නිස්සරණං**, කෙ නිග්ගච්ඡන්ති? කාමා, තෙසං කාමානං නිස්සරණං පහානං=**තන්නිස්සරණං**, තතෝ. කථං පන සමානෙ වික්ඛම්භනෙ කාමානමෙව තං නිස්සරණං, න ව්‍යාපාදාදීනන්ති චොදනං යුත්තිතෝ ආගමතෝ[1] ච සොධෙතුං-**කාම ධාතූති** ආදි වුත්තං. තත්ථ-**කාමධාතුසමතික්කමනතොති** සකලස්සපි කාමභවස්ස සමතික්කමපටිපදාභාවතෝ. තෙන ඉමස්ස ඣානස්ස කාමපරිඤ්ඤාභාවමාහ. **කාමරාගපටිපක්ඛතොති** වික්ඛම්භනවිභාගස්ස කිලෙසකාමස්ස පච්චත්ථිකභාවතෝ. තෙන යථා මෙත්තා ව්‍යාපාදස්ස, කරුණා විහිංසාය, එවම්දං ඣානං කාමරාගස්ස උජුවිපච්චනීකභූතන්ති දස්සෙති. එවමස්සතෝ පවත්තියා විපාකපවත්තියා ච කාමරාගතෝ කාමධාතුතෝ ච විනිවත්තනසභාවත්තා ඉදං ඣානං විසෙසතෝ කාමානමෙව නිස්සරණං. සඩ්ඪයමත්ථෝ පාඨාගතෝ එවාති ආහ-**ඝඨාභාති** ආදි. කාමඤ්චුත්තමත්ථං දීපෙතුං පුරිමපදෙයෙව අවධාරණං ගහිතං, උත්තර පදෙපි පන තං ගහෙතබ්බමෙව- තථා අත්ථසම්භවතොති දස්සෙතුං-**උත්තරපදෙපීති** ආදි වුත්තං. **ඉතොති** කාමච්ඡන්දතෝ. **එස** : නියමෝ. **සාධාරණවචනෙනාති** අවිසෙසවචනෙන. තදඞ්ග-වික්ඛම්භන-සමුච්ඡෙද පටිපස්සද්ධි-නිස්සරණවිවෙකා- **නදඞ්ගවිවෙකාදයෝ.** චිත්ත-කාය-උපධිවිවෙකා **චිත්තවිවෙකාදයෝ.** තයෝ එව ඉධ ඣානකථායං දට්ඨබ්බා-සමුච්ඡෙදවිවෙකාදීනං අසම්භවතෝ.

නිද්දෙසෙති මහානිද්දෙසෙ. තත්ථ හි-"උද්ඛුනතෝ වෙ කාමා : වත්ථුකාමා කිලෙසකාමා වා"ති උද්දිසිත්වා-"තත්ථ කතමෙ වත්ථුකාමා : මනාපියා රූපා-පෙ-මනාපියා ඵොට්ඨබ්බා"ති ආදිනා වත්ථුකාමා නිද්දිට්ඨා.

---

1. සී. ආගමනතෝ.

තෙ පන කාමියනන්ති=කාමාති වෙදිතබ්බා. **තත්ථෙවාති නිද්දිසෙ** එව. **විහඞ්ගති** ඤාණවිහඞ්ගං. පත්ථනාකාරෙන පවත්තො දුබ්බලො ලොභො ඡන්දනට්ඨෙන **ඡන්දො**. තතො බලවා රඤ්ජනට්ඨෙන **රාගො**. තතොපි බලවතරො බහලරාගො **ඡන්දරාගො**. නිමිත්තානුව්‍යඤ්ජනානි සඞ්කප්පෙති එතෙනාති= **සඞ්කප්පො**: තථා පවත්තො ලොභො. තතො බලවා රඤ්ජනට්ඨෙන **රාගො. සඞ්කප්පනවසෙනෙව** පවත්තො තතොපි බලවතරො **සඞ්කප්පරාගොති** සඞ්ගං පහෙදෙ. එකසෙසෙව ලොභස්ස පවත්තිආකාරවසෙන අවත්ථාභෙදවසෙන ච වෙදිතබ්බා, යථා-"වෙජ්ජා දෙමෙමා බලිවද්දෙ"ති. **ඉමෙ කිලෙසකාමා**: කාමෙනන්තීති=කාමා, කාමේනති එතෙහීති වා.

එවං හි සතීති එවං උභයෙසම්පි කාමානං සඞ්ගහෙ සති. **වත්ථුකාමෙහිපීති** වත්ථුකාමෙහි විවිච්චෙවාතිපි **අකුසලා යුජ්ජන්තීති** එවං යුජ්ජමානත්තා අනන්තරසමුච්චයත්තා පිසද්දෙන, න කිලෙසකාමසමුච්චයත්තා. කස්මා? ඉමස්මිං අත්ථෙ කිලෙසකාමෙහි විවෙකස්ස දුතියපදෙන වුත්තත්තා. **නොනාති** වත්ථුකාමවිවෙකෙන කායවිවෙකො වුත්තො හොති-පුත්තදාරාදිපරිග්ගහවිවෙකාදීපනතො. **පුරිමෙනාති** කායවිවෙකෙන. **එසොති** "විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහී"ති එතස්මිං පදවයෙ, ඉතො වා නිද්ධාරිතෙ විවෙකවයෙ. අකුසලසද්දෙන යදි[1] කිලෙසකාමා සබ්බාකුසලාපි ඨා ගහිතා, සබ්බථා[2] **කිලෙසකාමෙහි විවෙකො වුත්තොනති ආහ-දුතියෙන කිලෙසකාමෙහි විවෙකවචනතොති. දුතියෙනාති** ච විත්තවිවෙකෙනාති අත්ථො. **එතෙසනති** යථාවුත්තානං ච්ඡන්දං පදුනං. නිද්ධාරණෙ චෙතං සාමිවචනං. තණ්හාදිසංකිලෙසානං වත්ථුනො පහානං=**සඞ්කිලෙසවත්ථුප්පහානං. ලොලභාවො නාම**: තත්ථ තත්ථ තණ්හුපපාදෙ, තස්ස හෙතු වත්ථුකාමා එව වෙදිතබ්බා. **බාලභාවො**: අවිජ්ජා, දුච්චිනතිතච්චනතිතාදි වා, තස්ස අයොනිසො මනසිකාරො සබ්බොපි වා අකුසලා ධම්මා හෙතු. කාමගුණාධිගමහෙතුපි පාණාති පාතාදිඅසුද්ධපයොගො හොතීති තඤ්චෙතෙන **පයොගසුද්ධි විභාවිතා**. තණ්හාසංකිලෙසසොධනෙන විවට්ටූපනිස්සයසංවද්ධනෙන ච අජ්ඣාසය විසොධනං **ආසයපොසනං. කාමෙසූති** නිද්ධාරණෙ භුම්මං.

අනෙකභෙදෙති කාමාසව- කාමරාගසංයොජනාදිවසෙන රූප තණ්හාදි වසෙන ච අනෙකපපභෙදෙ. **කාමච්ඡන්දෙසෙවාති** කාම සභාවොයෙව ඡන්දෙ, න කත්තුකම්‍යතාඡන්දෙ, නාපි කුසලච්ඡන්දෙති අධිප්පායො. **ඤාණපටිපක්ඛභාවතොති** ඤාණස්ස පටිපක්ඛභාවතො තංහෙතු තන්නිමිත්තත්තං. **විසුං වුත්තොනා**: අකුසලභාවසාමඤ්ඤෙන අග හෙත්වා විසුං සරූපෙන ගහිතො. යදි කිලෙසකාමොව පුරිමපදෙ වුත්තො, තං[3] කථං බහුවචනන්ති ආහ- **අනෙකභෙදතොති** ආදි. **අඤ්ඤසමපි**: දිට්ඨි- මාන- අහිරිකානොත්තප්පාදීනං තංසහිතඵස්සාදීනඤ්ච. උපරි වුච්චමානානි ඤාණඞ්ගානි=**උපරිඣානඞ්ගානි**. තෙසං

1. ම. යදිපි. 2. ම. සබ්බථා පන. 3. ම. න දිස්සති.

අත්තනෝ පච්චනීකානං පටිපක්ඛභාවදස්සනතෝ තපපච්චනීකනිවරණවචනං.[1] **නීවරණානි** හි ඛාණඛගපච්චනීකානි- තෙසං පවත්තිනිවරණතෝ. **සමාධි කාමච්ඡන්දස්ස පටිපක්ඛෝ**-රාගපණිධියා උජුවිපච්චනීකභාවතෝ නානාරම්මණෙහි පලොභිතස්ස පරිබ්භමන්තස්ස චිත්තස්ස සමාධානතෝ ච. **පීති ව්‍යාපාදස්ස** පටිපක්ඛා-[2] පාමොජ්ජා සමාන යොගක්ඛෙමත්තා. **චිත්තක්ඛෝ ථීනමිද්ධස්ස** පටිපක්ඛෝ- යොනිසෝ සඞ්ඛපපවසෙන සම්පග්ගරපපවත්තිතෝ. **සුඛං** අවූපසමානුතාපසභාවස්ස **උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස** පටිපක්ඛං[3]-වූපසන්තසීතලසභාවත්තා. **විචාරෝ විචිකිච්ඡාය** පටිපක්ඛෝ- ආරම්මණෙ අනුමජ්ජනවසෙන පඤ්ඤුපතිරූපසභාවත්තා. **මහාඛදිරවනියත්ථෙරෙන**[4] දෙසිතං පිටකානං සංවණ්ණනා= පෙටකං, **තස්මිං පෙටකෙ**.

පඤ්චකාමගුණභෙද[5]**විසයස්සා**ති රූපාදිපඤ්චකාමගුණවිසෙසවිසයස්ස. **ආඝාතවත්ථුභෙදදිට්ඨස්සා**නන්ති ව්‍යාපාදවිවෙකවචනෙන "අනත්ථං මෙ අචරී"ති ආදිආඝාතවත්ථුභෙදවිසයස්ස **දොසස්ස**, මොහාවිවෙකෙනි[6] ථීනමිද්ධාදීහි විවෙකවචනෙන පටිච්ඡාදනවසෙන දුකඛාදිපුබ්බන්තාදිභෙදවිසයස්ස **මොහස්ස** ච විකඛම්භනවිවෙකෝ වුත්තෝ. කාමරාගව්‍යාපාද-තදෙකට්ඨථීනමිද්ධාදිවිකඛම්භකඤ්චෙතං- සබ්බාකුසලපටිපක්ඛසභාවත්තා. සබ්බකුසලානං තෙන සභාවෙන සබ්බාකුසලපපහායකතා හොති, හොන්තම්පි කාමරාගාදිවිකඛම්භනසභාවමෙව හොති- තංසභාවත්තානි අවිසෙසෙත්වා නීවරණාකුසලමූලාදීනං **විකඛම්භනවිවෙකෝ වුත්තෝ හොතීති** ආහ.

යථාපච්චයං පවත්තමානානං සභාවධම්මානං නත්ථි කාචි වසවත්තිතාති වසවත්තිභාවනිවාරණත්ථං- **චිත්තක්ඛණෝ**= **චිත්තක්ඛෝ**ති වුත්තං. තයිදං චිත්තක්ඛණං ඊදිසමිදන්ති ආරම්මණස්ස පරිකප්පනන්ති ආහ-**ළද්ධනන්ති වුත්තං හොතීති** යස්මා චිත්තං චිත්තක්ඛබලෙන ආරම්මණං අභිරුළ්හං විය හොති, තස්මා සෝ ආරම්මණාභිනිරොපනලක්ඛණෝ වුත්තෝ. යථා හි කොචි රාජවල්ලභං තංසම්බන්ධීනං මිත්තං වා නිස්සාය රාජගෙහං ආරොහති අනුපවිසති, එවං චිත්තක්ඛං නිස්සාය චිත්තං ආරම්මණං ආරොහති. යදි එවං කථං අචිත්තක්ඛං චිත්තං ආරම්මණං ආරොහතීති? චිත්තක්ඛබලෙනෙව. යථා හි සෝ පුරිසෝ පරිවයෙන තෙන විනාපි නිරාසඞ්කෝ රාජගෙහං පවිසති, එවං පරිවයෙන චිත්තෙනෙන විනාපි අචිත්තක්ඛං චිත්තං ආරම්මණං ආරොහති. පරිවයෙනාති ච සන්තානෙ පවත්තනචිත්තක්ඛභාවනාසඞ්ඛාතෙන පරිවයෙන. චිත්තක්ඛස්ස හි සන්තානෙ අභිණ්හං පවත්තනස්ස වසෙන චිත්තස්ස ආරම්මණාභිරුහනං චිරපරිචිතං. තෙන තං කදාචි චිත්තෙක්ඛෙන විනාපි තත්ථ පවත්තතෙව. යථා තං ඝණසහිතං හුත්වා සම්මසනවසෙන චිරපරිචිතං කදාචි ඝණරහිතම්පි සම්මසනවසෙන පවත්තති. යථා වා

1. ම නීවරණවචනං. 3. සී පටිපක්ඛෝ 5. පඤ්චකාමභෙද=ත්ථි: මූ:
2. ම. පටිපක්ඛා. 4. සී. II & V. කච්චායනත්ථෙරෙන 6. ම. මොහාදිභෙදෙහි,

කිලෙසසහිතං හුත්වා පවත්තනං සබ්බසෝ කිලෙසරහිතම්පි පරිවයෙන කිලෙසවාසනාවසෙන පවත්තනති, එවං සම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. ආදිතෝ අභිමුඛං වා හනනං=**ආහනනං**. පරිතෝ, පරිවත්තෙත්වා වා ආහනනං=**පරියාහනනං**. "රූපං රූපං පඨවී පඨවී"ති ආකොටෙන්තස්ස විය පවත්තති ආහනනං පරියාහනනනති ච වෙදිතබ්බං. **ආනයනං**: චිත්තස්ස අරම්මණෙ[1] උපනයනං, ආකඩ්ඪනං වා.

අනුසඤ්චරණං: අනුපරිගමනං. සඩායං විසෙසෝ සන්තානිමහි[2] ලබ්භමානෝ එව සන්තානෝ පාකටෝ හොතීති දට්ඨබ්බෝ. සෙසෙසුපි එසෙව නයෝ. **අනුමජ්ජනං**: ආරම්මණෙ චිත්තස්ස අනුමඤ්ඤනං, පරිමජ්ජනනති අත්ථෝ. තථා හි විචාරෝ පරිමජ්ජනහත්ථෝ විය සංසරණ[3] හත්ථෝ වියාති ච වුත්තෝ. **කප්පෝති** ආරම්මණෙ. සහජාතානං **අනුයොජනං**: ආරම්මණෙ අනුවිචාරණ[4] සඩ්ඛාතඅනුමජ්ජනවසෙනෙව වෙදිතබ්බං. **අනුප්පබන්ධනං**: ආරම්මණෙ චිත්තස්ස අවිච්ඡින්නස්ස විය පවත්තති. තථා හි සෝ "අනුසඤ්ඤනතා"ති නිද්දිට්ඨෝ. තෙනෙව ච "ඝණ්ටානුරවෝ[5] විය පරිභමණං වියාති ච වුත්තෝ. **තජ්ජෙවීති** පඨමජ්ඣානෙ පරිත්තචිත්තුප්පාදෙසු ච. විචාරතෝ ඔළාරිකට්ඨෙන විචාරසෙසෙව ච පුබ්බඞගමට්ඨෙන අනුරවතෝ ඔළාරිකෝ තස්ස ච පුබ්බඞගමෝ **ඝණ්ටාභිඝාතෝ** විය විතක්කෝ. යථා හි ඝණ්ටාභිඝාතෝ පඨමාභිනිපාතෝ හොති, එවං ආරම්මණාභි[6]නිරොපණට්ඨෙන **විතක්කෝ චෙතසෝ පඨමාභිනිපාතෝ** හොති. අභිඝාතනඝණෙන චෙත්ථ අභිඝාතජෝ සද්දෝ ගහිතොති වෙදිතබ්බෝ.

විප්ඵාරවාති විවලනායුත්තෝ සපරිප්ඵන්දෝ. **පරිභමණං විය**: පරිසඩයාභාවවීමංසනත්ථං. **අනුප්පබන්ධනා පවත්තිඝනති** උපචාරෙ වා අප්පණායං වා සන්තානෙන පවත්තියං. තත්ථ හි විතක්කෝ නිච්චලෝ හුත්වා ආරම්මණං අනුපවිසිත්වා විය පවත්තති– න පඨමාභිනිපාතෙ. **පාකටෝ හොතීති** විතක්කස්ස විසෙසෝ අභිනිරොපණාකාරෝ ඔළාරිකත්තා පඨමජ්ඣානෙ පාකටෝ හොති. තදභාවතෝ පඤ්චකනයෙ දුතියජ්ඣානෙ විචාරස්ස විසෙසෝ අනුමජ්ජනාකාරෝ පාකටෝ හොති. **වාලණ්ඩුපඨං**: එළකලොමාදීහි කතචුම්බටකං. **උප්පීලනහත්ථෝති** පිණ්ඩස්ස උපපීළනහත්ථෝ. තස්සෙව ඉතෝ චිතෝ ච **සංසරණහත්ථෝ**. **මණ්ඩලනති** කංසභාජනාදීසු කිඤ්චි මණ්ඩලං වට්ටලෙඛං කරොනතස්ස. යථා පුප්ඵ-ඵල-සාඛාදිඅවයවවිනිමුත්තෙපා අවිජ්ජමානොපි රුක්ඛෝ සපුප්ඵෝ සඵලොති වොහරීයති. එවං විතක්කාදිඅඞ්ගවිනිමුත්තෙපා අවිජ්ජමානමපි ඣානං සවිතක්කං සවිචාරන්ති වොහරීයතීති දස්සෙතුං– **රුක්ඛෝ විය**ාති ආදි වුත්තං.

---

1. ම. චිත්තෙ ආරම්මණස්ස.
2. ම. සන්තානම්හි.
3. ම. සංචරණ.
4. සී. II. අනුවිචරණ.
5. ම. අනුරවෝ.
6. සී & ම. ආරම්මණාභිමුඛ.

ඣානභාවනාය පුග්ගලවසෙන දෙසෙතබ්බත්තා- "ඉධ භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි"ති ආදිනා පුග්ගලාධිට්ඨානෙන ඣානානි උද්දිට්ඨානීති යදිපි **විභඞ්ගෙ පුග්ගලාධිට්ඨානා දෙසනා ඝනා, අට්ඨ පන ඣානානි** විභඞ්ගෙපි යථා ඉධ- "ඉමිනා ච විතක්කෙනා"ති ආදිනා ධම්මවසෙන වුත්තෙනා **එවමෙව දට්ඨබ්බා**-පරමත්ථතො පුග්ගලසෙසව අභාවතොති අධිප්පායො. **අට්ඨ**—පෙ—**දට්ඨබ්බා**-ඣානසමඞ්ගිනො විතක්කවිචාරසමඞ්ගිතාදස්සනෙන ඣානසෙසව සවිතක්කසවිචාරතාය වුත්තත්තාති එවං වා[1] එත්ථ අට්ඨ දට්ඨබ්බා.

විවෙකාති විවෙකා හෙතුභූතානි විවෙකසද්දස්ස භාවසාධනතං සඤ්ඤායාහ, **විවෙකෙති** කත්තුසාධනතං කම්මසාධනතං වා-**විවිච්චෙවාති** හි ඉමිනා නීවරණෙහි විනාභූතො තෙහි විවෙචිතොති ච සාධන වයම්පි සඞ්ගහිතමෙවාති.

පීණයතීති තප්පෙති වඩ්ඪෙති වා. **සම්පියායනලක්ඛණාති** පරිතුස්සනලක්ඛණා. **පීණනරසාති** පරිබ්‍රූහනරසා. **එරණරසාති** පණීත රූපෙහි කායස්ස ව්‍යාපන්නරසා. උදග්ගභාවො=ඔදග්ගියං.

බුද්ධිකා ලහුං ලොමහංසනමත්තං කත්වා භිජ්ජනා න පුන උප්පජ්ජති. **ඛණ්ඩිකා** බහුලං උප්පජ්ජති. උබ්බෙගතො **එරණා** නිච්චලත්තා විරට්ඨිති කත්තා ච පණීතතරා.

වෙතියඞ්ගණං හනන්තොති පුණ්ණවල්ලිකා[2] **විහාරෙ** වෙතියඞ්ගණං ගන්ත්වා. **පඨමෙයා දිට්ඨාරම්මණවසෙනාති** පුබ්බෙ මහාවෙතියෙ ගහිතා රම්මණවසෙන. **චිත්‍රහෙණ්ඩුකෙනා**:[3] විචිත්‍රාකාරෙන කතකන්දුකෙනා.[3]

උපනිස්සයෙති සමීපෙ, තස්ස වා විහාරස්ස නිස්සයභූතෙ, ගොච රට්ඨානභූතෙති අත්ථො. **ඝරාජිරෙති** ගෙහඞ්ගණෙ. පබ්බතසිඛරෙ කත වෙතියං **ආකාසවෙතියන්ති** වුත්තං. **ගහිතනිමිත්තෙනෙවාති** වෙතිය වන්දනං ධම්මසවණඤ්ච උද්දිස්ස ඨානුප්පත්ති වතිමෙති ආදිනා ගහිතකුසල නිමිත්තෙනෙව කාරණභූතෙන, ගහිතං වා නිමිත්තං එතෙනාති=ගහිත නිමිත්තං, වුත්තාකාරෙන පවත්තං චිත්තං, තෙන ගහිතනිමිත්තෙනෙව චිත්තෙන සහ.

පක්ඛන්නන්ති[4] අනුපවිට්ඨං. **අනුපරිපුච්ඡනති** අනු අනු සමන්නතො පුච්ඡං, සබ්බසො අනුවිසවනන්ති අත්ථො.

පස්සද්ධියා නිමිත්තභාවෙන **ගබ්භං ගණ්හනතී**. පරිපාවනවසෙන **පරිපාකං ගච්ඡනතී**. අපණ්ණකසමාපත්තත්තාව පීති අප්පණාසමාධිපූරිකා, ඛණිකසමාධිපූරිකා ච උපචාරසමාධිපූරිකා ච අප්පණාසමාධිස්ස විදූර තරාති තදුභයං අනාමසනත්තා-**කාසු නා අප්පණාසමාධිස්සාති** ආදිමාහ. **සමාධිසමාපයොගං ගතාති** පුබ්බෙ උපචාරසමාධිනා සමාපජ්ජිතත්තා භුත්වා අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා අප්පණාසමාධිනා සමාපයොගං ගතා.

---

1. සී. න දිස්සති.
2. පුණ්ණගල්ලක-ප: ව්‍යා:
3. ම. ගෙණ්ඩුකො.
4. ම. පක්ඛඳං.

සුඛයතීති=සුඛං, අත්තනා සම්පයුත්තධම්මෙ ලද්ධස්සාදෙ කරොතීති අත්ථො. සඞ්ඛං කත්තුනිද්දෙසො පරියායලද්ධො ධම්මතො අඤ්ඤස්ස කත්තුනිවත්තනත්ථො, නිප්පරියායෙන පන භාවසාධනමෙව ලබ්භතීති **සුඛනං=සුඛන**න්ති වුත්තං. ඉට්ඨසභාවත්තා තංසමඞ්ගීපුග්ගලං සම්පයුත්ත ධම්මෙ වා අත්තනි සාදයතීති **සාතං**-දකාරස්ස තකාරං කත්වා, සාතං මධුරන්ති වදන්ති, සාතං ලක්ඛණං එතස්සාති=**සාතලක්ඛණං. උපබ්‌රූහනං**: සම්පයුත්තධම්මානං සංවද්ධනං. දුක්ඛං විය අවිස්සජ්ජිත්වා අදුක්ඛමසුඛා විය අනුපෙක්ඛිත්වා[1] අනු අනු ගණ්හනං, උපකාරිතා වා=**අනුග්ගහො.**

ඣානඞ්ගෙසු: පඨමජ්ඣානාදිකෙ. **පවිලාභතුට්ඨීති** පවිලාභවසෙන උප්පජ්ජනකතුට්ඨි. **පවිලද්ධරසානුභවනන්ති** පවිලද්ධස්ස ආරම්මණරසස්ස[2] අනුභවනන්ති සභාවතො පිතිසුඛානි විභජිත්වා දස්සෙති. **යථා පිති තථා සුඛ**න්ති චිත්තක්ඛණස්ස විය විචාරෙන[3] පීතියා සුඛෙන අවච්චන්ත සංයොගමාහ. **යථා සුඛං තථා න නිසාමනා පීතී**ති විචාරස්ස විය චිත්තෙක්ඛන සුඛස්ස පීතියා අනවච්චන්තසංයොගං. තෙන අවච්චන්තා නවච්චන්තසංයොගිතාය පීතිසුඛානං විසෙසං දස්සෙති. කං තාරෙන්ති එත්ථාති=**ඣානාරං**, නිරුදකමරුට්ඨානං. වනමෙව=**වනන්තං. තස්මිං තස්මිං සමයෙ**ති ඉට්ඨාරම්මණස්ස පටිලාභසමයෙ, පටිලද්ධස්ස රසානුභව[4]සමයෙ, වනචරාදීනං සවණදස්සනසමයෙ, පරිභොග[5] සමයෙ ච. **පාඨානුභාවනොති** යථාක්කමං පීතිසුඛානං විභූතභාවතො. **විවෙකජං පීතිසුඛන්ති** එත්ථ- පුරිමසම්ං අත්ථෙ "විවෙකජ"න්ති ඣානං වුත්තං- පීතිසුඛසද්දතො ච අත්ථිඅත්ථවිසෙසවතො.[6] **අස්ස ඣානස්ස අඞ්ගං වා ඣානෙති** එත්ථ ආකාරෙ වා දට්ඨබ්බා. දුතියෙ- පීතිසුඛමෙව විවෙකජං= විවෙකජං පීතිසුඛන්ති ච අඤ්ඤපදත්ථසමාසො, පච්චත්තනිද්දෙසස්ස ච අලොපො ඝතො, ලොපෙ වා කතෙ සති "විවෙකජ පීතිසුඛ"න්ති[7] පාඨොති අයං විසෙසො.

උපසම්පජ්ජාති එත්ථ- "උප, සං" සද්දූ "උපලබ්භති සම්භුඤ්ජතී"ති[8] ආදිසු විය නිරත්ථකාති දස්සෙතුං- **උපගන්ත්වාති** ආදිං වත්වා පුන තෙසං සාත්ථකභාවං දස්සෙතුං- **උපසම්පාදයිත්වාති** ආදි වුත්තං. තස්මා පත්වා සාධෙත්වාති වා අත්ථො.

ඉරියනන්ති කිරියං. **වුත්තන්ති** ආදීනි තස්සෙව වෙවචනානි. **පාලනාති** හි එකං ඉරියාපථබාධනං ඉරියාපථනාමරෙහි රක්ඛණා.

පඤ්ච අඞ්ගානි වික්ඛම්භනවසෙන පහීනානි එතස්සාති=**පඤ්චඞ්ග විප්පහීනං**. "අග්ගාහිතො"ති එත්ථ ආහිතසද්දස්ස විය විප්පහීන සද්දස්සෙත්ථ පරවචනං දට්ඨබ්බං. පඤ්චහි අඞ්ගෙහි විප්පහීනන්ති වා= **පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනං.**

---

1. ම. අනජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා
2. සී. ආරම්මණස්ස.
3. ම. ඉතරෙණ.
4. ම. රසානුභවන.
5. ම. පරිභොග.
6. ම. විසෙසතො.
7. ම. සුඛන්ති වා.
8. සී. පලම්භති නිබ්බත්තීති.

නනු අඤ්ඤෙපි අකුසලා ධම්මා ඉමිනා ඣානෙන පහීයන්ති, අථ කසමා පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනතාව වුච්චතීති ආහ-**කිඤ්චාපීති** ආදි. ඣාන ලාභිනොපි අප්පඣානසමඞ්ගිකාලෙ අප්පඣානපටිපක්ඛලොභචිත්තාදීනං පවත්තිසම්භවතො-**ඣානක්ඛණෙති** වුත්තං. **පහීයන්තීති** විගච්ඡන්ති, නප්පවත්තන්තීති අත්ථො. **එකත්තාරම්මණෙති** පඨවිකසිණාදිවසෙන එකසභාවෙ, එකග්ගතාසඞ්ඛාතෙ එකත්තාවහෙ වා ආරම්මණෙ. **නානත්තං** නානාවිසයපලොභිතං චිත්තං. **ඣාමඛාතුප්පහානාඣාති** නානා විසයසමූපබ්බූළ්හාය ඣාමඛාතුයා පහානාය සමතික්කමාය. **පවිපදං**: ඣානං **නප්පවිපජ්ජති**. **නිරන්තරන්ති** වික්ඛෙපෙන අනන්තරිතං, සමාහිතන්ති[1] අත්ථො. **අඣම්මඤ්ඤන්ති** අඣම්මනියං, භාවනාඣම්මස්ස අයොග්‍යන්ති අත්ථො. **උද්ධච්චකුක්කුච්චපරෙතන්ති** උද්ධච්චකුක්කුච්චෙන අභිභූතං. **පරිඛයමති**- අනවට්ඨානතො,[2] අවට්ඨානස්ස[3] සමාධානස්ස අභාවතොති අත්ථො. **විචිකිච්ඡාය උපහතන්ති** සාතිසයස්ස විචාරස්ස අභාවතො "සම්මා සම්බුද්ධො නු ඛො භගවා න නු ඛො"ති[4] "පඨවී පඨවීති ආදිනා මනසිකාරෙන ඣානං සියා නු ඛො න නු ඛො"ති ආදිනා ච පවත්තාය විචිකිච්ඡාය උපහතං. **නාරොහතී**- අප්පටිපත්තිනිමිත්තත්තා. **විසෙසෙන ඣානනරාසඣරත්තාති** සමාධි ආදීනං උජුවිපච්චනීක භාවෙන ඣානාධිගමස්ස අනන්තරායකරණතො.

නෙතීති ඣානාධිගමස්ස පච්චයභූතෙහි විතක්ක- විචාරෙහි. **අච්චෙඛපාය සම්පාදිනප්පයොගස්සාති** තතො එව සමාධානාය නිප්ඵාදිතභාවනාපයොගස්ස. **චෙතසො පයොගසම්පත්තිසම්භවාති** ඨපිතුත්තභාවනාය පයොගසම්පත්තිසමුට්ඨානා. **පීති පිණනං**: භාවනා වසෙන තප්පණං. **උපබ්බූහනං**: භාවනාවසෙනෙව පරිවුද්ධිං **චෙතසො කරොතීති** සම්බන්ධො. **නන්ති** චිත්තං. **සසෙසසම්පයුත්තධම්මං**: අවසිට්ඨ එසනාදිධම්මසහිතං. **සමං සම්මා ච ආධියතීති** සම්බන්ධො. **ඉන්ද්‍රියසමතා** වසෙන සමං පටිපක්ඛධම්මානං දූරීභාවෙ[5] ලීනුද්ධච්චාභාවෙන සම්මා ච ඨපෙතීති අත්ථො. එකග්ගතා හි සමාධානාභිචෙතසා චිත්තං සම්පයුත්ත ධම්මෙ ච අත්තානං අනුවත්තාපෙන්ති ඣානක්ඛණෙ සාතිසයං සමාහිතෙ කරොතීති. **උපපත්තිවසෙනාති** යථාපච්චයං උපපජ්ජනවසෙන. **එනෙසු**: චිත්තක්කාදිසු. **ඣානං උපපන්නං නාම හොති**-තත්ථෙව ඣානචොභාරතො. තෙනාහ-**තඤ්ඤාති** ආදි. **ඝථා පනාති** ආදිනාපි උපමාවසෙන තමෙවත්ථං පාකටතරං කරොති. **පකතිචිත්තතොති** පාකතිකකාමාවචරචිත්තතො.

සුච්සදෙනාති[6] සුට්ඨු විසදෙන, පටුතරෙනාති අත්ථො. **සඞ්ඛාවෙනන්ති** සඞ්ඛාවයවවත්ථානං, අනවසෙසන්ති අත්ථො. **අපුඤ්ඤන්ති** අසම්පුට්ඨං- **ආරම්මණෙ සුඨඤ්ඤාති** අපණ්ණවසෙන පවත්තමානා චිත්තෙකග්ගතා සමන්තතො ආරම්මණං ඵරන්තී විය හොතීති ඣාඤ්ඤා වුත්තා.

---

1. සහිතන්ති
2. සී. අනවඨානතො.
3. ම. අවධානස්ස.
4. ම. නො න බොති
5. ම. දූරීභාවෙන
6. සුවිසුද්ධෙන - ත්‍රි: මු:

කසමා පනෙත්ථ ඣානපාඨෙ අග්ගහිතා චිත්තෙකග්ගතා ග්ගහිතාති අනුයොගං සඤ්ඤාය-**තත්ථ චිත්තෙකග්ගතාති** ආදි වුත්තං. **තත්ථාති** තෙසු ඣානඞ්ගෙසු. **න නිද්දිට්ඨාති** සරූපතො න නිද්දිට්ඨා, **සාමඤ්ඤතො පන** ඣානග්ගහණෙන ගහිතා එව. **එවං වුත්තත්තාති** සරූපෙනෙව වුත්තත්තා. "අඞ්ගමෙව චිත්තෙකග්ගතා"ති සම්බන්ධො. **යෙන අධිප්පායෙනාති** යෙන චිත්තෙකග්ගාදීහි සහ වත්තනතං ධම්මං දීපෙතුං තස්ස පඨාසනාධිප්පායෙන "සවිතක්කං සවිචාර"නාති ආදිනා **උද්දෙසො කතො. සො එව** අධිප්පායො **තෙන** භගවතා **විභඞ්ගෙ** "චිත්තෙකග්ගතා"ති නිද්දිසනෙන **පකාසිතො**. තස්මා සා ඣානපාඨෙ අග්ගහිතාති න විඤ්ඤාතබ්බං.

ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙනාති ඣානස්ස ආදි- මජ්ඣ- පරියොසානවසෙන. **ලක්ඛණවසෙනාති** තෙසං යෙව අප්පණායං ලක්ඛිතබ්බභාවවසෙන.

නන්ති තස්මිං කල්‍යාණතාලක්ඛණානං විභාවනෙ. **පටිපදාවිසුද්ධිති** පටිපජ්ජති ඣානං එතායාති= පටිපදා, ගොත්‍රභුපරියොසානො පුබ්බභාගියො භාවනානයො; පරිපන්ථතො විසුජ්ඣනං=විසුද්ධි, පටිපදා ච විසුද්ධි= පටිපදාවිසුද්ධි. සා පනායං යස්මා ඣානස්ස උප්පාදක්ඛණෙ ලබ්භති, තස්මා වුත්තං-**පටිපදාවිසුද්ධි ආදීති. උපෙක්ඛානුබ්‌රූහනාති** විසෙසාධෙතබ්බාභාවාදීනං අභාවතො ඣානපරියාපන්නාය තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාය කිච්චනිප්පත්තියා අනුබ්‌රූහනා.[1] සා පනායං විසෙසතො ඣානස්ස ඨිතික්ඛණෙ ලබ්භති, තෙන වුත්තං- "උපෙක්ඛානුබ්‌රූහනා මජ්ඣෙ"ති. **සම්පහංසනාති** තත්ථ ධම්මානං අනතිවත්තනාදිසාධකස්ස ඤාණස්ස කිච්චනිප්පත්තිවසෙන පරියොදපනා. සා පන යස්මා ඣානස්ස ඔසානක්ඛණෙ පාකටා හොති, තස්මා වුත්තං- "සම්පහංසනා පරියොසාන"නති. **ඉමානි තීණි ලක්ඛණානීති** පරිපන්ථතො චිත්තස්ස විසුජ්ඣනාකාරො, මජ්ඣිමස්ස සමථනිමිත්තස්ස පටිපජ්ජනාකාරො, තත්ථ පක්ඛන්දනාකාරොති[2] ඉමානි තීණි ඣානස්ස ආදිතො උප්පාදක්ඛණෙ අප්පණාපත්තිලක්ඛණානි- තෙහි ආකාරෙහි විනා අප්පණාපත්තියා අභාවතො, අසති ච අප්පණායං තදභාවතො. **ආදිකල්‍යාණෙනෙව**- විසුද්ධිපටිපදත්තා. යථාවුත්තෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතත්තා සමපන්න ලක්ඛණත්තා ච **ලක්ඛණ**[3] **සම්පන්නඤ්ච**. ඉමිනා නයෙන මජ්ඣ- පරියොසානලක්ඛණානඤ්ච යොජනා වෙදිතබ්බා.

සමහරීයති ඣානං එතෙනාති=සමහාරො: නානාවජ්ජනපරිකම්මං; සහ සමහාරෙනාති=සසමහාරො, සො එව **සසමහාරිකො. උපචාරොති** එකාවජ්ජනූපචාරමාහ- පඨමඣානාදිකිච්චස්ස පුබ්බභාගභාවනාය එව සාධිතත්තා යා තත්ථ එකාවජ්ජනූපචාරෙ සිද්ධා අජ්ඣුපෙක්ඛණා, සා ඣානක්ඛණෙ පරිබ්‌රූහිතා නාම හොතීති වුත්තං- **උපෙක්ඛානුබ්‌රූහණා නාම අප්පණාති.** යථාධිගතං ඣානං නිස්සාය යො පහට්ඨාකාරො චිත්තස්ස පරිතොසො, තං පච්චවෙක්ඛණාවසෙන පවත්තං සඤ්ඤාය-

1. සී. පරිබ්‌රූහනා. 2. ම. පක්ඛන්දනාකාරොති. 3. ම. නිලක්ඛණ.

සමපඤ්ඤා නාම පඤ්ඤෙකඛණාති. **එඤෙති** අභයගිරිවාසිනො, තෙ හි එවං පරිපදාවිසුද්ධිආදිකෙ වණ්ණයන්ති, තදයුත්තං. තථා හි **සති** අජ්ඣානඛමෙමහි ඣානස්ස ගුණසඞ්කිත්තනං නාම කතං හොති. න හි භූමන්තරං භූමන්තරපරියාපන්නං හොති. පාළියා වෙතං විරුඬ්ධන්ති **දස්සෙතුං- සබ්බා පනාති** ආදි වුත්තං.

තත්ථ-**එඤ්ඣානඟතං චිත්තන්ති** ඉන්ද්‍රියානං එකරසභාවෙන එඤ්ඣඟතාය ව සිඛාපත්තියා තදනුගුණං එකත්තං ගතන්ති= එකත්තගතං, සසම්පයුත්තං අපණාපත්තං චිත්තං. තස්සෙව පරිපදාවිසුද්ධිපඤ්ඤාතාදි[1] අනන්තරමෙව වුච්චතෙ. **තස්මාති** යස්මා එකස්මිංයෙව අපණාචිත්තඤණෙ පරිපදාවිසුද්ධිආදි පාළියං වුත්තං, තස්මා. **ආගමනවසෙනාති** පරිකම්මාගමනවසෙන. **අනතිවත්තනාදීති** ආදිසද්දෙන ඉන්ද්‍රියෙකරසතා- තදුපගවීරියවාහනාසෙවනානි[2] සඞ්ගණ්හාති. **පරිසොධසස්සාති** පරිසොධකස්ස පභස්සරභාවකරස්ස. අනතිවත්තනාදිභාව සාධනමෙව වෙත්ථ ඤාණස්ස කිච්චනිප්ඵත්තිං වෙදිතබ්බා.

තස්මිංති තස්මිං වාරෙ, චතු- පඤ්ච- චිත්තපරිමාණාය අපණා විජියන්ති අත්ථො. **තත්ථ:** පරිපන්ථතො. **චිත්තං විසුජ්ඣතීති** ඉදිපි ආගමනං ගහෙතුං අවිසෙසෙන වුත්තං. පරිකම්මවිසුද්ධිතො පන අපණාවිසුද්ධි සාතිසයාව,[3] තෙනාහ-**විසුද්ධත්තනාති** ආදි. **ආවරණවිරහිතං හුත්වාති** යෙනාවරණෙන ආවට්ටනා චිත්තං තතො පුබ්බෙ මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජිතුං න සක්කොති- තෙන විවිත්තං හුත්වා තං චිත්තමෙවාති අත්ථො. ලීනුද්ධච්චසඞ්ඛාතානං උභින්නං අන්තානං අනුපගමනෙන මජ්ඣිමො,සවිසෙසං පච්චනීකධම්මානං වූපසම තතො සමථො, යොගිනො සුඛවිසෙසානං කාරණභාවතො නිමිත්තං වාති **මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං.** තෙනාහ- **සමපජ්ජවත්තෙනා අපණාසමාධි යෙවාති. තදනන්තරං පුරිමචිත්තන්ති** තස්ස අපණාචිත්තස්ස අනන්තරපච්චයභූතං පුරිමං චිත්තං, ගොත්‍රභුචිත්තන්ති අත්ථො. **එඤ්ඣඟන්තිපරිණාමනවසෙනාති** යථා-"තදෙව ඛීරං දධිභාවපත්ත"න්ති. ඒවං සතිපි පරිත්ත- මහග්ගතභාවහෙදෙ පච්චය- පච්චයුප්පන්නභාව හෙදෙ ච එකිස්සා එව සන්තතියා පරිණාමූපගමනවසෙන එකත්තනය වසෙන. **තථත්තන්ති** තථාභාවං[4] අපණාසමාධිවසෙන සමාහිතභාවං. **එවං පවිපන්නත්තාති** වුත්තාකාරෙන පටිපජ්ජමානත්තා. යස්මිං හි ඛණෙ තථත්තං මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති, තස්මිංයෙව ඛණෙ **තථත්තුපගමනෙන** අපණාසමාධිනා සමාහිතභාවූපගමනෙන තත්ථ **පඤ්ඤත්ති නාම. පුරිමචිත්තෙනාති** අපණාචිත්තස්ස පුරිමසමං චිත්තෙන ගොත්‍රභුචිත්තෙන. **විජ්ජමානාකාරනිප්ඵාදිකාති** තස්මිං චිත්තෙ විජ්ජමානානං පරිපන්ථවිසුද්ධි- මජ්ඣිමසමථපටිපත්ති- පඤ්ඤාකාරානං[5] නිප්ඵාදිකා, තෙනාකාරෙන නිප්ඵජ්ජමානාති අත්ථො.

1. ම. පඤ්ඤාදි. 3. සී. සාතිසයා ච. 5. ම. පඤ්ඤා
2. සී. වහනාසෙවනානි. 4 සී. I & ම. තථභාවං. කාරානං-කත්ථචි.

තෙයෙව හි ආකාරා පච්චයවිසෙසතො ඣානකඛණෙ නිපජ්ජමානා පටිපදාවිසුද්ධීති ලද්ධසමඤ්ඤා ඣානසස තං විසෙසං නිපජ්ජාදෙනතා විය වුත්තා. **උප්පාදකඛණෙයෙවාති** අත්තලාභවෙලායමෙව. යදි එවං කථං තෙ ආකාරා නිපජ්ජන්තීති ආහ-**ආගමනවසෙනාති.**

නස්සාති විභාගසස. **විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛනතීති** පාළියං පුග්ගලාධිට්ඨානෙන ආගතාති **ව්‍යාපාරං අඤ්ඤොනෙනාති** ආහ. සමථ පටිපන්නි තථත්තුපගමනඤ්හි ඉධ සමථභාවාපත්තියෙවාති ආහ-**සමථ භාවූපගමනෙනාති. කිලෙසසංසග්ගං පහාය එකත්තෙන උපට්ඨි නස්සාති** පුබෙබ කථං නු ඛො කිලෙසසංසග්ගං පජහෙය්‍යනති පටි පන්නසස ඉදානි සමථපටිපත්තියා තසස පහීනත්තා කිලෙසසඞ්ගණිකා භාවෙන එකත්තෙන උපට්ඨිතසස ඣානචිත්තසස. පරිපන්ථ[1] විසුද්ධි-මජ්ඣිමසමථපටිපත්තිපඤ්ඤාහි වුද්ධිපත්තියා අනුබ්‍රූහිතෙ ඣාන චිත්තෙ ලද්ධොකාසා තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛා සම්පයුත්තෙසු සමවාහිත භාවෙන පවත්තමාන්නා තෙ අනුබ්‍රූහෙන්තී විය හොතීති ආහ-**තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාය කිච්චවසෙන උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා වෙදිතබ්බාති. යෙ පනෙතෙ යුගනද්ධධම්මාති** සම්බන්ධො.

තත්ථාති තසම්ං ඣානචිත්තෙ. අඤ්ඤමඤ්ඤානතිවත්තනවසෙන කිච්චකරණතො යුගෙ නද්ධා බද්ධා විය=**යුගනද්ධා. විමුත්තිරසෙනාති** විමුච්චනකිච්චෙන, විමුච්චනසම්පත්තියා වා. **එස:** යොගී. **වාහයතීති** පවත්තෙතති. **අස්සාති** ඣානචිත්තසස. **තස්මිං බණෙති** භඞ්ගඛණෙ. උප්පාදකඛණෙ අතීතෙ[2] ඨිතිඛණතො පට්ඨාය **ආසෙවනා** පවත්තනි නාම. **තෙ ආකාරාති** අඤ්ඤමඤ්ඤානතිවත්තනාදයො තත්ථ ධම්මානං පවත්තිආකාරා. ආසෙවනාපි හි ආසෙවනපච්චයභාවිනං ධම්මානං පවත්තිආකාරොයෙව. **සඞ්කිලෙසවොදනෙසූති** සංඛි පඤ්ඤානං සංරසනාය අකරණං භාවනාය සඞ්කිලෙසො, කරණං වොදනං, තථා සෙසෙසුපි. එවමෙතෙසු සඞ්කිලෙසවොදනෙසු තං තං **ආදීනවං:** දොසං. **ආනිසංසං:** ගුණං. පුරෙතරං පාරිහාරියඤ්ඤණෙන **දිස්වා.** යථා අඤ්ඤමඤ්ඤානතිවත්තනාදයො හොනති, තථා භාවනාය **සම්පහංසිනතනා** තෙනෙව ඤාණෙන **විසොධිනතනා,** විසොධනං හෙට්ඨ සම්පහංසනං. තෙ ආකාරා යසමා **නිපජ්ජනතා තස්මා ධම්මානං**—පෙ— **වෙදිතබ්බාති වුත්තනනති** ලක්ඛණසංවණ්ණනාය ආදිමහි වුත්තං නිග මනවසෙන දස්සෙති. **යස්මා උපෙක්ඛාවසෙන ඤාණං පාකටං හොතීති** කො සම්බන්ධො, කස්මා සම්පහංසනාව පරියොසානනති වුත්තා-න උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනාති වොදනං සන්ධාය- "තත්ථ යස්මා උපෙක්ඛාවසෙන ඤාණං පාකටං හොතී"ති වුත්තං. **තත්ථාති** තස්මිං භාවනාචිත්තෙ **උපෙක්ඛාවසෙන ඤාණං පාකටං හොතීති** අප්පණාකාලෙ භාවනාය සම්පවත්තියා පටිපක්ඛස්ස ච සුප්පහානතො පග්ගහාදිසු ව්‍යාපාරස්ස

1. ම. පරිබන්ධ. 2. ම. අතීතෙ ඝ.

අකාතබ්බතො අජ්ඣුපෙක්ඛණාව හොතීති. යං සන්ධාය වුත්තං–"සමථෙ චිත්තස්ස අජ්ඣුපෙක්ඛණා, විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛතී"ති ච ආදි. සා පනායං අජ්ඣුපෙක්ඛණා ඤාණස්ස කිච්චසිද්ධියා හොති– විසෙසතො ඤාණසාධ්යත්තා අපණාව්‍යාපාරස්සාති එතඤ්ච කාරණානුමානඤ්ඤෙය්‍යං. "යස්මා උපෙක්ඛාවසෙන ඤාණං පාකටං හොති, තස්මා ඤාණකිච්චභූතා සම්පහංසනා පරියොසානා"නන්ති වුත්තත්තා සම්භවතො.

ඉදානි යථාවුත්තමත්ථං පාළියා සම්පෙතුං–**යථාහා**තිආදි වුත්තං. **තථා පග්ගහිතං චිත්තන්ති** යථා භාවනාචිත්තං කොසජ්ජපක්ඛෙ න පතති, තථා විරියසම්බොජ්ඣඞ්ගාදීනං ධම්මානං බහුලීකාරවසෙන පග්ගහිතං. **සාධුකං අජ්ඣුපෙක්ඛතීති** පග්ගණ්හනෙනාපි සමාධිස්ස විරියසමතායොජනවසෙන පග්ගහිතත්තා සක්කච්චං අජ්ඣුපෙක්ඛති, තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛා ඔකාසං ලභති. තමපන අජ්ඣුපෙක්ඛණං උපෙක්ඛාවසෙන පුබ්බ පවත්තපාරිහාරියපඤ්ඤාවසෙන අපණාපඤ්ඤාය කිච්චාධිකතාති ආහ– **පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොතීති**. තස්ස අධිමත්තත්තා එවමජ්ඣුපෙක්ඛනත්තසෙසව නානා සභාවෙහි නීවරණපමුඛෙහි කිලෙසෙහි අපසණ්චිත්තං විමුච්චති– **විමොක්ඛවසෙන**: විමුච්චනවසෙන. **පඤ්ඤාවසෙනාති** පුබ්බ පවත්ත පාරිහාරියපඤ්ඤාවසෙනෙව. **විමුත්තත්තාති** නානත්තකිලෙසෙහි[1] විමුත්තත්තා එව. **තෙ ධම්මා**: සද්ධාදයො, විසෙසතො සද්ධා–පඤ්ඤා–විරිය–සමාධයොව[2] **එකරසා**: සමානකිච්චා හොන්ති. එවමයං ඉන්ද්‍රියානං එකරසටෙඨන භාවනා නිප්ඵජ්ජමානා[3] ඤාණස්ස ව්‍යාපාරොති ආහ– **ඤාණකිච්චභූතා සම්පහංසනා පරියොසානා**නන්ති. එවං තිවිධාය පටිපදා විසුද්ධියා ලද්ධවිසෙසාය **තිවිධාය** උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනාය සාතිසයං පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තභාවෙන චතුබ්බිධාපි **සම්පහංසනා** සිජ්ඣතීති ආගමානුපෙක්ඛා ඤාණකිච්චවසෙන දසපි ආකාරා ඤාණෙ එව වෙදිතබ්බා.[4]

ගණනානුපුබ්බතාති ගණනානුපුබ්බතාය, ගණනානුපුබ්බතා මත්තං වා. **පඨමන්ති** ඉදන්ති අත්ථො, තෙන දෙසනාක්කමං උල්ලිඛෙති– **පඨමං උපපන්නන්තිපි පඨමන්ති** ඉමිනා පටිපත්තික්කමං. **උපපන්නන්ති** හි අධිගතන්ති අත්ථො. පඨමං සමාපජ්ජිතබ්බන්ති පඨමන්ති ඉදං පන න එකන්තලක්ඛණන්ති අට්ඨකථාය පටිසිද්ධත්තා ඉධ න ගහිතං. ආරම්මණූපනිජ්ඣානං ලක්ඛණූපනිජ්ඣානන්ති දුවිධෙ ඣානෙ ඉධාධිප්පෙතජ්ඣානමෙව දස්සෙතුං–**ආරම්මණූපනිජ්ඣානන්තොති** වුත්තං– පඨවිකසිණසඞ්ඛාතස්ස අත්තනො[5] ආරම්මණස්ස රූපං විය චක්ඛුනා උපනිජ්ඣායනතො. **පච්චනීකධම්මාපනයනන්තොති** නීවරණාදීනං පච්චනීක ධම්මානං දහනතො වික්ඛම්භනවසෙන පජහනතො. **සකලට්ඨෙනාති** හෙට්ඨා වුත්තනයෙන කතෙ වා අකතෙ වා පරිච්ඡිජ්ජ ගහිතෙ පඨවිභාගෙ

1. ම. කාකාකිලෙසෙහි.
2. ම. සමාධයො ච.
3. සී & ම. නිපජ්ජමානා
4. සී. වෙදිතබ්බානි.
5. ම අත්තනො අත්තනො.

පඨවිමණ්ඩලෙ සකලාරම්මණකරණවෙන්න. න හි තස්ස එකදෙස මාරම්මණං කසිරති.[1] පඨවිකසිණසඤ්ඤානිස්සයතාය නිමිත්තං පඨවි කසිණං, යථා-"මණ්ඩූකා උක්කුටිං කරොන්තී"ති. හංසඛවරණතො කිඤ්ඤං පඨවිඤ්ඤසිණං, යථා- "කුන්නතාපවරන්තී"ති.

ලකුටස්සනෙ සීතං සරෙන වාළං විජ්ඣතීති=වාලවෙධි. ඉධ පන අනෙකධාභින්නස්ස වාලස්ස අංසුං විජ්ඣනෙනා වාලවෙධීති අධිපෙතො, තෙන වාලවෙධිනා. සුදෙනාති භත්තකාරෙන. ආහාරෙ පරිගණ්හෙ නබ්බාති සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විවරිතුං- කථා හීති ආදි වුත්තං. තත්ථ-සුකුසලොති සුට්ඨුඡෙකො. ඛත්තුගණ්හනොති ඉස්සාසො. කම්මනති යොග්‍යං. අක්කමනපදෙනති විජ්ඣනකාලෙ අක්කමනවසෙන පවත්ත පදෙසං. ආහාරනති ඛත්තුජියා[2] සරස්ස ගහිතාහාරං. පරිගණ්හෙය්‍යාති උපධාරෙය්‍ය.

හොජනසප්පායාදයොති ආදිසද්දෙ අවුත්තාහාරානමපි සඞ්ගහං හකො දට්ඨබ්බො. තෙන උතු-භාවනානිමිත්තාදීනමපි පරිගණ්හනං වුත්තං හොති. තස්මිං:[3] තරුණසමාධිම්හි.

භත්තාරනති සාමිනං, භත්තචෙත්තාදීහි පොසකන්නති අත්ථො. පරිචිණෙන්නාති හොජෙන්නො. "තස්ස රුචිවිත්වා භුඤ්ජනාකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා තස්ස උපනාමෙන්නො"ති යොජනා.

අයම්පි: යොගී. අධිගතක්ඛණෙ හොජනාදයො ආහාරෙ: පුබ්බෙ ඤානස්ස අධිගතක්ඛණෙ කිච්චසාධකෙ හොජනාදිගතෙ ආහාරෙ. ගහෙත්වාති පරිගණ්හිත්වා සල්ලක්ඛෙත්වා. තතොතතො සමාධිම්හි පුනප්පුනං[4] අප්පණාය.

මහානසවිජ්ජාපරිචයෙන පණ්ඩිච්චා. තත්ථ විසදඤාණතාය වියත්තෙනා. ඤානුප්පත්තිකකොසල්ලයොගෙන කුසලො. නානාවව ඤෙහීති නානාවයෙහි නානාසභාවෙහි, නානාරසෙහීති අත්ථො. තෙනාහ- "අම්බිලගෙහෙහී"ති ආදි. සූපෙහීති ව්‍යඤ්ජනෙහි. අම්බිලගෙහෙහීති අම්බිලකොට්ඨාසෙහි, යෙ වා අම්බිලරසා භුත්වා අගහූතා තෙහි චතුරම්බි ලාදි මිස්සෙහි. එස නයො තිත්තකඛාදිසුපි. ඛාරිඤෙහීති වාතිඛගණ- කලීරාදිමිස්සෙහි. නිමිත්තනති ආහාරං රුචිවනවසෙන භුඤ්ජනාකාරං. උගහණ්හාතීති උපරූපරි ගණ්හාති උපධාරෙති. ඉමස්ස වා සූපෙය්‍යස්ස අත්ථාය හත්ථං අභිහරති. අභිහාරණනති අභිමුඛෙන හරිතබ්බානං පණ්ණාකාරානං, පූජාභිහාරානං වා.

නිමිත්තං උගහණ්හාතීති එවං මෙ චිත්තං සමාහිතං අහොසීති නිමිත්තං ගණ්හාති සල්ලක්ඛෙති.

සමාධිපරිපන්ථානනති සමාධිස්ස පරිපන්ථභූතානං. ඛම්මානනති කාමච්ඡන්දාදිනීවරණධම්මානං. සුවිසොධිතත්තාති සුට්ඨු විසොධිතත්තා, විකම්භනවසෙනෙව සම්මදෙව පහීනත්තාති අත්ථො. ඛාමාදීනව

1. සී & ම. කරියති. 2. සී. ඛත්තුජියා. 3. ම. තස්මිඤ්හි තස්මිං. 4 ම. පුනපපුනං.

පච්චවෙක්ඛණාදීනීති ආදිසද්දෙන අසුභමනසිකාර- නෙක්ඛම්මානිසංස පච්චවෙක්ඛණාදිනි සංගණ්හාති. නෙක්ඛම්මගුණදස්සනෙනාපි හි තස්ස විබන්ධභූතෙ කාමච්ඡන්දෙ ආදීනවො විසෙසතො පාකටො හොති. **කායදුට්ඨුල්ලා**නන්ති කායදරථං සාරද්ධකායතං. තෙන කායචිත්තානං සාරම්භනිමිත්තස්ස ව්‍යාපාදනීවරණස්ස න විසෙධනමාහ. **ආරම්භධාතුමනසිකාරාදී**නි ආදිසද්දෙන විරියසමෙබාජ්ඣඩ්ඣනිමිත්තානං ආලොකසඤ්ඤාදීනඤ්ච සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සමථනිමිත්තමනසිකාරාදී**නි ආදිසද්දෙන සමාධිසමෙබාජ්ඣඩ්ඣට්ඨානියානං ධම්මානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **අලීනානුද්ධච්චපටිපක්ඛෙ**ති විචිකිච්ඡාට්ඨානියෙ මදමානාදිකෙ ච සඞ්ගණ්හාති. **ආසයෙ**නාති වසනකසුසිරං. **සුපරිසුද්ධෙ**නාති ආසඞ්කනීයසත්තානාභාවෙන සුට්ඨු පරිසුද්ධං. **එත්ථාහ: නනු චායං පගෙව කාමාදීනවං පච්චවෙක්ඛිත්වා සමථපටිපදං පටිපන්නො, උපචාරක්ඛණෙයෙව චානෙන නීවරණානි වික්ඛම්භිතානි, අථ කසමා පුන කාමාදීනව පච්චවෙක්ඛණාදි ගහිතන්ති? සච්චමෙතං, තම්පන පහානමත්තෙනෙව ඣානස්ස චිරට්ඨිතියා අතිසයපපහානත්ථං පුන ගහිතං.**

උදකච්චම්බුනීති කුණ්ඩකුච්චං පීනඤ්ච තදෙකට්ඨතාය ගහිතමෙවාති කත්වා වුත්තං. **සුද්ධනානගණෙනා**ති පරිසුද්ධපරියන්තං සබ්බසො විසොධිතකොණපරියන්තං උය්‍යානං ගතො. **තඤ්ං රමෙති** තස්මිං ඣානෙ රමෙය්‍ය දිවසභාගම්පි ඣානසමඞ්ගී එව භවෙය්‍ය.

චිත්තභාවනාවෙපුල්ලත්ථනති සමාධිභාවනාය විපුලභාවාය. යථා හි භාවනාවසෙන නිමිත්තස්ස උපපත්ති එවමස්ස භාවනාවසෙනෙව වඩ්ඪනම්පි, තස්මා එකඞ්ගුලාදිවසෙන නිමිත්තං වඩ්ඪෙන්තස්ස පුනප්පුන බහුලීකාරෙන ඣානභාවනාපි වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජති. තෙන වුත්තං- "චිත්තභාවනා වෙපුල්ලත්ථං යථාලද්ධං පටිභාගනිමිත්තං වඩ්ඪෙතබ්බ"නන්ති. **තස්සා**නි පටිභාගනිමිත්තස්ස.

තන්නාති සාමිඅත්ථෙ භුම්මවචනං, තස්සාති අත්ථො. **අවඩ්ඪෙත්වා**ති යථා කුම්භකාරො මත්තිකාය පත්තං කරොන්තො පඨමං අපරිවජ්ජිත්වා[1] පත්තං වඩ්ඪෙති, එවං **පත්තවඩ්ඪනසොභෙන:**[2] පත්තවඩ්ඪනයුත්තියා අවඩ්ඪෙත්වා. පුබ්බකස්ස **පුබ්බවඩ්ඪනං**. හත්ථස්ස උපරි හත්ථපකඞ්ඛනං **හත්ථවඩ්ඪනං**. වත්ථස්ස තින්නස්ස අඤ්ඤාදි **දුස්සවඩ්ඪනං**. පවෙචනං **සොභ**සද්දෙ යොජෙතබ්බා. අපරිවජ්ජිත්වා න වඩ්ඪෙතබ්බං- සපරිච්ඡෙදෙ එව භාවනාපවත්තිතො. තථා හි වුත්තං- "සානන්තෙ නො අනානන්තෙ"ති.

හංසපොතකානීති ජවනහංසපොතකා. **උඞ්කූලං** උන්නතට්ඨානං. **විකූලං** නින්නට්ඨානං. නදීසොතෙන ඛතං විදුග්ගං= **නදීවිදුග්ගං**. විසමාකාරෙන ඨිතො පබ්බතපදෙසො **පබ්බතවිසමො**. **ථූලානි හුත්වා**

1. සී. I. II. III & IV. අපරිවජ්ජිත්වා. 2. සී. යොගෙනාති=න දිස්සති.

උපට්ඨහනතෝ–පච්චවෙක්ඛණාබාහුල්ලෙන විහුතභාවතෝ. **දුබ්බලානි කත්වා උපට්ඨහනතෝ**– පගුණබලවභාවස්ස අනාපාදිතත්තා. **උපරි උස්සක්කනායාති** භාවනාය උපරි ආරොහනාය, දුතියජ්ඣානාධිගමායාති අත්ථෝ.

පබ්බතෙය්‍යාති පකතිපබ්බතෙ[1] බහුලවාරිණි. **අබ්බතඤ්ඤූති** අගොචරඤ්ඤූ.

සමාධිපරිපන්ථානං විසොධනානභිඤ්ඤුතාය **බාලෝ**. ඣානස්ස පගුණභාවාපාදනවෙය්‍යත්තියස්ස අභාවෙන **අව්‍යත්තෝ**. උපරි ඣානස්ස පදට්ඨානපදට්ඨාන[2]භාවානවබොධෙන **අබ්බතඤ්ඤූ**. සබ්බථාපි සමාපත්තිකොසල්ලාභාවෙන **අකුසලෝ**. සමාධිනිමිත්තස්ස වා අනාසෙවනාය **බාලෝ**. අභාවනාය **අව්‍යත්තෝ**. අබහුලීකාරෙන **අබ්බතඤ්ඤූ**. සම්මදෙව අනධිට්ඨානතෝ **අකුසලෝ**ති යොජෙතබ්බං. **උභතෝ භට්ඨෝ**ති උභයතෝ ඣානතෝ භට්ඨෝ. සෝ හි අප්පගුණතාය ඣ සුප්පතිට්ඨිතතාය සඋස්සාහොපි විනාසතෝ අසාමත්ථියතෝ ච ඣානවයතෝ පරිහීනෝ.

විණණවසිනාති ආසෙවිතවසිනා. වසනං=වසීති ධාතුනිද්දෙසතාය කිරියානිද්දෙසොති අධිප්පායෙනාහ–**වසිප්පත්තෝති**, යථාරුච්පවත්තියොති අත්ථෝ. ආවජ්ජනාය වසි, ආවජ්ජනාවසෙන වා වසි= **ආවජ්ජනාවසි**. ඣානං ආවජ්ජිතුං යත්ථ යත්ථ පදෙසෙ ඉච්ඡා=**යත්ථිච්ඡකං**. යදා යදා යස්මිං යස්මිං වා ඣානඞ්ගෙ ඉච්ඡා=**යදිච්ඡකං**. යාව යාව ඉච්ඡා=**යාවදිච්ඡකං**, දකාරෙ පදසන්ධිකරෙ. "යාවා"ති ච ඉදං බහුන්නං ජවනවාරානං නිරන්තරං වියඤ්ඤ, නථා පවත්තනං සන්ධාය වුත්තං–න එකමෙව, සෝ හි පරිච්ඡින්නාවිත්තකඛණොති. **ආවජ්ජනාය දන්ධායිතත්තං නාමාති** වුත්තනයෙන යත්ථ කත්ථචි ඨානෙ යදා යදා යං කිඤ්චි ඣානඞ්ගං ආවජ්ජනස්ස යථිච්ඡිතං කාලං ආවජ්ජනාය ආවජ්ජනපවත්තියා දන්ධායිතත්තං විත්ථායිතත්තං විරූපිතත්තං වා නත්ථි වෙ, ආවජ්ජනාවසි[3] සිද්ධා නාම හොතීති අත්ථෝ. **සෙසෙසූති** වුට්ඨාන– අධිට්ඨාන–පච්චවෙක්ඛණවසියෝ.

අඞ්ගසමුදයභාවතෝ[4]ඣානස්ස ඣානෙ ආවජ්ජනාවසිං නිපඵාදෙතු කාමෙන පටිපාටියා ඣානඞ්ගානි ආවජ්ජිතබ්බානීති ආහ– **පඨමං ඣානඤ්ච ආවජ්ජයතොති**. යදිපි ආවජ්ජනමෙවෙත්ථ ඉච්ඡිතං, ආවජ්ජනාවසියා අධිප්පෙතත්තා ආවජ්ජනාය පන උප්පන්නාය ජවනෙහි භවිතබ්බං, තානි ච ඛො ආවජ්ජනතපපරතාය චිත්තාභිනීහාරස්ස යථාවජ්ජිතඣානඞ්ගාරම්මණානි කතිපයානෙව හොන්ති–න පරිපුණ්ණානීති වුත්තං– **ඣානඤ්ඣාරම්මණානෙව චත්තාරි පඤ්ච වා**[5] **ජවනානි ජවතීති**. චත්තාරි තිකචතුත්ථජ්ඣානස්ස, පඤ්ච නාතිතිකචතුත්ථජ්ඣානස්සාති දට්ඨබ්බං. **නිරන්තරන්ති** විසභාගෙහි නිරන්තරං. **අඤ්ඤං පනාති** භවඞ්ගචලනනන්තරිතා

1. ම. පබ්බතෙ.
2. ම. පදට්ඨාන.
3. ම. එවං ආවජ්ජනවසි.
4. ම. ආවජ්ජනවසිං.
5. සී. පඤ්ච.

චතුජවනවිත්තා යථාවුත්තා ආවජ්ජනාවසි. **අනෙකඤ්ඤං වා: ඛණං සෙනාපති** ආදීනං. **එවරූපෙ කාලෙති** උට්ඨාය සමුට්ඨාය ලහුතරං ආවජ්ජනාවසිං නිබ්බත්තනකාලෙ. සා ච ඛො ඉත්තරා පරිත්තකාලා නසත්ථුයමඤ්ඤමහාපාටිහාරියෙ විය චිරතරපබන්ධවතී. තථා හි තං සාවකෙහි අසාධාරණං වුත්තං.

අධිගමෙන[1] සමං සසම්පයුත්තස්ස ඣානස්ස සම්මා ආපජ්ජනං පටිපජ්ජනං=**සමාපජ්ජනං**–ඣානසමඞ්ගිතා. **සීඝතරෙති** එත්ථ–සමාපජ්ජිතු කාමතාඤාණතරං ඒසු භවඞ්ගෙසු උප්පජ්ජනෙසු භවඞ්ගං උපච්ඡින්දිත්වා උප්පජ්ජනාවජ්ජනාඤාණතරං සමාපජ්ජනං **සීඝං සමාපජ්ජනසමත්ථතා**. අයඤ්හි මත්ථකප්පත්තා සමාපජ්ජනවසි සත්ථු ධම්මදෙසනායං ලබ්භති, යං සන්ධාය වුත්තං– "සො ඛො අහං අඤ්ඤෙසඤ්ඤ තස්සා එව කථාය පරියොසානෙ තසම්ංයෙව පුරිමසම්ං සමාධිනිමිත්තෙ අජ්ඣත්තමෙව චිත්තං සණ්ඨපෙමි සන්නිසාදෙමි[2] එකොදිං කරොමි සමාදහාමි යෙන සුදං නිච්චකප්පං නිච්චකප්පං විහරාමී"ති. ඉතො සීඝතරා හි සමාපජ්ජනවසි නාම නත්ථි. ජුණ්හාය රත්තියා නවොරොපිතෙහි කෙසෙහි කප්පිතකාසාවරාගං විහරන්තස්ස ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස යකෙඛන මහන්තම්පි පඛ්ඛතකුටං පදාලෙතුං සමත්ථෙ පහාරෙ සීසෙ දින්නෙ සමාපජ්ජනමෙපත්ථ නිදස්සෙතබ්බං. තථා හි වක්ඛති– "තදා ථෙරො තස්ස පහරණසමයෙ සමාපත්තිං අපෙසී"ති. පාළියං පන "අඤ්ඤතරං සමාධිං සමාපජ්ජිත්වා නිසින්නො"ති වුත්තං. ඉමෙ පන ථෙරා–"සමාපත්තිතො වුට්ඨානසමකාලං තෙන පහාරෙ දින්නො"ති වදන්ති.

අච්ඡරාමත්තන්ති අඞ්ගුලිඵොටනමත්තං **ඛණං. ඨපෙතුන්ති** සෙතුවිඝං සීඝසොතාය නදියා ඔඝං වෙගෙන පවත්තිතුං අදත්වා යථාවුත්තකඛණං ඣානං ඨපෙතුං සමත්ථතා. අධිභුය ඨපනං, අධිට්ඨානං වියාති වා=**අධිට්ඨානං**, තත්ථ වසි=**අධිට්ඨානවසි.**

තථෙව ලහුං වුට්ඨාතුන්ති අච්ඡරාමත්තං දසච්ඡරාමත්තං වා ලහුං ඛණං ඣානසමඞ්ගී හුත්වා ඣානතො වුට්ඨාතුං සමත්ථතා. භවඞ්ග චිත්තුප්පත්තියෙව හෙත්ථ ඣානතො වුට්ඨානං නාම. එත්ථ ච යථා එත්තකමෙව ඛණං ඣානං ඨපෙස්සාමීති පුබ්බපරිකම්මවසෙන අධිට්ඨානසමත්ථතා අධිට්ඨානවසි. එවං එත්තකමෙව ඛණං ඣානසමඞ්ගී හුත්වා ඣානතො වුට්ඨහිස්සාමීති පුබ්බපරිකම්මවසෙන වුට්ඨානසමත්ථතා **වුට්ඨානවසි** වෙදිතබ්බා– යා සමාපත්තිවුට්ඨානකුසලතාති වුච්චති. **තදුභයසාධනස්ස නත්ථි**නති අධිට්ඨානවුට්ඨානවසිද්වයසාධනත්ථං.

නත්ථීති තසම්ං නිම්මිතපබ්බතස්ස විවරෙ. කිඤ්චාපි එකංයෙව තං අභිඤ්ඤාචිත්තං– යෙන පබ්බතං නිම්මිණෙය්‍ය, අභිඤ්ඤාපාදකස්ස පන ඣානස්ස ලහුතරං ඨපනං වුට්ඨානඤ්ච ඉධ නිදස්සිතන්ති දට්ඨබ්බං. **එත්තකා ඉද්ධිමන්තා එකං උපට්ඨාකං ගරුළතො රක්ඛිතුං නාසක්ඛිංසූති ගාරය්හා අස්සාම.**

---

1. ම. අධිගමෙනෙව. 2. ම. සන්නිසාරෙමි.

ආවජ්ජනානන්තරානීති ආවජ්ජනවසිභාවාය යථාසකකමං විතක්කාදීනං ඣානඞ්ගානං ආවජ්ජනාය පරතෝ යානි ජවනානි පවත්තානි, තානි තෙසං පච්චවෙක්ඛණානි, යදග්ගෙන ආවජ්ජනාවසිසිඞ්, තදග්ගෙන පච්චවෙක්ඛණාවසිසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

නීවරණපහානස්ස තපපඨමතාය **ආසන්නනීවරණපච්චත්ථිකා.** ථූලං නාම විපුලම්පි එගහූ විය සුඛභඤ්ජනීයන්ති ආහ- **ඔළාරිකන්තා අඞ්ගදුබ්බලාති. සන්තතෝ මනසි කරිත්වාති** පඨමජ්ඣානං විය අතෝ ළාරිකඞ්ගත්තා සන්තධම්මසමඞ්ගිතාය ච සන්තන්ති[1] මනසි කත්වා. යෙ හි ධම්මා දුතියජ්ඣානෙ පීතිසුඛාදයෝ, කාමං තෙ පඨමජ්ඣානෙපි සන්තිතෙහි පණීතෙ[2] සන්තතරා වෙව පණීතතරා ච හොන්තීති. **නිකන්තීනන්ති** නිකාමනං, අපෙක්ඛන්ති අත්ථෝ. **පරියාදියාති** ඛෙපෙත්වා. **චත්තාරි පඤ්චාති** වාසද්දෙ ලුත්තනිද්දිට්ඨෝ. දුතියජ්ඣානං **එතස්ස** අත්ථීති= **දුතියජ්ඣානිකං. වුත්තපපකාරඤෙවාති** පඨමජ්ඣානෙ වුත්තපපකාරානියෙව, පරිකම්මාදිනාමකානීති අත්ථෝ.

වූපසමාති වූපසමහෙතු, "වූපසමෝ"ති වෙත්ථ පහානං අධිප්පෙතං, තඤ්ච විතක්කවිචාරානං අතික්කමෝ අත්ථතෝ දුතියජ්ඣානක්ඛණෙ අනුප්පාදෙනි ආහ- **සමතික්කමාති** ආදි. කතමෙසං පන විතක්කවිචාරානං වූපසමෝ අධිප්පෙතෝ, කිං පඨමජ්ඣානිකානං උදාහු දුතියජ්ඣානිකානන්ති? කිඤ්චෙත්ථ, යදි පඨමජ්ඣානිකානං නත්ථි තෙසං වූපසමෝ, න හි කදාචි පඨමජ්ඣානං විතක්කවිචාරරහිතං අත්ථි, අථ දුතියජ්ඣානිකානං එවමපි නත්ථෙව වූපසමෝ- සබ්බෙන සබ්බං තෙසං තත්ථ අභාවතොති. වුච්චතෙ: යෙහි විතක්කවිචාරෙහි පඨමජ්ඣානස්ස ඔළාරිකතා, තෙසං සමතික්කමා දුතියජ්ඣානස්ස සමධිගමෝ න සම්භවතෝ අතොළාරිකානං එස්සාදීනං සමතික්කමාති අයමත්ථෝ "විතක්කවිචාරානං වූපසමා"ති එතෙන දීපිතෝ. තස්මා "කිං පඨමජ්ඣානිකානං විතක්කවිචාරානං වූපසමෝ ඉධාධිප්පෙතෝ, උදාහු දුතියජ්ඣානිකානන"න්ති එදිසී චොදනා අනොකාසාව. යස්මා දිට්ඨාදීනවස්ස තංතං ඣානක්ඛණෙ අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනං වූපසමනං අධිප්පෙතං, විතක්කාදයෝ එව ච ඣානඞ්ගභූතා තථා කරියන්ති, න තංසම්පයුත්ත එස්සාදයෝ, තස්මා විතක්කාදීනංයෙව වූපසමාදිවචනං කතං. යස්මා පන විතක්කාදීනං විය තංසම්පයුත්තධම්මානමපි එතෙන එතං ඔළාරිකන්ති ආදීනවදස්සනං සුත්තෙ ආගතං, තස්මා අවිසෙසෙන විතක්කාදීනං තංසහගතානඤ්ච වූපසමාදිකෙ වත්තබ්බෙ විතක්කාදීනංයෙව වූපසමෝ "වුච්චමානෙ අධිකවචනමඤ්ඤමත්ථං බොධෙතී"ති කත්වා කඤ්චි[3] විසෙසං දීපෙතීති දස්සෙතුං-අට්ඨකථායං **ඔළාරිකස්ස පනාති** ආදි ගහිතන්ති ඉධ **යෙහි විතක්කවිචාරෙහීති** ආදි වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. **පීතියා ච විරාගාති** ආදිසුපි එසෙව නයෝ. තස්මා විතක්ක-විචාර-පීති-සුඛ-සමතික්කමවචනානි ඔළාරිකොළාරිකඞ්ගසමතික්කමං

1. ම. සන්තං ධම්මන්ති. 2. ම. පන තෙ. 3. ම. කිඤ්චි.

දුතියාදිඅධිගමදීපකානීති තෙසං එකදෙසභූතං විතක්කවිචාරසම්පි තික්කමවචනං තංදීපකං වුත්තං. විසුං විසුං ඨිතෙපි හි විතක්කවිචාර සමතික්කමවචනාදිකෙ පහෙය්‍යඞ්ගතිදෙසතාසාමඤ්ඤෙන විත්තෙන සමූහතො ගහිතෙ විතක්කවිචාරවූපසමවචනස්ස තදෙකදෙසතා දට්ඨබ්බා. අයඤ්හි අත්ථො අවයවෙන සමුදායොපලක්ඛණායෙන වුත්තෙතා අථවා: විතක්කවිචාරවූපසමවචනෙනෙව තංසමතික්කමා දුතියාඣිගමදීපකෙන පිතිඵරණාදිවචනානං පිතිආදිසමතික්කමා තති යාදිඅධිගමදීපකතා දීපිතා හොතීති තස්ස තංදීපකතා වුත්තා.

නිසඛජඣත්තං අධිප්පෙතං–න අජඣත්තජඣත්තාදි. තත්ථ කාරණ මාහ–**විභඞ්ගෙ පනා**ති ආදි.

නීලවණ්ණයොගතො නීලවත්ථූ වියාති නීලයොගතො වත්ථූ නීලං වියාති අධිප්පායො. යෙන සම්පසාදනෙන යොගා ඣානං සම්පසා දනං, තස්මිං දස්සිතෙ සම්පසාදනං ඣානන්ති සාමානාධිකරණ්‍යනිද්දෙසෙ නෙව තංයොගා ඣානෙ තංසද්දප්පවත්ති දස්සිතාති අවිරොධො යුත්තෙතා, එකොදිභාවෙ කථන්නු? එකොදිම්හි දස්සිතෙ එකොදිභාවං ඣානන්ති සාමානාධිකරණ්‍යනිද්දෙසෙනෙව ඣානස්ස එකොදිවඩ්ඪනතා[1] වුත්තා හොතීති වෙ, එකොදිභාවන්ති පදං උද්ධරිත්වා එකොදිස්ස නිද්දෙසො න කත්තබ්බො සියාති එකොදිභාවසද්දෙ, එව සමාධිම්හි පවත්තෙතා සම්පසාදනසද්දෙ, විය ඣානෙ පවත්තන්තීති යුත්තං.

ඉමස්මිඤ්චි අත්ථවිකප්පෙති චෙතසො සම්පසාදයතීති එතස්මිං පක්ඛෙ. **චෙතසොති** ච උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං. **සුරිමස්මින්ති** සම්පසාදනයොගතො ඣානං සම්පසාදනන්ති වුත්තපක්ඛෙ. **චෙතසොති** සම්බන්ධෙ සාමිවචනං. **සෙට්ඨොපි හි ලොකෙ එකොති වුච්චති**–"යාව පරෙ එකහතෙ[2] කරොමී"ති ආදිසු. "එකො අද්දුතියො එකා කිහි බුද්ධසෙහි ජිත"න්ති ආදිසු අසහායත්ථොපි එකසද්දෙ දිට්ඨොති **ආහ–එකො අසහායො ඉච්චාති**. සද්ධාදයොපි කාමං සම්පයුත්ත ධම්මානං සාධාරණතො අසාධාරණතො ච පච්චයා හොන්තියෙව. සමාධි පන ඣානක්ඛණෙ සම්පයුත්තධම්මානං අවිකෙපලක්ඛණෙ ඉන්ද්‍රියාධිපතෙය්‍යෙන සාතිසයං පච්චයො හොතීති දස්සෙතුං–**සම්පය යුත්තධම්මෙ**—පෙ—**අධිවචනන්ති** ආහ. "සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාව"න්ති විසෙසනවයං ඣානස්ස අතිසයවවත්ථිවාවසෙන ගහිතං. සචායමතිසයො යථා ඉමස්මිං **ඣානෙ** ලබ්භති, න තථා පඨමජ්ඣානෙති ඉමං විසෙසං දස්සෙතුං–**නනු චා**ති ආදි වුත්තං.

ආරම්මණෙ ආහන්නපරියාහන්නවසෙන අනුමජ්ජනඅනුයොජන වසෙන ච පවත්තමානා ධම්මා සතිපි නීවරණප්පහානෙන කිලෙස කාලුසියාපගමෙ සම්පයුත්තානං කඤ්චි[3] ඛොභං කරොන්තා විය තෙහි ච තෙන සන්නිසින්නා හොන්තීති වුත්තං– **විතක්කවිචාරඛොභෙන**

1. සී. II. V & VI. වඩ්ඪනා. 2. ම. එකාහතෙන. 3. ම. කිඤ්චි.

න සුප්පසන්නන්ති. බුද්ධිකා උම්මියො **වීචියො**. මහන්තියො **නරඛා**. සතිපි ඉන්ද්‍රියසමත්තෙ විරියසමතාය ච තෙනෙව ඛොහෙන සම්පසාදභාවෙන ච **සමාධිපි න සුට්ඨු පාඛටො**– ඛහලෙ විය ජලෙ මවෙජ්ඣා. යථා වුත්තකෙඛාහො එව **පළිඛොඛො**. **එවං වුත්තෙනාති** යස්සා සද්ධාය වසෙන සම්පසාදනං, යස්සා ච චිත්තෙකග්ගතාය වසෙන **එකොදි**භාවන්ති ච ඛ්‍යානං වුත්තං; තාසං එව[1] "සද්දහනා"**ති**[2] ආදිනා පවත්තී ආකාරවිසෙසවිභාවනවසෙන වුත්තන්ත. **තෙන** විභඞ්ගපාඨෙන. "සම්පසාදනයොගතො සම්පසාදනතො වා=සම්පසාදනං එකොදිං[3] භාවෙතීති= එකොදිභාවන්ති ඛ්‍යානං වුත්ත"න්ති එවං පවත්තා **අඤ්ඤවණ්ණනා න විරුජ්ඣති**. යථා පන අවිරොඛො සො වුත්තො එව.

සන්නාති සමං නිරොඛං ගතා. **සමිතාති** භාවනාය සමථං ගමිතා[4] නිරොධිතා. **වූපසන්නාති** තතො එවසුට්ඨුපසන්තා. **අත්ථංගතාති** අත්ථං විනාසං ගතා. **අබ්භත්ථඞ්ගතාති** උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪෙත්වා වුත්තං. **අපිනාති** විනාසං ගමිතා. **සොසිතාති** පවත්තිසඞ්ඛාතස්ස සන්දනස්ස[5] අභාවෙන සොසං සුකඛභාවං ඉතා. **ව්‍යන්තීභූතාති** විගතන්තා ඛතා.[6]

අසම්භෙොති භාවනාය පහීනත්තා විතක්කවිචාරානං අභාවො. වොදක්ඛෙන වුත්තමත්ථං සම්පටිච්ඡිත්වා පරිහරිතුං– "එවමෙතං සිද්ධං වායමතෙො"**ති** වත්වා "න පනෙත"න්ති ආදි වුත්තං. තත්ථ–**එත**න්ති "විතක්කවිචාරානං වූපසමං"**ති** එතං වචනං. **තදත්ථදීපකන්ති** තස්ස විතක්කවිචාරාභාවමත්තසඞ්ඛාතස්ස අත්ථස්ස දීපකං. අයං හෙත්ථ අත්ථො: දුතියජ්ඣානාදිඅධිගමූපායදීපකෙන අජ්ඣත්තසම්පසාදනත්තාය චෙතසො එකොදිභාවත්තාය ච හෙතුදීපකෙන අවිතක්කාවිචාරභාවහෙතු දීපකෙන ච විතක්කවිචාරවූපසමවචනෙනෙව විතක්කවිචාරාභාවො දීපිතොති. කිං පුන[7] අවිතක්කඅවිචාරවවනෙන ඛතෙනාති, න අදීපිතත්තා; න හි විතක්කවිචාරවූපසමවචනෙන විතක්කවිචාරානං අපපවත්ති වුත්තා හොති. විතක්කවිචාරෙසු හි තණ්හාපපහානං එතෙසං වූපසමනං, යෙ ච සඞ්ඛාරෙසු තණ්හාපපහානං කරොනති, තෙසු මග්ගෙසු පහීනත්තෙහෙසු ච එලෙසු සඞ්ඛාරපපවත්ති හොති එව. එවමෙවිධාපි[8] විකඛම්භිතවිතක්කවිචාරතණ්හස්ස දුතියජ්ඣානස්ස විතක්කවිචාරසම්පයොගො පුරිමෙන න නිවාරිතො සියාති තන්නිවාරණත්ථං ආවජ්ජිතුකාමතාදිඅත්ථිකකමොව[9] තෙසං වූපසමොති දස්සනත්ථඤ්ච අවිතක්කං අවිචාරන්ති වුත්තං. **පඨමම්පීති** පඨමජ්ඣානම්පි.

දුතියං උප්පන්නන්තිපි දුතියන්ති වත්තුං වට්ටතියෙව. **න තථා ඉමස්ස විතක්කවිචාරාති** යථා පඨමජ්ඣානස්ස උපචාරක්ඛණෙ නීවරණානි පහීයන්ති, තථා ඉමස්ස දුතියජ්ඣානස්ස උපචාරක්ඛණෙ විතක්කවිචාරා න පහීයන්ති–අසංකිලිට්ඨසභාවත්තා, උපචාරභාවනාය ච තෙ

1. සී. එවං.
2. සී. II. සද්දහනාති.
3. සී. එකොදි.
4. සී & ම. සම්මං ගමිතා
5. ම. සන්තානස්ස.
6. ම. විගතන්තඛතා.
7. සී. II. IV & V. පන.
8. ම. එවම්ධාපි.
9. සී. අනිඛ්ඛමො ච.

පහාතුං **අසමත්ථභාවතෝ**. යදිපි තායෙ තෙසු තණ්හා පහීයති– **න** පන සවිසෙසං, සවිසෙසං හි තත්ථ තණ්හාපපහානං අපපණ්ණය එව හොති, තෙන වුත්තං–**අපපණ්ණකඛණෙයෙවාති** ආදි. පහානඞගතාපි අතිසයපප හානවසෙනෙව වෙදිතබ්බා– යථා නීවරණානං[1] පඨමජ්ඣානස්ස. **නඝමාති** යසමා තිවඞගමෙව තං[2] ඣානං, තසමා. **නානති** විහඞෙග වචනං. රථස්ස පණ්ඩුකම්බලං විය සමපඝාදෙ, ඣානස්ස පරිකඛාරො, න ඣානඞගන්ති ආහ–**සපරිකඛාරං ඣානං දසෙතූ**නාති.

උබ්බිල්ලාවිතන්ති කාමඤ්චායං පරිගහෙසු අපරිචත්තනපෙමස්ස අනාදීනවදස්සිනො තණ්හාසහගතාය පීතියා පවත්තිආකාරො, ඉධ පන දුතියජ්ඣානපීති අධිපෙතා, තථාපි සබ්බසො පීතියං අවිරත්තං සාපි අනුබ්රෙහයාති වුත්තං. උබ්බිල්ලාවිතං වියාති වා=උබ්බිල්ලාවිතං. ආදීනවං හි තත්ථ පාකටතරං කත්වා දසෙතූ එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

විරජ්ජනං=**විරාගො**, තමපන විරජ්ජනං නිබ්බිඳනමුඛෙන හීළනං වා තපපටිබද්ධරාගපපහානං වාති තදුභයං දසෙතූ– **වුත්තනපපකාරස්ස පීතියා ජිගුච්ඡනං වා සමතික්කමො වාති** වුත්තං. **වුත්තනපපකාරස්සාති** "යදෙව තත්ථ පීති"ති ආදිනා වුත්තනපපකාරස්ස. **සම්පිණ්ඩනං**: සමූහචයො. **මගෙනාති** උපායො. **තදධිගමායාති** තතියමග්ගාධිගමාය.

උපපත්තිනොති සමාහිතභාවෙන පතිරූපතො. ඣානුපෙක්ඛාපි සමාහිතමෙව අත්තනා නීතං කත්වා පවත්තතීති ආහ– **සමං පස්සතීති**. **විසදෙනාති** පරිව්යත්තනාය– සඞ්කිලෙසවිගමෙන. **විපුලෙනාති** මහතියා–සාතිසයං මහග්ගතභාවපපත්තියා. **ථාමගතෙනාති** පීතිවිගමෙන පිරභාවපපත්තාය.

පරිසුද්ධපක්ඛන්ති: ඛීණාසවපක්ඛන්ති– නික්කිලෙසතා. සත්තෙසු කම්මස්ස කතාදස්සනහෙතුකො සමභාවදස්සනාකාරො මජ්ඣත්තාකාරො **බ්රහ්ම විහාරුපෙක්ඛා. සහජාතධම්මානන්ති** නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං. සමපප වත්තියා භාවනාය ච පටිපජ්ජනාය අලීනානුද්ධතානිරස්සාදතාය ච පග්ගහ– නිග්ගහ–සමපහංසනෙසු ව්යාපාරාභාවතො සමපයුත්තධම්මෙසු මජ්ඣත්තා කාරභූතා **ඡළඞගුපෙක්ඛා. උපෙක්ඛා නිමිත්තන්ති** එත්ථ හි– ලීනුද්ධච්චපක්ඛපාතරහිතං මජ්ඣත්තං විරියං උපෙක්ඛා, තදෙව තං ආකාරං ගහෙත්වා පවත්තෙතබ්බස්ස තාදිසස්ස විරියස්ස නිමිත්ත භාවතො උපෙක්ඛානිමිත්තං. 'භාවනාය සම්පපවත්තිකාලෙ[3] උපෙක්ඛීය තීති= උපෙක්ඛා, විරියමෙව උපෙක්ඛා=විරියුපෙක්ඛා. පඨමජ්ඣානපරි ලාභත්ථාය නීවරණෙ—පෙ—නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිපරි ලාභත්ථාය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤං පරිසඞඛා සන්නිට්ඨානා පඤ්ඤාසු සඞඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණ"න්ති එවමාගතා ඉමා අට්ඨ සමාධිවසෙන උපජ්ජන්ති. සොතාපත්තිමග්ගපරිලාභත්ථාය උපපාදං පවත්තං නිමිත්තං ආයූහනං පටිසන්ධිං ගතිං නිබ්බත්තිං උපපත්තිං ජාතිං ජරං ව්යාධිං මරණං සොකං පරිදෙවං උපායාසං; සොතාපත්තිඵලසමාපත්තත්ථාය

1. ම. නීවරණානි. 2. සී. I & V මෙවෙතං. 3. සී. සම්පත්තිකාලෙ.

උපපාදං පවත්තං-පෙ-අරහත්තමග්ගපටිලාභත්ථාය උප්පාදං-පෙ-උපායාසං; අරහත්තඵලසමාපත්තත්ථාය—සුඤ්ඤතාවිහාරසමාපත්තත්ථාය—අනිමිත්තවිහාරසමාපත්තත්ථාය උපපාදං පවත්තං නිමිත්තං ආයූහනං පටිසන්ධිං ගතිං නිබ්බත්තිං උපපත්තිං ජාතිං ජරං ව්‍යාධිං මරණං සොකං පරිදෙවං උපායාසං පටිසඞ්ඛා සන්නිට්ඨානා පඤ්ඤු සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාසු ඤාණ"න්ති එවමාගතා විමා දස විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති. එත්ථ ච පඨමජ්ඣානාදීහි වික්ඛම්භිතානි නීවරණ-විතක්ක-විචාරාදීනි පටිසඞ්ඛාය සභාවතෝ උපපරික්ඛිත්වා සන්නිට්ඨානවසෙන තිට්ඨමානා=**නීවරණාදි පටිසඞ්ඛා සන්නිට්ඨානා**. දිට්ඨාදීනවත්තා තෙසං ගහණෙ උප්පාදනෙ අජ්ඣුපෙක්ඛන්තී විපස්සනාපඤ්ඤු ගහණෙ මජ්ඣත්තභූතා උපෙක්ඛා.

තත්ථ-**උප්පාදන්ති** පුරිමකම්මපච්චයා ඛන්ධානං ඉධ උප්පත්තිමාහ. **පවත්තන්ති** තථා උප්පන්නස්ස පවත්තිං. **නිමිත්තන්ති** සබ්බම්පි තෙභූමක සඞ්ඛාරගතං- නිමිත්තභාවෙන උපට්ඨානතො. **ආයූහන'න්ති** ආයති පටිසන්ධිහෙතුභූතං කම්මං. **පටිසන්ධින්ති** ආයති උප්පත්තිං. **ගතින්ති** යාය ගතියා සා පටිසන්ධි හොති. **නිබ්බත්තින්ති** ඛන්ධානං නිබ්බත්තනං. **උපපත්තින්ති** "සම්භවෙසී වා උපපන්නස්ස වා"ති එත්ථ උපපන්නස්සාති වුත්තවිපාකපවත්තිං. **ජාතින්ති** ජරාදීනං පච්චයභූතං භවපච්චයා ජාතිං. **ජරාව්‍යාධිමරණාදයො** පාකටා එව. එත්ථ ච- උප්පාදාදයො පඤ්චව සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාඤාණස්ස විසයවසෙන වුත්තා, සෙසා තෙසං වෙවචනවසෙන. "නිබ්බත්තී ජාතී"ති[1] ඉදං හි වයං උප්පාදස්ස චෙව පටිසන්ධියා ච වෙවචනං, "ගති උපපත්ති වා"ති[2] ඉදං වයං පවත්තස්ස, ජරාදයො නිමිත්තස්සාති වෙදිතබ්බං. අපණිහිතවිමොක්ඛවසෙන මග්ගුපත්තිහෙතුභූතා විතක්සෙසා තථා ඵලසමාපත්තියා චතක්සෙසා සුඤ්ඤතවිහාර-අනිමිත්තවිහාරවසෙන වෙති දස සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා.

ඤාති විපස්සනාපඤ්ඤු. **ඤදස්සීති** යං අනිච්චාදිලක්ඛණත්තයං උපලබ්භති. **යං භූතන්ති** යං පච්චයනිබ්බත්තත්තා භූතං ඛන්ධපඤ්චකං. **තං පජහතීති** අනිච්චානුපස්සනාදීහි නිච්චසඤ්ඤාදයො පජහන්තො සම්මදෙව දිට්ඨාදීනවත්තා තප්පටිබද්ධඡන්දරාගප්පහානෙන පජහති. යථා ආයති[3] ආදානං න හොති, තථා පටිපත්තියා පජහති, තථාභූතො ච තත්ථ **උපෙක්ඛං පටිලභති**. **විවිනන්තෙති** අනිච්චාදිවසෙන සම්මසන්තෙපි. සම්පයුත්තධම්මානං සම්පවත්තිහෙතුතාය **සම්මාකිනභූතා**. නීවරණ-විතක්ක-විචාරාදිසබ්බපච්චනීකෙහි විමුත්තත්තා **සබ්බපච්චනීකපරිසුද්ධා**. තෙසං වූපසන්තත්තා **පච්චනීකවූපසමෙපි අව්‍යාපාරභූතා** අව්‍යාපාරභාවෙන පවත්තා, අව්‍යාපාරතං වා පත්තා.

යදි **අත්ථතො එකා** කථමයං භෙදොති ආහ-**නෙන නෙනාති** ආදි. **නසමාති** යසමා සතිපි සභාවතෝ අභෙදෙ යෙහි පන පච්චය විසෙසෙහි සඞ්ඛම්මාසං අවත්ථාභෙදෙ, තෙසං එකජ්ඣං අපවත්තිතො න තාසං අභෙදෙ **එකජ්ඣං** වා පවත්ති, තසමා. තෙනාහ-**යත්ථ ජලඛු**

---

1. ම. නිබ්බත්තිං ජානිත්ති. 2. ම. ගතිං උපපත්තිං වාති. 3. ම. ආයතිං.

පෙක්ඛාති ආදි. **එකීභාවොති** එකතා, සතිපි මජ්ඣත්තභාවසාමඤ්ඤේ විසයභෙදෙන පනස්සා භෙදෙ. යම්පඨං සඞ්ඛාය- **කිච්චවසෙන ඕඛා ගිණනාති** වුත්තං, තං විත්ථාරතො දස්සෙතුං-**සඨා ගිති** ආදිමාහ. අයං විපස්සනූපෙක්ඛා, සං[1] සඞ්ඛාය වුත්තං පාළියං-**සදත්ථි සං භූතං නං පජහති උපෙක්ඛං පටිලභතීති.** තත්ථ-**සදත්ථි සං භූතන්ති** ඛන්ධපඤ්චකං, **නං** මූළ්හවිතුකම්යතාසූණෙන පජහති. දිට්ඨසොවත්ථිකත්තභාවස්ස සප්පලක්ඛණවිච්ඡිනනෙ විය දිට්ඨලක්ඛණත්තභාවස්ස භූතස්ස සඞ්ඛාරලක්ඛණවිච්ඡිනනෙ උපෙක්ඛං පටිලභති-සඞ්ඛාරානං අනිච්චාදිලක්ඛණස්ස සුදිට්ඨත්තා. තෙසං විච්ඡිනනෙ මජ්ඣත්තභූතාය **විපස්සනූපෙක්ඛාය සිද්ධාය** තථා දිට්ඨාදිනවානං තෙසං ගහණෙපි අජ්ඣුපෙක්ඛනා සිද්ධාව හොති- සබ්බසොපි[2] සඞ්ඛාරනිජ්ඣානතා අජ්ඣාසයස්ස. **අනාභොගරසාති** පණීතසුඛෙපි තස්මිං අවනතිපටිපක්ඛකිච්චාති අත්ථො. **අව්යාපාරපච්චුපට්ඨානාති** සතිපි සුඛපාරම්පත්තියං තස්මිං සුඛෙ අව්යාවටා හුත්වා පච්චුපට්ඨන්ති, සම්පයුත්තානං වා තත්ථ අව්යාපාරං පච්චුපට්ඨපෙන්තීති අත්ථො. සම්පයුත්තධම්මානං ඛොභං උබ්බිල්ලඤ්ච ආවහනෙතහි විතක්කාදීහි අභිභූතත්තා **අපරිව්යත්තනං තත්ථ** තත්ර මජ්ඣත්තතාය **කිච්චං**, තදභාවතො ඉධ **පරිව්යත්තනං.**

සරතීති=සතොති පදස්ස කත්තුසාධනතමාහ. **සම්පජානාතීති** සම්මදෙව පජානාති, සරණං විත්තස්ස උපට්ඨානං ලක්ඛණමෙතිස්සාති= **සරණලක්ඛණා.** පමම්ුස්සනපටිපක්ඛා= අපම්ුස්සනං, තං කිච්චං එතිස්සාති=**අපම්ුස්සනරසා.** කිලෙසෙහි ආරක්ඛා හුත්වා පච්චුපට්ඨන්ති, තතො වා ආරක්ඛං පච්චුපට්ඨපෙන්තීති=**ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා.** අසම්මුය්හනං සම්මදෙව පජානනං, සමොහාපටිපක්ඛා වා= **අසම්මොහා. තීරණං: කිච්චස්ස පාරගමනං. පච්චයො**: වීමංසා.

කාමං උපචාරජ්ඣානාදිං උපාදාය පඨමදුතියජ්ඣානානිපි සුඛුමානෙව, ඉදං පන උපරිමජ්ඣානං උපාදාය **ඔළාරිකත්තනාති** වුත්තං; සා ච ඔළාරිකතා විතක්කාදිථූලඞ්ගතාය වෙදිතබ්බා. කෙචි- "බහුවෙතසිකතායා"ති ච වදන්ති. **ගති සුඛා හොති**- තත්ථ ක්ඛානෙසූති අධිප්පායො. **අව්යත්තං නත්ථි සතිසම්පජඤ්ඤකිච්චං**-ඉදං නාම දුක්කරං කරීයතීති[3] වත්තබ්බස්ස අභාවතො. **ඔළාරිකඞ්ගප්පහානෙන සුඛුමත්තනාති** අත්ථො කාමං දුතියජ්ඣානෙපි සම්භවති, තථාපි යෙභුය්යෙන අව්පපයොගිභාවෙන වත්තමානෙසු පීතිසුඛෙසු පීතිසඞ්ඛාතස්ස ඔළාරිකඞ්ගස්ස පහානෙන සුඛුමතාය ඉධ සාතිසයො සතිසම්පජඤ්ඤං[4] ව්යාපාරොති වුත්තං-**සුඛඤ්ඤාති** ආදි. **පුනදෙව පීතිං උපගච්ඡ්යාති** හානභාගියං ක්ඛානං සියා දුතියජ්ඣානමෙව සම්පජ්ජ්යාති අත්ථො. තෙනාහ- **පීතිසම්පයුත්තමෙව සියාති. ඉදඤ්ච අතිමධුරං සුඛන්ති** තතියජ්ඣානෙ සුඛං සඞ්ඛාය්හ; අතිමධුරතා චස්ස පහාසොදග්ය්සභාවාය පීතියා අභාවෙනෙව වෙදිතබ්බා. **ඉදන්ති** "සතො සම්පජානො"ති පදවය්ං.

1, ම. යම්පි. 2. ම. සබ්බසොව. 3. සී. කරිස්සතීති. 4 ම. සතිපඤ්ඤං.

තස්මා එනමත්ථං දස්සෙතුන්තාති යස්මා තස්ස කිඤ්ඤසම්භූතං යං නාමකායෙන සම්පයුත්තං සුඛං, තං සො පටිසංවෙදෙය්‍ය, **යං වා නන්ති** අථ වා යං තං යථාවුත්තං **නාමකායසම්පයුත්තං සුඛං. තංසමුට්ඨානේන**: තතො සමුට්ඨිතේන **අනිපණ්ණේන රූපේන** අස්ස කිඤ්ඤසම්භූතං **රූපකායෝ යස්මා ඵුටෝ, යස්ස රූපකායස්ස ඵුටත්තා කිඤ්ඤා වුට්ඨිතොපි** කිඤ්ඤසම්භූතී කායිකං **සුඛං පටිසංවෙදෙය්‍ය, තස්මා එතං** චෙතසික-කායිකසුඛපටිසංවෙදනසඞ්ඛාතං අත්ථං දස්සෙන්තෝ- **සුඛඤ්ච කායේන පටිසංවෙදෙතීති ආහාති** යොජනා. අයං හෙත්ථ සඞ්ඛිපත්ථෝ: නාමකායෙන චෙතසිකසුඛං කායිකසුඛහෙතුරූපසමුට්ඨාපනේන කායිකසුඛඤ්ච කිඤ්ඤසම්භූතී පටිසංවෙදෙතීති වුච්චතීති. **ඵුටත්තාති** ව්‍යාපිතත්තාති අත්ථෝ. යථා හි උදකේන ඵුටසරීරස්ස තාදිසෙ නාතිපචවනීකෙ වාතාදිඵොට්ඨබ්බෙ ඵුටෙපි සුඛං උපපජ්ජති, එවං එතෙභි ඵුටසරීරස්සාති. අපරෝ නයෝ: **සුඛඤ්ච කායේන පටිසංවෙදෙතීති එත්ථ**- කථමාහොගෙන විනා සුඛ පටිසංවෙදනාති චොදනායං **කිඤ්චාපි** -පෙ- **එවං සඤ්ඤාපීති** යස්මා තස්ස නාමකායෙන සම්පයුත්තං සුඛං, තස්මා "සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙතී"ති යොජනා. ඉදානි සඤ්ඤාපි ආහොගෙන සුඛපටිසංවෙදනං දස්සෙතුං-**යං වා නන්ති** ආදි වුත්තං.

යන්ති හෙතුඅත්ථෙ නිපාතෝ, යස්මාති අත්ථෝ. තෙනාහ-**යං කිඤ්ඤ හෙතූති. ආවිඤ්ඡනතීති** ආදීනි පදානි කිත්තනත්ථානීති අධිප්පායෙනාහ- **පසංසනතීති අධිප්පායෝති. කින්නි** පසංසනාකාරපුච්ඡා. ඊදිසෙසු ඨානෙසු සතිගහණෙනෙව සම්පජඤ්ඤම්පි ගහිතං හොතීති ඉධ පාළියං සතියා එව ගහිතත්තා එවං උපට්ඨිතසතිතාය **සතිමා** ඉවෙව වුත්තං- **සම්පජානොති**. හෙට්ඨා වුත්තත්තා වා කිඤ්ඤකඛණෙ චෙතසිකසුඛමෙව ලබ්භතීති **සුඛං නාමකායෙන පටිසංවෙදෙතීති** ච වුත්තං.

තතියඤ්ඤානානුභාවකථාති ඉතො පඨාය දුතිය-තතියජ්ඣාන කථා හි අවිසෙසො විසෙසො ච වුත්තෙනාති.

ඉදානි නිබ්බට්ටිතවිසෙසං දස්සෙන්තෝ-**අයං පන විසෙසොති** වත්වා **යස්මාති** ආදිමාහ. **ආසෙවනපච්චයෙන පච්චයෝ න හොති**-අනිට්ඨෙ ඨානෙ පදනන්තරසඞ්ඛාතස්ස ආසෙවනපච්චයත්තාභාවතො. **අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය උපපජ්ජිතබ්බං**-සාතිසයං සුඛවිරාගභාවනාසභාවතො.[1] **ඤාණීති** අපණ්ණකීභූතං ජවනාති සඤ්ඤාය.

සුඛෙබවාති වුත්තත්තා **ඛණ පන නෙසං පහානං හොතීති** චොදනායං ආහ-**චතුන්නං ඤාණානං උපචාරක්ඛණෙති**. "එවං වෙදිතබ්බ"නති සම්බන්ධෝ. **පහානක්කමෝ** නාම පහායකධම්මානං උප්පත්ති පටිපාටි, තෙන පන වුච්චමානෙ දුක්ඛං දොමනස්සං සුඛං සොමනස්සන්ති වත්තබ්බං සියා. කස්මා ඉතො අඤ්ඤදුක්ඛාවත්‍යානන්ති ආහ-**ඉන්ද්‍රියවිභඞ්ගෙති** ආදි. අථ කස්මා ඤාණෙසෙව නිරොධෝ වුත්තොනි සම්බන්ධෝ.

1. සී, සාතිසයසුඛවිරාගභාවනාභාවතො,

සත්ත චුපපත්තිං දුක්ඛින්ද්‍රියන්ති අත්තනෝ පවත්තයෙති උපපත්තිං දුක්ඛින්ද්‍රියං. **සත්ත ච අපරිසෙසං නිරුජ්ඣතීති** නිරොධට්ඨානං පුච්ඡති. තෙන **කත්ථා**ති පුච්ඡාය **එත්ථා**ති විසයභූතෙපි හෙතුම්හි භුම්මවචනං දට්ඨබ්බං. ඣානානුභාවනිම්මිතං හි අනුපපජ්ජනතං දුක්ඛින්ද්‍රියං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣතීති වුත්තං. **අතිසයනිරොධෙ**ා: සුට්ඨුපහානං උප්පරිපක්ඛන වූපසමෙ.

නානාවජ්ජනෙති යෙන ආවජ්ජනෙන අපඤ්ඤත්තිපි, තතො භින්නා වජ්ජනෙ; අනෙකාවජ්ජනෙ වා. අපඤ්ඤත්තියං හි උපචාරෙ එකාවජ්ජනො, ඉතරෙ අනෙකාවජ්ජනො-අනෙකක්ඛත්තුං පවත්තනතො. විසමනිසජ්ජාය උපපන්නකිලමථො=**විසමාසන්නූපනාපො**. **පීතිඵරණෙනා**ති පීතියා ඵරණරසතා පීතිසමුට්ඨානානං වා පණීතරූපානං කායස්ස ව්‍යාපනතො වුත්තං. තෙනාහ-**සබ්බො කායො සුඛොක්කමනෙනා හොතී**ති.

විතක්කවිචාරපච්චයෙපීති පිසද්දෙ අට්ඨානප්පයුත්තෙපා, සො "පහීනස්සා"ති එත්ථ ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බො- "පහීනස්සාපි දෙමනස්සින්ද්‍රියස්සා"ති. "එතං දෙමනස්සින්ද්‍රියං උප්පජ්ජති"**ති** සම්බන්ධො. "තස්ස මයිහං අතිවිරං චිතක්කයතො විචාරයතො කායොපි කිලම්, චිත්තම්පි උණ්හඤ්ඤී"ති වචනතො කායචිත්තඛෙදනං විතක්කවිචාරප්පච්චයතා වෙදිතබ්බා. "විතක්කවිචාරභාවෙ උප්පජ්ජති දෙමනස්සින්ද්‍රිය"න්ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.

තත්ථස්ස සික්ඛා උප්පත්තීති තත්ථ දුතියජ්ඣානූපචාරෙ අස්ස දෙමනස්සස්ස උප්පත්ති භවෙය්‍ය. එත්ථ ච- "තත්ථස්ස[1] සියා උප්පත්තී"ති වදන්තෙන ඣානලාභීනම්පි දෙමනස්සුප්පත්ති අත්ථීති දස්සිතං හොති. තෙන ච අනිවරණසභාවො ලොභො විය දෙසොපි අත්ථීති දීපෙති. න හි දෙසෙන විනා දෙමනස්සං පවත්තති. න චෙත්ථ **පට්ඨානපාළියා** විරොධො විඤ්ඤාතබ්බො. යස්මා තත්ථ පරිහීනජ්ඣානං ආරම්මණං කත්වා පවත්තමානං දෙමනස්සං දස්සිතං- අපරිහීනජ්ඣානමාරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජමානස්ස දෙමනස්සස්ස අසම්භවතො. ඣානලාභීනං සබ්බසො දෙමනස්සං නූපපජ්ජතීති ච න සක්කා වත්තුං-අට්ඨසමාපත්තිලාභිනො **අසීතස්ස**[2] උප්පන්නත්තා. නහෙව ඛො සො පරිහීනජ්ඣානො අහොසීති වදන්ති. තං අයුත්තං-අනීවරණසභාවස්ස දෙසස්ස[3] අභාවතො. යදි සියා රූපාරූපාවචර[4] සත්තානම්පි උප්පජ්ජෙය්‍ය, න ච උප්පජ්ජති. තථා හි "ආරුප්පෙ කාමච්ඡන්දනීවරණං පටිච්ච පීනම්ධනීවරණං උද්ධච්චනීවරණං අවිජ්ජානීවරණ"න්ති ආදිසු ව්‍යාපාදකුක්කුච්චවිචිකිච්ඡානීවරණානි අනුද්ධටානි. න චෙත්ථ අනීවරණතාපරිහාරො-කාමච්ඡන්දීනම්පි අනීවරණානංයෙව නීවරණසදිසතාය නීවරණපරියායස්ස වුත්තත්තා. යම්පන වුත්තං-"අසීතස්ස[2] උප්පන්නත්තා"ති, තම්පි අකාරණං- උප්පජ්ජමානෙන ච දෙමනස්සෙන ඣානතො පරිහායනතො. ලහුඤ්ඤෙන

1, ම. යදෙකෙ තත්ථස්ස. 2. ම. අපිතස්ස. 3. ම. දෙමනස්සස්ස. 4. ම. රූපාවචර.

පන පචවයෙන පරිහීනං තාදිසා අපපකාසිරෙනෙව පටිපාකතිකං කරොනතීති දටඨබබං. **නකඛසස සියා උපපතතීති** ඉදං පන පරිකපප වචනං–උපචාරකඛණෙ දොමනසසසස අසුපපහීනභාව[1] දසසනතථං. තථා හි වුතතං– **නතෙවෙව අනෙනා අපපණාෂනති**. යදි පන තදා දොමනසසං උපපජජෙයය, පඨමජඣානමපිසස පරිහීනමෙවාති දටඨබබං.

පහීනමපි සොමනසසසහගතං පීති විය න දූරෙති කතවා **ආසනනතතාති** වුතතං. නානාවජජනූපචාරෙ පහීනමපි පහානඞගපටිපකඛන අවිහතතතා අනතරනතරා උපපජජෙයය වාති ඉමමතථං දසසෙනතො– **අපපණාපතතායාති** ආදිමාහ. තාදිසාය ආසෙවනාය ඉචඡිතබබතතා යථා මගගවීථිතො පුබෙබ වෙ තයො ජවනවාරා සදිසානුපසසනනාව පවතතනති. එවමිධාපි අපපණාවාරතො පුබෙබ වෙ තයො ජවනවාරා උපෙකඛාසහගතාව පවතතනතීති වදනති.

සමාහවාති සමානිතා, සඞගහෙචඡා වුතතාති අතථො. සුඛදුකඛානි විය අනොළාරිකතතා අවිභූතතාය **සුඛුමා**. තතො එව අනුමිණිතබබ සභාවතතා **දුවිඤඤෙයයා**. **දුටඨසසාති** දුටඨපයොගසස, දුදදමසසාති අතථො. **සකකා හොති එසා ගාහයිතුං**– අඤඤුපොහනයෙනාති අධිපපායො.

අදුකඛමසුඛාවෙතොවිමුතතීති ඉදමෙව චතුතථජඣානං දටඨබබං. **පචචයදසසනතථ**නති අධිගමසස උපායභූතපචචයදසසනතථං. තෙනාහ– දුකඛපපහානාදයො හි තසසා පචචයාති. **දුකඛපපහානාදයොති** ච සොපචාරා පඨමජඣානාදයො වෙදිතබබා අධිපෙතා.

පහීනාති වුතතා– "පඤචන්නං ඔරම්භාගියානං සඤඤොජනානං පරිකඛයා"ති. **එතථාති** සුඛාදයො වෙදනා. **සොමනසසං රාගසස** පචචයො. වුතතං හි:–"සුඛාය ඛො ආවුසො විසාඛ වෙදනාය රාගානුසයො අනුසෙතී"ති. **දොමනසසං දොසසස** පචචයො. වුතතමපි වෙතං:–"දුකඛාය ඛො ආවුසො විසාඛ වෙදනාය පටිඝානුසයො අනුසෙතී"ති. **සුඛාදිඝානෙනාති** සුඛාදීනං පහානෙන. **අසස** ඣානසස.

න දුකඛනති=**අදුකඛං** දුකඛවිධුරං. ඉමසමා තථා දුකඛං නතථි, තසමා වුතතං– **දුකඛාභාවෙනාති**. **අසුඛනති** එතථාපි එසෙව නයො. **එතෙනාති** දුකඛසුඛපටිකඛෙපවචනෙන. **පටිපකඛභූතනති** ඉදං ඉධ තතියවෙදනාය දුකඛාදීනං සමතිකකමවසෙන පතතබබතතා වුතතං– න කුසලාකුසලානං විය උජුවිපචචනීකතතාය.

ඉටඨානිටඨවිපරීතසස මජඣතතාරමමණසස, ඉටඨානිටඨවිපරීතං වා මජඣතතාකාරෙන අනුභවනලකඛණා= **ඉටඨානිටඨවිපරීතානුභවන ලකඛණා**. තතො එව **මජඣතතරසා**. **අවිභූතපචචුපටඨානාති** සුඛ දුකඛානි විය න විභූතාකාරා, පිටසිපාසාණෙ මිගගතමගොහා විය තෙහි අනු මාතබබා අවිභූතාකාරොපඨානා.[2] **සුඛනිරොධො** නාම ඉධ චතුතථජඣා නුපචාරො, සො පදටඨානං එතිසසාති=**සුඛනිරොධ**[3] **පදටඨානා**.

---

1. සී, II & ම. අපපහීනභාව. 2. ම. විභූතාකාරොපටඨානා. 3. සුඛදුකඛනිරොධ. ඉති: මූ:

උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිනති පුරිමපදෙ උත්තරපදලොපෙනෙතං සම්බන්ධනති ආහ- **උපෙක්ඛාය ජනිතාසතිපාරිසුද්ධිනති**, සබ්බපච්චනීක ධම්මපරිසුද්ධාය පච්චනීකසමතෙපි අව්‍යාවටාය පාරිසුද්ධිඋපෙක්ඛාය වත්තමානාය චතුත්ථජ්ඣානෙ **සතිසමපහංසනාපඤ්ඤා** විය සුපරිසුද්ධා සුට්ඨදූ ව හොතීති ආහ-**සා ච ඛො සා සතියා පාරිසුද්ධි, සා උපෙක්ඛාය ඛො, න අඤ්ඤථා**ති. යදි තත්‍රමජ්ඣත්තතා ඉධ උපෙක්ඛාති අධිප්පෙතා, කථං සතියෙව පරිසුද්ධාති වුත්තන්ති ආහ-**න කෙවලන්ති** ආදි. එවමපි ඛසමා ඉධෙව සති උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධීති වුත්තන්ති අනුයොගං සන්ධාය-**තත්ථ කිඤ්චාපීති** ආදි වුත්තං. තත්ථ- හෙට්ඨා තීසු ඣානෙසු විජ්ජමානායපි තත්‍රමජ්ඣත්තතාය පච්චනීකාභිභවතො සහායපච්චය වෙකල්ලතො ච අපාරිසුද්ධි, තථා තංසම්පයුත්තානං තදභාවතො ඉධ පාරිසුද්ධීති ඉමමත්ථං රූපක[1]වසෙන දස්සෙතුං-**සථා පනා**ති ආදි වුත්තං. **සූරියපභාභිභවා**ති සූරියපභාය අභිභූයමානත්තා. අතිඛ්ඛතාය චන්දලෙඛා විය රත්තිපි සොම්මසභාවා සභාගාය රත්තියමෙව චන්දලෙඛා සමුජ්ජලතීති සා තස්සා සභාගාති දස්සෙන්තො- **සොම්මභාවෙන ච අත්තනො උපකාරකත්තෙන ච සභාගාය රත්තියා**ති ආහ.

එකච්චියනති ඉදං තත්ථ සොමනස්සස්ස එකංසෙන අභාවතො වුත්තං, න තතො පුරිමවාරෙසු-[2]එකංසෙන භාවතො. යථා පන විතක්කා දයො දුතියාදිජ්ඣානක්ඛණෙයෙව පහීයන්ති, න තෙසං එකච්චියං පුරිම ජවනෙසු, න[3] එවමෙතන්ති දස්සෙතුං වුත්තං. **චතුක්කජ්ඣානෙති** චතුක්කනයවසෙන නිබ්බත්තිතජ්ඣානචතුක්කෙ.

තත්ථාති පඨමජ්ඣානෙ. **චතුක්කනයස්ස දුතියජ්ඣානෙ විය**ති චතුක්කනයසම්බන්ධිනි දුතියජ්ඣානෙ විය.

නං ච්ඣා භින්දිත්වානි චතුක්කනයෙ දුතියං "අවිතක්කං විචාරමත්තං, අවිතක්කං අවිචාර"න්ති ච එවං ච්ඣා භින්දිත්වා. **පඤ්චකනයෙ දුතියඤ්චව තතියඤ්ච හොති අභිඩ්ඣමෙමනි** අධිප්පායො. සුත්තනෙතසු පන සරූපතො පඤ්චකනයො න ගහිතො. කස්මා පනෙත්ථ නයවය විභාගො ගහිතොති? **අභිඩ්ඣමෙම** නයවයවසෙන ඣානානං දෙසිතත්තා, කස්මා ච තත්ථ තථා තානි දෙසිතානි? පුග්ගලජ්ඣාසයතො දෙසනා විලාසතො ච. සන්නිසින්නා[4]දෙවපරිසාය කිර යෙසං යථා දෙසිතෙ පඨමජ්ඣානෙ විතක්කා එව ඔළාරිකතො උපට්ඨාසි- ඉතරෙ[5] සන්නතො, තෙසං අජ්ඣාසයවසෙන චතුරඞ්ගිකං අවිතක්කං විචාරමත්තං ඣානං දෙසිතං. යෙසං විචාරො-යෙසං පීති-යෙසං සුඛං ඔළාරිකතො උපට්ඨාසි- ඉතරෙ සන්නතො, තෙසං තෙසං අජ්ඣාසයවසෙන තතියාදීනි ඣානානි දෙසිතානි. අයං තාව පුග්ගලජ්ඣාසයො. යස්සා පන ධම්මධාතුයා සුපපරිවිඛ්තා භගවා යස්මා දෙසනාවිලාසපත්තො, තස්මා ඤාණමහන්තතාය දෙසනාය සුඛුසලො යං යං අඞ්ගං ලබ්භති, තස්ස තස්ස වසෙන යථාරුචි[6]

---

1. සී. ඉමමත්ථරූපඤ.
2. ම. පුරිමතරෙසු.
3. සී. න දිස්සති.
4. ම. සන්නිපතිත.
5. ම. න ඉතරෙ.
6. සී. යථාරුචිං.

දෙසනං නියාමෙන්තා චතුක්කනයවසෙන පඤ්චක්කනයවසෙන ච, තත්ථ ච[1] පඤ්චඞ්ගිකං පඨමං, චතුරඞ්ගිකං දුතියං, තිවඞ්ගිකං තතියං, ලඞ්ගිකං[2] චතුත්ථං; ලඞ්ගිකමෙව ච පඤ්චමජ්ඣානං දෙසෙසීති[3] අයං දෙසනාවිලාසො. එත්ථ ච පඤ්චක්කනයෙ දුතියජ්ඣානං චතුක්කනයෙ දුතියජ්ඣානපක්ඛිකං කත්වා විභත්තං "යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති– අවිතක්කං විචාරමත්තං සමාධිජංපීතිසුඛං දුතියජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති"ති. කස්මා? එකත්තකාමයනානත්තසඤ්ඤීසත්තාවාස ඵලතාය දුතියජ්ඣානෙන සමානඵලත්තා පඨමජ්ඣානසමාධිතො ජාතත්තා ච. පඨමජ්ඣානමෙව හි කාමෙහි අකුසලෙහි ච විවිත්තතාති තදභාවා න ඉධ විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහීති සක්කා වත්තුං– නාපි විවෙකජන්ති. සුත්තනන්තදෙසනාසු ච පඤ්චක්කනයෙ දුතියතතියජ්ඣානානි දුතියජ්ඣානමෙව භජන්ති– විතක්කවූපසමා විචාරවූපසමා අවිතක්කත්තා අවිචාරත්තා ච. එවඤ්ච කත්වා සුත්තනන්තදෙසනායපි පඤ්චක්කනයො ලබ්භතෙවාති සිද්ධං හොති. නනු ච සුත්තනන්තෙ චත්තාරියෙව ඣානානි විභත්තානීති පඤ්චක්කනයො න ලබ්භතීති? න, "සවිතක්කසවිචාරො සමාධී"ති ආදිනා සමාධිත්තයාපදෙසෙන පඤ්චක්කනයස්ස ලබ්භමානත්තා. චතුක්කනයනිස්සිතො පන කත්වා පඤ්චක්කනයො විභත්තොති සුත්තනන්තදෙසනායපි පඤ්චක්කනයො නිද්ධාරෙතබ්බා.

විතක්කවිචාරානං වූපසමාති හි විතක්කස්ස විචාරස්ස විතක්කවිචාරානඤ්ච=විතක්කවිචාරානන්ති සක්කා වත්තුං, තථා **අවිතක්කං අවිචාරන්ති** ච විනා සහ ච විචාරෙන විතක්කපහානෙන අවිතක්කං, සහ විනා ච විතක්කෙන විචාරපහානෙන[4] අවිචාරන්ති අවිතක්කං අවිචාරං, අවිතක්කඤ්ච අවිචාරඤ්චාති වා නිද්ධමපි සක්කා සඞ්ගහෙතුං.

දුතියන්ති ච විතක්කරහිතෙ විතක්කවිචාරවයරහිතෙ ච ඤායාගතා දෙසනා–දුතියං අධිගන්තබ්බත්තා විචාරමත්තරහිතෙපි වියපහානාධිගතසමානධම්මත්තා. එවඤ්ච කත්වා පඤ්චක්කනයනිද්දෙසෙ දුතියෙ වූපසන්තොපි විතක්කො සභායභූතවිචාරවූපසමෙන[5] න සම්මා වූපසන්තොති විතක්කවිචාරවයරහිතෙ විය විචාරවූපසමෙනෙව තදූපසමං සෙසධම්මාසමානතඤ්ච දස්සෙන්තෙන– "විතක්කවිචාරානං වූපසමා අජ්ඣත්තං සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාවං අවිතක්කං අවිචාරං සමාධිජංපීතිසුඛං තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති"ති තතියං චතුක්කනයෙ[6] දුතියෙන නිබ්බිසෙසං විභත්තං. දුවිධස්සාපි සභායවිරහෙන අඤ්ඤථා ච විතක්කපහානෙන අවිතක්කත්තං සමාධිජංපීතිසුඛත්තඤ්ච සමානන්ති සමානධම්මත්තාපි දුතියන්ති නිද්දෙසො. විචාරමත්තම්පි හි විතක්කවිචාරවයරහිතං විය "යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති– අවිතක්කා විචාරමත්තං සමාධිජංපීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති"ති අවිතක්කං සමාධිජංපීතිසුඛන්ති විභත්තං.

1. සී. තත්ථ. 3. සී. දෙසෙතීති. 5. සී. විචාරවූපසමෙන.
2. ම. දුවඞ්ගිකං. 4. ම. විතක්කවිචාරපහානෙන. 6. ම. චතුක්කනයෙන.

පඨමජ්ඣානෙ වා සඟවාරිසු විතක්කවිචාරෙසු එකං අතික්කමිත්වා දුතියම්පි තත්‍රට්ඨමෙව දෙසතො දිසවා උභයම්පි සඟහිතික්කමනත්ථාය පඤ්චඞ්ගයෙ තතියං වුත්තං– තතියං අධිගන්තබ්බත්තා පඨමතො අනන්තරභාවෙන පනස්ස දුතියභාවො ච උපපජ්ජතීති. කස්මා පනෙවං සරූපතො පඤ්චඞ්ගායො න වුත්තොති? විනෙයජ්ඣාසයතො, යථානුලොමදෙසනා හි සුත්තන්තදෙසනාති.

පරමත්ථමඤ්ජූසායං විසුද්ධිමග්ග සංවණ්ණනායං

පඨවිකසිණනිද්දෙසවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉති චතුත්ථපරිච්ඡෙද

වණ්ණනා.

5.

අථ සෙසකසිණනිද්දෙසවණ්ණනා.

යථාවිත්ථාරිතස්ස අත්ථස්ස අතිදෙසොපි විත්ථාරට්ඨානෙයෙව නිට්ඨතීති ආහ– **විත්ථාරකථා හොතීති. ආපොකසිණන්ති** ආපොකසිණජ්ඣානං, ආපොකසිණඝමමට්ඨානං වා. **සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බන්ති** පඨවිකසිණඝමමට්ඨානෙ වුත්තනයෙන විත්ථාරෙතබ්බං. **එත්තකම්පීති** "කතෙ වා අකතෙ වාති සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බ"න්ති එත්තකම්පි අවත්වා. සාමුද්දිකෙන ලොණොදකෙන භරිතො ජලාසයො=**ලොණී**. නීලාදි වණ්ණ[1] පරිහරණත්ථං **සුද්ධවත්ථෙන ගහිත**න්ති වුත්තං. **අසඤ්ඤාති** භූමිං සම්පත්තං. **තථාරූපන්ති** යාදිසං ආකාසජං උදකං තාදිසං. තෙනාහ– **විප්පසන්නමනාවිලන්ති**. "යං පන උදක"න්ති සම්බන්ධො. **න වණ්ණො පවවෙක්ඛිතබ්බොති** ආදිසු යං වත්තබ්බං, තං පඨවිකසිණඝථායං වුත්තමෙව. **ලක්ඛණන්ති** පන[2] ඉධ පඨරණලක්ඛණං වෙදිතබ්බං. **වුත්තනයෙනෙවාති** පඨවිකසිණභාවනායං වුත්තනයෙනෙව. තරඞ්ගුඨානාදි ඵෙණමස්සතාදි ච ඉධ **කසිණදොසො. සොති** යොගාවචරො. **තස්සාති** පටිභාගනිමිත්තස්ස.

ආපොකසිණවණ්ණනා.

---

1. ම. වණ්ණසඞ්කර. 2. ම. ලඞ්ඛණං පන.

සිනිද්ධානි සිනෙහවන්තානි. **සාරදුරුහි න** එගහුදුරුහි. ජාලාය විරත්තිත්තත්තං සිනිද්ධසාරදුරුහගහණං. **සමිඤ්ජං සමිඤ්ජං කත්වාති**[1] ඛණ්ඩසෝ කත්වා. **ආලිම්පෙත්වාති** ජාලෙත්වා. **සන්තජාලාසනති** අවිරල වසෙන පවත්තඅග්ගිජාලාසං. **පත්තානසදිසන්ති** පත්තමානසදිසං. **අඤ්ඤෙ ගණ්හන්තස්සාති** වුත්තනයෙන යථා කසිණමණ්ඩලං පඤ්ඤායති, එවං අනභිසඞ්ඛතෙ කෙවලෙ තෙජසම්ං නිමිත්තං ගණ්හන්තස්ස.

තෙජොකසිණවණ්ණනා.

වුත්තං හෙතන්ති එත්ථ හිසද්දෙ, හෙතු අත්ථෙ, යසමාති අත්ථෙ; තස්ස **තස්මාති** ඉමිනා සම්බන්ධෙ. **උච්ඡඟතන්ති** උච්ඡුඛෙත්තෙන යථාඨිතානං අඟානං. **එරිතන්ති** වාතෙන චලිතං. **සමෙරිතන්ති** සබ්බසෝ චලිතං. **තස්මාති** යසමා "වායොකසිණං—පෙ—උපලක්ඛෙතී"ති එතං[2] වුත්තං අට්ඨකථායං, තසමා. **සමසීසට්ඨිතන්ති** උපරි පත්තානං වසෙන **සමසීසං** හුත්වා ඨිතං. **වෙළුං වා රුක්ඛං වාති** එත්ථාපි "සමසීසට්ඨිතං ඝනපත්ත වෙළුං වා ඝනපත්තරුක්ඛං වා"ති ආනෙත්වා යොජෙතබ්බං. **එකඛුලාදිපමාණෙසු** කෙසෙසු රස්සභාවතො දීඝතරෙසු ඔලම්බනතො විරලෙසු අනුපපවෙසතො වාතපපහාරො න පඤ්ඤායතීති චතුරඞ්ගුලපපමාණගහණං ඝනගහණඤ්ච කතං. **එතස්මිං ඨානෙ පහරතීති සතිං ඨපෙත්වාති** උච්ඡඟාදීනං පවලනාකාරගහණමුඛෙන තෙසං පහාරකෙ වාතසඞ්ඛාතෙ සතිං උපට්ඨපෙත්වා. **තත්ථ සතිං ඨපෙත්වාති** තස්මිං කායපපදෙසස්ස සංඝට්ටනවසෙන පවත්තෙ වායුපිණ්ඩෙ සඞ්ඝට්ටනාකාරගහණමුඛෙන සතිං උපට්ඨපෙත්වා. **උසුමවට්ටිසදිසන්ති** එතෙන පුරිමකසිණස්ස විය ඉමස්සාපි නිමිත්තස්ස සවිඤ්ඤාණතං දස්සෙති. **නිච්චලන්ති** ඉමිනා නිච්චලභාවොයෙව උඤ්ඤානිමිත්තතො ඉමස්ස විසෙසොති පටිභාගනිමිත්තස්සාපි උසුමවට්ටිසදිසතාව විභාවිතා හොති.

වායොකසිණවණ්ණනා.

අඤ්ඤතරාජපට්ටාදි[3] වණ්ණධාතුයා වා. **තථාරූපං මාලාවච්ඡන්ති** අවිරලවිකසනීලවණ්ණපුප්ඵසඤ්ඡන්නං පුප්ඵගච්ඡං. **ඉතරෙනාති** අඤ්ඤතාඩිකාරෙන. **ගිරිකණ්ණිකායා** ගහණෙන නීලගිරිකණ්ණිකාමාහ. **කරණ්ඩපටලං**: සමුග්ගපිධානං. **පත්තෙහි යෙවාති** නීලුප්පලාදීනං කෙසරවණ්ඨානි අපනෙත්වා කෙවලෙහි පත්තෙහියෙව. **පූරෙතබ්බන්ති** නීලවණ්ණං වත්ථං ගහෙත්වා භණ්ඩිකං විය බන්ධිත්වා යථා නීලමණ්ඩලං හුත්වා පඤ්ඤායති, තථා වඩ්ඪාවකං කරණ්ඩපටලං වා පූරෙතබ්බං. **මුඛවට්ටියං වා අස්සාති** අස්ස වඩ්ඪාවකස්ස කරණ්ඩපටලස්ස වා මුඛවට්ටියං බන්ධිතබ්බං. **මණ්ඩනාලවණ්ණං** ඉන්දනීලමණිමයං තාලවණ්ටං.

නීලකසිණවණ්ණනා.

---

1. සී & ම, කරිත්වා. 2. ම. එවං. 3. සී & ම. රාජවට්ටාදි.

පිතකසිණෙ- **මාලාවච්ඡනති** ඉක්කටාදි[1] මාලාගච්ඡං. හරිතාලං මනොසිලා වා **ධාතු**. **පත්තඞ්ගපුප්ඵෙහීති** පත්තඞ්ගනාමිකා පිතවණ්ණ පුප්ඵා එකා ගච්ඡජාති, තස්ස පුප්ඵෙහි. **ආසනපූජනති** වෙතියඞ්ගණෙ කතං ආසනපූජං. **කණ්ණිකාරපුප්ඵාදීහීති** ආදිසද්දෙන ආකුලී කිඞ්කිරාත[2] පුප්ඵාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

පිතකසිණවණ්ණනා.

ලොහිතමණී: ලොහිතඞ්කමණී ආදි. **ලොහිතධාතු**: ගෙරුක-ජාතිහිඞ්ගුලකාදි.

ලොහිතකසිණවණ්ණනා.

ඔදාතකසිණෙ **මාලාවච්ඡනති** නන්දියාවත්තාදිමාලාගච්ඡං. **ධාතු**: කක්කටි[3]මුත්තසෙතිකාදි.

ඔදාතකසිණවණ්ණනා.

තථා අසක්කොනෙනනාති යථා සූරියාලොකාදිවසෙන ඔභාස නිමිත්තුපපාදනං වුත්තං, තස්ස ඔභාසමණ්ඩලස්ස න චිරට්ඨායිතාය තථා නිමිත්තුපපාදනං කාතුං අසක්කොනෙත්ත. සමමුඛෙන නිගච්ඡනක ඔභාසස්ස මහන්තභාවතො **සමමුඛං පිදහිතුන්ති** වුත්තං. **භිත්තිමුඛනති** භිත්තිඅභිමුඛං. **උට්ඨිතමණ්ඩලසදිසනති** භිත්තිආදිසු උට්ඨිතපාකතික ආලොකමණ්ඩලසදිසං. **සහුප්පත්තනති ආලොකසම්පජ්ජසදිසනති** භග වතො ව්‍යාමප්පභා විය බහලා විප්පසන්නා ච හුත්වා පුඤ්ජභූතා ආලොකො අත්ථි වෙ, තංසදිසොති අත්ථො.

ආලොකකසිණවණ්ණනා.

ඡිද්දසදිසමෙව හොතීති යෙහි භිත්තිපරියන්තාදීහි පරිච්ඡින්නං තං ඡිද්දං, තංසදිසං; තෙනෙවාකාරෙන උග්ගහනිමිත්තං උපට්ඨාතීති අත්ථො. **වඩ්ඪියමානං න වඩ්ඪතීති** උග්ගහනිමිත්තස්ස අවඩ්ඪනීයතං දස්සෙතුං වුත්තං. සබ්බම්පි හි උග්ගහනිමිත්තං වඩ්ඪියමානං න වඩ්ඪති යෙව, සතිපි ච වඩ්ඪෙතුකාමතායං වඩ්ඪනා න් සම්භවති- භාවනාය පරි දුබ්බලත්තා. භාවනාවසෙන හි නිමිත්තවඩ්ඪනා. පටිභාගනිමිත්තං පන තස්මිං උප්පන්නෙ භාවනා පිරාති කත්වා **වඩ්ඪියමානං වඩ්ඪතීති** වුත්තං.

පරිච්ඡින්නාකාසකසිණවණ්ණනා.

කිඤ්චාපි පාළියං පඨවිකසිණාදීනි රූපජ්ඣානාරම්මණානි අත්ථෙව කසිණානි සරූපතො ආගතානි, ඔදාතකසිණෙ පන ආලොකකසිණං ආකාසකසිණෙ ච පරිච්ඡින්නාකාසකසිණං අන්තොගධං කත්වා දෙසනා කතාති අධිප්පායෙනාහ- **ඉති කසිණානි දසබ්බලො දස ඨානි අවොචාති. පකිණ්ණකකථාපි විඤ්ඤෙය්‍යාති** පුබ්බෙ විය අසාධාරණං තස්මිං තස්මිං කසිණෙ පවිනියතමෙව අත්ථං අග්ගහෙත්වා අසාධාරණතො සාධාරණතො ච තත්ථ තත්ථ පකිණ්ණකං විසවං අත්ථං ගහෙත්වා පවත්තා පකිණ්ණකකථාපි විජානිතබ්බා.

---

1. ම. ඉක්කතාදි. 2. ම. ආකුලිකිරාත, 3. ම. කක්කවි.

ආදිභාවොති එත්ථ-ආදිසද්දෙන යස්ස කස්සචි පඨවිපක්ඛියස්ස වත්ථුනො නිම්මාණාදිං සඞ්ගණ්හාති. **ඣානනිසජ්ජාදිකප්පනං වාති** එත්ථාපි "ආකාසෙ වා උදකෙ වා"ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **පරිත්ත අප්පමාණභෙනාති** නීලාදිවණ්ණං අනාමසිත්වා පරිත්තඅප්පමාණ භෙදෙනෙව. **එවමාදිනීති** ආදිසද්දෙන සරීරතො උදකධාරා නිම්මාණාදිං සඞ්ගණ්හාති. **යදෙව ඉච්ඡති තස්ස දහනසමත්ථතාති** බහුසු කපාසපිචු-සාරදාරුආදිසු එකජ්ඣං රාසිභූතෙසු සීතෙසු[1] යං යදෙව ඉච්ඡති තස්ස තස්සෙව දහනසමත්ථතා. ඉධ ආදිසද්දෙන අන්ධකාරවිධමනාදිං සඞ්ගණ්හාති. වායුගතියා ගමනං=**වායුගතිගමනං**, අතිසීඝගමනං. ඉධ ආදිසද්දෙන යදිච්ඡිතස්ස දෙසන්තරසම්පාපණාදිං සඞ්ගණ්හාති. **සුවණ්ණතාති අභි මුඛවචනා**: සුවණ්ණභාවාධිට්ඨානං, සෙය්‍යථාපි ආයස්මා **පිලින්දිවච්ඡා තිණ්ණඞ්ගුපකපාසාදීනං**. **වුත්තනයභෙනාති** සුවණ්ණදුබ්බණ්ණතයෙන. වණ්ණකසිණෙසු තත්ථ තත්ථ ආදිසද්දෙන නීලොභාසනිම්මාණාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **පඨවිපබ්බතාදීති** ආදිසද්දෙන සමුද්දාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

සබ්බානෙව දසපි කසිණානි. **ඉමං පභෙදං ලභතීති** ඉමං වඩ්ඪනාදිවිසෙසං පාපුණාති. **එකොති** එකචෙවා. **සඤ්ජානාතීති** භාවනාසඤ්ඤාය සඤ්ජානාති. ආදිසද්දෙන "ආපොකසිණ"නති ආදිපාළිං සඞ්ගණ්හාති. "උපරි ගගනතලාභිමුඛං පඨවිකසිණමෙකො **සඤ්ජා නාති**"ති පාළිපදානි ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං, තඤ්ච ඛො වඩ්ඪනවසෙන. තෙනාහ-**එකවෙවා හි උදකමෙව කසිණං වඩ්ඪෙතීති. හෙට්ඨා භූමි තලාභිමුඛනති** ආදිසුපි එසෙව නයො. පුබ්බෙ වඩ්ඪනකාලෙ පයොජනං අනපෙක්ඛිත්වා වඩ්ඪනානං වසෙන වුත්තත්තා ඉදානි **තෙන තෙන වා**[2] **කාරණෙන එවං පසාරෙතීති** ආහ, කසිණං වඩ්ඪෙතීති අත්ථො. යථා කිනන්ති ආහ- **ආලොකම්ව දිබ්බචක්ඛුනා රූපදස්සනකාමොති**. උද්ධඤ්ච රූපං දට්ඨුකාමො උද්ධං ආලොකං පසාරෙති, අධො වෙ රූපං දට්ඨුකාමො අධො ආලොකං පසාරෙති, සමන්නතො වෙ රූපං දට්ඨුකාමො සමන්නතො ආලොකං පසාරෙති, එවමයං කසිණන්ති අත්ථො. **එකස්සාති** පඨවිකසිණාදිසු එකෙකස්ස. **අඤ්ඤභාවානුපගමනට්ඨෙනාති** අඤ්ඤ කසිණභාවානුපගමනාදිපනට්ඨෙං, න අඤ්ඤං පඨවිආදි, න හි උදකෙන සීතට්ඨානෙ **සසම්භාරපඨවී** අත්ථි. **අඤ්ඤඤ්ඤකසිණසමොහදෙති** ආපොකසි ණාදිනා සඞ්කරො. **සබ්බත්ථාති** සබ්බෙසු ආපොකසිණාදිසු සෙසකසි ණෙසු. එකදෙසෙ අත්ථා අනවසෙසඵරණං පමාණස්ස අගහනතො **ඵරණඅප්පමාණං**. තෙනෙව හි නෙසං කසිණසමඤ්ඤා. තථා වාහ- **කං ඡිති** ආදි. තත්ථ- **චෙතසා ඵරතෙනාති** භාවනාචිත්තෙන ආලම්බනං කරොතෙනා. භාවනාචිත්තං හි කසිණං පරිත්තං වා විපුලං වා එකක්ඛණෙ සකලමෙව මනසි කරොති-න එකදෙසනති.

---

1. ම. න දිස්සති. 2. සී. තෙන තෙන.

ආනන්තරියකම්මමජ්ඣගිනොති පඤ්චසු ආනන්තරියකම්මෙසු යෙන කෙනචි සමන්නාගතා. **නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකාති** අහෙතුකදිට්ඨි, අකිරියදිට්ඨි, නත්ථිකදිට්ඨීති තිසු මිච්ඡාදිට්ඨිසු යාය කායචි නියතාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමන්නාගතා. **උභතොබ්යඤ්ජනකපණ්ඩකාති** උභතො බ්යඤ්ජනකා පණ්ඩකා ච. කාමෙසෙවතෙ අහෙතුකපටිසන්ධිකත්තා විපාකාවරණෙන සමන්නාගතා හොන්ති, තථාපි **තිබ්බකිලෙසත්තා** කිලෙසාවරණෙන සමන්නාගතා වුත්තා. **අහෙතුකදුහෙතුකපටිසන්ධිකාති** අහෙතුකපටිසන්ධිකා දුහෙතුකපටිසන්ධිකා ච, දුහෙතුකපටිසන්ධිකානම්පි හි අරියමග්ගපටිවෙධො ඣානපටිලාභො ච නත්ථි, තස්මා තෙපි විපාකාවරණෙන සමන්නාගතා එව. **අපවත්තිකපටිපදඤ්ඤතී** මග්ගස්ස අනුලොමපටිපදං සච්චානුලොමිකාඤං විපස්සනාඤං. **අච්ඡන්දිකාති** "කත්තුකම්යතාඡන්දරහිතා"ති **සමෙමාහවිනොදනියං** වුත්තං. තම්පි නිබ්බානාධිගමත්ථමෙව කත්තුකම්යතාඡන්දං සඤ්ඤාය වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. උත්තරකුරුකාපි මනුස්සා මාරුදයො විය අවජ්ඣදිකට්ඨානං පවිට්ඨා–නිබ්බුතිචජ්ඣරහිතත්තා. **දුප්පඤ්ඤානී**ති භවඞ්ගපඤ්ඤාය පරිහීණා, "භවඞ්ගපඤ්ඤාය පරිපුණ්ණායපි යස්ස භවඞ්ගං ලොකුත්තරස්ස පාදකං න හොති, සොපි දුප්පඤ්ඤොයෙවා"ති **සමෙමාහවිනොදනියං** වුත්තං. යස්මිං හි භවඞ්ගෙ වත්තමානෙ තංසන්තතියං ලොකුත්තරං නිබ්බත්තති, තං තස්ස පාදකං නාම හොති. **කුසලෙසු ධම්මෙසූ**ති අනවජ්ජධම්මෙසු, අනවජ්ජ[1] සුඛවිපාකධම්මෙසු වා. **ඔක්කමිතුන්**ති අධිගන්තුං. **කසිණොග්ගහොවාති** කසිණකම්මට්ඨානෙයෙව. **එතෙසන්**ති කම්මාවරණ සමන්නාගතාදීනං. **තස්මාති** යස්මා එතෙ විපාකන්තරායාදයො එවං අත්ථ ජනිකරා අනත්ථහෙතුභූතා ච, තස්මා. **තිණ්ණමෙව වෙත්ථ අන්තරායානං ගහණං**–ඉතරස්ස සපත්තිකාරත්තා කම්මන්තරායපක්ඛිකත්තා වා[2] දට්ඨබ්බං. **සප්පුරිසූපස්සයාදීහීති**[3] ආදිසද්දෙන තජ්ජං යොනිසොමනසිකාරාදිං සඞ්ගණ්හාති. **සද්ධන්ති** කම්මඵලසද්ධං රතනත්තයසද්ධඤ්ච. **ඡන්දන්ති** භාවනානුයොගෙ තිබ්බං කත්තුකම්යතාසඞ්ඛාතං කුසලච්ඡන්දං. **පඤ්ඤන්ති** පාරිහාරියපඤ්ඤං. **වඩ්ඪෙන්ථාති** යථා භාවනා ඉජ්ඣති, තථා පරිබ්‍රූහෙථා. ඉදං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා ච න විභත්තං.

පරමත්ථමඤ්ජූසායං විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං.

සෙසකසිණනිද්දෙසවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉති පඤ්චමපරිච්ඡෙදවණ්ණනා.

---

1. ම. න දිස්සති. 2. ම. වා නි. 3. ම. නිස්සයාදීහීති.

6.
අට්ඨසුභකම්මට්ඨානනිද්දේසවණ්ණනා.

අවිඤ්ඤාණකඅසුභෙසූති ඉදං උද්ධුමාතකාදීනං සභාවදස්සන වසෙන වුත්තං. තස්මා භූතකථනමත්තං දට්ඨබ්බං– න **සවිඤ්ඤාණක** අසුභස්ස කම්මට්ඨානභාවතෝ. තථා හි වක්ඛති– **න කෙවලං මත සරීරන්ති** ආදි. **උද්ධං ජීවිතපරියාදානාති** ජීවිතක්ඛයතෝ උපරි, මරණතෝ පරං. **සමුග්ගතෙනාති** උට්ඨිතෙන. **උද්ධුමාතත්තාති** උද්ධං උද්ධං ධුමාතත්තා සූනත්තා. **උද්ධුමාතමෙව උද්ධුමාතකන්ති** කකාරෙන පදවඩ්ඪනමාහ– අනන්තරතෝ, යථා– "පිතකං ලොහිතක"න්ති. **පඤ්ඤත්තුලනන්ති** ජිගුච්ඡනීයත්තා. **කුච්ඡිතං උද්ධුමාතං උද්ධුමාතකන්ති** කුච්ඡිතත්තේ වා අයං කකාරොති දස්සෙතුං වුත්තං, යථා "පාපකෙ කිත්තිසද්දෙ, අබ්භුග්ගච්ඡතී"ති. **තථාරූපස්සාති** "භස්ත්‍රා[1] විය වායුනා"ති ආදිනා යථාරූපං වුත්තං, තථාරූපස්ස. සෙතරත්තෙහි **විපරිණතං** විමිස්සිතං නීලං=**විනීලං**, පුරිමවණ්ණතෝ විපරිණාමං[2] භූතං වා නීලං= **විනීලං. පරිභින්නට්ඨානෙසු**– කාකකඞ්කාදීහි. **විස්සන්දමානපුබ්බන්ති** විස්සවන්තපුබ්බං, තහං තහං පග්ඝරන්තපුබ්බන්ති **අත්ථෙ. අපවාරිණන්ති**[3] විවටං උග්ඝාටිතං. **ඛිත්තන්ති** ඡඩ්ඩිතං සොණසිඟාලාදීහි විසුං කත්වා ඛාදන්තෙන සරීරසඞ්ඝාතතෝ ලුඤ්චිත්වා තහං තහං ඡඩ්ඩිතං. විවිධං ඛිත්තන්ති=**වික්ඛිත්තං. පුරිමනයෙනාති** "විවිධං ඛිත්ත"න්ති ආදිනා පුබ්බෙ වුත්තනයෙන. **සත්ථෙන හනිත්වාති** වෙරීහි ඛග්ග– කරවාළාදිනා සත්ථෙන පහරිත්වා. **වුත්තනයෙනාති** "අඤ්ඤත්ර හත්ථ"න්ති ආදිනා සුත්තෙ[4] වුත්තනයෙන. අඛන්තරතෝ නික්ඛමන්තෙහි කිමිහි පග්ඝරන්තකිමිකුලං පුළවඝානන්ති ආහ– **කිමිපරිපුණ්ණන්ති. උද්ධුමාතකාදිනි**: ආමකසුසානාදිසු ඡඩ්ඩිතානි. **නිස්සායාති** පරිච්ච තානි ආරබ්භ. **නිමිත්තානන්ති** උග්ගහපටිභාගනිමිත්තානං. **එතානෙව** උද්ධුමාතකාදීනෙව **නාමානි.**

භාවෙතුකාමෙනාති උප්පාදෙතුකාමෙන. **කෙනාති** ආචරියෙන. **අස්සාති** යොගිනෝ. **අසුභනිමිත්තස්සාති** අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගණ්හනත්ථාය, අසුභෙ වා උග්ගහනිමිත්තස්ස අත්ථාය. **ගමනවිධානන්ති** ගමන විධි, යෙන විධිනා ගන්තබ්බං සො විධි.[5] උග්ගහනිමිත්තස්ස උප්පන්න කාලතෝ පට්ඨාය පඨවිකසිණෙ වුත්තං පටිපජ්ජනවිධිං සඤ්ඤාය හ– **අප්පණාවිධානපරියොසානන්ති.**

නාවදෙවාති සුත්තක්ඛණෙයෙව. **අතිත්තෙන** පුණ්ණාදීආදිං **පක්ඛන්දනෙනෙන විය**: අනුපවිසනෙනෙන විය. **ඛෙදූරඛ්ඛාවිසාති** ඛෙදූර මරියාදාය. **විසභාගරූපන්ති** ඛෙත්තරක්ඛිකාදිවිසභාගවත්ථුරූපං. **සරීරන්ති** උද්ධුමාතකකලෙබරං. **අඛ්ඛනාමනන්ති** අවිරමතං උද්ධුමාතකා

1. ම. භස්මා.
2. ම. වණ්ණවිපරිණාම.
3. ම. අපබාරිතන්ති.
4. සී. II & ම. පුබ්බෙ.
5. ම. විජි.

භාවං අපපත්තං. **නාකාසයතී**ති සමභාවෙති භාරියං කත්වා න මඤ්ඤති. **රූපසද්දාදී**ති එත්ථ අමනුස්සානං රූපෙහි සීහව්‍යග්ඝාදීනං සද්දාදීහි, අමනුස්සානම්පි වා රූපසද්දාදීහි, තථා සීහව්‍යග්ඝාදීනන්ති යථාරහං යොජෙතබ්බං. **අනිට්ඨාරම්මණාධිභූතස්සා**ති හෙරවාදිභාවෙන අනිට්ඨෙහි ආරම්මණෙහි අධිභූතස්ස[1] අජ්ඣාසත්තස්ස. **න පරිසණ්ඨාතී**ති විදූහ වසෙන ආසයෙ න තිට්ඨති, උච්ඡඩ්ඩෙතබ්බං හොතීති අත්ථො. **අඤ්ඤදත්ථූ**ති අමනුස්සාදීනං වසෙන වා අඤ්ඤථා වා වුත්තනපකාරතො අඤ්ඤ ආබාධො හොති. **සෙ**ති සඞ්ඝත්ථෙරෝ අභිඤ්ඤුතඤ්ඤු වා යස්ස තෙන[2] ආරොචිතං සො. **කතකම්මාති** කතථෙය්‍යකම්මා. **අකතකම්මාති** ථෙය්‍ය කම්මං කාතුකාමා, කතකම්මා පන ඉධාධිප්පෙතා. තස්මා **නෙති** කත කම්මා වොරා. සහඋසෙනාති[3]=**සහොඩං**, ථෙනෙත්වා වහියමානභණ්ඩං සඳ්ධනති අත්ථො. **යජ්මානොති** යඤ්ඤං යජනෙනා යඤ්ඤසාමිකො. අද්ධා ඉමාය පටිපත්තියා ජරාමරණතො මුච්චිස්සාමීති **පිතිසොමනස්සං උප්පාදෙත්වා**. එවං ගමනවිධානං එකදෙසෙන වත්වා ඉදානි අට්ඨකථාසු ආගත නයෙන තං දස්සෙතුං-**අට්ඨකථාසු වුත්තෙනා විධිනා**ති ආදිමාහ.

තත්ථ-**උග්ගණ්හනෙනා**ති උග්ගණ්හනහෙතු. **එකොති** අඤ්ඤ එකාසත්ථෙ, අසහායත්ථො- න අඤ්ඤුදිඅත්ථොති **අදුතියොති** වුත්තං. යථා වණ්ණාදිතො වවත්ථානං එකංසතො සමුදිතමෙව ඉච්ඡිතබ්බං සබ්බත්ථකභාවතො, න තථා සන්ධිආදිතොති දස්සනත්ථං **වණ්ණතොපී**ති ආදිනා ඡසු ඨානෙසු සම්පිණ්ඩනත්ථො පිසද්දෙ ගහිතො, පුන **එකො අදුතියොති** ආදි ගහිතනිමිත්තස්ස යොගිනො නිවත්තිත්වා වසනට්ඨාන ගමනං සඤ්ඤාය වුත්තං. **තබ්භාගියංයෙවා**ති තපපක්ඛියංයෙව අසුභ නිමිත්තමනසිකාරසහිතමෙව. **ආසනං පඤ්ඤපෙතී**ති නිසජ්ජං කපෙති. යම්පන **අසුභනිමිත්තාදිසාභිමුඛෙ භූම්පපදෙසෙති** වක්ඛති, තම්පි ඉමමෙවත්ථං සඤ්ඤාය වුත්තං. න හි සොවලෙන දිසාභිමුඛභාවෙන කිඤ්චි ඉජ්ඣති. **සමතනා නිමිත්තුපලක්ඛණා**ති උද්ධුමාතකස්ස සාමඤ්ඤා[4] පාසාණාදිනිමිත්තස්ස සල්ලක්ඛණා. **අසමෙමාහත්ථා**ති උග්ගහ නිමිත්තෙන උපඨිතෙ උපජ්ජිතඛාසමෙමාහවිගමත්ථා. **එකාදසවිධෙනා**ති වණ්ණාදිවසෙන එකාදසවිධෙන. **උපනිබන්ධනත්ථොති** අසුභාරම්මණෙ චිත්තං උපනෙත්වා නිබන්ධනත්ථො. **විසිසමපවිපාදනත්ථා**ති කම්මට්ඨාන විසිසා සම්මදෙව පවිපාදනත්ථා. "පුඤ්ඤකිරියවත්ථු අධිගතං හොති"ති සම්බන්ධො. **තස්මා**ති යස්මා අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගණ්හනං අරියමග්ග පදට්ඨානස්ස පඨමජ්ඣානස්ස අධිගමූපායො, යස්මා වා "අසුභනිමිත්තං උග්ගණ්හනෙනා එකො අදුතියො ගච්ඡතී"ති වුත්තං, තස්මා. **චිත්ත සඤ්ඤතත්තත්ථා**ති සරීරසභාවසල්ලක්ඛණෙන සංවෙගජනනෙන ච අත්තනො චිත්තස්ස සඤ්ඤතත්තිඅත්ථං සඤ්ඤුපපත්තත්ථං. "චිත්තසඤ්ඤතත්ථාය"ති වා පාඨො. කිලෙසවසෙන අසංයතස්ස චිත්තස්ස සංයමනත්ථං දමනත්ථං, න කම්මට්ඨානත්ථන්ති අත්ථො.

---

1. ම. අභිභූතස්ස. 2. ම. යස්සාතෙන. 3. ම. ඉඤ්ඤාති. 4 ම. සම්ඤතා.

කම්මට්ඨානසීසෙනාති කම්මට්ඨානෙන සීසභූතෙන, තං උත්ත මඞ්ගං පධානකාරණං කත්වා. **මූලකම්මට්ඨානන්ති** පකතියා අත්තනා කාලෙන කාලං පරිහරියමානං බුද්ධානුස්සතිආදිසබ්බප්පකාරකම්මට්ඨානං. කම්මට්ඨානසීසෙන ගච්ඡාමීති තං **අවිස්සජ්ජෙත්වා**. තෙනාහ- **නං මනසි කරොතෙනෙවාති**. **සුපට්ඨිතභාවසම්පාදනෙනාති** මූලකම්මට්ඨානෙ සුට්ඨු උපට්ඨිතභාවස්ස සම්පාදනෙන. එවං හි සති **අපමුට්ඨා** නාම හොති. බහිඛා පුථුත්තාරම්මණෙ අපපවත්තනතොා කම්මට්ඨානෙයෙව පවත්ත මානං මානසං **අඛණ්ඩිගහණං** නාම, තථාභූතෙන චානෙන රූපාදීසු අපපවත්තකිච්චානි කතානි හොන්තීති ආහ- **මනච්ඡට්ඨානං**—පෙ— **ගණනබ්බන්ති**. **වාරං සල්ලක්ඛෙතබ්බන්ති** විහාරෙ පුරත්ථිමාදිසු දිසාසු අසුකදිසාභාගං ඉදං වාරං, තතොා එව තාය දිසාය සල්ලක්ඛිතෙන අසුක වාරෙන නික්ඛමනතොාමෙති වාරං උපධාරෙතබ්බං. **නතොාති** වාර සල්ලක්ඛණතොා පච්ඡා. **යෙන මඤ්ඤන ගච්ඡති** සඤ්ඤාභාගං. **නිමිත්තට්ඨානන්ති** අසුභනිමිත්තස්ස ගණ්හනට්ඨානං. **ආහාරං ඡඩ්ඩාපෙය්‍යාති** වමථුං[1] කාරාපෙය්‍ය. **ඛණ්ඩාඛාධානන්ති** ඛණ්ඩභාවනතං ඨානං.

දිසා වවත්ථපෙතබ්බාති සඞ්ඛෙපතොා වුත්තමත්ථං විවරිතුං-**එකස්මිං හීති** ආදි වුත්තං. **ඛායතීති** උපට්ඨාති. **ඛම්මනියන්ති** භාවනාකම්මක්ඛමං. **උබ්බාළ්හස්සාති** බාධිතස්ස. **විඛාවතීති** නානාරම්මණෙ විසරති. **එකක්ඛම්මාති** උජුකං අනුවාතතොා අපක්කමම. **මතසාලෙබරං පුථුජ්ජ නස්ස යෙභුය්‍යෙන භයතොා උපට්ඨාතීති ආහ-ආසනෙන භයං උප්පජ්ජතීති**. **අනුපාදනන්ති** පාදසමීපං. යත්ථ සීතස්ස සුඛෙන ඔලොකෙතුං සක්කා, තං **ඔලොකෙනනස්ස ඵාසුකට්ඨානං**.

සමණනාති සමන්නතොා. පුන **සමණනාති** සාමන්නා සම්පෙ. **කවජකොති** කාළකාවජ්ජො. පිලකෙඛාතිපි[2] වදන්ති. **කපිට්ඨනොති** පිපඵලිරුක්ඛො. **සිඤ්ඤීති** බුද්ධකබජ්ඣූරී. **කරමන්දුදණ්ඩො** පාඨාවා එව. **සාමාති** සාමලතා. **කාලවල්ලීති** කාළවණ්ණා අපත්තිකා එකා ලත්තාජාති. **පූතිලතාති** ජීවනවල්ලී-යා ගලොචීති වුච්චති.

කතති නිමිත්තකාරණාදිං, **ඉඛෙව**: යථාවුත්තෙන පාසාණාදිනිමිත්ත කාරණෙ එව, **අඤ්ඤාගඛං**: පරියාපන්නං. **සනිමිත්තං කරොතීති** සහ නිමිත්තං කරොති. අසුභං පාසාණාදිනිමිත්තෙන සහ කරොති වවත්ථපෙති. අථවා: අසුභනිමිත්තං පාසාණාදිනිමිත්තඤ්ච සහ එකජ්ඣං කරොනතොා වවත්ථපෙන්තොා සනිමිත්තං කරොතීති වුත්තොා. සමාන කාලතාදීපකෙන හි සහසද්දෙන අයං සමාසොා, යථා- "සවඤ්ඤං දෙති"ති. තයිදං නිමිත්තකාරණං අපරාපරං සල්ලක්ඛණෙන හොති- න එකවාරමෙවාති ආහ- **පුනප්පුනං වවත්ථපෙන්තොා සනිමිත්තං කරොතීති**. මෙති පාසාණාසුභනිමිත්තානි. **සමාසෙත්වා**: සඞ්ගහෙත්වා එකජ්ඣං කත්වා. **සාරම්මණන්ති** අසුභාරම්මණෙන සද්ධිං පාසාණාදිං

1. ම. වමනං. 2. ම. මිලඤ්ඤතීපි. 3. ම. පුනපපුනං.

සමාහාරමමණං කරොති, සහ වා ආරමමණං කරොති, එකාරමමණං විය උභයං ආරමමණං කරොති, එකාබද්ධං විය ච අපරාපරං සල්ලක්ඛණෙනා පාසාණාදිං අසුභනිමිත්තාකඩ්ඪනාති වියං ආරමමණං කරොතීති අත්ථො. **අත්තනියොති** සත්තො. **වණ්ණනාති** සුත්තං. **සභාවෙන සරසෙනාති** උද්ධුමාතකභාවසඞ්ඛාතෙන අත්තනතා ලක්ඛණෙන පරෙසං ජිගුච්ඡුපපාදනසඞ්ඛාතෙන අත්තනතා කිච්චෙන ච, සභාවතා එව වා තථා නිපජ්ජනතතා රසොති වුත්තෙතා.

ජඤ්ඤෙන නිමිත්තතං ගහෙතබ්බන්ති වණ්ණාදිනා ජපපකාරෙන තාව උද්ධුමාතකඅසුභනිමිත්තං ගහෙතබ්බං. කොචි– "කළෙබරසස දීඝ රස්සාදිපමාණෙන සද්ධිං සත්තවිධෙනා"ති වදන්ති තං අට්ඨකථායං නත්ථි.

ලිඞ්ගතොති එත්ථ– ලිඞ්ගං නාම: වයතා ලිඞ්ගං– න එතමයසුආදි ඉත්ථිපුරිසලිඞ්ගන්ති දස්සෙතෙතන– **ඉත්ථිලිඞ්ගං වාති** ආදි වුත්තං. "සීතසස සත්තසස ඉදං සරීර"න්ති සම්බන්ධා.

උද්ධුමාතකසඤ්ඤානවසෙනෙවාති න පාකතිකසඤ්ඤානවසෙන. එතෙන යදි තත්ථ කොචි අනුද්ධුමාතකභාවපපත්තෙතා පදෙසතා සියා, සතා න ගහෙතබ්බොති දස්සෙති. ඔළාරිකභාවයවවසෙන ඉදං සඤ්ඤාන වත්ථානං, න සුඛුමාවයවවසෙනාති සීසසඤ්ඤානාදිකං නවවිධමෙව සඤ්ඤානං ගහිතං.

ඉමිසසා දිසාභාතා "ඉමිසසා පුරත්ථිමාය දක්ඛිණ–පච්ඡිම–උත්තරාය දිසාය අනුදිසාය වා සීතතා"ති යොජනා.

ඉමසමිං නාම ඨානසෙ හත්ථාති ඉමසමිං නාම භූමිපපදෙසෙ ඉමසස කළෙබරසස හත්ථා සීතාති වත්ථුපෙතබ්බන්ති යොජනා.

අධො පාදතලෙනාති ආදිනා නාභියා හෙට්ඨා අධතා, තතතා උද්ධං උපරීති ඉමසස වත්ථුනසස වසෙන වුත්තං. හත්ථපරිවෙජදෙ හෙට්ඨා අඞ්ගුලිඅගෙන උපරි අංසකූටසඤ්ඤිතා තිරියං තවපරියන්තෙන ගහෙතබ්බා. එසතායෙ පාදපරිවෙජදදිසුපි. **යතතකං වා පන ඨානං ගණ්හාතීති** සවෙ සබ්බං සරීරං පරිච්ඡින්දිත්වා ගහෙතුං න සක්කොති, පදෙසතා වාසස[2] උද්ධුමාතතා, සතා[3] යත්තකං සරීරපපදෙසං උද්ධුමාතකා වසෙන ඇණෙන පරිගණ්හාති. **තත්තකමෙව**: යථාපරිගණ්හිතමෙව. **ඉදං ඊදිසන්ති** ඉදං හත්ථාදිකා ඊදිසං එවම්ආකාරං. **උද්ධුමාතකන්ති** යථාසභාවතතා **පරිච්ඡින්දිතබ්බං විසභාගෙ** සරීරෙ. **ආරමමණන්ති** කම්මට්ඨාන[4] පච්චකුලාකාරතා. **න උපට්ඨාති**: න ඛායති, සුභතතා උපට්ඨහෙය්‍ය. තෙනාහ– **විපඵන්දනසෙසෙව පවත්තතා හොතීති**, කිලෙස පරිපඵන්දනසෙසෙව නිමිත්තං හොතීති අත්ථා. **උභයාණ්ණාපීති** උද්ධු මාතකභාවපපත්තාපි, සබ්බසතා කුථිතසරීරතාපීති වා අත්ථා. සවාඅමත්ථා **පඨමපාරාජිකෙ චින්තවත්ථුම්හි** දීපෙතබ්බා.

---

1. ම. නිපජ්ජනතතා. 2. ම. තසස. 3. ම. සතා. 4. ම. කම්මට්ඨානං.

ආසෙවිතභාවම්මට්ඨානොති අසුභභාවම්මට්ඨානෙ භාතපරිවයො, සොසානිභාඩභාදීනං වසෙන **පරිභටඨුනඩෙභා**, වතුධාතුවවත්ථානවසෙන **පරිමද්දිතමහාභූතො**, සලක්ඛණතො[1] ඤාණෙන **පරිගහිතඛන්ධාරො**, පචචයපරිගහවසෙන **වවත්ථාපිතනාමරූපො**, ලක්ඛණාරම්මණික විපස්සනාය උක්කංසනෙන සුඤ්ඤතානුපස්සනාබලෙන **උග්ඝාටිත සත්තසඤ්ඤො**, විපස්සනාය පරිපඤ්ඤදස්සනවිසුද්ධිසම්පාපනෙන **ඛනසමණඩෙමො**, තතො එව සබ්බසො කුසලවාසනාය කුසලභාවනාය ච පූරණෙන **වාසිතවාසනො**, **භාවිතභාවනො**, විවට්ටූපනිස්සය කුසලබීජෙන **සබීජො**, ඤාණස්ස පරිපක්කභාවෙන **ඤාණුත්තරො**, යථාවුත්තනාය පටිපත්තියා කිලෙසානං තනුකරණෙන **අප්පකිලෙසො**. **ඔලොකිතඔලොකිතට්ඨානෙයෙවාති** උද්ධුමාතකාදිඅසුභස්ස යත්ථ යත්ථ[2] ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානෙයෙව, තාදිසස්ස කාලවිසෙසො අසුභස්ස පදෙසවිසෙසො වා අපෙක්ඛිතබ්බා නත්ථීති අත්ථො. **නො චෙ එවං උපට්ඨාතීති** එවං යථාවුත්තපුරිසවිසෙසස්ස විය පටිභාගනිමිත්තං නො චෙ උපට්ඨාති. **එවං ඡබ්බිධෙනාති** එවං වුත්තපකාරෙන වණ්ණාදිවසෙන ඡබ්බිධෙන. **පුනපීති** පිසද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, තෙන නිමිත්තග්ගහණවිධිං සම්පිණ්ඩෙති– න පඤ්චවිධතං, ඡබ්බිධෙන හි පුබ්බභාගනිමිත්තග්ගහණං විහිතං.

අසීතිසතසඤ්ඣොති සබ්බෙපි සන්ධියො තදුපි අත්ථෙවාති දස්සනත්ථං වුත්තං උද්ධුමාතභාවෙන යෙභුය්‍යෙන න පඤ්ඤායන්ති, යෙ පන පඤ්ඤායන්ති තෙ වවත්ථපෙතබ්බාති දස්සෙතුං– **උද්ධුමාතඤ්හි පනාති** ආදි වුත්තං. තත්ථ– **තයො දක්ඛිණහත්ථසන්ධීති** අංස-කපපර-මණිබන්ධානං වසෙන තයො දක්ඛිණහත්ථසන්ධියො, තථා වාමහත්ථසන්ධියො. කටි– ජන්නු– ගොපඵකානං වසෙන තයො දක්ඛිණපාදසන්ධියො, තථා වාමපාදසන්ධියො. **එකෝ කටිසන්ධීති** කටියා සද්ධිං[3] පිට්ඨිකණ්ටකසන්ධිං සන්ධාය වදති.

හත්ථන්තරන්ති දක්ඛිණහත්ථ-දක්ඛිණපස්සානං වාමහත්ථ-වාම පස්සානඤ්ච අන්තරං විවරං.[4] **පාදන්තරන්ති** උභින්නං පාදානං වෙමජ්ඣං. **උදරන්තරන්ති** නාභිට්ඨානසඤ්ඤිතං කුච්ඡිවෙමජ්ඣං, උදරස්ස වා අබ්භන්තරං. **කණ්ණන්තරන්ති** කණ්ණචජ්දං. **ඉති**සද්දො ආදි අත්ථො, තෙන නාසචජ්දාදීනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. අක්ඛීනං මුඛස්ස ච වසෙනාපි විවරං ලබ්භතෙවාති දස්සෙතුං– **අක්ඛීනම්පීති** ආදි වුත්තං.

සමන්නතොති එවං සන්ධිආදිතො උද්ධුමාතකං වවත්ථපෙන්තස්ස සවෙ නිමිත්තං උපනිබ්භති, ඉචෙවතං කුසලං, නො චෙ සමන්නතතො වවත්ථපෙතබ්බන්ති වවත්ථාපනවිධිං දස්සෙතුං– **සකලසරීරෙති** ආදි වුත්තං. තත්ථ–**ඤාණං චාරෙත්වාති** සබ්බත්ථභාමෙව සරීරං ආවජ්ජිත්වා තත්ථ පටික්කූලාකාරසහිතං උද්ධුමාතකභාවං ආරබ්භ නිරන්තරං

1. සී. සලක්ඛණතො. 2. ම. යත්ථ තත්ථ. 3. සී. සන්ධිං. 4. ම. න දිස්සතෙ.

භාවනාඤාණං පවත්තෙත්වා. **ඉමං ඣානන්ති** එවං පන ඤාණං චාරෙත්වාසස තස්මිං සරීරෙ යො පදෙසො විභූතො හුත්වා උද්ධුමාතකාකාරෙන විභූතභාවෙන **උපට්ඨාති. උදරපරියොසානං**: උපරිමසරීරං.

විනිච්ඡයඝටාති විනිච්ඡයසහිතා අත්ථඝටා[1] අත්ථවණ්ණනා. **යථාවුත්තනිමිත්තගහාභවසෙනාති** වණ්ණාදිතො සණ්ඨාදිතො ච වුත්තපකාරඋද්ධුමාතකනිමිත්තගහණවසෙන. **සුට්ඨු නිමිත්තං ගහෙතබ්බන්ති** යථා උග්ගහනිමිත්තං උපට්ඨහති, එවං සම්මදෙව අසුභනිමිත්තං ගහෙතබ්බං. ඉදානි තමෙව නිමිත්තස්ස සුට්ඨුගහණාකාරං උපදිසන්තො– **සතිං සූපට්ඨිතං කත්වාති** ආදිමාහ. තත්ථ–**එවං පුනප්පුනං කරොන්තෙනාති** යථා ඉමාය පටිපදාය ජරාමරණතො මුච්චිස්සාමීති සඤ්ජාතා දරෙන සතිසම්පජඤ්ඤඤ්ච සුට්ඨු උපට්ඨපෙත්වා උද්ධුමාතභාවඅසුභං පඨමං ආවජ්ජිතං, එවං පුනප්පුනං[2] තත්ථ ආවජ්ජනං කරොන්තෙන. **සාධුකං උපධාරෙතබ්බඤ්චෙව වවත්ථපෙතබ්බඤ්චාති** සුකතවචං සතියා සල්ලක්ඛෙතබ්බඤ්චෙව පඤ්ඤාය නිච්ඡෙතබ්බඤ්ච. සති හි "ධාරණා"ති නිද්දිට්ඨා, ධාරණඤ්චත්ථ සල්ලක්ඛණං. පඤ්ඤා "පවිචයො"ති නිද්දිට්ඨා, පවිචයො වෙත්ථ නිච්ඡයොති. අථවා: **උපධාරෙතබ්බන්ති** සතිපුබ්බඞ්ගමාය පඤ්ඤාය උපලක්ඛෙතබ්බං. න හි ඤාදවි සතිරහිතා පඤ්ඤා අත්ථි. **වවත්ථපෙතබ්බන්ති** පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමාය සතියා නිච්ඡිනිතබ්බං. පඤ්ඤා සහිතා එව හි සති ඉධාධිප්පෙතා– න තබ්බිරහිතා. අදධකඛි[3] අපඞ්ගාදිවසෙනාපි ඔලොකනං අත්ථීති **උම්මිලෙත්වා ඔලොකෙත්වාති** වුත්තං. තෙන පරිව්‍යත්තනමෙව ඔලොකනං දස්සෙති. **එවං පුනප්පුනං කරොන්තස්සාති** වුත්තපකාරෙන චක්ඛුං උම්මිලෙත්වා ඔලොකනං නිමීලෙත්වා ආවජ්ජනඤ්ච අපරාපරං අනෙකවාරං කරොන්තස්ස. **උග්ගහනිමිත්තන්නති** උද්ධුමාතකෙ උග්ගණ්හනනිමිත්තං. **සුග්ගහිතන්නති** සුට්ඨු ගහිතං, යථා න විනස්සති, න පම්මුට්ඨං හොති, එවං ගහිතං. **එකසදිසන්නති** සමසදිසං,[4] සමානත්තො හි අයං එකසදේස; යථා– "අරියචිත්තයෙති වා සප්පුරිසචිත්තයෙති වා එසෙ[5] එකෙ එකට්ඨෙ සමෙ සමභාගෙ[6] තජ්ජාතෙ තස්සෙදවා"ති. **ආගමනකාලෙති** විහාරතො සුසානං උද්දිස්ස ආගමනකාලෙ. **වුත්තනයෙනෙවාති** අතිදෙසවසෙන දීපිතමපි අත්ථං "එකකෙනා"ති ආදිනා සරූපතො දස්සෙති. තත්ථ– **තදෙව කම්මට්ඨානන්නති** උද්ධුමාතකකම්මට්ඨානං. "මූලකම්මට්ඨාන"න්ති එකෙ. තදයුත්තං–උපට්ඨිතනිමිත්තං හි කම්මට්ඨානං විස්සජ්ජෙත්වා කම්මට්ඨානන්තරමනසිකාරෙ රක්ඛන්තු රජ්ජං වජ්ජත්වා[7] විදෙසගමනං විය. **ආගතෙනාති** අත්තනො වසනට්ඨානං ආගතෙන.

අවෙලායන්ති සඤ්ඣාවෙලාදිඅයුත්තවෙලායං. **බීභච්ඡන්ති** විරූපං. **භෙරවාරම්මණන්ති** වෙතාළසදිසං භයානකං විසයං. **විකිණ්ණවිත්තොති** භීරුකපුරිසො විය පිසාචාදිං දිස්වා චිත්තවික්ඛෙපං පත්තො.

---

1. ම. න දිස්සතෙ. 3 ම. අක්ඛි. 5. සී. එසෙසෙ, ම. එකසෙසෙ.
2. ම. සම්මදෙව. 4. ම. සමානසදිසං. 6. ම. සමෙ සභාගෙ. 7. ම. ඡඩ්ඩෙත්වා.

උම්මත්තකෝ වියාති යකඛුම්මත්තකෝ විය එකචෙවා හොති. **කාන විබ්භනත්තකෝ**ති කාමතෝ විවුත්තකෝ, සීලවිබ්භන්තකා- මන්ත විබ්භන්තකා විය. **සන්තමානසෝ**ති උපසන්තපරිත්තාසවූපසමතෙන විගතකම්පතාය නිච්චලෝ හුත්වා. **සතිං සූපට්ඨිතං**නති ආදි සන්තමහ නස්ස උපාසදස්සනං. **මනසිකාරං උට්ඨහිත්වා අනුබන්ධනකං නාම නත්ථි**- අසති තාදිසෙ මනසිකාරයොගෙ. සොපි උද්ධුමාතකාදිභාව මපපත්තෙන අච්චන්තඨරූපෙ එව ඉජ්ඣති, තථා දෙවතාධිගහෙ න එව රූපෙති අධිප්පායෙ. **සඤ්ඤාජෝ**ති භාවනාපරිකප්ප[1]සඤ්ඤාය ජාතෙ, තතෙ එව **සඤ්ඤාසමහවෙ**: සඤ්ඤාමත්තසමුට්ඨානෙ. **තාසං විනෙ දෙත්වා**ති නිමිත්තුප්පඨානනිමිත්තානං උපපන්නං චිත්තසන්තානං වුත්තප්ප කාරෙන විනෙත්වා[2] වූපසමෙත්වා. ඉදානි තව පරිස්සමෙ සඵලෙ ජානොති **භාසං** පීතිං පමොදනං **උප්පාදෙත්වා. චිත්තං සඤ්ඣාරෙ නබ්බ**නති භාවනාචිත්තං පවත්තෙතබ්බං මනසි කාතබ්බං.

නිමිත්තගහණනති නිමිත්තස්ස උග්ගණ්හනං උග්ගහනිමිත්තං. **සම්පාදෙනෙනා**ති සාධෙනෙනා නිප්ඵාදෙනෙනා. **කම්මට්ඨානං උප නිබන්ධතී**ති භාවනං යථාවුත්තේ නිමිත්තෙ උපනෙනෙනා නිබන්ධති. යොගකම්මං හි යොගිනෝ සුඛවිසෙසානං කාරණභාවතෝ කම්මට්ඨා නන්ති අධිප්පෙතං, යොගකම්මස්ස වා පවත්තිට්ඨානතාය යථාඋපට්ඨිත නිමිත්තං කම්මට්ඨානං, තං භාවනා චිත්තෙ උපනිබන්ධති, තං පනස්ස උපනිබන්ධනං සඤ්ඣාය චිත්තං සඤ්ඣාරෙතබ්බං.[3] "එවං විසෙසමධි ගච්ඡතී"**ති** වුත්තනත්තා දස්සෙනෙනා- "තස්ස හී"ති ආදිමාහ. තත්ථ- **තස්සා**ති යොගිනෝ, තස්ස වා උද්ධුමාතභාසුභස්ස. **මානසං චාරෙතබ්බන්ති** භාවනාචිත්තං අපරාපරං පවත්තෙතබ්බන්තස්ස, උග්ගහ නිමිත්තං පුනපපුනං මනසි කරොනෙතබ්බන්ති අත්ථෙ.

විසෙසභාගපටිපාදනත්ථානි පදස්ස "කම්මට්ඨානභාවනාය සම්පටිපාද නත්ථා"නි අත්ථං වත්වා තම්පන කම්මට්ඨානභාවනං තස්සා ච සම්පටිපාදනවිධිං විත්ථාරතෝ දස්සෙතුං-**සෙය්‍යථිදං** ආදි වුත්තං. තත්ථ-**කතමානී**ති පකඛස්ස කතමානි; කිං දුතියා, තතියාදිසු වා අඤ්ඤතරානී අත්ථෙ. **තුණ්හී භූතෙන ගණතුං න වට්ටතී**- පුච්ඡන්තානං චිත්තස්ස අඤ්ඤථත්ත පරිහරණත්ථං. අපපස්සන්තානං හි පසාදාය පස්සන්තානඤ්ච භියොය භාවාය සාසනසම්පටිපත්ති. **නාසෙතී**ති න දිස්සති, න උපට්ඨාතීති අත්ථෙ. **ආගන්තුකභවපරිසන්තාරෙ කාතබ්බා**නි ඉමිනා ආගන්තුකභවත්තං එක දෙසෙන දස්සිතන්ති **අවසෙසානිපී**ති වත්වා ආගන්තුකභවත්තං පරි පුණ්ණං ගහෙතුං පුන ආගන්තුකාගහහණං කතං. **ගමිකභවත්තාදීනී**ති ආදිසද්දෙන ආවාසික- අනුමොදන- පිණ්ඩචාරික- ආරඤ්ඤික- සෙනා සන-මච්චකුටිවත්තාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බා. **වත්තක්ඛන්ධකෙ**ඝ හි ආගතානි මහාවත්තානි ඉධ **ඛන්ධකවත්තානී**ති වුත්තානි. තජ්ජනීය කම්මකතාදිකාලෙ පන පාරිවාසිකාදිකාලෙ ච චරිතබ්බානි ඉමස්ස

1. ම. පරිකම්ම. 2. ම චිත්තොදෙත්වා. 3 සී. I & ම. සඤ්ඣරාපෙතබ්බං.

භික්ඛුනෝ අසම්භවතෝ ඉධ නාධිප්පෙතානි. **නිමිත්තං වා අනන්තරා ධායතීති** සුසානෙ ඨිතං අසුභනිමිත්තං උද්ධුමාතාභාවූපගමෙන අනන්තරධායති. තෙනාහ- **උද්ධුමාතඤ්ච භික්ඛු** ආදි. **තස්මා**ති තෙන කාරණෙන, ඉමස්ස කම්මට්ඨානස්ස දුල්ලභත්තාති අත්ථෝ. "නිසීදිත්වා පච්චවෙක්ඛිතබ්බෝ"ති සම්බන්ධෝ. නිමිත්තං ගහෙතුං ගමනෙ විය නිමිත්තං ගහෙත්වා නිවත්තනෙපි යථාසල්ලක්ඛිතදිසාදිපච්චවෙක්ඛණං යාව නිමිත්තවිනාසා පවත්තිතක්‍රියාය අවිච්ඡෙදෙන උපධාරණත්ථං සති හි තස්ස නිරන්තරූපධාරණෙ විහාරං පවිසිත්වා නිසින්නකාලෙ කම්මට්ඨානස්ස උපට්ඨිතාකාරෝ සමථනිමිත්තගහණෙ චිත්තස්ස සමාහිතාකාරෝ විය පාකටෝ හුත්වා උපනිට්ඨෙය්‍යාති. තෙනාහ- **නසෙවං—පෙ—චිත්තං පරිපජ්ජතී**ති.

පුරිමාකාරෙන නිමිත්තස්ස පාකටභාවෙන උපට්ඨිතත්තා පුරිමාකාරෙනෙව කම්මට්ඨානමනසිකාරෝ භාවනාචිත්තං පරිපජ්ජති. උද්ධුමාතකං නාම අතිවිය අසුචි- දුග්ගන්ධ- ජෙගුච්ඡ-පටික්කූලං බීභච්ඡං භයානකඤ්ච. එවරූපෙ ආරම්මණෙ භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස එවං ආබද්ධපරිකම්මස්ස පිරිභුතසෙව යොගිනෝ අධිප්පායෝ සම්ජ්ඣතීති දස්සෙතුං- **ආනිසංස දස්සාවිනි** ආදි වුත්තං. **එවන්ති** එවමෙව වුත්තනාකාරෙනෙව. **ආනිසංස දස්සාවිනා නං රක්ඛිස්සා**ති අද්ධා ඉමිනා සුඛං ජීවිස්සාමීති අත්තනෝ ජීවිතං විය තං මණිරතනං රක්ඛිස්ස. "චතුධාතුකම්මට්ඨානිකෝ"ති ආදිනෙසං කම්මට්ඨානානං සුලභතාදස්සනං.[1] තත්ථ-**චතුධාතුකම්මට්ඨානිකොති** චතුධාතුකම්මට්ඨානවා, තත්ථ වා නියුත්තෙනා, චතුධාතුකම්මට්ඨානං වා පරිහරන්තෙනා. **ඉතරානීති** වුත්තාවසිට්ඨානි අනුස්සති-බ්‍රහ්මවිහාරාදීනි. **නං නිමිත්තන්ති** තං යථාලද්ධං උග්ගහනිමිත්තං. **රක්ඛිතබ්බන්ති** වත්වා රක්ඛණවිධිං පුන[2] දස්සෙතුං- "රත්තිට්ඨානෙ"ති ආදි වුත්තං.

නානාකරියති එත්තෙනාති=**නානාකරණං**-හෙදෙ. **බීභච්ඡං** භෙරව **දස්සනං භුත්වා උපට්ඨාති**-මනසිකාරස්ස අනුළාරතාය අනුපසන්නතාය ච ආරම්මණස්ස. තබ්බිපරියයතො "පරිභාගනිමිත්තං ථූලඞ්ග පච්චඞ්ගපුරිසො විය උපට්ඨාතී"ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **බහිද්ධාති** ගොචරජ්ඣත්තතෝ බහිද්ධා. **කාමානං අමනසිකාරාති** අසුභභාවනානුභාවෙන කාමසඤ්ඤුය දූරසමුස්සාරිතත්තා කාමගුණෙ ආරබ්භ මනසිකාරස්සෙව අභාවා. **අමනසිකාරාති** වා මනසිකාරපටිපක්ඛහෙතු. යාය හි කාමසඤ්ඤුය වසෙන සත්තා කාමෙ මනසි කරොන්ති, තස්සා පටිපක්ඛභූතා අසුභසඤ්ඤා කාමානං අමනසිකාරෝ, තං නිමිත්තන්ති අත්ථෝ. තෙනාහ-**චික්ඛමහනවසෙන කාමච්ඡන්දෙ පහීයතීති**, පරිභාගනිමිත්තාරම්මණාය හි අසුභසඤ්ඤුය සද්ධිං බලප්පත්තෙනා සමාධි උප්පජ්ජමානොව කාමච්ඡන්දං චික්ඛමෙති. අනුරොධමූලකෙ ආඝාතො මූලකාරණෙ චික්ඛමිතෙ චික්ඛමිතොයෙව හොතීති ආහ-**අනුනය-පෙ-පහීයතීති**.

---

1. සී. දස්සනත්ථං. 2. සී. පන.

න හි සාදූව පහීණානුනයස්ස ව්‍යාපාදෙ සම්භවති. යථාවුත්තඅනුභසඤ්ඤූ සහගතා හි පීති සාතිසයා පවත්තමානාව ව්‍යාපාදං විකඛම්භෙන්තී පවත්තන්ති. **කථා ආරද්ධවිරියතාසාති** යථා උපචාරජ්ඣානං උප්පජ්ජති, තථා කම්මට්ඨානමනසිකාරවසෙන පග්ගහිතවිරියතාය. විරියං හි පග්ගණ්හන්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පෝ මිච්ඡාසඞ්කප්පං විය සම්පයුත්තාය ජීනම්ද්ධං විකඛම්භෙන්තමෙව උප්පජ්ජති. විප්පටිසාරෙ: පච්ඡානුතාපෙ, තප්පටිපක්ඛතො **අවිප්පටිසාරෙ**: දරථපරිළාහාභාවෙන චිත්තස්ස නිබ්බුතතා, තස්ස අවිප්පටිසාරස්ස පච්චයභූතං සීලං, තංසහගතා තදුපනිස්සයා ච පීති-පස්සද්ධි-සුඛාදයො සභාවතො හෙතුතො ච[1] සන්ත සභාවා. තෙසං අනුප්පත්තියෙන අවූපසන්තසභාවං උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීයතීති ආහ-**අවිප්පටිසාරකරසඤ්ඤාධම්මානුයොගවසෙන උද්ධච්ච කුක්කුච්චං පහීයතීති**-භාවනාය හි පුබ්බභාගපරං විසෙසං ආවහනතියා යං සාතිසයං සුඛං ලබ්භති, තං අනුපසන්තසභාවං උද්ධච්චකුක්කුච්චං විකඛම්භෙන්තමෙව උප්පජ්ජති. **අධිගතවිසෙසස්සාති** යථාධිගතස්ස භාවනාවිසෙසස්ස. **පච්චක්ඛතාසාති** පටිපජ්ජන්තස්ස යොගිනො පච්චක්ඛභාවතො. "සම්මාසම්බුද්ධො වත භගවා-යො එවරූපිං සම්මා පටිපත්තිං දෙසෙසී"ති පටිපත්තිදෙසකො සත්ථරි. **පටිපත්තිසඤ්ඤාති** පටිපජ්ජමානක්ඛානපටිපත්තියං. **පටිපත්තිඵලෙති** තාය සාධෙතබ්බෙ ලොකියලොකුත්තරඵලෙ. **විවිකිච්ඡා පහීයති**: ධම්මභෙදවිචාරහිත බලෙන විචාරබලෙන. **ඉති පඤ්චනීවරණානි පහීයන්තීති** එවං පරිභාග නිමිත්තපටිලාභසමඛණෙමෙව හෙට්ඨා පවත්තභාවනානුභාවනිප්ඵන්නෙහි සමාධිආදීහි ඣානවඣඤ්ඣාදීනි පඤ්චනීවරණානි විකඛම්භනවසෙන පහීයන්ති. න හි පටිපක්ඛෙන විනා පහාතබ්බස්ස පහානං සම්භවති, පටිපක්ඛා ච සමාධිආදයො ඣානවඣඤ්ඣාදීනං. යථාහ **පෙටකෙ**:- "සමාධි ඣානවඣඤ්ඣස්ස පටිපක්ඛා"ති ආදි. තෙනෙව ච ඉමෙහි තෙසං නීවරණානං පහානන්ති පහානපරිදීපනමුඛෙන ඣානඞ්ගානි සරූපතො දස්සෙතුං- "තස්මිංයෙව චා"ති ආදි වුත්තං.

තත්ථ-**තස්මිංයෙව චාති** යං තං යථාඋපට්ඨිතං උග්ගහනිමිත්තං හිත්වා විය උපට්ඨිතං තස්ස පටිවඣඤ්ඣ[2] භූතං පටිභාගනිමිත්තං, තස්මිංයෙව නිමිත්තෙ. **චෙතසොති** අත්තනා සම්පයුත්තචිත්තස්ස. **අභිනිරොපනලක්ඛණොති** ආරොපනලක්ඛණො, අප්පණාසභාවොති අත්ථො. **නිමිත්තානුමජ්ජනං**: පටිභාගනිමිත්තෙ අනුවිචරණං. ආරම්මණෙ හි භමරස්ස පදුමස්සුපරි අනුපරිභමණං විය විචාරස්ස අනුවිචරණා[3] කාරෙන පවත්ති අනුමජ්ජනාකිච්චං. විසෙසො එව අධිගන්තබ්බතො= විසෙසාධිගමො, පවිලද්ධො ච සො විසෙසාධිගමො චාති=පවිලඞ්ඛ-පෙ-ගමො; තප්පච්චයා තංහෙතුඣා=**පවිලඞ්ඛවිසෙසාධිගමපච්චයා පීති. පීතිමනස්ස**: පීතිසහිතචිත්තස්ස. **පස්සද්ධිසමඞ්ගිනොති** ඣායිචිත්ත පස්සද්ධීනං සංසිජ්ඣනතො. "පීතිමනස්ස ඣායො පස්සම්භන්ති"ති හි

1. සී & ම. තාව 2 ම. පටිවජ්ඣන්ත. 3. ම. අනුවිචාරණ.

වුත්තං. **පස්සද්ධිනිමිත්තං**: පස්සද්ධිහෙතුකං **සුඛං**. "පස්සද්ධකායො සුඛං වෙදියතී"ති වචනතො සුඛනිමිත්තා සුඛපච්චයා ච එකග්ගතා. සුඛිනො චිත්තං සමාධියතී"ති හි වුත්තං. **ඉති ඛානඛඛානි පාතු භවන්තීති** එවං එතානි චිතකඛාදීනි ඛානඛඛානි තස්මිංයෙව නිමිත්තෙ උප්පජ්ජන්ති. **පඨමජ්ඣානපටිලාභඛතූනන්ති** පඨමජ්ඣානස්ස පටිලාභඋදහූතං.[1] **තඛණංයෙව**: පටිභාගනිමිත්තපටිලාභසමඛාලමෙව, **උපචාරජ්ඣානම්පි නිබ්බත්තන්ති**-න නීවරණපහාණමෙවාති අධිප්පායො.

චිතිලඛාදිසුපි ඛම්මට්ඨානස්ස ලඛඛණං වුත්තන්නි යං තං නිමිත්තඛහණලඛඛණං වුත්තං. **වුත්තනයෙනෙවාති** උද්ධුමාතඛෙ වුත්තනයෙනෙව. සඛ චිතිවජ්ජෙන අධිප්පායෙන චාති=**සච්චිවජ්ඣාධිප්පායං** තං සබ්බං ලඛඛණං වෙදිතබ්බන්නි සම්බන්ධො.

ඛබරඛබරවණ්ණන්නි යෙභුය්‍යෙන සබලවණ්ණං. **උස්සද වසෙනාති** රත්ත-සෙත-නීලවණ්ණෙසු උස්සදස්ස වණ්ණස්ස වසෙන. **සන්නිසින්නන්නි** නිච්චලභාවෙනෙව සබ්බසො පිහිතං.[2] **වොරත්තවිචයන්නි** වොරෙහි පරියුට්ඨිතඅත්ථවිචයං[3] අරඤ්ඤං. **යත්ථාති** යස්මිං ආඛාතනෙ. **ඡින්නපුරිසට්ඨානෙති** ඡින්නපුරිසවන්තෙ ඨානෙ. **නානාදිසාසං පතිතම්පීති** ඡින්නං හුත්වා සරීරස්ස ඛණ්ඩවසං විසුං දිසාසු පතිතම්පි. **එකාවජ්ජනෙනාති** එකාසමන්නාහාරෙන. **ආපාථං ආගච්ඡතීති එකක්ඛිං** ආපාථං ආගච්ඡති. **විස්සාසං ආපජ්ජතීති** අපෙගුච්ඡිතං උපගච්ඡෙය්‍ය-සෙය්‍යථාපි ජිවඛාහකො. සහත්ථා අපරාමසනෙ ජිගුච්ඡා සණ්ඨාති යෙවාති ආහ-**ඛන්තරයට්ඨියා වා දණ්ඩකෙන වා උපනාමෙතබ්බන්නි**. විචිත්තදන්තාභාවපඤ්ඤාපනත්ථං එකඞ්ගුලන්තරකරණං. **උපනාමෙතබ්බන්නි** උපනෙතබ්බං. **ඛාඛිනසදිසමෙවාති** ඛාඛිතාසුභසදිසමෙව. **අඞ්ගුලඞ්ගුලන්තරන්නි** විවිධං ඛිත්තං සරීරාවයවං අඞ්ගුලන්තරං අඞ්ගුලන්තරං. **ඛන්ධා වාති** ඛන්තරයට්ඨියා වා දණ්ඩකෙන වා සයං ඛන්ධා වා. **ලද්ධප්පහාරන්නි** "ලද්ධාඛං පහාරානං[4] මුඛතො"ති සම්බන්ධො. **මුඛතොති** පහාරාදිමුඛතො. **පග්ඝරමානඛාලෙති** "ලොහිතං පග්ඝරමාන ඛාලෙ ලොහිතඛං ලබ්භති"ති යොජනා. **ඛන්නි** පුළවඛං. **ඛෙසූති** සොණාදිසරීරෙසු.

අසිඛන්නි "අසිඛඛසුභං නානප්පඛාරතො වුත්ත"න්නි සම්බන්ධො. **පුරිමනයෙනෙවාති** පුබ්බ උද්ධුමාතඛෙ වුත්තනයෙනෙව.

ඛන්නි අසිඛං. න උපඨාතීති සභාවතො න උපඨාති, පටිකූල වසෙන න උපට්ඨාතීති අත්ථො. තෙනාහ-**ඔදහනඛසිණසමෙහදෙ හොතීති**. අට්ඨිකෙ පඨමවයාදිසල්ලඛඛණං න සඛඛාති **ලිඛඛන්නි** ඉඛ හත්ථාදීනං නාමන්නි වුත්තං. **අට්ඨිසඞ්ඛලිකා පන අයං දහරස්ස අයං යොබ්බනෙ ඨිතස්ස අයං අවයවෙහි වුද්ධිපත්තස්සාති** එවං වය වසෙන වවත්ථපෙතුං සඛාඛුණෙය්‍යාව. අව්‍යාපිතාය පන න ගහිතන්නි වෙදිතබ්බං. යදිපි අසිඛාසඞ්ඛලිකාය සඛිතො වවත්ථාපනං ලබ්භති,

1. ම. පරිවජ්ඣතා. 2. ම. ඨිරතං. 3. ම. න දිස්සති. 4. ම. ලද්ධාවුධපහාරානං.

අට්ඨිකෝ පන න ලබ්භතීති තස්ස **අනියතභාවදීපනත්ථං** කම්විලඞ්ඝනං කත්වා "තස්ස තස්ස අට්ඨිනෝ නිත්‍යනට්ඨාන-ථිරට්ඨානවසෙනා"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ-**නිත්‍යනට්ඨානං** නාම අට්ඨිනෝ විත්‍යතප්පදෙසෝ. ථිරට්ඨානං උත්‍යතප්පදෙසෝ. **සම්භතසම්භට්ඨාන'වසෙනා**ති අනපගත්‍යාහාරූ බන්ධානං ඉතරෙසඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසිලිට්ඨසංසිලිට්ඨට්ඨානවසෙන. **අනන්තරවසෙනා**ති අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අන්‍යතරවසෙන සුසිරවසෙන ච. **සබ්බත්ථෙවා**ති සඤ්ඤාය අට්ඨිසඞ්ඛලිකාය, සබ්බස්මිං වා අට්ඨිකෝ.

එත්ථාති එතස්මිං අට්ඨිකාසුභෙ. **යුජ්ජමානවසෙන සල්ලක්ඛෙතබ්බන්ති** යං නිමිත්තග්ගහණං යත්ථ යුජ්ජති, තං තත්ථ උග්ගණ්හන්තෙන නිමිත්තග්ගහණවසෙන සල්ලක්ඛෙතබ්බං.

සඤ්ඤායාති අනවසෙසභාගාය පරිපුණ්ණාවයවාය. **සමපජ්ජති**-නිමිත්තුපට්ඨානවසෙන. **තෙසූ**ති අට්ඨිකසඞ්ඛලිකට්ඨිකෙසු.

වුත්තං අට්ඨකථායං. **තන්ති** "එකසදිසමෙවා"ති වචනං. **එකස්මිං අට්ඨිස්මිං යුත්තන්ති** ඉදං යථා විනීලකාදිසු උග්ගහිතං **නිමිත්තං** යථාරහං වණ්ණවිසෙසතො පරිපුණ්ණාපරිපුණ්ණතො සවිවරාවිවරතො චලාචලතො ච විසෙසෙ ලබ්භති, න එවමෙතස්සාති කත්වා වුත්තං-න පන සබ්බෙන සබ්බං විසෙසාභාවතො. තෙනෙවාහ-**එකට්ඨිකෙපි චා**ති ආදි. තත්ථ-**බ්‍රූහච්චෙතනාති** සුවිභූතඅට්ඨිරූපත්තා අට්ඨිභාවෙ නෙව විරූපෙන. **භයානකෙනා**ති තෙනෙව පාකටිකසත්තානං භයානකෙන. **පීතිසොමනස්සජනකෙනා**ති සණ්හමඤ්ඤභාවෙන උපඨානතො භාවනාය ච සප්පායසත්තා පීතියා සොමනස්සස්ස ච උප්පාදකෙන. තෙනෙවාහ- **උපචාරාවහත්තා**ති. ඉමස්මිං ඔකාසෙති උග්ගහපටිභාග නිමිත්තානං වුත්තට්ඨානෙ. **මාරං දත්වා වා**ති "පටිකූලභාවෙයෙව දිට්ඨෙ නිමිත්තං නාම හොති"ති එත්තකෙ එව අට්ඨත්වා අනන්තරමෙව "දුවිධං ඉධ නිමිත්ත"නාති ආදිනා උග්ගහපටිභාගනිමිත්තානි විභජිත්වාති වචනෙන යථාවුත්තස්ස නිමිත්තවිභාගස්ස මාරං දත්වාව වුත්තං. **නිබ්බිකප්පන්ති** සුභන්ති විකප්පෙන නිබ්බිකප්පං, අසුභන්තෙවාති අත්ථො. **විචාරෙත්වා**ති එකස්මිං අට්ඨිකෙ යුත්තන්ති ආදිනා විචාරං කත්වා.[2]

මහාතිස්සත්ථෙරස්සාති වෙතියපබ්බතවාසී මහාතිස්සත්ථෙරස්ස. **නිදස්සනානීති** දන්තට්ඨිකමත්තදස්සනෙන සකලස්සාපි තස්සා ඉත්ථියා සරීරස්ස අට්ඨිසඞ්ඝාටභාවෙන උපට්ඨානාදීනි **එත්ථ** අට්ඨිකඛණමමට්ඨානෙ උග්ගහපටිභාගනිමිත්තානං විසෙසවිභාවනානි උදාහරණානි.

සුභගුණොති සබ්බසත්තානං කිලෙසානං පහීනත්තා සුපරිසුද්ධගුණො. **දස්සනලොචනොනා**ති සහස්සකෙඛන දෙවානමින්දෙන, සො හි එකාසනෙනෙව සහස්සත්ථානං[3] විචාරණසමත්ථෙන පඤ්ඤාචක්ඛුනා සමන්නාගතත්තා සහස්සකෙඛානි වුච්චති. **ථුනකිත්තනීති** "යො ධීරො සබ්බධි දන්තො"ති ආදිනා අභිත්‍යුතකිත්තනිසඤ්ඤ.

1. ම. සවිතට්ඨාන. 2. ම. විචාරෙත්වා. 3. ම. සහස්ස අත්ථානං.

උජුපටිපක්ඛෙන පහීනභාවං සඤ්ඤායාහ-**සුවිකඛම්භිතරාගත්තාති. අසුභපපභෙදෙති** උද්ධුමාතකාදිඅසුභවිභාගෙ. **සරීරසභාවපපත්ති වසෙනාති** සරීරස්ස අත්තනෝ සභාවූපගමනවසෙන. සරීරං හි විඤ්ඤාණං අඤ්ඤරූපෙන ඨිතස්ස රක්ඛසස්ස විය සභාවපපත්ති[1]වසෙනෙව විඤ්ඤාති. **රාගවරිතභෙදවසෙනාති** රාගචරිතවිභාගවසෙන. යදි සරීර සභාවපපත්තිවසෙන අයම්පුභපභෙදෙ වුත්තෙ, **මහාසතිපට්ඨානාදිසු** කථං නවපපභෙදෙති? සො සරසතො එව සභාවපපත්තිවසෙන වුත්තෙ, අයං පන[2] පරූපක්කමෙනාපි. තත්ථ ච ඉධාගතෙසු දසසු අසුභෙසු එකවිසානෙව ගහිතානි, අට්ඨිකඤ්ච පඤ්චධා විභත්තං, තානි ච විපස්සනා වසෙන, ඉමානි සමථවසෙනාති පාකටොයං භෙදෙති ඉමෙසං පන දසන්නම්පි අසුභභාවසාමඤ්ඤෙන සතිපි අවිසෙසතො රාගචරිතානං සපපායභාවෙ යං වුත්තං- "රාගචරිතභෙදවසෙන චා"ති, තං විභජිතා දස්සෙතුං- **විසෙසතොති** ආදි වුත්තං.

සූනභාවෙන සුසණ්ඨිතම්පි සරීරං දුස්සණ්ඨිතමෙව හොතීති උද්ධුමාතකං සරීරෙ සණ්ඨානවිපත්තිං දීපෙතීති ආහ- **සරීරසණ්ඨාන විපත්තිපපකාසනතොති. සණ්ඨානසම්පත්තියං රත්තො=සණ්ඨානරාගී**, තස්ස සපපායං-සණ්ඨානරාගස්ස විකඛම්භනූපායභාවතො. කායො එව=[3] **කායවණ්ණො**. තත්ථ **පටිබද්ධස්ස** නිස්සිතස්ස. **සුසිරභාවපපකාසන තොති** සුසිරස්ස විවරස්ස අත්ථිභාවපපකාසනතතො. **සරීරෙ ඝනභාව රාගිතොති** සරීරෙ අඛගපච්චඛගානං පිරභාවං පටිච්ච උපපජ්ජනකරාග වතො. **විකෙඛපපකාසනතොති** සොණ-සිගාලාදීහි ඉතොචිතො ච විකෙඛපස්ස පකාසනතතො. **අඛගපච්චඛගලීලාරාගිතො සපපායං-** ඊදිසානං කිර අත්තවට්ඨිතරූපානං **අවයවානං** සො **ලීලා**[4] විලාසොති විරාගසම්භවතතො. **සඛ්ඛාතභෙදවිකාරපපකාසනතොති** සඛ්ඛාතස්ස අඛගපච්චඛගානං සංහතභාවස්ස සුසම්බන්ධතාය භෙදෙ එව විකාරො= සඛ්ඛාතභෙදවිකාරො, තස්ස පකාසනතතො. **ලොහිතමක්ඛිතං හුත්වා** පටික්කූලභාවො=**ලොහිතමක්ඛිතපටික්කූලභාවො**, තස්ස **පකාස නතතො. මමත්තරාගිතොති** මම අයන්ති උපපජ්ජනකරාගවතතො. **දන්ත සම්පත්තිරාගිතොති** දන්තසම්පත්තියං රජ්ජනසීලස්ස.

කසමා පනෙත්ථ උද්ධුමාතකාදිකෙ පඨමජ්ඣානමෙව උපපජ්ජති, න දුතියාදීනීති අනුයොගං මනසි කත්වා ආහ-**යස්මා පනාති** ආදි. **අපරිසණ්ඨිතජලායාති** සොතවසෙන පවත්තියා සමන්නතතො අට්ඨිත ජලාය අසන්නිසින්නසලිලාය. **අතිත්තබලෙනාති** පාජ්ඣදණ්ඩබලෙන. **දුබ්බලත්තා ආරම්මණස්සාති** පටික්කූලභාවෙන අත්තනි චිත්තං ඨපෙතුං අසමත්ථභාවො ආරම්මණස්ස දුබ්බලතා, පටික්කූලෙ හි ආරම්මණෙ සරසතො චිත්තං පවත්තිතුං න සක්කොති, අභිනිරොපනලක්ඛණෙන පන චිතක්කෙන අභිනිරොපියමානමෙව චිත්තං එකග්ගතං ලභති-

1. සී. I & II විසයභාවපපත්ති.
2. ම. අයං පඤ්ඤස.
3. සී. කායො එව වණ්ණො.
4. සී. සො ලීලා, ම. සා ලීලා.

න විනා විතක්කෙනාති විතක්කරහිතානි දුතියාදි ඣානානි තත්ථ පතිට්ඨං න ලභන්ති. තෙනාහ- **විතක්කඛලෙනෙවාති** ආදි. යදි පටිකකුලභාවතො උද්ධුමාතකාදිආරම්මණෙ දුතියාදීනි ඣානානි නපප වත්තන්ති, එවං සන්තෙ පඨමජ්ඣානෙනාපි තත්ථ න උපපජ්ජිතබ්බං, න හි තත්ථ පීතිසොමනස්සානං සම්භවො යුත්තොති වොදානං සන්ධායාහ- **පටිකකූලෙපි චෙතසීති** ආදි. තත්ථ- ආනිසංසදස්සාවිතා-නීවරණ සන්තාප- රොගවූපසමාදානං යථාඣකමං පුප්ඵඡඩ්ඩක-වමන-විරෙචන උපමා යොජෙතබ්බා.

යථාවුත්තඣාරණෙන දසධා වවත්ථිතම්පි සභාවතො එකවිධමෙවාති දස්සෙතුං- **දසවිධම්පි චෙතසීති** ආදිං වත්වා සවායං සභාවො යථා අවිසදසුණකෙසු, එවං සවිසදසුණකෙසුපි ලබ්භතෙව, තස්මා තත්ථාපි යොනිසොමනසිකාරවතො භාවනා ඉජ්ඣතෙවාති දස්සෙන්තො- **තදෙතං ඉමිනා ලක්ඛණෙනාති** ආදිමාහ. **එත්ථාති** එතස්මිං ජීවමානක සරීරෙ. **අලඞ්කාරෙනාති** පටිජග්ගනපුබ්බකෙන අලඞ්කරණෙන. **න පසාදෙතීති**-පච්චුපට්ඨානස්සාති අධිප්පායො. **අතිරෙකතිසතඅට්ඨික සමුස්සයං**-දන්තට්ඨිකෙහි සද්ධිං, තෙහි පන විනා "තිමත්තානි අට්ඨි සතානී"ති ඣායගතාසතියං වක්ඛති. **ජිඝුවජිඝදනන්ති** බුද්ධුබුද්ධජිඝ වන්තං. **මෙදඛථාලිකා**: මෙදභරිතභාජනං. **නිච්චුසභරිතපඝසභරිතන්ති** නිච්චකාලං උපරි හෙට්ඨා ච විස්සවන්තං. **වෙමත්තන්ති** නානත්තං. **නානාවණ්ණෙහීති** නානාවණ්ණෙහි වත්ථෙහි. හිරියා ලජ්ජාය කොප න්තො විනාසන්තො **හිරිකොපීනං**: උච්චාරපස්සාවමග්ගං. **යාථාව සරසන්ති** යථාභූතං සභාවං, යාථාවතො රසීයති ඤ්ඤායතීති හි=රසො සභාවො. **රත්තීනන්ති** අභිරත්තිං අභිරුචිං. **අත්තසිනෙහසඞ්ඛාතෙන** රාගෙන රත්තා= අත්තසිනෙහරාගරත්තා. **විහඤ්ඤමානෙනාති** ඉච්ඡිතා ලාභෙන විඝාතං ආපජ්ජන්තෙන. **කිංසුඛන්ති** පාරිහදඛං. "පලාසෙ"ති කෙචි. "සිම්බලී"ති අපරෙ.

අතිලොලුපොති අතිවිය ලොලසභාවො. **අඳුනන්ති** එතං. **ත්වන්ති** කෙසාදිසරීරකොට්ඨාසං. **මුච්ඡිතාති** මොහිතා, මුච්ඡාපාපිකාය[1] වා තණ්හාය වසෙන මුච්ඡං පත්තා. **සභාවන්ති** පටිකකූලසභාවං. **උක්ඛ රූපමොති** උස්සාසට්ඨානසමො,[2] වච්චකූපසමො වා. **චක්ඛුභූතෙහීති** චක්ඛුං පත්තෙහි පටිලද්ධපඤ්ඤුවක්ඛුකෙහි, ලොකස්ස වා චක්ඛුභූතෙහි. **අල්ලචම්ම[3] පටිච්ඡනෙනාති** අල්ලචම්මපරියොනද්ධො.

දබ්බජාතිකෙනාති උත්තරිමනුස්සධම්මෙ පටිලද්ධුං භබ්බරූපෙන. **යත්ථ යත්ථ** සරීරෙ, සරීරස්ස වා යත්ථ යත්ථ කොට්ඨාසෙ. **නිමිත්තං ගහෙත්වාති** අසුභාකාරස්ස සුට්ඨු සල්ලක්ඛණවසෙන යථා උග්ගහනිමිත්තං උපපජ්ජති, එවං උග්ගණ්හනවසෙන නිමිත්තං ගහෙත්වා; උග්ගහ නිමිත්තං උප්පාදෙත්වාති අත්ථො. **කම්මට්ඨානං අප්පණං පාපෙතබ්බන්ති**

1. සී. මුච්ඡාය පාපිකාය. 2. ම. උස්සාවපස්සාවට්ඨානසමො. 3. සී. අද්දවම්ම.

යථාලද්ධ උග්ගහනිමිත්තෙන කම්මං කරොන්තෙන පටිභාගනිමිත්තං උප්පාදෙත්වා උපචාරජ්ඣානෙ ඨිතෙන තමෙව භාවනං උස්සුක්කා පෙන්තෙන අසුභකම්මට්ඨානං අපණ්ණං පාපෙතබ්බං. අධිගතප්පණෙ හි පඨමජ්ඣානෙ ඨිතො තමෙව ඣානං පාදකං කත්වා විපස්සනං ආරභිත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො න චිරස්සෙව සබ්බාසවෙ ඛෙපෙතීති.

පරමත්ථමඤ්ජූසායං විසුද්ධිමග්ග සංවණ්ණනායං.

අසුභකම්මට්ඨානනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති ජටාපරිච්ඡෙදවණ්ණනා.

7.
අථ ඡානුස්සතිනිද්දෙසවණ්ණනා.

අසුභානන්තරන්ති අසුභකම්මට්ඨානානන්තරං. **අනුස්සතීසූති** අනුස්සතිකම්මට්ඨානෙසු. අනු අනු සති=අනුස්සතීති ඉමම්පදං දස්සෙතුං– **පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතොති** වත්වා න එත්ථ **අනු**සද්දයොගෙන **සති** සද්දෙ අත්ථන්තරවාචකොති දස්සෙතුං–**සතියෙව අනුස්සතීති** වුත්තං. තෙන නායමනුස්සද්දෙ–"පලබ්භතී"ති ආදිසු "ප"සද්දෙ[1] විය අනත්ථකො, නාපි "සඤ්ඤාන්නං, විඤ්ඤාණං,[2] පඤ්ඤාන"න්ති ආදිසු "සං"සද්දාදයො විය අත්ථන්තරදීපකොති දස්සෙති. **පවත්තිනිබ්බත්ථානමහියෙව වා පවත්තනත්තා** ඉම්නාව අනුස්සතියා අනුස්සරිතබ්බතානුරූපතා වුත්තා හොතීති පවත්තකස්සෙව **අනුරූපතං** දස්සෙතුං– **කුලපුත්තස්ස අනුරූපාති** වුත්තං. සද්ධාපබ්බජිතස්ස වා කුලපුත්තස්ස. අනුරූපතා නාම පවත්තිනිබ්බත්ථානස්ස අනුරූපතාය එව හොතීති පවත්තකස්සෙව අනුරූපතා වුත්තා, න උභයස්ස. **අනුරූපාති** ච යුත්තාති අත්ථො.

බුද්ධානන්ති යෙ ගුණෙ උපාදාය භගවති බුද්ධොති පඤ්ඤත්තති, තෙ ගුණෙ එකජ්ඣං ගහෙත්වා වුත්තං. තෙනාහ–**බුද්ධගුණාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනන්ති. ආරබ්භාති** ආලම්බිත්වා. **ධම්මන්ති** පරියත්තිධම්මෙන සද්ධිං නවවිධම්පි ලොකුත්තරධම්මං. නනු ච නිබ්බාණං විසුං කම්මට්ඨානභාවෙන වක්ඛතීති? කිඤ්චාපි වක්ඛති, ධම්මභාවසාමඤ්ඤෙන පන මග්ගඵලෙහි සඞ්ගිං ඉධ පාළියා සඞ්ගහිතත්තා තස්සාපි ධම්මානුස්සතිකම්මට්ඨානෙ ගහණං දට්ඨබ්බං. අසඞ්ඛතාමතාදිභාවෙන පන මග්ගඵලෙහිපි විසිට්ඨතාය තස්ස විසුං කම්මට්ඨානභාවෙන ගහණං කතං. සීලානුස්සතිආදීනං පන තිස්සන්නං අනුස්සතීනං විසුං කම්මට්ඨානභාවෙන ගහණං

1. ම. උපලබ්භතීතිආදිසු උපසද්දෙ. 2. ම. න දිස්සති.

යොගාවචරස්ස අත්තනෝ එව සීලස්ස වා ගස්ස සද්ධාදීනඤ්ච අනුස්ස තිට්ඨානභාවෙන ගහෙතබ්බත්තා. **රූපඝාසං ගණාති** අත්තනෝ කරජ කායං ආරබ්භ ආරම්මණකරණවසෙන පවත්තා. **කායෙති** කායෙ විසයභූතෙ. **කොට්ඨාසනිමිත්තාරම්මණායාති** කෙසාදිකොට්ඨාසෙසු පටිකූලනිමිත්තාරම්මණාය. ඉතෝ පුරිමාසු සත්තසු අනුස්සතීසු නත්ථි නිමිත්තුපපත්ති, ඉධ අත්ථීති දස්සනත්ථං නිමිත්තග්ගහණං. තථා **අස්සාස පස්සාසනිමිත්තාරම්මණායාති** එත්ථාපි. **උපසමනන්ති** සබ්බසඞ්ඛාරූපසමං, නිබ්බාණන්ති අත්ථෝ.

අවෙච්ච බුද්ධගුණෙ ඨාථාවතෝ ඤත්වා උප්පන්නා පසාදෙ= **අවෙච්චප්පසාදෙ**, අරියමග්ගෙන ආගතප්පසාදෙ; තං සද්දිස්සාපි වා යෝ දිට්ඨිගතවාතෙහි අවලෝ අසම්පකම්පියෝ, තෙන **සමන්නාගතෙන**. තාදිසස්ස බුද්ධානුස්සතිභාවනා ඉජ්ඣති, න ඉතරස්ස. **පතිරූපෙ සෙනාසනෙති** යථාවුත්තඅට්ඨාරසදෙසවජ්ජිතෙ පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතෙ සෙනාසනෙ. **රහොගතෙනාති** රහසිගතෙන, තෙන කායවිවෙකං දස්සෙති. **පතිසල්ලීනෙනාති** නානාරම්මණතෝ පතිසල්ලීනෙන, බහිද්ධා පුථුත්තා රම්මණතෝ පටික්කමාපෙත්වා කම්මට්ඨානෙ සල්ලීනෙන; සංසිලිට්ඨ චිත්තෙනාති අත්ථෝ. **එවන්ති** ඉමාය පාළියා ආගතනයෙන.

සෝ භගවාති එත්ථ– "සෝ"ති යෝ සෝ සම්භිංසපාරමියෝ පූරෙත්වා සබ්බකිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධෝ දෙවානං අතිදෙවෝ බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා ලොකනාථෝ භාග්‍යවන්තතාදීහි කාරණෙහි සදෙවකෙ ලොකෙ භගවාති පත්ථටකිත්තිසද්දෝ, සෝ. **භගවාති** ඉදං සද්දු නාමකිත්තනං. තථා හි වුත්තං :– "භගවාති නෙතං නාමං මාතරා කත"න්ති ආදි. පරතෝ පන **භගවාති** ගුණකිත්තනං. **අරහන්ති** ආදිසු නවසු ඨානෙසු පවෙචකං **ඉතිපිසද්දං** යොජෙත්වා බුද්ධගුණා අනුස්සරිතබ්බාති දස්සෙන්තෙන– **ඉතිපි අරහං**—පෙ—**ඉතිපි භගවාති අනුස්සරතීති** ආහ. "ඉතිපෙතං භූතං, ඉතිපෙතං තච්ඡ"න්ති ආදිසු විය **ඉති**සද්දෙ, ආසන්නපච්චක්ඛකරණත්ථෙ, **පි**සද්දෙ, සම්පිණ්ඩනත්ථෙ, තෙන නෙසං බහුභාවෙ දීපිතෙ. තානි ච ගුණසල්ලක්ඛණකාරණානි භාවෙන්තෙන චිත්තස්ස සම්මුඛීභූතානියෙව කාතබ්බානීති දස්සෙන්තෙන **ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙනාති වුත්තං හොතීති** ආහ.

දූරතා නාම ආසන්නතා විය උපාදාය්‍යුපාදාය වුච්චතීති පරමුක්කංස ගතං දූරභාවං දස්සෙන්තෙන–**සුට්ඨු දූරෙ සුදූරෙති** ආහ, සුට්ඨු විදූරභාවෙනෙව විදූරෙති අත්ථෝ. සා පනස්ස කිලෙසතෝ දූරතා තෙසං සබ්බසෝ පහීනත්තාති දස්සෙන්තෙන ආහ-**මග්ගෙන කිලෙසානං විද්ධංසිතත්තාති**. නනු අඤ්ඤසමපි බීණාසවානං තෙ පහීණා එවාති අනුයොගං මනසි කත්වා වුත්තං– **සවාසනානන්ති**. න හි භගවන්තං ඨපෙත්වා අඤ්ඤෙ සහ වාසනාය කිලෙසෙ පහාතුං සක්කොන්ති. එතෙන අඤ්ඤෙහි

1. ම. ගුණසල්ලක්ඛණකාරණානීති-ඨ දිස්සති

අසාධාරණං භගවතෝ අරහත්තනති දස්සිතං හොති. කා පනායං වාසනා නාම? පහීනකිලෙසස්සාපි අපහීනකිලෙසස්ස පයොගසදිසපයොග හෙතුභූතෝ කිලෙසනිහිතෝ **සාමත්ථියවිසෙසෝ**, ආයස්මතෝ **පිලින්දි වච්ඡස්ස** වසලසමුදාචාරනිමිත්තං විය. කථං පන **ආරකාති** වුත්තෙ කිලෙසෙහීති අයමත්ථෝ ලබ්භතීති සාමඤ්ඤවොදානාය විසෙසෙ අවට්ඨානතෝ විසෙසත්ථිතා ච විසෙසස්ස අනුපපයොජෙතබ්බතෝ "**ආරකාස්ස** හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා"ති ආදීනි සුත්තපදානෙත්ථ උදාහරිතබ්බානි. "ආරකා"ති වෙත්ථ ආකාරස්ස රස්සත්තං කකාරස්ස ච හකාරං සානුස්සාරං කත්වා නිරුත්තිනයෙන "අරහ"න්ති පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා. වුත්තමෙවත්ථං සුබගහණත්ථං– "සෝ තතෝ ආරකා නාමා"ති ගාථාබන්ධෙනාහ.[1]

තත්ථ– සමඤ්ඤානසිලෝ=සමඩ්ඪීති **අසමඩ්ඪිතා**: අසමන්නාගමෝ අසහවුත්තිතා.

අනත්ථචරණෙන කිලෙසා එව අරයොති= **කිලෙසාරයො**. අරීනං හතත්තා අරිහාති[2] වත්තබ්බෙ නිරුත්තිනයෙන **අරහ**න්ති වුත්තං.

"යඤ්චිතං සංසාරවක්ක"න්ති සම්බන්ධෝ. රථවක්කස්ස නාභි විය මූලාවයවභූතං අනෙත්තා බහි ච සම්වට්ඨිතං අවිජ්ජාභවතණ්හා වයන්ති[3] වුත්තං–**අවිජ්ජාභවතණ්හාමයන්ති**. නාභියා නෙමියා ච සම්බන්ධා අරසදිසා පවත්තයථලභූතෙහි අවිජ්ජා–තණ්හා–ජරා–මරණෙහි සම්බන්ධා පුඤ්ඤාදිසඞ්ඛාරාති වුත්තං–**පුඤ්ඤාදිඅභිසඞ්ඛාරරථන්ති**. තත්ථ තත්ථ භවෙ පරියන්තභාවෙන පාකටං ජරාමරණන්ති තං නෙමිට්ඨානියං කත්වා ආහ–**ජරාමරණනෙමින්ති**. යථා ච රථවක්කපවත්තියා පධාන කාරණමකෙඛා. එවං සංසාරවක්කපවත්තියා ආසවසමුදයොති ආහ– **ආසවසමුදයමයෙන අක්ඛෙන විජ්ඣිත්වා**ති. ආසවා එව අවිජ්ජාදීනං කාරණත්තා ආසවසමුදයෝ. යථාහ:–"ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයෝ"ති. විපාකවත්තාරූපපපභෙදෙ කාමභවාදිකෝ තිභවෝ එව රථෝ, තසම්ං තිභවරථෙ. අත්තනෝ පවත්තයෙහි සමං සබ්බසෝ වා ආදිතෝ පට්ඨාය යොජිතත්තා=**සමායොජිතං**. ආදිරහිතං කාලං පවත්තන්තීති කත්වා **අනාදිකාලපවත්තං**.

"ඛන්ධානං පටිපාටි[4] ධාතුආයතනාන ච,
අබ්බොච්ඡින්නං වත්තමානා සංසාරොති පවුච්චතී"ති

එවං වුත්තසංසාරොව= සංසාරවක්කං. **අනෙනාති** භගවතා. **බොධිමණ්ඩෙති** බොධිසඞ්ඛාතස්ස ඤාණස්ස මණ්ඩභාවපපත්තෙන ඨානෙ, කාලෙ වා. **විරියපාදෙහීති** සඞ්කිලෙස–වොදානපක්ඛියෙසු සන්නි රුම්භන–සන්නික්ඛිපනකිච්චතාය විධා පවත්තෙහි අත්තනෝ විරියසඞ්ඛා තෙහි පාදෙහි. **සිලපථවියන්ති** පතිට්ඨට්ඨෙන සීලමෙව පථවී, **තස්සං පතිට්ඨායාති** සම්පාදනවසෙන පතිට්ඨහිත්වා. **සද්ධාහත්ථෙනාති** අනවජ්ජ

1. ම. ගාථාබන්ධමාහ. 2, සී. අරහාති. 3, සි තණ්හාමයන්ති. 4 ම. ඛන්ධානඤ්ච.

ධම්මාදානසාධනතො සද්ධාව හෙට්ඨා, තෙන. **කම්මකඛයකරානි** කායකම්මාදිභෙදස්ස සබ්බස්සපි කම්මස්ස ඛයකරණතො කම්මක්ඛයකරං **ඤාණඵරසූ**නාති සමාධිසීලායං සුනිසිතමග්ගඤාණඵරසුං **ගහෙත්වා.**

එවං "අරානං හතත්තා"ති එත්ථ වුත්තඅරඝාතෙ සංසාරං චක්කං විය=චක්කානාති ගහෙත්වා අත්ථයොජනං කත්වා. ඉදානි පටිච්චසමුප්පාද දෙසනාක්කමෙනාපි තං දස්සෙතුං-**අථ වා**ති ආදි වුත්තං. තත්ථ-**අනාම තග්ගං සංසාරවට්ටනාති** අනු අනු අමතග්ගං. අවිඤ්ඤත්තකොටිකං සංසාරමණ්ඩලං. **සෙසා දසඛම්මා** සඛ්ඛාරාදයො ජාතිපරියොසානා **අරා**, කථං? නාභියා අවිජ්ජාය මූලතො නෙමියා ජරාමරණෙන අන්තතො සම්බන්ධත්තාති දස්සෙනෙතා ආහ- **අවිජ්ජාමූලකත්තා ජරාමරණ පරියන්තත්තා**[1] වාති.

දුක්ඛාදිසූනි දුක්ඛ- සමුදය- නිරොධ- මග්ගෙසු. තත්ථ- දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං තදනෙතාගධත්තා තප්පටිච්ඡාදනතො ච, සෙසෙසු පටිච්ඡාදනතොව. **දුක්ඛ**නාති වෙත්ථ දුක්ඛං අරියසච්චං අධිප්පෙතන්ති තං කාම භවාදිවසෙන තිධා භින්දිත්වා තථා තප්පටිච්ඡාදිකං අවිජ්ජං අවිජ්ජා දිපච්චයෙ තීසු භවෙසු සඛ්ඛාරාදිකෙ ච පටිපාටියා දස්සෙනෙතා- "කාමභවෙ ච අවිජ්ජා"ති ආදිමාහ. තත්ථ- **කාමභවෙ අවිජ්ජාති** කාමභවෙ ආදීනවපටිච්ඡාදිකා අවිජ්ජා. **රූපභවෙ**—පෙ—**අරූපභවෙ අවිජ්ජාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **කාමභවෙ සඛ්ඛාරානන්ති** කාමභූමි පරියාපන්නානං සඛ්ඛාරානං, කාමභවෙ වා නිප්ඵාදෙතබ්බා යෙ සඛ්ඛාරා, තෙසං; කාමභවූපපත්තිනිබ්බත්තකසඛ්ඛාරානන්ති අත්ථො. **පච්චයො හොතීති** පුඤ්ඤාභිසඛ්ඛාරානං තාව ආරම්මණපච්චයෙන වෙව උපනිස්ස ඨපච්චයෙන චාති ද්වීහා පච්චයො හොති. අපුඤ්ඤාභිසඛ්ඛාරෙසු **සහ** ජාතස්ස සහජාතාදිවසෙන, **අසහජාතස්ස අනන්තරසමනන්තරාදිවසෙන**, අනන්තරස්ස පන ආරම්මණවසෙන වෙව උපනිස්සයවසෙන ච පච්චයො හොති. **අරූපභවෙ සඛ්ඛාරානන්ති** ආනෙඤ්ජාභිසඛ්ඛාරානං. **පච්චයො හොතී** උපනිස්සයපච්චයවසෙනෙව.[2] ඉමස්මිං පනත්ථෙ එත්ථ විත්ථාරිය මානෙ අති පපඤ්චො හොති, සඨමෙව ච පරතො ආගමිස්සතීති න තං විත්ථාරයාම. **නිණ්ණං ආයතනානානන්ති** චක්ඛු-සොත-මනායතනානං. **එකස්ස ආයතනස්සාති** මනායතනස්ස. ඉමිනා නයෙන එස්සාදීනමපි විභාගො වෙදිතබ්බා. **තත්ථ තත්ථ සා සා තණ්හාති** රූපතණ්හාදි භෙදා තත්ථ තත්ථ කාමභවාදිසු උපපජ්ජනකතණ්හා. තණ්හාදිමූලිකා කථා අතිසඞ්ඛිත්තනාති තං උපාදානභවෙ ච විභජිත්වා විත්ථාරෙත්වා **දස්සෙතුං-කථ**නාති ආදි වුත්තං. තත්ථ-**කාමෙ පරිභුඤ්ජිස්සාමීති** ඉමිනා කාමතණ්හාපවත්තිමාහ, තථා-**සඟහසමපත්තිං අනුභවිස්සාමීති** ආදීහි. සා පන තණ්හා යසමා භුසමාදානවසෙන පවත්තමානා කාමූපාදානං නාම හොති, තසමා වුත්තං-**කාමූපාදානපච්චයාති. තථෙවා**ති කාමූපාදාන පච්චයා එව. **බ්‍රහ්මලොකසමපත්තිං**නාති රූපිබ්‍රහ්මලොකෙ සම්පත්තිං.

1. සී පරියොසානත්තා. 2. ම. උපනිස්සයවසෙනෙව.

"සඞ්ඛිපි තෙභූමකා ධම්මා කම්මනියඤ්ඤෙව කාමා"ති වචනතො භවරාගොපි කාමූපාදානමේවාති කත්වා- **කාමූපාදානපච්චයා එව මෙත්තං භාවෙතීති** ආදි වුත්තං. **සෙසූපාදානමූලිකාසුපීති** එත්ථායං යොජනා- "ඉධෙකච්චෙ නත්ථි පරො ලොකොති නත්ථිකාදිතං ගණ්හාති, සො දිට්ඨුපාදානපච්චයා කායෙන දුච්චරිතං චරතී"ති ආදි වුත්තනයෙන යොජෙතබ්බං. අපරෙ- "අසඤ්ඤසත්තෙ සමාපත්තිභවෙ අත්තා උච්ඡිජ්ජතීති උච්ඡෙදදිට්ඨිං ගණ්හාති, සො තත්‍රූපපත්තියා කායෙන සුචරිතං චරතී"ති ආදි වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. අපරෙ-"රූපී මනොමයො හුත්වා අත්තා උච්ඡිජ්ජතීති රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති, භාවනාපාරිපූරියා"ති සබ්බං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. අපරෙ- "අරූපභවෙ උපපජ්ජිත්වා අත්තා උච්ඡිජ්ජතීති අරූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති, භාවනා පාරිපූරියා"ති සබ්බං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. එතාහියෙව අත්තවාදූපාදානමූලිකාපි යොජනා සංවණ්ණිතාති දට්ඨබ්බං. එවං දිට්ඨධම්මනිබ්බාණවාදවසෙනාපි යොජනා වෙදිතබ්බා. අපරෙ- "සීලෙන සුද්ධි, වතෙන සුද්ධිති අසුද්ධිමග්ගං සුද්ධිමග්ගොති පරාමසනතා සීලබ්බතූපාදාන පච්චයා කායෙන දුච්චරිතං චරතී"ති ආදිනා සබ්බං වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

ඉදානි යථායං සංසාරචක්කං දසෙසනෙත්තා- "කාමභවෙ අවිජ්ජා කාමභවෙ සඞ්ඛාරානං පච්චයො හොති"ති ආදිනා අවිජ්ජාදීනං පච්චය භාවො සඞ්ඛාරාදීනං පච්චුප්පන්නභාවො ච දසසිතො. තමෙව **පරි සමත්තිදුමඟපාළිං** ආනෙත්වා නිගමනවසෙන දසෙසනෙත්තා-**එවමයනති** ආදිමාහ. තත්ථ-යථා සඞ්ඛාරා හෙතුනිබ්බත්තා, එවං අවිජ්ජාපි කාමා සවාදිනා සහෙතුකා එවාති ආහ- **උභොපෙතෙ හෙතුසමුප්පන්නාති. පච්චයපරිඟහෙති** නාමරූපස්ස පච්චයානං අවිජ්ජාදීනං පරිච්ඡිජ්ජ ගහණෙ, නිපඨානදෙතබ්බෙ භුමම. **පඤ්ඤාති** ඤාණවිත්තරණවිසුද්ධිසඞ්ඛාතා පඤ්ඤාරතො ජානනා. **ධම්මට්ඨිතිඤාණන්ති** පටිච්චසමුප්පාදූවබොධො. **ඉදඤ්ච** ධම්මට්ඨිතිඤාණං යසමා අද්ධත්තයෙ ඤාණමූලවිත්තරණවසෙන පවත්තති, තසමා **අතීතම්පි අද්ධානන්ති** ආදි වුත්තං. **එතෙන නයෙනාති** එතෙන "අවිජ්ජා හෙතූ"**ති** ආදිනා අවිජ්ජාඅං වුත්තෙන නයෙන "සඞ්ඛාරා හෙතු, විඤ්ඤාණං හෙතුසමුප්පන්න"න්ති ආදිනා **සබ්බපදානි විත්ථාරෙතබ්බානි.**

සඞ්ඛිපන්ති[1] එත්ථ අවිජ්ජාදයො විඤ්ඤාණාදයොවාති=**සඞ්ඛෙපො,** හෙතු-විපාකො ච; හෙතු[2] විපාකොති වා සඞ්ඛිපතීති සඞ්ඛෙපො, අවිජ්ජාදයො විඤ්ඤාණාදයො ච. සඞ්ඛෙපභාවසාමඤ්ඤෙන පන එසා වචනං ඤාතන්ති දට්ඨබ්බං. තෙ පන සඞ්ඛෙපා අතීතෙ හෙතු, එතරහි විපාකො; එතරහි හෙතු, ආයති[3] විපාකොති **එවං** කාලවිභාගෙන වත්තාරො ජාතා. තෙනාහ- **පුරිමසඞ්ඛෙපො වෙත්ථ අතීතො අද්ධාති ආදි. සඞ්ඛෙපසද්දො** වා භාගාධිවචනන්ති අතීතො හෙතුභාගො පඨමො **සඞ්ඛෙපො. එසනයො සෙසෙසුපි.**

---

1. සඞ්ඛිපන්ති. ප: වෘා: 2. සී. සහෙතු. 3. සී. V & ම, ආයතිං.

තණ්හූපාදානභවා ගහිතාව හොන්ති- කිලෙසකම්මභාව සාමඤ්ඤතො, තෙහි විනා අවිජ්ජාසඞ්ඛාරානං **සකිච්චාකරණතො** ච. කම්මං තණ්හා වස්ස සහකාරිකාරණං හුත්වා වත්තනට්ඨෙන=**කම්මවට්ටං** විඤ්ඤාණ-නාමරූප-සළායතන-ඵස්ස-වේදනානං ජාති-ජරා-භඞ්ගාවත්ථා ජාති- ජරා- මරණන්ති වුත්තානි ආහ- **ජාතිජරාමරණාපදෙසෙන විඤ්ඤාණාදීනං නිද්දිට්ඨත්තාති.** ඉමෙති විඤ්ඤාණාදයො. **ආයති**[1] **විපාකවට්ටං-** පවත්තුපපත්තහෙතුතො භාවිනං අනාගතානං ගහිතත්තා. **තෙති** අවිජ්ජාදයො. **ආකාරතොති** සරූපතො අවුත්තාපි තසම්ං තසම්ං සඞ්ගහෙ ආකිරියන්ති අවිජ්ජාසඞ්ඛාරාදිගහණෙහි පකාසියන්තීති= ආකාරා, අතීතහෙතුආදීනං වා පකාරා=ආකාරා, තතො ආකාරතො. **විසතිවිධා හොන්ති**-අතීතහෙතුපඤ්චකාදිභෙදතො. **සඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං අනන්තරා එකො සන්ධීති** හෙතුතො ඵලස්ස අවිච්ඡෙදපවත්ති භාවතො හෙතුඵලසම්බන්ධභූතතො එකො සන්ධි. තථා **භවජාතීන මන්තරා. වෙදනාතණ්හානමන්තරා** පන ඵලතො හෙතුතො අවිච්ඡෙදපවත්තිභාවතො ඵලහෙතුසම්බන්ධභූතතො එකො සන්ධි-ඵල භූතොපි හි ධම්මො අඤ්ඤස්ස හෙතුසභාවස්ස ධම්මස්ස පච්චයො හොතීති.

ඉතීති වුත්තපප්කාරපරාමසනං. තෙනාහ- **චතුසඞ්ඛෙපන්ති** ආදි. **සඞ්ඛාරතොති** ඉධ වුත්තෙහි අවුත්තෙහි ච **පච්චයසමුප්පාද විභඞ්ගෙ අනන්තනයසමන්තපට්ඨානාදිසු** ච ආගතෙහි සඞ්ඛෙහි ආකාරෙහි. **ජානාතීති** අවබුජ්ඣති. **පස්සතීති** දස්සනභූතෙන ඤාණ චක්ඛුනා පච්චක්ඛතො පස්සති. **අඤ්ඤාසි පච්චිජ්ඣතීති** තෙසංයෙව වෙවචනං. **ඤාන්ති** තං ජානනං. **ඤාතට්ඨෙනාති** යථාසභාවතො ජානනට්ඨෙන. **පජානනට්ඨෙනාති** අනිච්චාදීහි පකාරෙහි පටිවිජ්ඣනට්ඨෙන. ඉදානි යදත්ථමිදං භවචක්කං ඉධානීතං, තං දස්සෙතුං- **ඉමිනාති** ආදි වුත්තං. තත්ථ-**යෙ ධම්මාති** තෙ අවිජ්ජාදිකෙ ධම්මෙ **යථාභූතං ඤත්වාති** මහාවජිරඤාණෙන යාථාවතො ඤත්වා **නිබ්බින්දනෙනා** බලවවිපස්සනාය **විරජ්ජනෙනා විමුච්චනෙනා** අරිය මග්ගෙහි **අරෙ හනීති** යොජනා. තත්ථ-යදා භගවා විරජ්ජති විමුච්චති, තදා අරෙ හනති නාම, තතො පරං පන අභිසම්බුද්ධක්ඛණං ගහෙත්වා වුත්තං-**හනි විහනි විද්ධංසෙසීති.**

චක්කවත්තිනො අවෙතනෙ චක්කරතනෙ උපජ්ජෙ තත්ථෙව ලොකො පූජං කරොති, අඤ්ඤත්ථ පූජා විසෙසා පවත්තිජ්ජන්ති, කිමඞ්ග පන සම්මාසම්බුද්ධෙ උපජ්ජන්තෙති දස්සෙන්නො- **උප්පන්නෙ තථා ගතෙති** ආදිමාහ. **එකා පන වාදෙ අඤ්ඤං පූජාවිසෙසානන්ති** යථාවුත්තතො අඤ්ඤං අමහෙසක්ඛෙහි දෙවමනුස්සෙහි කඝිර මානානං නානිට්ඨාරානං[2] පූජාවිසෙසානං අරහභාවෙ කා නාම කථා.

අත්ථානුරූපන්ති අරහත්තත්ථස්ස අනුරූපං අත්ථං

1. සී. V & ම. ආයතිං. 2. ම. අනිට්ඨාරානං.

අභිලොභහතෙනාති අභිත්තිහතෙන. **රහෝ පාපං කරෝතීති**–මා නං කොචි ජඤ්ඤුතු. **එස:** භගවා **න කදාචි කරෝති**–පාපහෙතූනං බොධිමණ්ඩෙ එව සුපහීනත්තා.

අපරෝ නයෝ: ආරකාති **අරහං**, සුවිදූරභාවතෝ[1] ඉචෙවම අත්ථෝ. කුතෝ පන සුවිදූරභාවතොති? යෙ අභාවිතකායා අභාවිතසීලා අභාවිතචිත්තා අභාවිතපඤ්ඤා තතෝ එව අපහීනරාග-දොස-මොහා අරියධම්මස්ස අකොවිදා අරියධම්මෙ අවිනීතා අරියධම්මස්ස අදස්සාවිනො අපපටිපන්නා මිච්ඡාපටිපන්නා ච, තතෝ සුවිදූරභාවතෝ වුත්තං හෙතං භගවතා:–"සඞ්ඝාටිකණ්ණෙපි මෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු ගහෙත්වා පිට්ඨිතෝ පිට්ඨිතෝ අනුබන්ධෝ අස්ස–පදෙ පදං නික්ඛිපන්තෝ, සෝ ච හොති–අභිජ්ඣාලූ කාමෙසු තිබ්බසාරාගෝ ව්‍යාපන්නචිත්තෝ පදුට්ඨමනසඞ්කප්පෝ මුට්ඨස්සති අසම්පජඤ්ඤෝ අසමාහිතෝ විබ්භන්තචිත්තෝ පාකතින්ද්‍රියෝ. අථ ඛෝ සෝ ආරකාව මයහං, අහඤ්ච තස්ස. තං කිස්ස හෙතු? ධම්මං හි සෝ භික්ඛවෙ භික්ඛු න පස්සති, ධම්මං අපස්සන්තෝ මං න පස්සති"ති. යථාවුත්තපුග්ගලා හි සචෙපි සත්ථු සන්තිකාවචරාව සියුං, න තෙ තාවතා සත්ථු සන්තිකාති වත්තබ්බා; තථා සත්ථාපි නෙසං. ඉති අසප්පුරිසානං ආරකා දූරෙති=**අරහං**.

සම්මා නප්පටිපජ්ජන්ති යෙ නිබ්බානසයා නරා,
ආරකා තෙහි භගවා දූරෙ තෙනාරහං මතෝ.

තථා ආරකාති=**අරහං**, ආසන්නභාවතොති අත්ථෝ. කුතෝ පන ආසන්නභාවතොති? යෙ භාවිතකායා භාවිතසීලා භාවිතචිත්තා භාවිතපඤ්ඤා, තතෝ එව පහීනරාග-දොස-මොහා, අරියධම්මස්ස කොවිදා අරියධම්මෙ සුවිනීතා අරියධම්මස්ස දස්සාවිනෝ සම්මා පටිපන්නා, තතෝ ආසන්නභාවතෝ. වුත්තම්පි චෙතං භගවතා:–"යොජනසතෙ චෙපි මෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු විහරෙය්‍ය, සෝ ච හොති–අනභිජ්ඣාලූ කාමෙසු න තිබ්බසාරාගෝ අව්‍යාපන්නචිත්තෝ අපපදුට්ඨමනසඞ්කප්පෝ උපට්ඨිතසති සම්පජඤ්ඤෝ සමාහිතෝ එකග්ගචිත්තෝ සංවුතින්ද්‍රියෝ අථ ඛෝ සෝ සන්තිකෙව මයහං, අහං ච තස්ස. තං කිස්ස හෙතු? ධම්මං හි සෝ භික්ඛවෙ භික්ඛු පස්සති, ධම්මං පස්සන්තෝ මං පස්සති"ති. තථාරූපා හි පුග්ගලා සත්ථු යොජනසහස්සන්තරිකාපි හොන්ති,[3] න තාවතා තෙ සත්ථු දූරවාරිනොති වත්තබ්බා, තථා සත්ථාපි නෙසං. ඉති සප්පුරිසානං ආරකා ආසන්නෙති=**අරහං**.

යෙ සම්මා පටිපජ්ජන්ති සුපණිහිතාධිමුත්තිකා,
ආරකා තෙහි ආසන්නෙ තෙනාපි අරහං ජිනෝ.

යෙ ඉමෙ රාගාදයෝ පාපධම්මා යස්මිං සන්තානෙ උපපජ්ජන්ති, තස්ස දිට්ඨධම්මිකම්පි සම්පරායිකම්පි අනත්ථං ආවහන්ති, නිබ්බාණගාමිනියා පටිපදාය එකංසෙනෙව උජුවිපච්චනීකභූතා ච; තෙ අත්තහිතං

1. සී. සභාවතෝ. 2. සී. ව දිස්සති. 3. සී. හොන්තා.

පරහිතඤ්ච පරිපූරෙතුං සම්මා පටිපජ්ජනෙනහි සාධූහි දූරතො රහිතබ්බා පරිවජ්ජිතබ්බාති=**රහා** නාම. තෙ ච යසමා භගවතො බොධිමූලෙයෙව අරියමග්ගෙන සබ්බසො පහීනා සමුච්ඡින්නා. යථාහ:- "තථාගතස්ස ඛො බ්‍රාහ්මණ රාගො පහීනො, දෙසො-මොහො-සබ්බෙපි පාපකා අකුසලා ධම්මා පහීනා, උච්ඡින්නමූලා, තාලාවත්ථුකතා, අනභාවංකතා, ආයතිං අනුප්පාදධම්මා"ති. තසමා සබ්බසො න සන්ති එතස්ස රහාති=අරහොති වත්තබ්බෙ ඔකාරස්ස සානුස්සාරං අකාරාදෙසං කත්වා **අරහ**න්ති වුත්තං.

පාපධම්මා රහා නාම සාධූහි රහිතබ්බතො,
තෙසං සුට්ඨු පහීනත්තා භගවා අරහං මතො.

යෙ තෙ සබ්බසො පරික්ඛයගතකිලෙසා භාවිතමග්ගා සච්ඡිකතනිරොධා අරහන්තො ඛීණාසවා, යෙ ච සෙඛා අපපත්ත මානසා අනුත්තරං යොගක්ඛෙමං පත්ථයමානා විහරන්ති, යෙ ච පරිසුද්ධ පයොගා කල්‍යාණජ්ඣාසයා සද්ධා-සීල-සුතාදිගුණසම්පන්නා පුග්ගලා, තෙහි න රහිතබ්බා න පරිවජ්ජිතබ්බා-තෙ ච භගවතාති= **අරහං**. තථා හි: අරියපුග්ගලා සත්ථාරා දිට්ඨධම්මසස පච්චක්ඛකරණතො සත්ථු ධම්මසරීරෙන අවිරහිතා එව හොන්ති. යථාහ ආයස්මා **පිඬිභාරියො**:-

"පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනා ච
රත්තින්දිවං බ්‍රාහ්මණ අප්පමත්තං,
නමස්සමානො විවසෙමි[1] රත්තිං
තෙනෙව මඤ්ඤමි අවිප්පවාසං.
සද්ධා ච පීති ච මනො සති ච
නාපෙන්ති මෙ ගොතමසාසනම්හා,
යං යං දිසං වජති[2] භූරිපඤ්ඤ
ස තෙන තෙනෙව නතොහමස්මි"ති.

තෙනෙව ච තෙ අඤ්ඤං සත්ථාරං න උද්දිසන්ති. යථාහ:- "අට්ඨානමෙතං භික්ඛවෙ අනවකාසො යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසෙය්‍යාති නෙතං ඨානං විජ්ජතී"ති. කල්‍යාණ පුථුජ්ජනාපි යෙභුය්‍යෙන සත්ථරි නිච්චලසද්ධා එව හොන්ති. ඉති සුප්පටිපන්නෙහි පුරිසවිසෙසෙහි අවිරහිතබ්බතො, තෙසඤ්ච අවිරහනතො න සන්ති එතස්ස රහා පරිවජ්ජනකා, නත්ථි වා එතස්ස රහො සාධූහි පරිවජ්ජිතබ්බතාති=**අරහං**.

යෙ සච්ඡිකතසද්ධම්මා අරියා සුද්ධගොචරා,
න තෙහි රහිතො හොති නාථො තෙනාරහං මතො.

රහොති ච ගමනං වුච්චති, භගවතො ච නානාගතීසු පරිබ්භමණ සඞ්ඛාතං සංසාරෙ ගමනං නත්ථි-කාමමක්ඛයකරෙන අරියමග්ගෙන බොධිමූලෙයෙව සබ්බසො සසම්භාරස්ස කම්මවට්ටස්ස විද්ධංසිතත්තා. යථාහ:-

1. ම. දිවසෙමි. 2. සී. වජති.

"යෙන දෙවූපපත්තස්ස ගන්ධබ්බා වා විහඞ්ගමා,
යක්ඛත්තං යෙන ගච්ඡය්‍ය මනුස්සත්තඤ්ච අබ්බජේ;[1]
තෙ මයඤ්ච ආසවා ඛීණා විද්ධස්තා විනළීකතා"ති.

එවං තාව එතස්ස රහො ගමනං ගතිසු පච්චාජාතීතිපි=**අරහං**.

රහො වා ගමනං යස්ස සංසාරෙ නත්ථි සබ්බසො,
පහීනජාතිමරණෙ අරහං සුගතො මතො.

පාසංසත්තා වා භගවා **අරහං**. අක්ඛරචින්තකා හි පසංසායං අරහසද්දං වණ්ණෙන්ති. පාසංසභාවො ච භගවතො අනඤ්ඤසාධාරණෙ යථා භූචගුණාධිගතො සදෙවකෙ ලොකෙ සුපපතිට්ඨිතො. තථා හෙස අනුත්තරෙන සීලෙන අනුත්තරෙන සමාධිනා අනුත්තරස්ස පඤ්ඤාය අනුත්තරස්ස විමුත්තියා අසමො අසමසමො අප්පටිමො අප්පටිභාගො අප්පටිපුග්ගලොති එවං තස්මිං තස්මිං ගුණෙ විභජිත්වා[2] වුච්චමානෙ පණ්ඩිතපුරිසෙහි දෙවෙහි බ්‍රහ්මෙහි භගවතා වා පන පරියොසාපෙතුං අසක්කුණෙය්‍යරූපො. ඉති පාසංසත්තාපි භගවා **අරහං**.

ගුණෙහි සදිසො නත්ථි යසමා ලොකෙ සදෙවකෙ,
තසමා පාසංසියත්තාපි අරහං දිපදුත්තමො.

එවං සබ්බථාපි:-

ආරකා මඤ්ඤබුද්ධීනං ආරකා ච විජානතං,
රහානං සුප්පහීනත්තා විදූනමරහෙය්‍යතො,
භවෙසු ච රහාභාවා පාසංසා අරහං ජිනොති.

සම්මාති අවිපරීතං. **සාමං**ති සයමෙව. **සම්බුද්ධො**ති හි එත්ථ-සංසද්දෙ සයන්ති එතස්ස අත්ථස්ස බොධනො දට්ඨබ්බා. **සබ්බ ධම්මා**නන්ති අනවසෙසානං ඤෙය්‍යධම්මානං. කථං පනෙත්ථ සබ්බ ධම්මාවබොධො ලබ්භතීති? එකදෙසස්ස අග්ගහණතො, පදෙසග්ගහණෙ හි අසති ගහෙතබ්බස්ස නිප්පදෙසතාව විඤ්ඤායති, යථා-"දික්ඛිතො න දදාතී"ති. එවං ච කත්වා අත්ථවිසෙසානපෙක්ඛා කත්තරි එව බුද්ධසද්දසිද්ධි වෙදිතබ්බා-කම්මවවනිච්ඡාය අභාවතො. "සම්මා සාමං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධො"ති එත්තකමෙව හි ඉධ සද්දතො ලබ්භති. **සබ්බධම්මා**නන්ති පන අත්ථතො ලබ්භමානං ගහෙත්වා වුත්තං. න හි බුජ්ඣනකිරියා අවිසයා යුජ්ජති. ඉදානි තස්සා විසයං **සබ්බධම්මෙ**ති සාමඤ්ඤතො වුත්තං විභජිත්වා දස්සෙතුං-"අභිඤ්ඤෙය්‍යධම්මෙ"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ-**අභිඤ්ඤෙය්‍යෙ**ති අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන ජානිතබ්බෙ, නො පන තෙති: වතුසච්චධම්මෙ. **අභිඤ්ඤෙය්‍යතො බුද්ධො**ති අභිඤ්ඤෙය්‍යභාවතො බුජ්ඣි, පුබ්බභාගෙ විපස්සනාපඤ්ඤාය[3] අධිගමකාලෙ මග්ගපඤ්ඤාය අපරභාගෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදීහි අඤ්ඤාසීති අත්ථො. ඉතො පරෙසුපි එසෙව නයො. **පරිඤ්ඤෙය්‍යධම්මෙ**ති

1. සී. අණ්ඩජෙ. 2. සී. විභජිත්වා විභජිත්වා. 3. ම. පඤ්ඤාහි, සී. පඤ්ඤාදීහි.

දුක්ඛං අරියසච්චමාහ. **පහානඛෙඛති** සමුදයපක්ඛියෙ. **සච්ඡිකානඛෙඛති** නිබ්බාණං සඤ්ඡායාහ, බහුවචනනිද්දෙසො පන සොපාදිසෙසාදිකං පරියායසිද්ධං හෙදං ගහෙත්වා කතො; උද්දෙසො වා අයං චතුසච්ච ධම්මානන්ති. තථා හි වක්ඛති:-"චක්ඛුං දුක්ඛසච්ච"න්ති ආදි. උද්දෙසො ච අවිනිච්ඡිතත්ථපරිවෙඡ්දස්ස ධම්මස්ස වාසනා භාගිරති. උද්දෙසෙන හි උද්දිසියමානානං ධම්මානං අත්ථිතාමත්තං වුච්චති- න පරිවෙඡ්දෙති අපරිවෙඡ්දෙන බහුවචනෙන වුත්තං, යථා-"අපපච්චයා ධම්මා, අසඞ්ඛතා ධම්මා"ති. **සච්ඡිකානඛෙඛති** වා ඵලවිමුත්තීනමපි ගහණං-න නිබ්බාණසෙසොති බහුවචනනිද්දෙසො කතො. එවං ච **භාවෙතඛෙඛති** එත්ථාපි ගහණං දට්ඨබ්බං.

ගාථායං-**භාවෙතබ්බසඞ්ඛාති** එත්ථ චසද්දෙ අවුත්තසමුච්චයත්ථෙ, තෙන සච්ඡිකාතබ්බස්ස ගහණං වෙදිතබ්බං. **තසමා බුද්ධාසමීති** යසමා චත්තාරි සච්චානි මයා බුද්ධානි, සච්චවිනිමුත්තඤ්ච කිඤ්චි ඤෙය්‍යං නත්ථි, තසමා සබ්බම්පි ඤෙය්‍යං බුද්ධොසම්, අබ්භඤ්ඤූ සිනන්ති[1] අත්ථො.

එවං සච්චවසෙන සාමඤ්ඤතො වුත්තමත්ථං වාරාරම්මණෙහි සද්ධිං වාරපප්පවත්තනධමෙමහි බන්ධාදීහි ච සච්චවසෙනෙව විභජිත්වා දස්සෙතුං-**අපිචාති** ආදි ආරද්ධං. තත්ථ-**මූලකාරණභාවෙනාති** සන්තෙසුපි අවිජ්ජාදිසු අඤ්ඤසු කාරණෙසු තෙසම්පි මූලභූතකාරණභාවෙන. තණ්හා හි කාමභවස්ස විවිත්තභාවහෙතුතො සභාගභාවූපගමනතො ච දුක්ඛවිවිත්තතාය පධානකාරණං. **සමුට්ඨාපිකාති** උපපාදිකා. **පුරිම තණ්හාති** පුරිමභවසිද්ධා තණ්හා. **උභින්නන්නන්ති** චක්ඛුස්ස තංසමුදයස්ස ච. **අපපවත්තීති** අපපවත්තිනිමිත්තං. **නිරොධපඤ්ඤත්තියාති** සච්ඡිකිරියාහි සමයවසෙන නිරොධස්ස පවිවිඡ්ජනා. **එකෙකපදුද්ධාරෙණාති** "චක්ඛුං, චක්ඛුසමුදයො"ති ආදිනා එකෙකකොට්ඨාසනිද්ධාරණෙන.

තණ්හායපි පරිඤ්ඤෙය්‍යභාව සබ්භාවතො[2] උපාදානක්ඛන්ධෙහා ගඩත්තා ච දුක්ඛසච්චසඞ්ගහං දස්සෙතුං-"රූපතණ්හාදයො ඡ තණ්හා කායා"ති වුත්තං. **ඝසිණානීති** ඝසිණජ්ඣානානි. **මත්තිංඝාකාරාති** මත්තිංසඛොට්ඨාසා තදුරම්මණජ්ඣානානි ච. **නව භවාති** කාම භවාදයො තයො, සඤ්ඤීභවාදයො තයො, එකවොකාරභවාදයො තයොති නව භවා. **චත්තාරි ඣානානීති** අගහිතාරම්මණවිසෙසානි චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානි, විපාකජ්ඣානානං වා එතං ගහණං. එත්ථ ච- කුසලධම්මානං[3] උපනිස්සයභූතා තණ්හා සමුට්ඨාපිකා පුරිම තණ්හාති වෙදිතබ්බා. කිරියධම්මානං පන යත්ථ තෙ, තස්ස අත්ත භාවස්ස[4] කාරණභූතා. **අනුබුද්ධොති** බුජ්ඣිතබ්බධම්මස්ස අනුරූපතො බුද්ධා. **තෙනාති** තසමා, යසමා සාමඤ්ඤතො විසෙසතො ච එකොසා පදුද්ධාරෙන සබ්බධම්මෙ බුද්ධා, තසමාති වුත්තං. කිනන්ති ආහ-

---

1. ම. අභිඤ්ඤූසිනන්ති.
2. සී. සමභවතො.
3. ම. අකුසලධම්මානං.
4. සී. 1, II, IV & ම. අත්ථභාවස්ස.

සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තාති, සබ්බස්ස පරිඤ්ඤෙය්‍යස්ස සබ්බාකාරතො අවිපරීතං සයමෙව අභිසම්බුද්ධත්තාති අත්ථො. ඉමිනාස්ස පරොපදෙසරහිතස්ස සබ්බාකාරෙන සබ්බධම්මාවබොධනසමත්ථස්ස ආනන්තරියපරිබන්ධවුත්තිතො අනාවරණඤ්ඤණසඞ්ඛාතස්ස සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤණස්ස අධිගමො දස්සිතො.

නනු ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤණතො අඤ්ඤං අනාවරණඤ්ඤණං, අඤ්ඤඤ්ච "ඡ අසාධාරණඤ්ඤාණානී"ති[1] වචනං විරුජ්ඣෙය්‍යාති? න විරුජ්ඣති- විසයපවත්ති භෙදවසෙන අඤ්ඤඤ්හි අසාධාරණභාව දස්සනත්ථං එකස්සෙව ඤ්ඤණස්ස විධා වුත්තත්තා. එසමෙව හි තං ඤ්ඤණං-අනවසෙස සඞ්ඛතාසඞ්ඛත-සම්මුතිධම්මවිසයතාය සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤණං, තත්ථ ච ආවරණාභාවතො නිස්සඞ්ගචාරම්මුපාදාය අනාවරණඤ්ඤණන්ති වුත්තං. යථාහ **පටිසම්භිදායං**:-"සබ්බං සඞ්ඛතාසඞ්ඛතමනවසෙසං ජානාතීති= සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤණං, තත්ථාවරණං නත්ථීති අනාවරණඤ්ඤණ"න්ති ආදි. තසමා නත්ථි තෙසං අත්ථතො භෙදෙ, එකන්තෙනෙවෙතං **එවම්ච්ඡි** තබ්බං. අඤ්ඤඤ්ච සබ්බඤ්ඤුතාඤාවරණඤ්ඤණානං සාවරණතා[2] අසබ්බ ධම්මාරම්මණතා ච ආපජ්ජෙය්‍ය. න හි භගවතො ඤ්ඤණස්ස අණුමත්තම්පි ආවරණං අත්ථි, අනාවරණඤ්ඤණස්ස ච අසබ්බධම්මාරම්මණභාවෙ යත්ථතං නප්පවත්තති, තත්ථාවරණසබ්භාවතො[3] අනාවරණභාවොයෙව න සියා. අථ වා පන හොතු අඤ්ඤඤ්මෙව අනාවරණඤ්ඤණං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤණතො. ඉධ පන සබ්බත්ථ අප්පටිහතවුත්තිතාය අනාවරණඤ්ඤණන්ති **සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤණ**මෙව අධිප්පෙතං. තස්ස චාධිගමෙන භගවා සබ්බඤ්ඤූ සබ්බවිදූ සම්මාසම්බුද්ධොති පවුච්චති-න සකිං එව සබ්බධම්මාවබොධතො. තථා ච වුත්තං **පටිසම්භිදායං**:- "විමොක්ඛන්තිකමෙතං බුද්ධාණං භගවන්තානං බොධියා මූලෙ සහ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤණස්ස පටිලාභා සච්ඡිකාපඤ්ඤත්තීති යදිදං බුද්ධොති". සබ්බධම්මාවබොධනසමත්ථඤ්ඤණසමධිගමෙන හි භගවතො සන්තානෙ අනවසෙසධම්මෙ පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථතා අහොසීති. **එත්ථාහ**: කිං පනිදං ඤ්ඤණං පවත්තමානං සකිංයෙව සබ්බසම්මිං විසයෙ පවත්තති, උදාහු කමෙනාති? කිං වෙත්ථ, යදි තාව සකිංයෙව සබ්බසම්මිං විසයෙ පවත්තති, අතීතානාගත- පච්චුප්පන්න- අජ්ඣත්ත- බහිද්ධාදි භෙදභින්නානං සඞ්ඛතධම්මානං අසඞ්ඛත-සම්මුතිධම්මානඤ්ච **එකජ්ඣං** උපඨානෙ ඤ්ඤරතො චිත්තපටං පෙක්ඛන්තස්ස විය පටිභාගෙනාවබොධො[4] න සියා. තථා ච සති "සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා"ති විපස්සනාඤාණං අනත්තා කාරෙන විය සබ්බෙ ධම්මා අනිරූපිතරූපෙන භගවතො ඤ්ඤණස්ස විසයා හොන්තීති ආපජ්ජති. යෙපි-සබ්බඤ්ඤෙය්‍යධම්මානං සීතලකඨිණ විසයං විකප්පරහිතං සබ්බකාලං බුද්ධාණං ඤ්ඤණං පවත්තති, තෙන තෙ සබ්බවිදූති වුච්චන්ති; එවං ච කත්වා-"චරං සමාහිතො නාගො තිට්ඨන්නොපි සමාහිතො"ති ඉදම්පි වචනං සුවුත්තං හොතී"ති වදන්ති.

---

1. ඤ්ඤාණානි බුද්ධඤ්ඤාණානීති-ම. & ඉතිවුත්තකට්ඨකථා. 3. සී. V. සම්භවතො.
2. ම. සාධාරණතා. 4. විසයවිභාගෙනාවබොධෙ-ඉතිවුත්තකට්ඨකථා.

තෙසම්පි වුත්තාදෙසඤාතත්තා. යිතලකඛණාරම්මණතාය ච අතීතා නාගතාසම්මුතිධම්මානං තදභාවතෝ එතදෙසවිසයමෙව භගවතෝ ඤාණං සියා. තසමා "සකිංයෙව ඤාණං පවත්තතී"ති න යුජ්ජති. අථ කාමෙන සබ්බත්ථම්පි විසයෙ ඤාණං පවත්තති, එවම්පි න යුජ්ජති. න හි ජාති- භූමි- සභාවාදි[1] වසෙන දිසා- දෙස- කාලාදිවසෙන ච අනෙකභෙදභින්නෙ ඤෙය්‍යෙ කාමෙන ගය්හමානෙ තස්ස අනවසෙස පටිවෙධො සම්භවති-අපරියන්තභාවතෝ ඤෙය්‍යස්ස. යෙපන-"අප්පස්ස අවිසංවාදනතෝ ඤෙය්‍යස්ස එකදෙසං පච්චක්ඛං කත්වා සෙසෙපි එවන්ති අධිමුච්චිත්වා වවත්ථාපනෙන සබ්බඤ්ඤූ භගවා, තඤ්ච ඤාණං න අනුමානිකං-සංසයාභාවතෝ, සංසයානුබද්ධං හි ලොකෙ අනුමාන ඤාණ"නති වදන්ති. තෙසම්පි තං න යුත්තං-සබ්බස්ස හි අපච්චක්ඛභාවෙ අප්පස්ස අවිසංවාදනෙන ඤෙය්‍යස්ස එකදෙසං පච්චක්ඛං කත්වා සෙසෙපි එවන්ති අධිමුච්චිත්වා වවත්ථාපනස්ස අසංභවතෝ. "යං හි තං සෙසං තං අපච්චක්ඛ"නති අථ තම්පි පච්චක්ඛං, තස්ස සෙසභාවො එව න සියාති සබ්බමෙතං අඤාරණං. කස්මා? අවිසයවිචාරභාවතෝ. වුත්තං හෙතං භගවතා:- "බුද්ධවිසයෝ හික්ඛවෙ අවින්තෙය්‍යෝ, න චින්තෙතබ්බෝ; යෝ චින්තෙය්‍ය, උම්මාදස්ස විඝාතස්ස භාගී අස්සා"ති. ඉදමපනෙත්ථ සන්නිට්ඨානං: යං කිඤ්චි භගවතා ඤාතුං ඉච්ඡිතං-සකලමෙකදෙසෙ වා, තත්ථ අපරිහතවුත්තිනිත්තාය පච්චක්ඛතෝ ඤාණං පවත්තති, නිච්චසමාධානඤ්ච-වික්ඛෙපාභාවතෝ. ඤාතුං ඉච්ඡිතස්ස ච සකලස්ස අවිසයභාවෙ තස්ස ආවජ්ජනාපටිබද්ධවුත්තිතා න සියා. එකන්තෙනෙව සා ඉච්ඡිතබ්බා-"සබ්බෙ ධම්මා බුද්ධස්ස භගවතෝ ආවජ්ජනපටිබද්ධා ආකඞ්ඛා පටිබද්ධා මනසිකාර පටිබද්ධා චිත්තුප්පාදපටිබද්ධා"ති වචනතෝ. අතීතානාගතවිසයම්පි භගවතෝ ඤාණං අනුමානාගමතක්කගහණවිරහිතත්තා පච්චක්ඛමෙව. නනු ච එතසම්මිපි පක්ඛෙ යදා සකලං ඤාතුං ඉච්ඡිතං, තදා සකිංයෙව සකලවිසයතාය අනිරූපිතරූපෙන භගවතෝ ඤාණං පවත්තෙය්‍යාති වුත්තදෙසඤාතත්තිවත්තියෙවාති? න- තස්ස විසොධිතත්තා- විසොධිතෝ හි සෝ බුද්ධවිසයෝ අවින්තෙය්‍යෝති. අඤ්ඤථා පච්චුප්පන්නඤාණසමවුත්තිතාය බුද්ධානං භගවන්තානං ඤාණස්ස අවින්තෙය්‍යතා න සියා. තසමා සකලධම්මාරම්මණම්පි තං එකධම්මාරම්මණං විය සුවවත්ථාපිතෙයෙව තෙ ධම්මෙ කත්වා පවත්තතීති ඉදමෙත්ථ අවින්තෙය්‍යං. "යාවතකං[2] ඤෙය්‍යං, තාවතකං ඤාණං; යාවතකං ඤාණං, තාවතකං ඤෙය්‍යං; ඤෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං ඤෙය්‍ය"න්ති එවමෙකක්ඛිං විසුං විසුං සකිං කාමෙන වා ඉච්ඡානුරූපං සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා **සම්මාසම්බුද්ධො.**

විජ්ජාගතිති එත්ථ- වින්දියං වින්දතීති=**විජ්ජා**, යාථාවතෝ උපලබ්භතීති අත්ථෝ. අත්තනෝ වා පටිපක්ඛස්ස විජ්ඣනතෙන **විජ්ජා**, තමොක්ඛන්ධාදිකස්ස පදාලනතෙන්නාති අත්ථෝ. තතෝ එව අත්තනෝ

---

1. සී. 5. සභාගාදි. 2. ම, වුත්තඤෙය්‍යතං යාවතකං.

විසයස්ස විදිතකරණතෝපි **විජ්ජාචරණසම්පන්නතානි** සම්පන්නාගතත්තා, පරිපුණ්ණත්තා වා, **අවිකලත්තානි** අත්ථෝ. තිස්සන්නං අත්ථන්නඤ්ච විජ්ජානං තත්ථ තත්ථ සුත්තෙ ගහණං වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙනාති දට්ඨබ්බං.

සත්ත සද්ධම්මා නාම: සද්ධා හිරි ඔත්තප්පං බාහුසච්චං විරියං සති පඤ්ඤා ච. යෙ සන්ධාය වුත්තං:-"ඉධ භික්ඛු සද්ධෝ හොති"ති ආදි **චත්තාරි ඣානානී**ති යානි ඣානානිච්චි වත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානි. ඣසමා පනෙත්ථ සීලාදයෝ පණ්ණරසෙව චරණත්ති වුත්තත්තා චොදනං සන්ධායාහ-"ඉමෙයෙව හි"ති ආදි. තෙන තෙසං සික්ඛාත්තයසඞ්ගහතො නිබ්බාණූපගමනෙ එකංසතො සාධනභාවමාහ. ඉදානි තදත්ථසාධනාය ආගමං දස්සෙන්තො-"යථාහා"ති ආදිමාහ.

භගවාති ආදි වුත්තසෙසවත්ථුස්ස නිගමනවසෙන වුත්තං. නනු චායං විජ්ජාචරණසම්පදා සාවකෙසුපි ලබ්භතීති? කිඤ්චාපි ලබ්භති, න පන තථා- යථා භගවතොති දස්සෙතුං- **තත්ථ විජ්ජාසම්පදා**ති ආදි වුත්තං. චරණධම්මපරියාපන්නත්තා කරුණාබ්‍රහ්මවිහාරස්ස සො වෙත්ථ මහග්ගතභාවපත්තඅසාධාරණසභාවොති ආහ-**චරණසම්පදා මහාකාරුණිකතං පුරෙචා සිද්ධා**ති. යථා **සත්තානං** අත්ථං පරිවජ්ජෙත්වා අත්ථෙ නියොජනං පඤ්ඤාය විනා න හොති, **එවං** නෙසං අත්ථානත්ථජානනං කරුණාය[1] විනා න හොතීති උභයම්පි උභයත්ථ සඞ්ගච්ඡතමෙව සියා. යත්ථ පන යස්ස පධානභාවො, තං දස්සෙතුං-**සො සබ්බඤ්ඤුතඤාණාති** ආදි වුත්තං. තත්ථ- **යථා තං විජ්ජාචරණසම්පන්නොති** යථා අඤ්ඤෙපි විජ්ජාචරණසම්පන්නා. තෙන විජ්ජාචරණසම්පන්නසෙසවායං ආවෙණිකා පටිපත්තීති දස්සෙති. සා පනායං සත්ථු විජ්ජාචරණසම්පදා සාසනස්ස නියාණිකතාය සාවකානං සම්මාපටිපත්තියා එකන්තකාරණන්ති දස්සෙතුං- **නොසාසාති** ආදි වුත්තං. තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

එත්ථ ච විජ්ජාසම්පදාය සත්ථු පඤ්ඤුම්හත්තං පකාසිතං හොති, චරණසම්පදාය කරුණාමහත්තං. තෙසු- පඤ්ඤාය භගවතො ධම්මරජ්ජපත්ති,[2] කරුණාය ධම්මසංවිභාගො; පඤ්ඤාය සංසාරදුක්ඛනිබ්බිදා, කරුණාය සංසාරදුක්ඛසහනං; පඤ්ඤාය පරදුක්ඛපරිජානනං, කරුණාය පරදුක්ඛපතිකාරාරම්භො; පඤ්ඤාය පරිනිබ්බාණාභිමුඛභාවො, කරුණාය තදධිගමො; පඤ්ඤාය සයං තරණං, කරුණාය පරෙසං තාරණං; පඤ්ඤාය බුද්ධභාවසිද්ධි, කරුණාය බුද්ධකිච්චසිද්ධි. කරුණාය වා: බොධිසත්තභූමියං සංසාරාභිමුඛභාවො, පඤ්ඤාය තත්ථ අනභිරති; තථා කරුණාය පරෙසං අහිංසාපනං, පඤ්ඤාය සයං පරෙහි අභායනං; කරුණාය පරං රක්ඛනෙනා අත්තානං රක්ඛති, පඤ්ඤාය අත්තානං රක්ඛනෙනා පරං රක්ඛති; තථා කරුණාය අපරන්තපො, පඤ්ඤාය අනත්තන්තපො; තෙන අත්තහිතාය පටිපන්නාදිසු චතූසු පුග්ගලෙසු චතුත්ථපුග්ගලභාවො

1. සී & ම. සත්ථු කරුණාය. 2. සී. පවත්ති.

සිද්ධා හොති. තථා කරුණාය ලොකනාථතා, පඤ්ඤාය අත්ත නාථතා; කරුණාය චස්ස නිත්තතාභාවෝ,[1] පඤ්ඤාය උත්තම භාවෝ;[2] තථා කරුණාය සබ්බසත්තෙසු ජනිතානුග්ගහතෝ-පඤ්ඤානු ගතත්තා න ච න[3] සබ්බත්ථ විරත්තවිත්තතා; පඤ්ඤාය සබ්බධම්මෙසු විරත්තවිත්තතා-කරුණානුගතත්තා න ච න[3] සබ්බසත්තානුග්ගහාය පවත්තතා.[4] යථා ගි කරුණා භගවතෝ සිනෙහසොකවිරහිතා, එවං පඤ්ඤා අභිඤ්ඤාර- මම්ඤ්ඤාරවිනිමුත්තාති අඤ්ඤමඤ්ඤං විසොධිතා පරමවිසුද්ධා ගුණවිසෙසා විජ්ජාචරණසම්පදාහි පකාසිතානි දට්ඨබ්බං.

ගමනම්පි ගතන්ති වුච්චති- "ගතෙ සිතෙ"ති ආදිසු. **සොභනන්ති** සුභං. සුභභාවෝ විසුද්ධාය, විසුද්ධා දෙසවිගමනාති ආහ-**පරිසුද්ධ මනවජ්ජන්ති**. ගමනඤ්ච නාම බහුවිධන්ති ඉධාධිප්පෙතගමනං දස්සෙන්තෙනා- **අරියමග්ගෙනාති** ආහ. සෙ හි **නිබ්බාණස්ස ගති** අධි ගමොති කත්වා "ගතං ගමන"න්ති ච වුච්චති. ඉදානි තස්සෙව ගහණෙ කාරණං දස්සෙතුං-**කෙන හෙසොති** ආදි වුත්තං. **බෙමං දිසන්ති** නිබ්බාණං. **අසජ්ජමානොති** පරිපන්ථාභාවෙන සුගතිගමනෙපි අසජ්ජන්තෙනා සඞ්ගං අකරොන්තෙනා, පගෙව ඉතරත්ථ. යං ගමනං ගච්ඡන්තෙනා සබ්බමනත්ථං අපහරති,[5] සබ්බඤ්ච අනුත්තරං සම්පත්තිං ආවහති, තදෙව සොභනං නාම; තෙන ච භගවා ගතොති ආහ- **ඉති සොභනගමනත්තා සුගතොති**- සොභනත්ථෙ සුසද්දොති කත්වා.

අසුන්දරානං දුක්ඛානං සඞ්ඛාරපවත්තීනං අභාවතෝ අච්චන්ත සුඛත්තා එකන්තතෝ සුන්දරං නාම අසඞ්ඛතධාතුති ආහ- **සුන්දරං වෙස ඨානං ගතො අමනං නිබ්බාණන්ති**. තෙනාහ භගවා:- "නිබ්බාණං පරමං සුඛ"න්ති.

සම්මාති සුට්ඨු, සුට්ඨු ගමනඤ්ච නාම පටිපක්ඛෙන අනභිභූතස්ස ගමනන්ති ආහ- **පහීනෙ කිලෙසෙ පුන අපච්චාගච්ඡනෙනාති**.

ඉදඤ්ච සිඛාපත්තං සම්මා ගමනං, යාය ආගමනීයපටිපදාය සිද්ධං, සාපි සම්මා ගමනමෙවාති **එවම්පි භගවා සුගතොති** දස්සෙතුං- **සම්මා වා ගතොති** ආදි වුත්තං. **සම්මාපටිපන්නිසාති** සම්මාසම්බොධි සම්පාපනෙ අවිපරීතපටිපත්තියා. **සබ්බලොකස්ස හිතසුඛමෙව කරොනෙනාති එතෙන** මහාබොධියාන[6] පටිපදා අවිභාගෙන සබ්බ සත්තානං සබ්බදා හිතසුඛාවහභාවෙනෙව පවත්තතීති දස්සෙති. **සසසනං උජ්ජොදෙතීති ඉමෙ අනෙන අනුපගච්ඡනෙනා ගතොති** එතෙන පටිවෙධසම්පාදනතං දස්සෙති. **කාමසුඛං අත්තකිලමථන්ති ඉමෙ අනුපගච්ඡනෙනා ගතොති** එතෙන අරිසමඞ්ගතං දස්සෙති.

---

1. සී. දීනතාභාවෝ.
2. උත්තමභාවෝ-ඤ්ඤත්ථ.
3. න ප න-ඤ්ඤත්ථ.
4. අනුග්ගහායාපවත්තෙනා-ඤ්ඤත්ථ.
5. සී & ම. ආපජ්ජනති.
6. ම. මහාබොධියානං.

සත්‍යාති යුත්තට්ඨානෙ යුත්තසෙසෙව භාසනෙ, නිපඨාදෙතබ්බෙ සාධෙතබ්බෙ වෙතං භුම්මං. **අභූතන්ති** අභූතත්ථං, අත්ථමුඛෙන හි වාචාය අභූතතා භූතතා වා. **අනවජ්ජන්ති** තසෙසෙව වෙවචනං. **අභූතන්ති** වා අසන්තං අවිජ්ජමානං. **අනවජ්ජන්ති** අතථාකාරං අඤ්ඤථා සන්තං. **අනත්ථසංහිතන්ති** දිඨධම්මිකෙන සම්පරායිකෙන වා අනත්ථෙන සංහිතං අනත්ථාවහං. න අත්ථොති=අනත්ථො, අත්ථස්ස පටිපක්ඛා අහාවෙ ච, තෙන සහිතං; පිසුණාවාචං[1] සම්ඵප්පලාපං වාති අත්ථො. එවමෙත්ථ චතුබ්බිධස්සාපි වච්චුච්චරිතස්ස සඞ්ගහො දට්ඨබ්බා. එත්ථ ච පඨමා වාචා සීලවන්තං දුස්සීලොති අචණ්ඩාලාදිං චණ්ඩාලොති ආදිනා භාසමාන්නස්ස දට්ඨබ්බා. දුතියා දුස්සීලං දුස්සීලොති චණ්ඩාලාදිමෙව චණ්ඩාලොති ආදිනා අවිනයෙන භාසමාන්නස්ස, තතියා තෙරසිකාදිකස්ස තෙරසිකාදිභාවවිභාවිනී කථා, යථා- "ආපායිකො දෙවදත්තො නෙරයිකො"ති ආදිකා. චතුත්ථී වෙදවිහිතෙන යඤ්ඤවිධිනා පාණාති පාතාදිකතං සුගතිං ආවහතීති ලොකස්ස ව්‍යාමොහනකථා. පඤ්චම්භූතෙන පෙසුඤ්ඤූපසංහාරාදිකථා. ඡට්ඨා යුත්තපත්තට්ඨානෙ පවත්තිතා දූනසිලාදිකථා වෙදිතබ්බා. **එවං සම්මා ගදතොති** යථාවුත්තං අභූතාදිං වජෙත්වා භූතං තච්ඡං අත්ථසංහිතං පියං මනාපං තථතා එව සම්මා සුට්ඨු ගදනතො **සුගතො**-[2] දකාරස්ස තකාරං කත්වා. ආපාථ ගමනමත්තෙනෙව කස්සචි අපියමපි භගවතො වචනං පියං මනාපමෙව- අත්ථසිද්ධියා ලොකස්ස හිතසුඛාවහත්තා.

අපි ච සොභනං ගතං ගමනං එතස්සාති=**සුගතො**. භගවතො හි වෙනෙය්‍යජනූපසඞ්කමණං එකන්තෙන තෙසං හිතසුඛනිපඨාදනතො සොභනං භද්දකං. තථා ලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජනපතිමණ්ඩිතරූපකායතාය දුතවිලම්බිත-ඛලිතානුකඩ්ඪන-නිපීළනුක්කුටික- කුටිලාකුලතාදිදොස රහිතමවහසිත[3] රාජහංස- වසභ- වාරණ- මිගරාජගමනං කායගමනං. ඤාණගමනඤ්ච විපුලනිම්මලඛරුණ-සති-වීරියාදිගුණවිසෙසසහිතමහි නීහාරතො යාව මහාබොධිමණ්ඩවජ්ජතාය සත්තානං හිතසුඛාවහතාය ච සොභනමෙව.

අථ වා: සයම්භුඤාණෙන සකලම්පි ලොකං පරිඤ්ඤාභිසමයවසෙන පරිජානනෙතා සම්මා ගතො අවගතොති=**සුගතො**. තථා ලොකසමුදයං පහානාභිසමයවසෙන පජහනෙතා අනුප්පත්තිධම්මතං ආපාදෙනෙතා සම්මා ගතො අතීතොති=**සුගතො**. ලොකනිරොධං නිබ්බාණං සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන සම්මා ගතො අධිගතොති=**සුගතො**. ලොක නිරොධ ගාමිනිං පටිපදං භාවනාභිසමයවසෙන සම්මා ගතො පටිපන්නොති= **සුගතො**. තථා යං ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවිචරිතං මනසා, සබ්බං තං ඤාණතලෙ ආමලකං විය සම්මා පච්චක්ඛතො ගතො අභිඤ්ඤාසීති=**සුගතො**.

---

1. ම. පිසුණවාචං. 2. ම. න දිස්සති. 3. ම. විලාසිත.

සබ්බථාති සබ්බපකාරෙන, යො යො ලොකො යථා යථා වෙදිතබ්බො, තථා තථා. තෙ පන[1] පකාරෙ දස්සෙතුං- "සභාවතො"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ-**සභාවතොති** දුක්ඛසභාවතො, සබ්බො හි ලොකො දුක්ඛසභාවො. යථාහ:- "සඞ්ඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා"ති. **සමුදයතොති** යතො සො සම්භවති, තතො තණ්හාදිතො. **නිරොධතොති** යත්ථ සො නිරුජ්ඣති, තතො විසඞ්ඛාරතො. **නිරොධූපායතොති** යෙන විධිනා සො නිරොධො පත්තබ්බො, තතො අරියමග්ගතො- ඉතො අඤ්ඤස්ස පකාරස්ස අභාවා. ඉති සබ්බථා ලොකං අවෙදීති වත්වා තදත්ථසාධකං සුත්තං දස්සෙතුං- "යත්ථ ඛො ආවුසො"ති ආදිමාහ.

තත්ථ-**න ජායතීති** ආදිනා උපරිකං ජාතිආදීනි පටික්ඛිපිත්වා "න චවති න උපපජ්ජතී"ති[2] පදවයෙන අපරාපරං චවනුපපත්තානි පටික්ඛිපති. කෙචි පන "න ජායතී"ති ආදි ගබ්භසෙය්‍යකාදිවසෙන වුත්තං, ඉතරං ඔපපාතිකවසෙනාති වදන්ති. **නානති ජාතිආදි** රහිතං. **ගමනෙනාති** පදසා ගමනෙන **ඤාතුං සක්කෙය්‍යන්ති ඤාතබ්බං.** "ඤාතාය"න්ති වා පාඨො. ඤාතා අයං, නිබ්බාණපත්තිකොති අධිපායො. කාමං පාදගමනෙන ගන්ත්වා ලොකස්සන්තං ඤාතුං දට්ඨුං පත්තුං වා න සක්කා. අපි ච පරිමිතපරිච්ඡින්නට්ඨානෙ තං පඤ්ඤුපෙත්වා දස්සෙමීති දස්සෙතුං- **අපි චාති** ආදිමාහ. තත්ථ **සහඤ්ඤිමහීති** සඤ්ඤාසහිතෙ, තතො එව **සමනක්ඛකෙ:** සවිඤ්ඤාණකෙ. කෙවලඅවිඤ්ඤාණකෙ පන උතුසමුට්ඨානරූපසමුදයමත්තෙන[3] පඤ්ඤුපෙතුං න සක්කාති අධිපායො. **ලොකන්ති** ඛන්ධාදිලොකං. **ලොකනිරොධන්ති** තස්ස ලොකස්ස නිරුජ්ඣනං, නිබ්බාණමෙව වා. අදෙසමපි හි තං යෙසං නිරොධො, තෙසං වසෙන උපචාරතො දෙසතොපි නිද්දිසීයති. යථා- "චක්ඛුං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣතී"ති.

ගමනෙනාති පාකතිකගමනෙන. **ලොකස්සන්තෙනාති** සඞ්ඛාරලොකස්ස අන්තො අන්තකිරියාහෙතුභූතං නිබ්බාණං. **කුදාචනන්ති** කදාචිපි. **අප්පත්වාති** අග්ගමග්ගෙන අනධිගන්ත්වා. **පමොචනන්ති** පමුත්තිං නිස්සරණං.

තස්මාති යස්මා ලොකන්තං අප්පත්වා වට්ටදුක්ඛතො මුත්තිං නත්ථි, තස්මා. **හවෙති** නිපාතමත්තං. **ලොකවිදූති** සභාවාදිතො සබ්බං ලොකං ජානන්තා. **සුමෙධොති** සුන්දරපඤ්ඤ. **ලොකන්තගූති** පරිඤ්ඤාභිසමයෙන ලොකං විදිත්වා පහානාභිසමයෙන ලොකන්තගූ, මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසස්ස පරිනිට්ඨිතත්තා **වුසිතබ්‍රහ්මචරියොති,** සබ්බසංකිලෙසානං සමිතත්තා වතුසච්චධම්මානං වා අභිසමිතත්තා සමිතාවී, **නාසිංසතීති:** න පත්ථෙති, යථා **ඉමං ලොකං** එවං **පරඤ්ච** ලොකං- අපපවිසන්තිකත්තා.

---

1. ම තෙ තෙ පන. 2. ම. උපපජ්ජතීති. 3. සී. සම්භවමත්තෙන.

එවං යදිපි ලොකවිදූහා අනවසෙසතො දසසිතා-සභාවාදිතො[1] දසසිතත්තා, ලොකසා පන එකදෙසෙනෙව වුත්තොහි තං අනවසෙසතො දසෙතුං- **අපි ච තයො ලොකාහි** ආදි වුත්තං. තත්ථ- ඉන්ද්‍රියබද්ධානං ඛන්ධානං සමූහො සන්තානො ච **සත්තලොකො**- රූපාදිසු සත්තවිසත්තතාය සත්තො, ලොකියති එත්ථ කුසලාකුසලං තබ්පාකතො වාති=ලොකොති. අනින්ද්‍රියබද්ධානං රූපාදීනං සමූහො සන්තානො ච **ඔකාසලොකො**- ලොකියන්ති එත්ථ තසා ථාවරා ච, තෙසඤ්ච ඔකාසභූතොති. තදුභාරතාය හෙස භාජනලොකොති ච වුච්චති. උභයෙපි ඛන්ධා **සඞ්ඛාරලොකො**-පච්චයෙහි සඞ්ඛරීයන්ති, ලුජ්ජන්ති පලුජ්ජන්ති වාති. **අහාරට්ඨිතිකාහි** පච්චයට්ඨිතියා, පච්චයා යත්තවුත්තියාති අත්ථො. පච්චයට්ඨො හෙත්ථ ආහාරසද්දෙ- "අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදාය"ති ආදීසු විය. එවං හි **සබ්බෙ සත්තා**හි ඉමිනා අසඤ්ඤසත්තානම්පි පරිග්ගහිතා හොන්ති. සා පනායං ආහාරට්ඨිතිකතා නිප්පරියායතො සඞ්ඛාරධම්මෙමා, න සත්ත ධම්මොති ආහ- **සබ්බෙ සත්තා**[2] **ආහාරට්ඨිතිකාහි ආගතට්ඨානෙ සඞ්ඛාරලොකො වෙදිතබ්බොති**. යදි එවං "සබ්බෙ සත්තා"හි ඉදං කථන්හි? පුග්ගලාධිට්ඨානා දෙසනාහි නායං දොසො. යථා අසඤ්ඤත්ථොපි:- "එකධමෙම භික්ඛවෙ භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො සම්මා විරජ්ජමානො සම්මා විමුච්චමානො සම්මා පරියන්තදස්සාවී සම්මත්තනමභිසමෙච්ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකාරෙ හොති. කතමසම්ං එකධමෙම? සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා"හි. දිඝනිකායානං සස්සතාදිවසෙන "අන්තා ලොකො"හි ච පරිකප්පනා යෙභුය්‍යෙන සත්තවිසයා, න සඞ්ඛාරවිසයාහි ආහ- **සස්සතො ලොකොති වා අසස්සතො ලොකොති වාහි ආගතට්ඨානෙ සත්තලොකො** වෙදිතබ්බොති.

යාවතා චන්දිමසුරියා පරිහරන්තීති යත්තකෙ ඨානෙ චන්දිමසුරියා පරිවත්තන්ති පරිබ්භමන්ති. **දිසා භන්ති විරොචනාති** තෙසං පරිබ්භමණතොව තා දිසා පභස්සරා හුත්වා විරොචන්ති. **තාව සහස්සධා ලොකොති** තත්තකං සහස්සප්පභාරො ඔකාසලොකො, සහස්සං ලොක ධාතුයොති අත්ථො. "තාව සහස්සවා"**ති** වා පාඨො.

තම්පීති තං[3] **තිවිධම්පි** ලොකං. "තථා හිස්ස සබ්බථා විදිතො" හි සම්බන්ධො. **එකො ලොකොති** "සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා"**ති** යාය ප්‍රඥාලාධිට්ඨානාය කථාය සබ්බෙසං සඞ්ඛාරානං පච්චයායත්තවුත්තිතා වුත්තා, තාය සබ්බා සඞ්ඛාරලොකො එකො එකවිධො-පකාරත්තරස්ස අභාවතො. **මෙ ලොකාති** ආදිසුපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බා. **නාම**ග්ගහණෙන චෙත්ථ නිබ්බාණස්ස අග්ගහණං- තස්ස ආලොක සභාවත්තා. නනු ච "ආහාරට්ඨිතිකා"හි එත්ථ පච්චයායත්ත වුත්තිතාය මග්ගඵලධම්මානම්පි ලොකතා ආපජ්ජතීහි, නාපජ්ජති- පරිඤ්ඤෙය්‍යානං දුක්ඛසච්චධම්මානං ඉධ ලොකොති අධිප්පෙතත්තා.

1. ම. සභාවතො. 2. සී & ම. න දිස්සති. 3. සී. න දිස්සති.

අථ වා: න ලුජ්ජති න පලුජ්ජතීති යෝ ගහිතෝ, තථා න හොති සෝ ලොකොති තංගහණරහිතානං ලොකුත්තරානං නත්ථි ලොකතා. උපාදානානං ආරම්මණභූතා ඛන්ධා **උපාදානක්ඛන්ධා**. **දසායතනානීති** දස රූපායතනානි. එත්ථ ච "ආහාරට්ඨිතිකා"ති පච්චයායත්තවුත්තිතා වචනෙන සඞ්ඛාරානං අනිච්චතා, තාය ච- "යදනිච්චං තං දුක්ඛං, යං දුක්ඛං තදනත්තා"ති වචනතෝ දුක්ඛානත්තතා ච පකාසිතා හොන්තීති තීණිපි සාමඤ්ඤලක්ඛණානි ගහිතානි. **නාමන්ති** චත්තාරෝ අරූපිනෝ ඛන්ධා, තෙ ච අත්ථතෝ ඵස්සාදයෝ. **රූපන්ති** භූතූපාදායරූපානි, තානි ච අත්ථතෝ පඨවී ආදයොති අවිසෙසෙනෙව සලක්ඛණතෝ සඞ්ඛාරාව ගහිතා, තඤ්හි ගණෙනෙව ඉමෙ තෙසං විසෙසා කුසලාදයෝ හෙතු ආදයෝ ච, තෙපි ගහිතා එව හොන්තී ති ආහ- **ඉති අයං සඞ්ඛාර ලොකොපි සඞ්ඛථා විදිතොති**.

ආගම්ම චිත්තං සෙති එත්ථාති=**ආසයෝ**, මිගාසයෝ විය. යථා හි මිගෝ ගොචරාය ගන්ත්වා පච්චාගන්ත්වා තත්ථෙව වනගහණෙ සෙතීති සෝ තස්ස ආසයෝ. එවං අඤ්ඤථා පවත්තිත්වාපි චිත්තං ආගම්ම යත්ථ සෙති, සෝ තස්ස ආසයොති වුච්චති. සෝ පන සස්සතදිට්ඨිආදිවසෙන චතුබ්බිධෝ. වුත්තඤ්හි:-

"සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨී ච ඛන්ති වෙවානුලොමිකා,[1]
යථාභූතඤ්ච යං ඤාණං එතං ආසයසද්දිත"න්ති.

තත්ථ- සබ්බදිට්ඨීනං සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨිභි සඞ්ගහිතත්තා සබ්බෙපි දිට්ඨිගතිකා සත්තා ඉමා එව වෙ දිට්ඨියෝ සන්නිස්සිතා. යථාහ:- "වයනිස්සිතෝ ඛෝ පනායං භාවිභාන ලොකෝ-යෙහුය්‍යෙන අත්ථි තඤ්ච නත්ථිතඤ්ච"ති. **අත්ථිභාති** හි සස්සතග්ගාහෝ අධිප්පෙතෝ, **නත්ථිභාති** උච්ඡෙදග්ගාහෝ. අයං තාව වට්ටනිස්සිතානං පුථුජ්ජනානං ආසයෝ. විවට්ටනිස්සිතානං පන සුද්ධසත්තානං අනුලොමිකාඛන්ති යථාභූතඤ්ඤාණන්ති ද්වින්නං ආසයෝ. **ආසයං ජානාතීති** තං[2] චතුබ්බිධම්පි සත්තානං ආසයං ජානාති. ජානනෙනා ච තෙසං දිට්ඨිගතානං තෙසඤ්ච ඤාණානං අපපවත්තික්ඛණෙපි **ජානාති**. වුත්තං හෙතං:- "කාමං සෙවන්තානංයෙව ජානාති- අයං පුග්ගලෝ කාමගරුකෝ කාමාසයෝ කාමාධිමුත්තොති, කාමං සෙවන්තානංයෙව ජානාති- අයං පුග්ගලෝ නෙක්ඛම්මගරුකෝ නෙක්ඛම්මාසයෝ නෙක්ඛම්මාධිමුත්තොති"ති ආදි. අපහීනභාවෙන සන්තානෙ අනු අනු[3] සයන්තීති=**අනුසයා**, අනුරූපං කාරණං ලභිත්වා උප්පජ්ජන්තීති අත්ථෝ. එතෙන නෙසං කාරණලාභෙ උප්පජ්ජනාරහතං දස්සෙති. අපහීනා හි කිලෙසා කාරණලාභෙ **සති** උප්පජ්ජන්ති. කෝ පන නෙ? රාගාදයෝ සත්ත අනාගතා කිලෙසා, අතීතා පච්චුප්පන්නා ච තංසභාවත්තා තථා වුච්චන්ති. න හි ධම්මානං කාලභෙදෙන සභාවභෙදෝ අත්ථි. තං සත්තවිධං අනුසයං තස්ස තස්ස සත්තස්ස සන්තානෙ පරොවරභාවෙන පවත්තමානං ජානාති. **චරිතන්ති**

1. ප: වය: අනුලොමිකී. 2. ම. න දිස්සති.

සුචරිත-දුච්චරිතං. තං හි **විභඞ්ගෙ** චරිතනිද්දෙසෙ නිද්දිට්ඨං. අථ වා: **චරිතානීති** චරියා වෙදිතබ්බා. තා පන රාග-දෙස-මොහ-සද්ධා-බුද්ධි-විතක්කවසෙන ඡ මූලචරියා. තාසං අපරිඝත්තා අන්තරහෙදෙ. සංසග්ගහෙදෙ පන නෙසඞ්විධො. තං චරිතං සභාවතො සඞ්කිලෙසතො වොදානතො සමුට්ඨානතො ඵලතො නිස්සන්දතොති එවමාදිනා පකාරෙන ජානාති. **අධිමුත්තිං**: අජ්ඣාසයධාතු, සා දුවිධා: හීනාධිමුත්ති පණීතාධිමුත්තීති. යාය හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තියොයෙව සෙවන්ති, පණීතාධිමුත්තිකා ච පණීතාධිමුත්තියොයෙව, සා අජ්ඣාසය ධාතු[1] අජ්ඣාසයසභාවො අධිමුත්ති. තං අධිමුත්තිං ජානාති- ඉමස්ස අධිමුත්ති ඒතා, ඉමස්ස පණීතා; තත්ථාපි ඉමස්ස මුදු, ඉමස්ස මුදුතරා, ඉමස්ස ච මුදුතමාති ආදිනා. ඉන්ද්‍රියානං හි තික්ඛමුදුභාවාදිනා යථාරහං අධිමුත්තියා තික්ඛමුදුභාවාදිකො වෙදිතබ්බො. තථා හි වුත්තං **සමෙමාහ විනොදනියං**:- "හෙට්ඨා ගහිතාපි අධිමුත්ති ඉධ සත්තානං තික්ඛින්ද්‍රිය-මුදින්ද්‍රියභාව[2] දස්සනත්ථං පුන ගහිතා"ති. අපරජං අක්ඛා එතෙසන්ති= අපරජක්ඛා, අපං වා රජං[3] එතෙසන්ති= අපරජක්ඛා. අනුසයද රාගාදිරජා සත්තා තෙ **අපරජක්ඛෙ**. **මහාරජක්ඛෙති** එත්ථාපි එසෙව නයො. උස්සදරාගාදිරජා මහාරජක්ඛා. **තික්ඛින්ද්‍රියෙති** තිබ්බෙහි සද්ධා දීහි ඉන්ද්‍රියෙහි සමන්නාගතෙ. **මුදින්ද්‍රියෙති** මුදුකෙහි සද්ධාදීහි ඉන්ද්‍රියෙහි සමන්නාගතෙ. උපනිස්සයඉන්ද්‍රියානි නාම ඉධාධිපෙතානි. **සුඛාකාරෙති** සුන්දරාකාරෙ කල්‍යාණපකතිකෙ, විවට්ටජ්ඣාසයෙති අත්ථො. **සුවිඤ්ඤාපයෙති** සම්මත්තනියාමං විඤ්ඤාපෙතුං සුකරෙ සද්ධෙ පඤ්ඤාපනෙන ච. **භබ්බාභබ්බෙති** එත්ථ-භබ්බෙති කම්මාවරණ-කිලෙසාවරණ-විපාකාවරණරහිතෙ. වුත්තවිපරියයෙන චාකාර-දුවිඤ්ඤාපයා භබ්බා වෙදිතබ්බා. එත්ථ ච- "ඉමස්ස රාගරජො අපෙපා, ඉමස්ස දොසරජො අපෙපා"ති ආදිනා අපරජක්ඛෙසු ඤාණං වෙදිතබ්බං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **නාසමාති** යසමා භගවා අපරිමාණෙ සත්තෙ ආසයා දිතො අනවසෙසෙතා ජානාති, තසමා. **අස්ස** භගවතො **සත්තලොකොපි සබ්බථා විදිතො**, නනු ච සත්තෙසු පමාණාදිනාපි ඤාතිතබ්බා අත්ථීති? අත්ථි, තස්ස පන ඤාණං න නිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධායාති ඉධ න ගහිතං. භගවතො පන තම්පි සුවිදිතං සුවවත්ථාපිතමෙව, පයොජනා භාවා දෙසනං නාරුළ්හං. තෙන වුත්තං:- "අථ ඛො භගවා පරිත්තං නඛසිඛායං පංසුං ආරොපෙත්වා භික්ඛූ ආමන්තෙසි- තං කිං මඤ්ඤථ භික්ඛවෙ කතමං නු ඛො බහුතරං යම්දං මයා පරිත්තා නඛසිඛායං පංසුං ආරොපිතං, යං වා මහාපථවී"ති ආදි.

"ඔකාසලොකොපි සබ්බථා විදිතො"ති සම්බන්ධො. **චක්කවාළනති** ලොකධාතු, සා හි තෙමිම ණ්ඩලාදිසෙන චක්කවාළපබ්බතෙන සමන්නතතා පරිකප්පිතත්තා චක්කවාළනති වුච්චති. **චතුත්තිංසසතානි චාති** චතුඅධිකානි තිංසසතානි, තීණි සහස්සානි චත්තාරි සතානි චාති අත්ථො.

1. ම. න දිස්සති. 2. ම. නික්කින්ද්‍රියභාව. 3. ම. රජං පඤ්ඤමයෙ අක්ඛිම්හි

අඩ්ඪුඩ්ඩාණීති උපඩ්ඪවතුත්ථානි, තීණි සතානි පඤ්ඤාසඤ්චාති අත්ථො. **නහුතානීති** දසසහස්සානි. **සඞ්ඛානාති** කපිතා. **සණ්ඨිතීති** හෙට්ඨා උපරිතො[1] චාති සබ්බසො ඨිති. **එවං සණ්ඨිතෙති** එව මවට්ඨිතෙ. **එත්ථාති** චක්කවාළෙ.

අවවුග්ගහනතො නාවදෙවාති තත්තකමෙව චතුරාසීතියොජන සහස්සානියෙව උබ්බිද්ධා, න කෙවලඤ්චෙත්ථ උබ්බෙධොව, අථ ඛො ආයාම-විත්ථාරූපිස්ස තත්තකායෙව. වුත්තං හෙතං:-"සිනෙරු භික්ඛවෙ පබ්බතරාජා චතුරාසීතියොජනසහස්සානි ආයාමෙන, චතුරාසීතියොජන සහස්සානි විත්ථාරෙනා"ති.

තනොති සිනෙරුස්ස හෙට්ඨා උපරි ච වුත්තපපමාණතො. **උපඩ්ඪු පඩ්ඩෙනාති** උපඩ්ඩෙන උපඩ්ඩෙන, ඉදං වුත්තං හොති: වාවත්තාළීස යොජනසහස්සානි සමුද්දෙ අජ්ඣොගාළෙහා, තත්තකමෙව ච උපරි උග්ගතො යුගන්ධරපබ්බතො. එකවීසංයොජනසහස්සානි සමුද්දෙ අජ්ඣොගාළෙහා, තත්තකමෙව ච උපරි උග්ගතො ඊසධරපබ්බතොති ඉමිනා නයෙන සෙසෙසුපි උපඩ්ඪුපඩ්ඩපපමාණතා වෙදිතබ්බා. යථා මහාසමුද්දෙ යාව චක්කවාළපාදමූලා අනුපුබ්බනින්නොනා, එවං යාව සිනෙරුපාදමූලාති හෙට්ඨා සිනෙරුපපමාණතො උපඩ්ඪපපමාණොපි යුගන්ධරපබ්බතො පඨවියං සුපතිට්ඨිතො, එවං ඊසධරාදයොපීති දට්ඨබ්බං. වුත්තං හෙතං:- "මහාසමුද්දෙ භික්ඛවෙ අනුපුබ්බනින්නොනා අනුපුබ්බපොණෙ අනුපුබ්බපබ්භාරෙ"ති. සිනෙරු- යුගන්ධරාදීනං අනන්තරෙ සිදනන්ත[2]සමුද්දෙ නාම. තෙ විත්ථාරතො යථාකක්කමං සිනෙරු ආදීනං අවවුග්ගහසමානපරිමාණාති වදන්ති. **ඉමෙති** මහන්තා.

සිනෙරුස්ස සමන්නතතොති පරික්ඛිපනවසෙන සිනෙරුස්ස සමන්නතතො ඨිතා. සිනෙරුං තාව පරික්ඛිපිත්වා ඨිතො යුගන්ධරො, තං පරික්ඛිපිත්වා ඊසධරො, එවං තං තං පරික්ඛිපිත්වා ඨිතා සිනෙරුස්ස සමන්නතතොති වුත්තා.

යොජනානං සතානුවෙවා ඉමවා පඤ්ච පබ්බතොති ඉමවා පබ්බතො පඤ්චයොජනසතානි උවෙවා උබ්බිද්ධා.

නගවහයාති නගසදෙන අවහාතබ්බා රුක්ඛාභිධානා. **පඤ්ඤාස යොජනික්ඛණ්ඩසාඛායාමාති** උබ්බෙධතො පඤ්ඤාසයොජනික්ඛ ණ්ඩායාමා, උබ්බෙධතො සමන්නතතො ච පඤ්ඤාසයොජනසාඛායාමා ච. තතො එව **සත්තයොජනවිත්ථිණ්ණා නාවදෙව ච උග්ගතා. යසසානුභාවෙනාති** යසසා මහන්තතා-කපපට්ඨායිතාදිපකාරෙන පභාවෙන.

ගරුළානං සිම්බලීරුක්ඛා සිනෙරුස්ස දුතියපරිභණ්ඩෙ පතිට්ඨිතා.

සිරීසෙනාති පච්චත්තෙන කරණවචනං. **සත්තමනති** ලිඞ්ග විපල්ලාසෙන වුත්තං, සිරීසා භවති සත්තමොති අත්ථො.

---

1. ම. පරිතො. 2. සී. සිදු, ම. සිදන්තර.

තත්ථ චන්දමණ්ඩලං හෙට්ඨා, සුරියමණ්ඩලං උපරි. තස්ස ආසන්නභාවෙන චන්දමණ්ඩලං අත්තනෝ ඡායාය විකලාභාවෙන උපට්ඨාති. තානි යොජනන්තරිතානි යුගන්ධරගහපපමාණෙ ආභාසෙ විචරන්ති. අසුරභවනං සිනෙරුස්ස හෙට්ඨා, අවීචි ජම්බුදීපස්ස. ජම්බුදීපො සකටසණ්ඨානො, අපරගොයානං[1] අද්ධසසණ්ඨානං, පුබ්බවිදෙහො අද්ධචන්දසණ්ඨානො, උත්තරකුරු පියඤසණ්ඨානො. තංතංනිවාසීනං තංතංපරිවාර[2] දීපවාසීනඤ්ච මනුස්සානං මුඛමපි තංතංසණ්ඨානන්ති වදන්ති. **තදන්තරෙසූති** තෙසං චක්කවාළානං අන්තරෙසු, තිණ්ණං හි පන්නානං අඤ්ඤමඤ්ඤං ආසන්නභාවෙන ඨපිතානං අන්තරසදිසෙ තිණ්ණං තිණ්ණං චක්කවාළානං අන්තරෙ **එකෙකො** ලොකන්තරනිරයො. **අනන්තානීති** අපරිමාණානි. **එතානඤාණානීති** අඤ්ඤෙහි මිණිතුං අසක්කුණෙය්‍යානි භගවා අත්තනොව බුද්ධඤ්ණෙන අවෙදි. අනන්තො ආකාසො අනන්තා සත්තකායො අනන්තානි චක්කවාළානීති තිවිධමපි අනන්තං බුද්ධඤ්ණං පරිච්ඡින්දති සයමපි අනන්තත්තා. යාවතකං හි ඤෙය්‍යං, තාවතකං ඤ්ණං; යාවතකං ඤ්ණං, තාවතකමෙව ඤෙය්‍යං; ඤෙය්‍යපරියන්තිකං ඤ්ණං, ඤ්ණපරියන්තිකං ඤෙය්‍යන්ති. තෙන වුත්තං–**අනන්තෙනාණ බුද්ධඤ්ණෙන අවෙදීති**. අනන්තතා චස්ස අනන්තඤෙය්‍යපරිච්ඡෙදනෙනෙව වෙදිතබ්බා–තත්ථ අපටිහතචාරත්තා. නනු චෙත්ථ විවට්ටාදීනමපි විදිතතා වත්තබ්බාති? සච්චං වත්තබ්බා, සා පන පරතො අභිඤ්ඤාකථායං ආගමිස්සතීති ඉධ න ගහිතා.

අනන්තාති නිස්සක්කවචනමෙතං. "ගුණෙහි අත්තනා විසිට්ඨතරස්සා"ති සම්බන්ධො. තරගහණං චෙත්ථ **අනුත්තරෙති** පදස්ස අත්ථනිද්දෙසතාය කතං–න විසිට්ඨස්ස කස්සචි අත්ථිතාය සදෙවකෙ හි ලොකෙ සදිසකථාපෙපාපි නාම කොචි තථාගතස්ස නත්ථි, කුතො සදිසො, විසිට්ඨෙ පන කා කථා. **කස්සචීති** කස්සචිපි. **අභිභවතීති** සීලසමථඤ්ච උපනිස්සයභූතානං හිරොත්තප්ප-මෙත්තා-කරුණානං විසෙසපච්චයානං සද්ධා-සති-විරිය-පඤ්ඤානඤ්ච උක්කංසපත්තියා සමුදාගමනතො පට්ඨාය අනඤ්ඤසාධාරණෙ සබ්බාසනං පටිපක්ඛස්ස පහීනත්තා උක්කංසපාරමිප්පත්තෙහා සත්ථු සීලගුණෙ. තෙන භගවා සදෙවකං ලොකං අඤ්ඤදත්ථු අභිභුය්‍ය[3] පවත්තති, න සයං කෙනචි අභිභුය්‍යතීති අධිප්පායො. එවං සමාධිගුණාදිස්වපි යථාරහං වත්තබ්බං. සීලාදයො චෙතෙ ලොකිය-ලොකුත්තරමිස්සකා වෙදිතබ්බා. විමුත්තිඤ්ණදස්සනං පන ලොකියං කාමාවචරමෙව. **යදි එවං** කථං තෙන සදෙවකං ලොකං අභිභවතීති? තස්සාපි ආනුභාවතො අසදිසත්තා; තම්පි හි විසයතො පවත්තිතො පවත්තිආකාරතො ච උත්තරිතරමෙව. තං හි අනඤ්ඤසාධාරණං සත්ථු විමුත්තිගුණං ආරබ්භ පවත්තති.

---

1. සී & ම. අපරගොයානෙහා. 2. සී. පරිත්ත. 3 සී. අභිභූය.

පවත්තමානඤ්ච අතක්කාවචරං පරමගම්භීරං සණ්හසුඛුමං සච්ඡිකං පටිපක්ඛධම්මානං සුපඛීනත්තා සුට්ඨු පාකටං විභූතතරං කත්වා පවත්තති– සම්මදෙව ච වසීභාවස්ස පාපිතත්තා භවඞ්ගපරිවාසස්ස ච අතිපරිත්තකත්තා ලහුං ලහුං පවත්තතීති. එවං සීලාදිගුණෙහි භගවතො උත්තරිතරස්ස අභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි සදිසස්සාපි අභාවං දස්සෙතුං– "අසමො"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ-**අසමොති** එකස්මිං කාලෙ නත්ථි එතස්ස සීලාදිගුණෙන සමා සදිසාති=අසමො. තථා අසමෙහි අතීතානාගතබුද්ධෙහි[1] සමො, අසමා වා සමා එතස්සාති=අසමසමො. සීලාදිගුණෙන නත්ථි එතස්ස පටිමාති=**අප්පටිමො**. සෙසපදවයෙපි එසෙව නයො තත්ථ– උපමාමත්තං පටිමා, සදිසූපමා පටිභාගො, යුගග්ගාහවසෙන ඨිතො පටිපුග්ගලො වෙදිතබ්බා.

න ඛො පනාහං සමනුපස්සාමීති මම සමන්තචක්ඛුනා හත්ථතලෙ ආමලකං විය සබ්බං ලොකං පස්සතොපි තත්ථ **සදෙවකෙ ලොකෙ**-පෙ-**පජාය අත්තනා**: අත්තතො **සීලසම්පන්නතරං**: සම්පන්නතරසීලං කඤ්චි පුග්ගලං න ඛො පන පස්සාමි, තාදිසස්ස අභාවතොති අධිප්පායො.

අග්ගප්පසාදසුත්තාදීනීති එත්ථ–"යාවතා භික්ඛවෙ සත්තා අපදා වා දිපදා වා චතුප්පදා වා බහුප්පදා වා රූපිනො වා අරූපිනො වා සඤ්ඤිනො වා අසඤ්ඤිනො වා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤිනො වා තථාගතොව[2] තෙසං අග්ගමක්ඛායති– අරහං සම්මාසම්බුද්ධො. යෙ භික්ඛවෙ බුද්ධෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා, අග්ගෙ ඛො පන පසන්නානං අග්ගො විපාකො හොතී"ති ඉදං **අග්ගප්පසාදසුත්තං**. ආදිසද්දෙන– "සදෙවකෙ භික්ඛවෙ ලොකෙ–පෙ–සදෙවමනුස්සාය තථාගතො අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤදත්ථුදසො වසවත්තී, තස්මා තථාගතොති වුච්චතී"ති එවමාදිනි සුත්තපදානි වෙදිතබ්බානි. **ආදිකා ගාථාසොති** එත්ථ:–

අහං හි අරහා ලොකෙ අහං සත්ථා අනුත්තරො,
එකොමහි සම්මාසම්බුද්ධො සීතීභූතො නිරූපධි.

දන්තෙහා දමයතං සෙට්ඨා සන්තෙහා සමයතං ඉසි,
මුත්තෙහා මොචයතං අග්ගා තිණ්ණණා තාරයතං වරො.

න ඉමස්මිං ලොකෙ පරස්මිං වා පන
බුද්ධෙන සෙට්ඨා සදිසොව[3] විජ්ජති,
යමාහු දක්ඛිණෙය්‍යානං අග්ගතං ගතො
පුඤ්ඤඛෙත්තානං විපුලඵලෙසිනන්ති

එවමාදිකා ගාථා විත්ථාරෙතබ්බා.

දමෙතීති සමෙති, කායසමාදීහි යොජෙතීති අත්ථො තමපන කායසමාදීහි යොජනං යථාරහං තදඞ්ගවිනයාදිසු පතිට්ඨාපනං හොතීති ආහ– **විනෙතීති** වුත්තං හොතීති. **දමෙතුං යුත්තානී**ති

1. සී & ම. න දිස්සති, 2. ම. නථාගතො, 3. ම. සදිසො ච,

දමනාරහා. **අමනුස්සපුරිසානි** එත්ථ-න මනුස්සාති=අමනුස්සා, තංසදිසතා එත්ථ ජෙත්ථයති, තෙන මනුස්සත්තමත්තං නත්ථි, අඤ්ඤං සමානනති යක්ඛාදයෝ අමනුස්සාති අධිප්පෙතා-න යෙ කෙචි මනුස්සෙහි අඤ්ඤා. තථා හි තිරච්ඡානපුරිසානං විසුං ගහණං කතං, යක්ඛාදයෝ එව නිද්දිට්ඨා. **අපලාලෝ** හිමවන්තවාසිකෝ, **චූළෝදර-මහෝදරා** නාග දීපවාසිනෝ. **අග්ගිසිඛ-ධූමසිඛා** සීහලදීපවාසිනෝ. **නිබ්බිසා කතා**: දෙසවිසස්ස චිත්තොදනෙන. තෙනාහ-**සරණෙසු ච සීලෙසු ච පතිට්ඨාපිනානි**. **කූටදන්තාදයොති** ආදිසද්දෙන සොමමුඛ-[1] **උපාලිගහපති** ආදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බා. **සක්කදෙවරාජාදයොති** ආදිසද්දෙන **අජකලාපයක්ඛ-බ්‍රහ්මාදීනං** සඞ්ගහො දට්ඨබ්බා. **ඉදං චෙත්ථ සුත්තන්ති** ඉදං **කෙසිසුත්තං**. **විනිතා විචිත්‍රෙහි විනයනූපායෙහීති** එතසම්ං අත්ථෙ **විත්ථාරෙතබ්බං**- ඨථාරහං සණ්හාදීහි උපායෙහි විනයනස්ස දීපනතො.

විසුද්ධසීලාදීනං පඨමජ්ඣානාදීනීති 'විසුද්ධසීලස්ස පඨමජ්ඣානං, පඨමජ්ඣානලාභිනො දුතියජ්ඣානන්ති ආදිනා තස්ස තස්ස උපරූපරි විසෙසං ආවික්ඛන්තො"ති සම්බන්ධො. **සොතාපන්නාදීනන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **දන්තෙනපි දමෙතියෙවාති** ඉදං පුබ්බෙ "සබ්බෙන සබ්බං දමථං අනුපගතා පුරිසදම්මා"ති වුත්තත්තා[2] කත්වා වුත්තං. යෙ පන විපක්ඛතදම්මභාවා සබ්බථා දමෙතබ්බතං නාතිවත්තන්ති, තෙ සන්ධාය-**දන්තෙනපි දමෙතියෙවාති** වුත්තං-තෙපි හි පුරිසදම්මා එවාති-යතො තෙ සත්ථා දමෙති.

අත්ථපදන්ති අත්ථාභිව්‍යඤ්ජකං පදං, වාක්‍යන්ති අත්ථො. වාක්‍යෙන හි අත්ථාභිව්‍යත්තිං- න නාමාදිපදමත්තෙන. එකපදභාවෙන ච අනඤ්ඤසාධාරණො සත්ථු පුරිසදම්මසාරථිභාවො දස්සිතො හොති. තෙනාහ-**භගවා ඉති** ආදි. **අට්ඨදිසානි** අට්ඨසමාපත්තියො, තා හි අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්බන්ධාපි අසංකිණ්ණභාවෙන දිසන්ති අපදිස්සන්ති, දිසා විය වා=දිසා. **අසජ්ජමානාති** න සජ්ජමානා, වසීභාවපත්තියා නිස්සඞ්ගචාරා. **ධාවන්ති-ජවනවුත්තියොගතො. එකංසෙව දිසං ධාවන්ති-අත්තනො** කාලං අපරිවත්තෙත්වා නෙතාති අධිප්පායො. සත්ථා පන දමිතා පුරිස දම්මා එකිරියාපථෙනෙව අට්ඨදිසා ධාවන්ති. තෙනාහ-**එකපල්ලඞ්කෙනෙව නිසින්නාති. අට්ඨදිසාති** ච නිදස්සනමත්තමෙතං-ලොකියෙහි අගතපුබ්බං නිරොධසමාපත්තිදිසං අමතදිසඤ්ච පක්ඛන්දනතො.

දිට්ඨධම්මොති වුච්චති පච්චක්ඛා අත්තභාවො, තත්ථ **නියුත්තොති=දිට්ඨධම්මිකෝ**: ඉධ ලොකත්ථො; කම්මකිලෙසවසෙන සංපරෙතබ්බතො සමාගන්තබ්බතො **සම්පරායෝ**: පරලොකො, තත්ථ **නියුත්තොති=සම්පරායිකෝ**, පරලොකත්ථෝ; පරමෝ උත්තමෝ අත්ථෝ=**පරමත්ථෝ**:

---

1. ම. සොරමුඛ. 2. ම. න දිස්සති.

නිබ්බාණං; තෙනාහ **දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි. යථාරහන්ති** යථානුරූපං, තෙසු අත්ථෙසු යො යො පුග්ගලො යං යං අරහති, තදනුරූපං. **අනුසාසතීති** විනෙති තස්මිං අත්ථෙ පතිට්ඨාපෙති.

සහ අත්ථෙන වත්තතීති=සත්ථා: භණ්ඩමූලෙන වාණිජස්සාය දෙසනානුරං ගච්ඡන්තො ජනසමූහො, හිතූපදෙසාදිවසෙන පරිපාලෙතබ්බා සාසිතබ්බා සො එතස්ස අත්ථීති=**සත්ථා**: සත්ථවාහො. සො විය භගවාති ආහ–**සත්ථා භගවා සත්ථවාහොති**. ඉදානි තමත්ථං **නිදෙස පාළිනයෙන** දස්සෙතුං–**සත්ථා සත්ථවාහොති** ආදි වුත්තං. තත්ථ–**සත්තෙති** සත්තිකෙ ජනෙ. භාං තාරෙනාති එත්ථාති=**ඛණනාරෝ**: නිරුදකො අරඤ්ඤපථදෙසො. රුළ්හිවසෙන පන ඉතරොපි අරඤ්ඤපථදෙසො තථා වුච්චති. **චොරඛණනාරන්ති** චොරෙහි අධිට්ඨිතඛණනාරං, තථා **වාල ඛණනාරං. දුබ්භික්ඛඛණනාරන්ති** දුල්ලභභික්ඛං ඛණනාරං. **තාරෙතීති** අඛෙමන්තං ඨානං අතික්කමාපෙති.[1] **උත්තාරෙතීති** ආදි උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪෙත්වා වුත්තං. අථ වා: **උත්තාරෙතීති** ඛෙමන්තභූමිං උපනෙත්වා තාරෙති. **නිත්තාරෙතීති** අඛෙමන්තට්ඨානතො නික්ඛාමෙත්වා තාරෙති. **පතාරෙතීති** පරිග්ගහෙත්වා තාරෙති, හත්ථෙන පරිග්ගහෙත්වා විය තාරෙතීති අත්ථො. සබ්බමෙතං තාරණුත්තාරණාදි ඛෙමට්ඨානෙ[2] ඨපනමෙවාති ආහ– **ඛෙමන්තභූමිං සම්පාපෙතීති. සත්තන්ති** වෙනෙය්‍යසත්තං. මහාගහණත්ථාය මහාන්තත්ථාය දුන්නිත්ථරණත්ථාය ච **ජාතියෙව ඛණනාරෝ=ජාතිඛණනාරෝ, තං ජාතිඛණනාරං.**

උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙනාති උක්කට්ඨසත්ත පරිච්ඡෙදවසෙන. දෙවමනුස්සා එව හි උක්කට්ඨසත්තා–න තිරච්ඡානාදයො. **සබ්බපුග්ගල පරිච්ඡෙදවසෙනාති** සම්මත්තනියාමොක්කමනස්ස යොග්‍යපුග්ගල පරිච්ඡින්දනවසෙන. **එතන්ති දෙවමනුස්සානන්ති** එතං වචනං. **භගවතොති** නිස්සක්කවචනං, යථා– "උපජ්ඣායතො අපෙක්ඛති"ති. භගවතො සන්තිකෙති වා අත්ථො. **උපනිස්සයසම්පත්තින්ති** තිහෙතුක පටිසන්ධිආදිකං මග්ගඵලසමධිගමස්ස බලවකාරණං.

ගඟරාජාති ගඟරාජ නාම රඤ්ඤෙ දෙවියා, තාය වා කාරිතත්තා ගඟරාජාති ලද්ධනාමාය. **සරෙ නිමිත්තං අග්ගහෙසීති** ධම්මො එසො වුච්චතීති ධම්මසඤ්ඤාය සරෙ නිමිත්තං ගණ්හි. ගණ්හන්තො ච පසන්න චිත්තො පරිසපරියන්තෙ නිපජ්ජි. **සන්නිරුම්භිත්වා අට්ඨාසීති** තස්ස සීසෙ දණ්ඩස්ස ඨපිතභාවං අපස්සන්තො තත්ථ[3] දණ්ඩං උපපික්ඛෙත්වා අට්ඨාසි. මණ්ඩූකොපි දණ්ඩෙ ඨපිතෙපි උපපීළිතෙපි ධම්මගතෙන පසාදෙන විස්සරමකරොන්තොව කාලමකාසි. දෙවලොකෙ නිබ්බත්ත සත්තානං අයං ධම්මතා: යා–"කුතොහං ඉධ නිබ්බත්තො, තත්ථ කිනාහු ඛො කම්මමකාසි"න්ති ආවජ්ජනා. තස්මා අත්තනො පුරිමභවස්ස දිට්ඨත්තා ආහ–**අරෙ අහම්පි නාම ඉධ නිබ්බත්තොති. භගවතො**

---

1. ම. අතික්කාමෙති. 2. සී. ඛෙමෙ ඨානෙ. 3. සී. ඨපිත.

පාදෙ වන්දි-කතඤ්ඤුතාසංවඩ්ඪිතෙන පෙමගාරවබහුමානෙන. **භගවා ඤාණඤෙනාව** මහාජනස්ස කම්මඵලං බුද්ධානුභාවඤ්ච පචවක්ඛං කාතුකාමො- "කො මෙ වන්දතී"ති ගාථාය පුච්ඡි.

තත්ථ- **කොති** දෙව- නාග- යක්ඛ- ගන්ධබ්බාදිසු කො, **කතමොති** අත්ථො. **මෙති** මම. **පාදෙති** පාදෙ. **ඉද්ධියාති** ඉමාය[1] එවරූපාය දෙවිද්ධියා. **යසසාති** ඉමිනා එදිසෙන පරිවාරෙන පරිවෙජ්දෙන ච. **ජලන්ති** විජ්ජොතමානො. **අභික්කන්තවණ්ණාති** අති විය කන්තෙන සුන්දරෙන. **වණ්ණාති** ජවිවණ්ණෙන සරීරවණ්ණ නිභාය. **සබ්බා ඔභාසයං දිසාති** සබ්බා දසදිසා[2] පභාසෙන්තා වන්දෙ විය සුරියො විය ච එකොභාසං එකාලොකං කරොන්තොති අත්ථො.

එවං පන භගවතා පුච්ඡිතො දෙවපුත්තො අත්තානං පවෙදෙන්තො- "මණ්ඩුකොහං පුරෙ ආසි"න්ති ගාථමාහ.

තත්ථ- **පුරෙති** පුරිමජාතියං. **උදක්ඛෙති** ඉදං තදා අත්තනො උපපත්තිට්ඨානදස්සනං. "උදකෙ මණ්ඩුකො"ති එතෙන උද්ධුමායිකාදි කස්ස ඵලෙ මණ්ඩූකස්ස නිවත්තනං කතං හොති. **ගාවො චරන්ති එත්ථාති**=ගොචරො, ගුන්නං ඝාසෙසනට්ඨානං. ඉධ පන ගොචරො විය්‍යාති= ගොචරො, වාරි උදකං ගොචරො එතස්සාති=**වාරිගොචරො**. උදකා වාරිපි හි කොචි කාචජාදි අවාරිගොචරොපි හොතීති "වාරිගොචරො"ති විසෙසෙත්වා වුත්තං. **තව ධම්මං සුණන්තස්සාති** බ්‍රහ්මස්සරෙන කරවීක රුතමඤ්ඤුනා දෙසෙන්තස්ස තව ධම්මං "ධම්මො එසො වුච්චතී"ති සරෙ නිමිත්තග්ගාහවසෙන සුණන්තස්ස. අනාදරෙ චෙතං සාමිවචනං. **අවධි වජ්‍රපාලඤොති** වජ්‍රෙ රක්ඛන්තො ගොපාලදාරකො මම සමීපං ආගන්ත්වා දණ්ඩමොලුබ්භ **තිට්ඨන්තො** මම සීසෙ දණ්ඩං සන්නිරුම්භිත්වා මං මාරෙසීති අත්ථො.

සිතං කත්වාති තථා පරිත්තතරෙනාපි පුඤ්ඤානුභාවෙන එවං අති විය උළාරා ලොකියලොකුත්තරා සම්පත්තියො ලබ්භන්තීති පීති සොමනස්සජාතො භාසුරතරාභිධවලාවිපත්‍රරත්ත[3] දසනකිරණාවලීහි සීයොසොමත්තාය තං පදෙසං ඔභාසෙන්තො සිතං කත්වා පීති සොමනස්සවසෙන හි සො:-

"මුහුත්තං චිත්තපසාදස්ස ඉද්ධිං පස්ස යසඤ්ච මෙ,
ආනුභාවඤ්ච මෙ පස්ස වණ්ණං පස්ස ජුතිඤ්ච මෙ.
යෙ ච තෙ දීඝමද්ධානං ධම්මං අස්සොසුං ගොතම,
පත්තා තෙ අවලං ඨානං යත්ථ ගන්ත්වා න සොචරෙ"ති

ඉමා වෙ ගාථා වත්වා පක්කාමි.

යං පන කිඤ්චීති එත්ථ- "ය"න්ති අනියාමිතවචනං, තථා "කිඤ්චී"ති. "පනා"ති වචනාලඞ්කාරමත්තං. තස්මා "යං කිඤ්චී"ති ඤෙය්‍යස්ස අනවසෙසපරියාදානං කතං හොති. "පනා"ති වා විසෙසත්ථ

---

1. ම. න දිස්සති. 2. ම. දසපි දිසා. 3. ම. භාසුරතරධවලවිපත්‍රරත්ත.

දීපකො නිපාතො, තෙන– "සම්මාසම්බුද්ධො"ති ඉමිනා සඞ්ඛෙපතො විත්ථාරතො ච සද්ධි වතුසච්චාභිසමෙබාධො වුත්තො. "බුද්ධො"ති පන ඉමිනා තදඤ්ඤස්සපි ඤෙය්‍යස්ස අවබොධො. පුරිමෙන වා: සද්ධි පටිවෙධඤ්ඤාණානුභාවො. පච්ඡිමෙන දෙසනාඤ්ඤාණානුභාවොපීති උපරි වුච්චමානො විසෙසො ජොතීයති. සබ්බසො පරිපකෙඛේ විමුච්චනීති= විමොකෙඛා: අග්ගමග්ගෙහා, තස්ස අන්තො: අග්ගඵලං, තත්ථ භවං තස්මිං ලද්ධෙ ලද්ධබ්බතො **විමොක්ඛන්තිකඤ්ඤාණං**: සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සබ්බම්පි බුද්ධඤ්ඤාණං.

එවං පවත්තෙතාති එත්ථ–"සබ්බඤ්ඤුතාය බුද්ධො, සබ්බදස්සාවිතාය බුද්ධො, අනඤ්ඤඤ්ඤෙය්‍යතාය බුද්ධො, විසවිතාය බුද්ධො, ඛීණාසවසඞ්ඛාතෙන බුද්ධො, නිරුපලෙප[1] සඞ්ඛාතෙන බුද්ධො, **එකන්තවීතරාගොති** බුද්ධො, එකන්තවීතදොසොති බුද්ධො, **එකන්තවීතමොහොති** බුද්ධො, **එකන්තනික්කිලෙසොති** බුද්ධො, **එකායනමග්ගං ගතොති** බුද්ධො, **එකො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති** බුද්ධො, අබුද්ධිවිහතත්තා බුද්ධිපටිලාභාති බුද්ධො. **බුද්ධොති** නෙතං නාමං මාතරා කතං, න පිතරා කතං, න භාතරා කතං, න භගිනියා කතං, න මිත්තාමච්චෙහි කතං, න ඤාතිසාලොහිතෙහි කතං, න සමණබ්‍රාහ්මණෙහි කතං, න දෙවතාහි කතං. විමොක්ඛන්තිකමෙතං බුද්ධානං භගවන්තානං බොධියා මූලෙ සහ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස පටිලාභා **සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති** යදිදං බුද්ධොති. අථං **නිද්දෙසපාළිනයො**. යස්මා චෙත්ථ තස්සා **පටිසම්භිදාපාළියා** භෙදෙ නත්ථි, තස්මා ඒසු එකොනාපි අත්ථසිද්ධිති දස්සනත්ථං–**පටිසම්භිදානයො වාති** අනියමත්ථො වාසද්දෙ වුත්තො.

තත්ථ– යථා ලොකෙ– "අවගන්තා අවගතො"ති වුච්චති. එවං **බුජ්ඣිතා සච්චානීති**=**බුද්ධො**– සුද්ධකත්තු[2] වසෙන. යථා– "පණ්ණං සොසා වාතා පණ්ණසුසා"ති වුච්චන්ති, එවං **බොධෙතා පජායාති බුද්ධො**– හෙතුකත්තුවසෙන; හෙතුඅත්ථො චෙත්ථ අන්තො නීතො. **සබ්බඤ්ඤුතායා** බුද්ධොති සබ්බධම්මබුජ්ඣනසමත්ථාය බුද්ධියා බුද්ධොති අත්ථො. **සබ්බදස්සාවිතාය බුද්ධොති** සබ්බධම්මානං ඤාණචක්ඛුණා දිට්ඨත්තා බුද්ධොති අත්ථො. **අනඤ්ඤඤ්ඤෙය්‍යතාය බුද්ධොති** අඤ්ඤෙහි අබොධනීයතො[3] සයමෙව බුද්ධත්තා බුද්ධොති අත්ථො. **විසවිතාය බුද්ධොති** න නාගුණවිසවනතො පදුමම්ව විසවනත්ථෙන[4] බුද්ධොති අත්ථො. **ඛීණාසවසඞ්ඛාතෙන බුද්ධොති** එවමාදීහි ඡහි පරියායෙහි[5] නිද්දුක්ඛයවිබුද්ධො පුරිසො විය සබ්බකිලෙසනිද්දුක්ඛයවිබුද්ධත්තා බුද්ධොති වුත්තං හොති. **එකායනමග්ගං ගතොති බුද්ධොති** ගම නත්ථානං බුද්ධිඅත්ථතා විය[6] බුද්ධිඅත්ථානම්පි ගමනත්ථතා ලබ්භතීති එකායනමග්ගං ගතත්තා බුද්ධොති වුච්චතීති අත්ථො. **එකො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති බුද්ධොති** න පරෙහි බුද්ධත්තා

1. ම. නිරුපක්කිලෙස. 3. ඇ & ම. අබොධිතො. 5. සී. & ම. පදෙහි.
2. සී. බුඩ්ඪකත්තු. 4. සී & ම. විකසනත්ථෙන. 6. ම. අත්ථාය.

බුද්ධෝ, අථ ඛෝ සයමේව අනුත්තරං සම්මාසම්බෝධිං අභිසම්බුද්ධත්තා බුද්ධෝති අත්ථෝ. **අබුද්ධිවිහතත්තා බුද්ධිපටිලාභා බුද්ධෝති** බුද්ධි බුද්ධං බොධෝති අනත්ථන්තරං. තත්ථ- යථා රත්තගුණයොගතෝ රත්තෝ පටෝ, එවං බුද්ධගුණයොගතෝ බුද්ධෝති ඤාපනත්ථං වුත්තං. තතෝ පරං **බුද්ධෝති නෙතං නාමන්ති** ආදි අත්ථානුගතායං පඤ්ඤත්තීති බොධනත්ථං වුත්තන්ති එවමේත්ථ ඉමිනාපි කාරණේන භගවා **බුද්ධෝති** වෙදිතබ්බං.

අස්සාති භගවතෝ. **ගුණවිසිට්ඨසත්තුත්තමගරු ගාරවාධිවචනන්ති** සබ්බේහි සීලාදිගුණේහි විසිට්ඨස්ස තතෝ එව සබ්බසත්තේහි උත්තමස්ස ගරුනෝ ගාරවවසේන වුච්චමාන[1] වචනමිදං **භගවාති**. තථා හි: ලොකන්නාථෝ අපරිමිතනිරුපමපභාව[2] සීලාදිගුණවිසෙස සමඞ්ගිතාය සබ්බාකාරපරිහාරපුබ්බඞ්ගමාය නිරවසෙසභිතසුඛවිධාන තපපරාය නිරතිසයාය පයොගසම්පත්තියා සදෙවමනුස්සාය පජාය අචලනතුපකාරිතාය ච අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු අපරිමාණානං සත්තානං උත්තමං ගාරවට්ඨානන්ති.

භගවාති වචනං සෙට්ඨනන්ති සෙට්ඨවාචකං වචනං සෙට්ඨගුණ සහචරණතෝ සෙට්ඨන්ති වුත්තං. අථ වා: වුච්චතීති= වචනං, අත්ථෝ. තස්මා යෝ භගවාති වචනෙන වචනීයෝ අත්ථෝ, සෝ සෙට්ඨෝති අත්ථෝ. **භගවාති වචනමුත්තමන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයෝ. **ගාරවයුත්තෝති** ගරුභාවයුත්තෝ, ගරුගුණයොගතෝ ගරුකරණං වා සාතිසයං අරහතීති=ගාරවයුත්තෝ, ගාරවාරහොති අත්ථෝ.

ගුණවිසෙසහෙතුකං **භගවාති** ඉදං භගවතෝ නාමන්ති සඞ්ඛ පතෝ වුත්තමත්ථං විත්ථාරතෝ විභජිතුකාමෝ නාමංයෙව තාව අත්ථුද්ධාර වසෙන දස්සෙන්තෝ-**චතුබ්බිධං වා නාමන්ති** ආදිමාහ.

තත්ථ-ආවජ්ජිතන්ති අවජ්ජිතං විදිතං, තං තං අත්ථං උපාදාය පඤ්ඤත්තං වොහරිතං. තථා **ලිඛිතිකං**: තෙන තෙන ලිඛෙන වොහ රිතං. **නෙමිත්තිකන්ති** නිමිත්තතෝ ආගතං. **අධිවචසමුප්පන්නන්ති** යදිවස්ථාය පවත්තං. යදිවස්ථාය ආගතං=**ආදිවස්සකං**. පඨමෙන ආදි සද්දෙන "බාලෝ යුවා බුඩ්ඪෝ"ති[3] එවමාදිං සංගණ්හාති. දුතියෙන "මුණ්ඩී ජටී"ති එවමාදිං, තතියෙන "බහුස්සුතෝ ධම්මකථිකෝ ඛීණාසී"ති එවමාදිං, චතුත්ථෙන "අසමරිසනං පාවචන"න්ති එවමාදිං සඞ්ගණ්හාති.

නෙමිත්තිකන්ති වුත්තමත්ථං ව්‍යතිරෙකවසෙන පතිට්ඨපෙතුං- **න මහාමායාය්‍යාති** ආදි වුත්තං. **විමොක්ඛන්තිකන්ති** ඉමිනා ඉමං[4] නාමං අරියාය ජාතියා ජාතක්ඛණෙයෙව ජානන්ති දස්සෙති. යදි විමොක්ඛන්තිකං, අථ කසමා අඤ්ඤෙහි ඛීණාසවෙහි අසාධාරණන්ති ආහ- **සහ සබ්බඤ්ඤුතඤාණස්ස පටිලාභාති**. බුද්ධානං හි අරහත්තඵලං

---

1. ම. වුත්තං. 2. සී. 1, පභාවාදි. 3. ම. වුඩ්ඪෝති. 4, ම. ඉදං.

නිපජ්ජමානං සබ්බසත්තානඤ්ඤේව ගුණාදීහි සබ්බේහි බුද්ධගුණේහි සදිසංයෙව නිපජ්ජති. තෙන වුත්තං-**විමොක්ඛන්තිකන්ති**. **සච්ඡිකාපඤ්ඤත්තීති** සබ්බධම්මානං සච්ඡිකිරියානිමිත්තා පඤ්ඤත්තීති. අථ වා: **සච්ඡිකා පඤ්ඤත්තීති** පච්චක්ඛසිද්ධා පඤ්ඤත්තීති. යං ගුණනිමිත්තා හි සා, තෙ සද්ධූ පච්චක්ඛභූතාති ගුණා විය සාපි සච්ඡිකාතා එව නාම හොති, න පරෙසං වොහාරමත්තෙනාති අධිප්පායො. **වදන්තීති** මහාථෙරස්ස ගරුභාවතො බහුවචනෙනාහ, සඞ්ගීතිකාරෙහි වා කතමනුවාදං සන්ධාය.

ඉස්සරියාදිභෙදෙ, භගො අස්ස අත්ථීති=භගී. **අකාසි භගහන්ති** රාගාදිපාපධම්මං භග්ගං අකාසි, භග්ගවාති අත්ථො. **බහූහි ඤායෙහීති** කායභාවනාදිකෙහි අනෙකෙහි භාවනාක්කමෙහි. **සුභාවිතත්තනොති** සම්මදෙව භාවිතසභාවස්ස. පච්චත්තෙ චෙතං සාමිවචනං.[1]

නිද්දෙසෙ වුත්තනයෙනාති එත්ථායං නිද්දෙසනයො:- **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං. අපි ච: භග්ගරාගොති=භගවා, භග්ගදොසොති=භගවා, භග්ගමොහොති=භගවා, භග්ගදිට්ඨීති=භගවා, භග්ගකණ්ටකොති=භගවා, භග්ගකිලෙසොති=භගවා, භජී විභජී පවිභජී[2] ධම්මරතනන්ති=භගවා, භවානං අන්තකරොති[3] භගවා, භාවිතකායො-භාවිතසීලො- භාවිතවිත්තො- භාවිතපඤ්ඤන්ති= භගවා, භජී වා= භගවා- අරඤ්ඤං වනපත්ථානි පන්තානි සෙනාසනානි අප්පසද්දානි අප්පනිග්ඝොසානි විජනවාතානි මනුස්සරාහසෙය්යකානි පටිසල්ලානසාරුප්පානීති= භගවා, භාගී වා=භගවා-චීවර-පිණ්ඩපාත-සෙනාසන-ගිලානපච්චය-හෙසජ්ජපරික්ඛාරානන්ති භගවා, භාගීවා=භගවා- අත්ථරසස්ස ධම්මරසස්ස විමුත්තිරසස්ස අධිසීලස්ස අධිචිත්තස්ස අධිපඤ්ඤායාති භගවා, භාගීවා=භගවා-චතුන්නං ඣානානං චතුන්නං අප්පමඤ්ඤානං චතුන්නං ආරුප්පසමාපත්තීනන්ති භගවා,භාගී=වා භගවා-අට්ඨන්නං විමොක්ඛානං අට්ඨන්නං අභිභායතනානං නවන්නං අනුපුබ්බසමාපත්තීනන්ති භගවා, භාගී වා=භගවා-දසන්නං සඤ්ඤාභාවනානං දසන්නං කසිණසමාපත්තීනං ආනාපානසතිසමාධිස්ස අසුභසමාපත්තියාති භගවා, භාගී වා=භගවා- චතුන්නං සතිපට්ඨානානං චතුන්නං සම්මප්පධානානං චතුන්නං ඉද්ධිපාදානං පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං පඤ්චන්නං බලානං සත්තන්නං බොජ්ඣඞ්ගානං අරියස්ස අට්ඨඞ්ගිකස්ස මග්ගස්සාති භගවා, භාගී වා= භගවා- දසන්නං තථාගතබලානං චතුන්නං වෙසාරජ්ජානං චතුන්නං පටිසම්භිදානං ඡන්නං අභිඤ්ඤානං ඡන්නං බුද්ධධම්මානන්ති භගවා. භගවාති නෙතං නාමං-පෙ-සච්ඡිකාපඤ්ඤත්තීති යදිදං භගවා"ති.

එත්ථ ච "ගාරවාධිවචන"න්ති ආදීනි යදිපි ගාථායං ආගත පදානුක්කමෙන න නිද්දිට්ඨානි.[4] යථාරහං පන තෙසං සබ්බෙසම්පි නිද්දෙසභාවෙන වෙදිතබ්බානි. තත්ථ- **ගාරවාධිවචනන්ති** ගරූනං ගරුභාවවාචකං වචනං. **භජීති** භාගසො කථෙසි. තෙනාහ-**විභජීති.**

1. ම. පච්චත්තෙ චෙතං සාමිවචනං නති-න දිස්සති. 2. ම. පවිභජී
3 ම. අන්තං කරොතීති, 4. සී. පදානුක්කමෙන නිද්දිට්ඨානි.

ධම්මරතනන්ති මග්ගඵලාදිඅරියධම්මරත්නං. පුන **භාගීති** සෙවි. **භාගීති** භාගුධෙය්‍යවා. පුන **භාගීති** භජනසීලෝ. **අත්ථරසඤ්ඤාති** අත්ථසංනිස්සයස්ස රසස්ස. විමුත්තායතනසීසෙ හි ඨත්වා ධම්මං කථෙන්තස්ස සුණන්තස්ස ච තදත්ථං ආරබ්භ උපපජ්ජනකපීතිසොමනස්සං අත්ථරසෝ, ධම්මං ආරබ්භ ධම්මරසෝ. යං සන්ධාය වුත්තං:- "ලභති අත්ථවෙදං ලභති ධම්මවෙද"න්ති. **විමුත්තිරසඤ්ඤාති** විමුත්තිභූතස්ස විමුත්තිසන්නිස්සයස්ස වා රසස්ස. **සඤ්ඤාභාවනානන්ති** අනිච්චසඤ්ඤාදීනං දසන්නං සඤ්ඤාභාවනානං. **ජනනං බුද්ධධම්මානන්ති** ඡ අසාධාරණඤාණානි සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ තත්ථ භගවාති සද්දසිද්ධි නිරුත්තිනයෙන වෙදිතබ්බා.

යදිපි **භාග්‍යවාති** ආදීහි පදෙහි වුච්චමානෝ අත්ථෝ "භගී භජී"ති **නිද්දෙසගාථාය** සඞ්ගහිතෝ එව, තථාපි පදසිද්ධි- අත්ථවිභාග- අත්ථයොජනාදිසහිතෝ සංවණ්ණනානයෝ තතෝ අඤ්ඤකාරොති[1] වුත්තං- **අයං පන අපරෝ නයොති.**

ආදිකන්ති ආදිසද්දෙන වණ්ණවිකාරෝ වණ්ණලොපෝ ධාතු අත්ථෙන නියොජනඤ්චාති ඉමං **තිවිධං** ලක්ඛණං සඞ්ගණ්හාති. **සද්ද නයෙනාති** ව්‍යාකරණනයෙන. පිසොදරාදීනං සද්දානං ආකති ගණභාවතෝ වුත්තං- **පිසොදරාදිපක්ඛෙපලක්ඛණං ගහෙත්වාති.** පක්ඛිපනමෙව ලක්ඛණං, තපපරියාපන්නතාකරණං හි පක්ඛිපනං. **පාරප්පත්තන්ති** පරමුක්කංසගතං පාරම්භාවප්පත්තං. **භාග්‍යන්ති** කුසලං. තත්ථ-මග්ගකුසලං ලොකුත්තරසුඛනිබ්බත්තකං, ඉතරං ලොකියසුඛනිබ්බත්තකං. ඉතරම්පි වා ඕවට්ටූපනිස්සයං පරියායතෝ ලොකුත්තරසුඛනිබ්බත්තකඤ්ච සියා.

ලොභාදයෝ එකකවසෙන ගහිතා. තථා **විපරීතමනසිකාරෝ** විපල්ලාසභාවසාමඤ්ඤෙන. **අභිරතිආදයෝ** දුකවසෙන. ලොභාදයොව පුන **තිවිධාකුසලමූලන්ති** තිකවසෙන ගහිතා. කායදුච්චරිතාදි- තණ්හාසඞ්කිලෙසාදි- රාගමලාදි- රාගච්ඡන්දාදි- කාමාසඤ්ඤාදි- කාමවිතක්කාදි- තණ්හාපපඤ්චාදයෝ **තිවිධදුච්චරිතාදයෝ.** සුභසඤ්ඤාදිකා **චතුබ්බිධවිපල්ලාසා.** "චීවරහෙතු වා භික්ඛුනෝ තණ්හා උපපජ්ජමානා උපපජ්ජති, පිණ්ඩපාත- සෙනාසන- ඉතිභවාභවහෙතුවා"ති **එවමාගතා** වත්තාරෝ **තණ්හුප්පාදා.** "බුද්ධෙ කඞ්ඛති- ධම්මෙ- සඞ්ඝෙ- සික්ඛාය-සබ්‍රහ්මචාරීසු කුපිතෝ හොති-අනත්තමනෝ ආහතචිත්තෝ ඛිලජාතෝ"ති **එවමාගතානි පඤ්චවෙරානි ඛිලානි,** "කාමෙ අවීතරාගෝ හොති, කායෙ අවීතරාගෝ,[2] රූපෙ අවීතරාගෝ, යාවදත්ථං උදරාවදෙහකං භුඤ්ජිත්වා සෙය්‍යසුඛං පස්සසුඛං මිද්ධසුඛං අනුයුත්තෝ විහරති, අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං පණිධාය බ්‍රහ්මචරියං චරතී"ති ආගතා **පඤ්ච චිනිබන්ධා.** රූපාභිනන්දනාදයෝ **පඤ්චාභිනන්දනා.** කොධෝ මක්ඛෝ ඉස්සා සාඨෙය්‍යං පාපිච්ඡතා සන්දිට්ඨපරාමාසොති ඉමානි ච **විවාදමූලානි.**

1. සී. අඤ්ඤතරොති. 2. සී. 1 අවීතරාගෝ හොති.

රූපතණ්හාදයෝ **ඡ තණ්හාකායා**. කාමරාග-පටිඝ-දිට්ඨි-විචිකිච්ඡා-භවරාග-මානාවිජ්ජා **සත්තානුසයා**. මිච්ඡාදිට්ඨිආදයෝ **අට්ඨමිච්ඡත්තා**. තණ්හං පටිච්ච පරියෙසනා, පරියෙසනං පටිච්ච ලාභෝ, ලාභං පටිච්ච විනිච්ඡයෝ, විනිච්ඡයං පටිච්ච ඡන්දරාගෝ, ඡන්දරාගං පටිච්ච අජ්ඣොසානං, අජ්ඣොසානං පටිච්ච පරිග්ගහෝ, පරිග්ගහං පටිච්ච මච්ඡරියං, මච්ඡරියං පටිච්ච ආරක්ඛා, ආරක්ඛාධිකරණං දණ්ඩාදානාදයෝති එතෙ **නව තණ්හාමූලකා**. චත්තාරෝ සස්සතවාදා, චත්තාරෝ එකච්ච සස්සතවාදා, චත්තාරෝ අන්තානන්තිකා, චත්තාරෝ අමරාවික්ඛේපිකා, වේ අධිච්චසමුප්පන්නිකා, සොළස සඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා, සත්ත උච්ඡෙදවාදා, පඤ්ච පරමදිට්ඨධම්ම නිබ්බාණවාදාති එතානි **වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි**. අජ්ඣත්තිකඤ්චුපාදාය අස්මීති හොති,[1] ඉත්ථස්මීති, එවස්මීති, අඤ්ඤථාස්මීති, භවිස්සන්ති, ඉත්ථං භවිස්සන්ති, එවං භවිස්සන්ති, අඤ්ඤථා භවිස්සන්ති, සස්මිති, අස්මිති, සියන්ති, ඉත්ථං සියන්ති, එවං සියන්ති, අඤ්ඤථා සියන්ති, අහං සියන්ති, අහං ඉත්ථං සියන්ති, අහං එවං සියන්ති, අහං අඤ්ඤථා සියන්ති හොතීති අට්ඨාරස; බාහිරඤ්චුපාදාය ඉමිනා අස්මීති හොති, ඉමිනා ඉත්ථස්මීති, ඉමිනා එවස්මීති, ඉමිනා අඤ්ඤථාස්මීති ආදිකා වුත්තනයා අට්ඨාරසාති ඡත්තිංස; අතීතා ඡත්තිංස, අනාගතා ඡත්තිංස පච්චුප්පන්නා ඡත්තිංසාති **අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතානි**. **පභෙදසඳ්දෙ** පචෙවනං සම්බන්ධිතබ්බා. තත්ථායං යොජනා: "ලොභපභෙදෙ, දෙසපභෙදෙ, යාව අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතපභෙදෙ"ති. "සබ්බානි සත්තානං දරථපරිළාහකරාණි කිලෙසානං අනෙකානි සතසහස්සානි අහඤ්ඤී"ති යොජනා-[2] ආරම්මණාදිවිභාගතො හි පවත්තිආකාර විභාගතො ච අනන්තපභෙදෙ කිලෙසාති. **සඞ්ඛපනොති** එත්ථ-සමුච්ඡෙදපහාන වසෙන සබ්බසො අප්පවත්තිකරණෙන කිලෙසමාරං, සමුදයපහාණ පරිඤ්ඤුවසෙන ඛන්ධමාරං, සහායවෙකල්ලකරණවසෙන සබ්බථා අප්ප වත්තිකරණෙන අභිසඞ්ඛාරමාරං, ඵලවිධමන-විසයාතික්කමණවසෙන දෙවපුත්ත-මච්චුමාරඤ්ච **අහඤ්ඤී**: හඟෙ අකාසි. **පරිස්සයානන්ති** උපද්දවානං. සම්පති ආයතිඤ්ච සත්තානං අනත්ථාවහත්තා මාරණඤ්ඤෙන විබාධනට්ඨෙන කිලෙසාව මාරොති=**කිලෙසමාරෝ**. වධකට්ඨෙන ඛන්ධාව මාරොති=**ඛන්ධමාරෝ**. තථා හි වුත්තං:-"වධකං රූපං වධකං රූපන්ති යථාභූතං නපජානාති"ති ආදි. ජාතිජරාදි මහාව්‍යසනනිබ්බත්තනෙන අභිසඞ්ඛාරොව මාරොති=**අභිසඞ්ඛාරමාරෝ**. කිලෙස[3] නිමිත්තං ලභිත්වා ගුණමාරණට්ඨෙන දෙවපුත්තොව මාරොති=**දෙවපුත්තමාරෝ**. සත්තානං **ජීවිතස්ස** ජීවිතපරික්ඛාරානඤ්ච **ජානිකරණෙන** මහාබාධ[4] රූපත්තා මච්චු එව මාරොති=**මච්චුමාරෝ**.

1. සී & ම. සන්ති.
2. සී & ම. න දිස්සති.
3. ම. සඞ්කිලෙස.
4. මහාව්‍යාධ-පෙ: වග්ග:

සතපුඤ්ඤලක්ඛණධරස්සාති අනෙකසතපුඤ්ඤනිබ්බත්තමහාපුරිස ලක්ඛණවතො. **රූපකායසම්පත්ති දීපිතා හොති**-ඉතරසං ඵලසම්ප දානං මූලභාවතො අධිට්ඨානභාවතො ච. **ධම්මකායසම්පත්ති දීපිතා හොති**- පහානසම්පදුපබ්බත්තතා ඤාණසම්පදාදීනං. "භාග්‍යවතාය ලොකියානං බහුමතභාවො, භගඝදෙසනාය පරික්ඛකානං[1] බහුමත භාවො"ති යොජනා. එවං ඉතො පරෙසුපි යථාසම්භවං යොජෙතබ්බං. පුඤ්ඤවන්තං හි ගහට්ඨා ඛත්තියාදයො අභිගච්ඡන්ති, පහීනදෙසං පබ්බජිතා[2] තාපසපරිබ්බාජකාදයො-දෙසචිනයාය ධම්මං දෙසෙති. **අභිගතානඤ්ච නෙසං කායචිත්තදුක්ඛාපනයනෙ පච්චලභාවො**- ආමිසදාන-ධම්මදානෙහි උපකාරසම්භාවතො. රූපකායං වාස්ස පසාද වක්ඛුනා ධම්මකායං පඤ්ඤාවක්ඛුනා දිස්වා දුක්ඛවියඤ්ඤ පටිපස්සම්භ නතො උපගතානඤ්ච තෙසං **ආමිසදානධම්මදානෙහි උපකාරිතා**; "පුබ්බෙ ඛ ආමිසදාන-ධම්මදානෙහි මයා අයං ලොකානුග්ගහභාවො අධිගතො, තස්මා තුම්හෙහිපි එවමෙව පටිපජ්ජිතබ්බ"න්ති එවං සම්මාපටිපත්තියං නියොජනෙන අභිගතානං තෙසං **ලොකියලොකුත්තරසුඛෙහි සංයොජනසම්පත්තා** ච දීපිතා හොති.

සමාහිතෙන චෙතසා අත්තනො චිත්තස්ස වසිභාවාපාදනං-යෙන පරිකම්මුලාදිසු අප්පටිකුලසඤ්ඤිතාදිවිහාරසිද්ධි, අධිට්ඨානිද්ධි ආදිකො ඉද්ධිවිධොපි චිත්තස්සරිඤ්ඤමෙව-චිත්තභාවනාය වසිභාවප්පත්තියා ඉජ්ඣ නතො. **අණිමාලඝිමාදිඝනන්ති** ආදිසද්දෙන මහිමා, පත්ති, පාකම්මං, ඊසිතා, වසිතා, යත්ථකාමාවසායිත්තාති ඉමෙ ඡපි සඞ්ගහිතා. තත්ථ-කායස්ස අණුභාවකරණං=**අණිමා**. ලහුභාවො=[3] **ලඝිමා**- ආකාසෙ පදසා ගමනාදිනා. මහන්තං=**මහිමා**-කායස්ස මහන්තතාපාදනං. ඉට්ඨ දෙසප්පත්ති=පත්ති. අධිට්ඨානාදිවසෙන ඉච්ඡිතනිප්ඵාදනං **පාකම්මං**. සයංවසිතා ඉස්සරභාවො=**ඊසිතා**. ඉද්ධිවිධෙ වසිභාවො=**වසිතා**. ආකා සෙන වා ගච්ඡතො අඤ්ඤං වා කිඤ්චි කරොතො යත්ථ කත්ථචි වොසා නප්පත්ති=යත්ථකාමාවසායිතා. "කුමාරකරූපාදිදස්සන"නාපි වදන්ති. එවම්දං අට්ඨවිධං ලොකියසම්මතං ඉස්සරියං, තං පන භගවතො ඉද්ධිවිධනෙනාගධං අනඤ්ඤසාධාරණඤ්චාති **ආහ-සබ්බාකාරපරිපූරං අජ්ඣිති.**

කොසඤ්ච පදෙසවුත්තන්ති අයථාභූතගුණසන්නිස්සයතාය අපරිසුඛො ච යසො හොති. න එවං තථාගතස්සාති දස්සෙතුං- "ලොකත්තයය ව්‍යාපකො"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ-ඉධාධිගතසද්ධුගුණානං ආරුපෙප උපපත්තානං "ඉතිපි සො භගවා"ති ආදිනා භගවතො ගුණෙ අනුස්ස රන්තානං[4] යසො පාකටො හොතීති ආහ-**ලොකත්තයව්‍යාපකොති**. යථාභුච්චගුණාධිගතත්තා එව **අති විය පරිසුද්ධා**. අනවසෙසලක්ඛ ණානුව්‍යඤ්ජනාදිසම්පත්තියා **සබ්බාකාරපරිපූරා සබ්බඝනපටවඝනසිලි**:

---

1. ම. සරික්ඛකානං. 2. ම. පබ්බජිත.
3. 'ආකාසෙ පදසා ගමනාදිසු අරහභාවෙන ලඝුභාවො"නි-විනයටීකා.
4. ම & විනයටීකා-"ගුණෙ අනුස්සරන්තානා"නත්ථ න දිස්සති.

සබ්බසං අඞ්ගපච්චඞ්ගානං සොභා. "**කිණෙණා තාරෙය්‍ය**"න්ති ආදිනා **යං යං එතෙන** ලොකනාථෙන **ඉච්ඡිතං**-මනොවිපණ්ධානවසෙන, **පත්ථිතං**- කායපණිධානවසෙන. **තථෙවාති** පණිධානානුරූපමෙව. විරියපාරමිභාවපපත්තො අරියමග්ගපරියාපන්නො ච සම්මාවායාම සඞ්ඛාතො **පග්ගහෙනා**.[1]

හෙදෙගීති සබ්බතිභවදුක්ඛපදසඞ්ගහිතෙහි පහෙදෙහි.[2] **පච්චව සමුප්පාදුදිගීනි** ආදිසද්දෙන න කෙවලං **විභඞ්ගපාළිඤ්** ආහතා සති පට්ඨානාදයොව සඞ්ගහිතා, අථ ඛො සඞ්ගහාදයො සමයවිමුත්තාදයො ඨපනාදයො තිකපට්ඨානාදයො ච සඞ්ගහිතාති වෙදිතබ්බං.

දුක්ඛසච්චස්ස **පීළනට්ඨො**: තංසමඞ්ගිනො සත්තස්ස හිංසනං අවිප්ඵාරිකතාකරණං. **සඞ්ඛතට්ඨො**: සමෙච්ච සමුදය පච්චයෙහි කත භාවො. **සන්තාපට්ඨො**: දුක්ඛදුක්ඛතාදීහි සන්තාපනං පරිදහනං. **විපරිණාමට්ඨො**: ජරාය මරණෙන චාති විධා විපරිනාමෙතබ්බතා. **සමුදයස්ස ආයූහනට්ඨො**: දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තනවසෙන සම්පිණ්ඩනං. **නිදානට්ඨො**: ඉදං තං දුක්ඛන්ති නිදස්සෙන්තස්ස විය සමුට්ඨාපනං. **සංයොගට්ඨො**: සංසාරදුක්ඛෙන සංයොජනං. **පලිබොධට්ඨො**: මග්ගාධිගමස්ස නිවාරණං. **නිරොධස්ස නිස්සරණට්ඨො**: සබ්බූපධීනං පටිනිස්සග්ගාසභාවත්තා තතො විනිස්සටත්තා, තංනිස්සරණනිමිත්තත්තා වා. **විවෙකට්ඨො**: සබ්බසඞ්ඛාර විසංයුත්තත්තා. **අසඞ්ඛතට්ඨො**: කෙනචිපි පච්චයෙන අනභිසඞ්ඛතත්තා. **අමතට්ඨො**: නිච්චසභාවත්තා මරණාභාවො, සත්තානං මරණාභාව හෙතුත්තා වා. **මග්ගස්ස නිය්‍යානට්ඨො**: වට්ටදුක්ඛතො නිග්ගමනට්ඨො. **හෙතට්ඨො**: නිබ්බාණ[3] සම්පාපකභාවො. **දස්සනට්ඨො**: අච්චන්තසුඛු මස්ස නිබ්බාණස්ස සච්ඡිකරණං. **ආධිපතෙය්‍යට්ඨො**: චතුසච්චදස්සනෙ සම්පයුත්තානං ආධිපච්චකරණං, ආලම්බනාධිපතිභාවො වා. විසෙසතො මග්ගාධිපතිවචනතො සතිපි ඉ ඛ්‍යානාදීනං ආරම්මණාධිපතිභාවෙ "ඛ්‍යානාධිපතිනො ධම්මා"ති එවමාදිං අවත්වා "මග්ගාධිපතිනො ධම්මා" ඉච්චෙව වුත්තං. තසමා විඤ්ඤයති-අත්ථි මග්ගස්ස ආරම්මණාධිපති භාවෙ විසෙසොති. එතෙ ච පීළනාදයො[4] සොළසාකාරා නාම. කසමා පනෙත්ථ අඤ්ඤසු රොගගණ්ඩාදිආකාරෙසු විජ්ජමානෙසු එතෙව පරිඤ්ඤයනාදීති? සලක්ඛණතො සච්චනන්තරදස්සනතො ආවිභව නතො[5] ච. සච්චයමත්ථො පරතො සච්චකථායමෙව ආවිභවිස්සති

දිබ්බවිහාරො: කසිණාදිආරම්මණානි රූපාවචරඣ්ඣානානි. මත්තාදි ඛ්‍යානානි **බ්‍රහ්මවිහාරො** එලසමාපත්ති **අරියවිහාරො** කාමෙහි වවකට්ඨ[6] කායතාවසෙන එකීභාවො **කායවිවෙකො**. පඨමජ්ඣානාදිනා නීවරණාදීහි විවිත්තවිත්තතා= **චිත්තවිවෙකො**. **උපධිවිවෙකො**: නිබ්බාණං. **අඤ්ඤදත්ථු** ලොකියාභිඤ්ඤාදිකො.

1. සී. & ම. න දිස්සති.
2. කුසලාදිපපභෙදෙහි-විභාවනිටීකා.
3. සී. ම & විභාවනිටීකා-නිබ්බාණස්ස.
4. ම. පීළනට්ඨාදයො-කත්ථචි.
5. ම. න දිස්සති.
6. ම. විවෙකට්ඨ.

කිලෙසාභිසඞ්ඛාරවසෙන භවෙසු පරිබ්භමණං, සො ච තණ්හාපප ඛානොති[1] වුත්තං-**තණ්හාසඞ්ඛානං ගමනානති.** **වනනති** අරියමග්ග මුඛෙන උග්ඝාටිතං පුන අපච්චාවමනවසෙන[2] ඡඩ්ඩිතං. "භගවාති වුච්චති නිරුත්තිනයෙනා"ති දසෙසනෙනා ආහ-**ඡඩ්ඩා**-පෙ-**මෙබ්බලානි.**

අපරො නයො:-භාගවාති=භගවා, භත්තවාති=භගවා, භාගෙ වනීති= භගවා, භගෙ වනීති=භගවා, භත්තවාති=භගවා, භගෙ වමීති=භගවා, භාගෙ වමීති=භගවා:-

භාගවා භතවා භාගෙ භගෙ ච වනි භත්ත වා,
භගෙ වම් තථා භාගෙ වමීති භගවා ජිනො.

තත්ථ කථං භාගවාති=භගවා? යෙ තෙ සීලාදයො ධම්මක්ඛන්ධා ගුණකොට්ඨාසා, තෙ තෙ අනඤ්ඤසාධාරණා නිරතිසයා තථාගතස්ස අත්ථි උපලබ්භනති. තථා හිස්ස සීලං සමාධි පඤ්ඤා විමුත්ති විමුත්තිඤාණ දස්සනං හිරි ඔත්තප්පං සද්ධා විරියං සති සම්පජඤ්ඤං සීලවිසුද්ධි දිට්ඨිවිසුද්ධි සම්පො විපස්සනා, තීණි කුසලමූලානි තීණි සුචරිතානි තයො සම්මාවිතක්කා තිස්සො අනවජ්ජසඤ්ඤා තිස්සො ධාතුයො, චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ඉද්ධිපාදා චත්තාරො අරියමග්ගා චත්තාරි අරියඵලානි චතස්සො පටිසම්භිදා චතු යොනිපරිච්ඡෙදකඤාණානි චත්තාරො අරියවංසා චත්තාරි වෙසාරජ්ජ ඤාණානි, පඤ්ච පධානියඞ්ගානි පඤ්චඞ්ගිකො සම්මාසමාධි පඤ්ච ඤාණිකො සම්මාසමාධි පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්චබලානි පඤ්ච නිස්සාරණියා ධාතුයො පඤ්ච විමුත්තායතනඤාණානි පඤ්ච විමුත්තිපරිපාචනියා සඤ්ඤා, ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි ඡ ගාරවා ඡ නිස්සාරණියා ධාතුයො ඡ සතතවිහාරා ඡ අනුත්තරියානි ඡ නිබ්බෙධභාගියා සඤ්ඤා ඡ අභිඤ්ඤා ඡ අසාධාරණඤාණානි, සත්ත අපරිහානියා ධම්මා[3] සත්ත අරියධනානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා සත්ත සප්පුරිසධම්මා සත්ත නිජ්ජරවත්ථූනි සත්ත සඤ්ඤා සත්ත දක්ඛිණෙය්‍යපුග්ගලදෙසනා, සත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිතිදෙසනා[4] සත්ත ඛීණාසවබලදෙසනා, අට්ඨ පඤ්ඤාපටිලාභහෙතුදෙසනා අට්ඨ සම්මත්තානි අට්ඨ ලොකධම්මානික්කමා අට්ඨ අරියවොහාරා අට්ඨ ආරම්භවත්ථූනි අට්ඨ අක්ඛණදෙසනා අට්ඨ මහාපුරිසවිතක්කා අට්ඨ අභිභායතනදෙසනා අට්ඨ විමොක්ඛා, නව යොනිසොමනසිකාරමූලකා ධම්මා නව පාරිසුද්ධිපධානියඞ්ගානි නව සත්තාවාසදෙසනා නව ආඝාත පටිවිනයා නව සඤ්ඤා නව නානත්තා නව අනුපුබ්බවිහාරා, දස නාථ කරණා ධම්මා දස කසිණායතනානි දස කුසලකම්මපථා දස සම්මත්තානි දස අරියවාසා දස අසෙක්ඛධම්මා දස තථාගතබලානි, එකාදස මෙත්තා නිසංසා එකාදස සීලානිසංසා,[4] බාදස ධම්මචක්කාකාරා, තෙරස ධුත ගුණා, චුද්දස බුද්ධඤාණානි, පඤ්චදස විමුත්තිපරිපාචනියා ධම්මා, සොළස විධා ආනාපානසති සොළස අපරන්තපනියා ධම්මා සොළස සච්චාකාරා,[4]

1. "තඤ්ච තණ්හාපධාන"න්ති-විනයටීකා.
2. ම & විනයටීකා-තමිනාවසෙන.
3. ම. "සත්ත අරියධම්මා" තිපි දිස්සති.
4. ම & විනයටීකා-න දිස්සති.

අට්ඨාරස බුද්ධධම්ම, එකූනවීසති පච්චවෙක්ඛණඤාණානි, වතුවත්තාළීස ඤාණවත්ථූනි, පඤ්ඤාසස උදයබ්බයඤාණානි, පරොපඤ්ඤාසස කුසල ධම්මා, සත්තසත්තති ඤාණවත්ථූනි, වතුවීසතිකොටිසතසහස්සසමා පත්තිසංචාරිමහාවජිරඤාණං, අනන්තනයසමන්තපට්ඨානපවීවයපච්ච වෙක්ඛණදෙසනාඤාණානි, තථා අනන්තාසු ලොකධාතූසු අනන්තානං සත්තානං ආසයාදිවිභාවනාඤාණානි චාති එවමාදයො අනන්තාපරිමාණ භෙදා අනඤ්ඤසාධාරණා නිරතිසයා ගුණභාගා ගුණකොට්ඨාසා විජ්ජන්ති උපලබ්භන්ති. තසමා යථාවුත්තවිභාගා ගුණභාගා අස්ස අත්ථීති=භාගවාති වත්තබ්බෙ ආකාරස්ස රස්සත්තං කත්වා භගවාති වුත්තොතා. එවං තාව භාගවාති=**භගවා**.

යසමා සීලාදයො සබ්බෙ ගුණභාගා අසෙසතො,
විජ්ජන්ති සුගතෙ තසමා භගවාති පවුච්චති.

කථං භතවාති=භගවා? යෙ තෙ සබ්බලොකහිතාය උස්සුක්කමා පඤ්ඤාහි මත්තුස්සත්තාදිකෙ අට්ඨධමෙම සමොධානෙත්වා සම්මාසම්බොධියා කතමහාභිනීහාරෙහි මහාබොධිසත්තෙහි පරිපූරෙතබ්බා දානපාරමී, සීල-නෙක්ඛම්ම-පඤ්ඤා-වීරිය-ඛන්ති-සච්ච-අධිට්ඨාන-මෙත්තා-උපෙක්ඛා පාරමීති දස පාරමියො, දස උපපාරමියො, දස පරමත්ථපාරමියොති සම තිංසපාරමියො, දානාදීනි චත්තාරි සඞ්ගහවත්ථූනි; චත්තාරි[2] අධිට්ඨානානි; අත්තපරිච්චාගො, නයන-ධන-රජ්ජ-පුත්තදාර[3] පරිච්චාගොති පඤ්ච මහාපරිච්චාගා; පුබ්බයොගො, පුබ්බචරියා, ධම්මක්ඛානං, ඤාතත්ථචරියා, ලොකත්ථචරියා, බුද්ධිචරියාති[4] එවමාදයො, සඞ්ඛෙපතො[5] වා පුඤ්ඤ සම්භාර- ඤාණසම්භාර- බුද්ධකාරකධම්මා. තෙ මහාභිනීහාරතො පට්ඨාය කපපානං සතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි යථා හාන භාගියා සඞ්කිලෙසභාගියා ඨිතිභාගියා වා න හොන්ති, අථ ඛො උත්තර රුත්තරි[6] විසෙසභාගියාව හොන්ති, එවං සක්කච්චං නිරන්තරං අනව සෙසතො භතා සම්භතා අස්ස අත්ථීති=භතවාති වත්තබ්බෙ **භගවාති** වුත්තොතා-නිරුත්තිනයෙන තකාරස්ස ගකාරං කත්වා. අථ වා: "භතවා"ති තෙයෙව යථාවුත්තෙන බුද්ධකාරකධම්මෙ වුත්තනයෙන භරි සම්භරි, පරිපූරෙසීති අත්ථො. එවම්පි භතවාති=**භගවා**

සම්මාසම්බොධියා සබ්බෙ දානපාරම්ආදිකෙ,
සම්භාරෙ භතවා නාථො තසමාපි භගවා මතො.

කථං භාගෙ වනීති භගවා? යෙ තෙ චතුවීසතිකොටිසතසහස්ස සඞ්ඛා දෙවසිකං වලඤ්ජනකසමාපත්තිභාගා, තෙ අනවසෙසතො ලොකහිතත්ථං අත්තනො ච දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථං නිච්චකපපං නිච්ච කපපං[7] වනි, භජි, සෙවි, බහුලමකාසීති භාගෙ වනීති=**භගවා**. අථ වා:

---

1. ම & ඉතිවුත්තකට්ඨකථා-"අට්ඨඅරියවොහාරා"නි න දිස්සති.
2. ම. සච්චාදීනි චත්තාරි.
3. ම. පුත්ත.
4. බුද්ධත්ථචරියානි-විභාවනීටීකා.
5. ම. සඞ්ඛෙපතො සබ්බ ධම්මා.
6. සී උත්තරිං උත්තරිං
7. න දිස්සති-විභාවනීටීකායං.

අභිඤ්ඤෙය්‍යධම්මෙසු කුසලාදිසු ඛන්ධාදිසු ච යෙ තෙ පරිඤ්ඤෙය්‍යාදි වසෙන සඞ්ඛෙපතො වා වත්ථුබ්බිධා අභිසමයභාගා, විත්ථාරතො පන චක්ඛුං පරිඤ්ඤෙය්‍යං-පෙ-ජරාමරණං පරිඤ්ඤෙය්‍යන්ති ආදිනා අනෙකා පරිඤ්ඤෙය්‍යභාගා, චක්ඛුස්ස සමුදයො පහාතබ්බො-පෙ-ජරාමරණස්ස සමුදයො පහාතබ්බොති ආදිනා පහාතබ්බභාගා, චක්ඛුස්ස නිරොධො සච්ඡිකාතබ්බො-පෙ-ජරාමරණස්ස නිරොධො සච්ඡිකාතබ්බොති ආදිනා සච්ඡිකාතබ්බභාගා, චක්ඛුස්ස නිරොධගාමිනී පටිපදා භාවෙතබ්බා-පෙ-චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවෙතබ්බාති ආදිනා ච අනෙකභෙදා භාවෙතබ්බභාගා ච ධම්මා; තෙ සබ්බෙ වනී, භජී, යථාරහං ගොචරභාවනා සෙවනානං වසෙන සෙවී. එවමපි භාගෙ වනීති=භගවා. අථ වා: යෙ ඉමෙ සීලාදයො ධම්මක්ඛන්ධා සාවකෙහි සාධාරණා ගුණක්ඛොට්ඨාසා ගුණභාගා, කින්ති නු ඛො තෙ විනෙය්‍යසන්තානෙසු පතිට්ඨපෙය්‍යන්ති මහාකරුණාය වනී, අභිපත්ථයි; සා වස්ස අභිපත්ථනා යථාධිප්පෙත ඵලාවහා අහොසි. එවමපි භාගෙ වනීති=භගවා.

යසමා ඤෙය්‍යසමාපත්තිගුණභාගෙ තථාගතො,
භජී පත්ථයි සත්තානං හිතාය භගවා තතො.

කථං භගෙ වනීති=භගවා? සමාසතො තාව කතපුඤ්ඤූහි පයොග සම්පත්තෙහි යථාවිභවං භජීයන්තීති=භගා: ලොකිය- ලොකුත්තර සම්පත්තියො. තත්ථ-ලොකියෙ තාව තථාගතො සම්බොධිතො පුබ්බ බොධිසත්තභූතො පරමුක්කංසගතෙ වනී, භජී, සෙවි; යත්ථ පතිට්ඨාය නිරවසෙසතො බුද්ධකාරකධම්මෙ සම්පාදෙන්තො බුද්ධධම්මෙ පරිපා වෙසි. බුද්ධභූතො පන තෙ නිරවජ්ජසුඛූපසංහිතෙ අනඤ්ඤසාධාරණෙ ලොකුත්තරෙපි වනී, භජී, සෙවි. විත්ථාරතො පන පදෙසරජ්ජඉස්සරිය-චක්කවත්තිසම්පත්ති- දෙවරජ්ජසම්පත්තිආදිවසෙන ඣාන- විමොක්ඛ- සමාධි-සමාපත්ති- ඤාණදස්සන- මග්ගභාවනා- ඵලසච්ඡිකිරියාදිඋත්තරි මනුස්සධම්මවසෙන ච අනෙකවිහිතෙ අනඤ්ඤසාධාරණෙ භගෙ වනී, භජී, සෙවි. එවමපි භගෙ වනීති=භගවා.

යා තා සම්පත්තියො ලොකෙ යා ච ලොකුත්තරා පුථූ,
සබ්බා තා භජී සම්බුද්ධො තසමාපි භගවා මතො.

කථං භත්තවාති=භගවා? භත්තා දළ්හභත්තිකා අස්ස බහූ අත්ථීති= භත්තවා.[1] තථාගතො හි මහාකරුණා-සබ්බඤ්ඤුතඤාණාදිඅපරිමිත නිරුපමප්පභාවගුණවිසෙසභාගීභාවතො[2] සබ්බසත්තුත්තමො සබ්බා නත්ථපරිහාරපුබ්බඞ්ගමාය නිරවසෙසහිතසුඛවිධානතපරාය නිරතිස යාය පයොගසම්පත්තියා සදෙවමනුස්සාය පජාය අචින්තුපකාරිතාය චත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණ- අසීතිඅනුව්‍යඤ්ජන- බ්‍යාමප්පභාදිඅනඤ්ඤ සාධාරණගුණවිසෙසපතිමණ්ඩිතරූපකායතාය ච යථාභුච්චගුණාධිගතෙන "ඉතිපි සො භගවා"ති ආදිනයප්පවත්තෙන ලොකත්තයව්‍යාපිනා

1. සඵවා-ඉතිවුත්තකට්ඨකථා. 2. ම. සම්බුද්ධිභාවතො.

සුවිපුලෙන සුවිසුද්ධෙන ච ථුතිඝොසෙන සමන්නාගතත්තා උක්කංසපාරමිප්පත්තාසු අපරිවත්තිතා-ඝනතුට්ඨතාආදීසු සුප්පතිට්ඨිතභාවතො දසබල චතුවෙසාරජ්ජාදි නිරතිසයගුණවිසෙසසමඞ්ගිභාවතො ච රූපප්පමාණෙ රූපප්පසන්නෙ, ඝොසප්පමාණෙ ඝොසප්පසන්නෙ, ලූඛප්පමාණෙ ලූඛප්පසන්නෙ, ධම්මප්පමාණෙ ධම්මප්පසන්නෙතිආදි එවං වුත්තප්පමාණිකෙ ලොකඝනනිවාසෙ සබ්බථාපි පසාදුවහභාවෙන සමන්නාපාසාදිකත්තා අපරිමාණානං සත්තානං සදෙවමනුස්සානං ආදර-බහුමාන-ගාරවා යත්තතාය පරමප්පෙමසම්භත්තිට්ඨානං. යෙ තස්ස ඔවාදෙ පතිට්ඨිතා අවෙච්චප්පසාදෙන සමන්නාගතා හොන්ති, කෙනචි අසංහාරියා තෙසං පසාදසම්භත්ති-[1] සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වාති. තථා හි තෙ අත්තනො ජීවිතපරිච්චාගෙපි තත්ථ පසාදං න පරිච්චජන්ති, තස්ස වා ආණං-දළ්හභත්තිභාවතො. තෙනෙවාහ:- "යො වෙ කතඤ්ඤූකතවෙදී ධීරො කල්‍යාණමිත්තො දළ්හභත්තී ච හොතී"ති. "සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ මහාසමුද්දෙ, ඨිතධම්මො වෙලං නාතිවත්තති, එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ යං මයා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, නා මම සාවකා ජීවිතහෙතුපි නාතික්කමන්තී"ති ච. එවං භත්තවාති=**භගවා**-නිරුත්තිනයෙන එකස්ස තකාරස්ස ලොපං කත්වා ඉතරස්ස ගකාරං කත්වා.

ගුණාතිසයයුත්තස්ස යසමා ලොකහිතෙසිනො,
සම්භත්තා බහවො සත්ථු භගවා තෙන වුච්චති.

කථං භගෙ වමීති=භගවා? යසමා තථාගතො බොධිසත්තභූතොපි පුරිමාසු ජාතිසු පාරමියො පූරෙන්තො භගසඞ්ඛාතං සිරිං ඉස්සරියං යසඤ්ච වමි, උගගිරි, ඛෙලපිණ්ඩං විය අනපෙක්ඛා ඡඩ්ඩයි. තථා හිස්ස සොමනස්සකුමාරකාලෙ හත්ථිපාලකුමාරකාලෙ අයොඝරපණ්ඩිතකාලෙ මූගපක්ඛපණ්ඩිතකාලෙ චූලසුතසොමකාලෙති එවමාදීසු නෙක්ඛම්ම පාරමිපූරණවසෙන දෙවරජ්ජසදිසඤ්ච රජ්ජසිරියා පරිච්චත්තඅත්ත භාවානං පරිමාණං නත්ථි. චරිමත්තභාවෙපි හත්ථගතං චක්කවත්තිසිරිං දෙවලොකාධිපච්චසදිසං චතුදීපිස්සරියං චක්කවත්තිසම්පත්තිසංනිස්සයං සත්තරතනසමුජ්ජලං යසඤ්ච තිණායපි අමඤ්ඤමානො නිරපෙක්ඛා පහාය අභිනික්ඛමිත්වා සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධා. තස්මා ඉමෙ සිරි ආදිකෙ භගෙ වමීති=**භගවා**.

අථ වා: භානි නාම නක්ඛත්තානි, තෙහි සමං ගච්ඡන්ති පවත්තන්තීති භගා. සිනෙරු-යුගන්ධර-උත්තරකුරු-හිමවන්තාදිභාජනලොකවිසෙස සන්නිස්සයා සොභා-කප්පට්ඨියභාවතො. තෙපි භගවා වමි-තන්නිවාසී සත්තාවාස සම්පත්තික්කමණතො තප්පටිබද්ධච්ඡන්දරාගප්පහානෙන පජහීති. එවම්පි භගෙ වමීති=**භගවා**.

චක්කවත්තිසිරිං යසමා යසං ඉස්සරියං සුඛං,
පහාසි ලොකචිත්තඤ්ච සුගතො භගවා තතො.

---

1. ම & ඉතිවුත්තකට්ඨකථා-තෙසං භත්ති.

කථං භාගෙ වමීති=භගවා? භාගා නාම: කොට්ඨාසා,[1] තෙ ඛන්ධා ඝනභාවාදිවසෙන, තත්ථාපි රූපවෙදනාදිවසෙන පඤ්ඤාදි[2] අතීතාදි වසෙන ච අනෙකවිධා. තෙ ච භගවා සබ්බං පපඤ්චං සබ්බං යොගං සබ්බං ගන්ථං සබ්බං සංයොජනං සමුච්ඡින්දිත්වා අමතං ධාතුං සම්ධි ගච්ඡනෙනා වමි, උගිරි, අනපෙක්ඛා ජඬ්ඩසි; න පච්චාවමි.[3] තථා හෙස සබ්බත්ථකමෙව පඨවිං ආපං තෙජං වායුං චක්ඛුං සොතං ඝාණං ජිව්හං කායං මනං රූපෙ සද්දෙ ගන්ධෙ රසෙ ඵොට්ඨබ්බෙ ධම්මෙ, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං -පෙ- මනොවිඤ්ඤාණං, චක්ඛුසම්ඵස්සං -පෙ- මනොසම්ඵස්සං, චක්ඛුසම්ඵස්සජං වෙදනා-පෙ-මනොසම්ඵස්සජං වෙදනා, චක්ඛුසම්ඵස්සජං සඤ්ඤං-පෙ-මනොසම්ඵස්සජං සඤ්ඤං, චක්ඛුසම්ඵස්සජං චෙතනා-පෙ-මනොසම්ඵස්සජං චෙතනං, රූපතණ්හං-පෙ-ධම්මතණ්හං, රූපවිතක්කං -පෙ- ධම්මවිතක්කං, රූපවිචාරං -පෙ- ධම්මවිචාරනති ආදිනා අනුපදධම්මවිභාගවසෙනපි සබ්බෙව ධම්මකොට්ඨාසෙ අනවසෙසතො වමි, උගිරි, අනපෙක්ඛපරිච්චාගෙන ජඬ්ඩසි. වුත්තං හෙතං:- "යං තං ආනන්ද චත්තං වන්තං මුත්තං පහීනං පටිනිස්සට්ඨං, තං තථාගතො පුන පච්චාවමිස්සතීති[4] නෙතං ඨානං විජ්ජතී"ති. එවමපි භාගෙ වමීති=භගවා. අථවා: "භාගෙ වමී"ති සබ්බෙපි කුසලාකුසලෙ සාවජ්ජානවජ්ජ හීනපණීතෙ කණ්හසුක්කසප්පටිභාගෙ ධම්මෙ අරියමග්ග ඤාණමුඛෙන වමි, උගිරි, අනපෙක්ඛා පරිච්චජි, පජහි, පරෙසඤ්ච තථත්තාය ධම්මං දෙසෙසි. වුත්තම්පි චෙතං:- "ධම්මාපි වො භික්ඛවෙ පහාතබ්බා, පගෙව අධම්මා, කුලූපමං වො භික්ඛවෙ ධම්මං දෙසිස්සාමි- නිත්ථරණත්ථාය නො ගහණත්ථාය"ති ආදි. එවමපි භාගෙ වමීති=භගවා.

ඛන්ධායතනධාතාදි ධම්මභෙදා මහෙසිනා,
කණ්හා සුක්කා යතො වුත්තා තතොපි භගවා මතො.

තෙන වුත්තං:-

"භාගවා භතවා භාගෙ භගෙ ච වනි භත්තවා,
භගෙ වම් තථා භාගෙ වමීති භගවා ජිනො"ති.

එත්ථ ච යසමා සඞ්ඛෙපතො අත්තහිතසම්පත්ති- පරහිතපටිපත්ති වසෙන දුවිධා බුද්ධගුණා. තාසු අත්තහිතසම්පත්ති පහාණසම්පදා-ඤාණ සම්පදාභෙදතො දුවිධා-ආනුභාවසම්පදාදීනං තදවිනාභාවෙන තදනෙනා ගධත්තා. පරහිතපටිපත්ති පයොගාසයභෙදතො දුවිධා. තත්ථ-පයොගතො ලාභසක්කාරාදිනිරපෙක්ඛචිත්තස්ස සබ්බදුක්ඛනිය්‍යානිකධම්මූප දෙසො. ආසයතො පටිවිරුඬ්ඩෙසුපි නිච්චං හිතෙසිතා, ඤාණපරිපාකකාලා ගමනාදිපරහිතපටිපත්ති ච. ආමිසපටිග්ගහණාදිනාපි අත්ථවරියා පරහිත පටිපත්ති හොතියෙව. තස්මා තෙසං විභාවනාවසෙන පාළියං අරහනති ආදීනං පදානං ගහණං වෙදිතබ්බං.

1. ම. සභාවධම්මකොට්ඨාසා.
2. ම & ච්චනයවිකා-න දිස්සති.
3. ම & ච්චනයවිකා-පච්චාගම්.
4. ම & ච්චනයවිකා-ගම්ස්සතීති.

තත්ථ-**අරහ**න්ති ඉමිනා පදෙන පහානසම්පදුවසෙන භගවතො අත්තහිතසම්පත්තිං විභාවිතා. **සම්මාසම්බුද්ධො ලොකවිදූති** ච ඉමෙහි පදෙහි ඤාණසම්පදුවසෙන. නනු ච **ලොකවිදූති** ඉමිනාපි සම්මා සම්බුද්ධතා විභාවීයතීති? සච්චං විභාවීයති, අත්ථි පන විසෙසො: **සම්මා සම්බුද්ධොති** ඉමිනා සබ්බඤ්ඤුතඤාණානුභාවො විභාවිතො. **ලොක විදූති** පන ඉමිනා ආසයානුසයඤාණාදීනමපි ආනුභාවො විභාවිතොති. **විජ්ජාචරණසම්පන්නොති** ඉමිනා සබ්බාපි භගවතො අත්තහිතසම්පත්තිං විභාවිතා. **සුගතොති** පන ඉමිනා සම්මුදාගමතො පට්ඨාය භගවතො අත්තහිතසම්පත්තිං-පරහිතපටිපත්තිං ච විභාවිතා. **අනුත්තරො පුරිස දම්මසාරථි සත්ථා දෙවමනුස්සානන්ති** ඉමෙහි පදෙහි භගවතො පරහිත පටිපත්තිං විභාවිතා. **බුද්ධොති** ඉමිනා භගවතො අත්තහිතසම්පත්තිං පරහිතපටිපත්තිං ච දීපිතා.[1] එවඤ්හි සති **සම්මාසම්බුද්ධොති** වචා **බුද්ධොති** වචනං සමත්ථිතං හොති. තෙනෙවාහ-**අත්තනාපි බුජ්ඣති අඤ්ඤෙපි සත්තෙ බොධෙසීති** ආදි. **භගවාති** ච ඉමිනාපි සම්මුදාග මතො පට්ඨාය භගවතො සබ්බා අත්තහිතසම්පත්තිං පරහිතපටිපත්තිං ච විභාවිතා.

අපරො නයො: හෙතු- ඵල- සත්තූපකාරවසෙන සඞ්ඛෙපතො තිවිධා බුද්ධගුණා. තත්ථ- "අරහං, සම්මාසම්බුද්ධො, විජ්ජාචරණ සම්පන්නො, ලොකවිදූ"ති ඉමෙහි පදෙහි ඵලසම්පත්තිවසෙන බුද්ධගුණා විභාවිතා. "අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථි, සත්ථා දෙවමනුස්සාන"න්ති ඉමෙහි සත්තූපකාරවසෙන බුද්ධගුණා පකාසිතා. "බුද්ධො"ති ඉමිනා ඵලවසෙන සත්තූපකාරවසෙන ච බුද්ධගුණා විභාවිතා. "සුගතො, භගවා"ති පන ඉමෙහි පදෙහි හෙතු-ඵල-සත්තූපකාරවසෙන බුද්ධගුණා විභාවිතාති වෙදිතබ්බං.

තස්සාති බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානිකස්ස යොගිනො. **එවන්ති** "තත්‍රායං අනුස්සරණනයො"ති ආදිනා වුත්තපපකාරෙන. **තස්මිං සමයෙති** බුද්ධගුණානුස්සරණසමයෙ. **රාගපරියුට්ඨිතන්ති** රාගෙන පරියුට්ඨිතං, පරියුට්ඨානපපත්තෙන හි රාගෙ තංසහිතං චිත්තං අරක්ඛමිව චොරෙහි තෙන පරියුට්ඨිතන්ති වුත්තං-තස්ස පරියුට්ඨානට්ඨානභාවතො; පරි යුට්ඨිතරාගන්ති අත්ථො. යං වා රාගස්ස පරියුට්ඨානං, තං තංසහිතෙ චිත්තෙ උපවරිතන්ති[2] දට්ඨබ්බං. එතස්මිං පකෙ "රාගෙනා"ති රාගෙන හෙතුනාති අත්ථො. **උජුගතමෙවා**ති පගෙව කායවඞ්කාදීනං අපනී තත්තා චිත්තස්ස ච අනුජුභාවකරානං මායාදීනං අභාවතො; රාගාදි පරියුට්ඨානාභාවෙන වා ඔනති-උන්නතිවිරහතො උජුභාවමෙවහතං. අථ වා: **උජුගතමෙවා**ති කම්මට්ඨානස්ස වීථිං ඔතිණ්ණතාය[3] ලීනුද්ධච්ච විගමතො මජ්ඣිමසමථනිමිත්තපටිපත්තියා උජුභාවමෙවගතං. **තථා ගතං ආරබ්භා**ති තථාගතගුණෙ ආරම්මණං කත්වා.

1. ම & විනයවිනිච්ඡය-විභාවිතා. 2. ම. උපචිතන්ති. 3. ම. විපිඨතිණ්ණතාය.

ඉච්චස්සාති ඉති අස්ස. "සෝ භගවා ඉතිපි අරහ"නති ආදිනා පුබ්බ වුත්තපකාරෙණ බුද්ධගුණෙ අනුවිතක්කයතො"ති සම්බන්ධො. **එව**නති "නෙව තසමිං සමයෙ"ති ආදිනා වුත්තනයෙන. **බුද්ධගුණපොණා**: බුද්ධගුණනින්නා **විතක්කවිචාරා** පවත්තන්ති. එතෙන බුද්ධගුණ සඞ්ඛාතං කම්මට්ඨානං විතක්කාහතං විතක්කපරියාහතං පුනපපුන අනුමජ්ජනඤ්ච කරොතීති දස්සෙති. **පීති උපපජ්ජතීති** භාවනාබලෙන උපචාරජ්ඣානනිපඵාදිකා බලවති පීති උපපජ්ජති. **පීතිමනස්ස**: වුත්තපප කාරපීතිසහිතචිත්තස්ස. **කායචිත්තදරථාති** කායචිත්තපස්සද්ධිනං පටි පක්ඛභූතා සුබ්භමාවට්ඨා උද්ධච්චසහගතා කිලෙසා. **පටිප්පස්සම්භන්තීති** සන්නිසීදන්ති අනුක්කමෙන. **එකක්ඛණෙති** යදා බුද්ධගුණාරම්මණා භාවනා උපරූපරි විසෙසං ආවහන්තී පවත්තති, තදා නීවරණානි වික්ඛම්භිතානෙව හොන්ති, කිලෙසා සන්නිසින්නාව හොන්ති, සුවිසදානි සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි හොන්ති, භාවනාය පගුණතාය විතක්කවිචාරා සාතිසයං පටුකිච්චාව හොන්ති,[1] බලවති පීති උපපජ්ජති, පීතිපදට්ඨානා පස්සද්ධි සම්සෙසා ජායති, පස්සද්ධකායස්ස සමාධිපදට්ඨානං සුඛං පිරතරං හුත්වා පවත්තති. සුඛෙන අනුබ්‍රූහිතං චිත්තං කම්මට්ඨානෙ සම්මදෙව සමාධියති. එවං අනුක්කමෙන පුබ්බභාගෙ චිතක්කාදයො උපරූපරි පටු-පටුතරභාවෙන පවත්තිත්වා භාවනාය මජ්ඣිමසමථපටි පත්තියා ඉන්ද්‍රියානඤ්ච එකරසභාවෙන පටුතමානි හුත්වා එකක්ඛණෙ ඣානඞ්ගානි උපපජ්ජන්ති. යං සන්ධාය වුත්තං භගවතා:- "යස්මිං මහානාම සමයෙ අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති, නෙවස්ස තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති—පෙ—සුඛිනො චිත්තං සමාධියතී"ති.

කස්මා පනෙත්ථ ඣානං අප්පණාප්පත්තං න හොතීති ආහ-**බුද්ධ ගුණානං පන ගම්භීරතායාති** ආදි. ගම්භීරෙ හි ආරම්මණෙ ගම්භීරෙ උදකෙ පතිත්තානා විය සමථභාවනා පතිට්ඨං න ලභති. **ගම්භීරතායාති** ච ඉම්නාව[2] සභාවධම්මතාපි සඞ්ගහිතා. සභාවධම්මො හි ගම්භීරො-න පඤ්ඤත්තිං. නනු ච තජ්ජාපඤ්ඤත්තිවසෙන සභාවධම්මො ගය්හතීති? සච්චං, ගය්හති. පුබ්බභාගෙ භාවනාය පන වඩ්ඪමානාය පඤ්ඤත්තිං සමතික්කමිත්වා සභාවෙයෙව චිත්තං තිට්ඨති. නනු ච සභාවධම්මෙපි කථඤ්චි අප්පණා සම්ජ්ජති-දුතියාරූපජ්ඣානාදීනි?[3] සච්චං, සම්ජ්ජති. තඤ්ච ඛො එකපපකාරෙ ආරම්මණෙ. ඉදම්පන නානපපකාරන්ති දස්සෙන්තො- **නානාපපකාරගුණානුස්සරණාබිමුත්තතායාති** ආහ. එවම්පි යථා නානපපකාරෙසු කෙසාදිකොට්ඨාසෙසු මනසිකාරං පවත්තෙන්තස්ස එකස්මිංයෙව[4] කොට්ඨාසෙ අප්පණාවසෙන භාවනා අවතිට්ඨති. එවම්ඛ ඣානං න හොතීති? විසමොයං උපඤ්ඤසො, තත්ථ හි සතිපි කොට්ඨාසබහුභාවෙ එකපපකාරෙනෙව භාවනා වත්තති-පටිකූලාකාරසෙසව ගහණතො. ඉධ පන නානපපකාරෙන-ගුණානං නානපපකාරත්තා. න වායමෙකස්මිංයෙව ගුණෙ යාතුං සක්කොතී-

1. ම. වහන්ති. 2. ම. ඉම්නා. 3. සී. ඣානාදීනි. 4. සී. එකඤ්ඤ.

භාවනාබලෙන පවවක්ඛතෝ බුද්ධගුණෙසු උපට්ඨහනෙනසු සද්ධාය බලවභාවතෝ.[1] තෙනෙව හි අභිමුඛතනනායාති වුත්තං. යදි උපචාරප්පත්තං ඣානං හොති, කථං බුද්ධානුස්සතීති වුත්තනනි ආහ-**තදෙනා**නනි ආදි.

සඟාරවෝ හොති සප්පතිස්සෝ–සත්ථුගුණසරිරස්ස පවවක්ඛතෝ උපට්ඨහනතෝ. තතොයෙව **සද්ධාවෙපුල්ලං**: අවෙච්චප්පසාදසදිසං සද්ධාමහත්තං, බුද්ධගුණානං අනුස්සරණවසෙන භාවනාය පවත්තත්තා **සති වෙපුල්ලං**, තෙසං පරමගම්භීරතාය ඤාණප්පභාරතාය ච **පඤ්ඤා වෙපුල්ලං**, තෙසං උළාරපුඤ්ඤතෙකෙත්තතාය **පුඤ්ඤවෙපුල්ලඤ්ච** අධිගච්ඡති. **පීතිපාමොජ්ජබහුලෝ හොති**–පීතිසමෙබාජ්ඣඩ්ඨත්තා යත්තා බුද්ධානුස්සතියා. **භයභෙරවසහෝ**–බුද්ධගුණාරම්මණාය සතියා භයභෙරවාභිභවනතෝ. තෙනාහ භගවා:– "අනුස්සරෙථ සම්බුද්ධං භයං තුම්හාක නො සියා"ති. **දුක්ඛාධිවාසනසමත්ථෝ**–බුද්ධානුස්සතියා සති දුක්ඛස්ස පදුමපලාසෙ උදකස්ස විය විනිවට්ටනතෝ. **සංවාසසඤ්ඤනනි** සහවාසසඤ්ඤං. **බුද්ධභූමියං චිත්තං නමති**–බුද්ධගුණානං මහන්ත භාවස්ස පවවක්ඛතෝ උපට්ඨානතෝ. බුද්ධානුස්සතිභාවනාය සබ්බදා බුද්ධ ගුණානං චිත්තෙ විපරිවත්තනතෝ වුත්තං–**සම්මුඛා සත්ථාරං පස්සතෝ විය**ති. **එත්තාවතා අප්පවිජ්ඣනෙනාති** ඉමාය භාවනාය උපරි තං අධිට්ඨානං කත්වා සවවානි අප්පවිජ්ඣනෙනා. **සුගතිපරායනොති** සුගති සම්පරායො.

අප්පමාදනනි අප්පමජ්ජනං සක්කච්ච[2] අනුයොගං. **කත්තිරත්ථාති** කරෙය්‍ය. **සුමෙධසොති** සුන්දරපඤ්ඤ. **එවං මහානුභාවායාති** වුත්තප්පකාරෙණ නීවරණවික්ඛම්භනාදිසම්පත්තෙන සත්ථරි සඟාරවභාවාදි හෙතුභූතෙන මහතා සාමත්ථියෙන සම්පන්නාගතාය.

බුද්ධානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛවණ්ණනා.

ධම්මානුස්සතීති එත්ථ පදත්ථෝ භාවත්ථෝ ච[3] ආදිතෝ වුත්තෝ යෙවාති තං අනාමසිත්වා භාවනාවිධානමෙව දස්සෙතුං–**ධම්මානුස්සතිං භාවෙතුකාමෙනාපි**නි ආදි ආරද්ධං. කස්මා පනෙත්ථ බුද්ධානුස්සතියං විය "අවෙච්චප්පසාදසමන්නාගතෙනා"ති න වුත්තං, නනු එතා පවි පාවියා ඡ අනුස්සතියෝ අරියසාවකානං වසෙන දෙසනං ආරුළ්හාති? සවවමෙතං, එවං සන්තෙපි පරිසුද්ධසීලාදිගුණානං පුථුජ්ජනානමපි ඉජ්ඣනත්තීති දස්සනත්ථං– "අවෙච්චප්පසාදසමන්නාගතෙනා"ති ඉධ න වුත්තං. අරියසාවකානං පන සුඛෙන ඉජ්ඣනත්තීති තථාපි පාළියං ආගතත්තා ච බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ වුත්තනනි දට්ඨබ්බං. අයඤ්ච විචාරෝ පරතෝ ආගමිස්සතෙව.

1, සී. බලභාවතෝ. 2. ම. සක්කච්චං. 3 ම. සභාවත්ථෝ ච.

පරියත්තිධම්මෝපි පිසද්දෙන ලොකුත්තරධම්මං සම්පිණ්ඩේති. **ඉතරස්සපී**ති සන්දිට්ඨිකාදිපදෙසු. **ලොකුත්තරධම්මෝවා**ති අවධාරණං නිපරියායං සන්දිට්ඨිකාදිඅත්ථං සන්ධාය වුත්තං. පරියායතෝ පනෙතෙ පරියත්තිධම්මෙපි සම්භවන්තෙව. තථා හි පරියත්තිධම්මෝ බහුස්සුතෙන ආගතාගමෙන පරමෙන සත්තෙපකෙඛන සම්පන්නාගතෙන පඤ්ඤත්තා ආදිකල්‍යාණතාදිවිසෙසතෝ සයං දට්ඨබ්බොති=**සන්දිට්ඨිකෝ**. ආචරියපයිරුපාසනාය විනා න ලබ්භාති වෙ? තං[1] ලොකුත්තරධම්මෙපි සමානං-[2] කල්‍යාණමිත්තසන්නිස්සයෙනෙව සිජ්ඣනතෝ, තථා සන්තු සන්දිස්සනෙපි. "සන්දිට්ඨියා ජයති"ති අයං පන තත්ථෝ තිත්ථියනිම්මද්දනෙ නිපරියායතොව ලබ්භති, කිලෙසජයෙ පරියායතෝ-පරම්පරාහෙතුභාවතෝ. "සන්දිට්ඨං අරහති"ති අයම්පි අත්ථෝ ලබ්භතෙව-සබ්බසෝ සඞ්කිලෙසධම්මානං පහානං වොදානධම්මානං පරිබ්‍රූහනඤ්ච උද්දිස්ස පවත්තත්තා. අයඤ්ච අත්ථෝ "යෙ ඛෝ ගොතම් ධම්මෙ ජානෙය්‍යාසි-ඉමෙ ධම්මා සරාගාය සංවත්තන්ති නෝ විරාගාය, සංයොගාය සංවත්තන්ති-නෝ විසංයොගාය, සඋපාදානාය සංවත්තන්ති-නෝ අනුපාදානාය, **එකංසෙන**[3] ගොතම් ධාරෙය්‍යාසි නෙසෝ ධම්මෝ නෙසෝ විනයෝ නෙතං සත්ථුසාසන"න්ති. "ධම්මාපි වෝ භික්ඛවෙ පහාතබ්බා, පගෙව අධම්මා"නි ච එවමාදීහි සුත්තපදෙහි විභාවෙතබ්බා. අකාලිකාධිගමූපායතාය=**අකාලිකෝ**. විජ්ජමානතාපරිසුද්ධතාහි **එහිපස්සවිධිං අරහතීති=එහිපස්සිකෝ**. තතෝ එව වට්ටදුක්ඛනිත්ථරණත්ථිකෙහි අත්තනෝ චිත්තෙ උපනයනං, චිත්තස්ස වා තත්ථ උපනයනං අරහතීති=**ඔපනයිකෝ**. විමුත්තායතනසීසෙ එත්ථා පරිවයෙන සම්මදෙව අත්ථවෙදං ධම්මවෙදඤ්ච ලභන්තෙහි **පච්චත්තං වෙදිතබ්බෝ විඤ්ඤූහීති** එවං සන්දිට්ඨිකාදිපදෙසු පරියත්තිධම්මම්පි පක්ඛිපිත්වා මනසිකාරෙ යුජ්ජතෙව.

සාති ගාථා. **සමණානඤ්ච දන්තානන්ති** සබ්බභාගෙහි සුන්දරත්තා. **ධම්මස්සාති** සාසනධම්මස්ස. කිඤ්චාපි අවයවවිනිමුත්තෙනා සමුදයෙ නාම පරමත්ථතෝ කොචි නත්ථි, යෙසු පන අවයවෙසු සමුදයරූපෙන අවෙක්ඛිතෙසු ගාථාති සමඤ්ඤා,[4] තං තතෝ භින්නං විය කත්වා සඝසාමි[5] වොහාරං ආරොපෙත්වා දස්සෙන්තෙනා- **පඨමෙන පාදෙන ආදිකල්‍යාණතා**ති ආදිමාහ. **එකානුසන්ධිතා**නි ඉදං නාතිබහුවිභාගං යථානුසන්ධිනා **එකානුසන්ධිකං** සන්ධාය වුත්තං-ඉතරස්ස පන තෙනෙව දෙසෙ තබ්බධම්මවිභාගෙන ආදි- මජ්ඣ- පරියොසානවිභාගා[6] ලබ්භන්තීති. **නිදානෙනා**ති කාල- දෙසක-[7] පරිසාදිඅපදිසනලක්ඛණෙන නිදාන ගණෙන. **නිගමනෙනා**ති "ඉදමවොචා"ති ආදිකෙන, 'ඉති යං තං වුත්තං, ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්ත"න්ති වා යථාවුත්තත්ථනිගමනෙන.

---

1. ම. න දිස්සති.
2. ම. සමානෙ.
3. ම එකංසෙනෙව.
4. ගාථාදිසමඤ්ඤා.
5. ම. සංසාම්.
6. ම. භාගා.
7. ම. කාලදෙසදෙසකා

අයං කථා[1] විසෙසතො **සුත්තන්තපිටකසංවණ්ණනා**ති කත්වා සුත්ත පිටකවසෙන ධම්මස්ස ආදිකල්‍යාණාදිතං[2] දස්සෙත්වා ඉදානි **සුත්තන්තපිටක විනයපිටකානං** වසෙන තං දස්සෙතුං- "අපි ච සනිදානසඋප්පත්ති කත්තා"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ-**සනිදානසඋප්පත්තිකත්තාති** යථාවුත්ත නිදානෙන සනිදානතාය සාට්ඨුප්පත්තිකතාය ච. **වෙනෙය්‍යානං අනුරූපතොති** සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා ධම්මදෙසනාය ච තංතංසික්ඛා පදහාවෙන පඤ්ඤාපියමානස්ස වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං පවත්තියමානස්ස අනුරූපතො. **අත්ථස්සාති** දෙසියමානස්ස ච සීලාදිඅත්ථස්ස. "තං කිස්ස හෙතු" "සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ"ති ආදිනා තත්ථ තත්ථ හෙතුපමාගහණෙන **හෙතූදාහරණසුත්තතො**.

එවං **සුත්තවිනයවසෙන** පරියත්තිධම්මස්ස ආදි-මජ්ඣ-පරියොසාන කල්‍යාණතං දස්සෙත්වා ඉදානි තීණි පිටකානි එකජ්ඣං ගහෙත්වා තං දස්සෙතුං-**සඞ්ඛලොපීති** ආදි වුත්තං. තත්ර-**සාසනධම්මොති**:-

"සබ්බපාපස්ස අකරණං කුසලස්ස උපසම්පදා,
සචිත්තපරියොදපනං එතං බුද්ධානසාසන"නති

එවං වුත්තස්ස සත්ථුසාසනස්ස පකාසකො පරියත්තිධම්මො **සිලෙන ආදිකල්‍යාණො**- සීලමූලකත්තා සාසනස්ස. **සමථාදීහි** මජ්ඣෙ කල්‍යාණො-තෙසං සාසනසම්පත්තියා වෙමජ්ඣභාවතො. **නිබ්බානෙන** පරියොසානකල්‍යාණො-තදධිගමතො උත්තරිං කරණීයාභාවතො.

සාසනෙ සම්මාපටිපත්ති නාම පඤ්ඤාය හොති, තස්සා ච සීලං සමාධි ච මූලන්ති ආහ-**සීලසමාධිහි ආදිකල්‍යාණොති**. පඤ්ඤා පන අනුබොධ-පටිවෙධවසෙන දුවිධාති තදුභයම්පි ගණ්හන්තො-**විපස්සනා මග්ගඵලා මජ්ඣෙකල්‍යාණොති** ආහ. තස්සා නිප්ඵත්ති ඵලං කිච්චං නිබ්බානසච්ඡිකිරියා, තතො පරං කත්තබ්බං නත්ථීති දස්සෙන්තො ආහ-**ඵලනිබ්බානෙහි පරියොසානකල්‍යාණොති**. ඵලග්ගහණෙන වා සඋපාදිසෙසං නිබ්බානමාහ, ඉතරෙන ඉතරං. තදුභයඤ්හි සාසනසම්පත්තියා ඔසානන්ති ආහ-**ඵලනිබ්බානෙහි පරියොසානකල්‍යාණොති**.

බුද්ධස්ස සුබොධිතා සම්මාසම්බුද්ධතා, තාය **ආදිකල්‍යාණො**-තපප භවත්තා. සබ්බසො සඞ්කිලෙසපහානං වොදානං පාරිපූරි ච **ධම්ම සුධම්මතා**, තාය **මජ්ඣෙකල්‍යාණො**-තංසරිරත්තා. සත්ථාරා යථානුසිට්ඨං, තථා පටිපත්ති **සඞ්ඝසුප්පටිපත්ති**, තාය පරියොසානකල්‍යාණො-තාය සාසනස්ස ලොකෙ සුප්පතිට්ඨිතභාවතො. **ඤාති** සාසනධම්මං. **තථත්තායාති** යථත්තාය භගවතා ධම්මො දෙසිතො, තථත්තාය තථා භාවාය. සො පන අභිසම්බොධි-පච්චෙකබොධි-සාවකබොධීති තිවිධො-ඉතො අඤ්ඤථා නිබ්බානාධිගමස්ස අභාවතො. තත්ථ-සබ්බගුණෙහි

1, සී. ඤථා. 2. ම. කල්‍යාණාදිකං.

අග්ගභාවතෝ ඉතරබෝධිවයමූලතාය ච පඨමාය බෝධියා ආදි කල්‍යාණතා, ගුණේහි වෙමජ්ඣභාවතෝ දුතියාය මජ්ඣකල්‍යාණතා. තදුභයාවරතාය තදෙසානතාය ච සාසනධම්මස්ස තතියාය පරියොසාන කල්‍යාණතා වුත්තා.

එසෝති සාසනධම්මෝ. **නීවරණච්ඡඩ්ඩනතෝති** විමුත්තායතන සීසෙ ඨත්වා සද්ධම්මං සුණන්තස්ස නීවරණානං විකඛම්භනසම්භවතෝ. වුත්තං හෙතං:- "යථා යථාවුසෝ භික්ඛුනෝ සත්ථා වා ධම්මං දෙසෙති, අඤ්ඤතරෝ වා ගරුට්ඨානියෝ සබ්‍රහ්මචාරී. තථා තථා සෝ තත්ථ ලභති අත්ථවෙදං, ලභති ධම්මවෙදං"නති. "යස්මිං භික්ඛවෙ සමයෙ අරිය සාවකෝ ඔහිතසොතෝ ධම්මං සුණාති, පඤ්චස්ස නීවරණානි තස්මිං සමයෙ පහීනානි හොන්තී"ති ච ආදි. **සමථවිපස්සනාසුඛාවහනතෝති** සමථසුඛස්ස විපස්සනාසුඛස්ස ච සම්පාදනතෝ. වුත්තම්පි චෙතං:- "සෝ විවිචෙවකාමෙහි විවිචච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛ"නති ආදි. තථා:-

"යතෝ යතෝ සම්මසති ඛන්ධානං උදයබ්බයං,
ලභති පීතිපාමොජ්ජං අමතං තං විජානතං."

"අමානුසී රති හොති සම්මා ධම්මං විපස්සතෝ"ති ච.

තථා පටිපන්නෝති යථා සමථවිපස්සනාසුඛං ආවහති, යථා වා සත්ථාරා අනුසිට්ඨං, තථා පටිපන්නෝ සාසනධම්මෝ. **තාදිභාවාවහනතෝති** ඡලඞ්ගුපෙක්ඛාවසෙන ඉට්ඨාදීසු තාදිභාවස්ස ලොකධම්මෙහි අනුපලෙපස්ස[1] ආවහනතෝ.

"එස භගවා වුත්තනයෙන තිවිධකල්‍යාණං ධම්මං දෙසෙන්තෝ යං සාසනබ්‍රහ්මචරියං මග්ගබ්‍රහ්මචරියඤ්ච පකාසෙති, තං යථානුරූපං අත්ථසම්පත්තියා සාත්ථං, ව්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා සව්‍යඤ්ජන"නති යොජනා. තත්ථ-අවිසෙසෙන තිස්සොපි සික්ඛා සකලොපි තන්නිධම්මෝ **සාසන බ්‍රහ්මචරියං**. යං සන්ධාය වුත්තං:- "කතමෙසානං ඛො භන්තෙ බුද්ධානං භගවන්තානං බ්‍රහ්මචරියං න චිරට්ඨිතිකං අහොසී"ති ආදි. සබ්බ සික්ඛානං මණ්ඩභූතෝ සික්ඛාත්තයසඞ්ගහිතෝ අරියමග්ගෝ **මග්ග බ්‍රහ්මචරියං**. යං සන්ධාය වුත්තං:- "ඛීණා ජාති වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං, කතං කරණීය"නති. **යථානුරූපන්ති** යථාරහං. සික්ඛාත්තයසඞ්ගහං හි සාසනබ්‍රහ්මචරියං **අත්ථසම්පත්තියා සාත්ථං**. මග්ගබ්‍රහ්මචරියෙ වත්තබ්බ මෙව නත්ථි. **අත්ථසම්පත්තියාති** සම්පන්නත්ථතාය, සම්පත්තී අත්ථෝ හි ඉධ **සම්පදා**සද්දෙ. ඉතරං පන යථාවුත්තෙනත්ථෙන සාත්ථං **සව්‍යඤ්ජනඤ්ච**. යෙ පනෙත්ථ "වචනසභාවං සාත්ථං, අත්ථසභාවං සව්‍යඤ්ජන"නති විභජිත්වා වදන්ති. තං න සුන්දරං- තථා විභත්තස්ස පරියත්තිධම්මස්ස අභාවතෝ. සද්දත්ථා හි අභින්නරූපා විය හුත්වා විනියොගං ගච්ඡන්ති. තථා හි නෙසං ලොකියා මිස්සීභාවං[2] පජානන්ති. සන්තිපි වා හෙදෙ

1. අනුලොමස්ස-පෘ: වාක්‍ය: 2. ම. ලොකියාමිස භාවං.

සව්‍යඤ්ජනානීති එත්ථ යදි තුල්‍යයෝගෝ අධිප්පෙතෝ– "සපුත්තෝ ආගතෝ"ති ආදිසු විය, එවං සති:– "අත්ථපරිසරණා භික්ඛවේ හොථ මා ව්‍යඤ්ජනපරිසරණා"ති අත්ථප්පධානවාදේ[1] බාධිතෝ සියා. අථ වා– විජ්ජමානතාමත්තං–"සලෝමකෝ සපක්ඛකෝ"ති ආදිසු විය, **ව්‍යඤ්ජන**සම්පත්ති අග්ගහිතා සියා. තස්මා අට්ඨකථායං වුත්තනයේනේව අත්ථෝ ගහෙතබ්බෝ.

සාත්ථං සව්‍යඤ්ජනානීති එත්ථ **නෙත්තිනයේනාපි** අත්ථං දස්සෙතුං– **සඞ්කාසන**—පෙ—**සව්‍යඤ්ජනානී**ති වුත්තං. තත්ථ–යදිපි **නෙත්තිය**ං ව්‍යඤ්ජනමුඛේන ව්‍යඤ්ජනත්ථග්ගහණං හොතීති "අක්ඛරං පද"න්ති ආදිනා ව්‍යඤ්ජනපදානි පඨමං උද්දිට්ඨානි. ඉධ පන පාළියං– "සාත්ථං සව්‍යඤ්ජන"න්ති ආගතත්තා අත්ථපදානි[2] පඨමං දස්සෙතුං–**සඞ්කාසන**–**පකාසනා**ති ආදි වුත්තං. තත්ථ–සඞ්ඛිපතෝ කාසනං දීපනං=**සඞ්කාසන**ං. "මඤ්ඤමානෝ භික්ඛු බඩ්ඩෝ මාරස්ස,අමඤ්ඤමානෝ මුත්තෝ"නි[3] ආදිසු විය. තත්ථ හි තේන භික්ඛුනා පටිවිද්ධං. තේනාහ:– "අඤ්ඤතං භගවා"ති ආදි. පඨමං කාසනං=**පකාසන**ං. ආදිකම්මසම්මං හි අයං **පස**ද්දෝ–"පඤ්ඤපේති පට්ඨපේතී"**ති** ආදිසු විය. **තික්ඛින්ද්‍රියා**පේක්ඛමේතං පදවයං–උද්දේසභාවතෝ. තික්ඛින්ද්‍රියෝ හි සඞ්ඛිපතෝ පඨමඤ්ච වුත්තමත්ථං පටිපජ්ජති. සඞ්ඛිත්තස්ස විත්ථාරවචනං සකිං වුත්තස්ස පුන වචනඤ්ච **විවරණ**–**විභජනානි**, යථා– "කුසලා ධම්මා"ති සඞ්ඛිපතෝ සකිංයේව ච වුත්තස්ස අත්ථස්ස–"කතමේ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයේ කාමාවචරං කුසලං චිත්ත"න්ති ආදිනා විත්ථාරතෝ විවරණවසේන විභජනවසේන ච පුන වචනං. මජ්ඣිම්ඉන්ද්‍රියාපේක්ඛමේතං පදවයං–නිද්දේසභාවතෝ. විවිධස්ස විත්ථාරතාරේනාභිධානං විභත්තස්ස ච පකාරේහි ඤ්ඤපනං වේනේය්‍යානං චිත්තපරිතෝසනං **උත්තානීකරණ**–**පඤ්ඤාපනානි**, යථා– "එසේසා හොති"ති ආදිනා විවට–විභත්තස්ස අත්ථස්ස කතමෝ තස්මිං සමයේ එසේසා: යෝ තස්මිං සමයේ එසේසා ඵුස්සනා සම්ඵුස්සනා"ති ආදිනා උත්තානීකිරියා පඤ්ඤාපනා ච. මුදින්ද්‍රියාපේක්ඛමේතං පදවයං–පටිනිද්දේසභාවතෝ.

"පඤ්ඤාපන– පට්ඨපන– විවරණ– විභජන– උත්තානීකරණ– පකාසන–අත්ථපදසමායෝගතෝ"**ති**පි පාඨෝ. කථමපනායං පඨමවිකප්පෝ ජාතෝති? වුච්චතේ: **නෙත්තිපාළිසං** ආගතනයේන පුරිමපාඨෝ. තත්ථ හි– "සඞ්කාසනා පකාසනා විවරණා විභජනා උත්තානීකම්මං පඤ්ඤාපනී"ති[4] එතෙහි ඡහි පදෙහි අත්ථෝ කම්මඤ්ච නිද්දිට්ඨං,[5] දේසනා හාරයෝජනාය ච එතස්සේවත්ථස්ස "සඞ්කාසනා පකාසනා"ති ආදිනා ආගතං. පච්ඡිමෝ පන "පඤ්ඤාපේති පට්ඨපේති විවරති විභජති උත්තානීකරෝති පකාසේති[6] පස්සථාති වාහා"ති සුත්තේ ආගතනයේන ව්‍යඤ්ජනමත්තකතෝ. එවඤ්ච නේසං චිත්තං පාඨානං විසේසෝ

1. ම. අත්ථප්පධානත්තාවෝ.
2. ම. අත්ථපදානියේව.
3. මඤ්ඤමානෝ මුත්තෝ හාපිමත්තෝති-පාඨෝ.
4. සී & ම. උත්තානීකම්මන්තා ච පඤ්ඤාපනී.
5. සී & ම නිද්දිට්ඨත්තා.
6. ම. න දිස්සති

න අත්ථතො.[1] තථා හි: සඞ්ඛේපතො පඨමං ඤ්‍ඤපනං=**පඤ්ඤාපනං**, පඨමමේව ඨපනං=**පඨ්ඨපන**නන්ති ඉමානි පදානි **සඞ්කාසන-පකාසන** පදෙහි අත්ථතො අවිසිට්ඨානි. යඤ්ච පුරිමපාඨේ ඡට්ඨං පදං පකාරතො ඤ්‍ඤපනන්ති=**පඤ්ඤාපනං** වුත්තං, තං දුතියපාඨේ **පකාසන**පදෙන නිබ්බිසෙසං පකාරතො කාසනන්ති කත්වා. යස්මා ඤ්‍ඤපන-කාසනානි අත්ථාවභාසනසභාවතාය අභින්නානි- සබ්බසඤ්ඤා වෙනෙය්‍යානං චිත්තස්ස තොසනං බුද්ධියා ච නිසානං යාථාවතො වත්ථුසභාවාවභාසනෙ ජායතීති.[2] එවං අත්ථපදරූපත්තා පරියත්තිඅත්ථස්ස යථාවුත්තඤ්ඤත්ථ පදසම්බන්ධතො **සාසනං** සාසනං.

අක්ඛරපදව්‍යඤ්ජනාකාරනිරුත්තිනිද්දෙසසම්පත්තියාති එත්ථ- උච්චාරණවෙලායං අපරියොසිතෙ පදෙ වණ්ණෙ **අක්ඛරං**, "එකක්ඛරං පදං අක්ඛර"න්ති එකෙ-"ආ එවං කිර ත"න්ති ආදිසු ආකාරාදයො විය. විසුද්ධකරණානං මනසා දෙසනාවාචාය අක්ඛරණතො අක්ඛර"න්ති අඤ්ඤෙ. විභත්තියන්තං අත්ථඤ්ඤපනතො **පදං**. සඞ්ඛේපතො වුත්තං පදත්ථභිහිතං අත්ථං ව්‍යඤ්ජයන්තීති=**ව්‍යඤ්ජනං**: වාක්‍යං. "කිරියාපදං අව්‍යය-කාරක-විසෙසනයුත්තං **වාක්‍ය**"නන්ති හි වදන්ති. පකාරතො වාක්‍යවිභාගො=**ආකාරෙ**. ආකාරාභිහිතං නිබ්බචනං=**නිරුත්තිං**. නිබ්බචනවිත්ථාරෙ නිස්සෙසුපදෙසතො=**නිද්දෙසෙ**. එතෙසං අක්ඛරාදීනං ව්‍යඤ්ජනපදානං සම්පත්තියා සම්පන්නතාය=**සව්‍යඤ්ජනං**. තන්ත්‍රායමස්ස අත්ථපදසම්බන්ධෙ ව්‍යඤ්ජන[3] සම්පත්ති ච අක්ඛරෙහි සඞ්කාසෙති, පදෙහි පකාසෙති, ව්‍යඤ්ජනෙහි විවරති, ආකාරෙහි විභජති, නිරුත්තීහි උත්තානීකරොති, නිද්දෙසෙහි පඤ්ඤපෙති. තථා අක්ඛරෙහි උග්ඝාටෙතා පදෙහි විනෙති- උග්ඝටිතඤ්ඤං. ව්‍යඤ්ජනෙහි විපඤ්චෙතා ආකාරෙහි විනෙති- විපචිතඤ්ඤං. නිරුත්තීහි නෙතා නිද්දෙසෙහි විනෙති-නෙය්‍යං. එවමයං ධම්මෙහි උග්ඝාටියමානො උග්ඝටිතඤ්ඤං විනෙති, විපඤ්චියමානො විපචිතඤ්ඤං, නිය්‍යමානො නෙය්‍යං. **තත්ථ**- උග්ඝාටනා ආදි, විපඤ්චනා මජ්ඣෙ, නයනමන්තෙ. එවං තීසු කාලෙසු තිධා දෙසිතො දෙසනානයවිධිමනො ගුණත්තයාවහො **තිවිධවිනෙය** විනයනොති එවමපි තිවිධකල්‍යාණොයං ධම්මෝ අත්ථව්‍යඤ්ජනපාරිපූරියා **සාත්ථො සව්‍යඤ්ජනෝ** වෙදිතබ්බො-පරිපුණ්ණා පරිසුද්ධොති ච.

අත්ථගම්භීරතාති ආදිසු **අත්ථෝ** නාම තන්තිඅත්ථො. **ධම්මෝ**: තන්ති. **පවිවෙධෝ**: තන්තියා තන්තිඅත්ථස්ස ච යථාභූතාවබොධො. **දෙසනා**: මනසා වවත්ථාපිතාය තන්තියා දෙසනා. තෙ පනෙතෙ අත්ථාදයො යස්මා සඞ්ඛාදීහි විය මහාසමුද්දෙ, මන්දබුද්ධීහි දුක්කොගාහා අලබ්භනෙය්‍ය පතිට්ඨා ච. තස්මා ගම්භීරා. **අථ වා: අත්ථෝ** නාම හෙතුඵලං, **ධම්මෝ**: හෙතු, **දෙසනා**: පඤ්ඤත්ති, යථාධම්මං ධම්මානුලොමපටිලොම-සඞ්ඛේප-විත්ථාරාදිවසෙන වා කථනං. **පවිවෙධෝ**: අභිසමයො, අත්ථානුරූපං ධම්මෙසු ධම්මානුරූපං අත්ථෙසු

1. සී. විසෙසතො න අත්ථතො. 2. ම. ජායති එවාති. 3. සී. ව්‍යඤ්ජනපද.

පඤ්ඤත්තිපථානුරූපං පඤ්ඤත්තීසු අවබොධො; තෙසං තෙසං වා ධම්මානං පවිච්ඡින්නබෙබා සලක්ඛණසඞ්ඛාතො අවිපරීතසභාවො. තෙපි වෙතෙ අත්ථාදයො යසමා අනුපවිත්තකුසලසම්භාරෙහි දුප්පඤ්ඤෙහි සසාදීහි විය මහාසමුද්දො දුක්ඛොගාහා අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා ච, තසමා ගම්භීරා. තෙසු පටිවෙධසාපි අත්ථසන්නිස්සිතත්තා වුත්තං- **අත්ථගම්භීරතාපටිවෙධගම්භීරතාති සාත්ථ**නති. අත්ථගුණදීපනතො තාසං ධම්මදෙසනානං ව්‍යඤ්ජනසන්නිස්සිතත්තා වුත්තං-**ධම්මගම්භීරතාදෙසනාගම්භීරතාති සව්‍යඤ්ජන**නති-තාසං ව්‍යඤ්ජනසම්පත්ති දීපනතො.

අත්ථෙසු පභෙදගතං ඤාණං **අත්ථපටිසම්භිදා**, අත්ථ-ධම්ම-නිරුත්ති පටිසම්භිදාසු පභෙදගතං ඤාණං **පටිභානපටිසම්භිදාති** ඉමිස්සාපි පටිසම්භිදාය අත්ථවිසයත්තා ආහ-**අත්ථපටිභානපටිසම්භිදාවිසයතො සාත්ථ**නති-අත්ථසම්පත්තියා අසති තදභාවතො. **ධම්මාති** තන්ති. **නිරුත්තීති** තන්තිපදානං නිද්ධාරෙත්වා වචනං. තත්ථ පභෙදගතානි ඤාණානි **ධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදා**ති ආහ- **ධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදා විසයතො සව්‍යඤ්ජන**නති-අසති ව්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා තදභාවතො.

පරිකප්පජ්ඣාසයානුසයඤාණනති එත්ථ-**ඉති**සද්දො හෙතුඅත්ථො. යසමා පරිකප්පජ්ඣාසයානං කිංකුසලගවෙසිනං පසාදාවහං, තසමා **සාත්ථං**: අත්ථසම්පන්නන්ති එලෙන හෙතුනො අනුමානං- නදීපූරෙන විය උපරි වුට්ඨිපවත්තියා. සාත්ථකතා පනස්ස පණ්ඩිතවෙදනීයතාය, සා පරම ගම්භීරසණ්හසුඛුමභාවතො වෙදිතබ්බා. වුත්තං හෙතං:- "ගම්භීරො දුද්දසො"ති ආදි. **ලොකියජ්ඣාසයානුසයඤාණ**නති **සව්‍යඤ්ජන**නති යසමා ලොකියජ්ඣාසස්ස පසාදාවහං, තසමා සව්‍යඤ්ජනං. ලොකියජ්ඣාසො හි ව්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා තුස්සති. ඉධාපි එලෙන හෙතුනො අනුමානං. සව්‍යඤ්ජනතා පනස්ස සද්ධෙය්‍යතාය.[1] සා ආදිකල්‍යාණාදිභාවතො වෙදිතබ්බා. අථ වා: **පණ්ඩිතවෙදනීයතො සාත්ථ**නති පඤ්ඤුපදට්ඨානතාය අත්ථසම්පන්නතං ආහ. තතො පරිකප්පජ්ඣාසයානුසයඤාණතං. **සද්ධෙය්‍යතො සව්‍යඤ්ජන**නති සද්ධාපදට්ඨානතාය ව්‍යඤ්ජනසම්පන්නතං. තතො ලොකියජ්ඣාසයානුසයඤාණන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බා.

ගම්භීරාධිප්පායතො සාත්ථනති අධිප්පායතො අගාධපාරතාය[2] අත්ථසම්පන්නං-අඤ්ඤථා තදභාවතො. **උත්තානපදතො සව්‍යඤ්ජන**නති සුබොධසද්දකතාය ව්‍යඤ්ජනසම්පන්නං- පරමගම්භීරස්සාපි අත්ථස්ස වුත්තස්ස[3] වෙනෙය්‍යානං සුවිඤ්ඤෙය්‍යභාවාපාදනතො. **සබ්බාපෙස පඨමස්ස අත්ථවයස්ස පපඤ්චො**[4] දට්ඨබ්බා. තථා වෙව තත්ථ තත්ථ සංවණ්ණිතං. තථා හෙත්ථ විකප්පස්ස සමුච්චයස්ස වා අගහණං.

---

1. සී. සාධෙය්‍යතාය
2. ම. අගාධපාරතාය.
3. ම & පෙ: ව්‍යා: නා දිස්සති.
4. ම. පභෙදෙ.

උපනෙතබ්බස්සාති පකඩ්ඛිපිතබ්බස්ස වොදානත්ථස්ස අවුත්තස්ස අභාවතො. **සබ්බලපරිපුණ්ණභාවෙනාති** සබ්බභාගෙහි පරිපුණ්ණතාය. **අපනෙතබ්බස්සාති** සඞ්කිලෙසධම්මස්ස.

පටිපත්තියාති සීලවිසුද්ධියාදිසම්මාපටිපත්තියා, තත්ථනිමිත්තං. **අධිගමව්යත්තිතොති** සච්චසම්පටිවෙධෙන අධිගමවෙය්‍යත්තියසබ්භාවතො[1] **සාසඨං**– කපිලවතාදි[2] විය තුච්ඡං නිරත්ථකං අහුත්වා අත්ථසම්පත්තානනි කත්වා. **පරියත්තියාති** පරියත්තිධම්මපරිවත්තෙන. **ආගමව්යත්තිතොති** දූරකඛාතධම්මෙසු පරිචයං කරොන්තස්ස විය සම්මොහං අජනෙත්වා බාහුසච්චවෙය්‍යත්තියසබ්භාවතො **සව්‍යඤ්ජනං**– ව්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා හි සති ආගමව්යත්තීති

සීලාදිපඤ්චධම්මකඛන්ධයුත්තතතොති සීලාදීහි පඤ්චහි ධම්මකොට්ඨාසෙහි අවිරහිතත්තා. **කෙවලපරිපුණ්ණං**: අනවසෙසෙන සම්පත්තතො පුණ්ණං පූරිතං. **නිරුපක්කිලෙසතොති** දිට්ඨිමානාදි උපක්කිලෙසාභාවතො. **නිස්සරණත්ථායාති** වට්ටදුක්ඛතො නිස්සරණාය. **ලොකාමිසනිරපෙක්ඛතොති** කථඤ්චිපි තණ්හාසහගතනිස්සයස්ස අනිස්සයනතො.

එවං ආදිකල්‍යාණතාදිඅපදෙසෙන සද්ධූ පුරිමවෙසාරජ්ජවයවසෙන ධම්මස්ස සඛාකඛාතතං විභාවෙත්වා ඉදානි පච්ඡිමවෙසාරජ්ජවයවසෙනපි තං දස්සෙතුං–**අත්ථවිපල්ලාසාභාවතො සුට්ඨු අක්ඛාතොති සඛාක්ඛාතොති** වත්වා තමත්ථං ව්‍යතිරෙකමුඛෙන විභාවෙතුං– **යථා හීති** ආදිමාහ. තත්ථ–**විපල්ලාසං ආපජ්ජතීති** තෙසං ධම්මෙ **අනන්තරායිකාති වුත්තධම්මානං**: උපඝාතකාදීනං[3] **අනන්තරායිකත්තාභාවතො**: එකංසෙන අපායුපපත්තිහෙතුතාය අභාවතො. **නියාන්යිකත්තාභාවතොති** අතම්මයතාභාවතො සංසාරතො ච නියාන්යිකාති වුත්තධම්මානං එකච්ච යඤ්ඤකිරියා– පඨාති– පුරිසන්තරඤ්ඤාදීනං[4] තතො නියාන්යිකත්තාභාවතො ච විපරීතා එව හොති. **නොනාති** අත්ථස්ස විපල්ලාසාපජ්ජනෙන. **කෙ**: අඤ්ඤතිත්ථියා. **නථාභාවානතික්කමණතොති** කම්මන්තරායාදීනං පඤ්චන්නං අන්තරායිකභාවස්ස අරියමග්ගධම්මානං නියාන්යිකභාවස්ස කදාචිපි අනතිවත්තනතො. **නිබ්බාණානුරූපාය පටිපත්තියාති** අධිගන්තබ්බස්ස සබ්බසඞ්ඛතවිනිස්සටස්ස නිබ්බාණස්ස අනුරූපාය. "සබ්බසඞ්ඛාරනිස්සරණූපායභූතාය සප්පබ්බභාගාය සම්මාපටිපත්තියා අක්ඛාතත්තා"ති යොජනා. **පටිපදානුරූපසාසනාති** සබ්බදුක්ඛනිය්‍යානභූතා ආරම්මණකරණමත්තෙනාපි කිලෙසෙහි අනාමසනීයා[5] යාදිසී පටිපදා, තදනුරූපස්ස.

සුප්පඤ්ඤත්තතාති සීලාදිඛන්ධත්තයසඞ්ගහා[6] සම්මාදිට්ඨිආදිපභෙදා මිච්ඡාදිට්ඨිආදීනං පහායිකභාවෙන සුට්ඨු සම්මදෙව පඤ්ඤත්තා. **සංසඳ්දති කිලෙසමලවිසුද්ධතාය සමෙති**.

---

1. සී. සම්භවතො.
2. ම. කපිලමතාදි.
3. ම. විපාකාදීනං, සී. V. විනිපාතකාදීනං.
4. ම. පුරිසන්තරඤ්ඤාදීනං.
5. ම අනාමසනීයතාදිනා.
6. ම & ප: ව්‍යා: සඞ්ගහිතා.

එවං මග්ග- **නිබ්බාණස්ස** පටිපදං- **පටිපජ්ජනීයභාවෙහි** අඤ්ඤං මඤ්ඤානුරූපතාය සච්චාකාරතං දස්සෙත්වා ඉදානි නිච්ඵස්සපි **ලොකුත්තර** ධම්මස්ස පවෙචකං සච්චාකාරතං දස්සෙතුං-**අරියමග්ගෙන වෙදෝති** ආදි වුත්තං. තත්ථ-**අනත්තමයන්ති** සස්සතුච්ඡෙදං, කාමසුඛ-අත්තකිල මථානුයොගං, ලීනුද්ධච්චං, පතිට්ඨානාග්ගහණන්ති එවංපභෙදං අන්ත වයං. **අනුපගමම්මා**ති අනුපගන්ත්වා, අනුපගමනහෙතු වා. **පටිපස්සද්ධ කිලෙසා**නීති සුට්ඨු වූපසන්නකිලෙසානි, පටිපස්සද්ධිපහානවසෙන සම්මදෙව පහීනදෙසානි. **සස්සතාදිභාවවසෙනා**ති "සස්සතඤ්ච වො භික්ඛවෙ ධම්මං දෙසිස්සාමි, අමතඤ්ච-තාණඤ්ච-ලෙනඤ්චා"ති ආදිනා තෙසු තෙසු සුත්තෙසු සස්සතාදිභාවකිත්තනවසෙන.

රාගාදීනං අභාවං කරොතෙනෙන:[1] අරියපුග්ගලෙන **සාමං දක්ඛෙබ්බා**ති ඉමිනා අරියමඤ්ඤන මම රාගාදයො පහීනාති සයං අත්තනා අත්තඤ්ඤතඤ්ඤෙන දක්ඛෙබ්බාති සන්දිඞ්ඝ, සන්දිඞ්ඝි එව=**සන්දිට්ඨිකා. තණ්හ තණ්හ** අරියඤාවඤ්ඤෙන **පරඤද්ධාඝ**: පරස්ස සද්දහනෙන පරතඤ්ඤෙන **ගන්ථබ්බන්ං හිත්වා**: ඤ්ඤපෙතබ්බතං පහාය **පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤෙන** කරණභූතෙන. **පඤ්ඤා දිට්ඨි=සන්දිට්ඨි**, යථා- "සමොජ්ඣඞ්ඛො"ති. "අරියමඤ්ඤො අත්තනා සම්පයුත්තාය සන්දිට්ඨියා කිලෙසෙ ජයති, අරිය ඵලං තාය එව අත්තනො කාරණභූතාය, නිබ්බාණං ආරම්මණකරණෙන අත්තනො විසයිභූතාය සන්දිට්ඨියා කිලෙසෙ ජයති"ති යොජනා. **භාව නාභිසමයවසෙන**-මග්ගඛමෙමා, **සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන**-නිබ්බාණ ඛමෙමා, ඵලම්පි හෙට්ඨිමං සකදාගාම්ඵපස්සනාදීනං පච්චයභාවෙන උපරි මග්ගාධිගමස්ස උපනිස්සයභාවතො පරියායතො දිස්සමානො වට්ටභයං නිවත්තෙතීති වත්තබ්බතං ලභති.

නාස්ස කාලොති නාස්ස ආගමෙතබ්බො කාලො අත්ථි. යථා හි ලොකියකුසලස්ස උපපජ්ජෙ අපරපරියායෙති ආදිනා ඵලදානං පති ආගමෙතබ්බො කාලො අත්ථි, න එවමෙතස්සාති **අත්ථො**. තෙනාහ- **න පඤ්ඤායතී**ති ආදි. **පකතට්ඨො**ති දූරෙ. ඵලදානං පති කාලො පකට්ඨො අස්සාති=**කාලිකො**. කාලන්තරඵලදායී. තෙනාහ-**අත්තනො ඵලප දානෙති**. **පත්තෙනා**ති උපනතො. **ඉදන්ති** "අකාලිකො"**ති** පදං.

විධිනන්ති විධානං. **එහි පස්සා**ති **එවං පවත්තං විධිං** වත්තං. **විජ්ජ මානත්තනා**ති පරමත්ථතො උපලබ්භමානත්තා. **පරිසුද්ධත්තනා**ති කිලෙස මලවිරහෙන සබ්බථා විසුද්ධත්තා. අමනුඤ්ඤම්පි[2] කදාචි පයොජන වසෙන යථාසභාවපකාසනෙන දස්සෙතබ්බං භවෙය්‍යාති තදභාවං දස්සෙන්තො ආහ-**මනුඤ්ඤභාවපකාසනෙනා**ති.

උපනෙතබ්බො**ති**=උපනෙය්‍යො, උපනෙය්‍යොව=ඔපනයිකොති ඉමස්ස අත්ථස්ස අධිප්පෙතත්තා ආහ-**උපනෙතබ්බො**ති=**ඔපනයිකො**ති. විත්තෙ උපනයනං උපාදානන්ති ආහ- **ඉදං සබ්බත්ථ ලොකුත්තර**

1. අභාවකරණෙන-නීහ මූ: 2. සී. අතිමනුඤ්ඤම්පි.

ධම්මෙ යුජ්ජතීති. **විත්තෙන**[1] **උපනයනන්ති** පන ආරම්මණභූතස්ස ධම්මස්ස ආරම්මණභාවූපනයනෙ අධිපෙතෙ අසඞ්ඛතෙපි යුජ්ජෙය්‍ය– ආරම්මණකරණසඞ්ඛාතං **උපනයනං අරහතීති=ඔපනයිකොති. අලීනන්ති** ථුස්සනං. **නිබ්බාණං උපනෙතී**: අරියපුග්ගලන්ති අධිපායො.

විඤ්ඤූහීති විදූහි, පටිවිද්ධසච්චෙහීති අත්ථො. තෙ පන එකං සතෝ උග්ගහිතසුත්තාදයෝ හොන්තීති ආහ–**උග්ගහිතසුත්තාදීහීති. පවත්තනන්ති** එතස්ස පති අත්තනීති භුම්මවසෙන අත්ථො ගහෙතබ්බොති ආහ–**අත්තනි අත්තනීති. වෙදිතබ්බොති** වුත්තං, කථං වෙදිතබ්බොති ආහ–**භාවිතො මෙති** ආදි. තත්ථ–**මෙති** ඉමිනා **පවත්තනන්ති** පදෙන වුත්තමත්ථං අඤ්ඤතො දස්සෙත්වා පුන ව්‍යතිරෙකෙනාපි දස්සෙතුං– **න හීති** ආදි වුත්තං. තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. **විඤ්ඤූහීති** ඉදං අත්තනා ගහාවධාරණන්ති දස්සෙන්තො–**බාලානං පන අවිඤ්ඤයො වෙසාති** ආහ.

එවං ආදිකල්‍යාණතාදිනා අත්තත්තමත්තස්ස අනුරූපදෙසනාය ච ධම්මස්ස සවාකඛාතතං දස්සෙත්වා ඉදානි පුරිමස්ස පුරිමස්ස පච්ඡිමං පච්ඡිමං පදං කාරණවචනන්ති දස්සෙන්තො–**අපි චාති** ආදිමාහ. තත්ථ– **සන්දිට්ඨිකත්තනාති** යස්මා අයං ධම්මො වුත්තනයෙන සාමං දට්ඨබ්බො, සන්දිට්ඨියා කිලෙසෙ විද්ධංසෙති, සංදස්සනඤ්ච අරහති, තස්මා **සවාකඛාතො**-දුරක්ඛාතෙ **තිත්ථියධම්මෙ** තදභාවතො. ඉමිනා නයෙන සෙසපදෙසුපි යථාරහං[2] දට්ඨබ්බා. **නස්සෙවන්ති** ආදිසු යං වත්තබ්බං, තං බුද්ධානුස්සතියං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

ධම්මානුස්සතිසං විත්ථාරකථාමුඛවණ්ණනා.

අරියසඞ්ඝගුණානි ආරකත්තා කිලෙසෙහි අනයෙ න ඉරියනතො[3] අයෙ ච ඉරියනතො,[3] සදෙවකෙන ච ලොකෙන සරණන්ති අරණී යතො අරියො ච සො සඞ්ඝා ච, අරියානං වා සඞ්ඝා=**අරියසඞ්ඝා,** තස්ස ගුණා.

යං සම්මාපටිපදං පටිපන්නො සුට්ඨු පටිපන්නොති වුච්චති, සා අරියමග්ගපටිපදා, පටිපක්ඛධම්මෙ අනිවත්තිධම්මෙ කත්වා පජහනතො පයොජනාභාවා සයම්පි අනිවත්තිධම්මා– අධිගන්තබ්බස්ස ච නිබ්බාණස්ස එකංසතො අනුලොමීති. තතො එව අපච්චනීකා අනුධම්මභූතා ච. තස්සා ච පටිපන්නත්තා අරියසඞ්ඝා **සුප්පටිපන්නොති** වුත්තොති දස්සෙතුං–**සුට්ඨු පටිපන්නොති** ආදි වුත්තං. තත්ථ–**අනිවත්තිපටිපදන්ති** ඉමිනා උජුපටිපත්තිං දස්සෙති– පුනපපුනනිවත්තනෙ හි සති උජුපටිපත්ති න හොතීති. **අනුලොමපටිපදං අපච්චනීකපටිපදන්ති** ඉමිනා ඤායපටිපත්තිං. පටිපජ්ජිතබ්බස්ස හි නිබ්බාණස්ස අනුලොමතෙන අපච්චනීකතාය වස්සා ඤායතා. **ධම්මානුධම්මපටිපදන්ති** ඉමිනා සාමීචිපටිපත්තිං– අනුච්ඡවිකභාවදීපනතො. එතෙන පඨමපදස්ස

---

1. ම. න දිස්සති. 2. ම. යථාරහං අත්ථො. 3. ම. ඉරියනතො.

පපඤ්චනිද්දෙසෝ ඉතරානි තීණි පදානීති දස්සෙති. තෙනාහ-**සබ්බා පනාති** ආදි. යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජනෙන කිච්චසිද්ධිතෝ අරියභාවාවහං සවනං සක්කච්චසවනං නාමාති වුත්තං-**සක්කච්චං සුණන්තීති=සාවකාති**. තෙන අරියා එව නිප්පරියායතෝ සද්ධම්සාවකා නාමාති දස්සෙති. **සීලදිට්ඨිසාමඤ්ඤභාගාති** අරියෙන සීලෙන අරියාය ච දිට්ඨියා සමානභාවෙන. අරියානං හි සීලදිට්ඨියෝ මජ්ඣෙ භින්නසුවණ්ණං විය නිත්තණ්හතාකරණා-මග්ගෙනාගතත්තා. තෙන තෙ යත්ථ කත්ථචි සිතාපි සංහතාව. තෙනාහ- **සඞ්ඝාතභාවං ආපන්නෙනාති**. මායා- සාඨෙය්‍යාදිපාපධම්ම සම්පයෙජදෙන **උජු**, තතෝ එව ගොමූත්තවඞ්කභාවෙන **අවඞ්කා**, වම්මලෙඛා වඞ්කාභාවෙන **අකුටිලා**, නඞ්ගලකොටිවඞ්කාභාවෙන **අජිම්හා**. අවඞ්කාදිභාවෙන වා **උජු**. පරිසුද්ධට්ඨෙන **අරියා**. අපණ්ණකභාවෙන **ඤායති කමති නිබ්බාණං, තං වා ඤායති පටිවිජ්ඣියති එතෙනාති=ඤායෝ**. වට්ටදුක්ඛනිය්‍යානාය **අනුච්ඡවිකතනතා**: අනුරූපතනතා සාමිවි ඔපායිකාතිපි සඞ්ඛං සමඤ්ඤං ගතා සම්මාපටිපත්ති, තාය සමඞ්ගිතාය **සුප්පටිපන්නා**-සම්මා[1] පටිපජ්ජනත්තීති කත්වා. වත්තමානත්තෝ හි අයං පටිපන්නසද්දෝ. යථා-"සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නෝ"ති. **අත්තනං පටිපදනති** යථාවුත්තං මග්ගසම්මාපටිපත්තිං වදති. උභයෙන ච සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන සුප්පටිපන්නා ච සුප්පටිපන්නා ච=සුප්පටිපන්නාති එකසෙසනයෙන වා ගහිතානං[2] සම්මුහෙ- **සුප්පටිපන්නෙනාති** වුත්තෙනාති දස්සෙති.

එවං ආදිපදත්ථනිද්දෙසභාවෙන ඉතරපදානං අත්ථං වත්වා ඉදානි චතුන්නම්පි පදානං අවොමිස්සකං අත්ථං දස්සෙතුං-**අපි චාති** ආදි වුත්තං. තත්ථ-**යථානුසිට්ඨන්ති** සත්ථාරා යථා අනුසිට්ඨං, තථා; අනුසාසනීඅනුරූපන්ති අත්ථෝ. **අපණ්ණකපටිපදන්ති** අවිරජ්ඣනපටිපදං, අනවජ්ජපටිපත්තින්ති අත්ථෝ. එත්ථ ච- "සඞ්ඛතෙ ධම්මවිනයෙ අපණ්ණකපටිපදං පටිපන්නත්තා"ති එවං සම්බන්ධිතබ්බං. පුරිමපදෙන පන සම්බන්ධෙ දුතියපදං න වත්තබ්බං සියා. නනු ච දුතියපදෙන සම්බන්ධෙපි පඨමපදං න වත්තබ්බං සියාති? න-තස්ස පඨමං[3] අපෙක්ඛිතත්තා. සා පන සාවකානං අපණ්ණකපටිපදා යථානුසිට්ඨපටිපදාති දස්සනත්ථං "යථානුසිට්ඨං පටිපන්නත්තා"ති වත්තබ්බං. උභයස්සාපි වා[4] සුප්පටිපන්නභාවසාධනත්තා උභයං වුත්තං. තථා හි[5] පිසද්දෙන උභයං සමුච්චිනොති. කිලෙසජිම්හවසෙන අනත්තවයපාතොති සබ්බසෝ තං පහාය සම්මාපටිපදා කායාදිවඞ්කප්පහායිනී උජුපටිපත්ති හොතීති ආහ-**මජ්ඣිමාය පටිපදාය**-පෙ- **උජුපටිපන්නෙනාති**. ඤායෝ නාම සුත්තපත්තපටිපත්ති, නිබ්බාණඤ්ච සබ්බසඞ්ඛාරසමථතාය[6] ආදිත්තං වෙලං සීසං වා අජ්ඣුපෙක්ඛිතාපි පටිපජ්ජිතබ්බමෙවාති ආහ-**ඤායෝ වුච්චති නිබ්බාණන්ති**. නිබ්බායනාකිරියාමුඛෙන චෙත්ථ නිබ්බාණං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

---

1. ම. න දිස්සති.
2. ගහිතානං-කත්ථචි.
3. ම. පඨමං පවත්තති.
4. සී. උභයස්සාති වා.
5. ම. යථා හි.
6. සමථාය-කත්ථචි.

මඟඤ්ඤාණාදිනි වා ඤ්ඤයති පටිවිජ්ඣතීති සච්ඡිකරීයතී වාති=**ඤ්ඤෝ නිබ්බාන**නති එවමෙපත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ. ඛුණසම්භාවනායඤ පරෙහි කයිරමානං පවුච්චත්‍යානාදි[1] සාමීචිකම්මං අරහතීති=**සාමීචි කම්මාරහා**.

යදිදන්ති අනෙකාගධලිඞ්ගවචනභෙදෙ නිපාතොති තස්ස වචන භෙදෙන අත්ථමාහ-**යානිමානීති**. එවන්ති පකාරත්ථෙ නිපාතෝ, ඉමිනා පකාරෙනාති අත්ථෝ. තෙන ඉතරානි තීණි යුගලානි දස්සිතානි හොන්තීති ආහ-**එවං චත්තාරි පුරිසයුගලානි හොන්තී**ති. **එත**නති එතං "පුරිසපුග්ගලා"ති බහුවචනවසෙන වුත්තං පදං. පුරිසා ව තෙ පුග්ගලා වාති=**පුරිසපුග්ගලා**. තත්ථ-**පුරිසා**නි ඉමිනා පඨමාය පකතියා ගහණං, **පුග්ගලා**නි පන දුතියායපි සත්තසාමඤ්ඤතාති එවං වා **එත්ථ** අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ.

චතුන්නං පච්චයානං: කිදිසානං? "ආනෙත්වා හුනිතබ්බාන"න්ති අධිකාරතෝ පාකටොයමත්ථෝ. **දුනබ්බ**න්ති වා පච්චත්තවචනං "චතුන්නං පච්චයාන"න්ති පදං අපෙක්ඛිත්වා සාමිවසෙන පරිණාමෙතබ්බං. අඤ්ඤථා යෙසං කෙසඤ්චි චතුන්නං[2] පච්චයානං "ආහුන"න්ති සම්භවතො සියා. ආහුනං අරහතීති වා=**ආහුනෙය්‍යා**. **සක්කාදීනම්පි ආහවනන්ති** සක්කාදීහි දීයමානං දුනං. **යත්ථ හුතං මහප්ඵලන්ති** යස්මිං ආහවනීයග්ගිම්හි හුතං දධිආදි දක්ඛිණෙය්‍යග්ගි- ගහපතෙය්‍යග්ගිසු[3] හුතතො උළාරඵලන්ති **නෙසං** බ්‍රාහ්මණානං ලද්ධි. **හුත**නන්ති දින්නං. **නිකායසන්තරෙති** සබ්බත්ථිවාදි[4]නිකායෙ.

ඵපෙත්වා නෙති තෙ පියමනාපෙ ඤාතිමිත්තෙ අපනෙත්වා, තෙසං අදත්වාති අධිප්පායෝ. **එස**: සඞ්ඛා. **එකබුද්ධන්තරෙ ව දිස්සන්තීති** එකස්මිං බුද්ධන්තරෙ ඒතිවත්තෙන දිස්සති. වස්සෙන කදාචි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යෙපි කප්පෙ ඒතිවත්තෙතීති දස්සෙති. **අඞ්ගාකිණ්ණන්ති** පටිපක්ඛෙහි අවොමිස්සං, කිරියාවිසෙසකං වෙතං. **පියමනාපත්තකරධම්මා** නාම සීලාදයො, තෙ අරියසඞ්ඝෙ සුප්පතිට්ඨිතා. අයං හෙත්ථ අධිප්පායෝ: ඤාතිමිත්තා විපච්චුත්ථා න විරස්සෙව සමාගච්ඡන්ති, අනවට්ඨිතා ච තෙසු පියමනාපතා, න එවම්අරියසඞ්ඝා.[5] තස්මා සඞ්ඝාව පාහුනෙය්‍යාති. **පුඞ්ඛාර**නති අග්ගකිරියං. **සඞ්ඛපඤ්ඤාරෙනාති** ආදර-ගාරව-බහුමානාදීනා දෙය්‍යධම්මස්ස සක්කච්චකරණාදීනා ච සඞ්ඛන්න පඤ්ඤාරෙන, **සඞ්ඝස්ස**: පාහුනෙය්‍යසඞ්ඝෙ. **පාහුනෙය්‍යොති වුච්චති**-පරියායහාවෙන.

දක්ඛන්ති එතාය සත්තා යථාධිප්පෙතාහි සම්පත්තීහි වඩ්ඪන්තීති= **දක්ඛිණා**. තථාභාවකරණෙන දක්ඛිණං අරහති. යථා උද්ධාරාදි විපුලුද්‍රය ලාභෙන විසොධිතං නාම හොති. එවං දක්ඛිණා විපුලඵලතායාති වුත්තං-**මහප්ඵලකරණතාය විසොධෙතී**ති.

---

1. සී. පච්චුපට්ඨානාදි.
2. සී. න දිස්සති.
3. ම. ආහුනෙය්‍යග්ගි-ගහපතග්ගි-දක්ඛිණෙය්‍යග්ගිසු.
4. ම. සබ්බත්ථිකාවාදි.
5. සඞ්ඝෙ-කත්ථචි.

පුඤ්ඤඤ්ඤතෙහි අඤ්ජලි කරණීයා එත්ථාති=**අඤ්ජලිකරණීයෝ**. යදිපි පාළියං"අනුත්තර"නති වුත්තං, නත්ථි ඉතෝ උත්තරං විසිඨනති හි= **අනුත්තරං**. සම්මපිඤ්ඤ නත්ථීති දඤ්ඤෙනෙතා-**අසදිසනති** ආහ. ඛිත්තං වුත්තං බීජං මහප්ඵලභාවකරණේන තායති රක්ඛති, ඛිපනති[1] වපනති එත්ථ බීජනීති වා=ඛෙත්තං, කෙදාරාදි; ඛෙත්තං විය=ඛෙත්තං, පුඤ්ඤානං ඛෙත්තං=**පුඤ්ඤඤ්ඤඛෙත්තං**. සෙසං බුද්ධානුස්සතියං වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං.

සඞ්ඝානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛවණ්ණනා.

"මෙ සීලානි අහො වත අඛණ්ඩානි, අහො වත අච්ඡිද්දානී"ති එවං සබ්බත්ථ යොජෙතබ්බං. **අහො වතාති** ව සම්භාවනෙ නිපාතො. තෙනාහ-**අඛණ්ඩතාදිගුණවසෙනාති**,අඛණ්ඩභාවාදිසම්පත්තිවසෙනාති අත්ථො. පරස්ස සීලානි අනුස්සරියමානානි පියමනාපභාවාවහනෙන[2] කෙවලං මෙත්තාය පදට්ඨානං හොන්ති, න විසුං කම්මට්ඨානන්ති ආහ-**අත්තනො සීලානි අනුස්සරිතබ්බානීති**. වාගාදිසුපි එසෙව නයො.

සෙඛානි සීලානං. පටිපාටියා සමාදානෙ සමාදානකකමෙන එකජ්ඣං සමාදානෙ උදෙසකකමෙනව සීලානං ආදිඅන්තා වෙදිතබ්බා. **පරියනෙන ඤාණසාටකො විය** මාත්‍රනෙන වා[3] දසනෙන වා ඡිණ්ණං වත්ථං විය. විසදිසූදාහරණඤෙව්වනං. එවං සෙසානිපි උදාහරණානි. විනිවෙධවසෙන ඤාණසාටකො **විනිච්ඡඛාටකො**. "විසඛාග වණ්ණන ගාථි විය"ති සම්බන්ධො. සබලරහිතානි වා=**අසබලානි**, තථා **අකම්මාසානි**. **සත්තවිධමෙථුනසංයොගො** හෙට්ඨා සීලකථායං වුත්තො එව. **ඛොධූපනාභාදීහීති** ආදිසද්දෙන මක්ඛ-පලාස-ඉස්සා-මච්ඡරිය- මායා- සාඨෙය්‍ය- මානාතිමානාදයෝ ගහිතා. තානියෙව අඛණ්ඩාදිගුණානි සීලානි. **සීලස්ස නණ්හාදූසව්‍යතනා** මොචනං විවට්ටූපනිස්සයභාවාපාදනං. තතො එව තංසමඞ්ගිපුග්ගලො සෙරී සඤ්චරි භුජිස්සො නාම හොති. තෙනාහ-**භුජිස්සභාවකරණෙන භුජිස්සානීති**. ඉමිනාහං සීලෙන දෙවො වා භවෙය්‍යං දෙවඤ්ඤතරො වා, තත්ථ නිච්චො ධුවො සස්සතො"ති, "සීලෙන සුද්ධී"ති ච එවමාදිනා තණ්හාදිට්ඨීහි අපරාමට්ඨතාය අයං තෙ සීලෙසු දොසොති චතූසු විපත්තීසු යාය කායචි විපත්තියා දස්සනෙන. **පරාමට්ඨුං**: අනුද්ධංසෙතුං. **සමාධිසංවත්තනානපපයොජනානි සමාධිසංවත්තනිකානි**.

සික්ඛාය සගාරවොති සීලධනං නිස්සාය පවිලද්ධසමාධානතාය සාතිසයං සික්ඛාය සගාරවො සපතිස්සො හොති. **සභාගවුත්තීති** සම්පන්නසීලෙහි සභාගවුත්තිකො, තාය එව වා සික්ඛාය සභාගවුත්තී. යො හි සික්ඛාගාරවරහිතො, සො තාය විසභාගවුත්තී නාම හොති-විලොමනතො. යථා පරෙහි **සද්ධිං** අත්තනො ඡිද්දං න හොති,

1. ම. ඛිපනති. 2. සී. භාවාදිවහනෙන. 3. ම. පත්තෙන වා.

එවං ධම්මාමිසෙහි පටිසත්ථරණං=පටිසන්ථාරෝ. සික්ඛාය සගාරවත්තා එව තත්ථ අපපමත්තෝතා හොති. අත්තානුවාදභයං පරානුවාදභයං දණ්ඩභයං දුග්ගතිභයන්ති එවමාදිනි භයානි ඉමස්ස දූරසමුස්සාරිතානීති ආහ- **අත්තානුවාදාදිභයවිරහිතොතාති**. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්යමෙව.

සීලානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛවණ්ණනා.

පකතියාති සභාවෙන. **චාගාධිමුත්තෙතාති** දෙය්‍යධම්මපරිච්චාගෙ යුත්තපයුත්තෙතා තන්නින්නෙතා තප්පොණෙතා. නිච්චං සදා පවත්තා දානසංවිභාගා යස්ස සොඃ**නිච්චපවත්තදානසංවිභාගොඃ**, තෙන. ඉධාපි "පකතියා"ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. යං පරස්ස පටියත්තං දීයති, තං **දානං**. යං අත්තනා පරිභුඤ්ජිතබ්බතො සංවිභජති, සො **සංවිභාගොඃ**. **ඉතො දානිපහූතීති** ඉතො පට්ඨාය දානි අජ්ජතග්ගෙ අජ්ජදිවසං ආදිං කත්වා **අදත්වා න භුඤ්ජිස්සාමීති** දානසමාදානං කත්වා. **තං දිවසන්ති** තස්මිං භාවනාරම්භදිවසෙ. **තස්ස නිමිත්තං ගණ්හිත්වාති** තස්මිං දානෙ පරිච්චාගචෙතනාය පවත්තිආකාරස්ස සල්ලක්ඛණවසෙන නිමිත්තං ගහෙත්වා. **විගතමලමච්ඡෙරාදිගුණවසෙනාති** විගතානි මලමච්ඡෙරානි එතස්මාති=විගතමලමච්ඡෙරෝ, චාගෝ; තස්ස භාවෝ=විගතමල මච්ඡෙරතා, තදාදීනං ගුණානං සම්පත්තීනං ආනිසංසානං වා වසෙන.

සතං ධම්මමනුක්කමන්ති සාධූනං බොධිසත්තානං ධම්මං පවෙණිං අනු[1] අනු කමන්තෙතා ඔක්කමන්තෙතා, අවොක්කමන්තෙතා වා. **යෙ ඉමෙ දායකස්ස ලාභා** ආයු-වණ්ණ-සුඛ-බල-පටිභානාදයෝ පියභාවාදයෝ ච **භගවතා සංවණ්ණිතා**: පකිත්තිතා. **මනුස්සත්තං වාති** වාසද්දෙ අවුත්තවිකප්පත්ථෙ, තෙන ඉන්ද්‍රියපාටවං[2] කම්මස්සකතාඤාණාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **මච්ඡෙරමලෙනාති** මච්ඡෙරසඞ්ඛාතෙන මලෙන. අථ වා: මච්ඡෙරඤ්ච මලඤ්ච=මච්ඡෙරමලං, තෙන මච්ඡෙරෙන වෙව ලොභාදිමලෙන වාති අත්ථෙ. **පජානනවසෙනාති** යථාසකං කම්මතා නිබ්බත්තනවසෙන. **කණ්හධම්මානන්ති** ලොභාදීනං එකන්තකාළ කානං පාපධම්මානං. **විගතත්තාති** පහීනත්තා. **විගතමලමච්ඡෙරෙන චෙතසාති** ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ[3] කරණවචනං. **සොතාපන්නස්ස සතොති** ගෙහං ආවසන්තස්ස සොතාපන්නස්ස සමානස්ස. **නිස්සය විහාරන්ති නිස්සාය** විහරිතබ්බවිහාරං, දෙවසිකං වළඤ්ජනකකම්මට්ඨා නන්ති අත්ථො. **අධිභවිත්වාති** අගාරං ආවසන්තානං අඤ්ඤසදිසං උපපජ්ජනකරාගාදිඋපක්කිලෙසෙ අභිභුය්‍ය. යො කිඤ්චි දෙන්තොපි සාපෙක්ඛොව දෙති, සො මුත්තචාගො න හොති අයං පන න එවන්ති **මුත්ත චාගොති** වුත්තං. **විස්සට්ඨචාගොති** නිරපෙක්ඛපරිච්චාගොති අත්ථො. යථා පාණාතිපාතබහුලො පුග්ගලො ලොහිතපාණීති වුච්චති. එවං දානබහුලො පුග්ගලො **දානපාණීති** වුත්තොති දස්සෙන්තො-**දානං සදා ඩෙනහත්ථො** ඉච්චාති ආහ. තත්ථ-**සදාති** නිච්චං, අභික්ඛණන්ති අත්ථො.

---

1. ම. න දිස්සති. 2. ම. පාටවභාව. 3. සී. ලක්ඛණෙ වා.

පරිච්චාගොති "දෙය්‍යධම්මපරිච්චාගෝ"ති අධිකාරතෝ විඤ්ඤායති. **යං යං**: දෙය්‍යධම්මං. **පරෙ**: යාචනකා. යාවනෙ යොගෙහා=**යාවන යොගෙහා**, පරෙහි යාචිතුං යුත්තොනි අත්ථෝ. **යාජෙන යුත්තොනි** දූනෙන යුත්තෝ– සදා පරිච්චජනතෝ. **උභයෙති** යථාවුත්තදූනෙ සංවිභාගෙ ච. **රතෝ**: අභිරතෝ.

යථා සුපරිසුඛසීලස්ස පුග්ගලස්ස අඛණ්ඩතාදිගුණවසෙන අත්තනෝ සීලං අනුස්සරන්තස්ස සීලානුස්සතිභාවනා ඉජ්ඣති, එවං සුපරිසුද්ධ උළාර[1] පරිච්චාගස්ස පුග්ගලස්ස අනුපක්කිලට්ඨමෙව අත්තනෝ පරිච්චාගං අනුස්සරන්තස්ස භාවනා ඉජ්ඣතීති දස්සෙතුං–**විගතමලමච්ඡරතාදි ගුණවසෙනාති** ආදි වුත්තං. තං වුත්තත්ථමෙව. **ඝිය්‍යොසොති** උපරි. **මත්තාය**: පමාණස්ස, මහන්තියා මත්තාය; විපුලෙන පමාණෙනාති අත්ථෝ. **චාගාධිමුත්තෙනාති** පරිච්චාගෙ අධිමුත්තෙනා නින්න–පොණ–පබ්භාරෙ, තතෝ එව **අලොභජ්ඣාසයෝ**–කත්ථචිපි අනභිසඞ්ගවතෙනා. පරිගණ්හන කෙසු මෙත්තායන්‍තාවසෙන පරිච්චාගෝ හොතීති **මෙත්තතාය**: මෙත්තා භාවනාය **අනුලොමඤ්ඤාරී**: අනුරූපපටිපත්ති. **විසාරදෙති** විසදෙ, අත්තනොව ගුණෙන කත්ථචිපි අමඞ්කුභූතෝ අභිභුය්‍යවිහාරී. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

චාගානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛවණ්ණනා.

අරියමග්ගභාවෙනාති අරියමග්ගස්ස අධිගමභාවෙන. **සමුදාගතෙහීති** සම්මදෙව තදුපපත්තිතෝ උද්ධං ආගතෙහි. යාදිසා හි අරියානං සන්තානෙ ලොකියාපි සද්ධාදයෝ, න තාදිසා කදාචිපි පොථුජ්ජනිකා සද්ධාදයෝ. දිබ්බන්තීති=**දෙවා**. චත්තාරෝ මහාරාජානෝ එතෙසන්ති= චතුමහාරාජා, තෙ එව=[2] **චාතුම්මහාරාජිකා**. තෙත්තිංස සහ පුඤ්ඤකාරිනෝ තත්ථ උපපන්නාති[3] තංසහවරිතට්ඨානං තාවතිංසං, තංනිවාසිනොපි දෙවා තංසහවරණතෝ එව=**තාවතිංසා**. දුක්ඛතෝ යාතා අපයාතාති=**යාමා**. තුසාය පීතියා ඉතා උපගතාති=[4] තුසිතා. හොගානං නිම්මාණෙ රති එතෙසන්ති=**නිම්මාණරතිනෝ**. පරනිම්මිතෙසු හොගෙසු වසං වත්තෙන්තීති=**පරනිම්මිතවසවත්තිනෝ**. බ්‍රහ්මානං කායෝ සමූහෝ=බ්‍රහ්මකායෝ, තපපරියාපන්නතාය[5] තත්ථ භවාති=**බ්‍රහ්මකායිකා**. **තතුත්තරිනති** තතෝ බ්‍රහ්මකායිකෙහි උත්තරිං උපරි, පරිත්තාභාදිකෙ සඤ්ඤාය වදති. **දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ ඨපෙත්වාති යථා රූපාය**: මග්ගෙනාගතාය **සද්ධාය සමන්නාගතා, සීලෙන සුතෙන චාගෙන පඤ්ඤාය** සම්පන්නාගතා **අහං චුතා තත්ථ උපපන්නා**[6] **නා දෙවතා**, මයාහම්පි තථාරූපා සද්ධා සීලං සුතං චාගෝ පඤ්ඤා ච සංවිජ්ජතීති දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා සක්ඛිං ඔතාරෙන්තෙන විය **අත්තනෝ සද්ධාදිගුණා අනුස්සරිතබ්බා**.

---

1. සී. සුට්ඨාර.
2. සී & ම. චතුමහාරාජා එව.
3. සී I, V & ම, තත්ථුපපන්නානි.
4. ඔතාති-පෘ: ව්‍යා.
5. තත්‍රුපපන්නතාය-පෘ: ව්‍යා:
6. ම. උපපන්නා.

යදි එවං සුත්තෙ උභයගුණානුස්සරණං වුත්තං, තං කථන්ති අනුයොගං මනසි කත්වා ආහ- **සුත්තෙ පනාති** ආදි. තත්ථ- **කිඤ්චාපි වුත්තන්ති** "අත්තනො ච හාසඤ්ච දෙවතාන"න්ති උභයං සමධුරං විය සුත්තෙ කිඤ්චාපි වුත්තං. අථ ඛො නං: "දෙවතානං සද්ධඤ්ච සීලඤ්චා"ති ආදි වචනං. **සක්කිච්චාතෙ ඨපෙතබ්බන්ති** "වුත්ත"න්ති පරතො පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං කිමත්ථං පන සක්කිච්චාතෙ ඨපෙතබ්බන්ති ආහ- **දෙවතානං අත්තනො සද්ධාදිහි සමානගුණදීපනත්ථන්ති වෙදිතබ්බන්ති**. සාසමා පන සුත්තෙ යථාරුතවසෙන අත්ථං අගහෙත්වා එවමත්ථො ගයහතීති ආහ-**අට්ඨකථායං හීති** ආදි. **තස්මාති** යස්මා අට්ඨකථායං දෙවතා සක්කිච්චාතෙ ඨපෙත්වා අත්තනො ගුණානුස්සරණං දළහං කත්වා වුත්තං, සීලවාගානුස්සතීසු විය ඉධාපි අත්තනෙ ගුණානුස්සරණං ඣානුපපත්තිනිමිත්තං යුත්තං, තස්මා. **පුබ්බභාගෙ**: භාවනාරම්භෙ. **අපරභාගෙති** යථා භාවෙන්තස්ස උපචාරජ්ඣානං ඉජ්ඣති, තථා භාවනාකාලෙ. යදි අත්තනො එව ඉධ ගුණා අනුස්සරිතබ්බා, කථමයං දෙවතානුස්සතීති ආහ-**දෙවතානං ගුණසදිසසද්ධාදිගුණානුස්සරණවසෙනාති**. තෙන සදිසකපපනාය අයං භාවනා දෙවතානුස්සතීති වුත්තා-න දෙවතානං තාසං ගුණානං වා අනුස්සරණෙනාති දස්සෙති. පුබ්බභාගෙ වා පවත්තං දෙවතාගුණානුස්සරණං උපාදාය දෙවතානුස්සතීති ඉමිස්සා සමඤ්ඤාය වෙදිතබ්බා. තථා හි වක්ඛති-**පුබ්බභාගෙ වා දෙවතා ආරබ්භ චෙතනාචිත්තවසෙනාති**. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්යමෙව.

දෙවතානුස්සතිසං විත්ථාරකථාමුඛවණ්ණනා.

එතාසන්ති එතාසං බුද්ධානුස්සතිආදීනං ඡන්නං අනුස්සතීනං. **විත්ථාරදෙසනායන්ති** විත්ථාරවසෙන පවත්තදෙසනාය, **මහානාම සුත්තං** සන්ධාය වදති. **භගවාති ආදිනමත්ථන්ති** භගවාති ආදීනං පදානං අත්ථං. **අත්ථවෙදනාති** වා හෙතුඵලං පටිච්ච උපපන්නං තුට්ඨිමාහ. **ධම්මවෙදනාති** හෙතුං පටිච්ච උපපන්නං තුට්ඨිං. "ආරකත්තා අරහ"න්ති අනුස්සරන්තස්ස හි යං තං භගවතො කිලෙසෙහි ආරකත්තං, සො හෙතු. ඤ්ඵපකො වෙත්ථ හෙතු අධිප්පෙතො-න කාරකො, සම්පාපකො වා. යො තෙන[1] ඤ්ඵයමානො අරහත්තඵලො, තං ඵලං. ඉමිනා නයෙන සෙසපදෙසුපි හෙතු-හෙතුඵල[2] විභාගො වෙදිතබ්බො. ධම්මානුස්සතිආදිසුපි හි[3] "ආදි-මජ්ඣ-පරියොසානකල්‍යාණත්තා"ති ආදිනා "යස්මා පන සා සම්මාපටිපදා"ති ආදිනා ච තත්ථ තත්ථ හෙතුඅපදෙසො කතොයෙවාති. **ධම්මූපසංහිතන්ති** යථාවුත්තහෙතු-හෙතුඵලසඞ්ඛාතගුණූපසංහිතං. **ගුණෙති** අත්තනො ගුණෙ.

අභියසාවකානංයෙව ඉජ්ඣතීතීති අරියසාවකානං ඉජ්ඣතීයෙවාති **උත්තරපදවධාරණං** දට්ඨබ්බං. අවධාරණඤ්ච තෙසං සුඛසිද්ධිදස්සනත්ථං. තෙනාහ-**තෙසං හීති** ආදි-න පුථුජ්ජනානං සබ්බෙන සබ්බං

---

1. සො තෙන- ප: ව්‍යා. 2. ම. හෙතුඵල. 3. ම. ආදිසුපි.

ඉජ්ඣන්තීති. තථා හි වක්ඛති-**එවං සන්තෙපීති** ආදි. යදි එවං කස්මා **මහානාමසුත්තාදිසු** බහූසු සුත්තෙසු අරියසාවකග්ගහණං කතන්ති? "තෙසං බහුලවිහාරතායා"ති ආචරියා. **නික්ඛන්තන්ති** නීඝතං නීසටං. **මුත්තන්ති** විසටඨං. **වුට්ඨිතන්ති** අපෙතං. සබ්බමෙතං චිත්තමෙව සන්ධාය වදති. **ගෙඩ්ඩහාති** පළිපතො.[1] **ඉදම්පීති** බුද්ධානුස්සතිවසෙන ලද්ධං උපචාරජ්ඣානමාහ. **ආරම්මණං කරිත්වාති** පවත්තයං කත්වා, පාදකං කත්වාති අත්ථො. **විසුජ්ඣන්තීති** පරමත්ථ විසුද්ධිං පාපුණන්ති. **සම්බාධෙති** තණ්හාසඞ්කිලෙසාදිනා සපත්තිලෙ සංකටෙ ඝරාවාසෙ. **ඔකාසාධිගමො:** ලොකුත්තරධම්මස්ස අධිගමාය අධිගන්තබ්බඔකාසො. අනුස්සතියො එව=**අනුස්සතිට්ඨානානි. විසුද්ධි ධම්මාති** විසුජ්ඣනසභාවා, විසුජ්ඣිතුං වා භබ්බා. **පරමත්ථවිසුද්ධිධම්ම නායාති** පරමත්ථවිසුද්ධියා නිබ්බාණස්ස භබ්බභාවෙන. **උපක්කමෙනාති** පයොගෙන. **පරිසොදපනාති** විසොධනා. **එවං සන්තෙපීති** එවං **මහානාමසුත්තාදිසු** අඤ්ඤෙසු සුත්තෙසු අරියසාවකස්සෙව වසෙන ඡසු අනුස්සතීසු දෙසිතාසුපි. **යස්සානුභාවෙනාති** යස්ස චිත්තපසාදස්ස බලෙන. **පීතිං පවිලඹිත්වාති** අනුස්සවවසෙන බුද්ධාරම්මණං **පීතිං** උපපාදෙත්වා.

පරමත්ථමඤ්ජූසායං විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං.

ඡානුස්සතිනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සත්තමපරිච්ඡෙද වණ්ණනා.

8.

අථ අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසවණ්ණනා.

ඉතොති දෙවතානුස්සතියා, සා හි ඡසු අනුස්සතීසු සබ්බපච්ඡා නිද්දිට්ඨත්තා ආසන්නා පවත්තිකා ච. **අනන්තරායාති** තදනන්තරං උද්දිට්ඨත්තා වුත්තං. මරණස්ස සති=**මරණසතීති** මරණං තාව දස්සෙතුං-**තත්ථ මරණන්ති** ආදි වුත්තං. කාමඤ්චත්ථ ඛන්ධානං භෙදෙ-"ජරූ මරණං ඒහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහිත"න්ති වචනතො චුතිඛන්ධානං විනාසො මරණන්ති වත්තබ්බං. විසෙසතො පන තං ජීවිතින්ද්‍රියස්ස විනාසභාවෙන කම්මට්ඨානිකානං පවත්තුපත්ථිතන්ති "ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදෙ"ති වුත්තං. තෙනෙවාහ **නිද්දෙසෙ**:- "කලෙබරස්ස නික්ඛෙපො ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදෙ"ති.

1, ම. පළිබොධතො.

තත්ථ-**එකභවපරියාපන්නස්සාති** එකෙන භවෙන පරිච්ඡින්නස්ස. **ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡේදෙති** ජීවිතින්ද්‍රියපබන්ධස්ස විච්ඡේදෙ, ආයුක්ඛයාදිවසෙන අන්තරධානං. **සමුච්ඡේදමරණන්ති** අරහතො සන්තානස්ස සබ්බසො උපච්ඡේදභූතං මරණං. **සඞ්ඛාරානං ඛණභඞ්ගසඞ්ඛාතන්ති** සඞ්ඛතධම්මානං උදයව්‍යයපරිච්ඡින්නස්ස පවත්තික්ඛණස්ස භඞ්ගා නිරුද්ධොති සඞ්ඛං ගතං. **ඛණිකමරණන්ති** යථාවුත්තක්ඛණවන්තං තස්මිංයෙව ඛණෙ ලබ්භමානං මරණං- යං ඛන්ධපබන්ධං උප්පාදය රුක්ඛාදිසමඤ්ඤං, තස්මිං අනුපච්ඡින්නෙපි අල්ලතාදිවිගමං නිස්සාය මතවොහාරො **සම්මුතිමරණං**. **න තං ඉධාධිප්පෙතන්ති** තං සම්මුච්ඡේද-ඛණික-සම්මුතිමරණං ඉධ මරණානුස්සතියං නාධිප්පෙතං-අබාහුල්ලතො, අනුපට්ඨහනතො, අසංවෙගවත්ථුතො චාති අධිප්පායො.

අධිප්පෙතං- සතියා ආරම්මණභාවෙන. ආයුආදීනං ඛයකාලෙ මරණං=**කාලමරණං**. තෙසං අපරික්ඛීණකාලෙ මරණං=**අකාලමරණං**. **පුඤ්ඤක්ඛයෙනාති** ඉදං යථාධිකාරං සම්පත්තිභවවසෙන වුත්තං. විපත්තිභවවසෙන පන පාපක්ඛයෙනාති වත්තබ්බං. **ආයුඝනනාදීනඤ්ච පච්චයසම්පත්තියාති** ආයුපබන්ධස්ස පවත්තාපනකානං ආහාරාදිපච්චයානං සම්පත්තියං. **විපාකවිපාකත්තාති** අත්තනො බලානුරූපං දාතබ්බ විපාකස්ස දින්නත්තා. **ගතිකාලාහාරාදිසම්පත්තියා අභාවෙනාති** දෙවානං විය ගතිසම්පත්තියා, පඨමකප්පියානං විය කාලසම්පත්තියා, උත්තරකුරුකානාදීනං විය ආහාරසම්පත්තියා ච අභාවෙන. ආදිසද්දෙන උතු-සුඛක-සොණිතාදිං පරිගණ්හාති. **අජ්ජතනකාල**[1] **පුරිසානං විය්‍යාති විසයදෙ**, අට්ඨානෙ පතිට්ඨිතො[2] "අජ්ජතනකාල[1] පුරිසානං වස්සසත මත්තපරිමාණස්ස විය ආයුනො ඛයවසෙනා"ති යොජනා. එවං හි අනාගතෙපි පරමායුනො සඞ්ඛහො කතො හොති. අතීතෙ පන ගතිසම්පත්තියා විය කාලාහාරාදිසම්පත්තියාභාවෙන අනෙකවස්සසත සහස්ස[3] පරිමාණොපි ආයු අහොසි. අයඤ්හි විභාගො වත්තමානස්ස අන්තරකප්පස්ස වසෙන වුත්තොති දට්ඨබ්බං. **කලාබුඞ්ගාදීනන්ති** ආදි සද්දෙන **නඤ්ඤක්ඛ-නඤ්ඤමාණවකාදීනං** සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **තං සබ්බම්පීති** යං කාලමරණං, අකාලමරණං; තත්ථාපි පුඤ්ඤක්ඛයමරණං, ආයුක්ඛයමරණං, උභයක්ඛයමරණං, උපක්කමමරණන්ති වුත්තපභෙදං මරණං, තං සබ්බම්පි.

යොනිසොති උපායෙන. **මනසිකාරොති** මරණාරම්මණෙ මනසිකාරොයෙන පන උපායෙන මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො, තං ව්‍යතිරෙකමුඛෙන දස්සෙතුං-"අයොනිසො පවත්තයතො"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ-**අයොනිසො පවත්තයතොති** අනුපායෙන සතිං සංවෙගං ඤාණඤ්ච අනුපට්ඨපෙත්වා මරණං අනුස්සරතො. **තදෙතං සබ්බම්පීති** සොකපරිදෙවජ්ඣානං උපජ්ඣානං, සංවෙගස්ස අනුපජ්ඣානං, සන්තානස්ස උපජ්ඣානඤ්ච යථාකකමං **සතිසංවෙගඤාණවිරහතො** හොති. යො හි

1. ම. අජ්ඣකාල. 2. ම පට්ඨපිතො. 3. ම. වස්සසහස්ස.

"මරණං නාමෙතං ජාතස්ස එකන්තිකන්"ති පණ්ඩිතානං වචනං සරති, තත්ථ සංවෙගජාතෝ හොති- සම්පජඤ්ඤෝ ච. තස්ස ඉට්ඨජනමරණාදිනිමිත්තං සොකාදයෝ අනොකාසාව. **තස්මාති** යස්මා අයොනිසෝමනසිකාරං පවත්තයතෝ එතෙ දෝසා, තස්මා. **තත්ථ තත්ථාති** අරඤ්ඤ-සුසානාදිසු. **හතමතසතෙනාති** චොරාදීහි හතෙ සරසෙන ව මතෙ සත්තෙ. දිට්ඨපුබ්බා සම්පත්තී යෙසං තෙ=දිට්ඨපුබ්බසම්පත්තී, තෙසං **දිට්ඨපුබ්බසම්පත්තීනං**. **යොජෙත්වාති** උපට්ඨපෙත්වා. **එකවස්සාති** තික්ඛිත්තියස්ස ඤාණුත්තරස්ස.

වධකපච්චුපට්ඨානතොති ඝාතකස්ස විය පති පති උපතිට්ඨනතෝ[1] ආසන්නභාවතෝ. **සම්පත්තිවිපත්තිතොති** ආරොග්‍යාදිසම්පත්තීනං විය ජීවිතසම්පත්තියා විපජ්ජනතෝ. **උපසංහරණතොති** පරෙසං මරණං නිදස්සෙත්වා අත්තනෝ මරණස්ස උපනයනතෝ. **කායබහුසාධාරණතොති** සරීරස්ස බහූනං සාධාරණභාවතෝ. **ආයුදුබ්බලතොති** ජීවිතස්ස දුබ්බලභාවතෝ. **අනිමිත්තතොති** මරණස්ස වවත්ථිතනිමිත්තාභාවතෝ. **අද්ධානපරිච්ඡෙදතොති** කාලස්ස පරිච්ඡින්නභාවතෝ. **ඛණපරිත්තතොති** ජීවිතක්ඛණස්ස ඉත්තරභාවතෝ.

වධකපච්චුපට්ඨානතොති එත්ථ **විය**සද්දෙ, **ලුත්තනිද්දිට්ඨොති** දස්සෙතෙතා- **වධකස්ස විය පච්චුපට්ඨානතොති** වත්වා තමෙවත්ථං විවරන්තෙතා-**යථා හීති** ආදිමාහ. තත්ථ-**වාරයමානොති** ආගුරෙන්තො පහරණාකාරං කරොන්තො. **පච්චුපට්ඨිතොව**: උපගන්ත්වා ඨිතොව සම්පෙ එව. **ජරාමරණං ගහෙත්වාව නිබ්බත්තන්තීති**: "යථා හි අභිච්ඡත්තකකුළං උග්ගච්ඡන්තං[2] පංසුවිරහිතං න හොති, එවං සත්තා නිබ්බත්තන්තා[3] ජරාමරණවිරහිතා න හොන්තී"ති එත්තකෙන උපමා. අභිච්ඡත්තකකුළං කදාචි කත්ථචි පංසුවිරහිතම්පි භවෙය්‍ය, සත්තා පන කත්ථචිපි[4] ජරාමරණවිරහිතා න හොන්තීති ඛණිකමරණං තාව උපමා භාවෙන දස්සෙත්වා ඉධාධිප්පෙතමරණං දස්සෙතුං-**යථා හීති** ආදි වුත්තං. අථ වා යදිමෙ සත්තා ජරාමරණං ගහෙත්වාව නිබ්බත්තන්තීති, නිබ්බත්තිසමනන්තරමෙව ව මරිතබ්බන්ති චොදනං සන්ධායාහ-**යථා හීති** ආදි. **අවස්සං මරණතොති** අවස්සං මරිතබ්බතෝ, එකන්තෙන මරණසභාවතෝ වා. **පබ්බතෙය්‍යාති** පබ්බතතෝ ආගතා. **හාරභාරිණීති** පවාහෙ පතිතස්ස තිණපණ්ණාදිකස්ස අතිවිය හරණසීලා. **සන්දතෙවාති** සවති එව. **වත්තතෙවාති** පවාහවසෙන වත්තති එව න තිට්ඨති.

යමෙකරත්තින්නති යස්සං එකරත්තියං; භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං දට්ඨබ්බං, අචවන්තසංයොගෙ වා **පඨමන්ති** සබ්බපඨමං පටිසන්ධික්ඛණෙ. **ගබ්භෙති** මාතුකුච්ඡියං. **මාණවොති** සත්තො. යෙභුය්‍යෙන සත්තා රත්තියං පටිසන්ධිං ගණ්හන්තීති **රත්තිගහණං**. **අඛුටසිනොති** ඨපිත

1. ම. උපට්ඨානතො.
2. ම. න දිස්සති.
3. ම. නිබ්බත්තා.
4. ම. කත්ථචිපි.

අබෙහා විය, අභිමුඛභාවෙන වා උට්ඨිතොව, මරණස්සාති අධිප්පායො. **ස යතීති** සො මාණවො යාති, පවිසන්තිකක්ඛණතො[1] පට්ඨාය ගච්ඡතෙව. **ස ගච්ඡං න නිවත්තතීති** සො එවං ගච්ඡන්තොා ඛණමත්තමපි න නිවත්තති, අඤ්ඤදත්ථුමරණංයෙව උපගච්ඡති.

කුනන්නදීනන්ති පබ්බතතො පතිතානං බුද්ධඤාතදීනං. **පාතො ආපොරසානුගතබන්ධිනානන්ති** පුරිමදිවසෙ දිවා සුරියඝන්තාපෙන අන්තො අනුපවිසිත්වා පුන රත්තියං බන්ධනමූලං උපගන්තෙන ආපොරසෙන තින්තාසිපිලබන්ධිනතාය පාතො ආපොරසානුගතබන්ධිනානං.

අවවයනතීති අතික්කමනති. **උපරුජ්ඣතීති** නිරුජ්ඣති. උදඤ්ච මෙව=ඔදකං, උදඤ්චොඤං වා. යස්මා අච්චයන්ති අහොරත්තා, තස්මා ජීවිතං උපරුජ්ඣති; යස්මා ජීවිතං උපරුජ්ඣති, තස්මා **ආයු ඛීයති මවවානං. පපතනොති**[2] පපතනතො **භයං. සාම්කානං** රුක්ඛෙ ඨපෙත්වා කමෙම විනියුඤ්ජිතුකාමානං, හෙට්ඨා පවිට්ඨානං වා. **ඵගඟ මනං පති**: ඵගඟමනනිමිත්තං. **මා මං අම්ම නිවාරය**: පබ්බජ්ජායාති අධිප්පායො.

යො කොචි මිත්තමුඛසත්තුරක්ඛිගවෙසී සහ වත්තමානොපි න හනෙය්‍ය, අයං පන එකංසෙන හනතියෙවාති දස්සෙතුං-**සහ ජාතියා ආගතන්තොති** වත්වා **ජීවිතහරණතො චාති** වුත්තං.

නනන්ති සම්පත්තිං. **සුඛීති** දිබ්බසදිසෙහි භොගෙහි ආධිපත්තෙය්‍යෙන ච සුඛසමඞ්ගී. **දෙහබන්ධිනොති** සරීරණ. **අසොකොති** අසොකමහාරාජ. **සොකමාගතන්තොති** සොචිතබ්බතං ගතො.

ආරොග්‍යයොබ්බනානං ව්‍යාධිජරාපරියොසානතා ජීවිතස්ස මරණ පරියොසානතාය උදාහරණවසෙන ආනීතා, පච්චයභාවවසෙන වා. ලොකොයෙව=**ලොකසන්නිවාසො**, යථා- ''සත්තාවාසා''ති. සන්නි විසිතබ්බතාය වා සත්තනිකායො ලොකසන්නිවාසො. **අනුගතන්තොති** අනුබන්ධො පච්ඡතිකෙන විය. **අනුසමොති** අනුපවිට්ඨො-උපවිසෙන විය. **අභිභූතන්තොති** අජ්ඣොත්ථටෝ-මත්තහත්ථිහි විය. **අබ්භාහතන්තොති** පහටෝ-භූතෙහි විය.

සෙලාති සිලාමයා, න පංසුආදිමයා. **විපුලාති** මහන්තා අනෙක යොජනායාමවිත්ථාරා. **නභං ආහච්චාති** විපුලත්තා එව ආකාසං අභි විහච්ච සබ්බදිසාසු ඵරිත්වා. **අනුපරිසෙය්‍යුන්ති** අනුවිචරෙය්‍යුං. **නිප්පොතෙන්තාති** අත්තනා ආසාදිතං[3] චුණ්ණවිචුණ්ණං කරොන්තා. **අධිවත්තන්තීති** අධිභවන්ති. කුලෙන වා රූපෙන වා සීලෙන වා සුත්තෙන වා සද්ධාදීහි වා සෙඨොති සම්භාවනාය ඛත්තියාදිසු **න කිඤ්චි පරිවජ්ජෙති**: තෙහි එව නිහීනොති අවමඤ්ඤනාය සුද්ධාදිසු න කිඤ්චි පරිවජ්ජෙති, අඤ්ඤදත්ථු **සබ්බමෙව අභිමද්දති**, නිම්මථෙති; දණ්ඩාදිඋපායා ච තත්ථ අවිසයා එවාති දස්සෙතුං-**න තත්ථ හත්ථිනං භූමීති** ආදි වුත්තං. තත්ථ-

---

1. පඨමක්ඛණතො-ම & ප: ව්‍යා. 2. පපතනතොති-නි: මූ: 3. ම. ආහාතිතං.

මන්තයුද්ධනාති අත්ථබ්බණවෙදවිහිතෙන මන්තසඞ්ගාමප්පයොගෙන. **ධනෙනාති** ධනදානෙන. **වාසත්ථෙ**, අවුත්තවිකප්පත්ථො, නෙන සාමං හෙදඤ්ච සඞ්ගණ්හාති.

පරෙහි සද්ධිං[1] **උපසංහරණතොති** පරෙහි මතෙහි සද්ධිං "තෙපි නාම මතා, කිමඞ්ග පන මාදිසා"ති අත්තනො මරණස්ස උපනයනතො. **සසම්භත්තතොති** පරිවාරමහත්තතො විභවමහත්තතො ච. **පුඤ්ඤමහත්තතොති** මහාපුඤ්ඤභාවතො. **ථාමමහත්තතොති** විරියබල මහත්තතො.

යුධිට්ඨිලොෙ: ධම්මපුත්තො. **වානුරෙ**: යො බලදෙවෙන නිබ්බුද්ධිං කත්වා මාරිතො. **සහ ඉද්ධිගීති** වෙජයන්තකම්පන-නන්දොපනන්දදමනාදිසු දිට්ඨානුභාවාහි අත්තනො ඉද්ධිහි සද්ධිං මච්චුමුඛං පවිට්ඨො.

කලං නාගඤ්ඤන්ති සොළසින්ති සොළසන්නං පූරණභාගං නාගඤ්ඡන්ති. ඉදං වුත්තං හොති: ආයස්මතො ථෙරස්ස **සාරිපුත්තස්ස** පඤ්ඤං සොළසභාගෙ කත්වා තතො එකභාගං සොළසධා ගණෙත්වා[2] ලද්ධඒක භාගසඞ්ඛාතං කලං සම්මාසම්බුද්ධං ඨපෙත්වා අඤ්ඤස්ස සත්තස්ස පඤ්ඤා න අගඤ්ඡතීති.

සබ්බස්සාපි සඞ්කිලෙසපක්ඛස්ස සමුග්ඝාතතො ඤාණෙන ආරුද්ධ විරියස්ස හොතීති ආහ-ඤාණවිරියසඞ්ඛලෙනාති-සම්මාදිට්ඨි-සම්මාවායා මෙසු හි සිද්ධෙසු අට්ඨඞ්ගිකො අරියමග්ගො සිද්ධොයෙව හොතීති. එකාකිභාවෙන **ඛග්ගවිසාණඤ්චපපා**. පරතොඝොසෙන විනා සයමෙව භූතා පටිවිද්ධාකුපපාති **සයම්භූනො**.

හත්ථගතසුවණ්ණවලයාදිනා අඤ්ඤමඤ්ඤසදිසභාවෙන වංසකළීරස්ස කත්ථචි අසත්තතාති එවමාදිකං **නානං නානත්තං**: කාරණං **ආහම්ම. විවං සඤ්ඤාති** පවත්තිනිවත්තියො උපපරික්ඛන්තා. මහන්තානං සීලක්ඛන්ධා දීනං එසනතොෙන **මහෙසයො. එකචරියනිවාසෙනාති** එකචරිය නිවාසමත්තෙන, න සීලාදිනා. ඛග්ගමිගසිඞ්ගසමා උපමා යෙසං, ඛග්ග මිගසිඞ්ගං වා සමූපමා යෙසං තෙ=**ඛග්ගසිඞ්ගසමූපමා**.

තම්බනඛ-තුඞ්ගනඛතාදි අසීතිඅනුව්‍යඤ්ජන පතිමණ්ඩිතෙහි සුපප තිට්ඨිතපාදතාදීහි වත්තිංසාය මහාපුරිසලක්ඛණෙහි විචිත්තො අච්ඡරි යබහුතො රූපකායො එතස්සාති=**අසීති**-පෙ-**රූපකායො**. සහ වාසනාය සබ්බසං කිලෙසානං පහීනත්තා සබ්බාකාරපරිසුද්ධසීලක්ඛන්ධාදීහි ගුණරතනෙහි සම්පන්නො ධම්මකායො **එතස්සාති=සබ්බාකාර**-පෙ-**ධම්ම කායො. ඨානසොති** තඞ්ඛණෙයෙව.

එවං මහානුභාවස්සාති එවං යථාවුත්තරූපකායසම්පත්තියා ධම්ම කායසම්පත්තියා ච විරුජ්ඣමානවිපුලාපරිමෙයබුද්ධානුභාවස්ස. **වසං නාගතං**: අනුපගමනවසෙනාති අධිප්පායො.

මරණං සාමඤ්ඤං එතස්සාති=මරණසාමඤ්ඤං, තස්ස භාවො= **මරණසාමඤ්ඤතා**, තාය.

---

1 ම. "පරෙහි සද්ධි"න්ති න දිස්සති. 2 ම. ගහෙත්වා.

කිමිකුලානන්ති කිමිසමූහානං, කිමිජාතීනං වා. **ජීවන්තීති** ජරං පාපුණන්ති. **නික්ඛමනෙනෙති** චිතිවත්තෙන. **පඤ්ඤිතායාති** පච්චාගතාය.[1] **සෝ මමස්ස අනන්තරායොති** සා යථාවුත්තා න කෙවලං කාලකිරියාව, අථ ඛෝ මම අතිදුල්ලභං බුද්ධං ලභිත්වා සීතස්ස සත්ථුසාසනමනසිකා රස්ස අන්තරායෝ අස්ස භවෙය්‍ය. **ව්‍යාපජ්ජෙය්‍යාති** විපත්තිං ගච්ඡෙය්‍ය. සත්ථෙන විය අඞ්ගපච්චඞ්ගානං කන්තනකා මරණකාලෙ සඤ්ඤ බන්ධනච්ඡෙදනකවාතා=**සත්ථකවාතා.**

අබලනන්ති බලහීනං. **දුබ්බලනන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. අභාවත්ථෝ හි අයං දුසද්දෝ– "දුස්සීලෝ දුප්පඤ්ඤෝ"ති ආදීසු විය. **තදෙනං**: ආයු. **අස්සාසපස්සාසානං සම්වුත්තනිනා**: අපරාපරං පවත්තනිකඛමොව. **බහිනික්ඛමනනාසිකාවාතෙ අනෙනා අපච්චනෙන පච්ඡෙ වා අනික්ඛමනෙනති** එකස්සෙව පවත්තනිකඛමෝ විය වුත්තං, තං නාසිකාවාතභාව සාමඤ්ඤනාති දට්ඨබ්බං. **අධිමත්තනායාති** අච්චාසන්න–අතිට්ඨානාදිනා, තදභාවෝ හි ඉරියාපථානං සම්වුත්තනිනා. අතිසීතෙන අභිභූතස්ස කාය විපජ්ජනං මඤ්ඤ[2] රට්ඨාදීසු හිමපාතකාලෙන[3] දීපෙතබ්බං. තත්ථ හි සත්තා සීතෙන භින්නසරීරා ජීවිතක්ඛයම්පි පාපුණන්ති. අතිඋණ්හෙන අභිභූතස්ස විපජ්ජනං මරුකන්තාරෙ උණ්හාභිතත්තාය පච්ඡිං තත්ථ ඨපිතං උපරිසාවකං පුත්තඤ්ච අක්කමිත්වා මතාය ඉත්ථියා දීපෙතබ්බං. **මහාභූතානං සම්වුත්තනිනා**: පකොපාභාවෙ. පඨවීධාතුආදීනං පකොපෙන සරීරස්ස විකාරපත්ති පරතො ධාතුකම්මට්ඨානකථාය ආගමිස්සති. **යුත්තකාලෙති** භුඤ්ජිතුං යුත්තකාලෙ බුද්ධභූතකාලෙ.

අවවත්ථානනොති කාලාදිවසෙන ව්‍යවත්ථානාභාවතො. ව්‍යවත්ථානන්ති වෙත්ථ පරිච්ඡෙදෙ අධිප්පෙතං– න අසඞ්කරතො අවත්ථානං[4] නිච්ඡයෝ වාති[5] ආහ–**පරිච්ඡෙදාභාවනොති. න ඤායරෙති** න ඤායන්ති.

ඉනෝ පරනති එත්ථ– "පර"න්ති පරං, අඤ්ඤං කාලන්ති අත්ථෝ. තෙන ඔරකාලස්සාපි සඞ්ගහෝ සිද්ධා හොති. පරමායුතෝ ඔරකාලෝ එව වෙත්ථ පරන්ති අධිප්පෙතං–තතෝ පරං සත්තානං ජීවනස්ස අභාවතො. **ව්‍යවත්ථානාභාවනොති**[6] වත්තුං න සක්කාති. **අබ්බුදපෙසිති** ආදීසු අබ්බුදකාලෙ පෙසිකාලෙති ආදිනා කාලසද්දෝ පවෙඛකං යොජෙතබ්බා. **කාලොති** ඉධ පුබ්බණ්හාදිවෙලා අධිප්පෙතා. තෙනාහ–**පුබ්බණ්හෙපි හීති** ආදි. "ඉධෙව දෙහෙන පතිතබ්බ"න්ති සම්බන්ධෝ. **අනෙකපකාරනොති** නගරෙ ජාතානං ගාමෙ, ගාමෙ ජාතානං නගරෙ, වීහි ජාතානං ජනපදෙ, ජනපදෙ ජාතානං වනෙති ආදිනා අනෙකපකාරතො. **ඉනෝ චුතෙනොති** ඉතො ගතිතො චුතෙන. **ඉධ: ඉමිස්සං** ගතියං. **යන්තයුත්තගොණෝ විය** යථා යන්තයුත්තගොණෝ යන්තං නාතිවත්තති, එවං ලොකෝ ගතිපඤ්ඤත්තිං එත්තකෙන උපමා.

---

1. ම. පච්චානුභතාය.
2. ම. මඤ්ඤ.
3. සී. කාලෙ.
4. ම. වවත්ථානං.
5. ම. නිච්ඡයෝ චාති.
6. ම. වවත්ථානාභාවතොති.

අපජං වා ගිලෙය්‍යාති වස්සසතතෝ උපරි දස වා වස්සානි ජීවති වාති ආදිනා දුතියං වස්සසතං අපාපුණන්තෝ අපජකං වා ජීවතීති අත්ථෝ. **ගමනීයොති** ගන්තබ්බා උපපජ්ජනවසෙන.[1] **සම්පරායොති** පරලොකෝ.

ගිලෙය්‍යාති පරිහවෙය්‍ය, න සම්භාවෙය්‍ය. **ආනන්ති** ආයුං. **සුපෝරිසොති** සාධුපුරිසෝ පණ්ඩිතෝ. **චරෙය්‍යාති** සුචරිතං චරෙය්‍ය. තෙනාහ-**ආදිත්තසීසොවාති**.

ඝනන්ති උපමාති "සෙය්‍යථාපි බ්‍රාහ්මණ තිණගෙහ උස්සාවබින්දු සුරියෙ උග්ගච්ඡන්තෙ ඛිප්පමෙව පටිවිගච්ඡති- න චිරට්ඨිතිකෝ හොති, උදකෙ උදකබුබ්බුළං, උදකෙ දණ්ඩරාජි, නදී පබ්බතෙය්‍යා දූරඩ්හමා සීඝස්සොතා හාරහාරිණී, බලවා පුරිසෝ ජීවග්ගෙ ඛෙලපිණ්ඩං සඤ්ඤූහිත්වා අපජකසිරෙන්තෙව වමෙය්‍ය,[2] දිවසසන්තත්තෙන අයොකටාහෙ මංස පෙසි පක්කිත්තා ඛිප්පමෙව පටිවිගච්ඡති-න චිරට්ඨිතිකා හොති, ගාවී වජ්ඣා ආඝාතනං නීයමානා යඤ්ඤදෙව පාදං උද්ධරති සන්තිකෙව හොති වධස්ස සන්තිකෙ මරණස්ස. එවමෙව ඛෝ බ්‍රාහ්මණ හොවජ්ඣූ පමං ජීවිතං මනුස්සානං පරිත්තං ලහුසං බහුදුක්ඛං බහූපායාසං මන්තායෙ බොද්ධබ්බං කත්තබ්බං කුසලං චරිතබ්බං බ්‍රහ්මචරියං නත්ථි ජාතස්ස අමරණ"න්ති එවමාගතාහි ඉමාහි සත්තහි උපමාහි **අලඞ්කතං. රතනිඝරන්ති** එකං රතනිඝරං. **භගවතො සාසනන්ති** අරියමග්ග පටිවෙධාවහං සත්ථුඔවාදං. **බහුං වත මෙ කතං අස්සාති** බහුං වත මයා අත්තහිතං පබ්බජිතකිච්චං කතං භවෙය්‍ය. **තදහනන්තරන්ති** තඞ්ඛණං තත්තකං වෙලං. **එකං පිණ්ඩපාතන්ති** එකදිවසයාපනපපහොනකං පිණ්ඩපාතං. **දණ්ඩන්ති** මත්තං විරාය. **අවිස්සාසිනියෝ**: අවිස්සාසනීයෝ.

විත්තෙන ධරණෙනයෙව සත්තානං ජීවිතවොහාරෝ,[3] විත්තස්ස ච අතිඉත්තරෝ ඛණෝ- ලහුපරිවත්තිභාවතෝ. යථාහ භගවා:- නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකධම්මම්පි සමනුපස්සාමි-යං එවං ලහුපරිවත්තං, යථයිදං භික්ඛවෙ චිත්ත"න්ති. තස්මා සත්තානං ජීවිතං එකචිත්තක්ඛණිකත්තා ලහුසං ඉත්තරන්ති දස්සෙන්තො-"පරමත්ථතෝ"ති ආදිමාහ. තත්ථ-**පරමත්ථතොති** ඉමිනා යායං-"යෝ චිරං ජීවති, සෝ වස්සසත"න්ති ආදිනා සත්තානං ජීවිතපපවත්තිං[4] වුත්තා, සා පඤ්චවිසයත්තා වොහාර වසෙනාති තං පටික්ඛිපති. **අතිපරිත්තතාති** ඉමිනා- "සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ චත්තාරෝ දළ්හධම්මා ධනුග්ගහා සික්ඛිතා කතහත්ථා කතූපාසනා චතුද්දිසා ඨිතා අස්සු. අථ පුරිසෝ ආගච්ඡෙය්‍ය-අහං ඉමෙසං-පෙ- කතූපාසනානං කණ්ඩ ඛිත්තෙන අපතිට්ඨිතෙ පඨවියං ගහෙත්වා ආගච්ඡිස්සාමීති. යථා ච භික්ඛවෙ තස්ස පුරිසස්ස ජවෝ, යථා ච චන්දිමසූරියානං ජවෝ, යථා ච යා දෙවතා චන්දිමසූරියානං පුරතෝ ධාවන්ති, තාසං දෙවතානං ජවෝ; තතෝ සීඝතරං ආයුසඞ්ඛාරා ඛීයන්තී"ති එවං වුත්තං

1. සී V & ම. උපපජ්ජනවසෙන.
2. ම. පක්ඛිපෙය්‍ය.
3. ම. ජීවනවොහාරෝ.
4. ම. ජීවනපපවත්තිං.

පරිත්තමපි පවිකම්පති. තත්‍ර හි ගමනසඤ්ඤනං දෙවපුත්තානං හෙට්ඨා පරියෙන පවිම්බං ඔවත්තානං සිරසි පාදෙ ච බද්ධඛුරධාරාසදිසපාත තොපි පරිත්තකෝ රූපජීවිතින්ද්‍රියස්ස සෝ ඛණෝ වුත්තෝ. චිත්තස්ස පන අතිච්චය පරිත්තතරෝ-යස්ස උපමාපි නත්ථි. තෙනෙවාහ:-"යාවඤ්චිදං භික්ඛවෙ උපමාපි න සුකරා, යාව ලහුපරිවත්තං චිත්ත"න්ති. **ජීවිතක්ඛණොති** ජීවනක්ඛණෝ. **එකචිත්තසමවත්තිමත්තෙනෙවා**: එකස්ස චිත්තස්ස පවත්තිමත්තෙනෙව සත්තානං පරමත්ථතෝ ජීවනක්ඛණස්ස පරිච්ඡින්නත්තා. ඉදානි තමත්ථං උපමාය පකාසෙන්තෝ-**සට්ඨි නාමාති** ආදිමාහ. තත්ථ-**පවත්තමානන්ති** පවත්තනත්තං. **එකචිත්තක්ඛණන්ති** එකචිත්තක්ඛණමත්තවන්තං. **තස්මිං චිත්තෙ නිරුද්ධමත්තෙති** යෙන වත්තමානචිත්තක්ඛණෙන ජීවතීති වුච්චති, තස්මිං චිත්තෙ නිරොධං භඞ්ගං පත්තමත්තෙ තංසමඞ්ගිසන්තතෙ **නිරුද්ධෝ මතොති** වුච්චති. වුත්තමෙවත්ථං පාළියා විභාවෙතුං-**සට්ඨාහාති** ආදි වුත්තං. තෙන තීසුපි කාලෙසු සත්තානං පරමත්ථතෝ ජීවනං නාම චිත්තක්ඛණවසෙනෙවාති දස්සෙති.

ජීවිතන්ති ජීවිතින්ද්‍රියං. **සුඛදුක්ඛා**නි සුඛදුක්ඛවෙදනා. උපෙක්ඛාපි හි සුඛදුක්ඛාසු එව අන්තොගධා-ඉට්ඨානිට්ඨභාවතො. **අත්තභාවොති** ජීවිත-වෙදනා-විඤ්ඤාණානි ඨපෙත්වා අවසිට්ඨධම්මා වුත්තා. **කෙවලාති** අත්තනා නිච්චභාවෙන වා අවොමිස්සා. **එකචිත්තසමායුත්තානි** එකෙකෙන චිත්තෙන සහිතා. **ලහුසෝ වත්තනෙ[1] ඛණොති** වුත්තනයෙන එකචිත්තක්ඛණිකතාය ලහුකෝ අතිඉත්තරෝ ජීවිතාදීනං ඛණෝ වත්තති.

යෙ නිරුද්ධා මරන්තස්සාති චවන්තස්ස සත්තස්ස චුතිතෝ උද්ධං නිරුද්ධානි වත්තබ්බා යෙ ඛන්ධා; **තිට්ඨමානස්ස වා ඉධානි** යෙ වා[2] ඉධ පවත්තියං තිට්ඨන්තස්ස ධරන්තස්ස භඞ්ගපත්තියා නිරුද්ධා ඛන්ධා; **සබ්බෙපි සදිසා**: තෙ සබ්බෙපි එකසදිසා. කථං? **ගතා අප්පටිසන්ධිකා**: පුන ආගන්තුං පටිසන්ධානාභාවෙන විගතා. ඝථා හි චුතික්ඛන්ධා න නිවත්තන්ති, එවං තතෝ පුබ්බෙපි ඛන්ධා, තස්මා එකචිත්තක්ඛණිකං සත්තානං ජීවිතන්ති අධිප්පායෝ.

අනිබ්බත්තෙන න ජාතොති අනුප්පන්නෙන චිත්තෙන ජාතෝ න හොති, අජාතෝ නාම හොති. **පවුප්පන්නෙනා**: වත්තමානෙන චිත්තෙන **ජීවති**: ජීවමානෝ නාම හොති. **චිත්තභඞ්ගා මතෝ ලොකොති** චුතිචිත්තස්ස විය සබ්බස්සපි තස්ස තස්ස චිත්තස්ස භඞ්ගපත්තියා අයං ලොකෝ පරමත්ථතෝ මතෝ නාම හොති-නිරුද්ධස්ස අප්පටිසන්ධිකත්තා. එවං සන්තෙපි **පඤ්ඤත්තිපරමට්ඨියා**: යා තං තං ධරන්තං චිත්තං උපාදාය "තිස්සෝ ජීවති, ඵුස්සෝ ජීවති"ති වොහාරපවත්තියා විසයභූතා සන්තානපඤ්ඤත්ති, සා එත්ථ පරමට්ඨියා[3] පරමත්ථභූතා. තථා හි වදන්ති-"නාමගොත්තං න ජීරතී"ති.

---

1. සී & ම. වත්තති. 2. ම. "යෙවා"ති න දිස්සති. 3. සී & ම. පරමත්ථිකා

අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන: ආකාරෙන. **චිත්තනති** කම්මට්ඨානාරම්මණං චිත්තං. **ආසෙවනං ලභතීති** භාවනාසෙවනං ලභති, බහිද්ධා විකෙඛපං පහාය එකත්තවසෙන මරණාරම්මණමෙව හොති. තෙනාහ–**මරණාරම්මණා සති සන්තිට්ඨතීති**. සභාවධම්මානං හෙදෙ, සභාවධම්මානං ඛයො සභාවධම්මානං වයො[1] සභාවධම්මගතිකො එවාති ආහ–**සභාවධම්මත්තා පන ආරම්මණස්සාති**. තෙනාහ භගවා:– "ජරාමරණං භික්ඛවෙ අනිච්චං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්න"න්ති ආදි. **සංවෙජනීයත්තාති** සංවෙගජනනතො. මහාභූතෙසු[2] මහාවිකාරතා විය ගය්හමානා මරණං අනුස්සරියමානං උපරූපරි උබෙඛගමෙව ආවහතීති තත්ථ න භාවනාචිත්තං අප්පෙතුං සක්කොති. යදි සභාවධම්මත්තා අප්පණං න පාපුණාති, ලොකුත්තරජ්ඣානං එකච්චානි අරූපජ්ඣානානි ච කථන්නි ආහ–"ලොකුත්තරජ්ඣානං පන"න්ති ආදි. **විසුද්ධිභාවනානුක්කමවසෙනාති** හෙට්ඨිමවිසුද්ධියා ආනුභාවෙන අධිගතාතිසයාය පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධිභාවනාය **සබ්බසඞ්ඛාරෙහි නිබ්බින්දන-විරජ්ජනාදි** විසංයොගාධිමුත්ති අප්පණාය ච පටිපක්ඛභූතානං පාපධම්මානං විගමොති එවමාගතස්ස විසුද්ධිභාවනානුක්කමස්ස වසෙන **ලොකුත්තරජ්ඣානං** අප්පණාපත්තමෙව හොති. **ආරම්මණසමතික්කම නමත්තං නත්ථි හොතීති** අඤ්ඤඤං සභාවධම්මාරම්මණකම්මට්ඨානානං විය චිත්තස්ස සමාධානෙ ව්‍යාපාරො නත්ථි, යථා සමාහිතෙන පන චිත්තෙන ආරම්මණසමතික්කමනමත්තමෙව භාවනාය කත්තබ්බං. තස්මා සභාවධම්මෙපි ආරූපජ්ඣානං අප්පෙතීති.

සන්තානං අප්පමත්තෙනා හොති–සංවෙගබහුලත්තා. තතො එවස්ස සබ්බභවෙසු අනභිරතිසඤ්ඤුපට්ලාභො. **ජීවිතනිකන්තිං ජහති**–මරණස්ස අවස්සංභාවිතාදස්සනතො. **පාපගරහී හොති**– අනිච්චසඤ්ඤුපට්ලාභතො. තතො එව අසන්නිධිබහුලතා–විගතමලමච්ඡරතා ච. **තදනුසාරෙනාති** අනිච්චසඤ්ඤුපරිවයානුසාරෙන. **අභාවිතමරණාති** අභාවිතමරණානුස්සරණා. **අභයො අසම්මූළ්හො කාලං කරොති**– පගෙව මරණසඤ්ඤුය සුපට්ඨිතත්තා.

මරණසතියං විත්ථාරකථාමුඛවණ්ණනා.

බුද්ධා උපපජ්ජන්ති **එත්ථාති**=බුද්ධුප්පාදෙ– බුද්ධානං උපපජ්ජනකාලො, තස්මා. **අඤ්ඤත්ර**: තං ඨපෙත්වා, අඤ්ඤස්මිං කාලෙති අත්ථො. **නත්ථි පවත්තනුබ්බත්තනි** අප්පවත්තනුබ්බං. තතො එව **සබ්බකිත්තීසානං අවිසයභූතං**. නනු ච **සුනෙත්තසත්ථාරාදයො** අඤ්ඤෙ ච තාපස පරිබ්බාජකා සරීරං අසුභන්ති ඤාතිංසු. තථා හි: **සුමෙධතාපසෙන** සරීරං ජිගුච්ඡන්තෙන වුත්තං:–

"යන්නූනිමං පූතිකායං නානාකුණපපූරිතං,
ඡඩ්ඩයිත්වාන ගච්ඡෙය්‍යං අනපෙක්ඛා අනත්ථිකො"ති ආදි.

---

1. ම & පෘ: වය්‍යා: න දිස්සති–"සභාවධම්මානං ඛයා-පෙ-වයො"ති. 2. ම. භූතෙසු.

කාමං බොධිසත්තා අඤ්ඤේ ච තාපසාදයෝ සරීරං අසුභනති ජානන්ති, කම්මට්ඨානභාවේන පන න ජානන්ති. තේන වුත්තං– **අඤ්ඤේහි බුද්ධුප්පාදාති** ආදි. **සංවේගාය සංවත්තන්ති**– යාථාවතෝ කාය සභාවපපවේදනතෝ. **අත්ථාසාති** දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථාය. **ඤාණඤ්ච මායාති** චතුහි යොගෙහි ඛෙමභාවාය **සතිසම්පජඤ්ඤායාති** සබ්බත්ථ සතිඅවිප්පවාසාය සත්තට්ඨානියසම්පජඤ්ඤාය ච. **ඤාණදස්සනපට්ලාභායාති** විපස්සනාඤාණාධිගමාය. **විජ්ජාවිමුත්තිඵලසච්ඡිකිරියායාති** තිස්සෝ විජ්ජා, චිත්තස්ස අධිමුත්ති, නිබ්බාණං, චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානීති එතෙසං පච්චක්ඛකරණාය. අමතස්ස නිබ්බාණස්ස අධිගම හෙතුතාය අමතසදිසඅත්තපපකාසුඛසහිතතාය ච කායගතාසති **අමතා**නති වුත්තා. **පරිභුඤ්ජන්තීති** ඣානසමාපජ්ජනෙන වළඤ්ජන්ති. **පරිහීනන්ති** ජීනං.[1] **විරද්ධන්ති** අනධිගමෙන විරජ්ඣිතං. **ආරද්ධන්ති** සාධිතං නිප්ඵාදිතං. "අනෙකෙහි ආකාරෙහි තෙසු තෙසු සුත්තනෙතසු පසංසිත්වා යං තං කායගතාසතිකම්මට්ඨානං නිද්දිට්ඨ"නති සම්බන්ධෝ. කත්ථ පන නිද්දිට්ඨන්ති? **කායගතාසතිසුත්තෙන**. තත්ථ හි:– "කථං භාවිතා ච භික්ඛවෙ"**ති** ආදිනා අයං දෙසනා ආගතා. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථෝ: භික්ඛවෙ යෙන පකාරෙන කායගතාසතිභාවනා භාවිතා හොති ච පකාරෙන පුනපපුනං කතා ආනාපානජ්ඣානාදීනං නිපඵත්තියා[2] මහප්ඵලා තෙසං තෙසං විජ්ජාභාගියානං අභිඤ්ඤාසච්ඡිකරණීයානඤ්ච ධම්මානං අරතිරති[3] සහනතාදීනඤ්ච සංසිද්ධියා මහානිසංසා ච හොතීති.

ආනාපානපබ්බන්ති ආනාපානකම්මට්ඨානොධිං.[4] එසනයෝ සෙසෙසුපි. ධාතුමනසිකාරකම්මට්ඨානෙ[5] යදිපි උපචාරසමාධි ඉජ්ඣති, සම්මසනචාරෝ පන තත්ථ සාතිසයොති ධාතුමනසිකාරපබ්බම්පි විපස්සනාවසෙන වුත්තනති වුත්තං– "අයම්පි ඛො කායෝ එවංධම්මෝ එවංභාවී එතං අනතීතෝ"ති. තත්ථ තත්ථ අසුභානිච්චතාදීහි සද්ධිං කායෙ ආදීනවස්ස විභාවනාවසෙන දෙසනාය ආගතත්තා–**නව සීවථිකා**–පෙ–**වුත්තානීති** වුත්තං. **එත්ථ උද්ධුමාතකාදිසූති** එතෙසු සීවථිකාපබ්බෙසු ආගතඋද්ධුමාතකාදිසු. **ආනාපානසතිවසෙනාති** ආනාපානසතිභාවනා වසෙන. යෝ උපරි[6] "කරීසං මත්ථලුඞ්ග"නති මත්ථලුඞ්ගකොට්ඨාසෝ ගණ්හති, තං ඉධ පාළියං අට්ඨිමිඤ්ජෙනෙව සඞ්ගණ්හිත්වා දෙසනා ආගතාති දස්සෙනෙතා–**මත්ථලුඞ්ගං අට්ඨිමිඤ්ජෙන සඞ්ගහෙත්වා**ති ආහ. **ඉධා**ති ඉමස්මිං අනුස්සතිනිද්දෙසෙ. "කායං ගතා, කායෙ වා ගතා සති=කායගතාසතීති සතිසීසෙන ඉදං චත්තිංසාකාර කම්මට්ඨානං අධිපෙත"නති යොජනා.

චතුම්මහාභූතිකන්ති චතුමහාභූතසන්නිස්සයං. **පූතිකායන්ති** පූතිභූතං පරමදුග්ගන්ධං කායං. ඣානගම්භාවත්ථං සරීරං සඞ්කොච තස්ස වා අවයවෙසු සබ්බහෙට්ඨිමං පාදතලන්ති වුත්තං–**උද්ධං පාදතලා**ති.

---

1. ඒත්ථ–ඤට්ඨ.
2. ම. නිබ්බත්තියා.
3. ම පෙ: ව්‍යාඃ අරති.
4. ම. කම්මට්ඨානාවධිං.
5. ම කම්මට්ඨානෙන.
6. ම. යෝ උදරිය.

තිරියං තවපරිච්ඡින්නන්ති එත්ථ-නඛූ කෙස-ලෝම-නඛානං තච්ඡස්ස ච අතවපරිච්ඡින්නතා අත්ථීති? කිඤ්චාපි අත්ථි, තචපරිච්ඡින්නබහුලතාය පන කායස්ස තවපරිච්ඡින්නතා හොතීති[1] එවං වුත්තං. තචෝ පරියන්තෝ අස්සාති=තවපරියන්තොති එතෙන පන වචනෙන කායෙක දෙසභූතෝ තචෝ ගහිතෝ එව. තපපටිබද්ධා ච කෙසාදයෝ තදනුපවිට්ඨමූලා තවපරියන්තාව හොන්තීති වත්තිංසාකාරසමූහෝ සබ්බොපි කායෝ "තවපරියන්තෝ"ති වුත්තොති වෙදිතබ්බෝ.

අත්ථීති වචනවිපල්ලාසෙන වුත්තං, නිපාතපදං වා එතං. තස්මා තීසුපි සඞ්ඛ්‍යාසු තදෙව තස්ස[2] රූපං. තෙනාහ-**සංවිජ්ජන්තීති. අකඩ්ඪිත්තකෙහි** සරීරෙ කායසද්දං වණ්ණෙන්තෙහිපි අසුචිසමුදයභාවෙ නෙව ඉච්ඡිතබ්බොති දස්සෙන්තෝ- **අසුචිසඤ්චයන්තොති** වත්වා පුන නිරුත්තිනයෙන දස්සෙතුං-**කුථිතානන්ති** ආදි වුත්තං. තත්ථ-**ආසභූතන්තොති** උපපත්තිට්ඨානභූතත්තා-**පුරං නානප්පකාරස්සාති** වුත්තං.[3] කෙ පන තෙ පකාරා, යෙහි නානප්පකාරං අසුචි වුත්තන්ති තෙ කෙසාදිකෙ දස්සෙතුං පාළියං-"කෙසා ලොමා"ති ආදි වුත්තන්ති ඉමමත්ථං දීපෙන්තෝ ආහ- **එතෙ කෙසාදයෝ වත්තිංසාකාරාති**- ආකාරා පකාරාති හි එකෝ අත්ථෝති. **එවං සම්බන්ධොති** "අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ නඛා"ති ආදිනා සබ්බකොට්ඨාසෙසු "අත්ථි, ඉමස්මිං, කායෙ"ති පදත්ත යෙන සම්බන්ධෝ වෙදිතබ්බෝ. **පරියන්තොති** තිරියං, සමන්තතෝ වා- පාදතල-කෙසමූලෙසු ච තචස්ස ලබ්භනතෝ. **සුචිභාවන්ති** සුචිනෝ සභාවං, සුචිමෙව වා.

යෙන විධිනා උග්ඝහෙ කුසලෝ හොති, සෝ සත්තවිධෝ විධි **උග්ගහකොසල්ලන්ති** වුච්චති, තං නිබ්බත්තං වා ඤාණං. මනසිකාර කොසල්ලෙපි එසෙව නයෝ.

සජ්ඣායනතා වාති සජ්ඣායං කරොන්තා එව. තෙසං කිර චත්තාරො මාසෙ සජ්ඣායන්තානං සජ්ඣායමග්ගෙනෙව කොට්ඨාසෙ උපධාරෙන්තානං පරිපාටියා වත්තිංසාකාරා විභූතතරා හුත්වා ඛායිංසු, පටිකූලසඤ්ඤා සණ්ඨාසි. තෙ තස්මිං නිමිත්තෙ ඛිප්පං[4] ඛ්‍යානපාදකං විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා දස්සනමග්ගං පටිවිජ්ඣිංසු. තෙන වුත්තං-"සජ්ඣායනතාව සොතාපන්නා අහෙසුං"නති.

පරිච්ඡින්දිත්වාති තවපඤ්චකාදිවසෙනෙව පරිවෙජදං කත්වා. පඨවී ධාතුබහුලභාවතෝ මත්ථලුඞ්ගස්ස කරීසමත්තෙ ඨානෙ ඨාතුං අරහත්තා. එත්ථ ච-"මංසං, නහාරූ, අට්ඨි, අට්ඨිමිඤ්ජං, වක්කං" "වක්කං, අට්ඨිමිඤ්ජං, අට්ඨි, නහාරූ, මංසං" "තචෝ, දන්තා, නඛා, ලොමා, කෙසා"ති එවං වක්කපඤ්චකාදිසු අනුලොමසජ්ඣායං වත්වා පටිලොමසජ්ඣායෝ පුරිමෙහි සම්බන්ධෝ වුත්තෝ. සචායං **සමෙමාහච්ච්‍යාදනිස්සං** විසුං තිපඤ්චාඞ්ගං පුරිමෙහි එකතෝ තිපඤ්චාඞ්ගන්ති ඡ පඤ්චාඞ්ගං

1, සී. න හොන්තීති. 2. ම, තදෙවස්ස 3. ම, න දිස්සති. 4. ම. පන්ති.

සඤ්ඤායෝ වුත්තෝතා. තත්ථ ආදිඅත්ථදස්සනවසෙන වුත්තෝතාති දට්ඨබ්බා. අනුලොම- පටිලොමසඤ්ඤායෙහිපි පටිලොමසඤ්ඤායෝ අනන්තිමෝ හොති, සඤ්ඤාඅපඛාරනන්තරං වා එතමපීති වෙදිතබ්බං. **හත්ථසඞ්ගලිකාති** අඞ්ගුලිපනාමිනා. **මනසා සඤ්ඤායෝති** චිත්තෙන චින්තනමාහ-යං මානසං ජප්පනන්ති වුච්චති. සම්මදෙව ඤායෝති වා= **සඤ්ඤායෝ**, චින්තනන්ති අත්ථෝ. විරතරං සුට්ඨු පඤ්ඤෙන[1] පගුණභූතා කම්මට්ඨානතනති සමාපජ්ජිත්වා මනසි කරොන්තස්ස ආදිතෝ පට්ඨාය යාව පරියොසානා කත්ථචි අසජ්ජමානා නිරන්තරමෙව උපට්ඨාති. තදනුඤාරෙන තදත්ථොපි විභූතතරෝ හුත්වා ඛායතීති ආහ- "වචසා සඤ්ඤායෝ හි—පෙ—පටිවෙධස්ස පච්චයෝ හොතී"ති. **ලක්ඛණපටිවෙධස්සාති** අසුභලක්ඛණපටිවෙධස්ස පටික්කූලසඤ්ඤාවසල්ලක්ඛණස්ස.

කස්සචි වණ්ණගහනමුඛෙන කොට්ඨාසා වවත්ථානං ගච්ඡන්ති, කස්සචි සණ්ඨානගහණමුඛෙන, කස්සචි දිසාවිභාගගහණමුඛෙන, කස්සචි පතිට්ඨිතොකාසගහණමුඛෙන, කස්සචි සබ්බසො පරිච්ඡිජ්ජ ගහණමුඛෙනාති වණ්ණාදිතෝ සල්ලක්ඛණං උග්ගහකොසල්ලාවහං වුත්තනන්ති තං දස්සෙන්තෝ-**කෙසාදීනං වණ්ණා වවත්ථපෙතබ්බොති** ආදිමාහ.

අත්තනෝ භාගෝ=සභාගෝ, සභාගෙන පරිච්ඡෙදෙ=**සභාග පරිච්ඡෙදෙ**, හෙට්ඨාපරිතිරියපරියන්තෙහි[2] සකොට්ඨාසිකතොසන්තරා දිහි ච පරිච්ඡෙදෙනි අත්ථෝ. **අම්ඝසඤ්ඤාවසෙනාති** කොට්ඨාසන්තරෙහි අවොම්ඝසඤ්ඤාවසෙන. අසභාගෝ හි ඉධ විසභාගොති අධිප්පෙතෝ- න විරුද්ධසභාගෝ. සඛායමත්ථෝ කෙසාදිසද්දතෝ එව ලබ්භති. සද්දන්තරත්ථාපොහවසෙන සද්දෙ අත්ථං වදතීති කෙසාති වුත්තෙ අකෙසා න හොන්තීති අයමත්ථෝ විඤ්ඤායති. කෙ පන තෙ අකෙසාලොමාදයෝ න ච ඝටාදිසු පසඞ්ගා-පකරණෙනෙව තෙසං නිවත්තිතත්තා.

පටික්කූලවසෙනෙව ඝටිතං-ධාතුවිභාගස්ස සාමඤ්ඤතොපි අගහිතත්තා, තත්ථෙව[3] විසුං ධාතුකම්මට්ඨානස්ස ඝටිතත්තා ච. **ධාතු විභඞ්ගා: සුඤ්ඤතාතිසුත්තං, විභඞ්ගපඛරණං** ධාතුවිභඞ්ගපාළි ච. **ඝස්ස වණ්ණනෙ උපට්ඨාති**-කෙසාදි, **තං** පුග්ගලං **සඤ්ඤා ඤානානි**: කෙසාදිසු වණ්ණඝනසණ්ඨාරාරම්මණානි **විභත්තානි**. "ඤත්වා ආවිකම්තබ්බ"නති ඤදත්ථං වුත්තං, තං දස්සෙතුං-**තඤ්ච ධාතුවසෙනාති** ආදි වුත්තං. **ඉධාති** ඉමස්මිං පටික්කූලමනසිකාරපබ්බෙ. **කායගතාසතිසුත්තෙන** හි පටික්කූලමනසිකාරපබ්බං ගහෙත්වා ඉධ කායගතාසතිභාවනා නිද්දිසියති.

න එකන්තරිකායාති එකන්තරිකායපි න මනසිකාතබ්බං, පගෙව චන්තරිකාදිනාති අධිප්පායෝ. "න භාවනං සම්පාදෙති ලක්ඛණපටිවෙධං න පාපුණාති-එකන්තරිකාය මනසි කරොන්තෝ"ති සම්බන්ධෝ. **ඔකාසමනවිස්සජ්ජනතති** පරිපජ්ජිතබ්බ- විස්සජ්ජෙතබ්බෙ මගෙන

1, ම. පවත්තනෙන. 2 ම. තිරියන්තෙහි. 3, ම. තත්ථෙව

පුච්ඡිතබ්බෝව ගහෙතබ්බං හොති- ගහෙතබ්බ- විස්සජ්ජේතබ්බට්ඨානස්ස අසල්ලක්ඛණතෝ. **කම්මට්ඨානං පරියොසානං පාපුණාතීති** ආදිතෝ පට්ඨාය යාව පරියොසානා මනසිකාරමත්තං හොතීති අධිප්පායෝ. **අච්ඡූනං පන හොති**- පටිකූලාකාරස්ස සුට්ඨු අසල්ලක්ඛණතෝ. **තතෝ එව න විසෙසං ආවහති. කම්මට්ඨානං පරියොසානං න ගච්ඡතීති** පටිපාටියා සබ්බකොට්ඨාසෙ මනසි කරොතොයෙව විභූතා හුත්වා උපට්ඨහන්ති. තෙ සාතිසයං පටිකූලතෝ මනසි කරොන්තස්ස කම්මට්ඨානං පරියොසානං ගච්ඡෙය්‍ය. ඉමස්ස පන අති විය දළ්හං මනසි කරොතෝ විභූතතෝ උපට්ඨානමෙව නත්ථි, කුතෝ පටිකූලතායය සණ්ඨානං. තෙනාහ- **විසෙසාධිගමස්ස පච්චයෝ න හොතීති. බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණෙති** අසුචි පටිකූලන්ති කෙසාදීසු පවත්තෙතබ්බං අසුභානුපස්සනං හිත්වා සුභාදිවසෙන ගය්හමානා කෙසාදයොපි ඉධ බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණමෙවාති වෙදිතබ්බා. රූපාදයෝ හි නීලාදිවසෙන පුථුසභාවත්තාය පුථුත්තාරම්මණං නාම, නානාරම්මණන්ති අත්ථෝ.

අසමාධානං වෙතසෝ විරූපෝ ඛෙපොති=**වික්ඛෙපෝ**, සෝ සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා සකකච්චං කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්තෙන **පටිබාහිතබ්බෝ. පරිහායතීති** හායති.[1] **පලිබුජ්ඣතීති** විනස්සති.

යා අයං කෙසා ලොමාති ආදිකා ලොකසඞ්කෙතානුගතා. **පඤ්ඤත්තීති** අට්ඨඞ්ගමෙ උපාදාය පඤ්ඤත්ති. **නං** කෙසාදිපඤ්ඤත්තිං. **අතික්කමිත්වාති** පටිකූලභාවනාය අතික්කමිත්වා උග්ඝාටෙත්වා. තස්සා උග්ඝාටිතත්තා **තස්මිං තස්මිං** කොට්ඨාසෙ පටිකූලතෝ උපට්ඨහනෙන[2] පටිකූලන්ති චිත්තං ඨපෙතබ්බං. ඉදානි තමත්ථං උපමාය විභාවෙන්තෝ-**සෙය්‍යථා හීති** ආදිමාහ. තත්‍රිදං උපමාසංසන්දනං: මනුස්සා විය යොගාවචරෝ, උදපානං විය කොට්ඨාසා, තාලපණ්ණාදිසඤ්ඡාදනං විය කෙසාදිපඤ්ඤත්ති, තෙන මනුස්සානං උදපානෙ නහානපිවනාදි විය යොගාවචරස්ස පුබ්බභාගෙ කෙසා ලොමාති පණ්ණත්තිවසෙන මනසි කාරො, අභිණ්හසඤ්ඡාරෙන මනුස්සානං සඤ්ඡාදනෙන විනා උදපානෙ කිච්චකාරණං විය යොගාවචරස්ස මනසිකාරබලෙන පණ්ණත්තිං අතික්කමිත්වා පටිකූලභාවෙයෙව චිත්තං ඨපෙත්වා භාවනානුයොගො. **පුබ්බභාගෙ-පෙ-පාකටෝ හොතීති** කෙසා ලොමාති ආදිනා භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස කෙසාදිපඤ්ඤත්තියා සද්ධිංයෙව කොට්ඨාසානං පටිකූලභාවෝ පුබ්බභාගෙ පාකටෝ හොති. **අථාති** පච්ඡා භාවනාය වීථිපටිපන්නකාලෙ. **පටිකූලභාවෙයෙව චිත්තං ඨපෙතබ්බන්ති** කොට්ඨාසානං පටිකූලාකාරෙයෙව භාවනාචිත්තං පවත්තෙතබ්බං.

අනුපුබ්බෙන මුඤ්චනං=අනුපුබ්බමුඤ්චනං, අනුපට්ඨහන්තස්ස අනුපට්ඨහන්තස්ස මුඤ්චනන්ති අත්ථෝ. කථං පන අනුපට්ඨානං හොතීති ආහ-**ආදිකම්මිකස්සාති** ආදි. **පරියොසානකොට්ඨාසමෙව ආභවට්ඨිතෙති** ඉදං කම්මට්ඨානන්තන්ති අනුසාරෙන ආදිතෝ කම්මට්ඨාන

1. ම. හීයති 2. ම. උපට්ඨහනෙති.

මනසිකාරෝ පවත්තතීති කත්වා වුත්තං. තථා හිස්ස මනසා සජ්ඣායෝ විය මනසිකාරෝ තෙ තෙ කොට්ඨාසෙ ආමට්ඨමත්තෙන කත්වා ගච්ඡති, න ලක්ඛණසල්ලක්ඛණවසෙන. යදා පන තෙ ලක්ඛණසල්ලක්ඛණවසෙන සුට්ඨු උපධාරෙනෙත්වා මනසි කරොති, තදා **ඛෙත්වි උපට්ඨහන්ති ඛෙත්වි න උපට්ඨහන්ති**. තත්ථ පටිපජ්ජනවිධිං දස්සෙතුං-අථස්සාති ආදිමාහ. ත-ඒ-ඛම්මන්ති මනසිකාරඛම්මං **තාව භාවෙතබ්බං**, කිත්වවිරන්ති: **යාව ඒසු උපට්ඨිතෙසු** තෙසම්පි මජ්ඣං **එකො සුට්ඨුතරං උපට්ඨාති** තාව.

උකඛුටුට්ඨඛුටුට්ඨකාතෙ එව උට්ඨහිත්වාති පුබ්බ මිය එකස්ස කත්තාය උකඛුටිකාය ඛමෙන සබ්බතාලෙසු පතිත්වා උට්ඨහිත්වා උට්ඨහිත්වා පරියන්තතාලං ආදිතාලඤ්ච ආගන්ත්වා[1] තතො තතො තත්ථ තත්ථෙව කත්තාය උකඛුටිකාය උට්ඨහිත්වාති අත්ථො. **මෙ භික්ඛාති** ඒසු ගෙහෙසු ලද්ධභික්ඛා.[2]

අපපණ්ණකොති අපපණ්ණකාරතො. වත්තිංසාකාරෙ අපපණ්ණ[3] කිං පවෙච්ඡං කොට්ඨාසෙසු හොති, උදාහු අඤ්ඤට්ඨාති විචාරණාය ආහ-**අපපණ්ණකොට්ඨාසතොති**, කොට්ඨාසතො කොට්ඨාසතොති අත්ථො. තෙනාහ-**ඛෙඛාදිසූති** ආදි.

අධිච්ඡන්නන්ති සමථප්පසන්නාචිත්තං. **අනුසුත්තෙනාති** යුත්තපප යුත්තෙන්න, භාවෙන්නෙන්නාති අත්ථො. **කාලෙන කාලන්ති** කාලෙකාලෙ. **සමාධිනිමිත්තං**: උපලක්ඛිතසමාධානාකාරෙ සමාධි එව. **මනසිකාතබ්බන්ති** චිත්තෙන ඛාතබ්බං, උප්පාදෙතබ්බන්ති අත්ථො. සමාධිකාරණං වා ආරම්මණං **සමාධිනිමිත්තං**, තං ආවජ්ජිතබ්බන්ති අත්ථො. පඝහ නිමිත්ත-උපෙක්ඛානිමිත්තෙසුපි එසෙව නයො. "ඨානං අත්ථී"ති වචන සෙසො. **තං භාවනාචිත්තං ඛොසජ්ජාය සංවත්තෙතඤ්ඤ**, තස්ස සංවත්ත නස්ස කාරණං[4] අත්ථීති අත්ථො. තං වා මනසිකරණචිත්තං ඛොසජ්ජාය සංවත්තෙතය්‍ය, එතස්ස ඨානං කාරණං අත්ථීති අත්ථො. මුදුනන්ති සුභාවිත භාවෙන මුදුභූතං, වසිභාවපත්තනන්ති අත්ථො. මුදුත්තා එව **කම්මඤ්ඤං**: කම්මක්ඛමං ඛම්මයොගඤ්ඤං. **පභස්සරන්ති** උපක්කිලෙසවිගමෙන පරිසුද්ධං, පරියොදාතන්ති අත්ථො. **න ච පභඞ්ගූති** කම්මනියභාවූපගමනෙන න ච පභිජ්ජනසභාවං. සුඛනතං විය සුවණ්ණං විනියොගක්ඛමං. **තෙනාහ-සම්මා සමාධියති ආසවානං ඛයායාති.**

උකඛං බන්ධතීති මූසං සම්පාදෙති. **ආලිම්පෙතීති** ආදීපෙති ජාලෙති. **තඤ්චාති** තං පිළන්ධනවිකතිසඞ්ඛාතං **අත්ථං**: පයොජනං **අස්ස**: සුවණ්ණකාරස්ස **අනුභොති**: පහොති සාධෙති, අස්ස වා සුවණ්ණස්ස අත්ථං සුවණ්ණකාරෝ අනුභොති පාපුණාති.

අභිඤ්ඤෙය්‍යාති ඉද්ධිවිධාදිඤ්ඤණෙන. **සච්ඡිකාරණීයස්ස**: ඉද්ධිවිධ පච්චනුභවනාදිකස්ස අභිඤ්ඤෙසච්ඡිකාරණීයස්ස. යස්ස පච්චක්ඛං අත්ථි, සො සක්ඛි, සක්ඛිනො භබ්බං=සක්ඛිභබ්බං, සක්ඛිභබ්බමෙව=

1. ම. අගන්ත්වා.
2. ම. ලද්ධබ්බභික්ඛා.
3. සී & ම. අපපණ්ණා හොති.
4. ම. ඨානං කාරණං.

සක්කිභබ්බතා, තං **සක්කිභබ්බන**න්ති වුත්තං හොති සක්කි ව සො භබ්බො වාති වා=සක්කිභබ්බො, අයං හි ඉදධිවිධාදීනං භබ්බො, තඤ්ච සක්කීති=සක්කිභබ්බො, තස්ස භාවො=**සක්කිභබ්බතා**, තං පාපුණාති. **සති සති ආයතනෙ**ති තස්මිං තස්මිං පුබ්බහෙතුආදිකාරණෙ සති.

සීතිභාවන්ති නිබ්බාණං, කිලෙසදරථවූපසමං වා. **නිග්ගණ්හාතීති** උද්ධතං චිත්තං උද්ධච්චපාතතො රක්ඛණවසෙන නිග්ගණ්හාති. **පග්ගණ්හාතීති** ලීනං චිත්තං කොසජ්ජපාතතො රක්ඛණවසෙන පග්ගණ්හාති. **සම්පහංසෙතීති** සම්පපවත්තං චිත්තං තථා පවත්තියං[1] පක්ඛන්දය තොසෙති, උත්තෙජෙති වා. යදා වා නිරස්සාදං චිත්තං භාවනාය න පක්ඛන්දති, තදා ජාතිආදීනි සංවෙගවත්ථූනි පච්චවෙක්ඛිත්වා සම්පහංසෙති සම්මත්තෙජෙති. **අජ්ඣුපෙක්ඛතීති** යදා පන චිත්තං අලීනං අනුද්ධතං සම්මදෙව භාවනාවීථිඔතිණ්ණං හොති, තදා පග්ගහනිග්ගහ-සම්පහංසනෙසු ඛන්ධෙසු ව්‍යාපාරං අකත්වා සම්පපවත්තෙසු යොගෙහසු සාරථි විය අජ්ඣුපෙක්ඛති: උපෙක්ඛකොව හොති. **පණීතාධිමුත්තිකොති** පණීතෙ උත්තමෙ මග්ගඵලෙ අධිමුත්තො නිණ්ණ-පොණ-පබ්භාරො.

සුග්ගහිතං කත්වාති යථාවුත්තං උග්ගහකොසල්ලසඞ්ඛාතං විධිං සුට්ඨු උග්ගහිතං පරියාපුණනාදිනා සුපරිග්ගහිතං කත්වා. **සුමත්තං වවත්ථපෙත්වා**ති මනසිකාරකොසල්ලසඞ්ඛාතං විධිං සම්මදෙව සල්ලක්ඛණවසෙන උපධාරෙත්වා. **විසෙසන**න්ති පුබ්බභාගතො පරං භාවනාය විසෙසං. **පුනප්පුනං පරිවත්තෙත්වා**ති කම්මට්ඨානතන්තිං පගුණභාවං පාපෙන්තො භියොභියොය වාචාය මනසා ච පරිවත්තෙත්වා. **ගණ්ඨිට්ඨාන**න්ති යථා රුක්ඛස්ස දුබ්බිනිහෙදෙ අරඤ්ඤස්ස වා ගහණභූතො පදෙසො ගණ්ඨිට්ඨාන න්ති වුච්චති, එවං කම්මට්ඨානතන්තියා අත්ථතො දුබ්බිනිහෙදෙ ගහණභූතො ච පදෙසො ගණ්ඨිට්ඨාන න්ති වුච්චති, තං පරිපුච්ඡතාදිලද්ධෙන ඤාණඵරසුනා ඡින්දිත්වා.

නිමිත්තන්ති කම්මට්ඨානනිමිත්තං අසුභාකාරං. ඊදිසෙන පයොජනෙන ලුඤ්චනම්පි අනවජ්ජන්ති දස්සෙතුං- **ලුඤ්චිත්වා**ති වුත්තං. **ඡින්නට්ඨානෙ**ති ලුඤ්චිතට්ඨානෙ. **වට්ටතියෙව-නිස්සරණජ්ඣාසයෙන** ඔලොකනතො: **උස්සදවසෙනා**ති අපලිතානං පලිතානං වා බහුලතාවසෙන. **දිස්වාව නිමිත්තං ගහෙතබ්බං**-දස්සනයොගතාය තවපඤ්ච කස්ස. ඉතරෙසු සුත්වා ඤත්වා ච[2] නිමිත්තං ගහෙතබ්බං.

අදූරිට්ඨකවණ්ණාති අභිනවාරිට්ඨඵලවණ්ණා. **කණ්ණචූළිකාති** උපරි කණ්ණසක්කලිකාය පරභාගං සන්ධාය වුත්තං. **තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤන පරිච්ඡින්නතා**, කථං? **මෙ කොසා එකන්තො නත්ථි**ති. **ආසයොති** නිස්සයො, පච්චයොති අත්ථො.

---

1. ම. පවත්තියා. 2. ම. සුත්වාව

අසම්මිස්සකාලකා: අඤ්ඤේහි අවෙණ්ණා අසම්මිස්සකාලකා. පත්ත සදිසත්තා නඛා එව=**නඛපත්තානි**. **නඛා තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤේන පරිච්ඡින්නාති** විසුං වවත්ථිතත්තං සන්ධාය වුත්තං. තමේව හි අත්ථං දස්සෙතුං-මේ **නඛා එකතෝ නත්ථී**ති ආහ.

දන්තපාලියාති දන්තාවලියා. **සාසනඤ්ච පත්ථමානේනා**ති සකටස්ස ධුරට්ඨානෙ උප්පත්ථිතත්තා දන්තානං ආධාරභූතා අට්ඨි **හනුකට්ඨි. සඞ්කඩ්ඪියමානාති** සම්පිණ්ඩියමානා.

කොසඞ්ගාරඛණ්ඩකොසෝ: උපලණ්ඩපොඩ්ඩලකං,[1] යං කොසෙය්‍ය ඵලන්තිපි වුච්චති. **ලුම්බඛඣපාහනෝ**: සඛලපිණ්ඩපාදච්ඡාදනථූපාහනෝ. **ආනිසදං**: ආසනපදෙසෝ. **තූණීරෝ**: සරවාපෝ. **ගලඤ්ඣුඛං**: කණ්ඨත්තනාසං. **කිටකුලාවඛං**: ඛරමූඛකූටපං. **අනුලෝමෙන පටිලෝමෙන චාති** එත්ථ- අංසපපදෙසතෝ පට්ඨාය බාහුනෝ පිට්ඨි පදෙසෙන ඔතරණං අනුලෝමෝ, මණිබන්ධතෝ පට්ඨාය බාහුනෝ පුරිමභාගෙන ආරොහනං පටිලෝමෝ, **තෙනෙව නයෙනාති** දක්ඛිණහත්ථේ වුත්තෙනෙව නයෙන, අනුලෝමෙන පටිලෝමෙන වාති අත්ථෝ. **සුඛුමමිතී**ති යථාවුත්තඔළාරිකවමමතෝ සුඛුමං, අන්තොමුඛවමනාදිකොට්ඨාසෙසු වා තත්‍රෙන පරිච්ඡින්නත්තා යං දුරූපලක්ඛං, තං සුඛුමන්ති වුත්තං. තං හි වුත්තනයෙන **ඤාණෙන** තවං **විභජිත්වා**[2] පස්සන්තස්ස පාකටං හොති. ඉධ ජීවිපි තවගතිකා එවාති තතෝ උපරි ආකාසෙන පරිච්ඡින්නෝ වුත්තෝ.

නිසදපොතෝ: සිලාපුත්තකෝ. **උදඛනඤ්ඤෝ**ති මත්තිකාපිණ්ඩෙන කතුදඛනස්ස කොට්. **තාලඟුළපටලං** නාම: පක්කතාලඵලසිකා. තාලපට්ටිකාදිසු ලිම්පිත්වා සුක්ඛාපෙත්වා උද්ධරිත්වා ගහිතපටලං. **සුඛුමන්ති** යථාවුත්තමංසතෝ සුඛුමං. පණ්හිකමංසාදිථූලානං සකල සරීරස්ස කිසානං යෙභුය්‍යෙන මංසෙන පටිච්ඡාදිතත්තා වුත්තං-**තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤේන පරිච්ඡින්නන්ති**.

ජාලකාරෝ කඤ්චුකෝ **ජාලඤ්ඣුඛෝ**. විසුං වවත්ථිතභාවෙනෙව නහාරූ තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤේන පරිච්ඡින්නා.

දන්තානං විසුං ගහිතත්තා **එපෙත්වා මත්තිංසදන්තට්ඨිනීති** වුත්තං. **එකං ජන්ඝට්ඨි**[3] **එකං ඌරට්ඨීති** එකගහණං "එකෙකසම්මිං පාදෙ"ති අධිකාහත්තා. **එවං තිමත්තානීති** එවං මත්තසද්දෙහි ආනිස දට්ඨිආදීනි ඉධ අවුත්තානිපි දස්සෙතීති වෙදිතබ්බං. **එවඤ්ච කත්වා- අතිරෙකතිසතඅට්ඨිකසමුස්සයන්ති** ඉදඤ්ච වචනං සමත්ථිතං හොති. **කිළාසොළකානි**: සුත්තෙන බන්ධිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං සවෙත්වා[4] කිළන්න ගොළකානි. **ඛණ්ඩඛණ්ඩෙහා**: දුරකානං කිළන්නඛුද්දකඛණ්ඩකා. **නත්ථි ජඞ්ඝට්ඨිකස්ස පතිට්ඨිනට්ඨානන්ති** ජන්ඝට්ඨිමහි පවිසිත්වා ඨිතට්ඨානන්ති අධිප්පායෝ. **තෙන**: ඌරට්ඨිනා **පතිට්ඨිනට්ඨානං** යං, **තටිනෝ**

1. සී පොණ්ඩලකා.
2. ම. විවරිත්වා.
3. ජන්ඝට්ඨි-ති: මූ:
4. සී සණ්ඩත්වා.

තං **අගහවජිතනමහාපුන්නාගඵලසදිසං**. කුම්භකාරෙන නිප්පාදිතං උද්ධනං **කුම්භකාරඝටඋද්ධනං**. **සීසඝපට්ටවෙඨනං**: වෙඨෙත්වා ඨපිතං සීසමයං පට්ටකං. යෙන සුත්තං කන්තන්ති, තස්මිං තන්තකම්හි විජ්ඣිත්වා ඨපිතගොළකා වට්ටනා නාම, වට්ටනානං ආවලි=**වට්ටනාවලි** මණ්ඩලාකාරෙන ඡින්නවංසකළීරඛණ්ඩානි **වංසකළීරවක්කලඛානි**. **අවලෙඛනසත්ථකං**: උච්ඡුතචාවලෙඛනසත්ථකං. **වක්කභාගෙන පරිච්ඡින්නන්ති** වක්කපරියන්තභාගෙන පරිච්ඡින්නං. ඉතො පරෙසුපි එවරූපෙසු එසෙව නයො.

සං නිස්සායාති යං ලොහිතං නිස්සාය, නිස්සයනිස්සයොපි නිස්සයොත්වෙව වුච්චති. භවති හි කාරණකාරණෙපි කාරණවොහාරො, යථා "වොරෙහි ගාමො දඩ්ඩො"ති. අථ වා: යස්මිං රූපකලාපෙ හදයවත්ථු, තම්පි ලොහිතගතිකමෙව හුත්වා තිඨතීති යං නිස්සායාති වුත්තං. **පණ්ඩුකධාතුකන්ති** පණ්ඩුභාවං. **පරියොනහනමංසන්ති** පටිච්ඡාදකමංසං.

උදරජීවහාමංසන්ති ජීවහාසණ්ඨානං උදරස්ස මත්ථකපස්සෙ තිට්ඨති තක්කමංසං. **නීලන්ති** වත්වා නීලං නාම බහුධාතුකන්ති ආහ-**නිගණ්ඨිපුප්ඵවණ්ණන්ති**.

පප්ඵාසමංසන්ති යථාට්ඨානෙ එව ලම්බිත්වා ඨොකා පරිවත්තනක[1] මංසං. **නිරසන්ති** නිහීනරසං. **නිරොජන්ති** නිප්පභං, ඔජරහිතං වා.

ඔහඞ්ගෙත්ති අවහුඤ්ජිත්වා ඨිතා. **සක්ඛරසුධාවණ්ණන්ති** මරුමෙඛිකතාසුධාවණ්ණං. "සෙතසක්ඛරසුධාවණ්ණ"න්තිපි පාඨො. සෙතසක්ඛරාවණ්ණං සුධාවණ්ණඤ්චාති අත්ථො.

අන්තසස ආහුඤ්ජිත්වා ආහුඤ්ජිත්වා ඨිතපදෙසා **අන්තානොහඨා නාම**, තෙසං බන්ධනභූතං අන්තගුණං නාමාති දස්සෙන්තො ආහ-**අන්තගුණන්ති අන්තානොහඨානෙසු බන්ධනන්ති**. කුඤ්ඡලඵරසුකම්මාදීනි කරොන්තානං අන්තානොහොගෙ අඟුලන්තෙන එකතො ආබන්ධිත්වා, කිං විය? යන්තසුත්තකම්ම යන්තඵලකානි. කිම්ව කත්ථ[2] ඨිතන්ති ආහ- **පාදසුඤ්ඣන-පෙ-ඨිතන්ති**. පුරිමඤ්චත්ථ ආබන්ධිතස්ස, දුතියං ඨානාකාරස්ස **නිදස්සනන්ති** දට්ඨබ්බං.

අසිතං නාම: භුත්තං ඔදනාදි. **පීතං** නාම: පිවනවසෙන අජ්ඣොහටපානකාදි. **ඛායිතං** නාම: සඞ්ඛාදිතං පිට්ඨ- මූල- ඵල- ඛජ්ජාදි. **සායිතං** නාම: අස්සාදිතං අම්බපක්ක-මධු-ඵාණිතාදි. **යත්ථාති** යස්මිං උදරෙ. **යන්ති** ව උදරමෙව පච්චාමසති. "යත්ථ පාන-භොජනාදි නිපතිත්වා තිට්ඨති"ති සම්බන්ධො. **සුවානවමථූ**: සාරමෙය්‍යවන්තං. **විවෙකන්ති** විභාගං.

හෙට්ඨා නාභිපිට්ඨිකණ්ඨකමූලානං අන්තරෙති පුරිමභාග වසෙන නාභියා හෙට්ඨාපදෙසස්ස පච්ඡිමභාගවසෙන හෙට්ඨිමපිට්ඨිකණ්ඨකානං වෙමජ්ඣෙ **වෙළුනාළිසදිසො** පදෙසොති අධිප්පායො. **සමොහිතන්ති** ත්‍රිවිතං.

1, ම. පරිවත්තක. 2, ම. තත්ථ.

පූතිභාවං ආපජ්ජනා කුසකුටණ්ඩං **පූතිකුසකුටණ්ඩං**. **උදෙදහො:** පිත්තාදීහි විනා කෙවලො උද්ධඞ්ගමවාතො. **ආවාමො:** අවස්සාවිත[1] කණ්ඩවිසං.

චක්ඛාහදඤ්ඤඛනපජ්ජාසෙ තෙමයමානනති එත්ථ-යඤ්ඤං හෙට්ඨා භාගපූරණෙනෙව තෙමෙති. ඉතරානි තෙසං උපරි ථොකං ථොකං පග්ඝරණෙනාති දට්ඨබ්බං.

උතුවිසමාහරෙ: උණ්හවලාහකාදිහෙතුකො. විසමවජ්ජෙනා හිසාදි කලාපො විසමං උදකං පග්ඝරති. එවමෙව සරීරං කෙසකූපාදිච්චරෙහි උපරි හෙට්ඨා තිරියඤ්ච සෙදවිසමං[2] පග්ඝරතීති දස්සෙතුං-**විසමවජ්ජනන**ග්ගහණං කතං.

විසමාහාරනති තදූ පවත්තමානසරීරාවත්ථාය අසප්පායාහාරං, අති කට්ඨක-අච්චුණ්හාදිවිසභාගාහාරං වා. **සම්මාහච්චිනොදනියං** පන විස භාගාහාරනෙව්ව වුත්තං-තදූ පවත්තමානානං ධාතූනං විසභාගත්තා.

නහානඤාලෙති ඉදං උදකස්ස උපරි සිනෙහස්ස සම්භවදස්සනත්ථං වුත්තං. **පරිඛමනනසිනෙහබින්දුවිසටසණ්ඨානනි** විසටං හුත්වා පරිඛ මන්නසිනෙහබින්දුසණ්ඨානා. උතුවිසභාගො බහිද්ධා සමුට්ඨානො. ධාතු විසභාගො අන්තොසමුට්ඨානො. **නෙ පදෙසාති** තෙ හත්ථතලාදිපදෙසා.

කිඤ්චීති උණ්හාදිරසානං අඤ්ඤතරං ආහාරවට්ටුං. **නොසනති** සත්තානං. **හදයං ආකිලාසතීති**[3] විසභාගාහාරාදිං පටිච්ච හදයපදෙසො විවත්තති.

දධිනො විස්සන්දනඅචඡරසො **දධිමණ්ඩු. ගලිත්වාති** සන්ධිත්වා **නාළුමත්ථකච්චරෙන ඔතරිත්වාති** මත්ථකච්චරතො ආගන්ත්වා තාලු මත්ථකෙන ඔතරිත්වා.

තෙලං විය සකටස්ස නාභි-අක්ඛ-සීසානං **අට්ඨිසන්ධීනං අබ්භඤ්ජන කිච්චං සාධයමානා. කටකටායනතීති** ''කට කටා''ති සද්දං කරොන්ති. අනුරවදස්සනං හෙතං. **දුක්ඛනනීති** දුක්ඛිතානි සඤ්ජාතදුක්ඛානි හොන්ති.

සමූලං ථූලමාසං ඛාපෙත්වා ඡාරිකං අවස්සාපෙත්වා ගහිතයූසො **මාසඛාරො**. උච්චිට්ඨොදක-ගබ්භමලාදීනං ඡඩ්ඩනට්ඨානං **චන්දනිකා. රවනඝටං**[4] නාම: පඤ්ඤායා අමූඛමෙව හොති, යස්ස පන ආරඝ මත්තම්පි උදකස්ස පවිසනමුඛං නත්ථි, තං දස්සෙතුං-**අමුඛෙ රවනඝටෙති** වුත්තං. **ආයූහනනති** සම්මජ්ජනං.

එවං ඛීති ආදි යථාවුත්තස්ස උගහකොසල්ලපටිපත්තියා නිගමනං. ඉදානි යථාවුත්තං මනසිකාරකොසල්ලපටිපත්තිම්පි නිගමනවසෙන ගහෙත්වා කම්මට්ඨානං මත්ථකම්පාපෙත්වා දස්සෙතුං-**අනුපුබ්බකොති** ආදි ආරද්ධං. තත්ථ-**පණණත්තිසමතික්කමාවසානෙති** කොසාදිපණණත්ති

1 ම. අවස්සාවන. 2. ම, භෙදං විසමං. 3 ම. ආඛිලාඝතීති. 4. සී: මූ: ඝවනඝට.

සමතික්කමනවසෙන පවත්තනාය භාවනාය අවසානෙ. **අප්පබ්බාපදිය මිවාති** එකජ්ඣමිව. **කෙසාති** "ඉති" සද්දෙ ආදිඅත්ථෙ, පකාරත්ථෙ වා; එවමාදිනා ඉමිනා පකාරෙන වාති අත්ථෙ. **තෙ ධම්මාති** වණ්ණාදි වසෙන වවත්ථාපිතා පටික්කූලාකාරතො උපට්ඨිතා කොට්ඨාසධම්මා. **බහිද්ධාපීති** සසන්තානතො බහිපි,[1] පරසන්තානං කායෙපීති අත්ථෙ. **මනසිකාරං උපසංහරතීති** යථාවුත්තං පටික්කූලමනසිකාරං උප නෙති-යථා ඉදං තථා එතන්හි. **එවං සබ්බකොට්ඨාසෙසු පාකටිභූතෙසූති** යථා අත්තනො කායෙ, එවං පරෙසම්පි කායෙ සබ්බෙසු කෙසාදිකොට්ඨාසෙසු පටික්කූලවසෙන විභූතභාවෙන උපට්ඨිතෙසූති අත්ථෙ. අයමෙත්ථ සඞ්ගණ්හනසදිසො යොගිනො භාවනා විසෙසො දස්සිතො.

අනුපුබ්බමුඤ්චනාදීනි ආදිසද්දෙන සුත්තන්තනයෙන විභාවිතං විරියසමතායොජනං සඞ්ගණ්හාති. **පුනප්පුනං මනසි කරොතොති** වුත්තනයෙන අත්තනො කායෙ කෙසාදිකෙ "පටික්කූලා පටික්කූලා"ති අභිණ්හසො මනසිකාරං පවත්තෙන්තස්ස යදා සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි ලද්ධසමථානි සුවිසදානි පවත්තන්ති, තදා අස්සද්ධියාදීනං දූරීභාවෙන සාතිසයං බලප්පත්තෙහි[2] සන්තහි සද්ධාමෙහි ලද්ධූපත්ථම්භානි චිත්තකා දීනි ඣානඞ්ගානි පටුතරානි හුත්වා පාතුභවන්ති. තෙසං උප්පිළිපච්ච නීකතාය නීවරණානි විකම්භිතානෙව හොන්ති-සද්ධිං තදෙකට්ඨෙහි පාපධම්මෙහි. උපචාරසමාධිනා චිත්තං සමාධියති. සො තංයෙව නිමිත්තං ආසෙවන්තො භාවෙන්තො බහුලීකරොන්තො අප්පණං පාපුණාති. තෙන වුත්තං-**අනුක්කමෙන අප්පණා උප්පජ්ජතීති**

සබ්බාකාරතොති වණ්ණාදිවසෙන පඤ්චධාපි. **සාති** අප්පණා. යදි පනෙතං කම්මට්ඨානං අවිඤ්ඤාණකාසුභකම්මට්ඨානානි විය පඨමජ්ඣාන වසෙන සිජ්ඣති, අථ කස්මා "කායගතාසතී"ති වුත්තන්ති ආහ-**එවං පඨමජ්ඣානවසෙනාති** ආදි. නානාවණ්ණසණ්ඨානාදිසු චත්තිංසාය කොට්ඨාසෙසු පවත්තමානාය සතියා කිච්චමෙත්ථ සාතිසයන්ති ආහ-**සතිබලෙන ඉජ්ඣනතොති.**

පන්තසෙනාසනෙසු අධිකුසලෙසු ච අරතිං කාමගුණෙසු ච රතිං සහති අභිභවතීති=**අරතිරතිසහො**- සරීරසභාවවිත්තතාය අනභි රතියා පහීනත්තා. තථා කොට්ඨාසභාවනාය අත්තසිනෙහස්ස පරික්ඛී ණත්තා භයභෙරවං සහති, සීතාදීනඤ්ච[3] අධිවාසකජාතිකො හොති. අත්තසිනෙහවසෙන හි පුරිසස්ස භයභෙරවං හොති-දුක්ඛස්ස ච අනධි වාසනං. ඉමං පන කොට්ඨාසභාවනමනුයුත්තස්ස න කෙවලං පඨමජ්ඣාන මත්තමෙව, උත්තරිම්පි පටිවෙධො අත්ථීති දස්සෙතුං-**සෙසාදිනානති** ආදි වුත්තං.

කායගතාසතිසං විත්ථාරකථාමුඛවණ්ණනා.

---

1. ම. බහිද්ධාපි. 2. සී. බලප්පවත්තෙහි. 3. ම. සීතාදීනඤ්ච.

"යං තං එවං පසංසිත්වා ආනාපානසතිකම්මට්ඨානං නිද්දිට්ඨ"නන්ති සම්බන්ධො. තත්ථ-යස්මා **කථං භාවිතොති** ආදිකාය පුච්ඡාපාළියා අත්ථෙ විභාවිතෙ ථොමනාපාළියාපි අත්ථො විභාවිතොයෙව හොති-හෙදුභාවතො. තස්මා තං ලඞ්ඝිත්වා **කථං භාවිතො චාති** ආදිනා ආරභති. තත්ථ හි-ඉතො පසංසාභාවො **අයම්පි ඛොති** වචනඤ්ච විසෙසො. තෙසු පසංසාභාවං දස්සෙතුං-**එවං පසංසිත්වාති** වුත්තං. පසංසා ච තත්ථ අභිරුච්ජනනෙන උස්සාහනත්ථා. තං හි සුත්වා භික්ඛු-භගවා ඉමං සමාධිං අනෙකෙහි ආකාරෙහි පසංසති, සන්තො කිරායං සමාධි පණීතො ච අසෙවනකො ච, සුඛො ච විහාරො, පාපධම්මෙ ච ඨානසො අන්තරධාපෙතීති සඤ්ජාතාභිරුචයො උස්සාහජාතා සක්කච්චං අනුයුඤ්ජිතබ්බං පරිපජ්ජිතබ්බං මඤ්ඤන්ති. **අයම්පි ඛොති** පදස්ස යෙ ඉමෙ මයා නිබ්බාණමහාසරස්ස ඔතරණත්ථභූතා කායිණජ්ඣාන-අසුභජ්ඣානාදයො දෙසිතා, න කෙවලං තෙ එව, අයම්පි ඛොති භගවා අත්තනො පච්චක්ඛභූතං සමාධිං දෙසනානුභාවෙන තෙසම්පි භික්ඛූනං ආසන්නං[1] පච්චක්ඛඤ්ච කරොන්තො සම්පිණ්ඩනවසෙන එවමාහාති සම්බන්ධමුඛෙන අත්ථො වෙදිතබ්බා. **සොළසවත්ථුකන්ති** චතූසු අනුපස්සනාසු චතුන්නං චතුක්කානං වසෙන සොළසට්ඨානං. **සබ්බාකාර පරිපූරෙති** කම්මට්ඨානපාළියා පදත්ථො පිණ්ඩත්ථො උපමා වොදානා පරිහාරො පයොජනන්ති එවමාදිහි සබ්බෙහි ආකාරෙහි පරිපුණ්ණෙති. **නිද්දෙසොති** කම්මට්ඨානස්ස නිස්සෙසතො[2] විත්ථාරො.

කථන්ති ඉදං පුච්ඡනාකාරවිභාවනපදං, පුච්ඡා වෙත්ථ කථෙතුකම්‍ය තාවසෙන-අසඞ්කුසං අසම්භවතො. සා ච උපරි දෙසනං ආරුළ්හානං සබ්බසං පකාරවිසෙසානං ආමසනවසෙනාති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො-**කථන්ති**-පෙ-**කම්මනාපුච්ඡාති** ආහ. **කථං බහුලීකතොති** එත්ථාපි **ආනාපානසතිසමාධීති** පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. තත්ථ-**කථන්ති** ආනාපානසතිසමාධිබහුලීකාරං නානප්පකාරතො විත්ථාරෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා. **බහුලීකතො ආනාපානසතිසමාධීති තථා පුට්ඨධම්ම නිද්දෙසනන්ති** ඉමමත්ථං-**එසෙව නයොති** ඉමිනා අතිදිසති. තථා සන්ත භාවාදයොපි[3] තස්ස යෙහි භාවනාබහුලීකාරෙහි සිද්ධා, තගහණෙනෙව ගහිතා හොන්තීති දස්සෙතුං-**කථං බහුලීකතො**-පෙ-**වූපසමෙතීති එත්ථාපි එසෙව නයොති** වුත්තං.

"පුන ච පරං උදායි අක්ඛාතා මයා සාවකානං පටිපදා, යථා පටිපන්නා මෙ සාවකා වත්තාරො සතිපට්ඨානෙ භාවෙන්තී"ති ආදිසු උපාදාන- වඩ්ඪනට්ඨෙන භාවනා වුච්චතීති තදුභයවසෙන අත්ථං දස්සෙන්තො-"භාවිතොති උපාදිතො වඩ්ඪිතො වා"ති ආහ. තත්ථ-භාවං විජ්ජමානතං ඉතො ගතොති=**භාවිතො**, උපාදිතො පටිලද්ධ මත්තෙනාති අත්ථො. **උපගතෙනා** පන ලද්ධාසෙවනො. **භාවිතො**: පගුණ භාවං ආපාදිතො, වඩ්ඪිතොති අත්ථො

1. ම, ආසන්න. 2. සී & ම, විසෙසතො. 3. ම. සන්තභාවාදයාපි,

ආනාපානපරිග්ගහාභිඤ්ඤාණාති දීඝරස්සාදීහි [1] විසෙසෙහි සඤ්ඤං අස්සාසපස්සාසෙ පරිච්ඡිජ්ජ ගාහිකාය තෙ ආරබ්භ පවත්තාය. **සතියං** පචචයභූතායනාති අත්ථො. පුරිමසම්මිං හි අත්ථෙ සමාධිස්ස සතියා සහ ජාතාදිපචචයභාවො වුත්තො–සම්පයුත්තවචනතො. දුතියසම්මිං පන උප නිස්සයභාවොපි– උපචාරජ්ඣානසහගතා හි සති අප්පණාසමාධිස්ස උපනිස්සයො හොතීති. **බහුලීකතොති** බහුලං පවත්තිතො, තෙන ආවජ්ජනාදිවසිභාවපත්තිමාහ. යො හි වසිභාවං ආපාදිතො, සො ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතබ්බතො පුනප්පුනං පවත්තියති. තෙන වුත්තං–**පුනප්පුනං කතොති**. යථා–"ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණො," "ඉමිවෙවෙව කාමෙහි"ති ච එවමාදිසු පඨමපදෙ වුත්තො එවසද්දො, දුතියාදිසුපි වුත්තො එව හොති, එවම්ධාපිති ආහ–"**උභයපදනියමෙන එව සද්දෙන නියමො වෙදිතබ්බොති**. උභයපදනියමෙන ලද්ධගුණං දස්සෙතුං–අයං හීති ආදි වුත්තං.

අසුභකම්මට්ඨානන්ති අසුභාරම්මණඣාන්නාමාහ, තං හි අසුභෙසු යොගකම්මභාවතො යොගිනො සුඛවිසෙසානං කාරණභාවතො ච අසුභකම්මට්ඨානන්ති වුච්චති. **කෙවලන්ති** ඉමිනා ආරම්මණං නිවත්තෙති. **පටිවෙධවසෙනාති** ඤාණපටිවෙධවසෙන ඤාණං හි: භාවනා විසෙසෙන ඉජ්ඣනතං අත්තනො විසයං පටිවිජ්ඣන්තමෙව පවත්තති, යථාසභාවතො පටිවිජ්ඣියති චාති පටිවෙධොති වුච්චති. **බලාරිඤ්ඤාරම්මණන්තාති** බීභච්ඡාරම්මණත්තා. [2] **පටිකූලාරම්මණන්තාති** ජිගුච්ඡිතබ්බාරම්මණත්තා. **පරියාසෙනාති** කාරණෙන, ලෙසෙනතරෙන වා. **ආරම්මණ සන්නතායාති** අනුක්කමෙන විවෙචනබ්බතං පත්තං ආරම්මණස්ස පරමසුඛුමතං සඤ්ඤායාහ. සන්තෙ හි සන්නිසින්නෙ ආරම්මණෙ පවත්තමානො ධම්මො සයම්පි සන්නිසින්නොව හොති. තෙනාහ–**සන්තෙනා වූපසන්තෙනා නිබ්බුතොති**, නිබ්බුතසබ්බපරිළාහොති අත්ථො. ආරම්මණසන්නතායඤ්ච තදාරම්මණානං ධම්මානං සන්නතා ලොකුත්තරධම්මාරම්මණාහි පචචවෙක්ඛණාහි දීපෙතබ්බා.

නාස්ස සන්නපණීතභාවාවහං කිඤ්චි සෙවන්නති=අසෙවනකො. අසෙවනකත්තා අනාසිත්තකො. අනාසිත්තකත්තා එව **අබ්බොකිණ්ණො**: අසම්මිස්සො පරිකම්මාදිනා. තතො එව **පාටියෙක්කො**: විසුංයෙවෙකො. **ආවෙණිකො**: අසාධාරණො. සබ්බමෙතං සරසතො එව සන්නභාවං දස්සෙතුං වුත්තං. **පරිකම්මං වා**: සන්නභාවනිමිත්තං, පරිකම්මන්ති ච කසිණකරණාදිනිමිත්තුප්පාදපරියොසානං, තාදිසං ඉධ නත්ථීති අධිප්පායො. තඤ්හි කම්මට්ඨානං නිරස්සාදත්තා අසන්තං මපණීතං සියා. "උපචාරෙන වා නත්ථි එත්ථ සන්නතා"ති යොජනා. යථා [3] උපචාරක්ඛණෙ නීවරණවිගමෙන අඞ්ගපාතුභාවෙන ච පරෙසං සන්නතා හොති, න එවම්මස්ස. "අයං පන ආදිසම්පන්නාහාරතා–පෙ– පණීතො චා"ති යොජනා.

---

1. ම. දීඝරස්සාති. 2. පෘ: වග්ග: මහන්තාරම්මණත්තා. 3. ම. යසමා.

සෙවීති උත්තරවිහාරවාසිනෙ සඤ්ඤායාහ. **අනාසිත්තභොජනොති** උප සෙවනෙන න ආසිත්තභොජනො. තෙනාහ- **ඔජවන්තෙනාති**, ඔජවන්ත සදිසෙනාති අත්ථො. **මධුරෙනාති** ඉට්ඨෙන.

චෙතසිකසුඛ පටිලාභසංවත්තනං තිඤ්- චතුක්කජ්ඣානවසෙන උපෙක්ඛාය වා සන්තභාවෙන සුඛගතිකත්තා සබ්බෙසම්පි වසෙන වෙදිතබ්බං. ඣානසමුට්ඨානපණීතරූපඵුටසරීරතාවසෙන පන කායික සුඛපටිලාභසංවත්තනං දට්ඨබ්බං. තඤ්ච ඛො ඣානතො වුට්ඨිතකාලෙ. ඉමසම්ං පන **ඨෙත්ථ අපිනාපිනාඛණෙති** ඉදං හෙතුම්හි භුම්මවචනං දට්ඨබ්බං. **අවික්ඛම්භිතත්තා** ඣානෙන සකසන්තානතො අනීහටෙ අපනීතෙ. **අකොසල්ලසම්භූතෙති** අකොසල්ලං වුච්චති අවිජ්ජා, තතො සම්භූතෙ. අවිජ්ජාපුබ්බඞ්ගමා හි සබ්බෙ පාපධම්මා. **ඛණෙනෙවාති** අත්තනො පවත්තික්ඛණෙනෙව. **අනන්තරධාපෙතීති** එත්ථ-අනන්තරධාපනං විනාසනං, තං පන ඣානඤත්තුනාසස ඉධාධිප්පෙතත්තා පරියුට්ඨානප්පහානං හොතීති ආහ-**වික්ඛම්භෙතීති**. **වූපසමෙතීති** විසෙසෙන උපසමෙති. විසෙසෙන උපසමනං පන සම්මදෙව උපසමනං හොතීති ආහ-**සුට්ඨු උපසමෙතීති**. නනු ච අඤ්ඤෙසුපි[1] සමාධි අත්තනො පවත්තික්ඛණෙ නෙව පටිපක්ඛධම්මෙ අනන්තරධාපෙති වූපසමෙති, අථ කසමා අයමෙව සමාධි එවං විසෙසෙත්වා වුත්තොතිි? පුබ්බභාගතො පට්ඨාය නානා විතක්කවූපසමනසබ්භාවතො. වුත්තං හෙතං:-"ආනාපානසති භාවෙ තබ්බා විතක්කූපච්ඡෙදායා"ති. අපි ච නික්කපඤ්ඤස්ස ඤුණුත්තරසෙසතං කම්මට්ඨානං, ඤුණුත්තරස්ස ච කිලෙසපහානං ඉතරෙහි සාතිසයං, යථා සද්ධාධිමුත්තෙහි දිට්ඨිප්පත්තස්ස. තස්මා ඉමං විසෙසං සන්ධාය- **ඣානසෙ අනන්තරධාපෙති වූපසමෙතීති** වුත්තං. අථ වා: නිමිත්ත පාතුභාවෙ සති ඛණෙනෙව අඞ්ගපාතුභාවසබ්භාවතො අයමෙව සමාධි- **ඣානසෙ අනන්තරධාපෙති වූපසමෙතීති** වුත්තොතා. යථා තං මහතො අකාලමෙඝස්ස වුට්ඨිතස්ස ධාරානිපාතෙ ඛණෙනෙව පඨවියං රජෝ ජල්ලස්ස වූපසමො. තෙනාහ:-"සෙය්යථාපි භික්ඛවෙ මහාඅකාලමෙඝො වුට්ඨිතො"ති ආදි. සාසනිකස්ස ඣානභාවනා යෙභුය්යෙන **නිබ්බෙධ** භාගියාව හොතීති **ආහ-නිබ්බෙධභාගියත්තාති**. බුද්ධානං පන එකංසෙන නිබ්බෙධභාගියාව හොති. ඉමමෙව හි කම්මට්ඨානං භාවෙත්වා සබ්බෙපි[2] සම්මාසම්බුද්ධා සම්මාසම්බොධිං අධිගච්ඡන්ති. අරියමග්ගස්ස පාදකභූතො අයං සමාධි අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා අරියමග්ගභාවං උපගතො විය හොතීති ආහ-**අනුපුබ්බෙන අරියමග්ගවුද්ධිප්පත්තොතා**ති. අඤ්ං පනත්ථො විරාග-නිරොධ-පටිනිස්සග්ගානුපස්සනානං වසෙන සම්මදෙව යුජ්ජති.

හෙට්ඨා පඤ්චවසෙන වුත්තමත්ථං සුඛග්ගහණත්ථං සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙතුං- **අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථොති** ආහ, පිණ්ඩත්ථොති වුත්තං හොති.

---

1. ම. අඤ්ඤෙසු. 2. ම, න දිස්සති.

නාමපථානි තං"කථං භාවිතො"ති ආදිනා පුච්ඡාවසෙන සඞ්ඛිපතො වුත්තමත්ථං. "ඉධ තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජති"ති ආදිසු **ඉධ**සද්දො ලොකං උපාදාය වුත්තො, "ඉධෙව තිට්ඨමානස්සා"ති ආදිසු ඔකාසං, "ඉධාහං භික්ඛවෙ භුත්තාවී අස්සං පවාරිතො"ති ආදිසු පදපූරණමත්තං, "ඉධ භික්ඛු ධම්මං පරියාපුණාති"ති ආදිසු පන සාසනං. "ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛූ"ති ඉධාපි සාසනමෙවාති දස්සෙන්තො-**භික්ඛවෙ ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛූ**ති වත්වා තමෙවත්ථං පාකටං කත්වා දස්සෙතුං-අයං හීති ආදිමාහ. තත්ථ-**සබ්බපඨමාරම්භානාපානසතිසමාධිනිබ්බත්තනකම්මට්ඨානසීසෙනා**ති සබ්බපඨමාරම්භගහණං සොළසපඨමාරෙ සඞ්ගණ්හාති, තෙ හි ඉමස්මිංයෙව සාසනෙ. බාහිරකා හි ජානන්තා ආදිතො චතුපඨමාරමෙව ජානන්ති. තෙනාහ-**අඤ්ඤසාසනස්ස පථාභාවපටිසෙධනත්ථ**න්ති, යථා වුත්තස්ස පුග්ගලස්ස නිස්සයභාවපටිසෙධනත්ථන්ති අත්ථො. එතෙන-"ඉධ භික්ඛවෙ"ති ඉදං අන්නොගධෙවසද්දන්ති දස්සෙති. සන්ති හි එකපදානිපි සාවධාරණානි,[1] යථා-"වායුභක්ඛා"ති. **තෙනෙවාහ-ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණොති** ආදි. **පරිපුණ්ණසමණකරණධම්මො** හි සො, යො සබ්බපඨමාරම්භානාපානසති සමාධිනිබ්බත්තකො. **පරපවාදන්ති** පරෙසං අඤ්ඤතිත්ථියානං නානපඨමාරං වාදං තිත්ථායතනානි.

අරඤ්ඤාදිභාවෙසෙව භාවනානුරූපසෙනාසනතං දස්සෙතුං-**ඉමස්ස හී**ති ආදි වුත්තං. දුද්දමෙ දමථං අනුපගතො ගොණො=**කූටගොණො**. යථා එනෙහි සබ්බසො ඛීරං න පග්ඝරති, එවං දෙහපරිබ්භමිනී[2] **කූටඛෙනු**. රූපසද්දාදිකෙ පටිච්ච උප්පජ්ජනකඅස්සාදෙ **රූපාරම්මණාදිරසො**. **පුබ්බණ්හ ආවිණ්ණාරම්මණන්ති** පබ්බජ්ජතො පුබ්බෙ අනාදිමති වා සංසාරෙ පරිචිතාරම්මණං.

නිබ්බෙඨෙය්‍යාති බහෙඨෙය්‍ය. **සතියා**ති සම්මදෙව කම්මට්ඨාන සල්ලක්ඛණවසපවත්තාය සතියා. **ආරම්මණෙ**ති කම්මට්ඨානාරම්මණෙ. **දළ්හන්ති** ථිරං, යථා සතොකාරිස්ස උපචාරපඨාහෙදෙ සමාධි ඉජ්ඣති, තථා ඨාමගතං කත්වාති අත්ථො.

විසෙසාධිගමදිට්ඨධම්මසුඛවිහාරපදට්ඨානන්ති සබ්බසං බුද්ධානං එකවාරං පවෙත්තබුද්ධානං බුද්ධසාවකානඤ්ච විසෙසාධිගමස්ස චෙව අඤ්ඤකම්මට්ඨානෙන අධිගතවිසෙසානං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරස්ස ච පදට්ඨානභූතං.

වසිප්පත්තියොති මය භගවා-යොගීනං අනුරූපනිවාසට්ඨානුපදිසනතො.

භික්ඛු දීපිසදිසො-අරඤ්ඤෙ එකාකී[3] විහරිත්වා පටිපක්ඛනිම්මථනෙන ඉච්ඡිතත්ථසාධනතො. **ඵලමුත්තමන්ති** සාමඤ්ඤඵලමාහ.

පරක්කමජවයොගභූමීනන්ති භාවනුස්සාහජවස්ස යොගකරණභූමිභූතං.

---

1. සී. අවධාරණානි. 2. සී. පරිබ්භමිනී. 3. ම. එකිකො.

එවං වුත්තලක්ඛණේසූති අභිධම්මපරියායෙන සුත්තන්තෙ[1] පරියායෙන ච වුත්තලක්ඛණේසු. **රුක්ඛසමීපන්ති** "යාවතා මජ්ඣන්තිකෙ කාලෙ සමන්තා ඡායා එරති, නිවාතෙ පණ්ණානි පතන්ති, එත්තාවතා රුක්ඛමූලන්ති වුච්චති"ති එවං වුත්තරුක්ඛස්ස සමීපට්ඨානං. **අවසෙස සත්තවිධසෙනාසනන්ති** "පබ්බතං, කන්දරං, ගිරිගුහං, සුසානං, වන පත්ථං, අබ්භොකාසං, පලාලපුඤ්ජ"න්ති එවං වුත්තං **එතුත්තයානුකූලං ධාතුචරියානුකූලන්ති** ගිම්හාදිඋතුත්තයස්ස සෙම්හාදිධාතුත්තයස්ස මොහාදිචරියත්තයස්ස ච අනුකූලං. තථා හි: ගිම්හකාලෙ අරඤ්ඤං අනුකූලං, හෙමන්තෙ රුක්ඛමූලං, වස්සකාලෙ සුඤ්ඤාගාරං; සෙම්හධාතුකස්ස සෙම්හපකතිකස්ස අරඤ්ඤං, පිත්තධාතුකස්ස රුක්ඛමූලං, වාතධාතුකස්ස සුඤ්ඤාගාරං අනුකූලං; මොහචරිතස්ස අරඤ්ඤං, දෙස චරිතස්ස රුක්ඛමූලං, රාගචරිතස්ස සුඤ්ඤාගාරං අනුකූලං. **අලීනානුද්ධච්ච පක්ඛිකන්ති** අසඞ්කොචාවිකෙපපක්ඛිකං. සයනං හි කොසජ්ජ පක්ඛිකං, ඨානචඞ්කමනානි උද්ධච්චපක්ඛිකානි, න එවං නිසජ්ජා; තතො එවස්සා සන්තතා. **නිසජ්ජාය දළ්හභාවං**- පල්ලඞ්කාභුඤ්ජනෙන,[2] **අස්සාසපස්සාසානං පවත්තනසුඛතං**-උපරිමකායස්ස උජුකං ඨපනෙන, **ආරම්මණපරිග්ගහූපායං**- පරිමුඛං සතියා ඨපනෙන **දස්සෙතුන්ති ඌරුබද්ධාසනන්ති** ඌරුනම්ථෙ[3] බන්ධනවසෙන නිසජ්ජා. හෙට්ඨිම කායස්ස අනුජුකං ඨපනං නිසජ්ජාවචනෙනෙව බොධිතන්ති **උජුං කායන්ති** එත්ථ- කායස්ඒ උපරිමකායච්සයොති ආහ- **උපරිමසරීරං උජුකං ඨපෙත්වාති** තං පන උජුකට්ඨපනං සරූපතො පයොජනතො ච දස්සෙතුං-**අට්ඨාරසා** ආදි වුත්තං. **න පනාමෙන්තීති** න ඔනමන්ති. **න පරිපණෙන්ති** න විගච්ඡති වීපිං න විලඞ්ඝති. තතො එව පුබ්බභාගපරං විසෙසුපපත්තියා **වුද්ධිං ඵාතිං උපගච්ඡති.**

ඉධ පරිසද්ඒ අභිසද්ඒන සමානත්ථොති ආහ-**කම්මට්ඨානාභිමුඛන්ති**, ඛණිද්ධා පුථුත්තාරම්මණතො නිවාරෙත්වා කම්මට්ඨානංයෙව පුරක්ඛත්වාති අත්ථො. **පරිති පරිග්ගහට්ඨෙ**-"පරිභාසිකා"ති ආදීසු විය. **නිය්යානට්ඨෙ**: පච්චනීකතො නිග්ගමනට්ඨෙ. තස්මා **පරිග්ගහිත නිය්යානන්ති** සබ්බථා ගහිතාසමෙමාසං පරිච්චත්තාසමෙමාසං **සතිං** කත්වා, පරමං සතිනෙපක්කං උපට්ඨපෙත්වාති අත්ථො.

සතො එවාති සතියා සම්පන්නාගතො එව සරන්තො එව. **අස්සසන්ති**: නාස්ස කාචි සතිවිරහිතා අස්සාසපස්සාසා හොන්තීති අත්ථො. **සතො පස්සසන්තීති** එත්ථාපි "සතොව පස්සසති"ති එවසද්ඒ ආනෙත්වා වත්තබ්බා. **සතොකාරීති** සතො එව හුත්වා සතියා එව වා කාතබ්බස්ස කත්තා, කරණසීලො වා. යදි "සතොව අස්සසති සතො පස්සසති"ති **එතස්ස විභඞ්ගෙ** වුත්තං, අථ කසමා අස්සසති පස්සසතිවෙව අවත්වා සතො කාරීති වුත්තං? එකරසං දෙසනං කාතුකාමතාය. පඨම චතුක්කෙ පදවයමෙව හි වත්තමානකාලවසෙන ආගතං, ඉතරානි අනාගතකාලවසෙන. තස්මා එකරසං දෙසනං කාතුකාමතාය සබ්බත්ථ

1. ම. සුත්තකණ්ඩ. 2. ම. ආභුජනෙන. 3. ම. ඌරුනම්ඩො.

සතොකාරිචෙවව වුත්තං. **දීඝං අස්සාසවසෙනාති** දීඝඅස්සාසවසෙන, මහන්තිඅලොපං කත්වා නිද්දෙසො. **දීඝනති වා** භගවතා වුත්තඅස්සාස වසෙන. **චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපනති** වික්ඛෙපස්ස පටිපක්ඛ භාවතො අවික්ඛෙපොති ලද්ධනාමං චිත්තස්ස එකග්ගභාවං. **පජානතො සති උපට්ඨිතා හොතීති** ආරම්මණං උපගන්ත්වා ඨිතා හොති. **තාය සතියා තෙන ඤාණෙනාති** යථාවුත්තාය සතියා යථාවුත්තෙන ච ඤාණෙන. ඉදං වුත්තං හොති: දීඝං අස්සාසං ආරම්මණභූතං අවික්ඛිත්ත චිත්තස්ස අසම්මොහතො වා පජානන්තස්ස තත්ථ සති උපට්ඨිතා එව හොති, තං සම්පජානන්තස්ස ආරම්මණකරණවසෙන වා අසම්මොහ වසෙන වා සම්පජඤ්ඤසඞ්ඛ්‍යාය,[1] තදම්නා සතිසම්පජඤ්ඤෙන තංසමඞ්ගී යොගාවචරො සතොකාරී නාම හොතීති. **පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සසනවසෙනාති** පටිනිස්සග්ගානුපස්සී හුත්වා අස්සසනස්ස වසෙන "පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසවසෙනා"ති වා පාඨො. **තස්ස** පටි නිස්සග්ගානුපස්සිනො අස්සාසා=පටිනිස්සග්ගානුපස්සීඅස්සාසා, තෙසං වසෙනාති අත්ථො. විනයනයෙන අඤ්ඤා උට්ඨිතසඤ්ඤා=**අස්සාසො**, බහි උට්ඨිතසඤ්ඤා=**පස්සාසො**. සුත්තන්තනයෙන පන බහි උට්ඨ හිත්වාපි අඤ්ඤා සඤ්ඤතො **අස්සාසො**, අඤ්ඤා උට්ඨහිත්වාපි බහි සඤ්ඤතො **පස්සාසො**. අයමෙව ච නයො–"අස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගවජ්ජතො අජ්ඣත්තං වික්ඛෙපගතෙන චිත්තෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති, ඉඤ්ජිතා ච, එන්ජිතා චාති; පස්සාසාදි මජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගවජ්ජතො බහිද්ධා වික්ඛෙපගතෙන චිත්තෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච එන්ජිතා වා"ති ඉමාය පාළියා සමෙති.

පඨමං අඤ්ඤතරවාතො බහි නික්ඛමති, තස්මා පවත්තික්කමෙන අස්සාසො පඨමං වුත්තොතාති වදන්ති. **නාළුං ආහච්ච නිබ්බායතීති** නාළුං ආහච්ච නිරුජ්ඣති. තෙන කිර සමන්නිජාතො බාලදාරකො[2] ඛිපිතං කරොති. **එවං නාවාති** ආදි යථාවුත්තස්ස අත්ථස්ස නිගමනං. කෙචි– "එවං තාවා"ති අත්තෙන පවත්තික්කමෙන අස්සාසො බහි නික්ඛමනවාතොති ගහෙතබ්බන්ති අධිප්පායො"ති වදන්ති.

අද්ධානවසෙනාති කාලද්ධානවසෙන. අයං හි අද්ධානසද්දො කාලස්ස දෙසස්ස ච වාචකො. තත්ථ–දෙසද්ධානං උදාහරණභාවෙන දස්සෙත්වා කාලද්ධානවසෙන අස්සාස-පස්සාසානං දීඝරස්සතං විභා වෙතුං–**ඡට්ඨා හිති** ආදි වුත්තං. තත්ථ-**ඔකාසද්ධානන්ති** ඔකාසභූතං අද්ධානං. **එජිතාති** ඛ්‍යාපෙත්වා. **චුණ්ණවිචුණ්ණාපි**–අනෙකකුලාප භාවෙන. **දීඝමද්ධානන්ති** දීඝං පදෙසං. **නාසමාති** සන්තිකා පවත්තිතා දීඝසන්තානතාය **දීඝාති වුච්චන්ති**. එත්ථ ච හත්ථිආදිසරීරෙ සුනඛාදි සරීරෙ ච අස්සාසපස්සාසානං දෙසද්ධානවිසිට්ඨෙන කාලද්ධානවසෙනෙව දීඝරස්සතා වුත්තාති වෙදිතබ්බා– "සන්තිකං පූරෙත්වා සන්තිකමෙව නික්ඛමන්ති, සීඝං පූරෙත්වා සීඝමෙව නික්ඛමන්ති"ති ච වචනතො.

1. ම. න දිස්සති. 2. සී. බාලකො.

මනුස්සෙසූති මනුස්සසරීරෙසු සමානපමාණෙසුපි.[1] **දීඝං අස්සසන්තීති** දීඝං අස්සාසපඨමං පවත්තෙන්තීති අත්ථො **පස්සසන්තීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. "සුතඛ-සඝාදයො විය රස්සං අස්සසන්ති ච පස්සසන්ති චා"**ති** යොජනා. ඉදං පන දීඝං රස්සඤ්ච අස්සසනං පස්සසනඤ්ච තෙසං සත්තානං සරීරසභාවොති දට්ඨබ්බං. **තෙසන්ති** සත්තානං. **නෙති** අස්සාස-පස්සාසා. **ඉතරමද්ධානන්ති** අපපකං කාලං.

නවහාකාරෙහීති භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස පුබ්බභාගපරං අලද්ධ විසෙසස්ස කෙවලං අද්ධානවසෙන ආදිතො වුත්තා තයො ආකාරා, තෙ ච ඛො එකචෙවා අස්සාසං සුට්ඨු සල්ලක්ඛෙති, එකචෙවා පස්සාසං, එකචෙවා තදුභයන්ති ඉමෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං වසෙන. කෙචි පන "අස්සසන්තිපි පස්සසන්තිපී"**ති** එකජ්ඣං වචනං භාවනාය නිරන්තරපවත්තිදස්සනත්ථ"න්ති වදන්ති. ඡන්දවසෙන පුබ්බෙ විය තයො, තථා පාමොජ්ජවසෙනාති ඉමෙහි නවහාකාරෙහි. **කාමඤ්චත්ථ එකස්ස** පුග්ගලස්ස තයො එව ආකාරා ලබ්භන්ති. තන්තිවසෙන පන සබ්බසං පාළි ආරුළ්හත්තා තෙසං වසෙන පරිකම්මස්ස ඝාතබ්බත්තා ච-**තත්‍රායං භික්ඛු නවහාකාරෙහීති** වුත්තං. **එවං පජානතොති** එවං යථා වුත්තෙහි ආකාරෙහි අස්සාස-පස්සාසෙ පජානතො-තත්ථ මනසිකාරං පවත්තෙන්තස්ස. **එකෙනාකාරෙනාති** දීඝං අස්සාසාදිසු චතූසු ආකාරෙසු එකෙන ආකාරෙන, නවසු තීසු වා එකෙන. තථා හි වක්ඛති:-

"දීඝො රස්සො ච අස්සාසො පස්සාසොපි ච තාදිසො,
චත්තාරො වණ්ණා වත්තන්ති නාසිකග්ගෙව භික්ඛුනො"ති.

අයං භාවනා අස්සාස-පස්සාසකායානුපස්සනාති කත්වා වුත්තං-**කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා සම්පජ්ජතීති.**

ඉදානි පාළිවසෙනෙව තෙ නවආකාරෙ භාවනාවිධිඤ්ච දස්සෙතුං-**සථාහාති** ආදි ආරද්ධං. තත්ථ-**කථං පජානාතීති** පජානනවිධිං කථෙතුකම්යතාය පුච්ඡති. **දීඝං අස්සාසන්ති** වුත්තලක්ඛණං දීඝං අස්සාසං. **අද්ධානසඞ්ඛාතෙති** අද්ධානන්ති සඞ්ඛං ගතෙ දීඝෙ කාලෙ, දීඝං ඛණන්ති අත්ථො. කොට්ඨාසපරියායො වා සඞ්ඛාතසද්දො-"ථෙය්‍ය සඞ්ඛාත"න්ති ආදිසු විය. තස්මා "අද්ධානසඞ්ඛාතෙ"**ති** අද්ධානකොට්ඨාසෙ, දෙසභාගෙති අත්ථො. **ඡන්දෙ උපජ්ජතීති** භාවනාය පුබ්බභාගපරං විසෙසං ආවහනතියා ලද්ධස්සාදත්තා තත්ථ සාතිසයො කත්තුකාමතා ලක්ඛණො කුසලච්ඡන්දො උපජ්ජති. **ඡන්දවසෙනාති** තථා පවත්ත ඡන්දස්ස වසෙන, සව්සෙසං භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස කම්මට්ඨානං වුද්ධිං එතීති ගමෙන්තස්ස. **තතො සුඛුමතරන්ති** යථාවුත්තඡන්දපවත්තියා පුරිමතො සුඛුමතරං. භාවනාබලෙන හි පටිපස්සද්ධදරථපරිළාහතාය කායස්ස අස්සාස-පස්සාසෙ සුඛුමතරෙ ඉච්ඡා පවත්තන්ති. **පාමොජ්ජං උපජ්ජතීති** අස්සාස-පස්සාසානං සුඛුමතරභාවෙන ආරම්මණස්ස සන්තතරතාය කම්මට්ඨානස්ස ච විපරිපන්නතාය භාවනාචිත්තසහගතො

1. ම. සමානපමාණෙසුපි මනුස්සසරීරෙසු.

පමොදෙ බුද්ධිකාදිභෙදා තරුණා පීති උපජ්ජති. **චිත්තං විවට්ටතීති** අනුක්කමෙන අස්සාස-පස්සාසානං අති විය සුඛුමතරභාවපත්තියා අනුපට්ඨහනෙ විවෙතබ්බාකාරපත්තෙහි හොති චිත්තං විනිවට්ටති. කෙචි–"භාවනාබලෙන පන සුඛුමතරභාවපත්තෙසු අස්සාසපස්සාසෙසු තත්ථ පටිභාගනිමිත්තෙන උප්පන්නෙ පකතිඅස්සාසපස්සාසතො චිත්තං නිවත්තති,[1] **උපෙක්ඛා සණ්ඨාතීති** තස්මිං පටිභාගනිමිත්තෙන උප්පාරපණාභෙදෙ සමාධිම්හි උප්පන්නෙ පුන ඛානනිබ්බත්තනත්ථං ඛ්‍යාපාරාභාවතො අජ්ඣුපෙක්ඛණං හොති"ති. සා පනායං උපෙක්ඛා තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාති වෙදිතබ්බා.

ඉමෙහි නවහි ආකාරෙහීති ඉමෙහි යථාවුත්තෙහි නවහි පකාරෙහි පවත්තා. **දීඝං අස්සාසපස්සාසා කායොති** දීඝාකාරා අස්සාසපස්සාසා චුණ්ණවිචුණ්ණාපි සමූහට්ඨෙන කායො. අස්සාසපස්සාසෙ නිස්සාය උප්පන්නනිමිත්තමෙපත්ථ අස්සාසපස්සාසසමඤ්ඤමෙව[2] වුත්තං. **උපට්ඨානං සතීති** තං ආරම්මණං උපගන්ත්වා තිට්ඨතීති සති උපට්ඨානං නාම. **අනුපස්සනා ඤාණන්ති** සමථවසෙන නිමිත්තස්ස අනුපස්සනා, විපස්සනා වසෙන අස්සාසපස්සාසෙ තංනිස්සයඤ්ච කායං රූපන්ති, චිත්තං තං සම්පයුත්තධම්මෙ ච අරූපන්ති ව්‍යවත්ථපෙත්වා නාමරූපස්ස අනුපස්සනා ච ඤාණං–තත්ථ යථාභූතඤාණෙනාති ඤෙ කායො ආරම්මණකරණවසෙන උපගන්ත්වා සති එත්ථ තිට්ඨතීති=උපට්ඨානං නාම. එත්ථ ච– "කායො උපට්ඨාන"නන්ති ඉමිනා ඉතරකායස්සාපි සඞ්ගහො හොති–යථාවුත්තසම්මසනචාරස්සාපි ඉධ ඉච්ඡිතත්තා. **නො සතීති** සෙ කායො සති නාම න හොති. **සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච**–සරණට්ඨෙන උපට්ඨානට්ඨෙන ච. **තාය සතියාති** යථාවුත්තාය සතියා. **තෙන ඤාණෙනාති** යථාවුත්තෙනෙව ඤාණෙන. **තං කායන්ති** තං අස්සාසපස්සාසකායඤ්චෙව තංනිස්සයරූපකායඤ්ච. **අනුපස්සතීති** ඛානසම්පයුත්තඤ්ණෙන චෙව විපස්සනාඤ්ණෙන ච අනු අනු පස්සති. **තෙන වුච්චති කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනාති** තෙන අනුපස්සනෙන යථාවුත්තෙ කායෙ අයං කායානුපස්සනාසතිපට්ඨාන භාවනාති වුච්චති. ඉදං වුත්තං හොති: යා අයං යථාවුත්තෙ අස්සාස පස්සාසකායෙ තස්ස නිස්සයභූතෙ කරජකායෙ ච කායසඞ්ඛාතෙ අනු පස්සනා–අනුදකභූතාය මරීචියා උදකානුපස්සනා විය, න අනිච්චාදි සභාවෙ කායෙ නිච්චාදිභාවානුපස්සනා, අථ ඛො යථාරහං අනිච්ච දුක්ඛානත්තානුභභාවසෙවානුපස්සනා.[3] අථ වා: කායෙ අහන්ති වා මමන්ති වා ඉත්ථීති වා පුරිසොති වා ගහෙතබ්බස්ස කස්සචි අභාවතො තාදිසං අනනුපස්සිත්වා කායමත්තසෙව අනුපස්සනා=**කායානුපස්සනා**, තාය කායානුපස්සනාය සම්පයුත්තා සතියෙව උපට්ඨානං=**සතිපට්ඨානං**, තස්ස භාවනා වඩ්ඪනා=**කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනාති. එස නයො** "නවහි ආකාරෙහී"ති ආදිනා වුත්තවිධිං රස්සපදෙ අතිදිසති.

1. ම, විනිවත්තති. 2. ම. සාමඤ්ඤමෙව. 3. ම. භාවානුපස්සනා.

එත්ථාති එතස්මිං යථාදස්සිතෙ "කථං දීඝං අස්සසන්තෙනා"ති ආදිනා ආගතෙ පාළිනයෙ. **ඉධාති** ඉමස්මිං රස්සපදවසෙන ආගතෙ පාළිනයෙ. **අඤ්ඤානි** යොගාවචරො. **අද්ධානවසෙනාති** දීඝකාලවසෙන. **ඉතරවසෙනාති** පරිත්තකාලවසෙන. **ඉමෙහි ආකාරෙහීති** ඉමෙහි නවහි ආකාරෙහි.

නාදිස්සොති දීඝො රස්සො ච. **චත්තාරෝ වණ්ණාති** චත්තාරො ආකාරා, තෙ ච දීඝාදයො එව. **නාභිකණ්ඨහදව හික්ඛූනොති** ගාථාබන්ධසුඛත්ථං[1] රස්සං කත්වා වුත්තං. **නාභිකණ්ඨහදෙ වාති** වාසද්දො අනියමත්ථො, තෙන උත්තරොට්ඨං සඞ්ගණ්හාති.

සබ්බකායපටිසංවෙදීති සබ්බස්ස කායස්ස පටි පටි පවෙකං[2] සම්මදෙව වෙදනසීලො ජානනසීලො, තස්ස වා පටි පටි සම්මදෙව වෙදෙ, එතස්ස අත්ථි, තං වා පටි පටි සම්මදෙව වෙදමානොති අත්ථො. තත්ථ තත්ථ සබ්බගහණෙන අස්සාසාදිකායස්ස අනවසෙසපරියාදානෙ සිද්ධෙපි අනෙකකලාපසමුදයභාවතො තස්ස සබ්බසමපි භාගානං සංවෙදන[3] දස්සනත්ථං පටිසද්දගහණං, තත්ථ සක්කච්චකාරිභාව දස්සනත්ථං සංසද්දගහණන්ති ඉමම්පත්ථං දස්සෙන්තො- **සකලස්සාති** ආදිමාහ. තත්ථ-යථා සමානෙපි අස්සාසපස්සාසෙසු යොගිනො පටිපත්ති විධානෙ පවෙකං සක්කච්චංයෙව පටිපජ්ජිතබ්බන්ති දස්සෙතුං විසුං දෙසනා කතා. එවං තමෙවත්ථං දීපෙතුං සත්තිපි අත්ථස්ස සමානතාය **සකලස්සාති** ආදිනා පදවයස්ස විසුං විසුං අත්ථවණ්ණනා කතාති වෙදිතබ්බං. **පාකටං කරොනෙනාති** විභූතං කරොනෙනා, සබ්බසො විභාවෙනෙනාති අත්ථො. පාකටීකරණං: විභාවනං. තත්ථ අසම්මුයහනං ඤාණෙනෙව නෙසං පවත්තනෙන භොතීති දස්සෙන්තො-**එවං විදිතං කරොනෙනාති** ආදිමාහ. තත්ථ-**තස්සමාති** යස්මා ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන නෙව අස්සාසපස්සාසෙ පවත්තෙන්ති-න විප්පයුත්තචිත්තෙන. හස්මා "එවං භූතො සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමි, පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති වුච්චති බුද්ධාදීහි"ති යොජනා.

චුණ්ණවිචුණ්ණභාවෙනාති[4] අනෙකකලාපතාය චුණ්ණ-විචුණ්ණ භාවෙන විසටෙ. **ආදි පාකටතො හොති**-සතියා ඤාණස්ස ච වසෙන-තථා පුබ්බාභිසඞ්ඛාරස්ස පවත්තත්තා. **'නාදිසෙන භවිතබ්බන්ති** වතුත්ථ පුග්ගලසදිසෙන භවිතබ්බං, පගෙව සතිං ඤාණඤ්ච පච්චුපට්ඨපෙත්වා තීසුපි ඨාණෙසු ඤාණසම්පයුත්තමෙව චිත්තං පවත්තෙතබ්බන්ති අධිප්පායො.

එවන්ති වුත්තපකාරෙන සබ්බකායපටිසංවෙදනවසෙනෙව. **සමතීති** උස්සහති. **වායමතීති** වායාමං කරොති, මනසිකාරං පවත්තෙන්තීති අත්ථො. **තථාගතස්සාති** ආනාපානසතිං භාවෙන්තස්ස. **සංවරොති** සති, විරියම්පි වා. **තාය සතියාති** යා ආනාපානෙ ආරබ්භ පවත්තා සති, තාය.

---

1. ම. ගාථාසුඛත්ථං, සී. ගාථාජඤ්ඤසුඛත්ථං.
2. ම, පවෙචකං කත්වා.
3. සී. සංවෙද.
4. ම & නං: මූ: විසදෙති

තෙන මනසිකාරෙනාති යෝ සෝ තත්ථ සතිපුබ්බඞ්ගමෝ භාවනා මනසිකාරෝ, තෙන සද්ධිනති අධිප්පායෝ. **ආසෙවතීති** නිසෙසා සික්ඛායොති වුත්තෙ අධිකුසලධම්මෙ ආසෙවති, තදාසෙවනං හෙත්ථ සික්ඛනනති අධිප්පෙතං.

පුරිමනයෙති පුරිමසම්මං භාවනානයෙ, පඨමවඤ්ඣානයෙති අධිප්පායෝ. තත්ථාපි කාමං ඣානුප්පාදනං ලබ්භතෙව- අස්සාසපස්සාසානං යාථාවතො දීඝරස්සභාවාවබොධසබ්භාවතො. තථාපි තං න දුක්කරං- යථාපවත්තානං තෙසං ගහණමත්තභාවතොති තත්ථ වත්තමානකාල පයොගො කතො. ඉදං පන දුක්කරං, පුරිසස්ස ඛුරධාරායං ගමනසදිසං. තස්මා සාතිසයෙනෙත්ථ පුබ්බාභිසඞ්ඛාරෙන භවිතබ්බනති දීපෙතුං අනාගතකාලපයොගො කතොති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං-**තත්ථ යස්මාති** ආදි වුත්තං. තත්ථ-**ඣානුප්පාදනාදිඤ්ඤති** ආදිසද්දෙන කායසඞ්ඛාර පස්සම්භන-පීතිපටිසංවෙදනාදිං සඞ්ගණ්හාති. කෙචි පනෙත්ථ-"සංවර සමාධානානං සඞ්ගහො"ති වදන්ති.

කායසඞ්ඛාරනති අස්සාසපස්සාසං, සෝ හි චිත්තසමුට්ඨානොපි සමානො කාරජ්ජකායපටිබද්ධවුත්තිතාය තෙන සඞ්ඛරීයතීති=කාය සඞ්ඛාරොති වුච්චති. යෝ පන-"කායසඞ්ඛාරෝ, වචීසඞ්ඛාරෝ"ති එවමාගතො කායසඞ්ඛාරෝ චෙතනාලක්ඛණො සතිපි චාරන්තරුපපත්තියං යෙභුය්‍යවුත්තියා තබ්බහුලවුත්තියා ච කායචාරෙන ලක්ඛිතො, සෝ ඉධ නාධිප්පෙතො. **පස්සම්භෙතෙනාති** ආදිසු පච්ඡිමං පච්ඡිමං පදං පුරිමස්ස පුරිමස්ස අත්ථවචනං. තස්මා පස්සම්භනං නාම වූපසමනං, තඤ්ච තථා පයොගෙ අසති උප්පජ්ජනාරහස්ස ඔළාරිකස්ස කායසඞ්ඛාරස්ස පයොග සමපත්තියා අනුප්පාදනනති දට්ඨබ්බං.

තන්ත්‍රාති "ඔළාරිකං කායසඞ්ඛාරං පස්සම්භෙන්තො"ති එත්ථ. **අපරිගහිතකාලෙති** කම්මට්ඨානස්ස අන්‍රාරද්ධකාලෙ. තතො එව කායචිත්තානමපි අපරිගහිතකාලෙ. "නිසීදති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා උජුං කායං පණිධාය"ති හි ඉමිනා කායපරිග්ගහො, "පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා"ති ඉමිනා චිත්තපරිග්ගහො වුත්තො. තෙනෙවාහ- "කායොපි චිත්තමපි පරිගහිතා හොන්තී"ති. **කායොති** කරජකායෝ. **සදරථාති** සපරිළාහා, සා ච නෙසං සදරථතා ගරුභාවෙන විය ඔළාරිකතාය අවිනාභාවිනීති ආහ-**ඔළාරිකාති. බලවකරණති** පබලා[1] ථූලා. **සහනා හොනතීති** චිත්තං තාව බහිද්ධාවිකෙපාභාවෙන එකග්ගං හුත්වා කම්මට්ඨානං පරිග්ගහෙත්වා පවත්තනමානං සන්තං හොති වූපසන්තං. තතො එව තංසමුට්ඨානා රූපධම්මා ලහුමුදුකම්මඤ්ඤභාවපත්තා තදනුගුණතාය සෙසං තිසන්තතිරූපනති එවං චිත්තෙන කායෙ ච වූපසන්තෙ පවත්තමානෙ තන්නිස්සිතා අස්සාසපස්සාසා **සන්තභාවා** අනුක්කමෙන සුඛුම-සුඛුමතර-සුඛුමතමා හුත්වා පවත්තන්ති. තෙන වුත්තං-**සදු පනස්ස කායොපීති** ආදි. ආභුඤ්ජනං=[2] **ආභොගොති**: පස්සම්භෙමීති[3]

1. ම. සබලා. 2. ම. ආභුජනං 3 ම. පස්සම්භෙතීති.

පඨමාවජ්ජනා. සමමා අනු අනු ආහරණං=**සමන්නාහාරෝ**, තස්මිංයෙව අත්ථේ අපරාපරං පවත්තනආවජ්ජනා. තස්සෙව අත්ථස්ස මනසිකරණං චිත්තෙ ඨපනං=**මනසිකාරෝ**. ඉමං**සා පවත්තෙතබ්බා**.

සාරද්ධෙති සදරථේ සපරිළාහෙ. **අධිමත්තන්ති** බලවං ඔළාරිකං, ලිඛිතවිපල්ලාසෙන වුත්තං; කායසඞ්ඛාරොති අධිප්පෙතං. "අධිමත්තං හුත්වා පවත්තතී"ති ක්‍රියාවිසෙසනං වා එතං. **සුඛුමන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **කායමහීති** එත්ථ–"චිත්තෙ වා"ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.

පඨමජ්ඣානතො වුට්ඨාය කාමරාගානං දුතියජ්ඣානස්ස නානාවජ්ජනං පරිකම්මං පඨමජ්ඣානං විය දූරසමුස්සාරිතපටිපක්ඛන්ති කත්වා තංසමුට්ඨානො කායසඞ්ඛාරො පඨමජ්ඣානෙ ච දුතියජ්ඣානූපචාරෙ ච ඔළාරිකොති සදිසො වුත්තො. එසනයො සෙසූපචාරවයෙපි. අථ වා: දුතියජ්ඣානාදීනං අධිගමාය පටිපජ්ජතො දුක්ඛාපටිපදාදිවසෙන කිලමතො යොගිනො කායකිලමථචිත්තුපඝාතාදිවසෙන චිත්තක්ඛොභාදි සඞ්ඛාභෙන සපරිපථඳත්තාය ච චිත්තපපවත්තියා දුතියජ්ඣානාදිඋපචාරෙසු කායසඞ්ඛාරස්ස ඔළාරිකතා වෙදිතබ්බා. **අතිසුඛුමොති** අඤ්ඤත්ථ ලබ්භමානො කායසඞ්ඛාරො චතුත්ථජ්ඣානෙ අතික්කන්තසුඛුමො. සුඛුම භාවොපිස්ස තත්ථ නත්ථි, කුතො ඔළාරිකතා–අපපවත්තනතො. තෙනාහ–**අප්පවත්තිමෙව පාපුණාතීති**.

ලාභිස්ස සතො අනුපුබ්බසමාපත්තිසමාපජ්ජනවෙලං එකාසනෙ නෙව වා සබ්බසං ඣානානං පවිලාභං සඞ්ඛාය **මජ්ඣිමභාණකා** හෙට්ඨිම භෙටඨිමඣානතො උපරූපරි ඣානූපචාරෙපි සුඛුමතරං ඉච්ඡන්ති. තත්ථ හි සොපචාරානං ඣානානං උපරූපරි විසෙසවන්නතා සන්නතා ච සම්භවෙය්‍ය. එකාවජ්ජනූපචාරං වා සඞ්ඛාය එවං වුත්තං. එවං හි හෙට්ඨා වුත්තවාදෙන ඉමස්ස වාදස්ස අවිරොධො සිද්ධො–භින්නවිසයත්තා.

සබ්බසංඛෙවාති උභයෙසම්පි. යස්මා තෙ සබ්බෙපි වුච්චමානෙන විධිනා පස්සද්ධිමිච්ඡන්තියෙව."අපරිගහිතකාලෙ පවත්තන[2] කායසඞ්ඛාරො පරිගහිතකාලෙ **පටිප්පස්සම්භතී**"ති ඉදං සදිසඋන්නානත්තාය වුත්තං. න හි තෙ එව ඔළාරිකා අස්සාසාදයො සුඛුමා හොන්ති. පස්සම්භනා කාරො පන නෙසං හෙට්ඨා වුත්තොයෙව.

මහාභූතපරිගහෙ සුඛුමොති චතුධාතුමුඛෙන විපස්සනාභිනිවෙසං සඞ්ඛාය වුත්තං. **සඞ්ඛාරුපපරිගහෙ සුඛුමො**–භාවනාය උපරූපරි පණීතභාවතො. තෙනෙවාහ– **රූපාරූපපරිගහෙ සුඛුමොති. ලක්ඛණාරම්මණිකා විපස්සනාති** කලාපසම්මසනමාහ, නිබ්බිදානුපස්සනතො පට්ඨාය බලවවිපස්සනා, තතො ඔරං දුබ්බල විපස්සනා. **සුඛෙන වුට්ඨානගාමිනීති** "අපරිගහිතකාලෙ"ති ආදිනා සමථනයෙ වුත්තෙන නයෙන. "අපරිගහෙ පවත්තො කායසඞ්ඛාරො මහාභූත පරිගහෙ පටිප්පස්සම්භතී"ති ආදිනා විපස්සනා නයෙපි පටිප්පස්සද්ධියොජෙතබ්බාති වුත්තං හොති.[2]

1. සී & ම. න දිස්සති. 2. සී. "අපරිග්‍ගහෙ-පෙ-හොතී"ති න දිස්සති.

අස්සාති ඉමස්ස "පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාර"න්ති පදස්ස. **චෝදනා සොධනාහීති** අනුයොග-පරිහාරෙහි. **එව**න්ති ඉදානි වුච්චමානාකාරෙන. **කථ**න්ති යං ඉදං- "පස්සම්භයං-පෙ-සික්ඛතී"ති වුත්තං, තං කථං කෙන පකාරෙන කායසඞ්ඛාරස්ස පස්සම්භනං යොගිනො ච සික්ඛනං හොතීති චතුත්ථකම්මට්ඨානාය පුච්ඡිත්වා කායසඞ්ඛාරෙ සරූපතො ඔළාරික-සුඛුමතො වූපසමතො අනුයොග-පරිහාරතො ච දස්සෙතුං- **කතමෙ කායසඞ්ඛාරා**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ-**කායිකා**ති රූපකායෙ භවා. **කායපටිබද්ධා**ති කායසන්නිස්සිතා; කායෙ සති හොන්ති, අසති න හොන්ති, තතො එව තෙ අජ්ඣත්තකායසමුට්ඨානාපි[1] කායෙන සඞ්ඛරියන්තීති=**කායසඞ්ඛාරා**. **පස්සම්භෙතීති** ඔළාරිකොළාරිකං පස්සම්භෙන්තො.[2] සෙසපදද්වයං තස්සෙව වෙවචනං. ඔළාරිකං හි කායසඞ්ඛාරං අවූපසන්තසභාවං සන්තිසිද්ධිපෙන්තො- **පස්සම්භෙතීති** වුච්චති, අනුප්පාදනිරොධං පාපෙන්තො **නිරොධෙතීති**, සුට්ඨු සන්තසභාවං නයන්තො **වූපසමෙතීති**. **යථාරූපෙහීති** යාදිසෙහි. **කායසඞ්ඛාරෙහීති** ඔළාරිකෙහි කායසඞ්ඛාරෙහි. **ආනමනාති** අභිමුඛභාවෙන[3] කායස්ස නමනා. **විනමනාති** විසුං විසුං පස්සතො නමනා. **සන්නමනාති** සබ්බතො සුට්ඨු වා නමනා. **පනමනාති** පච්ඡතො නමනා. **ඉඤ්ජනාදීනි** ආනමනාදීනං වෙවචනානි. අධිමත්තානි වා අභිමුඛං චලනාදීනි ආනමනාදයො. මන්දානි ඉඤ්ජනාදයො. **පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාර**න්ති තථාරූපං ආනමනාදීනං කාරණභූතං ඔළාරිකං කායසඞ්ඛාරං පස්සම්භෙන්තො,[4] තස්මිං හි පස්සම්භිතෙ ආනමනාදයොපි පස්සම්භිතා එව හොන්ති. **සන්තං සුඛුමන්ති** යථාරූපෙහි කායසඞ්ඛාරෙහි කායස්ස අපරිපඵන්දනහෙතුහි ආනමනාදයො න හොන්ති, තථාරූපං දරථාභාවතො සන්තං, අනොළාරිකතාය සුඛුමං. **පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාර**න්ති සාමඤ්ඤතො එකං කත්වා වදති. අථ වා: පුබ්බෙ ඔළාරිකොළාරිකං කායසඞ්ඛාරං පටිපස්සම්භෙන්තො අනුක්කමෙන කායස්ස අපරිපඵන්දනහෙතුභූතෙ සුඛුම-සුඛුමතරෙ උප්පාදෙත්වා තෙපි පටිපස්සම්භෙත්වා පරමසුඛුමතාය කොටිපත්තං යං කායසඞ්ඛාරං පටිපස්සම්භෙති, තං සන්ධාය වුත්තං- "සන්තං සුඛුමං පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාර"න්ති.

ඉතීති ආදි චොදකවචනං. තත්ථ-**ඉතීති** පකාරත්ථෙ නිපාතො, **කිරා**ති අරුචිසූචනෙ, එවං වෙති අත්ථො; අයං හෙත්ථ අධිප්පායො: වුත්තපපකාරෙන යදි අතිසුඛුමම්පි කායසඞ්ඛාරං පස්සම්භෙතීති. **එවං සන්තෙනති** එවං සති, තයා වුත්තාකාරෙන ලබ්භමානෙ. **වාතූපලද්ධියූති** වාතස්ස උපලද්ධියා. චසද්දො සම්භාවයත්ථො.. **අස්සාසාදිවාතාරම්මණස්ස චිත්තස්ස පභාවනා**: උප්පාදනා පවත්තනා **නු හොති**, තෙ වෙ තෙන **පස්සම්භෙතබ්බා**ති අධිප්පායො. **අස්සාසපස්සාසානඤ්ච පභාවනාති** ඔළාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ භාවනාය පටිපස්සම්භෙත්වා සුඛුමානං තෙසං පභාවනා ච න හොති-උභයෙසං තෙන පටිපස්සම්භෙතබ්බතො

1. ම. ආකාරසමුට්ඨානාපි. 2. සී. පටිපස්සම්භෙන්තෙනා. 3. ම. අභිමුඛෙන.

ආනාපානසතිඣානි ආනාපානාරම්මණාය සතියා ච පවත්තනං න හොති-ආනාපානානං අභාවතෝ තතෝ එව තංසම්පයුත්තස්ස **ආනාපානසතිසමාධිස්ස ච පභාවනා:** උප්පාදනාපි න හොති. න හි කදාචි ආරම්මණේන විනා සාරම්මණධම්මා සම්භවන්ති. **න ච නං** නන්ති එත්ථ- "න"න්ති නිපාතමත්තං. "තං වුත්තවිධානං සමාපත්තිං පණ්ඩිතා පණ්ඩුවනෙනා න චෙව සමාපජ්ජන්තිපි, තතෝ න වුට්ඨහන්තිපි"ති යොජනා එවං චොදකෝ සබ්බෙන සබ්බං අභාවූපනයනං පස්සම්භනන්ති අධිප්පායෙන චොදෙති.[1]

පුන-**ඉති කිරා**ති ආදි යථාවුත්තාය චොදනාය විස්සජ්ජනා. තත්ථ-**කිරා**ති යදීති එතස්ස අත්ථේ නිපාතෝ; ඉති කිර සික්ඛති, මයා වුත්තා කාරෙන යදි සික්ඛතීති අත්ථෝ. **එවං සතෙනති** එවං පස්සම්භනෙ සති. **පභාවනා හොතී**ති යදිපි ඔළාරිකා කායසඞ්ඛාරා පටිප්පස්සම්භන්ති, සුඛුමා පන අත්ථෙවාති අනුක්කමෙන පරමසුඛුමභාවප්පත්තස්ස වසෙන නිමිත්තුප්පත්තියා ආනාපානඤ්ඨියා ආනාපානසතිසමාධිස්ස ච භාවනා ඉජ්ඣතෙවාති අධිප්පායෝ. **යථා කථං විය**ති[2] යථාවුත්තවිධානං තං කථං විය දට්ඨබ්බං, අත්ථි කිඤ්චි තදත්ථසම්පටිපාදනෙ ඔපම්මන්ති අධිප්පායෝ.

ඉදානි ඔපම්මං දස්සෙතුං-"සෙය්‍යථාපී"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ-**සෙය්‍යථාපී**ති ඔපම්මත්ථෙ නිපාතෝ. **කංසෙ**ති කංසභාජනෙ. **නිමිත්තන්**ති නිමිත්තස්ස තෙසං සද්දානං පවත්තනාකාරස්සාති අත්ථෝ. සාමිඅත්ථෙ හි ඉදං උපයොගවචනං. **සුගහිතන්තන්**ති සුට්ඨු ගහිතත්තා. **සුමනසිකතන්තන්**ති සුට්ඨු චිත්තෙ ඨපිතත්තා. **සුපධාරිතන්තන්**ති සම්මදෙව උපධාරිතත්තා සල්ලක්ඛිතත්තා. **සුඛුමකා සද්දූ**ති අනුරවෙ ආහ-යෙ අප්පකා; අප්පත්ථෙ හි අයං කසද්දෙ. **සුඛුමසද්දනිමිත්තාරම්මණකාපී**ති සුඛුමෙ සද්දෙව නිමිත්තං සුඛුමසද්දනිමිත්තං, තදාරම්මණතායපි. කිං වුත්තං හොති? කාමං තදා සුඛුමාපි සද්දා නිරුද්ධා, සද්දනිමිත්තස්ස පන සුගහිතත්තා සුඛුමතරසද්දනිමිත්තාරම්මණභාවෙනාපි චිත්තං පවත්තති. ආදිතෝ පට්ඨාය හි තස්ස තස්ස නිරුද්ධස්ස සද්දස්ස නිමිත්තං අවික්ඛිත්තෙන චිත්තෙන උපධාරෙන්තස්ස අනුක්කමෙන පරිග්ගහිතෙ අතිසුඛුමසද්දනිමිත්තමපි ආරම්මණං කත්වා චිත්තං පවත්තතෙව. **චිත්තං න වික්ඛෙපං ගච්ඡති**-තස්මිං යථාඋප්පාදිතෙ නිමිත්තෙ සමාධානසම්භවතෝ.[3] **එවං සතෙනති** ආදි වුත්තසෙසවත්ථස්ස නිගමනවසෙන වුත්තං. තත්ථ-යස්ස සුත්තපදස්ස සද්ධිං චොදනාසොධනා හි අත්ථෝ වුත්තෙනා, තං උද්ධරිත්වා කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානානි විභාගතෝ දස්සෙතුං-**පස්සම්භයන්**ති ආදි වුත්තං. තං සබ්බං වුත්තනයත්තා උත්තානමෙව.

ආදිකම්මිකස්ස කම්මට්ඨානවසෙනාති සමථකම්මට්ඨානං සන්ධාය වුත්තං. විපස්සනාකම්මට්ඨානං පන ඉතරචතුක්කෙසුපි ලබ්භතෙව. **එත්ථා**ති පඨමචතුක්කෙ. **පඤ්චඞ්ගිකන්**ති පඤ්චපබ්බං, පඤ්චභාගන්ති අත්ථෝ. **කම්මට්ඨානස්ස උග්ගහණන්**ති කම්මට්ඨානගණ්ඨස්ස උග්ගහණං.

---

1. සී. චොදෙසි. 2. සී. තං විය්‍යාති 3. සී. සම්භවතෝ.

තදත්ථපරිපුච්ඡා=**කම්මට්ඨානපරිපුච්ඡනා**. අථ වා: ගන්ථතෝ අත්ථතෝ ච කම්මට්ඨානස්ස උග්ගණ්හනං=**උග්ගහෝ**. තත්ථ සංසයපරිපුච්ඡනා=**පරිපුච්ඡා**. **කම්මට්ඨානස්ස උපට්ඨානන්ති** නිමිත්තූපට්ඨානං, එවං භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස එවම්ඛ නිමිත්තං උපට්ඨාතීති[1] උපධාරණං. තථා **කම්මට්ඨානප්පණා**-එවං ඛිප්පමුපෙතීති. **කම්මට්ඨානස්ස ලක්ඛණන්ති** ගණනානුබන්ධනාඵුසනානං වසෙන භාවනං උස්සුක්කාපෙත්වා ඨපනාය සමුපනෙති, තතෝ පරම්පි වා සල්ලක්ඛණාදි[2] වසෙන මත්ථකප්පත්තීති කම්මට්ඨානසභාවස්ස සල්ලක්ඛණං. තෙනාහ- "කම්මට්ඨානසභාවූපධාරණන්ති වුත්තං හොතී"ති.

අත්තනාපි න කිලමතී-ඔධිසෝ කම්මට්ඨානස්ස උග්ගණ්හනතෝ. තතෝ එව **ආචරියමපි න විහෙසෙති**, ධම්මාධිකරණම්පි වා-භාවනාය මත්ථකං පාපණතෝ. **තඤ්ඤාති** තංනිමිත්තං, අත්තනෝ අකිලමන-ආචරියාවිහෙසනහෙතු. **ථොකන්ති** ථොකං ථොකං. උග්ගහෙතබ්බතෝ **උග්ගහෝ**: සබ්බම්පි කම්මට්ඨානවිධිං, න පුබ්බේ වුත්තඋග්ගහමත්තං. ආචරියතෝ උග්ගහෝ=**ආචරියුග්ගහෝ**, තතෝ. **එකපදම්පීති** එක කොට්ඨාසම්පි.

අනුවත්තනාති අස්සාසපස්සාසානං අනුගමනවසෙන සතියානිරන්තරං අනුපවත්තනා. **ඵුසනාති** අස්සාසපස්සාසෙ ගණෙන්තස්ස ගණනං පටිසංහරිත්වා තෙ සතියා අනුබන්ධන්තස්ස යථා අපපණා හොති, තථා චිත්තං ඨපෙන්තස්ස ච නාසිකග්ගාදිට්ඨානස්ස නෙසං ඵස්සනා.[3] යස්මා පන ගණනාදිවසෙන විය ඵුසනාවසෙන විසුං මනසිකාරෝ නත්ථි, ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව ගණනාදි කාතබ්බන්ති දස්සෙතුං- ඉධ ඵුසනා ගහණන්ති දීපෙන්තෝ- **ඵුසනාති ඵුට්ඨට්ඨානන්ති** ආහ. **ඨපනාති** සමාධානං, තං හි සම්මදෙව ආරම්මණෙ චිත්තස්ස ආධානං ඨපනං හොති. තථා හි: සමාධි-"චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති"ති නිද්දිට්ඨා. සමාධිප්පධානා පන අප්පණාති ආහ-**ඨපනාති අප්පණාති**. අනිච්චතාදීනං **සල්ලක්ඛණතෝ සල්ලක්ඛණා විපස්සනා**. පවත්තතෝ නිමිත්තතෝ ච **විනිවට්ටනතෝ විවට්ටනා** නාම: **මග්ගෝ**. සකලසඞ්කිලෙසපවිප්පසද්ධිභාවතෝ සබ්බසෝ සුද්ධිනි=**පාරිසුද්ධි ඵලං**. **නෙසන්ති** විවට්ටනා-පාරිසුද්ධිනං. **පතිපස්සනාති** පති පති දස්සනං පෙක්ඛණං. තෙනාහ- **පච්චවෙක්ඛණාති**.

ඛණ්ඩන්ති "එකං, තීණි, පඤ්චා"ති එවං ගණනාය ඛණ්ඩනං. **ඔකාසෙති** ගණනවීථිං[4] සඤ්ඤායාහ. **ගණනනියමනොව**-න කම්මට්ඨාන නියමිතෝ. **සිඛාපත්තං නු ඛොති** ඉදං චිරතරං ගණනාය මනසි කරොන්තස්ස වසෙන වුත්තං. සො හි තථා ලද්ධං අවිකෙඛපමත්තං නිස්සාය එවං මඤ්ඤෙය්‍ය. **අස්සාසපස්සාසෙසු යො උපට්ඨාති තං ගහෙත්වාති** ඉදං අස්සාසපස්සාසෙසු යස්ස එකොව පඨමං උපට්ඨාති, තං සන්ධාය වුත්තං; යස්ස පන උභොපි උපට්ඨහන්ති, තෙන උභයම්පි

1. සී. උපනිට්ඨතීති. 2. ම. ලක්ඛණාදි. 3. ම. ඵුසනා. 4. ම. විථිං.

ගහෙත්වා ගණිතබ්බං. **යො උපට්ඨාතීති** ඉමිනා ච ඒසු නාසාපුට වාතෙසු යො පාකටතරෝ උපට්ඨාති, සො ගහෙතබ්බෝති අයමපි අත්ථෝ දීපිතොති දට්ඨබ්බං. **පවත්තමානං පවත්තමානන්ති** ආමෙඬිත වචනෙන නිරන්තරඅස්සාසපස්සාසානං උපලක්ඛණං දස්සෙති. **එවන්ති** වුත්තපකාරෙන උපලක්ඛිතත්තාති අත්ථෝ. **පාකටා හොන්තී**-ගණ්හාවසෙන බහිද්ධා වික්ඛිපාභාවතෝ. පළිඝංසපරිවත්තනං[1] තං යත්ථ නික්ඛිපන්තී=සෝ **පළිඝට්ඨමෙහා. නිසාමරන්තීත්ති** අචිරත්ත සංයොගෙ උපයොගවචනං. **සුරිමනාසෙනාති** සීඝගණ්හාය, ගොපාලක ගණ්හායාති අත්ථෝ. **එකං[2] මෙ තිණ්ණං චත්තාරි පඤ්චාති** ගණ්හාවිධි දස්සනං. තස්මා **අට්ඨාති** ආදිසුපි එකතෝ පඨායෙව පචෙවකං අට්ඨාදීනි පාපෙතබ්බානි. **සිඝසිඝං ගණෙතබ්බමෙව,** කසමාති: තත්ථ කාරණං නිදස්සනඤ්ච දස්සෙති-**ගණනපච්ඡෙදඛතීති** ආදිනා. තත්ථ-අරියති තෙන නාවාති=අරිත්තං, පාජනදණ්ඩෝ; අරිත්තෙන උපත්ථම්භනං= **අරිත්තුපත්ථම්භනං,** තස්ස වසෙන.

නිපරියායතො නිරන්තරපවත්ති නාම ඵුසනායමෙවාති ආහ-**නිරන්තරං පවත්තං විය**ාති. අත්තනා පවිසන්තං වාතං මනසිකරොන්තෙනා අත්තනා චිත්තං පවෙසෙති නාම. බහි චිත්තනීහරණෙපි එසෙව නයෝ. **වාතබහාහතන්ති** අබ්භන්තරගතං වාතං බහුලං මනසි කරොන්තස්ස තෙන තං ඨානං අබ්භාහතං විය මෙදෙන පූරිතං විය ච හොති, තථා උපට්ඨාති. **නීහරතෝ:** ථූථොකාසං මුඤ්චිත්වා තථා පන නීහරතෝ වාතස්ස ගතිසමන්නෙසනමුඛෙන නානාරම්මණෙසු චිත්තං විධාවතීති ආහ- **සුට්ඨුතනාරම්මණෙ චිත්තං විකඛිපතීති. එනන්ති එතං** අස්සාසපස්සාසජාතං.

අනුගමනන්ති පවත්තපවත්තානං අස්සාසපස්සාසානං ආරම්මණ කරණවසෙන සතියා අනු අනු පවත්තනං, අනුගච්ඡනං. තෙනෙවාහ- "තඤ්ච ඛො න ආදි-මජ්ඣ-පරියොසානානුගමනවසෙනා"ති. **නාභි ආදි**-තත්ථ පඨමං උප්පජ්ජනතෝ; පඨමුප්පත්තිවසෙන හි ඉධ ආදිචින්තා, න උප්පත්තිමත්තවසෙන. තථා හි: තෙ නාභිතෝ පට්ඨාය යාව නාසිකග්ගා සබ්බත්ථ උප්පජ්ජනෙනව. **යත්ථ යත්ථ** ච උප්පජ්ජන්ති, **තත්ථ** තත්ථෙව භිජ්ජන්ති-ධම්මානං ගමනාභාවතෝ. ඨථාපච්චයං පන දෙසනා රුප්පත්තියං ගහිසමඤ්ඤං. **හදයං මජ්ඣන්ති** හදයසම්පං තස්ස උපරි භාගෝ මජ්ඣං. **නාසිකා[3] පරියොසානන්ති** නාසිකාට්ඨානං තස්ස පරියොසානං-අස්සාසපස්සාසසමඤ්ඤය තදවධිභාවතෝ. තථා හෙතෙ "චිත්තසමුට්ඨානා"ති වුත්තා, න ච බහිද්ධා චිත්තසමුට්ඨානානං සම්භවෝ අත්ථි. තෙනාහ-**අබ්භන්තරං පවිසනවාතස්ස නාසිකග්ගං ආදීති.** පවෙස-නික්ඛමපරියායෝ පන තංසදිසවසෙන වුත්තෙනාති වෙදිතබ්බා. **විකඛිපගතන්ති** වික්ඛිපං උපගතං, **විකඛිත්තං** අසමාහිතන්ති අත්ථෝ. **සාරම්භායාති** සදරථභාවාය. **ඉඤ්ජනායාති** කම්මට්ඨානමනසිකාරස්ස චලනාය.

---

1. ම. පළිඝස්ස පරිවත්තනං. 2. නී: මූ: & සී. එසෝ. 3. නාසිකාග්ගං-නී: මූ:

විකෙඛපගතෙන චිත්තෙනාති හෙතුම්හි කරණවචනං, ඉත්ථම්භූත ලක්ඛණෙ වා. **සාරද්ධානි** සදරථා. **ඉඤ්ජිතානීති** ඉඤ්ජනකා චලනකා. තථා **ඵන්දිතා.**

ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙනාති "ආදි- මජ්ඣ- පරියොසානානුගමනවසෙන න මනසිකාතබ්බ"න්ති සම්බන්ධො. "අනුබන්ධනාය මනසි කරොනෙන්න ඵුසනාවසෙන ඨපනාවසෙන ච මනසි කාතබ්බ"න්ති සෙනාධිපපායෙන වුත්තං, තං විවරිතුං- **ගණනානුබන්ධනාවසෙන විනාති** ආදිමාහ. තත්ථ-**විසුං මනසිකාරො නත්ථීති** ගණනාය අනුබන්ධනාය ච විනා යථාකකමං කෙවලං ඵුසනාවසෙන ඨපනාවසෙන ච කම්මට්ඨානමනසිකාරො නත්ථි. නනු ඵුසනාය විනා ඨපනාය විය ඵුසනාය විනා ගණනායපි මනසිකාරො නත්ථියෙව? යදිපි නත්ථි, ගණනා පන යථා කම්මට්ඨානමනසිකාරස්ස මූලභාවතො පධානභාවෙන ගහෙතබ්බා, එවං අනුබන්ධනා ඨපනාය-තාය විනා ඨපනාය අසම්භවතො. තස්මා සතිපි ඵුසනාය නානන්තරියකභාවෙ[1] ගණනානුබන්ධනා එව මූලභාවතො පධානභාවෙන ගහෙත්වා ඉතරාසං තදභාවං දස්සෙනෙතා ආහ- "ගණනානුබන්ධනා වසෙන විය හි ඵුසනා ඨපනාවසෙන විසුං මනසිකාරො නත්ථී"ති. යදි එවං තා කස්මා උද්දෙසෙ විසුං ගහිතාති ආහ-"ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙවා"ති ආදි. තත්ථ-**ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව ගණෙනෙතාති** ඉමිනා ගණනාය ඵුසනා අඞ්ගන්ති දස්සෙති. තෙනාහ- "ගණනාය ච ඵුසනාය ච මනසි කරොති"ති. **තත්ථ**[2] **තත්ථෙවාති** ඵුට්ඨ ඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව. **නෙති** අස්සාස-පස්සාසෙ. **සතියා අනුබන්ධනෙනාති** ගණනාවීථිං[3] අනුගන්ත්වා සතියා අනුබන්ධනෙනා, ඵුට්ඨොකාසෙයෙව තෙ නිරන්තරං උපධාරෙනෙනාති අත්ථො. **අපණාවසෙන චිත්තං ඨපෙනෙනාති** යථා අපණා හොති, එවං යථාඋපට්ඨිතෙ නිමිත්තෙ චිත්තං ඨපෙනෙතා සමාදහනෙතා. **අනුබන්ධනාය චාති** ආදිසු "අනුබන්ධනාය ච ඵුසනාය ච ඨපනාය ච මනසි කරොතීති වුච්චති"ති යොජනා. **සොයමත්ථොති** සවායං-"ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව ගණෙනෙතා තත්ථෙව ගණනං පටිසංහරිත්වා තෙ සතියා අනුබන්ධනෙනා"ති ච වුත්තො සො අයමත්ථො.

යා අචවන්නාය න මිණොති න විනිවජ්ජනාති, සා මානස්ස සම්පෙති= **උපමා.** යථා-"හොණො විය ගවයො"ති. **පඬුලොහ:** පීඨසප්පී, දෙලා පෙඛො සො. **කිලන්තානන්ති** කිලන්තානං. **මාතාපුත්තානානන්ති** අත්තනො භරියාය පුත්තස්ස ච. **උභො කොට්යොති** ආගච්ඡන්තස්ස පුරිමකොට්ඨං ගච්ඡන්තස්ස පච්ඡිමකොට්ඨන්ති වෙපි කොටියො. **මජ්ඣන්ති** දෙලා ඵාල කසෙසව මජ්ඣං. උපනිබන්ධනත්ථම්භො විය**ති=උපනිබන්ධනත්ථම්භො:** නාසිකග්ගං මුඛනිමිත්තං වා, තස්ස **මූලෙ:** සමීපෙ ඨත්වා. කථං ඨත්වා? සතියා වසෙන, **සතිං** හි තත්ථ සූපට්ඨිතං[4] කරොන්තා යොගාවචරෙ තත්ථ ඨිතො නාම හොති-අවයවඩමෙන සමුදයස්ස අභිදිසිතබ්බතො.

1. ම. නානන්තරියකභාවෙ. 2. ම. න දිස්සති. 3. සී. ගණනාවිධිං. 4. සී. සුපනිට්ඨිතං.

නිම්නෙනති නාසිකග්ගාදිනිමිත්තෙන. **සතියා නිසිදනෙනාති**[1] සතිවසෙන නිසීදනෙනා "සතිං හි තත්ථා"ති ආදිනා යානෙ විය වත්තබ්බං. **තිට්ඨාති** ථුට්ඨථුට්ඨට්ඨානෙ. **නෙති** නගරස්ස අන්තොබහිගතා මනුස්සා, තෙසං සඞ්ගහා ච හත්ථගතා. **ආදිනො පට්ඨායාති** උපමෙයත්ථදස්සනතො පට්ඨාය.

ගාථායං-**නිම්නනා**නති උපනිබන්ධනනිමිත්තං. **අනාරම්මණමෙක චිත්තස්සාති** එකස්ස චිත්තස්ස න ආරම්මණං, ආරම්මණං න හොතීති අත්ථො. **අජානතො ච නයො ධම්මෙති** නිමිත්තං අස්සාසො පස්සා සොති ඉමෙ තයො ධම්මෙ ආරම්මණකරණවසෙන අවින්දන්තස්ස. වසද්දො බ්‍යතිරෙකෙ. **භාවනාති** ආනාපානසතිසමාධිභාවනා. **නුප ලබ්භතීති** න උපලබ්භති න සිජ්ඣතීති අයං වොදනාභාථාය අත්ථො. දුතියා පන පරිහාරගාථා සුවිඤ්ඤෙය්‍යාව.

කථන්ති තාසං අත්ථං විවරිතුං කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා. **ඉමෙ තයො ධම්මාති** ආදිසු පදයොජනාය සද්ධිං අයමත්ථනිද්දෙසො: ඉමෙ හි නිමිත්තා දයො තයො ධම්මා එකචිත්තස්ස කථං ආරම්මණං න හොන්ති. තථාපි **න විදිමෙ**: න ච ඉමෙ තයො ධම්මා අවිදිතා හොන්ති, කථං ච න හොන්ති අවිදිතා? තෙසං හි අවිදිතත්තෙන චිත්තඤ්ච කථං විකෙඛපං න ගච්ඡති, **පධානඤ්ච**: භාවනාය නිප්ඵාදනං විරියඤ්ච කථං පඤ්ඤායති, නීවරණානං විකඛම්භනං සම්මදෙව සමාධානාවහං භාවනානුයොග සඞ්ඛාතං **පයොගඤ්ච** යොගී කථං සාධෙති, උපරූපරි ලොකිය-ලොකුත්තරඤ්ච **විසෙසං** කථමධිගච්ඡතීති.

ඉදානි තමත්ථං කකචූපමාය සාධෙතුං-**සෙය්‍යථාපීති** ආදි වුත්තං. භූමිභාගස්ස විසමතාය චඤ්චලෙ රුක්ඛෙ ඡෙදනකිරියා න සුකරා සියා, තථා ච සති කකචදන්තගතිදුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යතාති ආහ-**සමෙ භූමිභාගෙති**. **කකචෙනාති** බුද්ධකාලෙ ඛරපත්තෙන. තෙනාහ-**පුරිසොති**. **ථුට්ඨකකචදන්තානන්ති** ථුට්ඨථුට්ඨට්ඨකකචදන්තානං වසෙන. තෙන කකචදන්තෙහි ථුට්ඨථුට්ඨට්ඨානෙයෙව පුරිසස්ස සතියා උපට්ඨානං දස්සෙති. තෙනාහ-"න ච ආගතෙ වා ගතෙ වා කකචදන්තෙ මනසි කරොති"ති. කකචස්ස ආකඩ්ඪනකාලෙ පුරිසාභිමුඛං පවත්තා **ආගතා**, පෙල්ලන[2] කාලෙ තතො විගතා **ගතා**ති වුත්තා. **න ච ආගතා වා ගතා වා කකචදන්තා අවිදිතා හොන්ති**- සබ්බත්ථ සතියා උපට්ඨිතත්තා ඡින්දිතබ්බට්ඨානං අප්පත්ථා ගච්ඡන්තානං ආගච්ඡන්තානඤ්ච කකච දන්තානං අභාවතො. **පධානන්ති** රුක්ඛස්ස ඡෙදනවිරියං. **පයොගන්ති** තස්සෙව ඡෙදනකිරියං. **විසෙසන්ති** අනෙකභාවාපාදනං, තෙන ච සාධෙතබ්බං පයොජනවිසෙසං. **යථා රුක්ඛොති** ආදි උපමාසංසන්දනං. උපනිබන්ධති ආරම්මණෙ චිත්තං එතායාති=සති උපනිබන්ධනා නාම. තස්සා[3] අස්සාසපස්සාසානං සල්ලක්ඛණස්ස නිමිත්තන්ති-**උපනිබන්ධන නිමිත්තං**: නාසිකග්ගං මුඛනිමිත්තං වා.

---

1. ති: මූ: නිසිත්තෙනා. 2. ම: පෙල්ලන. 3. ප: ව්‍යා. තස්සා සතියා.

එවමේවන්ති යථාපි සො පුරිසො සකටෙන රුක්ඛං ජිඝඤ්ඤෙන්තො ආගතගතෙ[1] සකටවදනෙන අමනසිකරොන්තොපි ථුථ්‍යථුථ්‍යට්ඨානෙයෙව සතියා උපට්ඨානෙන ආගතගතෙ සකටවදනෙන ජානාති, සුත්තපදඤ්ච අවිරජ්ඣිත්වා අත්ථකිච්චං සාධෙති, එවමෙවං. **නාසිකග්ගෙ මුඛනිමිත්තෙ**ති දීඝනාසිකො නාසිකග්ගෙ, ඉතරො-මුඛං ආසඤ්ඤං[2] නිමිසති[3] ඡාදයති එතෙනාති=මුඛනිමිත්තන්ති ලද්ධනාමෙ උත්තරොට්ඨෙ.

ඉදං පධානන්ති යෙන විරියාරම්භෙන ආරද්ධවීරියස්ස යොගිනො කායොපි චිත්තම්පි කම්මනියං භාවනාකම්මක්ඛමං භාවනාකම්මයොග්ගං හොති, ඉදං වීරියං පධානන්ති එලෙන හෙතුං දස්සෙති. **උපක්කිලෙසා පහීයන්තී**ති චිත්තස්සුපක්කිලෙසභූතානි නීවරණානි වික්ඛම්භනවසෙන පහීයන්ති. **විතක්කා වූපසම්මන්තී**ති තතො එව කාමවිතක්කාදයො මිච්ඡාවිතක්කා වූපසමං ගච්ඡන්ති. නීවරණපහානෙනෙව පඨමජ්ඣානාධිගමං දස්සෙත්වා විතක්කවූපසමාපදෙසෙන දුතියජ්ඣානාදීනම්පි අධිගමමාහ. **අයං පයොගොති** අයං ඣානාධිගමස්ස හෙතුභූතො කම්මට්ඨානානුයොගො පයොගො. **සංයොජනා පහීයන්තී**ති දසපි සංයොජනානි මග්ගපටිපාටියා සමුච්ඡෙදවසෙන පහීයන්ති. **අනුසයා ව්‍යන්ති හොන්තී**ති තථා සත්තපි අනුසයා අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනෙන භඞ්ගමත්තසම්පි අනවසෙසතො විගතත්තා හොන්ති. එත්ථ ච-සංයොජනප්පහානං නාම අනුසයනිරොධෙනෙව හොති. පහීනෙසු ච-සංයොජනෙසු අනුසයානං ලෙසොපි න භවිස්සතීති ච දස්සනත්ථං-"සංයොජනා පහීයන්ති, අනුසයා ව්‍යන්ති හොන්ති"ති වුත්තං. **අයං විසෙසොති** ඉමං සමාධිං නිස්සාය අනුක්කමෙන ලබ්භමානො අයං සංයොජනප්පහානාදිකො ඉමස්ස සමාධිස්ස විසෙසොති අත්ථො.

යස්සාති යෙන. **අනුපුබ්බන්ති** අනුක්කමෙන. **පරිචිතාති** පරිචිණ්ණා. අයං හෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො: ආනාපානසති යථා බුද්ධෙන භගවතා දෙසිතා, තථෙව යෙන දීඝරස්සපජානනාදිවිධිනා අනුපුබ්බං **පරිචිතා**: සුට්ඨු භාවිතා, තතො එව **පරිපුණ්ණා**: සොළසන්නං වත්ථූනං පාරිපූරියා සබ්බසො පුණ්ණා. **සො**: භික්ඛු **ඉමං**: අත්තනො ඛන්ධාදි **ලොකං** පඤ්ඤුහාසෙන **පහාසෙති**. යථා කිං? **අබ්භාමුත්තොව චන්දිමා**: අබ්භුපක්කිලෙසවිමුත්තො චන්දිමා තාරකරාජා විය**ාති**.

ඉධාති සකවූපමායං. **අස්සාති** යොගිනො. **ඉධාති** වා ඉමස්මිං ඨානෙ. **අස්සාති** උපමාභූතස්ස සකටස්ස ආගතගතවසෙන යථා තස්ස පුරිසස්ස අමනසිකාරො, එවං අස්සාසපස්සාසානං **ආගතාගතවසෙන අමනසිකාරමත්තමෙව පයොජනං**[4]. **නිමිත්තන්ති** පටිභාගනිමිත්තං. **අවසෙසජ්ඣානඞ්ගපතිමණ්ඩිතානි** අපපණා-විතක්කාදිඅවසෙසජ්ඣානඞ්ගපතිමණ්ඩිතානි වදන්ති, විචාරාදීනීති පන ඒත්තකබ්බං-නිප්පරියායෙන විතක්කස්ස අප්පණාභාවතො. සො හි පාළියං-"අප්පණා බ්‍යප්පණා"ති

---

1. ම. ආගතාගතෙ-පෘ: ව්‍යා:
2. ම. අඝං, අස්සං-පෘ: ව්‍යා:
3. සී. නිමීයති.
4. සී. ආනයනප්පයොජනං.

නිද්දිට්ඨා. තංසමඵයොගතො වා යස්මා ඣානං අපඵණාති අට්ඨකථා වොහාරො. ඣානඛෙත්තස්ස ච සමාධි පධානං, තස්මා තං අපඵණාති දස්සෙතුං-"අවස්සෙසඣානඛපනිමණ්ඩිතා අපඵණාසඛ්‌යාතා ඵපනා ච සමඵජ්ජති"ති ආහ. **කස්සචි පන ගණනාවසෙනෙව මනසිකාර කාලතොපහුතීති** එත්ථ-"අනුක්‌කමතො-පෙ-පත්තං විය හොති"ති එත්තකො ගන්ථො පරිහීනො. **සාරද්ධකායස්ස** කස්සචි පුග්‌ගලස්ස **ඔනමති**-පට්ටිභාදීනං පලම්බනෙන. **විකූජතීති** සද්දං කරොති, ගත්ත-නෙත්ත-ඣපරාදීනං[1] **සඤ්චරණෙසු වලිං ගණ්හාති**: තත්ථ තත්ථ වලිතං හොති. කස්මා? යස්මා සාරද්ධකායො ගරුකො හොතීති කාය දර්‍ථවූපසමෙන සද්ධිං සිජ්ඣමානො ඔළාරිකඅස්සාසපස්සාසනිරොධො ව්‍යතිරෙකමුඛෙන තස්ස සාධනං විය වුත්තොති. **ඔළාරිකඅස්සාසපස්සාස නිරොධවසෙනාති** අන්වයවසෙන තදත්ථසාධනං. තත්ථ- කායදරථෙ වූපසන්තෙති චිත්තජරූපානං ලහු-මුදු-කම්මඤ්ඤභාවෙන යො සෙස තිසන්තතිරූපානම්පි ලහුආදිභාවො, සො ඉධ කායස්ස ලහුභාවොති අධිප්පෙතො. සචායං යස්මා චිත්තස්ස ලහුආදිභාවෙන විනා නත්ථි, තස්මා වුත්තං-**කායොපි චිත්තම්පි ලහුකං හොතීති.**[2] **ඔළාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ නිරුද්ධෙති** ආදි හෙට්ඨා වුත්තනයමපි විවෙතබ්බා කාරපත්තස්ස කායසඞ්ඛාරස්ස විවයනවිධිං දස්සෙතුං ආනීතං. **උපරූපරි විභූතානීති** භාවනාබලෙන උද්ධං උද්ධං පාකටානි හොන්ති. **දෙසනොති** පකතියා ථූසනදෙසතො, පුබ්බෙ අත්තනා ථූසනවසෙන උපධාරිතට්ඨානතො.

කත්ථ නත්ථීති ඨානවසෙන, **කස්ස නත්ථීති** පුග්‌ගලවසෙන වීමංසිය මානමත්ථං එකඞ්ගං කත්වා විභාවෙතුං-**අනෙනා මාතුකුච්ඡියන්ති** ආදි වුත්තං. තත්ථ-යථා උදකෙ නිමුග්ගස්ස පුග්‌ගලස්ස නිරුද්ධොකාසතාය අස්සාසපස්සාසා නපපවත්තන්ති, එවං අනෙනාමාතුකුච්ඡියං; යථා මතානං සමුට්ඨාපකචිත්තාභාවතො, එවං අඵස්සදීභූතානං මුච්ඡාපරෙතානං අසඤ්ඤාදීසු වා ජාතානං; තථා නිරොධසමාපන්නානං. චතුත්ථජ්ඣාන සමාපන්නානං පන ධම්මතාවසෙනෙව නෙසං අනුපපජ්ජනං, තථා රූපා රූපභවසමඞ්ගීනං. කෙචි පන "අනුපුබ්බතො සුඛුමභාවපත්තියා"ති[3] කාරණං වදන්ති. **අප්පියෙව නෙ අස්සාසපස්සාසා,** පරියෙසතොති අධිප්පායො- යථාවුත්තසත්තට්ඨාන විමුත්තස්ස අස්සාසපස්සාසානං අනුපපජ්ජනට්ඨානස්ස අභාවතො. **පකතිථූලට්ඨවසෙනාති** පකතියා ථූස නට්ඨානවසෙන. **නිමිත්තං ඨපෙතබ්බන්ති** සතියා තත්ථ සුඛපවත්ත නත්ථං පිතරසඤ්ඤානං පවත්තෙතබ්බං; පිරසඤ්ඤූපදට්ඨානා හි සති. **ඉමමෙවාති** ඉමං එව අනුපට්ඨහන්තස්ස කායසඞ්ඛාරස්ස සඤ්ඤා කුට්ඨාපන්නයෙන උපට්ඨාපනවිධිමෙව. **අත්ථවසන්ති** හෙතුං. **අත්ථොති** ඵලං, සො යස්ස වසෙන පවත්තති, සො අත්ථවසොති. **මුට්ඨස්සතිස්සාති**

---

1. ම. ගත්තනෙත්තඋපලාදීනං. 2. සී. ලහුකො හොතීති.
3. ම. "අනුපුබ්බතො සුඛුමතරභාවපත්තියා චතුත්ථජ්ඣානසමාපන්නස්ස, රූපභවෙ රූපානං භවඞ්ගස්ස ච සුඛුමභාවතො රූපභවසමඞ්ගීනං නත්ථී"ති.

විනට්ඨසතිස්ස. **අසම්පජානස්සාති** සම්පජඤ්ඤරහිතස්ස, භාවෙන්තස්ස අනුක්කමෙන අනුපට්ඨහන්තෙ අස්සාසපස්සාසෙ වීමංසිත්වා ඉමෙ නෙති උපධාරෙතුං සම්මදෙව පජානිතුඤ්ච සමත්ථාහි සතිපඤ්ඤාහි විරහිතස්සාති අධිප්පායො. **ඉමෙ අඤ්ඤං**. කම්මට්ඨානං. **ගරුකන්ති** භාරියං. සා වස්ස ගරුභාවා භාවනාය සුදුක්කරභාවෙනාති ආහ- **ගරුකභාවනන්ති**. උපරූපරි සන්තසුඛුමභාවප්පත්තිතො බලවතී සුට්ඨු සූරා ච සතිපඤ්ඤා ඉච්ඡිතබ්බාති වත්වා සුඛුමස්ස නාම අත්ථස්ස සාධනෙනපි සුඛුමෙනෙව භවිතබ්බන්ති දස්සෙතුං- **යථා කිං** ආදි වුත්තං. ඉදානි අනුපට්ඨහන්තානං අස්සාසපස්සාසානං පරියෙසනූපායං දස්සෙන්තො- **නාභිං වා** ආදිමාහ. තත්ථ-**ගොචරමුඛෙති** ගොචරභූමුඛෙ. **අනුපදන්ති** පදානුපදං. **චරිත්වාති** ගොචරං ගහෙත්වා. **තස්මිංයෙව ඨානෙති** උපනිබන්ධනානිමිත්තසඤ්ඤිතට්ඨානෙ. **යොජෙත්වාති**[1] මනසිකාරෙන යොජෙත්වා.[2] **සතිරස්මියා බන්ධිත්වාති** වා වුත්තමෙවත්ථමාහ- "තස්මිංයෙව ඨානෙ යොජෙත්වා"ති. න හි උපමෙයෙ බන්ධනයොජනට්ඨානානි විසුං ලබ්භන්ති. **නිමිත්තන්ති** උග්ගහනිමිත්තං පටිභාගනිමිත්තඤ්ච.[3] උභයම්පි හි ඉධ එකජ්ඣං වුත්තං. තථා හි: තූලපිචුආදිඋපමාත්තයං උග්ගහෙ යුජ්ජති, සෙසං උභයත්ථ. **එකච්චෙනති** එකෙ ආචරියා.

නාරක්ඛරූපං විය්හාති නාරක්ඛාය පහාරූපං විය. මණ්ඩිගුළ්හිකාදිඋපමා පටිභාගෙ වට්ටන්ති. ඝට්ටං පනෙතං එකාංශෙව කම්මට්ඨානං අනෙකාකාරතො උපට්ඨාතීති ආහ-**කණ්ඨඤ්ච පනෙත්ථ**න්ති ආදි. **සුත්තන්තණ්ණන්ති** එකං සුත්තං. පගුණපවත්තිභාවෙන අවිවෙජ්දං මහාවිසයතඤ්ච සන්ධායාහ-**මහන්ති පබ්බතෙය්‍යා නදි විය්හාති**. අත්තබ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා සමන්නාහදඤ්ච සුත්තං සබ්බභාගමනොහරා සබ්බඵාලිඵුල්ලා වනසණ්ඩා විය්හාති ආහ- **එකා වනරාජි විය්හාති**. තෙනාහ භගවා:-"වනපපගුම්බ යථා ඵුස්සිතග්ගෙ"ති. නානානුසන්ධිකං නානාපෙය්‍යාලං විවිධනයනිපුණං බහුවිධකම්මට්ඨානමූලං සුත්තන්තං අත්තිකොහි සක්කච්චං සමුපජීවිතබ්බන්ති ආහ- **සිනෙරුයා-පෙ-රුක්ඛා විය්හාති**. **සඤ්ඤානානත්තාති** නිමිත්තුපට්ඨානතො පුබ්බ පවත්තසඤ්ඤානං නානාවිධභාවතො. **ඉමෙ තයො ධම්මාති** අස්සාසො පස්සාසො නිමිත්තන්ති ඉමෙ තයො ධම්මා. **නජ්ජීති** කම්මට්ඨානවසෙන මනසිකාතබ්බභාවෙන නත්ථි, න උපලබ්භන්ති. **න උපචාරන්ති** උපචාරම්පි න පාපුණාති, පගෙව අප්පණන්ති අධිප්පායො. **යස්ස පනාති** විජ්ජමානපක්ඛා වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බා. ඉදානි වුත්තසෙසව අත්ථස්ස සමත්ථනත්ථං **ඛණ්ඩූපමායං** ආගතා "නිමිත්තා"නාති ආදිකා ගාථා පච්චානීතා.

නිමිත්තෙනති යථාවුත්තෙන පටිභාගනිමිත්තෙන. **එවං හොතීති** භාවනමනුයුත්තස්ස[4] එවං හොති. තස්මා **පුනප්පුනං එවං මනසිකරොහීති වත්තබ්බා. වොහානං ආපජ්ජතීති** නිමිත්තං නාම

1. ම. යොජෙත්වා.
2. ම. "මනසිකාරෙන යොජෙත්වා"නි-නත්ථි.
3. ම. පටිභාගනිමිත්තා වා.
4. ම. මනුයුඤ්ජන්තස්ස-ඤත්වා.

දුක්කරං උපපාදෙතුං, තසිදං ලද්ධං, හත්ථගතං යුත්ති යදි වා තදි වා විසෙසං නිබ්බත්තෙස්සාමීති සඞ්ඛ්‍යාවං ආපජ්ජෙය්‍ය. **විසිදෙය්‍යාති** "එත්තකං කාලං භාවනමනුයුත්තස්ස නිමිත්තමපි න උපජ්ජතං, අහබ්බෝ මඤ්ඤේ විසෙසස්සා"ති විසාදං ආපජ්ජෙය්‍ය. "ඉමාය පටිපදාය ජරාමරණතෝ මුච්චිස්සාමි"ති පටිපන්නස්ස නිමිත්තනාති වුත්තෙ කථං සඞ්ඛ්‍යාවා පත්තෙ? සියොසෙ මත්තාය උස්සාහමෙව කරෙය්‍යාති **නිමිත්තමිදං**-පෙ-**වත්තබ්බා**"ති **මජ්ඣිමභාණකා** ආහු. **එව**නති වුත්තපකාරෙන පටිභාගනිමිත්තෙයෙව භාවනාචිත්තස්ස ඨපනෙන. **ඉතොපහූනී**ති ඉතො පටිභාගනිමිත්තුපපත්තිතො පඨාය. පුබ්බෙ යං වුත්තං-"අනුබන්ධනාය ච[1] පුස්සනාය ච[1] ඨපනාය ච මනසි කරොතී"ති, තත්ථ අනුබන්ධනං පුස්සනඤ්ච විස්සජ්ජෙත්වා ඨපනාවසෙන භාවනා හොතීති ඨපනාවසෙනෙව භාවෙතබ්බනති අත්ථො. **පොරාණෙහි** වුත්තොවායමත්ථොති "නිමිත්තෙ"ති ගාථමාහ.

තත්ථ-**නිමිත්තෙතති** පටිභාගනිමිත්තෙ. **ඨපයං චිත්තන**නති භාවනාචිත්තං ඨපෙන්තො, ඨපනාවසෙන මනසි කරොන්තොති අත්ථො. **නානාකාර**නති "චත්තාරො වණ්ණා"ති එවං වුත්තං නානාකාරං, ආකාරසාමඤ්ඤවසෙන හෙතං එකවචනං. **විභාවයන**නති විභාවෙන්තො අන්තරධාපෙන්තො. නිමිත්තුපපත්තිතො පට්ඨාය හි තෙ ආකාරා[2] අමනසි කරොතො අන්තරහිතා විය හොන්ති. **අස්සාසපස්සාසෙති** අස්සාස පස්සාසෙ සො නානාකාරො, තං විභාවයං-අස්සාසපස්සාසසමඞ්ගිතෙ වා **නිමිත්තෙ**. **සඛං චිත්තං නිබන්ධතීති** තාය එව ඨපනාය අත්තනො චිත්තං උපනිබන්ධති, අපෙපතීති අත්ථො. යෙ පන-"විභාවයන්තී"ති විභාවෙන්තා විදිතං පාකටං කරොන්තෙ"ති අත්ථං වදන්ති, තං පුබ්බභාග වසෙන යුජ්ජෙය්‍ය. අයං හෙත්ථ අත්ථො-ඛිනිසම්පන්නතාතා **ධීරෝ**: යොගී අස්සාසපස්සාසෙ නානාකාරං විභාවෙන්තා නානාකාරතො තෙ පජානන්තා විදිතෙ පාකටෙ කරොන්තා නානාකාරං වා ඔළාරිකොළාරිකෙ පස්සම්භෙන්තා වූපසමෙන්තා තත්ථ යං ලද්ධං නිමිත්තං තස්මිං චිත්තං ඨපෙන්තා අනුක්කමෙන සඛං චිත්තං නිබන්ධති අපෙපතීති.

වණ්ණතොති පිඤ්ඤපිණ්ඩ-තාරකරූපාදිසු විය උපට්ඨිතවණ්ණතො. **ලක්ඛණතොති** ඛරභාවාදිසභාවතො, අනිච්චාදිලක්ඛණතො වා. "රක්ඛි තබ්බං තං නිමිත්ත"නති සම්බන්ධො. නිමිත්තස්ස රක්ඛණං නාම: තත්ථ පරිලද්ධඋපචාරජ්ඣානස්ස රක්ඛණෙනෙව හොතීති ආහ-"පුනප්පුන මනසිකාරවසෙන වුද්ධිං විරූළ්හිං ගමයිත්වා"ති.

ඒත්ථාති එතිස්සං භාවනාය. **පාරිසුද්ධිං පත්ථයමානොති** අධිගන්තුකාමො සමාපජ්ජිතුකාමො ච.[3] තත්ථ-"සල්ලක්ඛණා-විවට්ටනා වසෙන අධිගන්තුකාමො,[4] සල්ලක්ඛණාවසෙන සමාපජ්ජිතුකාමෝ"ති යොජෙතබ්බං. **නාමරූපං වවත්ථපෙත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙතීති** සඞ්ඛ්‍යපතො වුත්තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං-**කථ**නති ආදි වුත්තං.

1. සී. නත්ථි. 2. සී. I. ආකාරෙ. 3. පා: ව්‍යා: කාමෙ වා.

තත්ථ-**සඨායිති** ආදි කායස්ස චිත්තස්ස ච **අස්සාසපස්සාසානං** සමුදයභාව දස්සනං. **කම්මාරගණගහදියාති** කම්මාරානං උක්කායං අගණ්ඩමනහස්සාය, **ධම්මානායාති** ධම්මයන්තියා, වාතං ගාහාපෙන්තියාති අත්ථෝ. **තජ්ජන්ති** තදනුරූපං. **එවමේවන්ති** එත්ථ- කම්මාරගණගහදී විය කරජකායෝ, වායාමෝ විය චිත්තං දට්ඨබ්බං. කිඤ්චාපි **අස්සාසපස්සාසා චිත්ත** සමුට්ඨානා, කරජකායං පන විනා තෙසං අපවත්තනතෝ **කායඤ්ච චිත්තඤ්ච පටිච්ච අස්සාසපස්සාසාති** වුත්තං.

නස්සාති නාමරූපස්ස. **පච්චයං පරිගෙසන්තීති** "අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයෝ"ති ආදිනා අවිජ්ජාදිකං පච්චයං වීමංසති පරිගණ්හාති. **කඞ්ඛං විතරන්තීති** "අහොසිං නු ඛෝ අහමතීතමද්ධාන"න්ති ආදිනයප්පවත්තං සොළසවත්ථුකං විචිකිච්ඡං අතික්කමති පජහති. "යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්න"න්ති ආදිනයප්පවත්තං **කලාපසම්මසනං**. **සුබ්බභාගෙති** පටිපදඤාණදස්සනවිසුද්ධිපරියාපන්නාය උදයබ්බයානුපස්සනාය පුබ්බභාගෙ. **උප්පෙන්තෙ ඔභාසාදයොති** ඔභාසෝ ඤාණං පීති පස්සද්ධි සුඛං අධිමොක්ඛෝ පග්ගහෝ උපෙක්ඛා උපට්ඨානං නිකන්තීති ඉමෙ ඔභාසාදයෝ දස. **උදයං පහායාති** උදයබ්බයානුපස්සනාය ගහිතං සඞ්ඛාරානං උදයං විස්සජ්ජෙත්වා. තෙසං **භඞ්ගසෙසෙව** අනුපස්සනතෝ **භඞ්ගානුපස්සනං** ඤාණං **පත්වා**. ආදීනවානුපස්සනා පුබ්බභාගාය නිබ්බිදානුපස්සනාය **නිබ්බින්දනෙනා**. මුඤ්චිතුකම්යතා-පටිසඞ්ඛානුපස්සනා- සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා- අනුලොමඤාණානං විණණපරියනෙන උප්පන්නාගොත්‍රභුඤාණානන්තරං උප්පන්නෙන මග්ගඤාණෙන සබ්බසඞ්ඛාරෙසු **විරජ්ජනෙනා විමුච්චනෙනා**. මග්ගක්ඛණෙ හි අරියෝ විරජ්ජති විමුච්චතීති ච වුච්චති. තෙනාහ-**ඡඨාභිඤ්ඤතමෙන චතුන්නං ඉරියාපථානං අරියමග්ගෙන පාපුණිත්වා**ති. මග්ග-ඵල-නිබ්බාණ-පච්චවෙක්ඛණාවසිට්ඨකිලෙස සඞ්ඛාතස්ස පච්චවෙක්ඛිතබ්බස්ස පහෙදෙන **එකූනවීසතිභෙදස්ස**. අරහතෝ හි අවසිට්ඨකිලෙසාභාවෙන එකූනවීසතිතා. **අස්සාති**[1] ආනාපානකම්මට්ඨානිකස්ස.

විසුං කම්මට්ඨානභාවෙ[2] **නාම නත්ථි**- පඨමවතුක්කවසෙන අධිගතජ්ඣානස්ස වෙදනා-චිත්ත-ධම්මානුපස්සනාවසෙන දෙසිතත්තා. **තෙසන්ති** නිණ්ණං වතුක්කානං. **පීතිපටිසංවෙදීති** පීතියා පටි පටි සම්මදෙව වෙදනසීලෝ, තස්සා වා පටි පටි සම්මදෙව වෙදෙ, එතස්ස අත්ථි, තං වා පටි පටි සම්මදෙව වෙදියමානෙ. **තත්ථ-කාමං** සංවෙදනග්ගහණෙනෙව පීතියා සක්කච්ච විදිතභාවෙ බොධිතෙ හොති. යෙහි පන පකාරෙහි තස්සා සංවෙදනං ඉච්ඡිතං, තං දස්සෙතුං පටිසද්දග්ගහණං-"පටිසංවෙදී"ති.[3] තෙනාහ-**වීභාවෙතී**ති ආදි. තත්ථ-**කථං ආරම්මණතො පීති පටිසංවිදිතා හොතී**ති[4] පුච්ඡාවචනං. **සපීතිකෙ ච මෙ ඣානෙ සමාපජ්ජතී**ති පීතිසහගතානි වෙ පඨමදුතියඣානානි පටිපාටියා සමාපජ්ජති. **තස්සාති** තෙන. "පටිසංවිදිතා"ති හි

1. ම & පෘ: ව්‍යාඃ තස්සාති.
2. ම, & නි: මූ: භාවනානයෙ.
3. ම. "පටි පටි සංවෙදීති පටිසංවෙදී"ති.
4. සී, පී නි පටිසංවෙදිතා හොතීති,

පදං අපෙක්ඛිත්වා කත්තුඅත්ථේ එතං සාමිවචනං. **සමාපත්තික්ඛණේති** සමාපජ්ජනක්ඛණේ. **ඤාණපටිලාභෙනාති** ඤාණෙන සමඞ්ගිභාවෙන. **ආරම්මණතොති** ආරම්මණමුඛෙන. තදුරම්මණඤ්ඤාණපරියාපන්නා පීති පටිසංවිදිතා හොති-**ආරම්මණස්ස පටිසංවිදිතත්තා**. කිං වුත්තං හොති? යථා නාම සප්පපරියෙසනං චරන්තෙන තස්ස ආසයෙ පටිසංවිදිතෙ සොපි පටිසංවිදිතො ගහිතො එව හොති- මන්තාගදබලෙන තස්ස ගහණස්ස සුකරත්තා. එවං පීතියා ආසයභූතෙ[1] ආරම්මණෙ පටිසංවිදිතෙ සා පීති පටිසංවිදිතා එව හොති-සලක්ඛණතො සාමඤ්ඤලක්ඛණතො ච තස්සා ගහණස්ස සුකරත්තාති. "කථං අසම්මොහතො පීති පටිසංවිදිතා හොතී"ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **විපස්සනාක්ඛණේති** විපස්සනාපඤ්ඤාය තික්ඛවිසදප්පවත්තනාය[2] විසයතො දස්සනක්ඛණෙ. **ලක්ඛණපටිවෙධෙනාති** පීතියා සලක්ඛණස්ස සාමඤ්ඤලක්ඛණස්ස ච පටිවිජ්ඣනෙන. යං හි යස්ස විසෙසතො සාමඤ්ඤතො ච ලක්ඛණං, තස්මිං විදිතෙ සො යාථාවතො විදිතො එව හොති. තෙනාහ-**අසම්මොහතො පීති පටිසංවිදිතා හොතීති**. ඉදානි තමත්ථං පාළියා එව විභාවෙතුං-**චුත්තඤ්හෙතං**නන්ති ආදිමාහ.

තත්ථ-**දීඝං අස්සාසවසෙනාති** ආදිසු යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. තත්ථ පන සතොකාරිතාදස්සනවසෙන පාළි ආගතා, ඉධ පීති පටිසංවෙදිතාවසෙන, පීතිපටිසංවෙදිතා ච අත්ථතො විභත්තා එව. අපි ච අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපතෙථා: **දීඝං අස්සාසවසෙනාති** "දීඝස්ස අස්සාසස්ස ආරම්මණභූතස්ස වසෙන පජානතො සා පීති පටිසංවිදිතා හොතී"ති සම්බන්ධො. **චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතොති** ඤාණපරියාපන්නං අවික්ඛෙපාපරනාමං[3] චිත්තස්සෙකග්ගතං තංසම්පයුත්තානඤ්ච පඤ්ඤාය පජානතො. යථෙව හි ආරම්මණමුඛෙන පීති පටිසංවිදිතා හොති, එවං තංසම්පයුත්තධම්මාපි ආරම්මණමුඛෙන පටිසංවිදිතා එව හොන්තීති. **සති උපට්ඨිතා හොතීති** දීඝං අස්සාසවසෙන ඤාණසම්පයුත්තා සති තස්ස ආරම්මණෙ උපට්ඨිතා, ආරම්මණමුඛෙන ඤාණෙපි උපට්ඨිතා නාම හොති. **තාය සතියාති** එවං උපට්ඨිතාය තාය සතියා. යථාවුත්තෙන තෙන ඤාණෙන සුප්පටිවිදිතත්තා ආරම්මණස්ස තස්ස වසෙන තදුරම්මණා සා පීති පටිසංවිදිතා හොති. **දීඝං පස්සාසවසෙනාති** ආදිසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එවං පඤ්චවතුක්කවසෙන දස්සිතං පීතිපටිසංවෙදනං ආරම්මණතො අසම්මොහතො ච විභාගසො දස්සෙතුං-"ආවජ්ජතො"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ-**ආවජ්ජතොති** ඤාණං ආවජ්ජනතස්ස. **සා පීතීති** සා ඤාණපරියාපන්නා පීති. **ජානාතොති** සමාපජ්ජනක්ඛණෙ ආරම්මණමුඛෙන ජානතො. "තස්ස සා පීති පටිසංවිදිතා හොතී"ති සම්බන්ධො. **පස්සතොති** දස්සනභූතෙන ඤාණෙන ඤාණතො වුට්ඨාය පස්සනතස්ස. **පච්චවෙක්ඛතොති** ඤාණං පච්චවෙක්ඛණතස්ස. **චිත්තං අධිට්ඨහතොති**

1. ආසන්නභූතෙ-පා: වෙය්‍යා: 2. ම. පත්තාය. 3. අවික්ඛෙපපීති ලද්ධනාමං.

එත්තකං වෙලං ඣානසමඞ්ගී භවිස්සාමීති ඣානචිත්තං අධිට්ඨහන්තස්ස. එවං පඤ්චන්නං වසීභාවානං වසෙන ඣානස්ස පගුණභූමෙන ආරම්මණතෝ පීතියා පටිසංවෙදනා දස්සිතා. ඉදානි යෙහි ධම්මෙහි ඣානං විපස්සනා ච සිජ්ඣන්ති, තෙසං ඣානපරියාපන්නානං විපස්සනාමග්ගඵලපරියාපන්නානඤ්ච සද්ධාදීනං වසෙන පීතිපටිසංවෙදනං දස්සෙතුං- "සද්ධාය අධිමුච්චතෝ"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ-**අධිමුච්චමානොති** සද්දහන්තස්ස, සමථවිපස්සනාවසෙනාති අධිප්පායො. **විරියං පග්ගණ්හතොති** ආදිසුපි එසෙව නයො. **අභිඤ්ඤෙය්‍යන්ති** අභිවිසිට්ඨාය පඤ්ඤාය ඤාතබ්බං. **අභිජානතොති** විපස්සනාපඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමාය මග්ගපඤ්ඤාය ජානතො. **පරිඤ්ඤෙය්‍යන්ති** දුක්ඛසච්චං තීරණපරිඤ්ඤාය මග්ගපඤ්ඤාය ච පරිජානතො.[1] **පහාතබ්බන්ති** සමුදයසච්චං පහාන පරිඤ්ඤාය මග්ගපඤ්ඤාය පජහතො. **භාවයතො සච්ඡිකරොතො-** භාවෙතබ්බං මග්ගසච්චං, සච්ඡිකාතබ්බං නිරොධසච්චං.

කෙචි පනෙත්ථ පීතියා එව වසෙන අභිඤ්ඤෙය්‍යාදීනි උද්ධරන්ති, තං අයුත්තං-ඣානාදිසමුදයං උද්ධරිත්වා තතො පීතියා නිද්ධාරණස්ස අධිප්පෙතත්තා. එත්ථ ච-**දීඝං අස්සාසවසෙනා**ති ආදිනා පඨමවතුක්කස්ස වසෙන ආරම්මණතො පීතිපටිසංවෙදනං වුත්තං. තථා **ආවජ්ජතොති** ආදීහි පඤ්චහි පදෙහි,[2] **අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිජානතොති** ආදීහි පන අසම්මොහතො, **සද්ධාය අධිමුච්චතොති** ආදීහි උභයථාපි සඞ්ඛෙපතො සමථවසෙන ආරම්මණතො, විපස්සනාවසෙන අසම්මොහතො පීතිපටිසංවෙදනං වුත්තනන්ති දට්ඨබ්බං. කස්මා පනෙත්ථ වෙදනානුපස්සනායං පීතිසීසෙන වෙදනා ගහිතා- න සරූපතො එවාති? භූමිවිභාගාදි වසෙන වෙදනං භින්දිත්වා චතුධා වෙදනානුපස්සනං දස්සෙතුං. අපි ච වෙදනාකම්මට්ඨානං දස්සෙනෙතා භගවා පීතියා ඔළාරිකත්තා තංසම්පයුත්තසුඛං සුඛග්ගහණත්ථං පීතිසීසෙන දස්සෙති. **එතෙනෙව නයෙන අවසෙසපදානීති** "සුඛපටිසංවෙදී, චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී"ති පදානි පීතිපටිසංවෙදිපදෙ ආගතනයෙනෙව **අත්ථතො වෙදිතබ්බානි.**

සඤ්ඤා හි ඒහාකාරෙහි සුඛපටිසංවෙදිතා හොති, චිත්තසඞ්ඛාර පටිසංවෙදිතා හොති-ආරම්මණතොති ආදිනා පීතිට්ඨානෙ සුඛාදිපදානි පක්ඛිපිත්වා සුඛසහගතානි තීණි ඣානානි චත්තාරි වා ඣානානි සමාපජ්ජතීති ආදිනා අත්ථං විභාවෙතුං. තෙනාහ-**තිණ්ණං ඣානානන්තං වසෙනාති** ආදි. **වෙදනාදයොති** ආදිසද්දෙන සඤ්ඤා ගහිතා. තෙනාහ- **මෙ බ්‍රහ්මාති. විපස්සනාභූමිදස්සනත්ථන්ති** පකිණ්ණකසඞ්ඛාරසම්මසන වසෙන විපස්සනාය භූමිදස්සනත්ථං-**සුඛානි මෙ සුඛානීති** ආදි වුත්තං- සමථෙ කායිකසුඛාභාවතො.

සොති සො පස්සම්භනපරියායෙන වුත්තො නිරොධො- "ඉමස්ස හි භික්ඛුනො අපරිග්ගහිතකාලෙ"ති ආදිනා විත්ථාරතො කායසඞ්ඛාරෙ වුත්තෙ. තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. තත්ථ කායසඞ්ඛාර

1, සී. "පරිඤ්ඤෙය්‍යන්ති-පෙ-පරිජානතො"ති-නත්ථි. 2. ම. සද්දෙසු.

වසෙන ආගතො, ඉධ චිත්තසඞ්ඛාරවසෙනාති අයමෙව විසෙසො. එවං චිත්තසඞ්ඛාරස්ස පස්සම්භනං අතිදෙසෙන දස්සෙත්වා යදඤ්ඤං ඉමස්මිං චතුඤ්කෙ වත්තබ්බං තං දස්සෙතු **-අපි චාති** ආදි වුත්තං. තත්ථ-**පීති පදෙති** "පීතිපටිසංවෙදී"ති ආදිනා දෙසිතකොට්ඨාසෙ. **පීතිසුඛසහගතා වෙදනා වුත්තනාති** පීති අපදෙසෙන තංසම්පයුත්තා වෙදනා වුත්තා, න පීතීති අධිප්පායො. තත්ථ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. **තීසු චිත්තසඞ්ඛාරපදෙසූති**"චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී, පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාර"න්ති චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංයුත්තෙසු තීසු පදෙසු. "අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා නාම රූප"න්ති වචනතො චිත්තෙන පටිබද්ධාති=**චිත්තපටිබද්ධා.** තතො එව කාමං චිත්තෙන සඞ්ඛරියන්තීති=**චිත්තසඞ්ඛාරා**: සඤ්ඤාවෙදනා.[1] ඉධ පන උපලක්ඛණමත්තං, සඤ්ඤාවෙදනාව අධිප්පෙතාති ආහ-**සඤ්ඤාසම්පයුත්තා වෙදනාති.**

චිත්තපටිසංවෙදීති එත්ථ-විභාවෙති චිත්තපටිසංවෙදිතා හොති-ආරම්මණතො අසම්මොහතො ච. "කථං ආරම්මණතො? චත්තාරි ඣානානි සමාපජ්ජති, තස්ස සමාපත්තික්ඛණෙ ඣානපටිලාභෙනා"ති ආදිනා වුත්තනයානුසාරෙන සබ්බං සුවිඤ්ඤෙය්යන්ති ආහ-**චතුන්නං ඣානානං වසෙන චිත්තපටිසංවෙදිතා වෙදිතබ්බාති.**

චිත්තං මොදෙතෙනාති ඣානසම්පයුත්තං චිත්තං සම්පයුත්තාය පීතියා මොදයමානො, තං වා පීතිං ආරම්මණං කත්වා පවත්තං විපස්සනාචිත්තං තාය එව ආරම්මණභූතාය පීතියා මොදයමානො. **පමොදෙතෙනාති** ආදීනි පදානි තස්සෙව වෙවචනානි-පීතිපරියාය භාවතො. **සම්පයුත්තාය පීතියා චිත්තං ආමොදෙතීති** ඣානචිත්ත සම්පයුත්තාය පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගභූතාය ඔදග්ගලක්ඛණාය ඣානපීතියා තමෙව ඣානචිත්තං සහජාතාදිපච්චයවසෙන චෙව ඣානපච්චය වසෙන ච පරිබ්‍රූහෙන්තො හට්ඨපහට්ඨාකාරං පාපෙන්තො ආමොදෙති පමොදෙති ච. **ආරම්මණං කත්වාති** උළාරං ඣානසම්පයුත්තං පීතිං ආරම්මණං කත්වා පවත්තමානං විපස්සනා[2] චිත්තං තාය එව ආරම්මණ භූතාය පීතියා යොගාවචරො හට්ඨපහට්ඨාකාරං පාපෙන්තො **ආමොදෙති පමොදෙතීති** වුච්චති.

සමං ඨපෙතෙනාති යථා ථිනමිද්ධපක්ඛං උද්ධච්චපක්ඛඤ්ච අනුපගම්ම අන්වොනතං අනුන්නතං යථා ඉන්ද්‍රියානං සමත්තපටිපත්තියා අච්චම්භං, සමාධිස්ස වා උක්කංසගමනෙන ආනෙඤ්ජප්පත්තියා[3] සම්ම දෙව සීතං හොති, එවං අපණ්ණවසෙන ඨපෙන්තො. **ලක්ඛණපටිවෙධනාති** අනිච්චාදිකස්ස ලක්ඛණස්ස පටි පටි විජ්ඣනෙන ඛණෙ ඛණෙ අවබොධෙන. **ඛණ්ඩාවිච්ඡනභගහනාති** ඛණමත්තනට්ඨිතිකො සම්මාධි, සොපි හි ආරම්මණෙ නිරන්තරං එකාකාරෙන පවත්තමානො පටිපක්ඛෙන අනභිභූතො අපීතො විය චිත්තං නිච්චලං ඨපෙති. තෙන වුත්තං-**එවං උපසමනායාති** ආදි.

---

1. ම. සඤ්ඤාවෙදනාදයො. 2. ම, තත්ථ. 3. ම. අනෙඤ්ජප්පත්තියා.

මොචෙතෙනාති වික්ඛම්භනවිමුත්තිවසෙන විවෙචෙනෙතා විසුං කරොනෙතා, නීවරණානි පජහනෙතාති අත්ථො. **විපස්සනාකඛණෙති** භඞ්ගානුපස්සනාකඛණෙ. භඞ්ගා හි නාම: අනිච්චතාය පරමා කොටි; තසමා තාය භඞ්ගානුපස්සකො යොගාවචරො චිත්තමුඛෙන සබ්බ සඞ්ඛාරගතං අනිච්චතො පස්සති–නො නිච්චතො, අනිච්චස්ස දුක්ඛත්තා දුක්ඛස්ස ච අනත්තකත්තා තදෙව දුක්ඛතො අනුපස්සති–නො සුඛතො, අනත්තතො අනුපස්සති–නො අත්තතො. යස්මා පන යං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා, න තං අභිනන්දිතබ්බං; යඤ්ච න අභිනන්දිතබ්බං, න තං රජ්ජිතබ්බං.[1] තස්මා භඞ්ගදස්සනානුභාවෙන අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති සඞ්ඛාරගතෙ දිට්ඨෙ තස්මිං නිබ්බින්දති– නො නන්දති, විරජ්ජති–නො රජ්ජති. සො එවං නිබ්බින්දනෙතා විරජ්ජනෙතා ලොකියෙනෙව තාව ඤාණෙන රාගං නිරොධෙති– නො සමුදෙති, නාස්ස සමුදයං කරොතීති අත්ථො. අථ වා සො එවං විරතෙතා යථාදිට්ඨං සඞ්ඛාරගතං තථා අදිට්ඨං අත්තනො ඤාණෙන නිරොධෙති–නො සමුදෙති, නිරොධමෙවස්ස මනසි කරොති, නො සමුදයන්ති අත්ථො. සො එවං පටිපන්නො පටිනිස්සජ්ජති–[2]නො ආදියති. කිං වුත්තං හොති? අයං හි අනිච්චාදිඅනුපස්සනා සද්ධිං ඛණිකාහිසඞ්ඛාරෙහි කිලෙසානං පරිච්චජ්ජනතො සඞ්ඛතදොසදස්සනෙන තබ්බිපරීතෙ නිබ්බාණෙ තන්නින්නතාය පක්ඛන්දනතො පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො වාති වුච්චති.[3] තස්මා තාය සම්පන්නාගතො යොගාවචරො වුත්තනයෙන කිලෙසෙ ච පරිච්චජති, නිබ්බාණෙ ච පක්ඛන්දති. තෙන වුත්තං–"සො විපස්සනාකඛණෙ අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤතො චිත්තං මොචෙතෙතා විමොචෙතෙතා–පෙ–පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානතො චිත්තං මොචෙතෙතා විමොචෙතෙතා අස්සසති ච පස්සසති චා"ති.

තත්ථ–අනිච්චස්ස අනිච්චන්ති වා අනුපස්සනා=**අනිච්චානුපස්සනා**, තෙභූමකධම්මානං අනිච්චභාං ගහෙත්වා පවත්තාය විපස්සනාය එතං නාමං. **නිච්චසඤ්ඤතොති** සඞ්ඛතධම්මෙ නිච්චා සස්සතාති පවත්තාය මිච්ඡාසඤ්ඤාය. සඤ්ඤාසීසෙන චිත්තදිට්ඨීනමපි ගහණං දට්ඨබ්බං. එස නයො සුඛසඤ්ඤාදිසුපි. **නිබ්බිදානුපස්සනාආදීසූති** සඞ්ඛාරෙසු නිබ්බින්දනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. **නන්දිතොති** සප්පීතිකතණ්හාතො. **විරාගානුපස්සනාආදීසූති** තථා විරජ්ජනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. තෙන වුත්තං–**රාගතො මොචෙතෙතාති. නිරොධානුපස්සනාආදීසූති** සඞ්ඛාරානං නිරොධස්ස අනු අනු පස්සනාය; යථා සඞ්ඛාරා නිරුජ්ඣන්තියෙව, ආයතිං පුනබ්භවවසෙන න උපපජ්ජන්ති, එවං වා අනුපස්සනා නිරොධානුපස්සනා. මුඤ්චිතුකම්යතා හි අයං බලපත්තා. තෙනාහ–"සමුදයතො මොචෙතෙතා"ති. පටිනිස්සජ්ජනාකාරෙන පවත්තා අනුපස්සනා=**පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා**. **ආදානතොති** නිච්චාදිවසෙන ගහණතො, පටිසන්ධිග්ගහණතො වාති එමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බා.

1. සී. රඤ්ජිතබ්බං. 2. සී. I & ම. පටිනිස්සජ්ජති. 3. ම. තන්ති.

අනිච්චන්ති අනුපස්සී, අනිච්චස්ස වා අනුපස්සනසීලෝ=**අනිච්චානුපස්සීති** එත්ථ-කිං පන තං අනිච්චං, කථං වා අනිච්චං, කා වා අනිච්චානුපස්සනා, කස්ස වා අනිච්චානුපස්සනාති වත්තුකාමං විභාවෙතබ්බන්ති තං දස්සෙන්තෝ-**අනිච්චං වෙදිතබ්බ**න්ති ආදිමාහ. තත්ථ=**නිච්චං** නාම ධ්‍රුවං සස්සතං-යථා තං නිබ්බාණං. න නිච්චන්ති=**අනිච්චං**, උදයබ්බයවන්තං;[1] **අත්ථතෝ සඞ්ඛතධම්මානි ආහ- අනිච්චන්ති පඤ්චක්ඛන්ධා, කස්මා උප්පාදවයඤ්ඤථත්තභාවාති**; උප්පාදවයඤ්ඤථත්තසබ්භාවාති අත්ථෝ. තත්ථ සඞ්ඛතධම්මානං හෙතුපච්චයෙහි උප්පජ්ජනං අහුත්වා සම්භවෝ අත්තලාභෝ=**උප්පාදෝ**. උප්පන්නානං තෙසං ඛණනිරොධෝ විනාසෝ **වයෝ**. ජරාය අඤ්ඤථාභාවෝ=**අඤ්ඤථත්තං**. යථා හි උප්පාදවත්ථාය භිත්තාය භඞ්ගාවත්ථාය[2] වත්ථුභෙදෝ නත්ථි, එවං ඨිතිසඞ්ඛාතාය භඞ්ගාභිමුඛාවත්ථායම්පි වත්ථුභෙදෝ නත්ථි-යත්ථ ජරාවොහාරෝ. තස්මා එකස්සාපි ධම්මස්ස ජරා යුජ්ජති-යා ඛණිකජරාති වුච්චති එකංසෙන ච උප්පාදභඞ්ගාවත්ථාසු වත්ථුනෝ අභෙදෝ ඉච්ඡිතබ්බෝ. **අඤ්ඤථා අඤ්ඤෑ**[3] **උපපජ්ජති** අඤ්ඤෑ[3] **භිජ්ජතීති** ආපජ්ජෙය්‍ය. තසිමං ඛණිකජරං සඞ්ගණ්හන්ත-**අඤ්ඤථත්තන්ති**. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං පරතෝ කථිස්සාම. යස්ස ලක්ඛණත්තයස්ස භාවා ඛන්ධෙසු අනිච්චසමඤ්ඤා, තස්මිං ලක්ඛණත්තයෙ අනිච්චතාසමඤ්ඤාති අනිච්චතාති තෙසංයෙව උප්පාදවයඤ්ඤථත්තන්ති වත්වා විසෙසතෝ ධම්මානං ඛණිකනිරොධෙ අනිච්චතා වොහරීයති දස්සෙන්තෝ-**හුත්වා අභාවෝ වාති**[4] ආදිමාහ. තත්ථ-උප්පාදපුබ්බකත්තා අභාවස්ස හුත්වා ගහණං, තෙන පාගභාව[5] පුබ්බකත්තං විනාසභාවස්ස දස්සෙති. **තෙනෙවාකාරෙනාති** නිබ්බත්තනාකාරෙනෙව. **ඛණභඞ්ගෙනාති** ඛණිකනිරොධෙන. **තස්සා අනිච්චතාය ඛණභඞ්ගෙ**[6] සඞ්ඛාතාය අනිච්චතාය. **අනුපස්සනාය ඉති** යථාවුත්තාය අනිච්චානුපස්සනාය. **සමන්නාගතොති** සමඞ්ගීභූතෝ යොගාවචරෝ.

ඛයෝ: සඞ්ඛාරානං විනාසෝ. විරජ්ජනං-තෙසංයෙව විලුජ්ජනං[7] **විරාගෝ**: ඛයෝ එව විරාගෝ=**ඛයවිරාගෝ**: ඛණිකනිරොධෝ. අවත්ථානමෙත්ථ **එත්ථ**සම්මිං අධිගතෙ සඞ්ඛාරා විරජ්ජන්ති නිරුජ්ඣන්තීති=**අවත්ථාන විරාගෝ**: නිබ්බාණං. තෙනාහ-"ඛයවිරාගෝ සඞ්ඛාරානං ඛණභඞ්ගෝ, අවත්ථානවිරාගෝ නිබ්බාණ"න්ති. **කදුභයවසෙන පවත්තනාති** ඛය විරාගානුපස්සනාවසෙන විපස්සනාය, අවත්ථානවිරාගානුපස්සනාවසෙන මග්ගස්ස පවත්තියොජෙතබ්බා. ආරම්මණතෝ වා විපස්සනාය ඛය විරාගානුපස්සනා වසෙන පවත්ති තන්නින්නභාවතෝ අවත්ථානවිරාගානුපස්සනාවසෙන. මග්ගස්ස පන අසම්මොහතෝ ඛයවිරාගානුපස්සනා වසෙන, ආරම්මණතෝ අවත්ථානවිරාගානුපස්සනාවසෙන පවත්ති

1. සී. උදයවයන්තං.
2. සී. භඞ්ගාවත්ථාය.
3. සී. අඤ්ඤං.
4. සී. අභාවෝ වාති.
5. ම. පාඨභාව.
6. ම. ඛණිකභඞ්ග.
7. පෘ: වා: පලුජ්ජනං.

වෙදිතබ්බා. **එසෙව නයොති** ඉමිනා යසමා විරාගානුපස්සීපදෙ[1] වුත්තනයානුසාරෙන– "වෙ නිරොධා: ඛයනිරොධො ව අවත්තත නිරොධො වා"ති එවමාදිං අත්ථවණ්ණනං අතිදිසති. තසමා විරාගඤානෙ නිරොධපදං පක්ඛිපිත්වා "ඛයො සඞ්ඛාරානං විනාසො"ති ආදිනා ඉධ වුත්තනයෙන තස්ස අත්ථවණ්ණනා වෙදිතබ්බා.

පටිනිස්සජ්ජනං[2] පහාතබ්බස්ස තදඞ්ගවසෙන වා සමුච්ඡෙදවසෙන වා පරිච්චජ්ජනං=**පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගෙනා. තථා** සබ්බූපධීනං පටිනිස්සග්ගභූතෙ විසඞ්ඛාරෙ අත්තනො නිස්සජ්ජනං තන්නින්නතාය වා තදුරම්මණතාය වා තත්ථ පක්ඛන්දනං=**පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගෙනා. තදඞ්ගවසෙනාති** ඒත්ථ-අනිච්චානුපස්සනා තාව තදඞ්ගපහානවසෙන නිච්චසඤ්ඤං පරිච්චජති. පරිච්චජන්තී ච තථා අපපවත්තියං යෙ නිච්චන්ති ගහනවසෙන කිලෙසානං මූලභා අභිසඞ්ඛාරා තදුභයමූලභා ච විපාකා ඛන්ධා අනාගතෙ උපපජ්ජිතබ්බං, තෙ සබ්බෙපි අපපවත්තිකරණවසෙන පරිච්චජති, තථා දුක්ඛසඤ්ඤාදයො. තෙනාහ– "විපස්සනා තදඞ්ගවසෙන සද්ධිං ඛන්ධාභිසඞ්ඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්චජති"ති. **සඞ්ඛතදොසදස්සනෙනාති** සඞ්ඛතෙ තෙභූමකෙ සඞ්ඛාරගතෙ අනිච්චතාදිදොසදස්සනෙන. නිච්චාදිභාවෙන **නාභිනිවෙසතො. තන්නින්නතායාති** තදධිමුත්තතාය. **පක්ඛන්දතීති** අනුපවිසති, අනුපවිසනතං විය හොති. **සද්ධිං ඛන්ධාභිසඞ්ඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්චජතීති** මඤ්ඤන කිලෙසෙසු පරිච්චත්තෙසු අවිපාකධම්මතාපාදනෙන අභිසඞ්ඛාරා තම්මූලභා ච ඛන්ධා අනුපපත්තිරහභාවෙන පරිච්චත්තා නාම හොන්තීති සබ්බෙපි තෙ මඤ්ඤා පරිච්චජතීති වුත්තං. **ලභසතීති** විපස්සනාඤාණං මඟඤාණසඳ්ද. මඟඤාණම්පි හි ගොත්‍රභුඤාණස්ස අනු පච්ඡා නිබ්බාණදස්සනතො **අනුපස්සනාති** වුච්චති.

සොළසවත්ථුවසෙන චාති සොළසන්නං වත්ථූනං වසෙනාපි වුච්චමානසන්තතාභාවාදිවසෙන පිති සමුච්චයත්ථො වසදෙ. "ආනාපානසති භාවිතා"ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **අස්සාති** ආනාපානසති සමාධිස්ස. "කාමවිතක්කාදිවිතක්කුපච්ඡෙදසමත්ථතායපි මහානිසංසතා වෙදිතබ්බා"නි සම්බන්ධො. **අසනීති**[3] ආනාපානසතිසමාධි. උච්චාවචෙසු ආරම්මණෙසු පවත්තියෙව **ඉතො චිතො ච චිත්තස්ස විධාවනං. විජ්ජා** නාම: මඟඵා. **විමුත්තිති**: ඵලං. **මූලභාවො:** විපස්සනාය පාදකභාවො. **චත්තාරෙ සතිපට්ඨානෙ පරිපූරෙන්ති**–කායානුපස්සනාදීනං චතුන්නං අනුපස්සනානං වසෙන තස්සා භාවනාය පවත්තනතො. **සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ පරිපූරෙන්ති**– බොජ්ඣඞ්ගභාවනාය විනා සතිපට්ඨාන භාවනාපාරිපූරියා අභාවතො. **විජ්ජාවිමුත්තිං පරිපූරෙන්ති**–බොජ්ඣඞ්ග භාවනාය තාසං සිඛාපත්තිභාවතො. **චරිමකානන්ති** අන්තිමකානං. **නිරොධවසෙනාති** නිරුජ්ඣනවසෙන. **භවචරිමකාති** භවවසෙන චරිමකා නිහීනභවවත්තිනො.[3] තථා **ඣානචරිමකා** වෙදිතබ්බා **චුති චරිමකාති** චුතියා චරිමකා චුතික්ඛණවත්තිනො[4] සබ්බපරියොසානකා

1. ම. පඤ්ඤාපදෙසා. 2. සී. නිස්සජ්ජනං. 3. ම. අයං ඉති. 4. ම. පවත්තිනො.

කාමේති තීසු භවෙසු නිහීනෙ කාමභවෙ පවත්තනතො. **ගතෙ**ති අස්සාස පස්සාසා. **සුරතෙ**ති හෙට්ඨා. යස්මා **විභඩ්ගට්ඨකථායං** රූපධම්මානං සොළසචිත්තක්ඛණායුකතා විභාවිතා, තස්මා "සොළසමෙන චිත්තෙන සද්ධිං උපපජ්ජිත්වා"ති වුත්තං. **චුතිචිත්තස්ස සුරතෙ**ති වා චුතිචිත්තං අවධිභාවෙන ගහෙත්වා තතො ඔරං සොළසමෙන චිත්තෙන **සද්ධිං** උපපජ්ජිත්වාති එවං පන අත්ථෙ ගය්හමානෙ සත්තරසචිත්තක්ඛණායුකතාව අස්සාසපස්සාසානං වුත්තා හොති.[1] "ඉමෙ කිර ඉමං භාමට්ඨාක මනුයුත්තස්ස භික්ඛුනො පාඨවා හොන්ති"ති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. තත්ථ භාරණමාහ- "ආනාපානාරම්මණස්ස සුට්ඨු පරිග්ගහිතත්තා"ති. **තමේවත්ථං** විභාවෙතුං-**චුතිචිත්තස්සා**ති ආදි වුත්තං.

තත්ථ-**ආයුඅනන්තරං** නාම: ජීවිතනන්තරං ජීවනක්ඛණාවධි. **ධම්මතාය එවා**ති සභාවෙනෙව, රුච්චසෙනෙවාති අත්ථො.

චන්දලොකං ඔලොකෙත්වාති පුණ්ණපක්ඛෙ පදොසවෙලායං සමන්තතො ආසිඤ්චමානඛීරධාරං විය ගගනතලං රජතපට්ටසදිස වාලිකාසන්ථතඤ්ච භූමිභාගං දිස්වා රමණීයො වතායං කාලො දෙසො ච, මම අජ්ඣාසයසදිසො, කිච්චිරං නු ඛො අයං දුක්ඛභාරො වහිතබ්බොති අත්තනො ආයුසඞ්ඛාරෙ උපධාරෙත්වා, පරික්ඛීණෙති අධිප්පායො. **ලෙඛං කත්වා**ති වඩ්ඪකිමෙ තිරියං ලෙඛං කත්වා. **අනුයුඤ්ජිත්ථා**ති අනුයුඤ්ජෙය්‍ය, භාවෙය්‍යාති අත්ථො.

ආනාපානසතියං විත්ථාරකථාමුඛවණ්ණනා.

එවන්ති යථාවුත්තෙන විරාගාදිගුණානුස්සරණප්පකාරෙන. **සබ්බ දුක්ඛූපසමසඞ්ඛාතස්සා**ති දුක්ඛදුක්ඛාදිභෙදං සබ්බම්පි දුක්ඛං උපසම්මති එත්ථාති=සබ්බදුක්ඛූපසමොති සඞ්ඛාතබ්බස්ස.[2] "පඤ්ඤත්තිධම්මා"ති ආදිසු අසභාවොපි ඤත්තිණෙන ධාරියති අවධාරියතීති=**ධම්මොති** වුච්චතීති තතො නිවත්තෙතුමෙතං-"ධම්මොති සභාවා"ති ආහ. භවනං පරමත්ථතො විජ්ජමානතා=භාවො, සහ භාවෙනාති=**සභාවා**, සච්ඡිකට්ඨපරමත්ථතො ලබ්භමානරූපාති අත්ථො. තෙ හි අත්තනො සභාවස්ස ධාරණතො **ධම්මාති** යථා වුත්තෙනත්ථෙන සභාවාති ච වුච්චන්ති. **සඞ්ඝම්මාති** පච්චයසමොධානලක්ඛණෙන සඞ්ඝමෙන සන්නිපතිත්වා. **සවාගම්මාති** තස්සෙව වෙවචනං. **පච්චයෙහීති** අනුරූපෙහි පච්චයෙහි. **කතානි** නිබ්බත්තිතා. **අකතානි** කෙහිචිපි පච්චයෙහි න කතා. **අසඞ්ඛතාති** පුට්ඨ වච්‍යස්ස කාරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. **අගතමක්ඛායනීති** අගෙහා අකඛා යති. මඤ්ඤාරො පදසන්ධිකරො. සො අසඞ්ඛතලක්ඛණෙ සභාවධම්මෙ **විරාගොති** පවෙචතබ්බෝ-විරජ්ජති එත්ථ සඞ්කිලෙසධම්මොති. නිබ්බාණං ආරම්මණං කත්වා පවත්තමානෙන අරියමග්ගෙන පහීයමානා මානමදා දයො තං පත්වා පහීයන්ති නාමා ති ආහ-**තං ආගම්ම**-පෙ-**විනස්සන්තීති**.

---

1 ම. වුත්තානි. 2. සී. V. සඞ්ඛාතස්ස.

තත්ථ- "සෙය්‍යොහමස්මී"ති ආදිනා මඤ්ඤනාවසෙන පවත්තෙන්තා **මානෝ** එව=**මානමදෙ**. පුරිසභාවං නිස්සාය උප්පජ්ජනකමදෙ **පුරිස මදෙ**. ආදිසද්දෙන ජාතිමදාදීනං සඞ්ගහෝ දට්ඨබ්බෝ. **නිම්මදෝති** විගත මදභාවා. ඉමමෙව හි අත්ථං දස්සෙතුං- **අමදූති** වුත්තං. මද නිම්මදී යන්ති[1] එත්ථ අමදනාවං විනාසං ගච්ඡන්තීති=**මදනිම්මදනෝ**. එසෙව නයෝ[2] සෙසපදෙසුපි. **කාමූපපාසාති**[3] කාමානං පාතුභවිතා, කාම කණ්හා. කාමගුණා එව ආලීයන්ති එත්ථ සත්තාති=**කාමගුණාලයා**. **තණ්හූමකවට්ටානන්ති** තීසු ධාතූසු කම්ම-කිලෙස-විපාකවට්ටං. **එස:** අසඞ්ඛත ධම්මෝ. **අපරාපරභාවාසාති** අපරාපරං යොනිආදිතෝ යොනිආදි භාවාය. **ආඛ්‍යානං:** ගජ්ජිකරණං. **සංඛ්‍යානං:** තුන්නසරණං. නික්ඛ මනං නිස්සරණඤ්චසස්ස[4] භණ්ඩාය විසංයොගෝ එවාති ආහ- **විසං යුත්තානි**. යෙ ගුණෙ නිමිත්තං කත්වා මදනිම්මදනාදිනාමානි නිබ්බාණෙ නිරුළ්හානි, තෙ මදනිම්මදනතාදිකෙ යථාවුත්තෙත් නිබ්බත්තිතනිබ්බාණගුණෙ එව ගහෙත්වා ආහ- **මදනිම්මදනතාදිනං ගුණානං වසෙනාති**. න පන මදං නිම්මදියන්ති එතෙනාති එවමාදිකෙ; තෙ හි අරියමග්ගගුණා.

"භගවතා උපසමගුණා වුත්තා"ති සම්බන්ධෝ. කත්ථ පන වුත්තාති: **අසඞ්ඛතසංයුත්තාදිසු**. තත්ථ-**සච්චන්ති** අවිතථං, නිබ්බාණං හි සෙනවි පරියායෙන අසන්තභාවාභාවතෝ එකංසෙනෙව සන්තත්තා අවිපරී තටෙන්න සච්චං. තෙනාහ-"එකං හි සච්චං න දුතියමත්ථී"ති. **පාරන්ති** සංසාරස්ස පරතීරභූතං. තෙනෙවාහ- "නිණ්ණා පාරගතෝ ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණෝ"ති, "අපපඤ්චා තෙ මනුස්සෙසු යෙ ජනා පාර ගාමිනෝ"ති ච. **සුදුද්දසන්ති** පරමගම්භීරතාය අතිසුඛුමසන්තසභාවතාය ච අනුපවිසඤ්ඤණසමඞ්ගීහි දට්ඨුං අසක්කුණෙය්‍යතාය සුට්ඨු දුද්දසන්ති සුදුද්දසං.[5] නත්ථි එත්ථ ජරා, එතස්මිං වා අධිගතෙ පුග්ගලස්ස ජරා අභාවොති=**අජරං**. තතොයෙව ජරාදීහි අපලොකියතාය ථිරභාවෙන ධ්‍රුවං. තණ්හාදිපපඤ්චාභාවතෝ **නිප්පපඤ්චං**. නත්ථි එත්ථ මතනන්ති **අමතං**. අසිවභාවකරානං සඞ්කිලෙසධම්මානං අභාවෙන **සිවං**. වතූහි යොගෙහි අනුපද්දුතත්තා **ඛෙමං**. විසඞ්ඛාරභාවෙන අච්ඡරියතාය අබ්භුතපුබ්බතාය ච **අබ්භුතං**. සබ්බාසං ඊතීනං අනත්ථානං අභාවෙන **අනීතිකං**. නිද්දුක්ඛ තාය **අබ්‍යාපජ්ඣං**. සබ්බසඞ්කිලෙසමලතො අච්චන්තසුද්ධියා විසෙ සතො සුද්ධීති **විසුද්ධි**. චතූහිපි ඔඝෙහි අනජ්ඣොත්ථරණීයතාය **දීපං**. සකලවට්ටදුක්ඛතො පරිපාලනට්ඨෙන **තාණං**. "සච්චඤ්හි වො භික්ඛවෙ දෙසිස්සාමී"ති ආදිකා පාළි සඞ්ඛිත්තතාති වෙදිතබ්බා. ආදිස්සාදීන අනන්ත- අනාසව-නිපුණ- අජජ්ජර-අපලොකිත[6]-අනිදස්සන-පණ්ඩිත- අච්ඡරිය- අනීතිකධම්ම- මුත්ති- ලෙන- පරායණ- ගම්භීරාදිවචනෙහි ච බොධිතා ඉධ අවුත්තා ගුණා සඞ්ගය්හන්ති.

---

1. සී. නිම්මදං යන්ති. 3. සී. කාමූපපත්තා. 5. ම. සුට්ඨු දුද්දසං
2. සී. එස නයෝ. 4. සී. නිස්සරංතණ්හස්ස 6. සී. අපලොකි.

ඛන්ධ-නත්ථි එත්ථස්ස උප්පාදනෙනා වා වයනෙනා වාති=**අනත්ථෙනා**: අසඩ්ඛතා වෙව්ා. ආසවානං අනාරම්මණතාය **අනාසවා**. නිප්පණ්ණසුඛ ගොචරතාය **නිප්පණ්ණා**. සඛතධම්මා විය ජරාය අජජ්ජරිතතාය **අජජ්ජරා**. බ්‍යාධිආදීහි අපලොකියතාය **අපලොකිතා**. අවකඛ්ව විසුයදුණ්ණිස්සුස්සුය්‍යතාය **අනිදස්සනා**. අතිතනිකරවෙන්න **පණ්ණත්තා**. අපවිරතාය **අච්ඡරියා**. ඊතීනි අනතිභවනීයසභාවතතා **අනීතිකභාවා** ධෙතුතො ච **අනීතිකධම්මා**. වට්ටදුකඛමුතතිනිමිතතතාය **මුතතා**. සංසාරං භයතො පස්සනෙතහි ලයනීයතො **ලෙනං**. තෙසංයෙව පරා ගතිති **පරායණා**. පනතිඤ්ඤණෙන අලද්ධපතිට්ඨතාය අගාධවෙත්තු **තමතිගෙ**: සතපුඤ්ඤඤාණපි දූකෙඛන කිචෙඡන අනුබුජ්ඣිතබබතො **දුරභිසම්භවා**. සච්ඡිකිරියං මුඤ්චිත්වා න තක්කඤ්ඤණෙන අවවරි තබබාති **අනවතතාවචරා**. බුද්ධාදීහි පණ්ඩිතෙහෙව වෙදිතබබතො අධිගනතබබතො **පණ්ඩිතසංවෙදනීයා**ති එවමත්ථො වෙදිතබබො.

අසිසාවකසසව ඉජ්ඣති-සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන නිබබාණ ඤාණානං පාකටභාවතො. අට්ඨානෙ වායං **එවසද්දෙ** වුත්තො. "ඉජ්ඣති එවා"ති යොජනා. සුබසිද්ධිවසෙන වා එවං වුත්තං- "අරියසාව කසෙසවා"ති. තෙනෙවාහ-**එවං සතෙතපිති** ආදි. **උපසමගරුකෙනාති** නිබබාණභින්නෙන. **මනසිකාතබබා**-යථාවුත්තා උපසමගුණා.

සුඛං සුපතීති ආදිසු වත්තබබං මෙත්තාකථායං ආවිභවිස්සති. **පණ්ණාධිමුතතිකා හොති**-නිබබාණාධිමුත්තතතා.

උපසමානුස්සතිනිසං විත්ථාරකථාමුඛවණ්ණනා.

පරමත්ථමඤ්ජූසායං විසුද්ධිමග්ග සංවණ්ණනායං

අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉති අට්ඨකථාපරිවෙණ්ඩ

වණ්ණනා.

සබ්බ දානං ධම්ම දානං ජිනාති

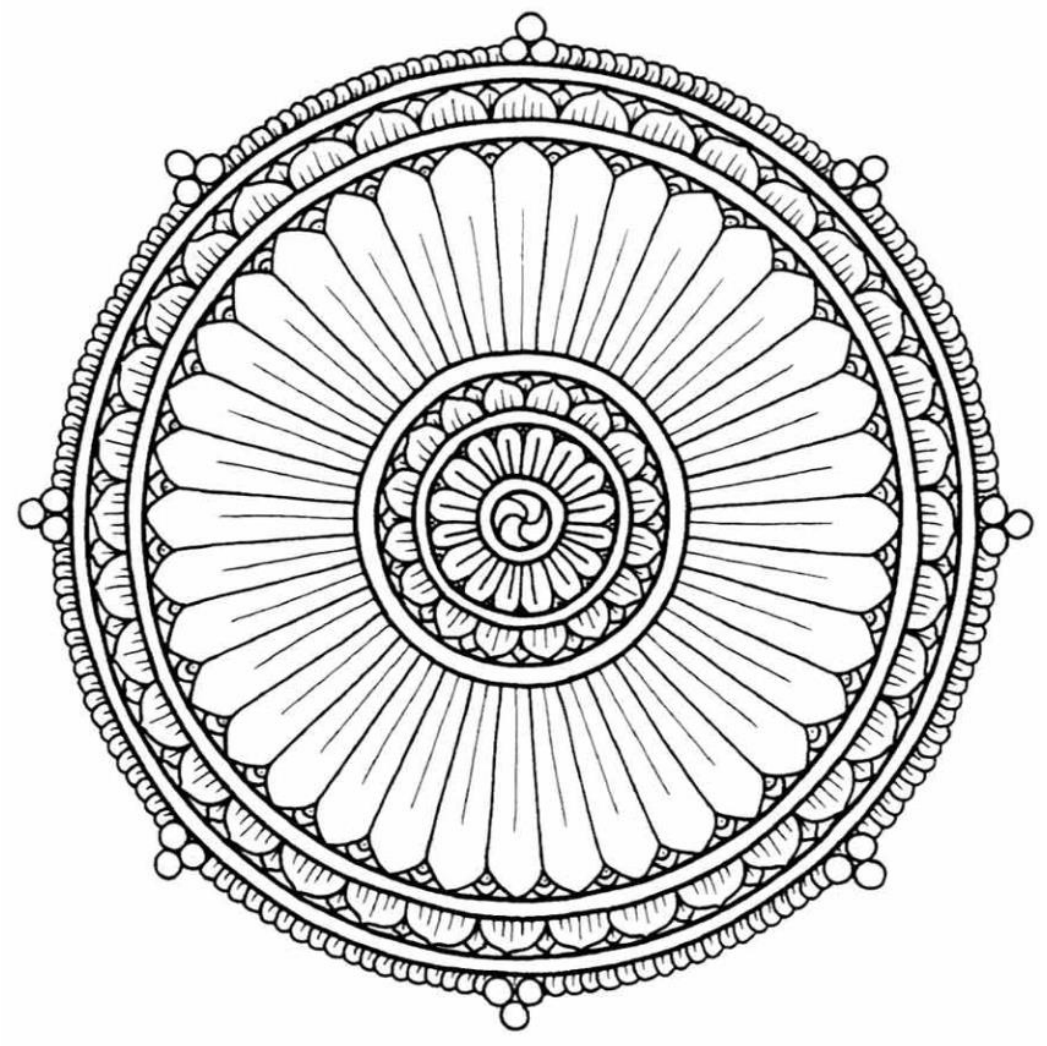

නිබ්බාන පච්චයෝ හෝතු